

**“Pētījuma (Ex-ante) veikšana par vardarbības
novēršanas sistēmu”
(ID Nr. LRLM 2024/49 ESF+)**

Gala ziņojums

**Izvērtējums par atbalsta sistēmu un atbalsta
instrumentu pieejamību no vardarbības ģimenē
cietušām un vardarbību veikušām personām**

Pasūtītājs: Labklājības ministrija

Izpildītājs: Nodibinājums “Baltic Institute of Social Sciences”

Rīga
2026. gada 19. martā

Saturs

<i>Saīsinājumi</i>	6
<i>Jēdzienu skaidrojums</i>	7
<i>Attēlu saraksts</i>	8
<i>Tabulu saraksts</i>	9
1. Ievads	10
2. Metodoloģijas apraksts	14
2.1. Dokumentu analīze	14
2.2. Latvijas iedzīvotāju kvantitatīvā aptauja	15
2.3. Gadījumu izpēte par klientiem	16
2.3.1. <i>Gadījumu izpēte par klientiem – no vardarbības ģimenē cietušiem un vardarbību ģimenē veikušiem bērniem</i>	16
2.3.2. <i>Gadījumu izpēte par klientiem – no vardarbības ģimenē cietušām un vardarbību ģimenē veikušām pilngadīgām personām</i>	18
2.4. Padziļinātās intervijas ar sociālo dienestu un bāriņtiesu speciālistiem	19
2.5. Fokusa grupu diskusijas ar speciālistiem visos Latvijas reģionos	21
3. Sabiedriskās domas izpēte par sniegto atbalstu vardarbības ģimenē gadījumu risināšanā un atbalsta pakalpojumu pieejamību	22
3.1. Ievads	22
3.2. Vardarbības ģimenē izplatība pieaugušo un bērnu grupās	22
3.3. Vēršanās iestādēs vardarbības ģimenē gadījumos un saņemtās palīdzības vērtējums	31
3.4. Vispārējais iestāžu darbības novērtējums	39
3.5. Secinājumi	50
4. Klientu apmierinātības ar atbalstu vardarbības gadījumu risināšanā izpēte	53
4.1. Ievads	53
4.2. Gadījumu analīze	55
4.2.1. <i>No vardarbības ģimenē cietuša bērna gadījuma analīze: GCB1</i>	55
4.2.2. <i>No vardarbības ģimenē cietuša bērna gadījuma analīze: GCB2</i>	57
4.2.3. <i>No vardarbības ģimenē cietuša bērna gadījuma analīze: GCB3</i>	59
4.2.4. <i>No vardarbības ģimenē cietuša bērna gadījuma analīze: GCB4</i>	63
4.2.5. <i>No vardarbības ģimenē cietuša bērna gadījuma analīze: GCB5</i>	65
4.2.6. <i>No vardarbības ģimenē cietuša bērna gadījuma analīze: GCB6</i>	67
4.2.7. <i>Vardarbību ģimenē veikuša bērna gadījuma analīze: GVB1</i>	70
4.2.8. <i>Vardarbību ģimenē veikuša bērna gadījuma analīze: GVB2</i>	74
4.2.9. <i>No vardarbības ģimenē cietušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GCPI</i>	76

4.2.10. No vardarbības ģimenē cietušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GCP2	78
4.2.11. No vardarbības ģimenē cietušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GCP3	81
4.2.12. No vardarbības ģimenē cietušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GCP4	85
4.2.13. No vardarbības ģimenē cietušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GCP5	90
4.2.14. No vardarbības ģimenē cietušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GCP6	94
4.2.15. Vardarbību ģimenē veikušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GVP1	99
4.2.16. Vardarbību ģimenē veikušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GVP2	102
4.2.17. Vardarbību ģimenē veikušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GVP3	103
4.2.18. Vardarbību ģimenē veikušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GVP4	105
4.2.19. Vardarbību ģimenē veikušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GVP5	108
4.3. Secinājumi	111
5. Pašvaldību sociālos dienestus ietekmējošo institucionālo faktoru analīze	116
5.1. Ievads	116
5.2. Policijas ziņojumi ģimenes konflikta gadījumā.....	116
5.3. Uzlabojumi starpinstitucionālās sadarbības jomā un aspekti, kur sadarbība vēl jāuzlabo	117
5.4. Kolēģu un supervīzijas atbalsts	118
5.5. Ierobežoti laika resursi, kas saistīti ar speciālistu trūkumu sociālajā dienestā	119
5.6. Nepietiekams psihologa pakalpojuma nodrošinājums	123
5.7. Cietušajam un vardarbības veicējam katram sava sociālā darbinieka un psihologa nodrošinājums	124
5.8. Nepietiekami pieejamie pakalpojumi un atbalsts vardarbību veicējiem	125
5.9. Dzīvokļu trūkums vardarbībā cietušajām personām	126
5.10. Nepieciešamība pēc vienota atbalsta centra vardarbības gadījumos	127
5.11. Citi nepieciešamie pakalpojumi	127
6. Pašvaldību sociālos dienestus ietekmējošo profesionālo faktoru analīze.....	130
6.1. Ievads	130
6.2. Speciālistu profesionālo zināšanu kopumā uzlabošanās.....	130
6.3. Citu jomu speciālistu profesionālo zināšanu kritika.....	131
6.4. Sociālo dienestu darbinieku profesionālo zināšanu uzlabošanās.....	132
6.5. Cilvēkresursu trūkums, lai nodrošinātu darbinieku specializāciju.....	134
6.6. Profesionālo zināšanu trūkums jaunajiem sociālajiem darbiniekiem.....	135
6.7. Ierobežotas iespējas saņemt kvalitatīvu apmācību	136
6.8. Nepieciešamās apmācības sociālo darbinieku profesionālo zināšanu celšanai.....	136
6.9. Procesu apraksts un skaidri algoritmi, kā darboties	137
7. Bāriņtiesas ietekmējošo institucionālo faktoru analīze	139

7.1. Ievads	139
7.2. Policijas ziņojumi ģimenes konflikta gadījumā un pagaidu aizsardzība	139
7.3. Uzlabojumi starpinstitucionālās sadarbības jomā	140
7.4. Ierobežoti laika resursi speciālistu trūkuma bāriņtiesās un citās iestādēs dēļ	145
7.5. Ļoti ilgs izmeklēšanas process un lietu izskatīšana tiesās.....	150
7.6. Pakalpojumu trūkums un finansējuma nepietiekamība	150
7.7. Audžuģimeņu trūkums un izdegšana, pieņemot vardarbībā cietušos bērnus	155
7.8. Neadekvāts bāriņtiesu darba atspoguļojums plašsaziņas līdzekļos un tā novērtējums sabiedrībā	156
7.9. Ierobežotais laiks lēmumu pieņemšanai.....	157
7.10. Atbalsts vai tā trūkums no pašvaldības vadības	157
8. Bāriņtiesas ietekmējošo profesionālo faktoru analīze	159
8.1. Ievads	159
8.2. Speciālistu profesionālo zināšanu kopumā uzlabošanās.....	159
8.3. Bāriņtiesu darbinieku profesionālo zināšanu uzlabošanās	159
8.4. Nepieciešamās apmācības bāriņtiesu darbinieku profesionālo zināšanu celšanai.....	163
8.5. Izglītības iestāžu novēlotā ziņošana par aizdomām par vardarbību.....	164
9. Citi ietekmējošie faktori	165
9.1. Ievads	165
9.2. Vardarbībā iesaistīto motivācija mainīt situāciju	165
9.3. Vardarbība alkohola reibumā.....	168
9.4. Vardarbībā iesaistīto finansiālais stāvoklis, dzīves vieta un iespējas saņemt nepieciešamos speciālistu pakalpojumus	170
9.5. Vīrieši nevērsas pēc palīdzības.....	171
9.6. Situācijas, kad notiek manipulēšana ar pagaidu aizsardzību	172
9.7. Vecāku konflikti šķiršanās procesā, neizprotot tā ietekmi uz bērniem	172
9.8. Tolerance pret vardarbību sabiedrībā	174
10. Sniegto pakalpojumu izvērtējums visās iesaistītajās jomās.....	176
10.1. Ievads	176
10.2. Vardarbības gadījumu identificēšana	177
10.3. Sniegto pakalpojumu izvērtējums dažādām pakalpojumu saņēmēju grupām	183
10.3.1. Pakalpojumi bērniem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē.....	183
10.3.2. Pakalpojumi bērniem, kas ir veikuši vardarbību ģimenē	189
10.3.3. Pakalpojumi pieaugušajiem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē	191
10.3.4. Pakalpojumi pieaugušajiem, kas ir veikuši vardarbību ģimenē.....	195
10.4. Fokusa grupu diskusiju dalībnieku viedoklis par nepieciešamajiem uzlabojumiem.....	198

10.4.1. Pakalpojumi bērniem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē.....	199
10.4.2. Pakalpojumi bērniem, kas ir veikuši vardarbību ģimenē	202
10.4.3. Pakalpojumi pieaugušajiem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē	206
10.4.4. Pakalpojumi pieaugušajiem, kas ir veikuši vardarbību ģimenē.....	208
10.4.5. Citi ieteikumi uzlabojumiem.....	211
11. Iespējas proaktīvi strādāt pie vardarbības mazināšanas pasākumiem.....	214
11.1. Ievads.....	214
11.2. Sociālo dienestu pārstāvju viedokļi par preventīvo darbu	214
11.2.1. Preventīvā darba prakses sociālajos dienestos	214
11.2.2. Sociālā darba speciālistu skatījums par veicamajiem preventīvajiem pasākumiem	217
11.3. Bāriņtiesu pārstāvju viedokļi par preventīvo darbu.....	220
11.3.1. Preventīvā darba prakses bāriņtiesās.....	220
11.3.2. Bāriņtiesas pārstāvju skatījums par veicamajiem preventīvajiem pasākumiem	223
11.4. Valsts policijas īstenotie preventīvie pasākumi.....	226
11.5. Valsts probācijas dienesta īstenotie preventīvie pasākumi	227
11.6. Citu iestāžu pārstāvju viedokļi par preventīvo darbu	229
12. Starpinstitucionālās sadarbības vērtējums un ieteikumi tās uzlabošanai.....	232
12.1. Ievads	232
12.2. Starpinstitucionālās sadarbības normatīvais regulējums un speciālistu komentāri par to	235
12.3. Starpinstitucionālās sadarbības vērtējums individuālo gadījumu risināšanā bērnu tiesību aizsardzībai.....	236
12.4. Viedokļi par starpinstitucionālo sadarbību individuālu gadījumu risināšanā pieaugušo tiesību aizsardzībai.....	240
13. Secinājumi un ieteikumi	242
13.1. Sniegtā atbalsta vardarbības ģimenē gadījumu risināšanā vērtējums: Latvijas iedzīvotāju aptaujas rezultāti.....	242
13.2. Sniegtā atbalsta vardarbības ģimenē gadījumu risināšanā vērtējums: gadījumu analīzes rezultāti	245
13.3. Sociālos dienestus un bāriņtiesas ietekmējošie institucionālie faktori	247
13.4. Sociālos dienestus un bāriņtiesas ietekmējošie profesionālie faktori	249
13.5. Citi sociālos dienestus un bāriņtiesas ietekmējošie faktori.....	251
13.6. Faktori, kas pozitīvi ietekmē iespējas nodrošināt atbalsta pakalpojumus.....	256
13.7. Faktori, kas negatīvi ietekmē iespējas nodrošināt atbalsta pakalpojumus.....	258
14. Pielikumi	261
14.1. Latvijas iedzīvotāju aptaujas izlases salīdzinājums ar Latvijas iedzīvotāju statistiku..	261

14.2. Latvijas iedzīvotāju aptaujas anketa.....	263
14.3. Padziļināto interviju ar nepilngadīgajiem cietušajiem un vardarbības veicējiem vadlīnijas.....	267
14.4. Padziļināto interviju ar pieaugušajiem cietušajiem un vardarbības veicējiem vadlīnijas	269
14.5. Padziļināto interviju ar sociālo dienestu pārstāvjiem vadlīnijas	270
14.6. Padziļināto interviju ar bāriņtiesu pārstāvjiem vadlīnijas	272
14.7. Fokusa grupu diskusiju vadlīnijas.....	274

Saīsinājumi

angl. – angļiski

BAC – Bērnu aizsardzības centrs

BEA – bērnu emocionālā audzināšana

BT – bāriņtiesa

CAP – apmācību kurss “Ceļvedis audzinot pusaudzi”

FGD – fokusa grupas diskusija

ForMA – “Foršā Māja”, nodibinājuma “Allažu bērnu un ģimenes atbalsta centrs” sociālās rehabilitācijas pakalpojums bērniem ar uzvedības traucējumiem, kuri ir cietuši no vardarbības

GCB – gadījums, kas attiecas uz no vardarbības ģimenē cietušu bērnu

GCP – gadījums, kas attiecas uz no vardarbības ģimenē cietušu pilngadīgu personu

GRT – garīga rakstura traucējumi

GVB – gadījums, kas attiecas uz vardarbību ģimenē veikušu bērnu

GVP – gadījums, kas attiecas uz vardarbību ģimenē veikušu pilngadīgu personu

LM – Labklājības ministrija

MARAC modelis – starpinstitucionālās risku izvērtēšanas atbalsta komandas modelis (angl. Multi Agency Risk Assessment Conference)

NVO – nevalstiskās organizācijas

OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development (latviski Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija)

SAIF – Sociāla atbalsta un izglītības fonds

SD – sociālais dienests

STIS – starpinstitūciju sadarbības sanāksmes

t.sk. – tajā skaitā

u.c. – un citi

u.tml. – un tamlīdzīgi

VPD – Valsts probācijas dienests

Jēdzienu skaidrojums

Vardarbība ģimenē (angl. domestic violence, domestic abuse, family violence) – vardarbība ģimenē ir tīša spēka, draudu, varas izmantošana starp vienas ģimenes vai vienas mājsaimniecības locekļiem, tā var izpausties arī kā ļaunprātīga izmantošana. Vardarbība ģimenē ir sociāla problēma. Vardarbībai pakļautais cilvēks tiek pazemots, tiek apdraudēta viņa veselība vai dzīvība, viņam tiek liegts vai ierobežots pamatvajadzību nodrošinājums, nodarīts kaitējums viņa īpašumam. Vardarbība ģimenē ietver vardarbību pret bērnu, intīmo partneri, vecākiem, senioriem. Vardarbības veicējs var būt kāds no ģimenes locekļiem vai arī ģimenei nepiederīga, bet vienā mājsaimniecībā dzīvojoša persona¹.

Bērns – persona, kas nav sasniegusi 18 gadu vecumu, izņemot tās personas, kuras saskaņā ar likumu izsludinātas par pilngadīgām vai stājušās laulībā pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas².

Vardarbība pret bērnu – visu veidu fiziska vai emocionāla cietsirdība, seksuāla izmantošana, pamešana novārtā vai cita veida izturēšanās, kas apdraud vai var apdraudēt bērna veselību, dzīvību, attīstību vai pašcieņu.

Audžuģimene – ir viens no bērnu alternatīvās aprūpes veidiem. Audžuģimenes statusu ieguvusī ģimene nodrošina aprūpi un audzināšanu ģimeniskā vidē bērnam, kuram nav iespējams atrasties bioloģiskajā ģimenē. Audžuģimene tiek nodrošināta līdz brīdim, kad bērns var atgriezties savā ģimenē, tiek adoptēts vai nodibināta aizbildnība, ievietots aprūpes iestādē vai ir sasniedzis pilngadību. Lai ģimene varētu veikt audžuģimenes pienākumus, tai ir jāapgūst mācību programma un bāriņtiesā jāiegūst audžuģimenes statuss, kas apliecina spēju īstenot audžuģimenes funkcijas. Dažādās valstīs pastāv atšķirīgi audžuģimeņu dalījuma veidi (piem., īstermiņa un ilgtermiņa, krīžu un specializētās audžuģimenes), atšķirīgi kritēriji, lai kļūtu par audžuģimeni, kā arī atšķirīgi atbalsta pakalpojumi un uz audžuģimeni attiecināmais tiesiskais regulējums³.

Uzticības persona – persona, kas sniedz atbalstu ģimenē esošam bērnam, pamatojoties uz pašvaldības sociālā dienesta veiktu izvērtējumu par atbalsta nepieciešamību.

Ārpusģimenes aprūpe – aprūpe, kas bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem tiek nodrošināta pie aizbildņa, audžuģimenē, bērnu aprūpes iestādē.

Bērnu aprūpes iestāde – iestāde, kurā tiek nodrošināta sociālā aprūpe un sociālā rehabilitācija bāreņiem vai bez vecāku gādības palikušiem bērniem, kā arī bērniem, kuriem nepieciešama sociālā rehabilitācija vai īpaša aprūpe veselības stāvokļa dēļ.

Bērna seksuāla izmantošana – jebkādas seksuāla rakstura darbības ar bērnu nolūkā sniegt vai gūt seksuālu stimulāciju vai seksuālu apmierinājumu, vai citādu labumu, ko veic pieaugušais

---

¹ Baiba Bela un Līga Rasnača (zin. red.). *Sociālā darba vārdnīca*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2023. 640 lpp. ISBN 978-9934-18-910-4. <https://doi.org/10.22364/sdtv.23>.

² Šeit un turpmāk (ja vien nav norādīts savādāk) jēdzienu skaidrojumā izmantotas jēdzienu definīcijas, kas sniegtas aktuālajā versijā 1998. gada 19. jūnija Bērnu tiesību aizsardzības likumā. Publicēts oficiālajā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis", 8.07.1998., Nr. 199/200 <https://www.vestnesis.lv/ta/id/49096-bernu-tiesibu-aizsardzibas-likums>.

³ Baiba Bela un Līga Rasnača (zin. red.). *Sociālā darba vārdnīca*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2023. 640 lpp. ISBN 978-9934-18-910-4. <https://doi.org/10.22364/sdtv.23>.

vai cits bērns, kurš sava vecuma vai attīstības dēļ atrodas atbildības, uzticības vai spēka pozīcijās attiecībā pret upuri, ar fizisku kontaktu vai bez šāda kontakta ar bērna ķermeni, tai skaitā pakļaujot bērnu citu seksualitātei vai izmantojot informācijas vai komunikāciju tehnoloģijas.

Ievilināšana (angl. grooming) – ilgstošs, mērķtiecīgs un manipulatīvs process klātienē vai tiešsaistē, kurā ievilinātājs pakāpeniski izveido ar bērnu vai jauniešu emocionālu saikni un panāk uzticēšanos ļaunprātīgu mērķu sasniegšanai (tai skaitā, seksuālai izmantošanai)⁴.

Fiziska vardarbība pret bērnu – bērna veselībai vai dzīvībai bīstams apzināts spēka pielietojums saskarsmē ar bērnu vai apzināta bērna pakļaušana kaitīgu faktoru, tai skaitā tabakas izstrādājumu vai augu smēķēšanas produktu dūmu vai elektroniskās smēķēšanas ierīču tvaiku, iedarbībai.

Emocionāla vardarbība pret bērnu – bērna pašcieņas aizskaršana vai psiholoģiska ietekmēšana (draudot viņam, lamājot, pazemojot viņu, bērna klātbūtnē vardarbīgi izturoties pret viņa tuvinieku vai citādi kaitējot viņa emocionālajai attīstībai).

Nolaidība – bērna aprūpes un uzraudzības pienākumu nepildīšana vai pavirša, nevērīga pildīšana.

Pamešana novārtā – ilgstoša vai sistemātiska nolaidība pret bērnu, kas kaitē vai var kaitēt bērna attīstībai vai rada bērnam fiziskas vai psihoemocionālas ciešanas.

Bērna aprūpes pienākumu nepildīšana – bērna fizisko, emocionālo, sociālo vajadzību, veselības aprūpes un izglītības nenodrošināšana, kā arī bērna vecumam neatbilstoša aprūpe, kas ilgtermiņā apdraud bērna veselību un attīstību.

MARAC modelis – individuālu gadījumu risināšana, veidojot starpinstitucionālu atbalsta komandu vietējā pašvaldībā ar mērķi palīdzēt no vardarbības ģimenē cietušām pilngadīgām personām.

Mediācija – brīvprātīgs process, kurā konfliktējošās puses ar neitrālas trešās personas palīdzību pašas mēģina atrast konstruktīvu konflikta risinājumu.

Attēlu saraksts

1.1. attēls. Ex-ante pētījuma par vardarbības novēršanas sistēmu mērķa grupas	11
1.2. attēls. Ex-ante pētījuma par vardarbības novēršanas sistēmu struktūra	12
3.1. attēls. Vardarbības izplatība pieaugušo grupā, visi (%)	23
3.2. attēls. Vardarbības izplatība pieaugušo grupā, ir vardarbības pieredze (%)	24
3.3. attēls. Vardarbības izplatība pieaugušo grupā, nav vardarbības pieredzes (%)	25
3.4. attēls. Vardarbības izplatība bērnu grupā, visi (%)	26
3.5. attēls. Vardarbības izplatība bērnu grupā, ir vardarbības pieredze (%)	27
3.6. attēls. Vardarbības izplatība bērnu grupā, nav vardarbības pieredzes (%)	27
3.7. attēls. Personīgi pieredzētā vardarbība ģimenē pēdējo piecu gadu laikā iedalījumā pēc vardarbības veida (%)	28

⁴ Labklājības ministrijas definīcija. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/pastests-un-informativs-materials-jauniesiem-par-ievilinasanas-temu>.

3.8. attēls. Personīgi pieredzētā vardarbība ģimenē pēdējo piecu gadu laikā iedalījumā pēc vardarbības veida un dzimuma (%)	29
3.9. attēls. Personīgi pieredzētā vardarbība ģimenē pēdējo piecu gadu laikā iedalījumā pēc vardarbības veida un izglītības (%)	29
3.10. attēls. Personīgi pieredzētā vardarbība ģimenē pēdējo piecu gadu laikā iedalījumā pēc vardarbības veida un vecuma (%)	30
3.11. attēls. Vēršanās iestādes vardarbības ģimenē gadījumā, nav vardarbības pieredzes (%)	31
3.12. attēls. Nevēršanās policijā iemesli, nav vardarbības pieredzes	33
3.13. attēls. Nevēršanās sociālajā dienestā iemesli, nav vardarbības pieredzes	34
3.14. attēls. Vēršanās iestādes vardarbības ģimenē gadījumā, ir vardarbības pieredze (%)	36
3.15. attēls. Nevēršanās policijā iemesli, ir vardarbības pieredze (%)	37
3.16. attēls. Nevēršanās sociālajā dienestā iemesli, ir vardarbības pieredze (%)	38
3.17. attēls. Sniegtās palīdzības vērtējums, ir vardarbības pieredze (%)	39
3.18. attēls. Iestāžu darbības efektivitātes vērtējums, visi (%)	40
3.19. attēls. Iestāžu darbības efektivitātes vērtējums, ir vardarbības pieredze (%)	41
3.20. attēls. Iestāžu darbības efektivitātes vērtējums, nav vardarbības pieredzes (%)	41
3.21. attēls. Pieaugušie var rēķināties ar palīdzību atbildīgajās institūcijās, visi (%)	42
3.22. attēls. Pieaugušie var rēķināties ar palīdzību atbildīgajās institūcijās, ir vardarbības pieredze (%)	44
3.23. attēls. Pieaugušie var rēķināties ar palīdzību atbildīgajās institūcijās, nav vardarbības pieredzes (%)	44
3.24. attēls. Bērni var rēķināties ar palīdzību atbildīgajās institūcijās, visi (%)	45
3.25. attēls. Bērni var rēķināties ar palīdzību atbildīgajās institūcijās, ir vardarbības pieredze (%)	46
3.26. attēls. Bērni var rēķināties ar palīdzību atbildīgajās institūcijās, nav vardarbības pieredzes (%)	47
3.27. attēls. Atbalsta dažādām mērķa grupām vērtējums, visi (%)	48
3.28. attēls. Atbalsta dažādām mērķa grupām vērtējums, ir vardarbības pieredze (%)	49
3.29. attēls. Atbalsta dažādām mērķa grupām vērtējums, nav vardarbības pieredzes (%)	49
5.1. attēls. Pieejamo laika resursu vērtējums sociālo dienestu darbinieku vidū. Skaits	119
6.1. attēls. Profesionālo zināšanu pašvērtējums sociālo dienestu darbinieku vidū. Skaits	132
7.1. attēls. Pieejamo laika resursu vērtējums bāriņtiesu pārstāvju vidū. Skaits	146
8.1. attēls. Profesionālo zināšanu pašvērtējums bāriņtiesu pārstāvju vidū. Skaits	160
10.1. attēls. Sniegto pakalpojumu izvērtējuma struktūra	176

Tabulu saraksts

2.1. tabula. Padziļināto interviju dalībnieku sadalījums valstspilsētu un reģionu griezumā	20
2.2. tabula. Fokusa grupu un interviju dalībnieku sadalījums pa reģioniem	21

1. Ievads

Bērnu, jaunatnes un ģimenes attīstības pamatnostādņu 2022.-2027.gadam⁵ 1.2. rīcības virziens paredz "Visa veida vardarbības izskaušanu". Šajās pamatnostādnēs arī uzsvērts, ka vardarbība nav uzskatāma par atsevišķu indivīdu problēmu, bet rada negatīvas sekas ne tikai cietušajam, bet arī apkārtējiem, un skar visu sabiedrību. Tādēļ tā ir valsts un ikviena indivīda atbildība un pienākums mazināt un novērst visa veida vardarbību sabiedrībā.

Lai uzlabotu situāciju saistībā ar vardarbības novēršanu un atbalsta sniegšanu, Labklājības ministrija īsteno Eiropas Sociālā fonda Plus līdzfinansētu projektu Nr. 4.3.6.4/1/24/I/001 "Atbalsta instrumenti vardarbības ģimenē mazināšanai", kurā paredzēts izstrādāt un ieviest atbalsta instrumentus ģimenes funkcionalitātes stiprināšanai, lai novērstu un mazinātu vardarbību pret bērniem ģimenē un ārpusģimenes aprūpē, kā arī vardarbību ģimenē pret pilngadīgām personām.

Ex-ante pētījuma par vardarbības novēršanas sistēmu Latvijā mērķis ir iegūt kvalitatīvu un kvantitatīvu informāciju, kas raksturo atbalsta sistēmu un atbalsta instrumentu pieejamību no vardarbības ģimenē cietušām un vardarbību veikušām personām, kā arī institūciju, t.sk. nevalstisko organizāciju, sadarbību darbā ar no vardarbības cietušām personām un vardarbību veikušām personām, pieejamiem atbalsta instrumentiem, speciālistu kompetenci un profesionālās pilnveides vajadzībām u.c. jautājumiem. Pētījums paredz veikt atbalsta sistēmas un vardarbības mazināšanas pasākumu ietekmes izvērtējumu, identificējot būtiskākos problēmjaudājumus un izvirzot konkrētus mērķus un priekšlikumus politikas attīstībai turpmākajos gados.

Izvērtējums tiek veikts attiecībā uz bērniem un pilngadīgām no vardarbības ģimenē cietušām un vardarbību veikušām personām (kas uz ziņošanas laiku par piedzīvoto vardarbību un/vai pakalpojuma saņemšanas laiku ir pilngadīgas).

Pētījumam noteiktie darba uzdevumi ir šādi:

- 1) Vardarbības mazināšanas pasākumu ietekmes izvērtējums vardarbībā ģimenē cietušām un vardarbību veikušām personām:
  - a) Pieejamā atbalsta un pakalpojumu izpēte no institūciju perspektīvas – pakalpojumu sniedzēji, kas nodrošina atbalstu un pakalpojumus mērķa grupai;
  - b) Pieejamā atbalsta un pakalpojumu izpēte no klientu perspektīvas – pakalpojumu saņēmēji.
- 2) Sabiedriskās domas izpēte par esošiem atbalsta pakalpojumiem vardarbībā cietušo un vardarbību veikušo personu problēmu risināšanā.
- 3) Atbalsta sistēmas un pakalpojumu mērķa grupai izvērtēšana un priekšlikumu sniegšana.
- 4) Atbalsta sistēmas un pakalpojumu mērķa grupai izvērtējumu rezultātu prezentācija.

Ex-ante pētījuma veikšana par vardarbības novēršanas sistēmu tiek īstenota Eiropas Sociālā fonda Plus līdzfinansētā projekta Nr. 4.3.6.4/1/24/I/001 "Atbalsta instrumenti vardarbības

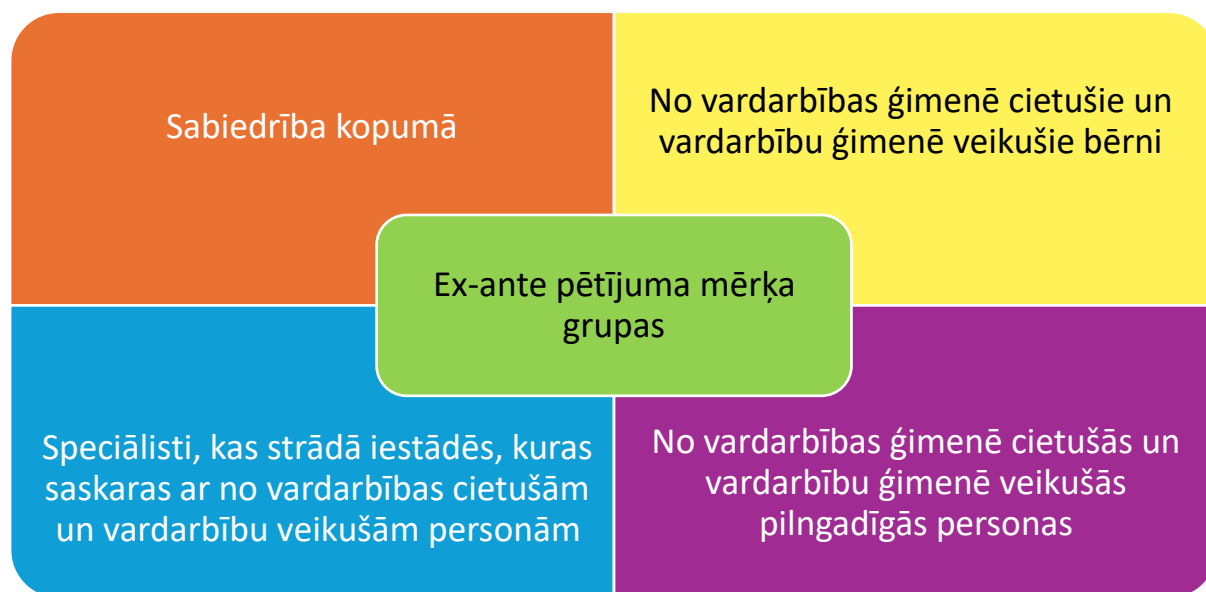
---

⁵ Ministru kabineta 2022. gada 21. decembra rīkojums Nr. 967 "Par Bērnu, jaunatnes un ģimenes attīstības pamatnostādnēm 2022.–2027. gadam". Publicēts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis", 29.12.2022., Nr. 252 <https://www.vestnesis.lv/op/2022/252.1>.

ģimenē mazināšanai” uzsākšanas posmā. Tas nozīmē, ka pētījuma metodoloģija un rezultāti ir sagatavoti tā, lai nodrošinātu šādus aspektus:

- 1) Iespēju veikt ex-post pētījumu par vardarbības novēršanas sistēmu, izmantojot salīdzināmu pētījuma metodoloģiju projekta Nr. 4.3.6.4/1/24/I/001 “Atbalsta instrumenti vardarbības ģimenē mazināšanai” noslēgumā;
- 2) Sagatavojot ieteikumus sekmīgākai projekta Nr. 4.3.6.4/1/24/I/001 “Atbalsta instrumenti vardarbības ģimenē mazināšanai” īstenošanai.

1.1. attēls. Ex-ante pētījuma par vardarbības novēršanas sistēmu mērķa grupas

Ex-ante pētījuma par vardarbības novēršanas sistēmu Latvijā noteiktās mērķa grupas ir šādas (1.1. attēls):

- 1) No vardarbības ģimenē cietušie un vardarbību ģimenē veikušie bērni, kam ir bijusi saskarsme ar iestādēm, jo ir meklēta vai saņemta palīdzība vardarbības ģimenē gadījumā (iestādes: pašvaldību sociālie dienesti, bāriņtiesas, krīzes centri, nevalstiskās organizācijas, izglītības iestādes, medicīnas iestādes, Valsts policija, pašvaldību policija, tiesa un citas iestādes);
- 2) No vardarbības ģimenē cietušās un vardarbību ģimenē veikušās pilngadīgās personas, kam ir bijusi saskarsme ar iestādēm, jo ir meklēta vai saņemta palīdzība vardarbības ģimenē gadījumā (iestādes: pašvaldību sociālie dienesti, bāriņtiesas, krīzes centri, nevalstiskās organizācijas, izglītības iestādes, medicīnas iestādes, Valsts policija, pašvaldību policija, tiesa un citas iestādes);
- 3) Speciālisti, kas strādā iestādēs, kuras saskaras ar no vardarbības cietušām un vardarbību veikušām personām – speciālisti, kuri ikdienā saskaras vai varētu saskarties ar bērniem un pilngadīgām vardarbībā cietušām un vardarbību veikušām personām (pašvaldību sociālie dienesti, bāriņtiesa, Valsts un pašvaldību policija, Valsts Probācijas dienests, veselības aprūpes iestādes un speciālisti, NVO – atbalsta un palīdzības centri (centrs “Dardedze”, biedrība “Centrs Marta”, biedrība “Skalbes”, biedrība „Sociālo pakalpojumu attīstības centrs”, nodibinājums “Latvijas Bērnu fonds”, nodibinājums “Talsu sieviešu un bērnu krīžu centrs” (un citi NVO, kas sniedz sociālās rehabilitācijas

pakalpojumu vardarbībā cietušām un vardarbību veikušām personām)), Bērnu aizsardzības centrs, Izglītības pārvaldes, Pašvaldību administratīvās komisijas, SIA “Mācību centrs MKB”, Bērnu un pusaudžu resursu centrs, Bērnu aizsardzības centra struktūrvienība “Bērnu māja”;

- 4) Sabiedrība kopumā, jo jebkurš sabiedrības loceklis var saskarties ar vardarbības ģimenē gadījumu gan savu ģimenes vai radnieku vidū, gan darba kolēģu vidū, gan kaimiņu vidū un citur.

Ex-ante pētījuma par vardarbības novēršanas sistēmu Latvijā kopējā struktūra, atbilstoši noteiktajiem darba uzdevumiem un plānotajiem nodevumiem, ir redzama 1.2. attēlā.

1.2. attēls. Ex-ante pētījuma par vardarbības novēršanas sistēmu struktūra

Pētījums tiek īstenots kā papildinoša aktivitāte gan Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta 2014.-2021. gada perioda programmas “Starptautiskā policijas sadarbība un noziedzības apkarošana” projektā “Atbalsts Barnahus ieviešanai Latvijā” Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) veiktajam pētījumam “Ceļā uz bērniem draudzīgu tieslietu sistēmu Latvijā. Barnahus modeļa ieviešana”, gan Latvijas Republikas Tiesībsarga ikgadējā ziņojumā ietvertajam par bērnu tiesību aizsardzības sistēmu valstī un no prettiesiskām darbībām cietušo bērnu rehabilitāciju.

Šis dokuments ir Ex-ante pētījuma par vardarbības novēršanas sistēmu Gala ziņojums (5. nodevums), kas ietver šādas pētījuma daļas:

- 1) Sabiedriskās domas izpēte par sniegto atbalstu vardarbības ģimenē gadījumu risināšanā un atbalsta pakalpojumu pieejamību;
- 2) Klientu apmierinātības ar speciālistu atbalstu vardarbības gadījumu risināšanā izpēte;
- 3) Pašvaldību sociālo dienestu un bāriņtiesu ietekmējošo institucionālo, profesionālo un citu faktoru izpēte attiecībā uz vardarbības mazināšanu un atbalsta pakalpojumu nodrošināšanu;
- 4) Sniegto pakalpojumu izvērtējums visās iesaistītajās jomās;
- 5) Iespējas proaktīvi strādāt pie vardarbības mazināšanas pasākumiem;
- 6) Starpinstitucionālās sadarbības vērtējums un ieteikumi tās uzlabošanai.

Ziņojuma sagatavošanā piedalījās šādi speciālisti: pētījuma vadītāja, vecākā pētniece Dr.sc.soc. Inese Šūpule, vecākā pētniece Ph. D. Oksana Žabko, pētniece Līva Kriķe un pētniece Elīza Anna Ozola.

2. Metodoloģijas apraksts

Pētījumā tika izmantotas gan kvantitatīvas, gan kvalitatīvas pētījumu metodes un pielietota triangulācijas pieeja, kas sniedz iespēju apskatīt pētījuma tēmu no dažādiem viedokļiem, radīt daudzveidīgu datu kopumu un sagatavot pamatotus secinājumus un ieteikumus. Pētījumā izmantotās metodes atbilst Tehniskajā specifikācijā izvirzītajām prasībām un nodrošina noteikto uzdevumu īstenošanu. Pētījumā kopumā tika izmantotas šādas pētījumu metodes: dokumentu analīze, Latvijas iedzīvotāju kopumu reprezentējoša kvantitatīva aptauja, gadījumu izpēte par klientiem, kas saņēmuši sociālās rehabilitācijas pakalpojumus (no vardarbības ģimenē cietuši un vardarbību ģimenē veikuši bērni un pieaugušie), padziļinātās intervijas ar sociālo dienestu un bāriņtiesu speciālistiem, fokusa grupu diskusijas ar speciālistiem visos Latvijas reģionos. Katra no pētījumā izmantotajām metodēm detalizētāk ir raksturota turpinājumā.

2.1. Dokumentu analīze

Dokumentu analīze kā informācijas ieguves metode visintensīvāk tika izmantota pētījumu uzsākot, lai sagatavotu pētījuma instrumentāriju. Vienlaikus dokumentu analīze notika visu pētījumu īstenošanas laiku, jo pētījuma veikšanas laikā tika apzināti arī jauni dokumenti (kas tiek izstrādāti vai pieņemti jau pētījuma veikšanas laikā) vai citi dokumenti, kas aktuāli konkrētu mērķa grupu sniegtās informācijas izvērtēšanā, kā arī gadījumos, kad pētījuma veikšanas laikā aktualizētas jaunas dokumentos noteiktās niansas, kas jāņem vērā.

Pētījuma instrumentārija sagatavošanas laikā tika nodrošināta šādu informācijas avotu izmantošana:

- Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam (pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/325828>);
- Bērnu, jaunatnes un ģimenes attīstības pamatnostādnes 2022.-2027.gadam (pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2022/252.1>);
- Ģimenes valsts politikas pamatnostādņu 2011.-2017.gadam Ex-post novērtējums (pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/4513/download>);
- Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums (pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/68488-socialo-pakalpojumu-un-socialas-palidzibas-likums>);
- Pētījums “Ex-post izvērtējums pašvaldību sociālo dienestu darbības efektivitātes novērtēšanai” (pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/petijums-ex-ante-izvertejums-pasvaldibu-socialo-dienestu-darbibas-efektivitates-novertesana>);
- Pētījums “Par vardarbības ģimenē un vardarbības pret bērnu datu monitoringa sistēmas izveidi” (pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/25197/download?attachment>);
- Pētījums: “Sabiedrības uzticēšanās pašvaldību sociālajiem dienestiem” (pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/27168/download?attachment>);
- Bērnu aizsardzības centra projekta Nr. 4.3.6.5/1/24/I/001 “Atbalsta pasākumi bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām un to ģimenēm” ietvaros SIA “Projektu un kvalitātes vadība” izvērtējuma metodoloģija pētījumam “Atbalsta sistēmas un pakalpojumu pieejamības bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām vai to attīstības risku un viņu ģimenēm izvērtēšana un sabiedriskās domas izpēte”.

Bez jau minētajiem dokumentiem, izstrādājot pētījuma instrumentāriju, pētnieki iepazinās arī ar šādiem LM atsūtītajiem materiāliem, kas izpētes procesā vēl tika papildināti ar citiem dokumentiem:

- 1) Civitta Latvija (2023) *Sistēmiskie atbalsta risinājumi multidimensionālās ģimenes terapijas ieviešanai Latvijā*. Pieejams: https://ppdb.mk.gov.lv/wp-content/uploads/2024/01/Petijums_par_MDGT_2023.pdf
- 2) Lang, A.; Kallaste, E.; Anspal, S.; Rentel, A.; Kivi, L. (2023) *Evaluation of the impact of the MARAC networking model*. Pieejams: <https://www.centar.ee/en/tehtud-tood/evaluating-the-impact-of-marac-network-model>.
- 3) SafeLives (2024) Multi-Agency Risk Assessment Conference (Marac). Pieejams: <https://safelives.org.uk/wp-content/uploads/SafeLives-Marac-Overview-June-2024.pdf>.
- 4) Niklander, E. (2024) *Risk assessment in Finland. MARAC. Prezentācija*.
- 5) Thulin, J.; Kjellgren, C. (2018) *Implementing and evaluating the CPC-CBT intervention in Swedish context*. Linnæus University. Pieejams: <https://allmannabarnhuset.se/wp-content/uploads/2022/09/implementing-and-evaluating-KIBB.pdf>. (CPC-CBT is Combined Parent Child Cognitive Behavioral Therapy).
- 6) Bohus, M., Schmahl, C., Fydrich, T. et al. (2019). *A research programme to evaluate DBT-PTSD, a modular treatment approach for Complex PTSD after childhood abuse*. *border personal disorder emot dysregul* 6, 7 <https://doi.org/10.1186/s40479-019-0099-y>
- 7) Bohus, Martin, and Kathleen Priebe, 'DBT-PTSD: A Treatment Programme for Complex PTSD After Childhood Abuse', in Michaela A. Swales (ed.), *The Oxford Handbook of Dialectical Behaviour Therapy*, Oxford Library of Psychology (2018; online edn, Oxford Academic, 10 Aug. 2017), <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198758723.013.48>.
- 8) Ireland. Department of Justice. (2024) Zero tolerance. Third national strategy on domestic, sexual and gender based violence 2024 implementation plan. Dublin: Department of Justice. <https://www.drugsandalcohol.ie/41096/1/implementation%20plan.pdf>

2.2. Latvijas iedzīvotāju kvantitatīvā aptauja

Latvijas iedzīvotāju kvantitatīvās aptaujas mērķis bija noskaidrot Latvijas iedzīvotāju viedokļus par sniegto atbalstu vardarbības ģimenē gadījumu risināšanā un atbalsta pakalpojumu pieejamību.

Šī uzdevuma veikšanai tika organizēta Latvijas iedzīvotāju kopumam 18-75 gadu vecumā reprezentatīva aptauja tiešsaistē (internetaptauja) ar plānoto aptaujas izlasi 2000 respondentu. Sasniegtā aptaujas izlase ir 2005 Latvijas iedzīvotāji 18-75 gadu vecumā. Aptaujas laiks: 27.05.2025. - 17.06.2025. Datu analīzē izmantoti svērti aptaujas dati (procenti) un nesvērts respondentu skaits. Sasniegtās izlases salīdzinājums ar iedzīvotāju statistiku ir pievienots 14.1. pielikumā.

Aptauja tika īstenota kā Ad-hoc aptauja, tas nozīmē, ka aptaujas dalībniekiem tika uzdoti tikai šim pētījumam izstrādātie jautājumi. Aptaujas izlases veidošanai tika izmantota vairākpakāpju stratificēta izlases metode, jo tā nodrošina visu Latvijas reģionu un apdzīvoto vietu adekvātu reprezentāciju izlasē, kā arī šīs izlases metodes gadījumā ir vieglāk īstenot visas valsts mēroga izlasi. Kvantitatīvās aptaujas datu ieguve tika veikta kā anonīma aptauja, neveicot nekādu respondentu personas datu apstrādi. Aptaujas anketa ir pievienota 14.2. pielikumā.

Aptaujas instrumentāriju (aptaujas anketu un instrukcijas) izstrādāja nodibinājums „Baltic Institute of Social Sciences”, kā arī datu apstrādi SPSS programmā un analīzi veica nodibinājums „Baltic Institute of Social Sciences”. Kvantitatīvās aptaujas lauka darba nodrošināšanai nodibinājums „Baltic Institute of Social Sciences” sadarbojās ar apakšuzņēmumu – pētījumu centru SKDS.

2.3. Gadījumu izpēte par klientiem

2.3.1. *Gadījumu izpēte par klientiem – no vardarbības ģimenē cietušiem un vardarbību ģimenē veikušiem bērniem*

Lai noskaidrotu mērķa grupas – no vardarbības ģimenē cietušo un vardarbību ģimenē veikušo bērnu – vajadzības un viedokli par pieejamiem atbalsta pasākumiem un nodrošinātiem pakalpojumiem, kopumā bija paredzēts veikt 7-10 vardarbībā cietušo un vardarbību veikušo bērnu gadījumu izpēti. Pētījuma rezultātā tika veikta 8 vardarbībā cietušo un vardarbību veikušo bērnu gadījumu izpēte, no kuriem seši gadījumi ir attiecināmi uz vardarbībā cietušiem bērniem, bet divi – uz vardarbību veikušiem bērniem. Vienlaikus ir jāuzsver, ka šī klasifikācija ir ļoti nosacīta, jo visi vardarbību veikušie bērni ir arī bērni, kas kādā dzīves posmā smagi cietuši no vardarbības no pieaugušo puses.

Izstrādātā pētījuma metodoloģija paredzēja, ka gadījumu izpētē ir jāatbild uz šādiem jautājumiem:

- 1) Konkrētās vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts (personas situācija un pieredze). Tas nepieciešams, lai izvērtētu izvēlēto atbalsta pakalpojumu atbilstību vajadzībām. (Kas notika? Kādi ir vardarbības pieredzes apstākļi un iesaistītās puses?):
  - a) *Anonimizēta informācija par no vardarbības ģimenē cietušo (vecums, dzimums, ģimenes situācija, radniecība ar vardarbības veicēju, būtiska konteksta informācija);*
  - b) *Anonimizēta informācija par vardarbību ģimenē veikušo (vecums, dzimums, ģimenes situācija, radniecība ar cietušo, būtiska konteksta informācija, piemēram, alkohola vai narkotiku lietošana u.c.);*
  - c) *Vardarbības epizodes, to apraksts (laiks, vardarbības veids, vardarbības smaguma pakāpe un biežums, cita būtiska konteksta informācija);*
  - d) *Iesaistītās institūcijas: vai ir izsaukta policija, ātrā palīdzība, kurā brīdī iesaistīta bāriņtiesa un sociālais dienests, vai bērns ievietots krīzes centrā, vai ir bijis pieņemts policijas lēmums par nošķiršanu: vai ir bijis pieņemts tiesas lēmums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, vai ir ierosināts kriminālprocess, nodota lieta tiesai utt.*

- 2) Situācijas risināšanai pieejamie pakalpojumi/ risināšanas instrumenti konkrētajā gadījumā (Kādi risinājumi vai atbalsts tika apsvērti?)
- 3) Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā (Kādi risinājumi vai atbalsts tika nodrošināti? Kādas institūcijas/ organizācijas/ speciālisti tika iesaistīti? Ar kādiem rezultātiem? Kā notika sadarbība ar visām iesaistītajām pusēm?)
- 4) Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi (Ko varēja darīt labāk? Kādi pakalpojumi pietrūka/ tika sniegti nepilnīgi?)

No vardarbības ģimenē cietuši bērni un vardarbību ģimenē veikuši bērni ir viena no sarežģītākajām iespējamajām pētījuma mērķa grupām. Viņu viedokļa apzināšana ir saistīta gan ar ētiskiem jautājumiem, gan ar izaicinājumiem sasniegt šo mērķa grupu. No pētniecības ētikas viedokļa uzmanība tika pievērsta šādiem aspektiem. Pirmkārt, tika nodrošināts tas, lai pēc iespējas novērstu atkārtotu viktimizāciju jeb situāciju, kad pārdzīvotā vardarbības pieredze ir jāstāsta vai jāpārdzīvo atkārtoti. Šāda informācija intervijās ar vardarbībā cietušiem vai vardarbību veikušiem bērniem netika jautāta. Tā tika noskaidrota pirms tam intervijā ar sociālo darbinieku. Otrkārt, pirms intervijas bērnu vecāki vai aizbildņi parakstīja informētu piekrišanu bērna dalībai pētnieciskā intervijā. Atsevišķos gadījumos tika dota mutiska piekrišana, dokumentu parakstot pēc tam (piemēram, situācijā, kad bērns bija atnācis uz interviju viens pats bez vecāka vai aizbildņa).

Visos gadījumos informācija par bērna vardarbības pieredzi un bērna vajadzībām konkrētajā situācijā, kad bērns ir cietis no vardarbības vai veicis vardarbību, tika iegūta anonimizētā formā, neveicot nekādu pētījuma dalībnieku personas datu apstrādi. Interviju ieraksti tiek uzglabāti aizsargātā serverī un pēc Gala ziņojuma apstiprināšanas tiks dzēsti. Interviju transkriptiem ir piešķirti numuri, tajos ir dzēsta visa veida personas informācija (piemēram, sarunā pieminētie radnieku vārdi vai iesaistīto speciālistu vārdi).

Interviju dalībnieki tika atrasti, sadarbojoties ar pašvaldību sociālajiem dienestiem un Bērnu aizsardzības centru. Vispirms sociālā dienesta vai citas institūcijas pārstāvis lūdza piekrišanu bērnu vecākiem vai aizbildņiem, vai viņi piekrīt, ka bērns piedalīsies intervijā, un tikai tad kontakti tika iedoti pētniekiem, lai sazinātos ar potenciālo intervijas dalībnieku vecākiem vai aizbildņiem un tālāk jautātu piekrišanu bērnam.

Gadījumu izpētei tika izvēlēti tādi gadījumi, kas risināti pēdējo 5 gadu laikā. Ņemot vērā to, ka viens no pētījuma mērķiem ir izvērtēt atbalsta pakalpojumu pieejamību, kas var atšķirties dažādās pašvaldībās, gadījumi tika meklēti dažādās Latvijas pašvaldībās un apdzīvotajās vietās, lai tiktu ievēroti pašvaldību ģeogrāfiskās un urbanizācijas līmeņa atšķirības principi. Pētījuma laikā tika konstatēts, ka mērķa grupas pārstāvji bieži vien dažādos savas dzīves posmos ir ilgu laiku pavadījuši dažādās Latvijas apdzīvotajās vietās, tādēļ ne vienmēr var skaidri klasificēt, kurai pilsētai vai reģionam konkrētais gadījums ir pieskaitāms. Kopumā gadījumi ir saistīti ar šādām apdzīvotajām vietām Latvijā: Rīga, Liepāja, Talsi, Lauciene, Tukums, Kandava, Lapmežciems, Jelgava, Dobeles, Ogre, Cēsis, Madona, Rēzekne, Viļāni, Bekši.

Lai nodrošinātu pilnīgu anonimitāti, gadījumu analīzes daļā ir dzēsta visa veida informācija, kas varētu saistīt konkrēto gadījumu ar viņa dzīves vietu. Izņēmumi attiecas tikai uz

institūcijām, kuru pieminēšana personu anonimitāti neapdraud. Interviju vadlīnijas ir pievienotas 14.3. pielikumā.

2.3.2. Gadījumu izpēte par klientiem – no vardarbības ģimenē cietušām un vardarbību ģimenē veikušām pilngadīgām personām

Lai noskaidrotu mērķa grupas – no vardarbības ģimenē cietušo un vardarbību ģimenē veikušo pilngadīgo personu – vajadzības un viedokli par pieejamiem atbalsta pasākumiem un nodrošinātiem pakalpojumiem, kopumā bija paredzēts veikt 7-10 no vardarbības ģimenē cietušo un vardarbību ģimenē veikušo pilngadīgo personu gadījumu izpēti. Pētījuma rezultātā tika veikta 11 vardarbībā cietušo un vardarbību veikušo pieaugušo gadījumu izpēte, no kuriem seši gadījumi ir attiecināmi uz vardarbībā cietušiem pieaugušajiem, bet pieci – uz vardarbību veikušiem pieaugušajiem.

Izstrādātā pētījuma metodoloģija paredzēja, ka gadījumu izpētē ir jāatbild uz šādiem jautājumiem:

- 1) Konkrētās vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts (personas situācija un pieredze). Tas nepieciešams, lai izvērtētu izvēlēto atbalsta pakalpojumu atbilstību vajadzībām. (Kas notika? Kādi ir vardarbības pieredzes apstākļi un iesaistītās puses?):
  - a) *Anonimizēta informācija par no vardarbības ģimenē cietušo (vecums, dzimums, ģimenes situācija, radniecība ar vardarbības veicēju, būtiska konteksta informācija);*
  - b) *Anonimizēta informācija par vardarbību ģimenē veikušo (vecums, dzimums, ģimenes situācija, radniecība ar cietušo, būtiska konteksta informācija, piemēram, alkohola vai narkotiku lietošana u.c.);*
  - c) *Vardarbības epizodes, to apraksts (laiks, vardarbības veids, vardarbības smaguma pakāpe un biežums, cita būtiska konteksta informācija);*
  - d) *Iesaistītās institūcijas: vai ir izsaukta policija, ātrā palīdzība, sociālais dienests, vai ir bijis pieņemts policijas lēmums par nošķiršanu: vai ir bijis pieņemts tiesas lēmums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, vai ir ierosināts kriminālprocess, nodota lieta tiesai utt.*
- 2) Situācijas risināšanai pieejamie pakalpojumi/ risināšanas instrumenti konkrētajā gadījumā (Kādi risinājumi vai atbalsts tika apsvērti?)
- 3) Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā (Kādi risinājumi vai atbalsts tika nodrošināti? Kādas institūcijas/ organizācijas/ speciālisti tika iesaistīti? Ar kādiem rezultātiem? Kā notika sadarbība ar visām iesaistītajām pusēm?)
- 4) Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi (Ko varēja darīt labāk? Kādi pakalpojumi pietrūka/ tika sniegti nepilnīgi?)

Attiecībā uz gadījumu izpēti par no vardarbības ģimenē cietušām un vardarbību ģimenē veikušām pilngadīgām personām tika izmantoti līdzīgi principi kā gadījumu izpētē par no vardarbības ģimenē cietušiem un vardarbību ģimenē veikušiem bērniem:

- 1) Maksimāli izvairīties no atkārtotas personas viktimizācijas jeb situācijas, kad pārdzīvotā vardarbības pieredze ir jāstāsta vai jāpārdzīvo atkārtoti.
- 2) Visos gadījumos informācija par personas vajadzībām konkrētajā situācijā, kad pilngadīga persona ir cietusi no vardarbības vai veikusi vardarbību, tika iegūta anonimizētā formā, neveicot nekādu pētījumu dalībnieku personas datu apstrādi. Interviju ieraksti tiek uzglabāti aizsargātā serverī un pēc Gala ziņojuma apstiprināšanas tiks dzēsti. Interviju transkriptiem ir piešķirti numuri, tajos ir dzēsta visa veida personas informācija (piemēram, sarunā pieminētie radnieku vārdi vai iesaistīto speciālistu vārdi).

Interviju dalībnieki tika atrasti, sadarbojoties ar pašvaldību sociālajiem dienestiem. Vispirms sociālā dienesta pārstāvis lūdza piekrišanu potenciālajam intervijas dalībniekam, kas atbilst mērķa grupai, vai viņš vai viņa piekrīt piedalīties intervijā, un tikai tad kontakti tika iedoti pētniekiem, lai sazinātos ar potenciālo intervijas dalībnieku un tālāk vienotos par intervijas laiku. Visi interviju dalībnieki parakstīja informētu piekrišanu dalībai pētnieciskā intervijā.

Gadījumu izpētei tika izvēlēti tādi gadījumi, kas risināti pēdējo 5 gadu laikā. Ņemot vērā to, ka viens no pētījuma mērķiem ir izvērtēt atbalsta pakalpojumu pieejamību, kas var atšķirties dažādās pašvaldībās, gadījumi tika meklēti dažādās Latvijas pašvaldībās un apdzīvotajās vietās, lai tiktu ievēroti pašvaldību ģeogrāfiskās un urbanizācijas līmeņa atšķirības principi. Pētījuma laikā tika konstatēts, ka mērķa grupas pārstāvji bieži vien dažādos savas dzīves posmos ir ilgu laiku pavadījuši dažādās Latvijas apdzīvotajās vietās, tādēļ ne vienmēr var skaidri klasificēt, kurai pilsētai vai reģionam konkrētais gadījums ir pieskaitāms. Kopumā gadījumi ir saistīti ar šādām apdzīvotajām vietām Latvijā: Rīga, Liepāja, Talsi, Lauciene, Tukums, Kandava, Lapmežciems, Jelgava, Dobeles, Ogre, Cēsis, Madona, Rēzekne, Viļāni, Bekši.

Lai nodrošinātu pilnīgu anonimitāti, gadījumu analīzes daļā ir dzēsta visa veida informācija, kas varētu saistīt konkrēto gadījumu ar viņa dzīves vietu. Izņēmumi attiecas tikai uz institūcijām, kuru pieminēšana personu anonimitāti neapdraud. Interviju vadlīnijas ir pievienotas 14.4. pielikumā.

2.4. Padziļinātās intervijas ar sociālo dienestu un bāriņtiesu speciālistiem

Lai sagatavotu starpziņojumu par pašvaldību sociālo dienestu un bāriņtiesu ietekmējošiem institucionāliem un profesionāliem faktoriem vardarbības mazināšanas pakalpojumu nodrošināšanā, tika plānots veikt 32 padziļinātās intervijas ar pašvaldību sociālā dienesta speciālistiem un 32 padziļinātās intervijas ar bāriņtiesu speciālistiem, kas ikdienā strādā ar vardarbībā cietušām un vardarbību veikušām personām. Pētījuma veikšanas rezultātā tika veiktas 33 padziļinātās intervijas ar kopumā 37 pašvaldību sociālā dienesta speciālistiem un 32 padziļinātās intervijas ar 35 bāriņtiesu speciālistiem, jo vairākās intervijās dalībnieku skaits bija divi speciālisti.

Atbilstoši Tehniskās specifikācijas 1. punktā definētajam institucionālais slogs šī pētījuma kontekstā ir saistāms ar iesaistīto pušu iestāžu vadības atbildību par darba organizāciju iestādēs tai noteikto mērķu sasniegšanai, funkciju un uzdevumu izpildei, kā arī ar augstākas institūcijas

atbildību par valsts politikas īstenošanu vardarbības kontekstā. Savukārt, profesionālie šķēršļi šī pētījuma kontekstā saistāmi ar iesaistīto institūciju darba speciālistu – sociālo darbinieku, bāriņtiesas, valsts un pašvaldību policijas, medicīnas darbinieku u.c. – spēju veikt savu profesionālo praksi un ārējās vides faktoru ietekmi uz to.

Padziļinātās intervijas kā izpētes metode šajā gadījumā tika izvēlēta tāpēc, ka šajās intervijās ir jāiegūst dati par speciālistu ikdienas darba praksi un ir ļoti būtiski detalizēti izprast katra intervijas dalībnieka pieredzi, kura, piemēram, fokusa grupu diskusijās atklājas ievērojami vājāk – nepilnīgi un fragmentāri, kā arī kvantitatīvās aptaujās iegūtie dati ir mazāk informatīvi.

Lai gan kopumā pētījuma metode ir padziļinātās intervijas kā kvalitatīvā izpētes metode, atsevišķi jautājumi tika uzdoti kā daļēji strukturēti, paredzot iespēju iegūt arī kvantificējamus datus, un šī uz interviju kodēšanu balstītā kvantitatīvā informācija arī ir iekļauta pētījuma ziņojumā.

Plānojot padziļināto interviju sadalījumu un atlases principus, tika paredzēts, ka interviju dalībnieku atlasē ir nodrošināta valstspilsētu un novadu, un dažādu reģionu pārstāvētība. Ņemot vērā to, ka Latvijā kopš 2021. gada 1. jūlija ir 36 novadi un 7 novados neietilpstošas valstspilsētas, tika paredzēts, ka gan 32 pašvaldību sociālā dienesta, gan 32 bāriņtiesu speciālistu, kas ikdienā strādā ar vardarbībā cietušām un vardarbību veikušām personām, sadalījums būs šāds: 7 pašvaldību sociālā dienesta speciālisti un 7 bāriņtiesu speciālisti no Latvijas valstspilsētām (pa vienai no katras) un 25 pašvaldību sociālā dienesta speciālisti un 25 bāriņtiesu speciālisti no Latvijas novadiem (pieci speciālisti no sociālajiem dienestiem un pieci speciālisti no bāriņtiesām katrā reģionā – Vidzemes, Kurzemes, Zemgales, Latgales un Rīgas reģionos). Īstenotais interviju un interviju dalībnieku sadalījums valstspilsētu un reģionu sadalījumā ir sniegts 2.1. tabulā.

2.1. tabula. Padziļināto interviju dalībnieku sadalījums valstspilsētu un reģionu griezumā

Teritoriālais dalījums	Intervijas ar SD speciālistiem	Intervētie SD speciālisti	Intervijas ar BT speciālistiem	Intervētie BT speciālisti
Valstspilsētas	7	8	7	8
Rīgas reģiona novadi	5	5	6	7
Vidzemes, reģiona novadi	5	5	5	5
Kurzemes reģiona novadi	5	5	3	3
Zemgales reģiona novadi	5	7	5	6
Latgales reģiona novadi	6	7	6	6
Kopā	33	37	32	35

Neskatoties uz nelielām nobīdēm plānoto interviju sadalījumā pa reģioniem, uzskatām, ka padziļināto interviju ar sociālo dienestu un bāriņtiesu speciālistiem skaits ir pietiekams, lai noskaidrotu iespējamo institucionālo un profesionālo faktoru dažādību visā Latvijā. Padziļināto interviju vadlīnijas sociālo dienestu un bāriņtiesu speciālistiem ir pievienotas 14.5. pielikumā un 14.6. pielikumā.

2.5. Fokusa grupu diskusijas ar speciālistiem visos Latvijas reģionos

Lai veiktu sniegto pakalpojumu izvērtējumu visās iesaistītajās jomās, tajā skaitā, veicot pakalpojumu pieejamības vērtējumu un sniedzot viedokli par nepieciešamajiem uzlabojumiem pakalpojumu pilnveidei vardarbībā cietušiem un vardarbību veikušiem bērniem un pilngadīgām personām, kā arī iegūtu starpinstitucionālās sadarbības vērtējumu, tika organizētas piecas fokusa grupu diskusijas ar iesaistītajiem speciālistiem visos Latvijas reģionos.

Fokusa grupu diskusijās piedalījās speciālisti no šādām iestādēm: pašvaldību sociālie dienesti, bāriņtiesas, Valsts policija, pašvaldību policija, NVO, Valsts Probācijas dienests, Bērnu aizsardzības centrs, SIA “Mācību centrs MKB”, izglītības un veselības jomas speciālisti un citi.

Atbilstoši definētajām prasībām Tehniskās specifikācijas 4.13. punktā, 2025. gada oktobra beigās – novembra sākumā tika organizētas piecas fokusa grupu diskusijas (FGD), kurās katrā piedalījās vismaz astoņi speciālisti (minimālais prasībās noteiktais skaits bija seši speciālisti), kopējais diskusiju dalībnieku skaits 63 speciālisti. Fokusa grupu diskusijas tika organizētas reģionu dalījumā – pa vienai katrā reģionā (Vidzemes, Kurzemes, Zemgales, Latgales un Rīgas reģionos). Fokusa grupu diskusijas tika veiktas tiešsaistes formātā, jo tas būtiski atviegloja speciālistu no dažādām pilsētām/ apdzīvotām vietām iespējas piedalīties tajās.

Gadījumos, kad kādam nozīmīgam speciālistam konkrētajā reģionā nebija iespēju pievienoties fokusa grupu diskusijai tiešsaistē, nodibinājuma „Baltic Institute of Social Sciences” pētnieki veica atsevišķas padziļinātās intervijas. Kopumā papildus fokusa grupu diskusijām tika veiktas trīs padziļinātās intervijas. Fokusa grupu un interviju dalībnieku sadalījums pa reģioniem ir sniegts 2.2. tabulā. Fokusa grupu vadlīnijas ir pievienotas 14.7. pielikumā.

2.2. tabula. Fokusa grupu un interviju dalībnieku sadalījums pa reģioniem

	Kurzemes reģiona FGD 28.10.2025.	Vidzemes reģiona FGD 28.10.2025.	Rīgas reģiona FGD 30.10.2025.	Zemgales reģiona FGD 04.11.2025.	Latgales reģiona FGD 06.11.2025.
Fokusa grupu dalībnieki	14	8	17	12	12
Padziļināto interviju dalībnieki	0	0	0	2	1
Kopā	14	8	17	14	13

3. Sabiedriskās domas izpēte par sniegto atbalstu vardarbības ģimenē gadījumu risināšanā un atbalsta pakalpojumu pieejamību

3.1. Ievads

“Pētījuma (Ex-ante) veikšana par vardarbības novēršanas sistēmu” ietvaros tika noskaidrots Latvijas sabiedrības viedoklis par šobrīd Latvijā pieejamo atbalstu vardarbības ģimenē gadījumos, to efektivitāti, kā arī iedzīvotāju līdzšinējo saskarsmes pieredzi, ja tāda ir, ar vardarbības ģimenē mazināšanā iesaistītajām institūcijām un organizācijām. Sabiedriskās domas aptaujā kopumā piedalījās 2005 Latvijas iedzīvotāji 18-75 gadu vecumā. Aptaujas laiks: 27.05.2025. – 17.06.2025. Datu analīzē izmantoti svērti aptaujas dati (procenti) un nesvērts respondentu skaits. Sasniegtās izlases salīdzinājums ar iedzīvotāju statistiku ir pievienots 6.1. pielikumā. Tas ietver aptaujāto raksturojumu pēc šādām sociāli demogrāfiskajām pazīmēm: reģions, dzimums, tautība, vecums, nodarbinātības statuss, izglītība un pilsonība.

Atbilstoši šī pētījuma mērķim sabiedriskās domas aptaujas rezultāti ir strukturēti trīs daļās. Pirmkārt, balstoties iedzīvotāju pašvērtējumā, ir noskaidrota dažādu vardarbības veidu ģimenē izplatība. Otrkārt, ir noskaidroti to iedzīvotāju, kuriem nav bijusi vardarbības ģimenē pieredze pēdējo piecu gadu laikā, priekšstati par to, kur varētu vērsties pēc palīdzības nepieciešamības gadījumā. Šajā nodaļā ir sniegta arī to Latvijas iedzīvotāju, kuri ir saskārušies ar vardarbību ģimenē piecu gadu laikā, pieredze saskarsmē ar dažādām institūcijām un viņu vērtējums par sniegto palīdzību. Treškārt, ir sniegts vispārējais iestāžu un organizāciju darbības novērtējums. Datu analīzi noslēdz rezultātu kopsavilkums un secinājumi.

3.2. Vardarbības ģimenē izplatība pieaugušo un bērnu grupās

Vardarbības ģimenē izplatība pētījumā ir analizēta, balstoties iedzīvotāju pašvērtējumā, un šis vērtējums ir iegūts ar vairāku jautājumu palīdzību. Pirmkārt, visiem aptaujātajiem tika uzdoti jautājumi par to, vai viņi pazīst kādu pieaugušo vai bērnu, kas pēdējo piecu gadu laikā ir cietis no vardarbības ģimenē, iedalot to pēc dažādiem vardarbības veidiem – fiziskas, seksuālas, ekonomiskas, emocionālas vardarbības, vajāšanas un kibervardarbības (vardarbība interneta vidē). Turpinājumā aptaujas dalībniekiem tika uzdots jautājums, vai viņi pēdējo piecu gadu laikā ir cietuši no minētajiem vardarbības veidiem (šis jautājums izmantots arī analīzē turpmāk, lai analizētu aptaujāto atbildes par iestāžu darbu atkarībā no personiskās pieredzes).

3.1. attēlā ir redzamas atbildes par to, vai aptaujātie pazīst kādu pieaugušo vīrieti vai sievieti, kas pēdējo piecu gadu laikā ir cietis no vardarbības. Visbiežāk pazīstamo lokā sastaptā vardarbības forma ir emocionālā vardarbība – 23% respondentu zina sievieti, kas cietusi no šāda veida vardarbības, 6% – vīrieti, bet vēl 20% – gan vīrieti, gan sievieti. Tātad, kopumā 49% ir personīgi pazīstami ar kādu, kurš cietis no emocionālas vardarbības. Tāpat 30% respondentu pazīst kādu cilvēku, kas ir cietis no fiziskas vardarbības (20% zina sievieti, 3% vīrieti, 7% – gan sievieti, gan vīrieti). Visretāk respondenti atzīmē, ka pazīst kādu, kas ir cietuši no seksuālas

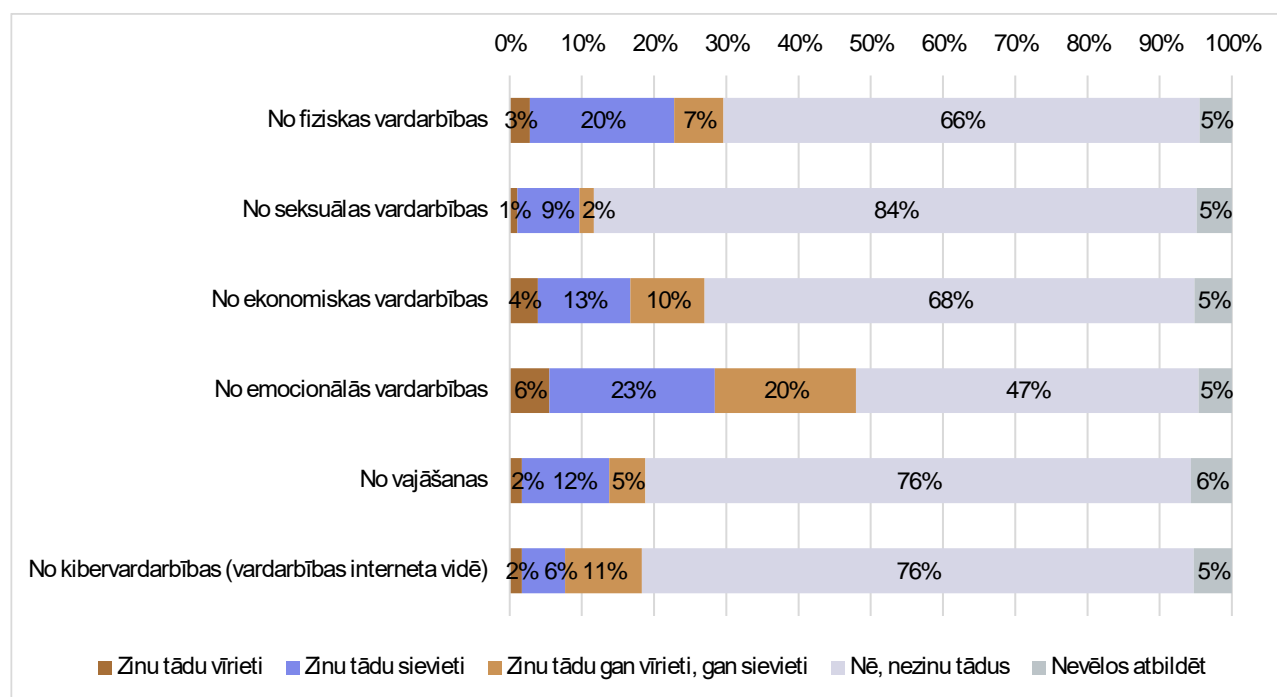
vardarbības – kopumā 12%, visbiežāk sievietes (9%), 1% pazīst vīrieti, kas cietis no seksuālas vardarbības, un 2% abu dzimuma pārstāvjus.

Arī ekonomiskā vardarbība respondentu paziņu lokā ir samērā bieži sastopama – 13% zina sievieti, 4% vīrieti, bet 10% – gan vīrieti, gan sievieti, kopumā veidojot 27% respondentus, kas personīgi pazīst kādu no ekonomiskās vardarbības cietušo. Par vajāšanu un kibervardarbību pazīstamo vidū aptaujātie ir informēti mazāk – 19% pazīst kādu cietušo no vajāšanas (12% zina sievieti, 2% vīrieti un 5% abu dzimuma pārstāvjus) un 19% pazīst kādu cietušo no kibervardarbības (6% zina sievieti, 2% vīrieti, 11% – gan sievieti, gan vīrieti). Abos šajos gadījumos ir jāpiebilst, ka daži respondenti mulsinoja šķiet vajāšanas un kibervardarbības saistība ar vardarbību ģimenē. To atklāj atbildes uz atvērtajiem jautājumiem, kur vairāki norādījuši, ka ir cietuši no vajāšanas un kibervardarbības, to nesaistot ar ģimeni.

Izvērtējot iedzīvotāju atbildes, var secināt, ka biežāk viņiem ir pazīstama kāda pieaugusi sieviete, kura cietusi no kāda vardarbības veida, tomēr atbildes rāda, ka vardarbība ģimenē tiek vērsta arī pret vīrieti.

3.1. attēls. Vardarbības izplatība pieaugušo grupā, visi (%)

Jautājums: Vai jūs pazīstat kādu pieaugušu vīrieti vai sievieti, kas pēdējo piecu gadu laikā ir cietis no vardarbības ģimenē?

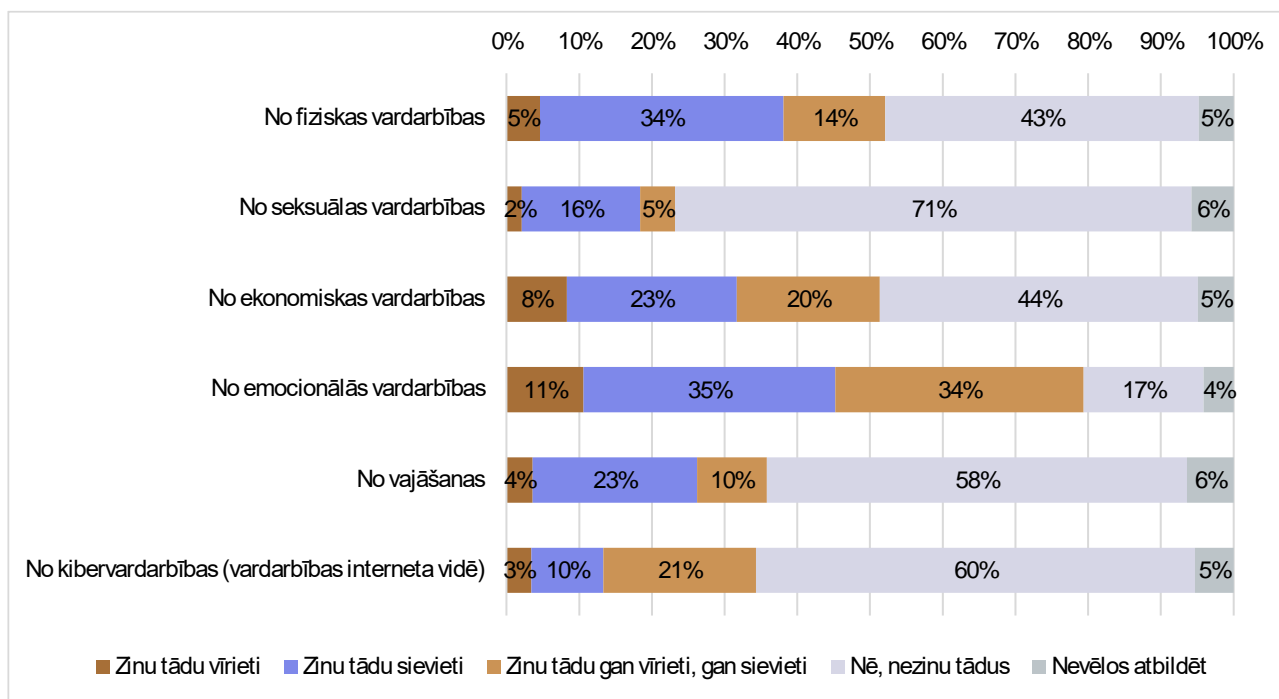

Bāze: Visi respondenti, N=2005

3.2. attēlā redzamas to respondentu, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē, atbildes uz jautājumu, vai viņi pazīst kādu pieaugušo, kas cietis no konkrētām vardarbības formām. Redzams, ka no vardarbības cietušie biežāk pazīst kādu šādu cilvēku, nekā vidēji visi Latvijas iedzīvotāji. Vienlaikus atzīmētās vardarbības veidu izplatības tendences ir līdzīgas, un visizplatītākā aptaujāto paziņu lokā ir emocionālā vardarbība – 80% respondentu pazīst kādu, kurš no tās cietis. No tiem 35% zina sievieti, 11% vīrieti, bet 34% – gan sievieti, gan vīrieti. Tikai 17% aptaujāto norāda, ka šādus cilvēkus nepazīst. 51% respondentu ar vardarbības ģimenē pieredzi

pažīst kādu ekonomiskā vardarbībā cietušo. 23% zina sievieti, 8% – vīrieti, un 20% – gan sievieti, gan vīrieti. 53% aptaujāto, kas pažīst kādu no fiziskas vardarbības ģimenē cietušo: 34% zina sievieti, 5% – vīrieti, 14% – gan sievieti, gan vīrieti. Retāk respondenti ar personīgu vardarbības pieredzi pažīst kādu citu ar vajāšanas pieredzi – 37% pažīst kādu cietušo. 23% zina sievieti, 4% – vīrieti, bet 10% – abus dzimuma pārstāvjus. Līdzīga situācija vērojama kibervardarbības gadījumā – 34% respondentu pažīst kādu cietušo, tostarp 10% zina sievieti, 3% – vīrieti, un 21% – gan sievieti, gan vīrieti. Gandrīz katrs ceturtais respondents jeb 23% zina kādu, kas cietis no seksuālas vardarbības. No tiem 16% zina sievieti, 2% vīrieti, 5% – gan sievieti, gan vīrieti.

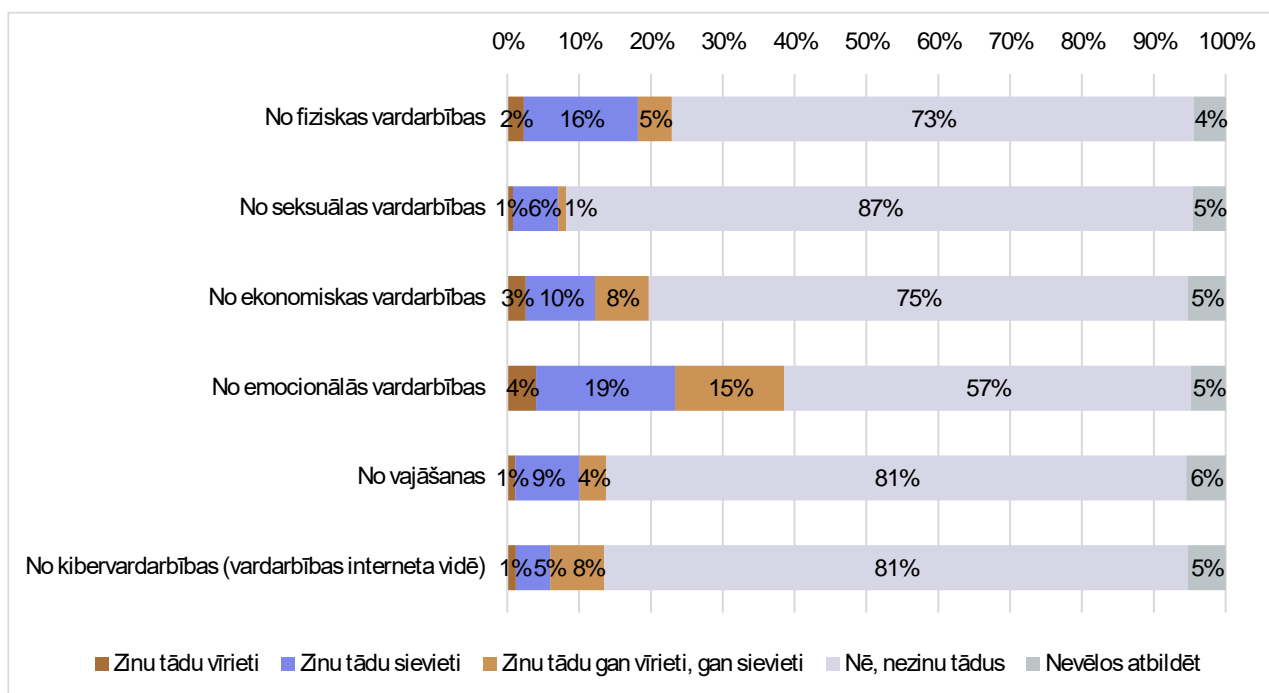
3.2. attēls. Vardarbības izplatība pieaugušo grupā, ir vardarbības pieredze (%)

Bāze: respondenti, kuri pēdējo piecu gadu laikā ir cietuši no vardarbības ģimenē, N=460

Aptaujāto vidū, kas nav cietuši no vardarbības ģimenē pēdējo piecu gadu laikā, ir mazāks to īpatsvars, kas pažīst kādu pieaugušo, kam bijusi vardarbības pieredze (3.3. attēls), un tendences līdzinās iepriekš minētajām, dominējot emocionālajai vardarbībai (pažīst kādu cietušo 38%), fiziskajai (pažīst 23%) un ekonomiskajai (kādu cietušo pažīst 21%).

3.3. attēls. Vardarbības izplatība pieaugušo grupā, nav vardarbības pieredzes (%)

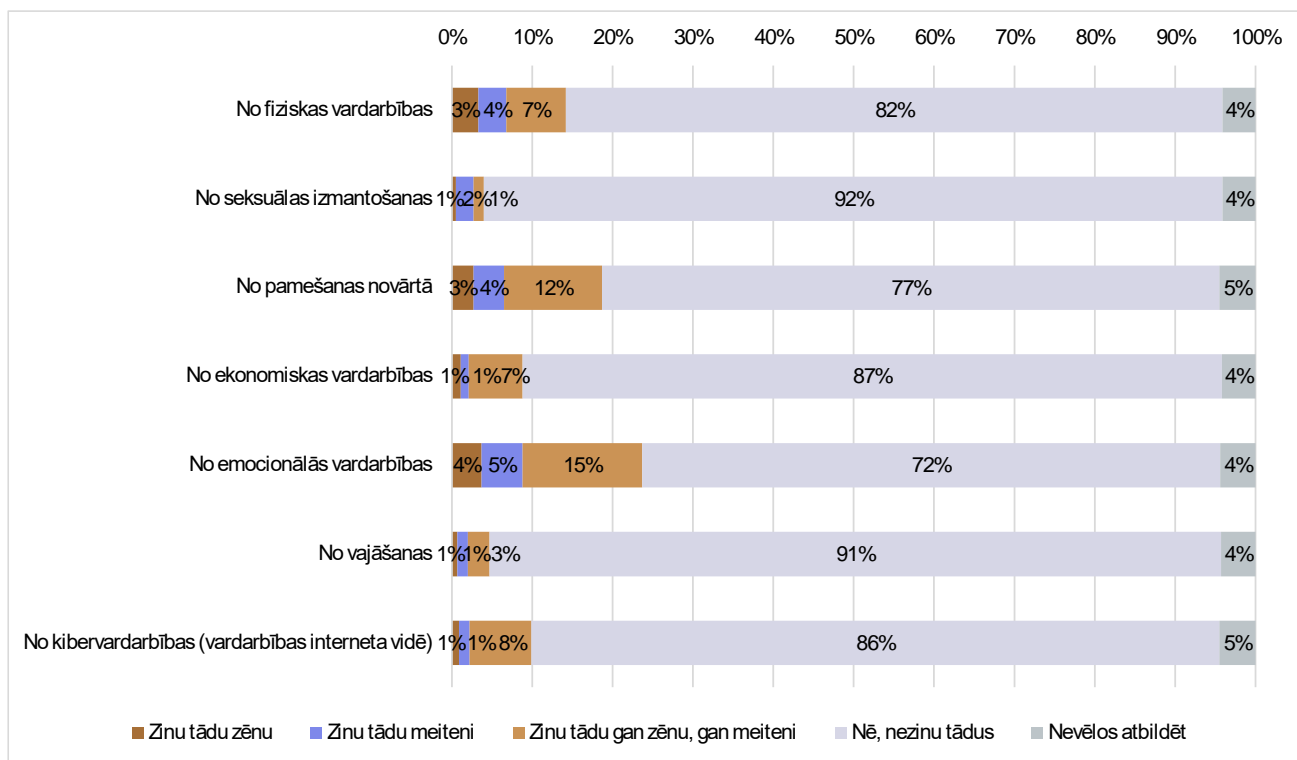
Bāze: respondenti, kuri pēdējo piecu gadu laikā nav saskārušies ar vardarbību ģimenē, N=1545

Salīdzinoši mazāks skaits aptaujāto Latvijas iedzīvotāju atzīst, ka pazīst kādu no vardarbības ģimenē cietušu bērnu (3.4. attēls), un biežāk sastopamās vardarbības formas, no kurām ir cietuši pazīstami bērni, ir emocionālā vardarbība, pamešana novārtā un fiziska vardarbība.

Aptaujas rezultāti rāda, ka 24% respondentu pazīst kādu bērnu, kas ir cietis no emocionālās vardarbības: 5% zina meiteni, 4% – zēnu, bet 15% – gan zēnu, gan meiteni. 19% respondentu pazīst bērnu, kurš ir piedzīvojis pamešanu novārtā: 4% zina meiteni, 3% zēnu, 12% – gan zēnu, gan meiteni. Fiziskā vardarbība skārusi 14% respondentiem zināmu bērnu loku – 4% zina meiteni, 3% zēnu, bet 7% – gan zēnu, gan meiteni. Ekonomiskā vardarbība bērnu vidū ir retāka – 9% pazīst cietušo (1% zina zēnu, 1% meiteni, un 7% – gan zēnu, gan meiteni). Ar kibervardarbību ir saskārušies 10% respondentiem zināmu bērnu (1% zina zēnu, 1% meiteni, bet 8% – gan zēnu, gan meiteni), savukārt ar vajāšanu – 5% (1% zina zēnu, 1% meiteni, 3% – gan zēnu, gan meiteni). No seksuālas izmantošanas cietuši 4% respondentu pazīstami bērni (2% zina meiteni, 1% zēnu, 1% – gan zēnu, gan meiteni).

3.4. attēls. Vardarbības izplatība bērnu grupā, visi (%)

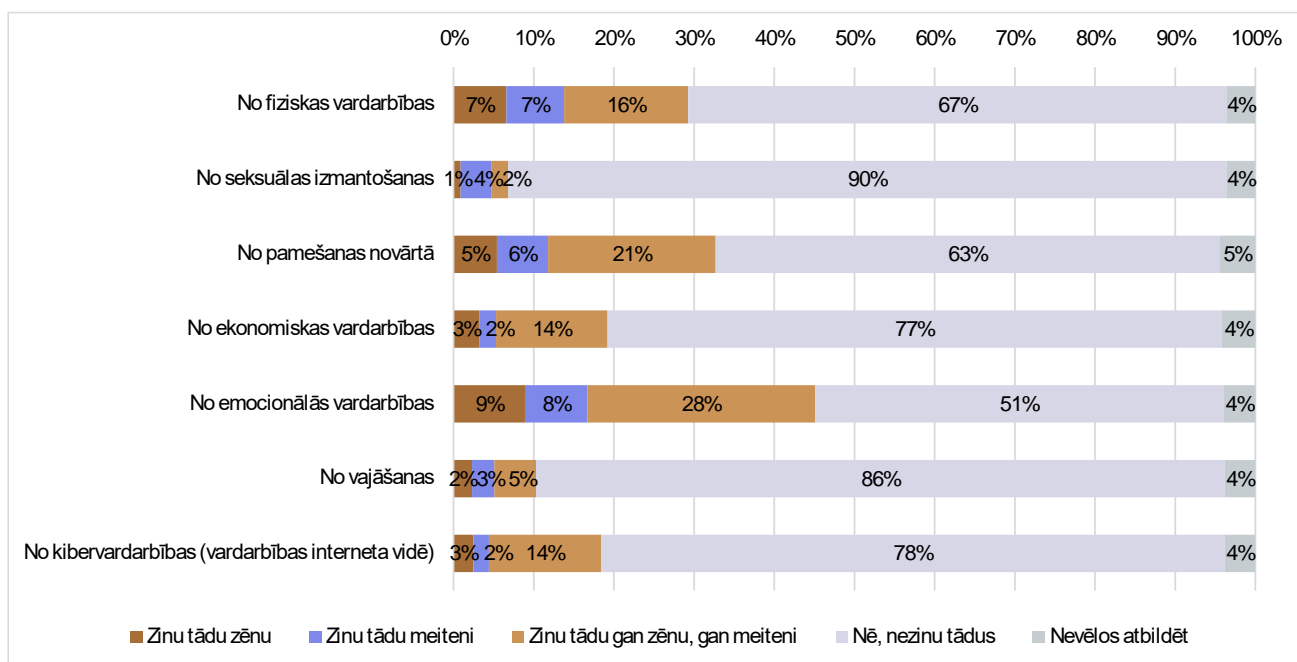
Jautājums: Vai Jūs pazīstat kādu bērnu (zēnu vai meiteni vecumā līdz 18 gadiem), kas pēdējo piecu gadu laikā ir cietis no vardarbības ģimenē?

Bāze: Visi respondenti, N=2005

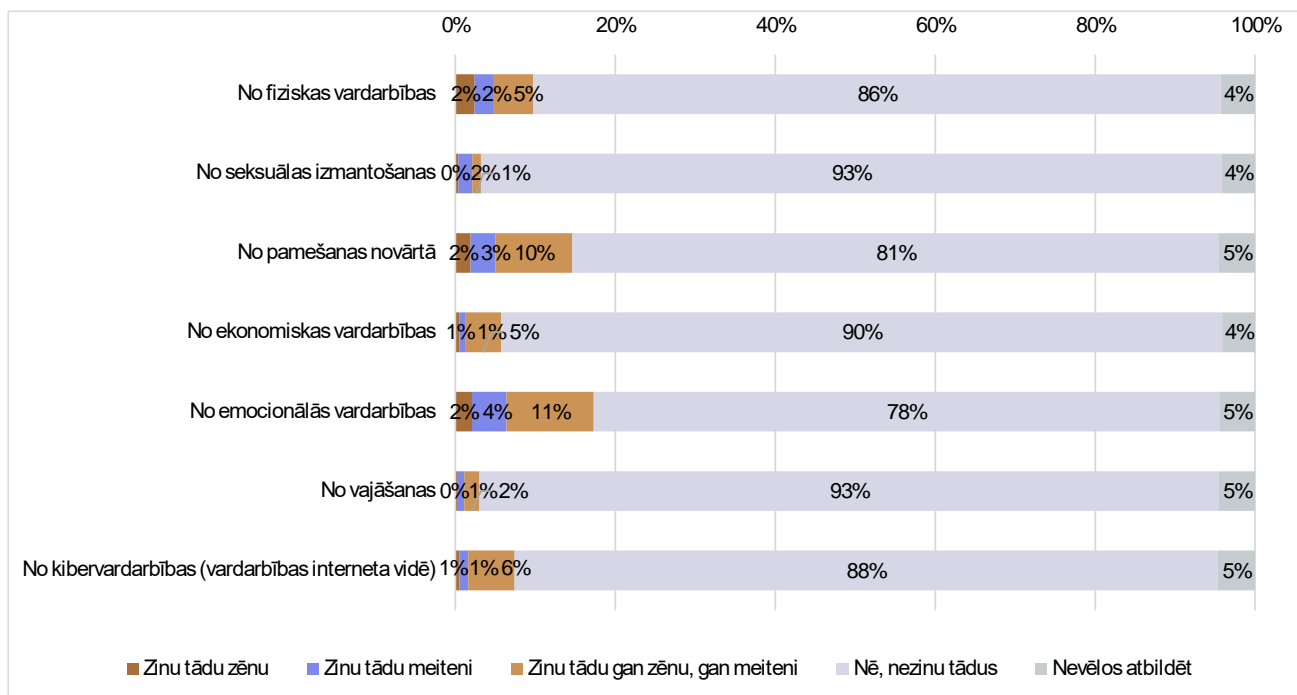
3.5. attēlā redzams, ka iepriekš novērotā tendence saglabājas – tie aptaujātie, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē, arī biežāk pazīst kādu bērnu, kas ir cietis no jebkādas vardarbības formas ģimenē. Tā 45% respondentu pazīst kādu bērnu, kas piedzīvojis emocionālu vardarbību (8% zina meiteni, 9% zēnu, bet 28% – gan zēnu, gan meiteni). 32% respondentu pazīst bērnu, kurš piedzīvojis pamešanu novārtā (6% zina meiteni, 5% zēnu, bet 21% – gan zēnu, gan meiteni). Vēl 30% respondentu, kas piedzīvojuši vardarbību ģimenē, zina bērnu, kas cietuši no fiziskas vardarbības (7% zina meiteni, 7% zēnu, bet 16% – gan zēnu, gan meiteni).

3.5. attēls. Vardarbības izplatība bērnu grupā, ir vardarbības pieredze (%)

Bāze: respondenti, kuri pēdējo piecu gadu laikā ir cietuši no vardarbības ģimenē, N=460

3.6. attēls. Vardarbības izplatība bērnu grupā, nav vardarbības pieredzes (%)

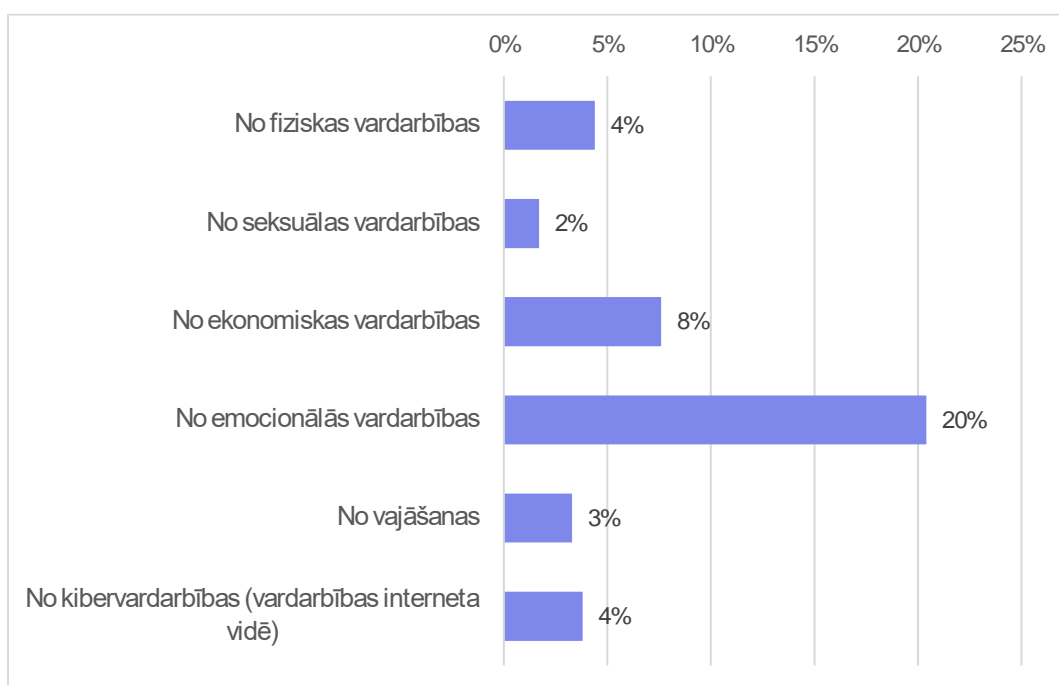
Bāze: respondenti, kuri pēdējo piecu gadu laikā nav saskārušies ar vardarbību ģimenē, N=1545

Savukārt 3.6. attēlā redzamas tās vardarbības formas, no kurām cietuši bērni, kurus pazīst tie respondenti, kas paši nav cietuši no vardarbības ģimenē pēdējo piecu gadu laikā. Attiecībā uz biežāk izplatītajām vardarbības formām tendences saglabājas iepriekšējās, kā arī saglabājas tendence, ka šīs respondentu grupas informācijas laukā vardarbības ģimenē gadījumi ir sastopami retāk.

Saskaņā ar aptaujas rezultātiem kopumā ar jebkāda veida vardarbību ģimenē pēdējo piecu gadu laikā sastapušies 23% jeb 460 respondenti. Visbiežāk aptaujātie atzīst, ka cietuši no emocionālās vardarbības (20%). Turpinājumā sniegtās atbildes ļauj secināt, ka jēdzienu “ģimene” aptaujātie ir interpretējuši atšķirīgi, t.sk., arī plašākā nozīmē, jo daļa ir norādījuši, ka vardarbības veicēji ir vecāki vai attālāki radnieki, ar kuriem aptaujātie nedzīvo kopā. Otrā biežāk atzīmētā vardarbības forma ģimenē ir ekonomiskā vardarbība (8%). No kibervardarbības (vardarbības interneta vidē) un no fiziskas vardarbības ir cietuši 4%, no vajāšanas – 3%, un seksuālas vardarbības – 2% (3.7. attēls). Būtiski norādīt, ka šajā jautājumā nav novērojamas statistiski nozīmīgas atšķirības dzimumu griezumā, un gan sievietes, gan vīrieši līdzīgi ir norādījuši, ka cietuši no norādītajiem vardarbības veidiem (3.8. attēls).

3.7. attēls. Personīgi pieredzētā vardarbība ģimenē pēdējo piecu gadu laikā iedalījumā pēc vardarbības veida (%)

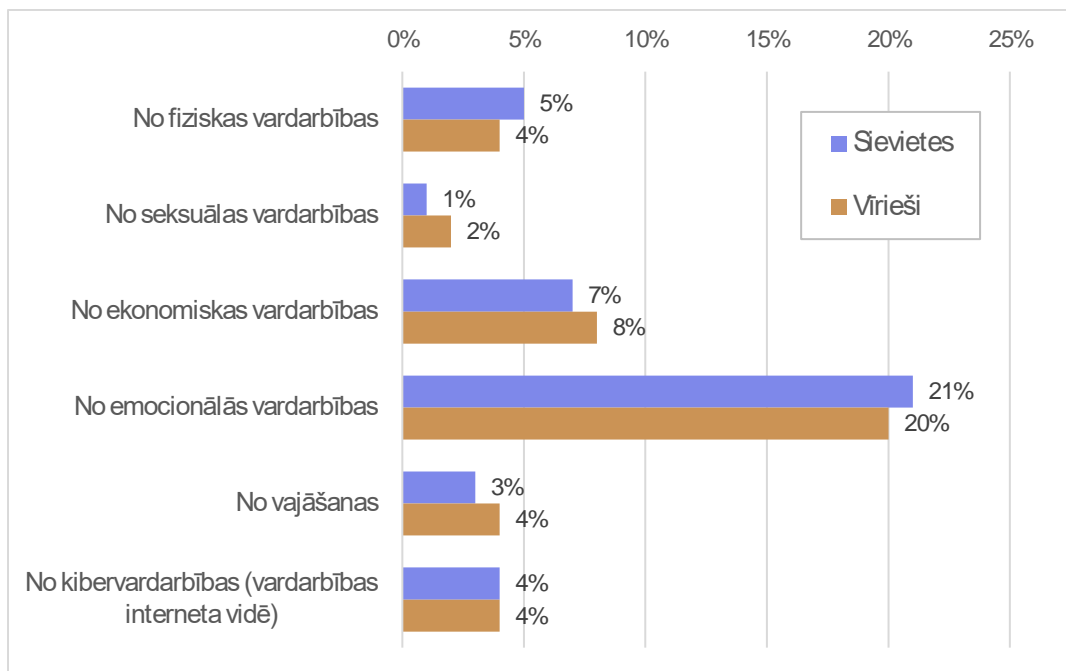
Jautājums: Vai Jūs pats pēdējo piecu gadu laikā esat cietis no vardarbības ģimenē?

Bāze: Visi respondenti, N=2005

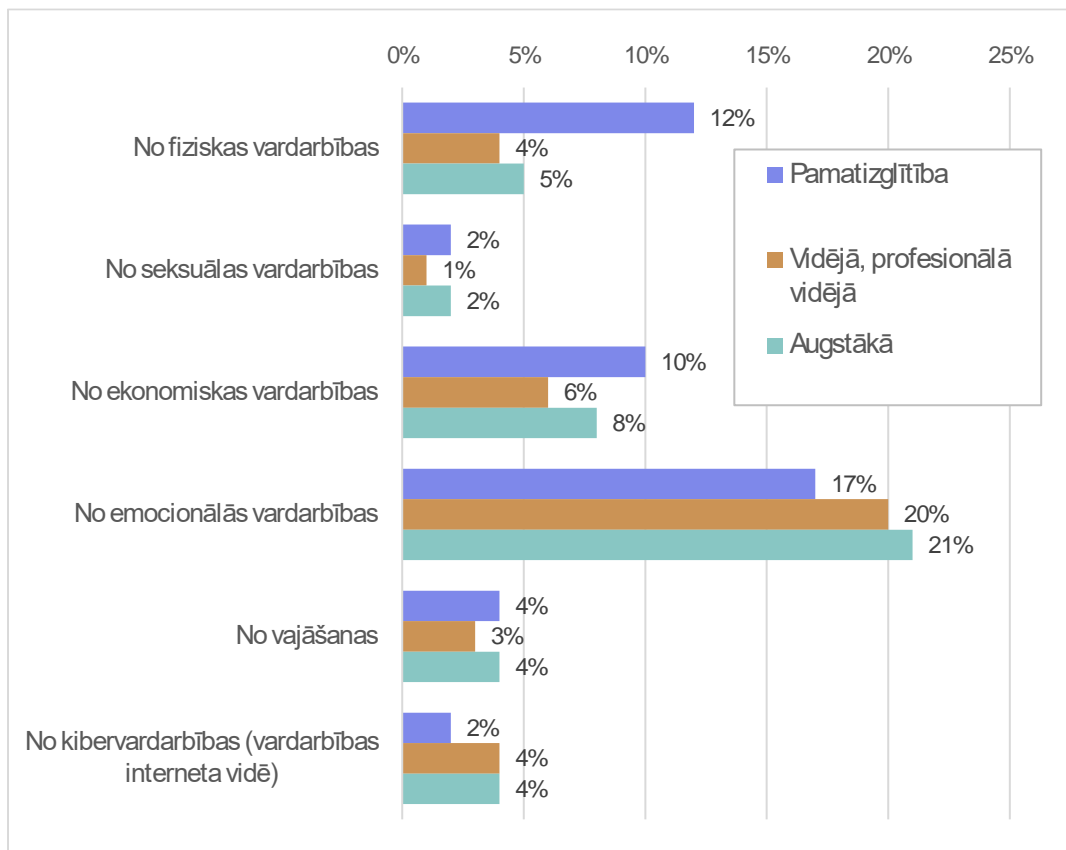
Sadalījumā pēc citiem sociāli demogrāfiskajiem parametriem redzamas nelielas atšķirības. No fiziskas un ekonomiskas vardarbības biežāk ir cietuši iedzīvotāji ar pamatizglītību (3.9. attēls); no seksuālas – aptaujātie 18-24 gadu vecumā (3.10. attēls); uz piedzīvotu emocionālo vardarbību biežāk norāda cilvēki ar augstāko izglītību.

3.8. attēls. Personīgi pieredzētā vardarbība ģimenē pēdējo piecu gadu laikā iedalījumā pēc vardarbības veida un dzimuma (%)

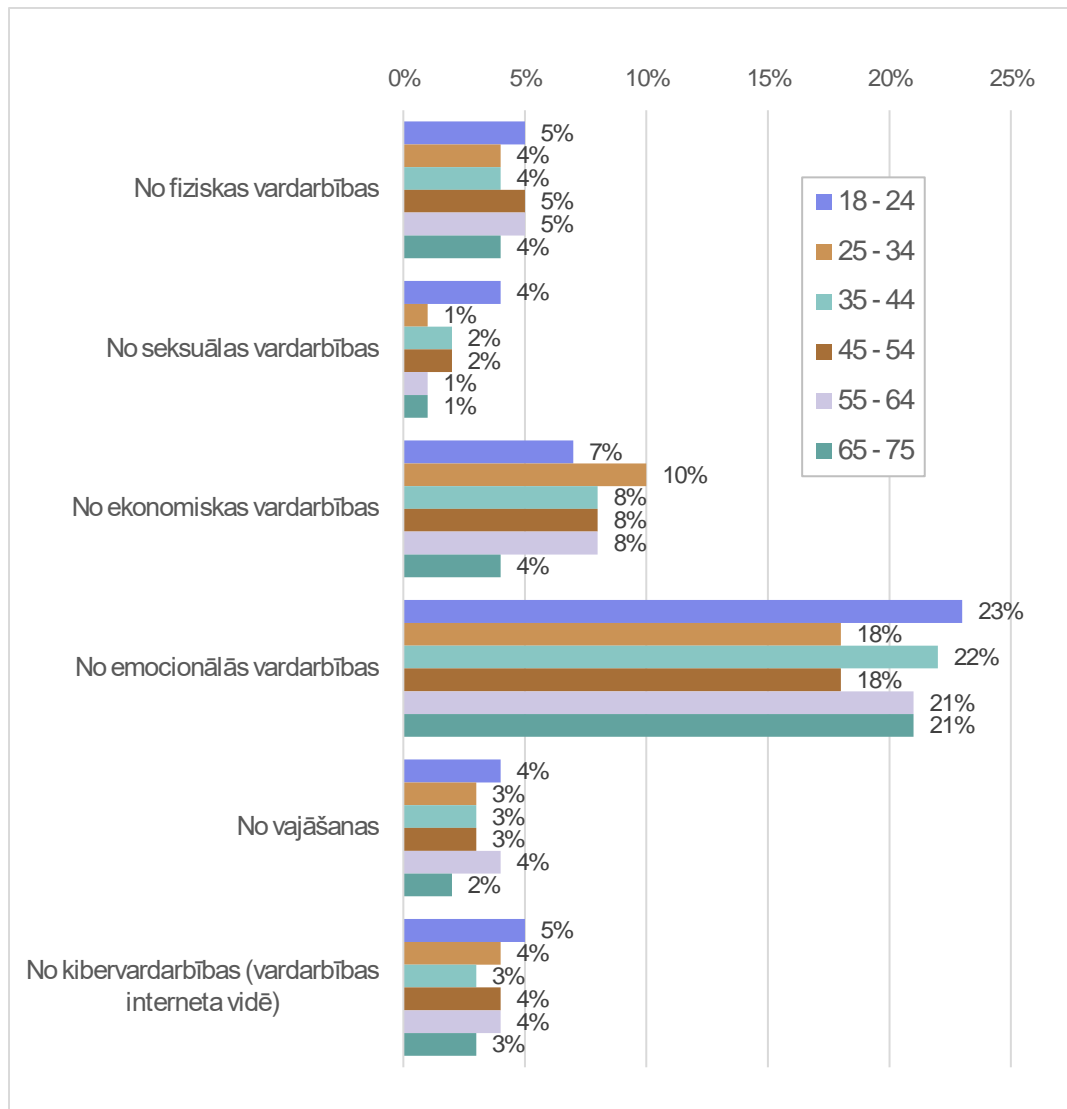
Bāze: Visi respondenti, N=2005

3.9. attēls. Personīgi pieredzētā vardarbība ģimenē pēdējo piecu gadu laikā iedalījumā pēc vardarbības veida un izglītības (%)

Bāze: Visi respondenti, N=2005

3.10. attēls. Personīgi pieredzētā vardarbība ģimenē pēdējo piecu gadu laikā iedalījumā pēc vardarbības veida un vecuma (%)

Bāze: Visi respondenti, N=2005

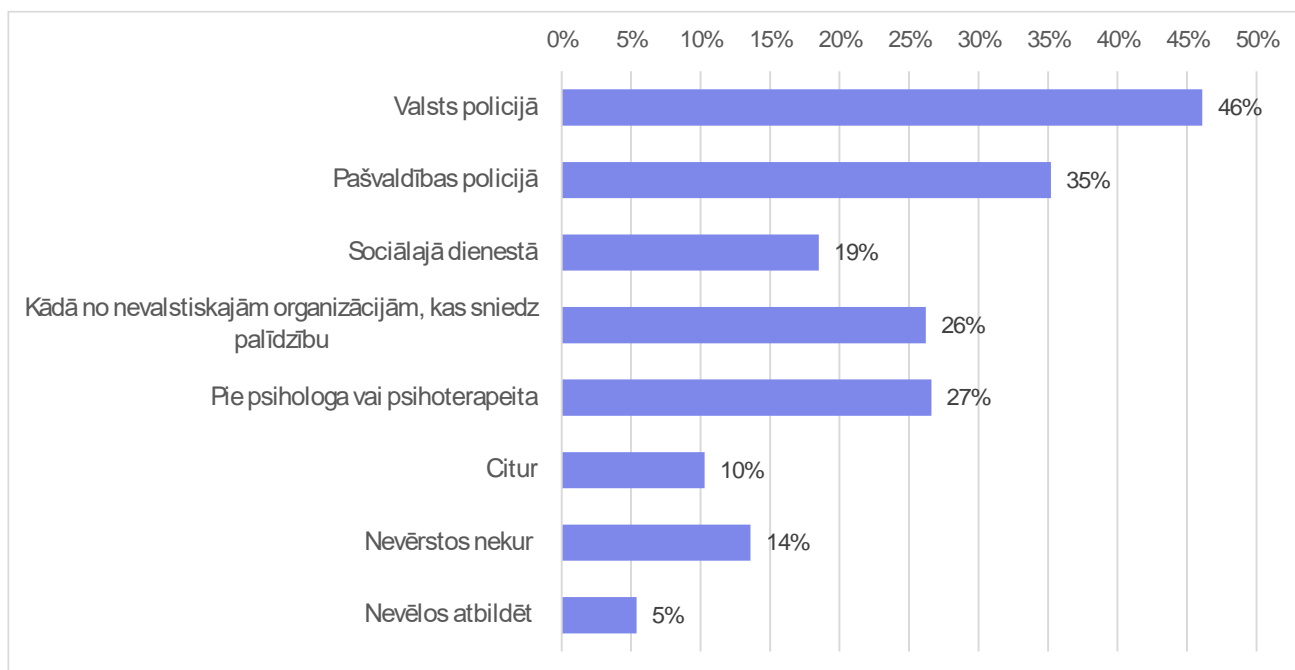
3.3. Vēršanās iestādēs vardarbības ģimenē gadījumos un saņemtās palīdzības vērtējums

Pētījumā tika noskaidrota gan no vardarbības ģimenē cietušo rīcība (vai un kur viņi vērsās pēc palīdzības, kad bija cietuši no vardarbības, un kā vērtē sniegto atbalstu), gan arī hipotētiskā rīcība, kādās iestādēs respondenti vērstos pēc palīdzības, ja personīgi saskartos ar vardarbības gadījumu ģimenē. Šāds mērījums ļauj noteikt gan aptaujāto attieksmi un gatavību meklēt palīdzību, gan šīs attieksmes motivāciju, jo tajos gadījumos, kad respondenti neizskatīja iespēju vērsties policijā vai sociālajā dienestā, viņiem tika lūgts sniegt savas izvēles pamatojumu.

3.11. attēlā redzams, ka, potenciāli saskaroties ar vardarbību ģimenē, iedzīvotāji, kuriem šādas pieredzes pēdējo piecu gadu laikā nav bijis, visbiežāk norāda, ka vardarbības gadījumā vērstos pēc palīdzības policijā: pēc palīdzības valsts policijas vērstos 46%, savukārt pēc palīdzības pašvaldības policijā – 35%. Kopumā aptuveni 60% aptaujāto norāda, ka vērstos kādā no policijas iestādēm. 27% aptaujāto vērstos pēc palīdzības pie psihologa vai psihoterapeita, 26% – kādā no nevalstiskajām organizācijām, kas sniedz palīdzību, 19% – sociālajā dienestā, savukārt 14% nevērstos nekur. 10% norādījuši, ka vērstos citur.

3.11. attēls. Vēršanās iestādēs vardarbības ģimenē gadījumā, nav vardarbības pieredzes (%)

Jautājums: Gadījumā, ja Jūs pats personīgi saskartos ar vardarbības gadījumu ģimenē, kur Jūs vērstos pēc palīdzības?

Vairākatbilžu jautājums. Bāze: respondenti, kuri pēdējo piecu gadu laikā nav saskārušies ar vardarbību ģimenē, N=1545

Starp tiem, kas atbildējuši, ka vērstos citur, 7% aptaujāto meklētu palīdzību pie ģimenes locekļiem, radiem vai draugiem. Astoņi respondenti atzīmējuši, ka vērstos krīzes centrā, un tāpat astoņi respondenti vērstos reliģiskās organizācijās (baznīcā, draudzē, pie garīdznieka). Savukārt 11 respondenti norāda, ka risinātu vardarbības problēmu personiski, privāti. Trīs

respondenti atzīmē, ka vērstos tiešsaistes portālos ar mērķi pievērst uzmanību konkrētajai situācijai gadījumā, ja valsts policija atsakās rīkoties; vēl trīs – nolīgtu privātu juristu vai apsardzi. Divi respondenti vērstos ārstniecības iestādē, un vēl divi – kriminālās struktūrās. Vēl individuālos gadījumos minētas šādas iestādes: bāriņtiesa, Bērnu aizsardzības centrs, tiesībsargs, izglītības iestādes, starptautiskās institūcijas, kā arī viens respondents min, ka aizbrauktu no valsts. 5% nav vēlējušies sniegt atbildi.

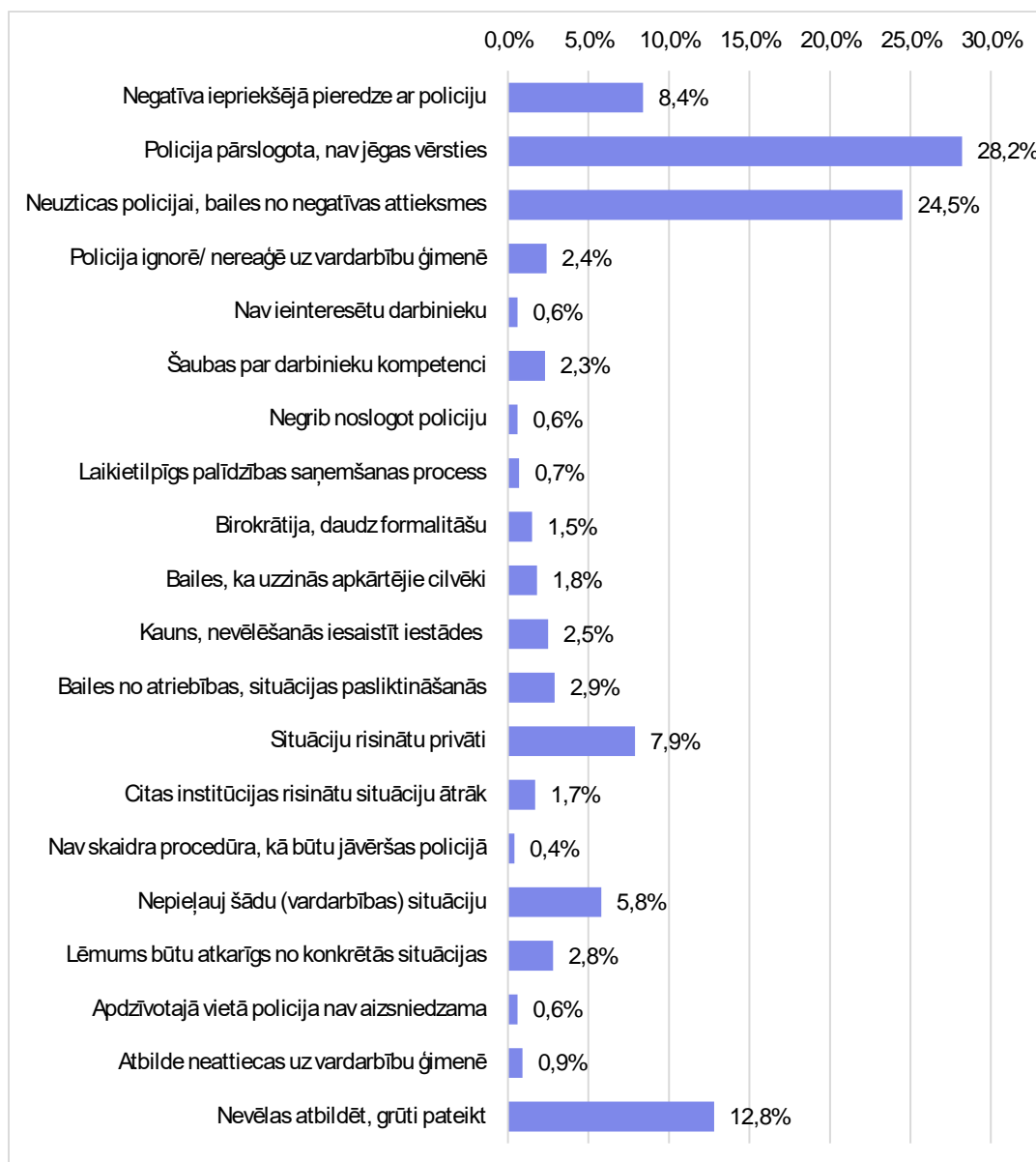
Salīdzinot iedzīvotāju atbildes šajā jautājumā pēc sociāli demogrāfiskajiem rādītājiem, statistiski nozīmīgas atšķirības vērojamas reti. Sociālajā dienestā biežāk plāno vērsties iedzīvotāji 65-75 gadu vecumā, bet NVO, kas sniedz palīdzību – iedzīvotāji 55-64 un 65-75 gadu vecumā. Pie psihologa vai psihoterapeita biežāk vērstos iedzīvotāji ar augstāko izglītību. To, ka viņi nevērstos nekur, biežāk norādīja iedzīvotāji 25-34 un 35-44 gadu vecumā.

Aptaujātajiem bez vardarbības pieredzes tika jautāti arī iemesli, kāpēc viņi nevērstos policijā vai sociālajā dienestā (atvērtais jautājums bez atbilžu variantiem). Nevēršanās iemesli policijā ir sniegti 3.12. attēlā. Lielākoties aptaujātie, kas nevērstos policijā vardarbības ģimenē gadījumā, kā iemeslu min negatīvu attieksmi vai pieredzi saistībā ar policijas darbu. 28% uzskata, ka policija ir pārslogota, nespēj efektīvi palīdzēt un pie tās nav jēgas vērsties. Gandrīz katrs ceturtais jeb 24% neuzticas policijai, izjūt bailes no negatīvas attieksmes vai no tā, ka policija nostāsies vardarbības veicēja pusē (būtiski atzīmēt, ka šo aspektu biežāk norāda vīrieši nekā sievietes: atbilstoši 28% un 21%). Savukārt 8% aptaujāto ir negatīva sava vai līdzcilvēku iepriekšējā pieredze saskarsmē ar policiju, t.sk., atsaucas uz plašsaziņas līdzekļos izskanējušiem gadījumiem, kad policija nav savlaicīgi reaģējusi uz vardarbību ģimenē.

Vēl 8% aptaujāto, kuri nevērstos policijā, norāda, ka risinātu situāciju privāti. 3% min, ka no palīdzības meklēšanas nākotnē viņus atturētu bailes no atriebības un situācijas pasliktināšanās, 2% izjustu kaunu un nevēlētos iesaistīt valsts vai pašvaldību iestādes ģimenes problēmu risināšanā, kā arī 2% aptaujāto apgalvo, ka viņiem būtu bailes, ka uzzinās apkārtējie cilvēki un šaubas par konfidencialitāti. Vēl 13% norādījuši, ka viņi nevēlas atbildēt uz šo jautājumu vai ka ir grūti pateikt.

3.12. attēls. Nevēršanās policijā iemesli, nav vardarbības pieredzes

Jautājums: *Kāpēc jūs nevērstos pēc palīdzības valsts vai pašvaldības policijā?*

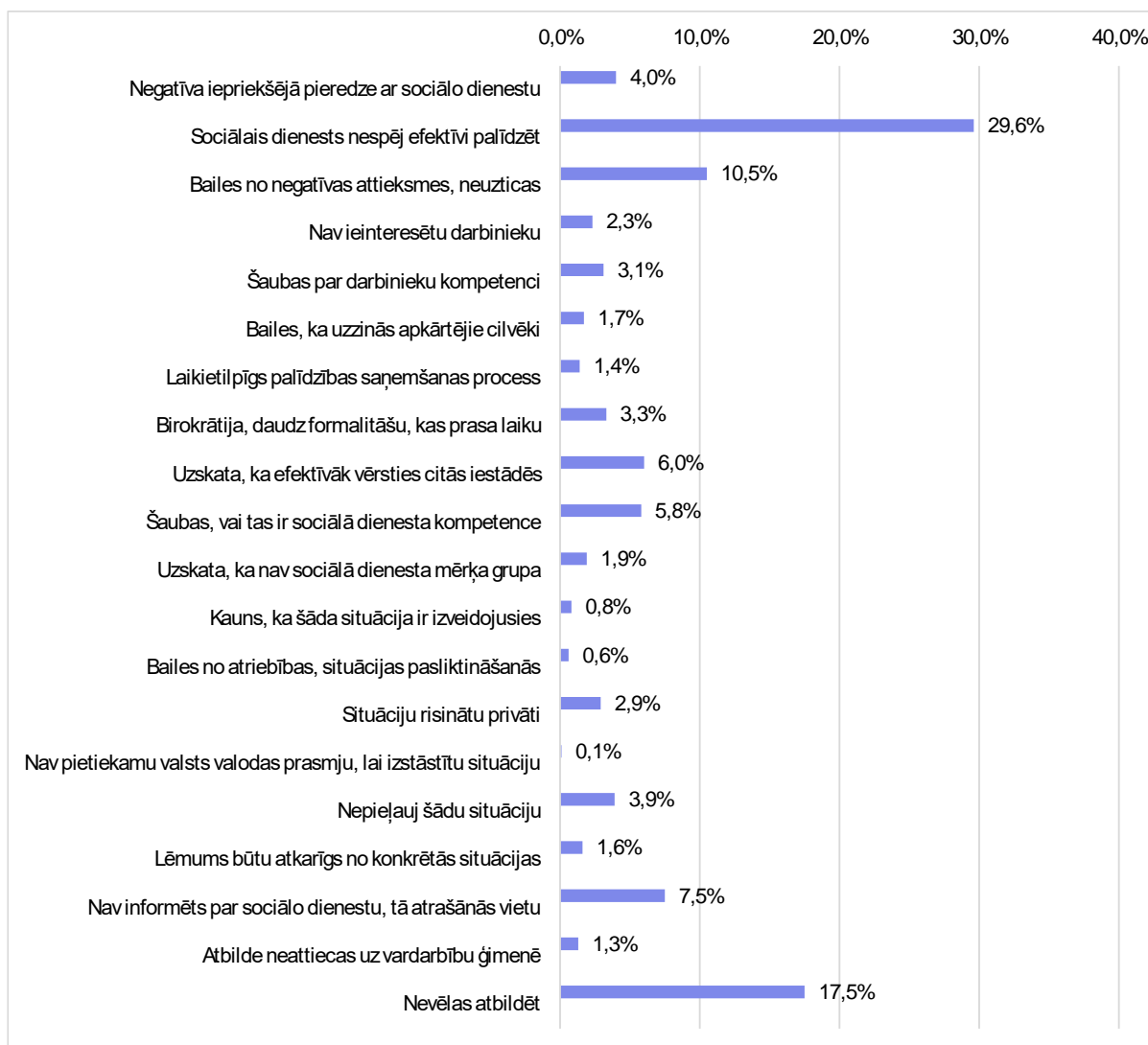

Vairākatbilžu jautājums. Bāze: respondenti, kuri pēdējo piecu gadu laikā nav saskārušies ar vardarbību ģimenē un nav atzīmējuši, ka vērstos valsts vai pašvaldības policijā, N=665

3.13. attēlā ir parādīti iemesli, kāpēc cilvēki, saskaroties ar vardarbību ģimenē, nevērstos sociālajā dienestā (atvērtais jautājums bez atbilžu variantiem). Būtiski, ka sociālajā dienestā iedzīvotāji nevērstos salīdzinoši biežāk nekā policijā.

3.13. attēls. Nevēršanās sociālajā dienestā iemesli, nav vardarbības pieredzes

Jautājums: *Kāpēc Jūs nevērstos pēc palīdzības sociālajā dienestā?*

Vairākatbilžu jautājums. Bāze: respondenti, kuri pēdējo piecu gadu laikā nav saskārušies ar vardarbību ģimenē un nav atzīmējuši, ka vērstos sociālajā dienestā, N=1259

Vislielākais aptaujāto īpatsvars (30%) kā iemeslu, kāpēc nevērstos pie sociālā dienesta vardarbības ģimenē gadījumā, uzskata, ka sociālais dienests nespēj efektīvi palīdzēt, tādēļ uzskata, ka nav jēgas tajā vērsties. Vēl 10% pauž neuzticību un bailes no negatīvas attieksmes. Arī šeit parādās dzimumu atšķirības: vīrieši biežāk baidās no negatīvas attieksmes (vīrieši 13%, sievietes 8%). Savukārt 4% aptaujāto ir negatīva iepriekšēja pieredze saskarsmē ar pašvaldības sociālo dienestu.

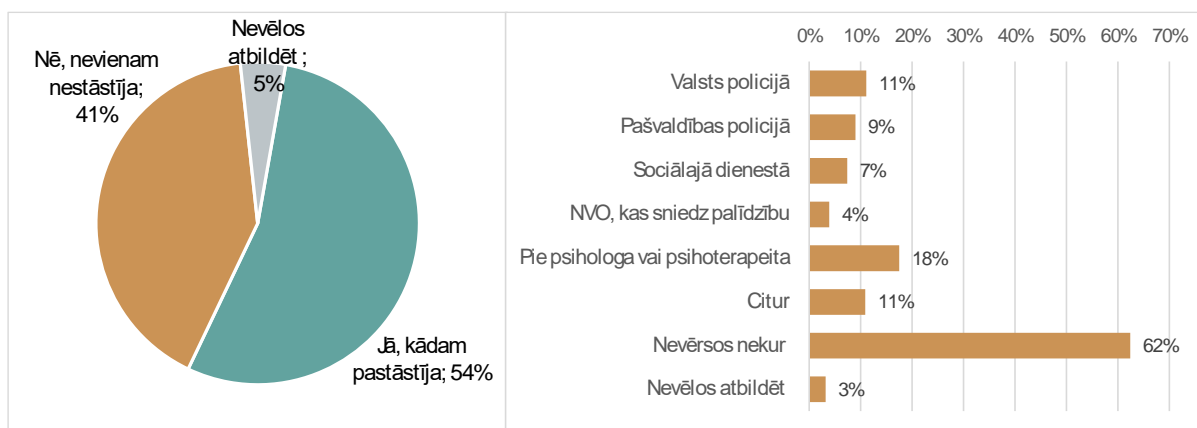
6% domā, ka efektīvāk ir vērsties citās iestādēs vai pie citiem speciālistiem, piemēram, policijā, tiesā, pie psihologa. 6% pauž šaubas, vai attiecīgais jautājums (palīdzība vardarbības ģimenē gadījumā) ir sociālā dienesta kompetence, kā arī 8% nav informēti par sociālo dienestu, tā funkcijām, atrašanās vietu un kontaktinformāciju. Šaubas par darbinieku kompetenci ir 3% aptaujāto, 3% atturētu vērsties pēc palīdzības birokrātija un formalitātes, kas prasītu pārāk daudz laika. 2% apgalvo, ka viņiem būtu bailes, ka uzzinās apkārtējie cilvēki, 1% kā faktoru,

kas atturētu no vērsšanās pēc palīdzības sociālajā dienestā, min kaunu par izveidojušos situāciju, kā arī 1% būtu bailes no situācijas pasliktināšanās un atriebības.

3.14. attēls. Vērsšanās iestādes vardarbības ģimenē gadījumā, ir vardarbības pieredze (%)

Jautājums1: Vai Jūs kādam par šo pieredzi pastāstījāt?

Jautājums2: Vai Jūs vērsāties pēc palīdzības kādā no minētajiem dienestiem / organizācijām? Vairākatbilžu jautājums.

Bāze: respondenti, kuri pēdējo piecu gadu laikā ir cietuši no vardarbības ģimenē, N=460

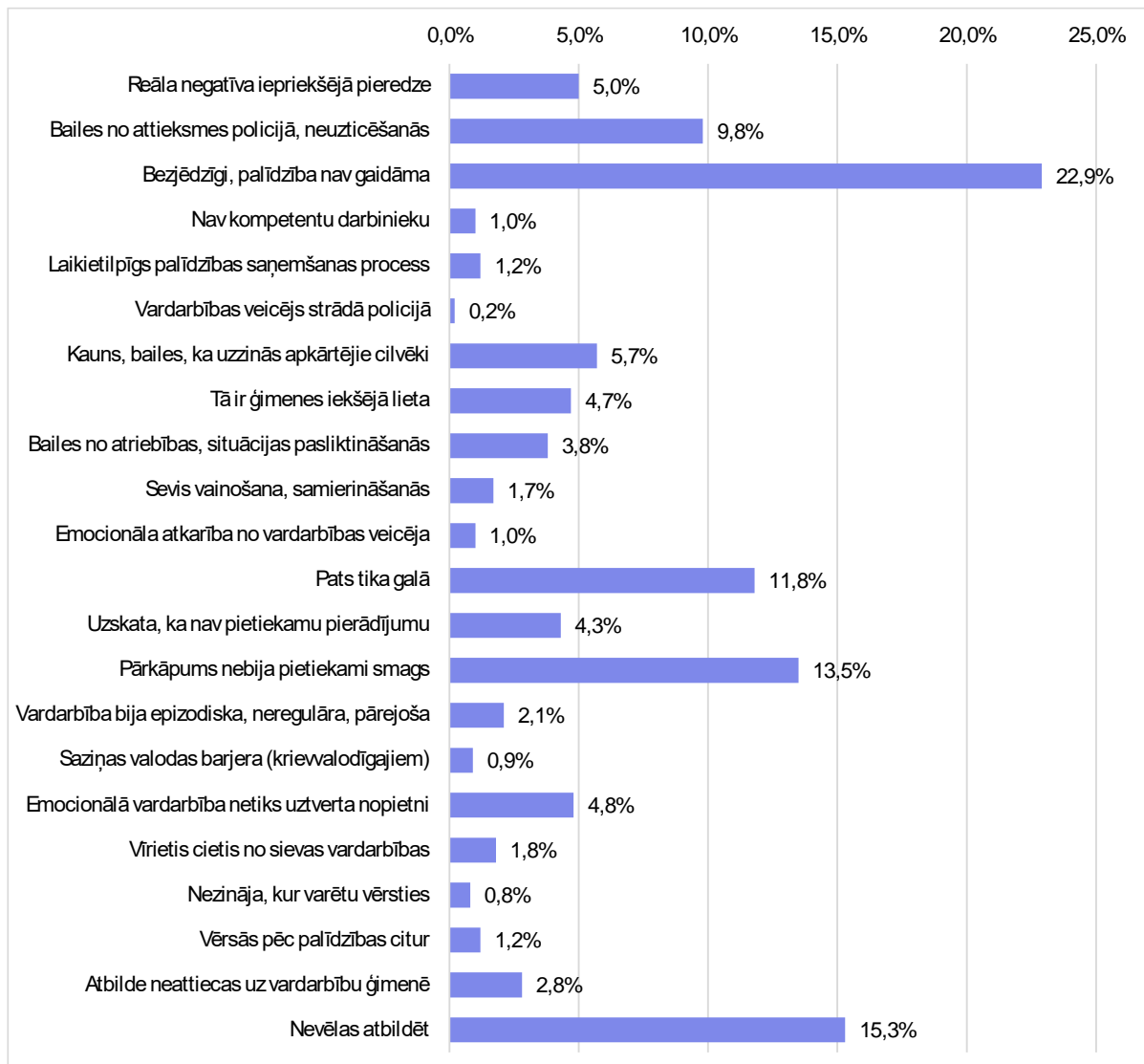
Starp aptaujātajiem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē pēdējo piecu gadu laikā, tikai mazliet vairāk nekā puse jeb 54% ir kādam par šo pieredzi pastāstījuši (3.14. attēls). 41% nav par vardarbības pieredzi runājuši, savukārt 5% norādīja, ka nevēlas atbildēt. Vairums cietušo nav vērsušies pēc palīdzības nekur – tādi ir 62% aptaujāto. Visbiežāk cilvēki vardarbības ģimenē gadījumā ir meklējuši palīdzību pie psihologa vai psihoterapeita (18%), 11% ir vērsušies valsts policijā, 9% – pašvaldības policijā, bet 7% – sociālajā dienestā. Vēl 11% ir vērsušies citur. Starp aptaujātajiem, kas atbildējuši, ka vērsās citur, 7% ir tādi, kas ir meklējuši palīdzību pie ģimenes locekļiem, radiem vai draugiem. Pieci respondenti vērsušies ar iesniegumu tiesā, savukārt trīs respondenti – reliģiskās organizācijās (baznīcā, draudzē, pie garīdznieka), ārstniecības iestādēs un pie jurista vai advokāta. Viens vai divi respondenti arī atzīmējuši šādas iestādes, kurās vērsušies pēc palīdzības: bāriņtiesa, izglītības iestāde, probācijas dienests, sociālie tīkli.

Ņemot vērā salīdzinoši zemo vērsšanās īpatsvaru policijā un sociālajā dienestā, būtisks ir pētījuma jautājums, kāpēc aptaujātie, kuri piedzīvojuši vardarbību ģimenē pēdējo piecu gadu laikā, nav vērsušies pēc palīdzības policijā un sociālajā dienestā. Vērtējot aptaujāto nosauktos iemeslus, kāpēc viņi nav vērsušies pēc palīdzības policijā (3.15. attēls), redzams, ka nozīmīgākā daļa no norādītajiem iemesliem ir attiecināmi uz sagaidāmo policijas darba efektivitāti, kas balstīti gan uz pašu pieredzi, gan vispārīgiem priekšstatiem. Tā 23% uzskata, ka vērsties pēc palīdzības policijā ir bezjēdzīgi un palīdzība nav gaidāma. 10% ir bailes no attieksmes policijā un pastāv neuzticēšanās policijai, savukārt 5% aptaujāto ir bijusi reāla negatīva iepriekšējā saskarsmes pieredze līdzīgā situācijā, t.sk., viņi ir piedzīvojuši policijas atteikumu palīdzēt, pazemojošu attieksmi vai izsmieklu. Vēl 1% ir norādījuši, ka policijai nav

kompetentu darbinieku, 1% – palīdzības saņemšanas process ir laikietilpīgs. Viena respondenta gadījumā vardarbības veicējs strādāja policijā.

3.15. attēls. Nevēršanās policijā iemesli, ir vardarbības pieredze (%)

Jautājums: *Kāpēc Jūs nevērsāties pēc palīdzības policijā?*

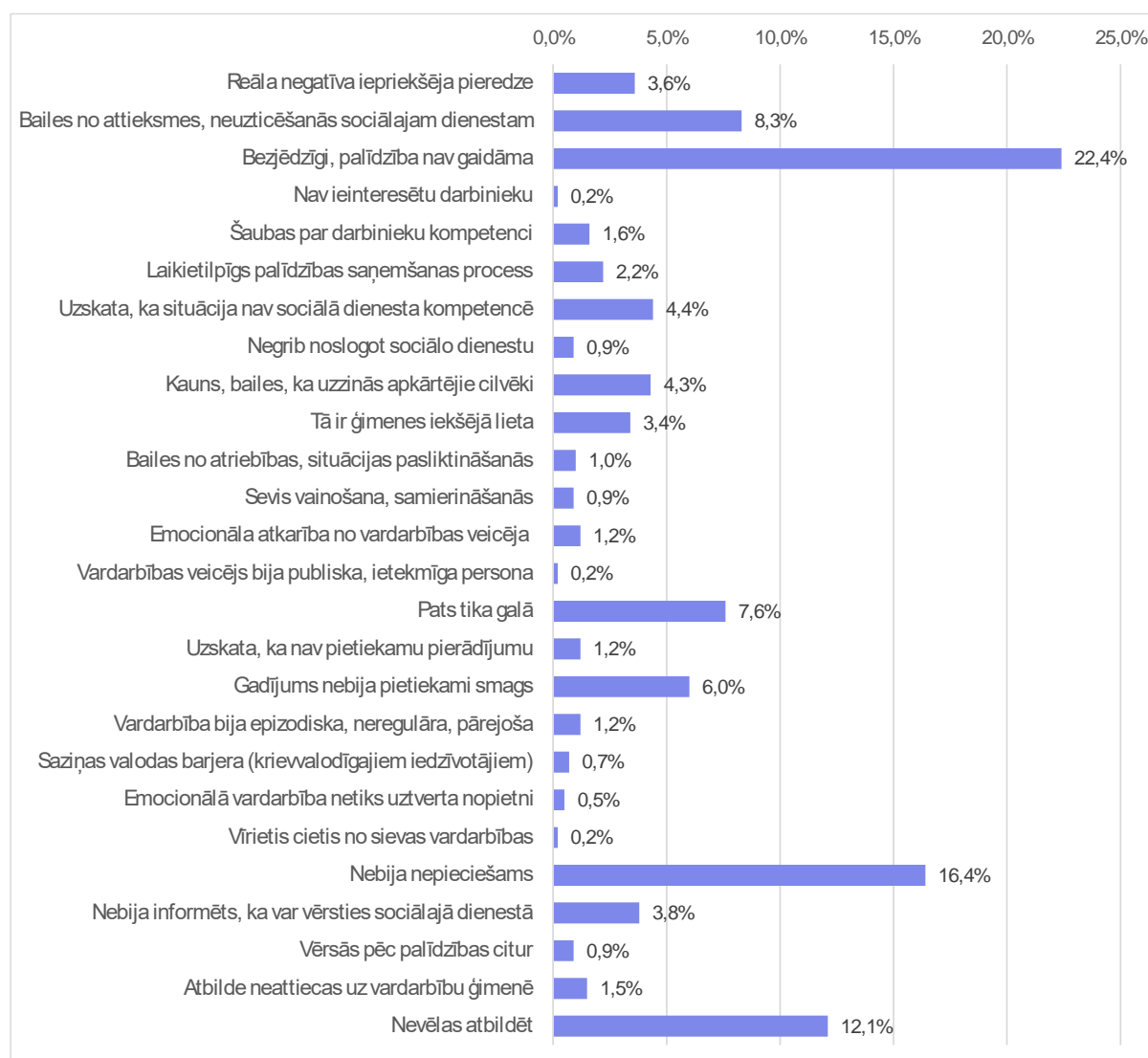
Vairākatbilžu jautājums. Bāze: respondenti, kuri pēdējo piecu gadu laikā ir cietuši no vardarbības ģimenē, bet nav vērsušies policijā, N=394

Otra nozīmīga atbilžu grupa, kāpēc cietušie nav vērsušies pēc palīdzības policijā (3.15. attēls), ir argumenti, kas izriet no respondentu pašu iekšējām nostādnēm: 6% norādījuši, ka viņiem ir kauns un bailes, ka par notikušo uzzinās apkārtējie cilvēki, 4% ir bailes no vardarbības veicēja attriebības un situācijas pasliktināšanās pēc policijas intervences, savukārt 5% uzskata vardarbību ģimenē par ģimenes iekšēju lietu, 2% vardarbības gadījumā vaino sevi vai arī ir samierinājušies ar situāciju. 1% aptaujāto sniedz atbildes, kas norāda uz emocionālu atkarību no vardarbības veicēja, piemēram, viņi izjūt žēlumu, cerības, ka vardarbības veicējs labosies, vai arī to, ka viņiem ir kopīgi bērni. 12% respondentu norāda, ka pārkāpums nebija pietiekami smags, lai vērstos pēc palīdzības policijā, kā arī 4% uzskata, ka nav pietiekamu pierādījumu, kas parasti ir saistīts ar tādu vardarbības formu pierādīšanu, kas nav fiziska (visbiežāk

emocionāla, dažkārt – ekonomiska). 5% piedzīvojuši emocionālu vardarbību un domā, ka tā policijā netiks uztverta nopietni. 2% jeb 7 vīrieši ir cietuši no vardarbības, ko veikušas viņu sievas, un nav vērsušies policijā, jo baidījušies no izsmiekla un tā, ka policija nostāsies sievas pusē. 2% aptaujāto nav vērsušies policijā, jo uzskata, ka vardarbība bijusi epizodiska, neregulāra, pārejoša. 1% saskārušies ar saziņas valodas barjeru (krievvalodīgie). Būtiski ir arī tas, ka kopumā 15% aptaujāto nav vēlējušies sniegt atbildi, kāpēc nav vērsušies policijā, kas var netieši liecināt par augstu pašcenzūras līmeni (pārāk privātu, ģimenes iekšēju lietu, iekšēju vainas apziņu), kas traucē respondentiem izteikties arī anonīmas aptaujas ietvaros.

3.16. attēls. Nevēršanās sociālajā dienestā iemesli, ir vardarbības pieredze (%)

Jautājums: Kāpēc Jūs nevērsāties pēc palīdzības sociālajā dienestā?

Vairākatbilžu jautājums. Bāze: respondenti, kuri pēdējo piecu gadu laikā ir cietuši no vardarbības ģimenē, bet nav vērsušies sociālajā dienestā, N=426

Vērtējot aptaujāto nosauktos iemeslus, kāpēc viņi nav vērsušies pēc palīdzības sociālajā dienestā (3.16. attēls), redzams, ka daļa no iemesliem ir saistīta ar negatīvu attieksmi vai negatīvu iepriekšēju pieredzi. 4% ir reāla negatīva iepriekšējā saskarsmes pieredze līdzīgā situācijā (atteikums, pazemojums, izsmiekls u.tml.). 8% ir bailes no attieksmes sociālajā

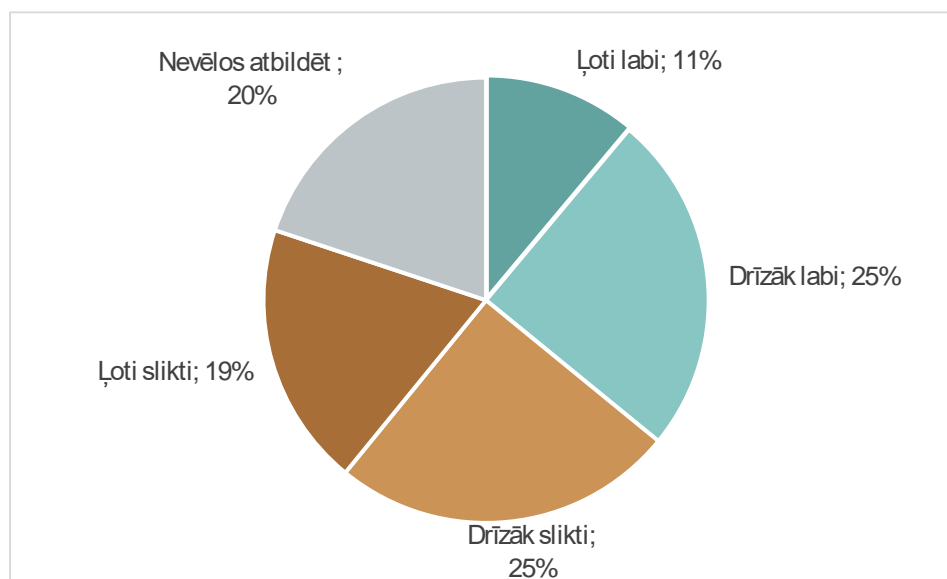
dienestā un neuzticēšanās sociālajam dienestam, savukārt 22% uzskata vēršanos sociālajā dienestā par bezjēdzīgu un domā, ka palīdzība nav gaidāma. 4% uzskata, ka situācija nav sociālā dienesta kompetencē, bet 4% nebija informēti, ka var vērsties sociālajā dienestā.

4% aptaujāto bija kauns, šaubas par konfidencialitāti, kā arī bailes, ka uzzinās apkārtējie cilvēki, savukārt 3% uzskata vardarbību ģimenē par ģimenes iekšējo lietu. 8% atzīmējuši, ka paši tikuši galā, un 6% uzskata, ka gadījuma nebija pietiekami smags, lai vērstos pēc palīdzības sociālajā dienestā.

3.17. attēls rāda, ka no aptaujātajiem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē pēdējo piecu gadu laikā un tāpēc ir vērsušies pēc palīdzības policijā, sociālajā dienestā vai kādā no NVO, kas sniedz palīdzību (N=79), tikai 36% vērtē saņemto palīdzību vardarbības ģimenē risināšanai kā labu (11% “ļoti labi” un 25% “drīzāk labi”). Lielāks ir to īpatsvars, kas saņemto palīdzību vērtē kā sliktu – tie ir 44% (19% “ļoti slikti” un 25% “drīzāk slikti”). Savukārt katrs piektais jeb 20% nav vēlējušies sniegt atbildi.

3.17. attēls. Sniegtās palīdzības vērtējums, ir vardarbības pieredze (%)

Jautājums: Kā Jūs vērtējat Jums sniegto palīdzību vardarbības ģimenē gadījuma risināšanā?

Bāze: respondenti, kuri pēdējo piecu gadu laikā ir cietuši no vardarbības ģimenē, ir vērsušies pēc palīdzības policijā, sociālajā dienestā vai kādā no NVO, kas sniedz palīdzību, N=79

Respondentiem tika lūgts pamatot savu vērtējumu, paskaidrojot, kāpēc saņemtā palīdzība vērtēta kā laba vai slikta. 32% jeb 9 respondenti no tiem, kas vērtējuši atbalstu kā labu, norāda, ka saņēma atbalstu un reālu palīdzību, 13% jeb 4 aptaujātie – saņēma vērtīgu informāciju. Savukārt galvenais iemesls, kāpēc palīdzība novērtēta kā slikta, ir bijusi iestāžu bezdarbība, iztrūkstot reālai rīcībai, atbalstam, palīdzībai – tā uzskata 52% jeb 18 respondenti no tiem, kas vērtējuši iegūto atbalstu kā sliktu. Vēl 9% norādījuši, ka piedāvātais risinājums nav bijis efektīvs.

Nozīmīgi arī atzīmēt, ka starp vardarbībā cietušajiem kopumā 7% jeb 4 respondentiem ir bijusi pieredze, ka viņus kā vardarbības upurus izsmej, vaino un pazemo. 7% jeb 4 aptaujātie norādījuši, ka vardarbības veicēja aizturēšana ir bijusi īstermiņa (uz dažām stundām un nav

saskaņots termiņš starp policijas izsniegtu tuvošanās aizliegumu un tiesas sēdi), kā rezultātā uzskata, ka situācija patiesībā nav risināta. Vienā gadījumā (1%) pieredzētas informācijas apmaiņas grūtības starp ārstniecības iestādi un policiju par vardarbībā cietušajai personai izdarīto miesas bojājumu smaguma pakāpi, kam būtu jānotiek automātiski, savukārt divos gadījumos (3%) vardarbībā cietušajiem ir trūkusī skaidra informācija par nepieciešamo turpmāko rīcību, lai vardarbības ģimenē situāciju atrisinātu ilgtermiņā.

3.4. Vispārējais iestāžu darbības novērtējums

Aptaujā tika noskaidrots arī Latvijas iedzīvotāju viedoklis par dažādu iestāžu darbības efektivitāti vardarbības ģimenē novēršanā vai mazināšanā un atbalsta sniegšanā. Tas ietver atbildes uz šādiem jautājumiem: pirmkārt, cik efektīvi institūcijas pilda savas funkcijas vardarbības ģimenē novēršanā vai mazināšanā, otrkārt, cik lielā mērā cietušie (pieaugušie un bērni atsevišķi) var rēķināties ar palīdzību attiecīgajās institūcijās, un treškārt, cik labi vai slikti šobrīd tiek sniegts atbalsts gan cietušajiem, gan vardarbības veicējiem. Iedzīvotāju viedoklis tika noskaidrots par visām nozīmīgākajām valsts un pašvaldību institūcijām, kuras nodarbojas ar vardarbības ģimenē mazināšanas jautājumiem pieaugušajiem un bērniem.

Attiecībā uz jautājumu, cik efektīvi iestādes šobrīd pilda savas funkcijas, ir aplūkots valsts un pašvaldību policijas, pašvaldību sociālo dienestu, bāriņtiesu un nevalstisko organizāciju (NVO), kas sniedz atbalstu vardarbības ģimenē gadījumos, vērtējums (3.18. attēls). Redzams, ka vismaz ceturtajai daļai Latvijas iedzīvotāju šo iestāžu darbības efektivitāti bija grūti novērtēt.

Kopumā vispozitīvāk Latvijas iedzīvotāji vērtē NVO darbu: 37% uzskata, ka NVO savas funkcijas vardarbības ģimenē novēršanā veic efektīvi (29% “diezgan efektīvi” un 8% “ļoti efektīvi”), un tikai 25% uzskata, ka neefektīvi (8% “ļoti neefektīvi” un 17% “diezgan neefektīvi”). 39% respondentu atzīmējuši, ka viņiem grūti novērtēt NVO darbības efektivitāti, kas ir visaugstākais “grūti pateikt” rādītājs visu vērtēto institūciju starpā.

Valsts policijas darbu vardarbības ģimenē novēršanā vai mazināšanā 26% aptaujāto uzskata par efektīvu (23% “diezgan efektīvi” un 3% “ļoti efektīvi”), bet 48% par neefektīvu (12% atbildējuši “ļoti neefektīvi” un 36% “diezgan neefektīvi”). Savukārt 25% norādījuši, ka viņiem ir grūti pateikt.

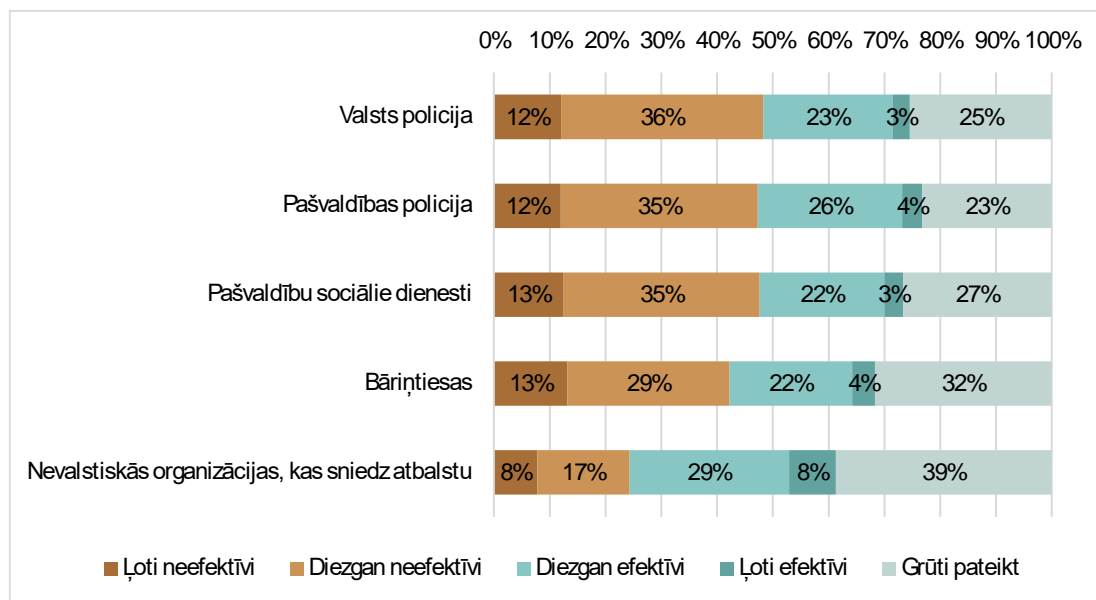
Pašvaldības policijas efektivitātes vērtējums ir ļoti līdzīgs Valsts policijas vērtējumam: 30% to novērtē kā efektīvu (26% “diezgan efektīvi” un 4% “ļoti efektīvi”), bet 47% to uzskata par neefektīvu (12% “ļoti neefektīvi” un 35% “diezgan neefektīvi”). 23% ir grūtības paust savu viedokli. Jautājumos, kas pieļāva brīvu komentēšanu, daļa iedzīvotāju norādīja, ka neatšķir, vai šīs policijas veic vienādas vai atšķirīgas funkcijas vardarbības novēršanas gadījumā, taču vienlaikus piebilda, ka uzskata, ka Valsts policijai ir plašākas pilnvaras.

Attiecībā uz divu sociālās jomas institūciju – sociālā dienesta un bāriņtiesas – vērtējumu, redzams, ka tas ir samērā līdzīgs, un vērtējums pamatā atšķiras “grūti atbildēt” atbilžu īpatsvara dēļ. Pašvaldību sociālo dienestu darbību vardarbības ģimenē novēršanā vai mazināšanā 25%

uzskata par efektīvu, 48% par neefektīvu, 27% ir grūti pateikt. Bāriņtiesu darbu 26% vērtē kā efektīvu 42% respondentu vērtē kā neefektīvu, 32% ir grūtības paust savu viedokli.

3.18. attēls. Iestāžu darbības efektivitātes vērtējums, visi (%)

Jautājums: Cik efektīvi, Jūsaprāt, šobrīd konkrētas minētās iestādes pilda savas funkcijas vardarbības ģimenē novēršanā vai mazināšanā?

Bāze: Visi respondenti, N=2005

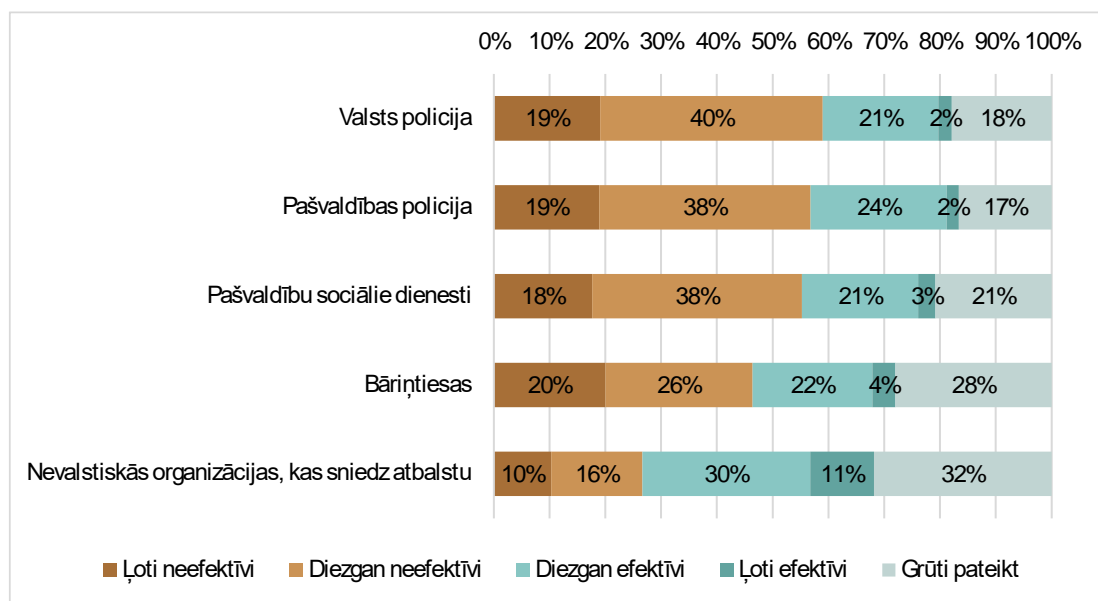
Jāuzsver, ka iedzīvotāju vērtējumā par dažādu vardarbības ģimenē institūciju darbības efektivitāti nav vērojamas statistiski nozīmīgas viedokļu atšķirības dzimuma, vecuma grupu, tautības, izglītības, ienākumu līmeņa, dzīvesvietas reģiona un apdzīvotās vietas urbanizācijas pakāpes griezumā. Statistiski nozīmīgas viedokļu atšķirības ir vērojamas tikai atkarībā no tā, vai aptaujas dalībniekam ir bijusi personīga vardarbības ģimenē pieredze pēdējo piecu gadu laikā, vai nav bijusi. Tie iedzīvotāji, kuri ir saskārušies ar vardarbību ģimenē pēdējo piecu gadu laikā, biežāk spēj sniegt konkrētu atbildi (un retāk atzīmē atbildi “grūti pateikt”). Ņemot vērā šīs atšķirības, turpmāk datu analīzē blakus kopējam iedzīvotāju viedoklim ir raksturoti arī dati iedalījumā pēc aptaujātā personīgās pieredzes ar vardarbību ģimenē.

3.19. attēlā redzams, kā iestāžu efektivitāti vērtē tie, kuriem ir bijusi jebkādas vardarbības pieredze ģimenē pēdējo piecu gadu laikā. Savukārt 3.20. attēlā redzams, kā iestāžu efektivitāti vērtē tie, kuriem nav bijusi vardarbības pieredze ģimenē pēdējo piecu gadu laikā. Kopumā novērojams, ka respondenti ar vardarbības ģimenē pieredzi biežāk vērtējuši iestāžu darbību kā neefektīvu.

Valsts policijas darbu kā efektīvu vērtējuši 23% aptaujāto ar vardarbības ģimenē pieredzi, 59% uzskata, ka tas ir neefektīvs, 18% norādījuši, ka viņiem ir grūti pateikt. Savukārt, aptaujātie bez vardarbības ģimenē pieredzes pauž šādu vērtējumu: 27% aptaujāto uzskata Valsts policijas darbu par efektīvu, 45% par neefektīvu, 28% ir grūti pateikt. Redzams, ka aptaujātie bez vardarbības ģimenē pieredzes biežāk ir atbildējuši, ka viņiem ir grūti pateikt (starpība 10 procentpunkti), bet aptaujātie ar vardarbības ģimenē pieredzi biežāk ir atzīmējuši, ka uzskata Valsts policijas darbu par neefektīvu (starpība 14 procentpunkti). Pašvaldības policijas

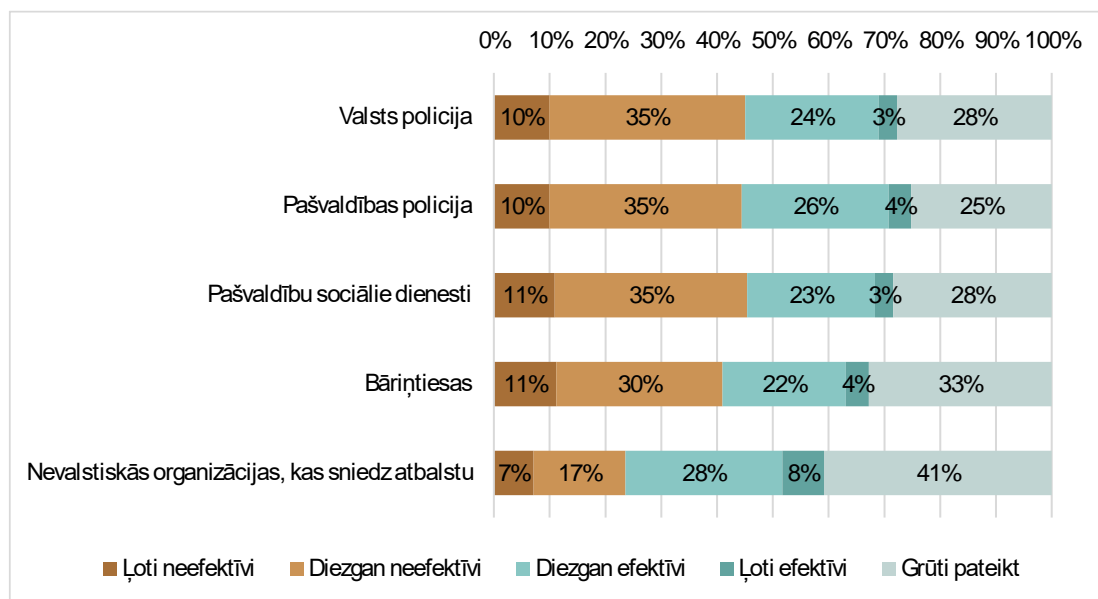
efektivitātes vērtējums ir ļoti līdzīgs Valsts policijas darba efektivitātes vērtējumam (3.19. un 3.20. attēls).

3.19. attēls. Iestāžu darbības efektivitātes vērtējums, ir vardarbības pieredze (%)

Bāze: respondenti, kuri pēdējo piecu gadu laikā ir cietuši no vardarbības ģimenē, N=460

3.20. attēls. Iestāžu darbības efektivitātes vērtējums, nav vardarbības pieredzes (%)

Bāze: respondenti, kuri pēdējo piecu gadu laikā nav saskārušies ar vardarbību ģimenē, N=1545

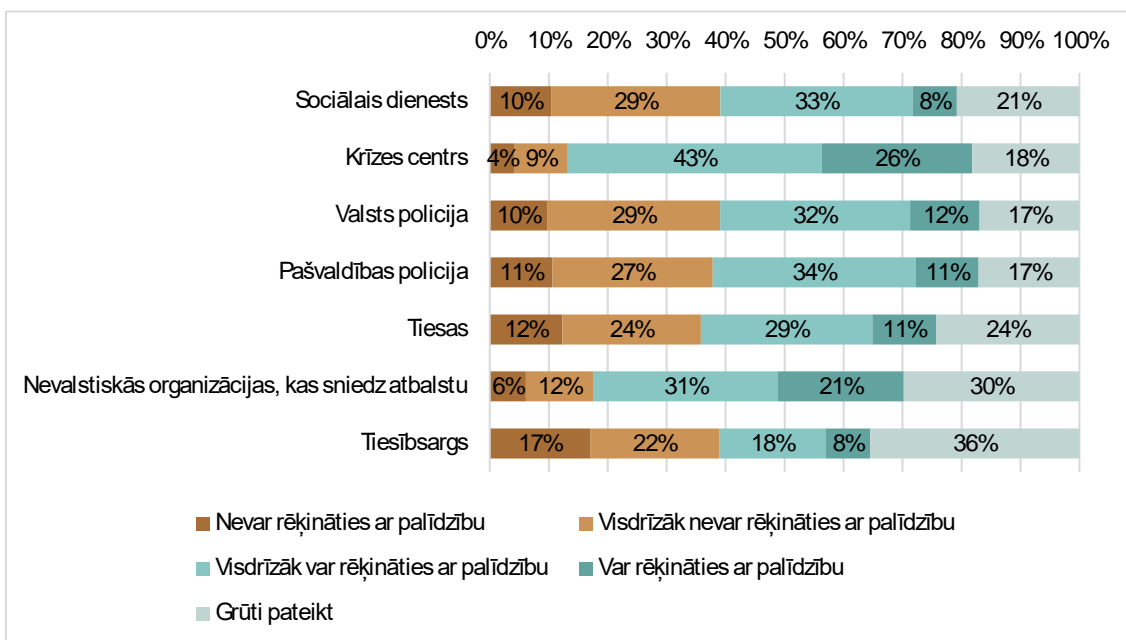
Līdzīgas tendences novērojamas arī attiecībā uz citām iestādēm. Piemēram, pašvaldību sociālo dienestu darbu kā efektīvu vērtējuši 24% aptaujāto ar vardarbības ģimenē pieredzi, 56% uzskata, ka tas ir neefektīvs, 21% norādījuši, ka viņiem ir grūti pateikt. Savukārt, aptaujātie bez vardarbības ģimenē pieredzes pauž šādu vērtējumu: 26% aptaujāto uzskata sociālo dienestu darbu par efektīvu, 46% par neefektīvu, 28% ir grūti pateikt. Atkal redzams, ka aptaujātie bez

vardarbības ģimenē pieredzes biežāk ir atbildējuši, ka viņiem ir grūti pateikt (starpība 7 procentpunkti), bet aptaujātie ar vardarbības ģimenē pieredzi biežāk ir atzīmējuši, ka uzskata sociālo dienestu darbu par neefektīvu (starpība 10 procentpunkti). Bāriņtiesu vērtējuma gadījumā redzams, ka ir vēl lielāks skaits aptaujāto, kam ir grūti pateikt abās grupās, bet visaugstākais “grūti pateikt” atbilžu īpatsvars ir NVO, kas sniedz palīdzību vardarbības ģimenē gadījumos, vērtējumā. Vienlaikus NVO, kas sniedz palīdzību vardarbības ģimenē gadījumos, darba efektivitātes vērtējums ir salīdzinoši vispozitīvākais. NVO darbu kā efektīvu vērtējuši 41% aptaujāto ar vardarbības ģimenē pieredzi, 26% uzskata, ka tas ir neefektīvs, 32% norādījuši, ka viņiem ir grūti pateikt. Savukārt, aptaujātie bez vardarbības ģimenē pieredzes pauž šādu vērtējumu: 36% aptaujāto uzskata NVO darbu par efektīvu, 24% par neefektīvu, 41% ir grūti pateikt.

Pētījumā tika uzdots arī vispārējs jautājums, cik lielā mērā, aptaujāto vērtējumā, pieaugušais, kurš cieš no vardarbības ģimenē, var rēķināties ar konkrētās iestādes palīdzību. Līdzīgs jautājums ir uzdots arī attiecībā uz bērniem, vienīgi institūciju saraksts, kuras iesaistās šo gadījumu risināšanā, mazliet atšķiras. Attiecīgi 3.21.-3.23. attēlā redzamas atbildes par atbalstu pieaugušajiem trīs grupās (visi aptaujātie Latvijas iedzīvotāji, aptaujātie ar vardarbības pieredzi, aptaujātie bez vardarbības pieredzes), savukārt 3.24.-3.26. attēlā sniegts šo trīs grupu viedoklis par iespēju rēķināties ar konkrētās iestādes palīdzību bērniem, kuri cieš no vardarbības ģimenē.

3.21. attēls. Pieaugušie var rēķināties ar palīdzību atbildīgajās institūcijās, visi (%)

Jautājums: Cik lielā mērā, Jūsaprāt, pieaugušie, kuri cieš no vardarbības ģimenē, var rēķināties ar palīdzību no šīm iestādēm?

Bāze: Visi respondenti, N=2005

Vērtējumā par to, vai pieaugušie var rēķināties ar palīdzību vardarbības ģimenē gadījumā, novērojama tendence, ka visu valsts un pašvaldības institūciju (sociālā dienesta, valsts un pašvaldību policijas un tiesu) vērtējums ir līdzīgs. Kopumā viedoklis sadalās gandrīz līdzīgās daļās, kur līdzīga daļa aptaujāto uzskata, ka pieaugušais var rēķināties ar palīdzību, un līdzīga

daļa uzskata, ka nevar. Tomēr var norādīt, ka mazliet vairāk ir to aptaujāto, kas uzskata, ka ar palīdzību no šīm iestādēm var rēķināties, vienlaikus šīs atšķirības lielākoties ir statistiski nebūtiskas.

Aplūkojot detalizētāk, redzams, ka 39% respondentu vērtē sociālo dienestu kā vietu, kur pieaugušais nevar rēķināties ar palīdzību, savukārt 41% uzskata, ka var rēķināties, 21% ir grūtības paust savu viedokli. Attiecībā uz Valsts policiju 39% apgalvo, ka pieaugušais nevar rēķināties ar palīdzību, un 44% atzīmē, ka var rēķināties. Līdzīgi rādītāji ir arī pašvaldības policijas vērtējumā – 38% uzskata, ka nevar rēķināties ar palīdzību, savukārt 45% – ka var. Abos gadījumos 17% respondentu ir grūti pateikt. Attiecībā uz tiesām 36% aptaujāto uzskata, ka pieaugušais, kas cietis no vardarbības ģimenē, nevar saņemt palīdzību no tiesām, 40% domā, ka palīdzību var saņemt, 24% respondentu ir grūtības izteikt savu viedokli.

Mazliet atšķirīgi tiek vērtēts Tiesībsargs, kura vērtējumā aptaujātie biežāk uzskata, ka ar tā palīdzību rēķināties nevar. Tā 39% aptaujāto uzskata, ka pieaugušie nevar rēķināties ar palīdzību no Tiesībsarga, 26% uzskata, ka var rēķināties ar palīdzību, 36% ir grūtības paust savu viedokli.

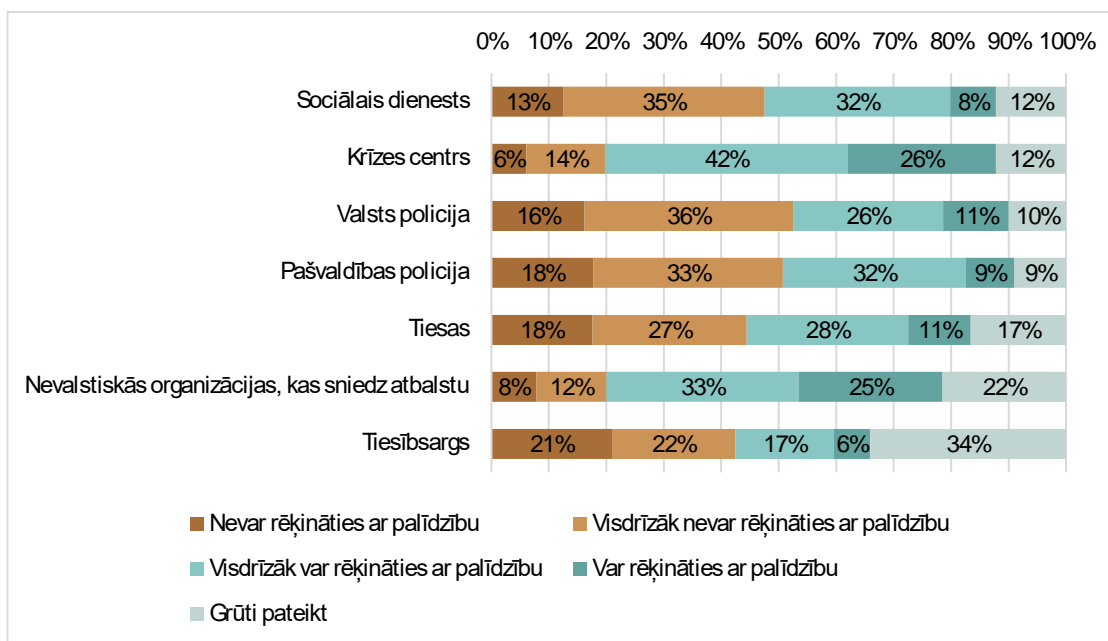
Savukārt, krīzes centri un NVO, kas sniedz atbalstu, iedzīvotāju vērtējumā visdrīzāk ir tās vietas, kurās pieaugušais var rēķināties ar palīdzību. Attiecībā uz krīzes centriem 69% aptaujāto uzskata, ka pieaugušie, kuri cieš no vardarbības ģimenē, var rēķināties ar palīdzību, 13% uzskata, ka arī krīzes centrā pieaugušie nevar rēķināties ar palīdzību, 18% aptaujāto bija grūti novērtēt krīzes centru darbību. Attiecībā uz NVO 52% aptaujāto norāda, ka, vērsoties NVO, pieaugušie var rēķināties ar palīdzību vardarbības ģimenē gadījumā, 18% uzskata, ka arī krīzes centrā pieaugušie nevar rēķināties ar palīdzību, 30% respondentu ir grūti spriest.

Būtiski, ka dažādās sociāli demogrāfiskajās grupās iepriekš minēto iestāžu un organizāciju vērtējums ir līdzīgs, taču būtiska loma ir paša respondenta pieredzei. Tāpēc 3.22. attēlā un 3.23. attēlā ir sniegtas aptaujāto atbildes atkarībā no tā, vai respondents pats ir cietis no vardarbības ģimenē pēdējo piecu gadu laikā (3.22. attēls), vai arī ne (3.23. attēls).

3.22. attēlā redzams, ka kopumā aptaujātie, kuri paši pēdējo piecu gadu laikā ir cietuši no vardarbības ģimenē, pamatā visu iestāžu un organizāciju darbu, t.sk., krīzes centra un NVO, vērtē kritiskāk, biežāk nekā vidēji uzskatot, ka pieaugušais nevar rēķināties ar palīdzību šajās iestādēs. Būtiski, ka aptaujātie ar personīgu vardarbības pieredzi statistiski biežāk izvēlējušies galējo atbilžu variantu – nevar rēķināties ar palīdzību. Visnozīmīgākā šo viedokļu atšķirība redzama tieši valsts un pašvaldības policijas novērtējumā.

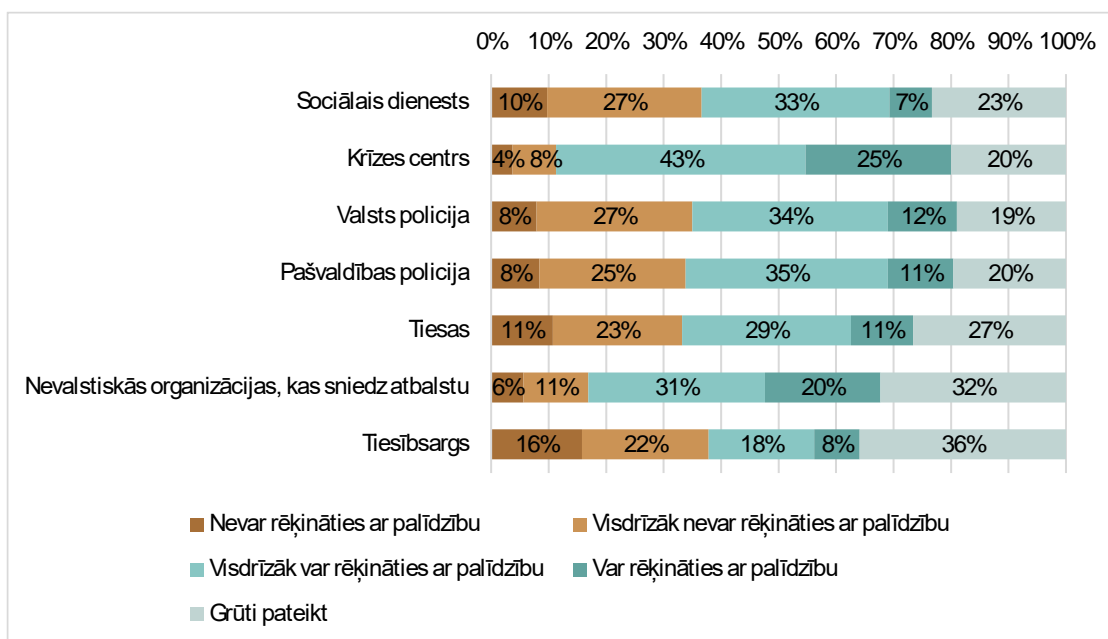
3.23. attēlā salīdzinājumam attiecībā uz pieaugušo iespējām vērsties pēc palīdzības konkrētās iestādēs ir apskatīts to respondentu viedoklis, kuri nav cietuši no vardarbības ģimenē pēdējo piecu gadu laikā. Kopējā tendence rāda, ka, salīdzinot ar tiem, kuriem ir reāla vardarbības ģimenē pieredze, šo respondentu grupā iedzīvotāji retāk uzskata, ka pieaugušie nevar rēķināties ar palīdzību, biežāk atzīmējot “grūti pateikt”. Būtiski atzīmēt, ka viedoklis par valsts un pašvaldības policijas spēju palīdzēt šajā iedzīvotāju grupā ir pozitīvāks – aptaujāto īpatsvars, kas uzskata, ka pieaugušais var rēķināties ar vienas vai otras policijas palīdzību, pārsniedz to aptaujāto īpatsvaru, kas uzskata, ka nevar rēķināties.

3.22. attēls. Pieaugušie var rēķināties ar palīdzību atbildīgajās institūcijās, ir vardarbības pieredze (%)

Bāze: respondenti, kuri pēdējo piecu gadu laikā ir cietuši no vardarbības ģimenē, N=460

3.23. attēls. Pieaugušie var rēķināties ar palīdzību atbildīgajās institūcijās, nav vardarbības pieredzes (%)

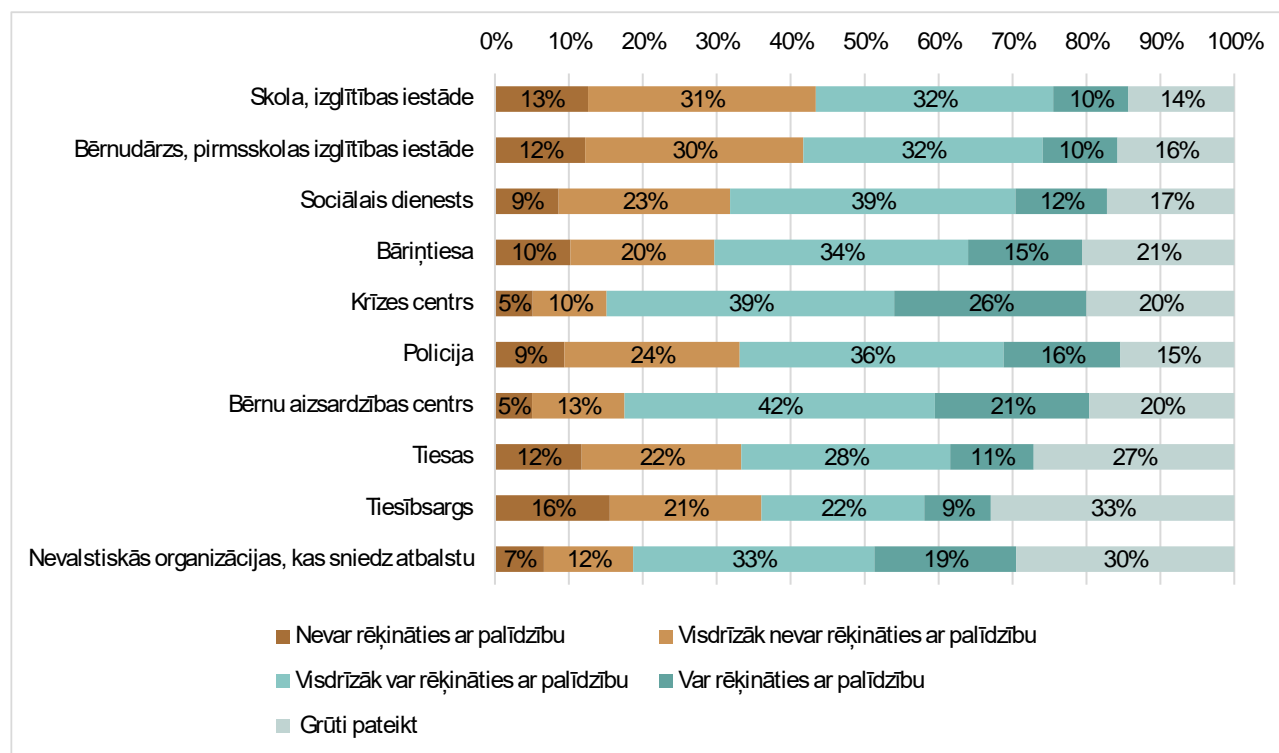
Bāze: respondenti, kuri pēdējo piecu gadu laikā nav saskārušies ar vardarbību ģimenē, N=1545

Turpinājumā ir aplūkots Latvijas iedzīvotāju viedoklis par iespēju rēķināties ar konkrētu iestāžu rīcību vardarbības pret bērnu gadījumu risināšanā. Salīdzinot 3.21. un 3.24. attēlu, kuros attiecīgi redzami iedzīvotāju priekšstati, vai ar palīdzību institūcijās var rēķināties pieaugušais un bērns, redzams, ka sociālā dienesta un policijas vērtējums bērnu gadījumā ir pozitīvāks, respektīvi, iedzīvotāji uzskata, ka bērni var rēķināties ar šo iestāžu palīdzību mazliet

biežāk nekā gadījumos, ja vardarbība tiek vērsta pret pieaugušo. Tomēr vienlaikus redzams, ka arī bērnu gadījumā samērā nozīmīgs iedzīvotāju īpatsvars uzskata, ka ar palīdzību vardarbības ģimenē gadījumā nosauktajās iestādēs nevar rēķināties.

3.24. attēls. Bērni var rēķināties ar palīdzību atbildīgajās institūcijās, visi (%)

Jautājums: Cik lielā mērā, Jūsuprāt, bērni, kuri cieš no vardarbības ģimenē, var rēķināties ar palīdzību no šīm iestādēm?

Bāze: Visi respondenti, N=2005

Attiecībā uz abu tipu aptaujā nodalītajām izglītības iestādēm (skolām un bērnudārziem) iedzīvotāju viedokļi ir līdzīgi: 42-44% respondentu uzskata, ka ar palīdzību rēķināties nevar, savukārt 42% norāda, ka, visticamāk, palīdzība ir pieejama. 14-16% bija grūti sniegt atbildi. Redzams, ka izglītības iestāžu, kurās bērns ikdienā pavada lielu sava laika daļu un kur būtu iespējams konstatēt, vai bērns ir saskāries ar vardarbību ģimenē, vērtējums ir kritiskāks nekā citu pašvaldības iestāžu vērtējums, kuru redzeslokā bērns ikdienā nonāk retāk.

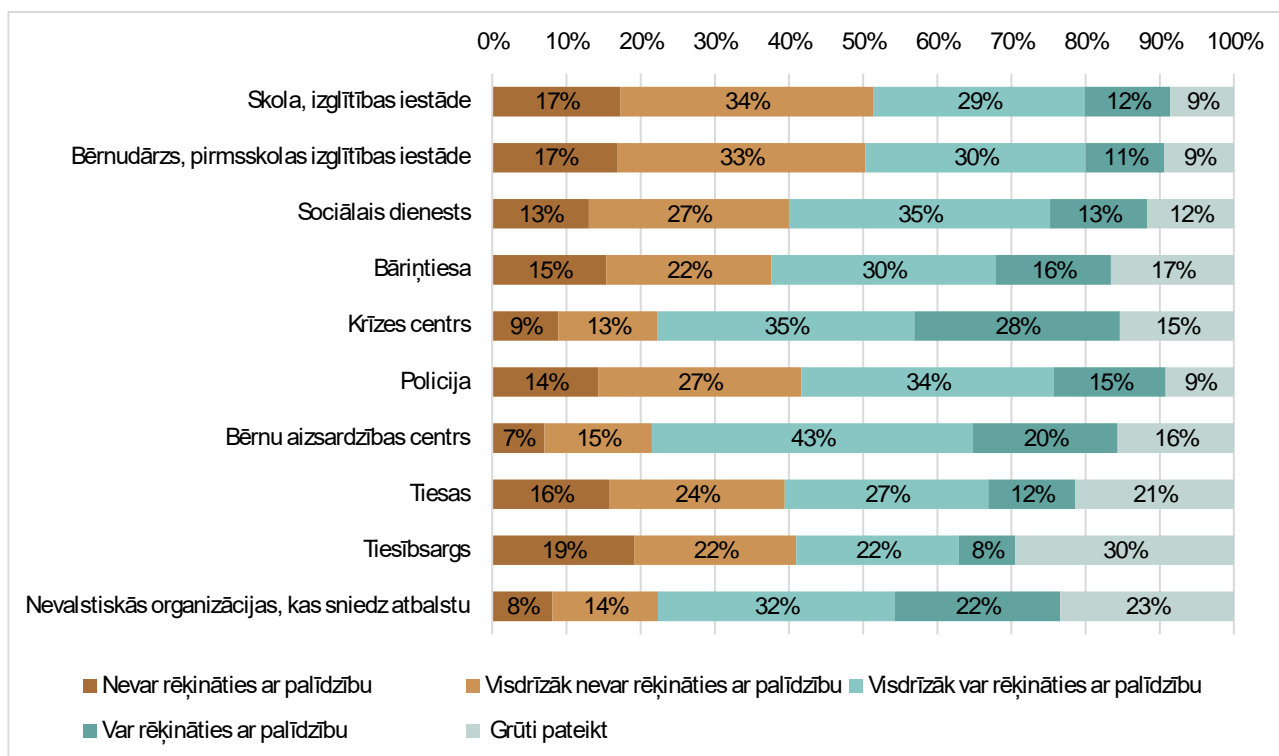
Sociālo dienestu gadījumā 32% respondentu norāda, ka bērns ar palīdzību no šīs iestādes rēķināties nevar, savukārt 51% uzskata, ka palīdzība, visticamāk, ir pieejama. 17% bija grūti sniegt atbildi. Attiecībā uz bāriņtiesām 30% norāda, ka bērns ar palīdzību rēķināties nevar, kamēr 49% ir pārliecināti, ka palīdzība ir pieejama. 21% bija grūti atbildēt. Policijas gadījumā 33% respondentu norāda, ka bērns ar palīdzību rēķināties nevar, taču 52% pauž uzskatu, ka palīdzība, visticamāk, ir. 15% bija grūti sniegt atbildi.

Pretrunīgi vērtēta ir tiesu darbība. 34% respondentu uzskata, ka ar palīdzības gūšanu no tiesas bērns rēķināties nevar, kamēr 39% saskata iespēju saņemt palīdzību. Salīdzinoši augsts ir arī neizlēmīgo īpatsvars – 27%. Arī Tiesībsarga gadījumā respondentu īpatsvars, kas pauž šaubas par konkrēto iestādi, ir augsts – tie ir 37%. 31% ir noskaņoti pozitīvi, bet 33% bija grūti sniegt atbildi – visaugstākais “grūti pateikt” rādītājs starp visām iestādēm.

Iestādes, kurām respondenti ir pauduši vislielāko uzticību attiecībā uz iespēju palīdzēt bērniem un attiecīgi biežāk tās atzinuši par tādām, kurās palīdzību var saņemt, ir krīzes centrs, Bērnu aizsardzības centrs un dažādas NVO, kas sniedz atbalstu. Krīzes centru gadījumā tikai 15% uzskata, ka ar palīdzību rēķināties nevar, savukārt lielākā daļa (65%) uzskata, ka palīdzība ir pieejama. Attiecībā uz Bērnu aizsardzības centru 18% uzskata, ka palīdzība nav gaidāma, bet 63% norāda, ka ar atbalstu rēķināties var. Savukārt par NVO, kas sniedz atbalstu, 19% respondentu uzskata, ka bērns ar palīdzību rēķināties nevar, un 52% uzskata, ka šāda palīdzība, visticamāk, ir pieejama. Tomēr ievērojams ir arī to īpatsvars, kuriem ir grūti paust viedokli: par krīzes centru un Bērnu aizsardzības centru tie bija 20%, savukārt par NVO darbību – 30%. Tāpat būtiski ir tas, ka, lai gan uz citu iestāžu fona šīs institūcijas tiek vērtētas kā tādas, kurās bērns var rēķināties ar palīdzību, ir aptaujātie (5-7%), kuri ir ļoti kritiski un uzskata, ka bērns tajās ar palīdzību vardarbības ģimenē gadījumā nevar rēķināties. Tā kā šo iestāžu funkcijas ir nodrošināt atbalstu šādās situācijās, kritiskais vērtējums ir pamats secinājumam, ka nepieciešama arī šo iestāžu darba efektivitātes paaugstināšana.

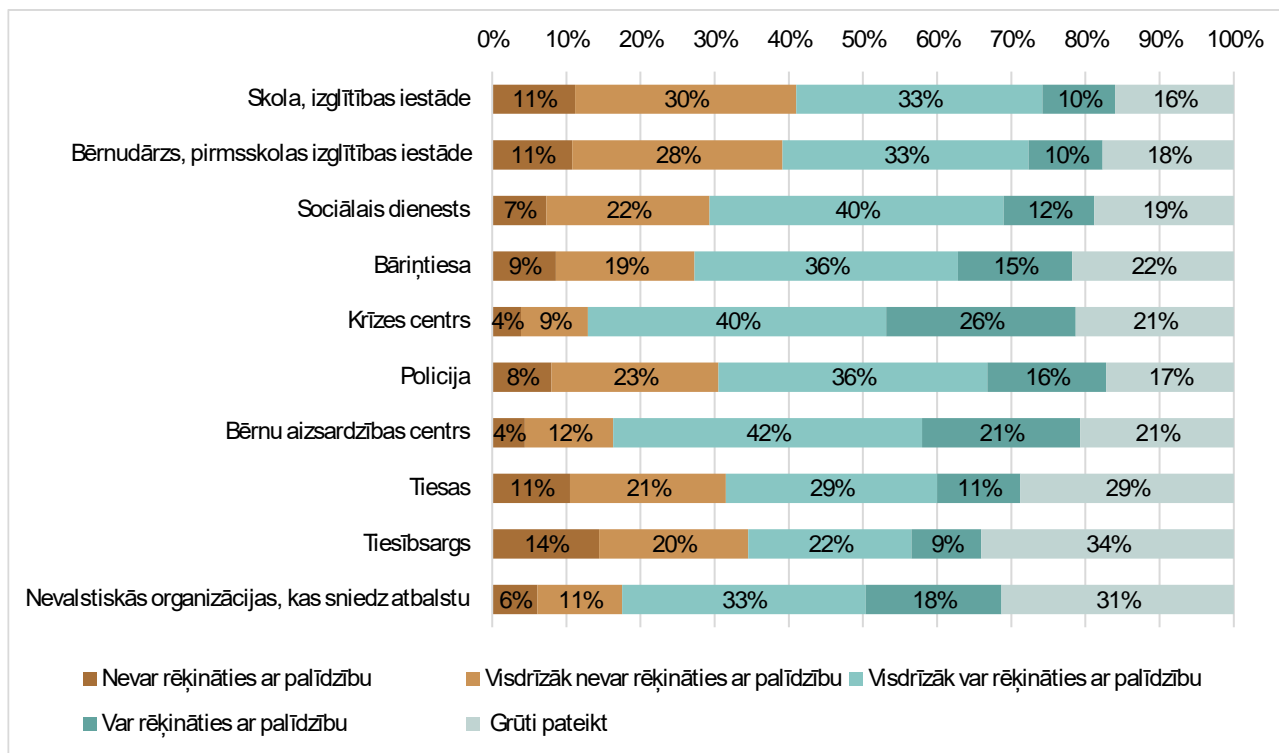
Respondenti, kuri paši cietuši no vardarbības ģimenē pēdējo piecu gadu laikā, līdzīgi kā pieaugušo gadījumā, bērnu iespējas saņemt palīdzību nosauktajās institūcijās vardarbības gadījumā vērtē kritiskāk nekā tie aptaujātie, kuriem pašiem nav vardarbības pieredzes (skatīt 3.25. un 3.26. attēlu). Tāpat būtiski, ka, salīdzinot respondentu, kuri cietuši no vardarbības ģimenē, atbildes par tām institūcijām, kurās palīdzību var saņemt gan pieaugušie, gan bērni (sociālais dienests, policija), statistiski nozīmīgu vērtējuma atšķirību nav, respektīvi, bērnu iespējas saņemt palīdzību tiek vērtētas kā līdzvērtīgas pieaugušo iespējām.

3.25. attēls. Bērni var rēķināties ar palīdzību atbildīgajās institūcijās, ir vardarbības pieredze (%)

Bāze: respondenti, kuri pēdējo piecu gadu laikā ir cietuši no vardarbības ģimenē, N=460

3.26. attēls. Bērni var rēķināties ar palīdzību atbildīgajās institūcijās, nav vardarbības pieredzes (%)

Bāze: respondenti, kuri pēdējo piecu gadu laikā nav saskārušies ar vardarbību ģimenē, N=1545

Kā pēdējais jautājums iestāžu darba vispārējā vērtējumā bija jautājums par to, cik labi vai slikti tiek sniegts atbalsts dažādām mērķa grupām – vardarbībā cietušajiem pieaugušajiem un bērniem un vardarbību veikušajiem pieaugušajiem un bērniem. 3.27. attēlā sniegtie dati rāda, ka, pirmkārt, visu vērtējumu gadījumā vismaz vienai trešdaļai aptaujāto nav viedokļa par sniegtā atbalsta kvalitāti. Otrkārt, iedzīvotājiem vienkāršāk ir novērtēt atbalstu, kas sniegts no vardarbības cietušajiem (zemāks “grūti atbildēt” atbilžu īpatsvars). Tas var liecināt, ka iedzīvotājiem kopumā ir vājš priekšstats par to, kāds atbalsts tiek sniegts vardarbību veikušajiem bērniem vai pieaugušajiem. Treškārt, atbalsta vērtējumā vairāk izplatīts ir kritisks viedoklis – uzskats, ka atbalsts tiek sniegts diezgan slikti vai ļoti slikti.

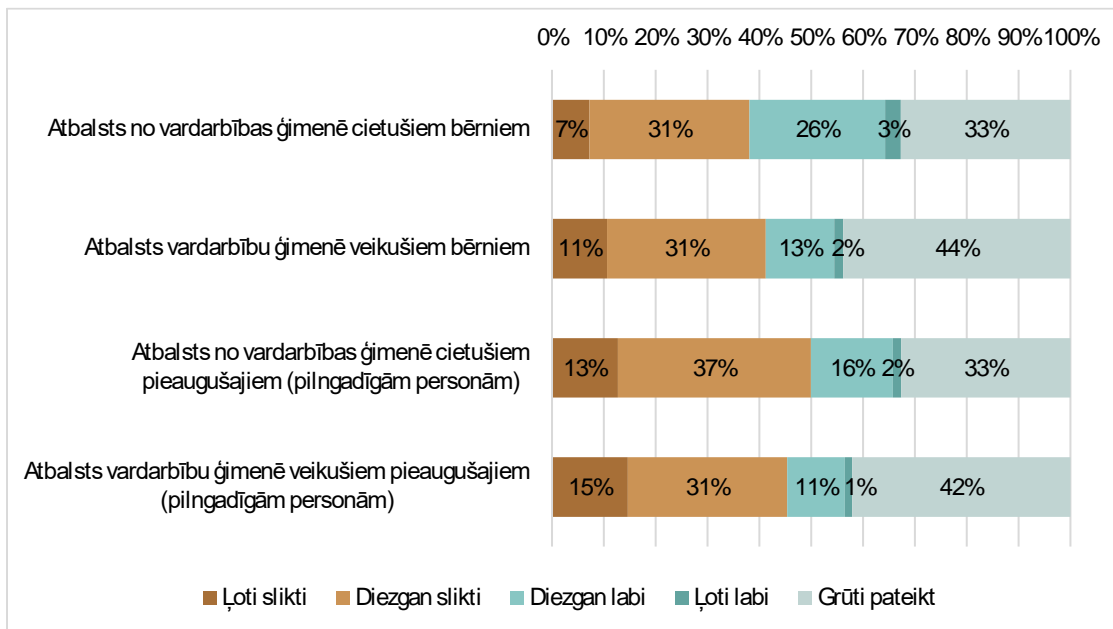
Salīdzinoši pozitīvāks vērtējums (lielāks “diezgan labi” vērtējuma īpatsvars) ir vērojams attiecībā uz atbalsta sniegšanu vardarbībā cietušajiem bērniem. Kopumā aptaujas dati rāda, ka 38% uzskata, ka atbalsts no vardarbības ģimenē cietušiem bērniem tiek sniegts slikti, savukārt 29% – ka tas tiek sniegts labi, 33% ir grūtības paust savu viedokli. Savukārt attiecībā uz atbalstu bērniem, kuri paši veikuši vardarbību ģimenē, 42% respondentu uzskata, ka pieejamais sniegtais atbalsts vērtējams kā sliktš, un tikai 15% to vērtē kā labu. Augsts ir to īpatsvars, kuriem ir grūtības sniegt vērtējumu – 44%.

Kritiskāks ir Latvijas iedzīvotāju viedoklis par atbalstu pieaugušajiem vardarbības ģimenē gadījumā. Puse no respondentiem (50%) norāda, ka atbalsts pieaugušajiem, kuri cietuši no vardarbības ģimenē, tiek sniegts slikti, un tikai 18% uzskata, ka tas tiek sniegts labi, bet 33% ir grūtības paust viedokli. Kritiski ir vērtēta arī atbalsta kvalitāte pieaugušajiem, kuri veikuši

vardarbību ģimenē – gandrīz puse respondentu (46%) uzskata, ka atbalsts tiek sniegts slikti, tikai 12% to vērtē pozitīvi, savukārt 42% aptaujāto bija grūti paust konkrētu viedokli.

3.27. attēls. Atbalsta dažādām mērķa grupām vērtējums, visi (%)

Jautājums: Cik labi vai slikti, Jūsaprāt, tiek sniegts atbalsts šādām mērķa grupām?

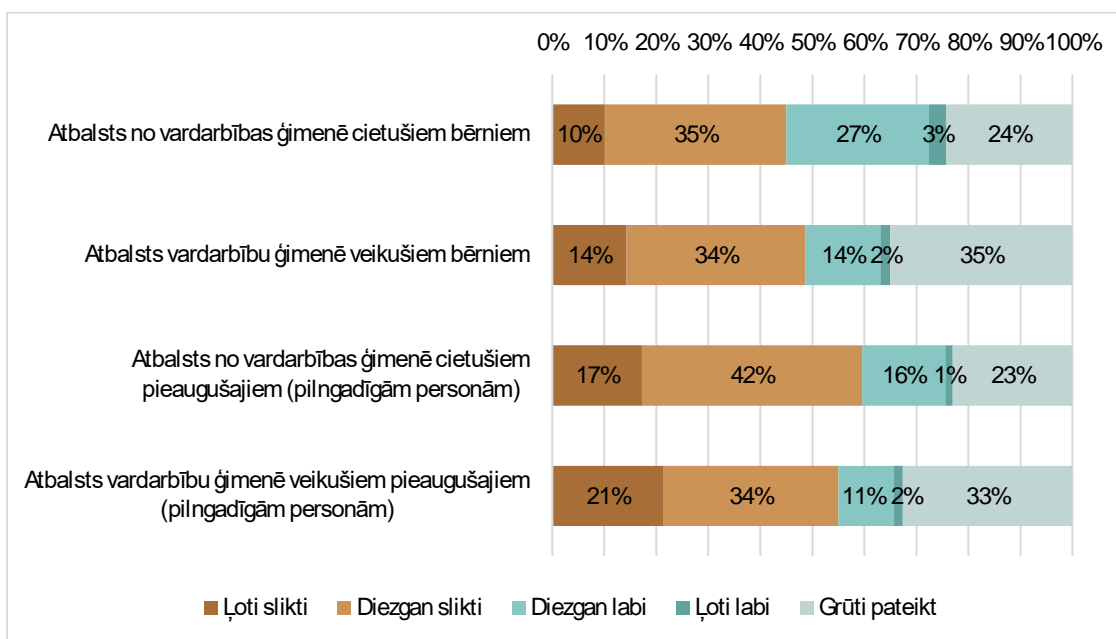

Bāze: Visi respondenti, N=2005

Aplūkojot viedokli par atbalsta sniegšanas kvalitāti atkarībā no respondenta paša pieredzes, redzams, ka, līdzīgi kā iepriekš, aptaujāto vidū, kuri paši ir cietuši no vardarbības, vērojams kritiskāks skatījums uz atbalsta sistēmas darbību (3.28. attēls). Šajā grupā atbalstu no vardarbības ģimenē cietušiem bērniem negatīvi vērtē 45%, pozitīvi 30%, 24% ir grūtības sniegt viedokli. Atbalsts bērniem, kuri paši veikuši vardarbību ģimenē, tiek vērtēts sliktāk – 48% uzskata, ka tas tiek nodrošināts slikti, kamēr tikai 16% to vērtē pozitīvi, 35% ir grūti paust viedokli.

Atbalstu no vardarbības ģimenē cietušiem pieaugušajiem (pilngadīgām personām) pati mērķa grupa vērtē viskritiskāk – 59% norāda, ka tas tiek sniegts slikti, tikai 17% uzskata, ka tas tiek darīts labi, bet 23% atzīst, ka viņiem ir grūti izteikt vērtējumu. Arī atbalsts pieaugušajiem, kuri paši veikuši vardarbību, cietušo pieaugušo vērtējumā tiek vērtēts lielākoties negatīvi – vairāk nekā puse jeb 55% uzskata, ka tas tiek sniegts slikti, kamēr tikai 13% to vērtē pozitīvi. 33% respondentu ir grūtības sniegt vērtējumu.

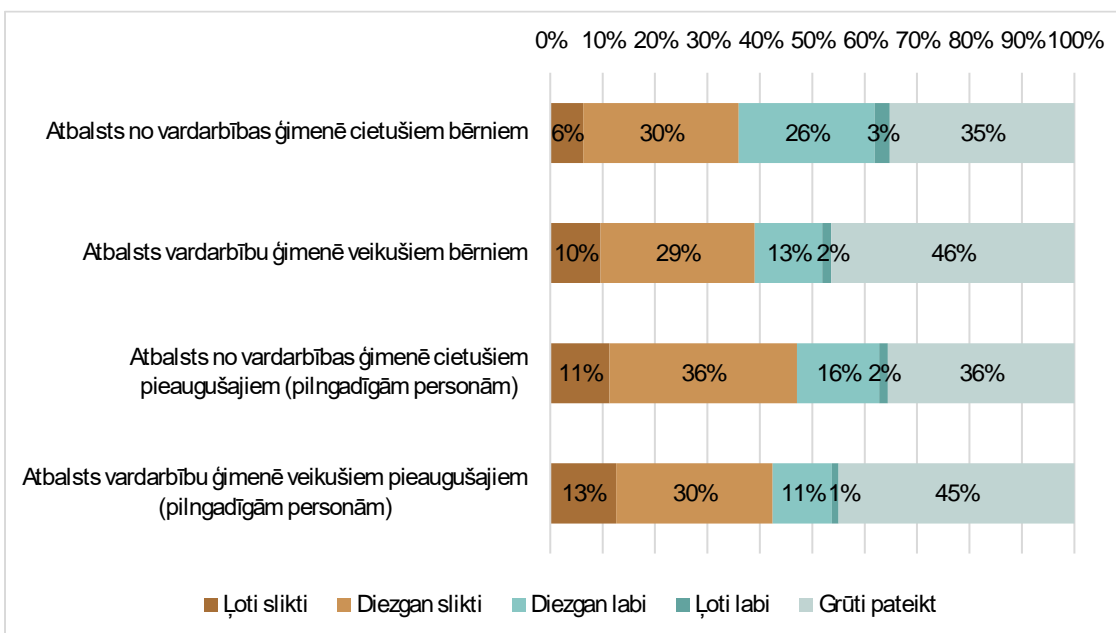
3.28. attēls. Atbalsta dažādām mērķa grupām vērtējums, ir vardarbības pieredze (%)

Bāze: respondenti, kuri pēdējo piecu gadu laikā ir cietuši no vardarbības ģimenē, N=460

3.29. attēlā redzams to respondentu, kas nav cietuši no vardarbības ģimenē, vērtējums par to, cik labi vai slikti tiek sniegts atbalsts dažādām mērķa grupām. Tāpat kā iepriekš, var atzīmēt, ka respondenti bez personiskas pieredzes biežāk snieguši atbildi “grūti pateikt”, taču arī šajā grupā priekšstats par sniegtā atbalsta kvalitāti mērķa grupām ir kritisks un lielāks ir to atbilžu īpatsvars, kas atbalstu vērtē kā sliktu.

3.29. attēls. Atbalsta dažādām mērķa grupām vērtējums, nav vardarbības pieredzes (%)

Bāze: respondenti, kuri pēdējo piecu gadu laikā nav saskārušies ar vardarbību ģimenē, N=1545

Kopumā aplūkojot respondentu vispārējos priekšstatus par institūciju darba efektivitāti ar vardarbībā ģimenē iesaistītajām pusēm, redzams, ka valsts un pašvaldību iestāžu darbs tiek

vērtēts pretrunīgi, ar lielu kritisko vērtējumu īpatsvaru. Būtiski, ka kritiskāku vērtējumu sniedz tieši no vardarbības ģimenē cietušie. Lai gan krīzes centru un NVO darbs saņem salīdzinoši vispozitīvāko vērtējumu, arī šo institūciju gadījumā ir saņemts augsts negatīvais vērtējums, kas ir satraucoši, ņemot vērā šo organizāciju lomu atbalsta sniegšanā.

3.5. Secinājumi

Aptaujas dati parāda, ka gandrīz ceturtdaļa (23%) Latvijas iedzīvotāju 18-75 gadu vecumā paši personīgi pēdējo piecu gadu laikā ir cietuši no vardarbības ģimenē. Visizplatītākie vardarbības veidi, ar ko sastapušies Latvijas iedzīvotāji, ir emocionālā vardarbība (20%) un ekonomiskā vardarbība (8%). 4% Latvijas iedzīvotāju ir cietuši no fiziskas vardarbības, 4% no kibervardarbības, 3% no vajāšanas, 2% no seksuālas vardarbības.

Aptaujas rezultāti atklāj, ka vardarbība ģimenē līdzīgos apmēros var tikt vērsta gan pret pieaugušu vīrieti, gan sievieti, ko ir būtiski apzināties vardarbības mazināšanā iesaistītajām iestādēm. Kā parāda aptaujas dati par vardarbībā cietušo pieredzi, vīrieši ir tie, kas biežāk norāda, ka sagaida nievājošu attieksmi no institūciju pārstāvjiem, ja vērsīsies ar piedzīvoto vardarbības gadījumu kādā institūcijā. Tas liecina, ka sabiedrībā pastāvošo normu, lomu un stereotipu dēļ vīriešiem, iespējams, ir grūtāk atzīt, ka viņi ir cietuši no vardarbības ģimenē, kā arī bailēs no stigmatizācijas ir grūtāk vērsties pēc palīdzības.

Iedzīvotāju atbildes, vai viņi personiski pazīst kādu pieaugušo vai bērnu, kas cieš no vardarbības ģimenē, atklāj, ka pieaugušo gadījumā biežāk kā cietušās tiek norādītas sievietes, bet bērnu vidū dzimumu atšķirības nav tik izteiktas un nav statistiski nozīmīgu atšķirību starp respondentam zināmajiem zēniem un meitenēm, kas cietuši no vardarbības ģimenē. Vēl jāatzīmē, ka tie, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē, biežāk arī atzīst, ka pazīst kādu pieaugušo vai bērnu, kas ir cietis no jebkāda veida vardarbības.

Tie iedzīvotāji, kuriem nav vardarbības pieredzes, visbiežāk norādījuši, ka vardarbības ģimenē gadījumā vērstos pie valsts policijas, pašvaldības policijas, kādā no nevalstiskajām organizācijām, kas sniedz palīdzību, kā arī pie psihologa vai psihoterapeita. Apskatot iedzīvotāju bez vardarbības pieredzes iemeslus potenciāli nevērsties policijā vai pie sociālā dienesta pēc palīdzības, redzams, ka policijas gadījumā tiek minēta policijas pārslogotība un neuzticēšanās, tāpat arī līdzīgi iemesli minēti attiecībā uz sociālo dienestu – cilvēki uzskata, ka tas nespēj efektīvi palīdzēt, un pastāv neuzticība. Vēl vērojams, ka iedzīvotāji nav pietiekami informēti par sociālo dienestu darbu, kā arī uzskata, ka efektīvāk būtu vērsties citur.

Satraucoši ir aptaujas dati, ka tikai mazliet vairāk nekā puse no vardarbības ģimenē cietušajiem ir kādam pastāstījuši par šo pieredzi, bet vairāk nekā puse nav vērsušies pēc palīdzības. Gadījumā, ja vardarbībā ģimenē cietušie ir meklējuši palīdzību, tad visbiežāk viņi ir vērsušies pie psihologa vai psihoterapeita, nevis policijā, kuru visbiežāk norādījuši kā potenciālo palīdzības meklēšanas vietu tie, kas nav cietuši no vardarbības ģimenē. Kopumā aptuveni tikai viena desmitā daļa no pēdējo piecu gadu laikā vardarbībā ģimenē cietušo ir vērsušies policijā vai sociālajā dienestā. Nevēršanās policijā iemesls ir neuzticēšanās un uzskats, ka tas būs bezjēdzīgi, līdzīgi argumenti ir minēti arī attiecībā uz nevēršanos sociālajos dienestos. Vēl no vardarbības cietušie izjūt arī kaunu un bailes, mēdz uzskatīt problēmu par ģimenes iekšējo lietu.

Redzams, ka kopumā respondentu atbildēs atsaucas iepriekšējā viņu pašu vai līdzcilvēku negatīvā saskarsmes pieredze ar minētajām iestādēm. Tas atspoguļojas arī saņemtās palīdzības vērtējumā, kas tiek vērtēta ar negatīva vērtējuma nelielu pārsvaru pār pozitīvo pieredzi un vērtējumu. Kā satraucoša pazīme vērtējama respondentu pieredze, ka viņus kā vardarbībā cietušos izsmej, vaino un pazemo.

Latvijas iedzīvotāji dažādu iestāžu darbības efektivitāti vardarbības ģimenē novēršanā vai mazināšanā pamatā vērtē kā drīzāk neefektīvu – tā tas ir valsts policijas, pašvaldības policijas, pašvaldības sociālo dienestu un bāriņtiesas gadījumā. Izņēmums ir NVO, kas sniedz atbalstu, kā arī krīzes centru darba vērtējumā, taču arī šajos gadījumos noteikts iedzīvotāju īpatsvars vērtē to devumu kritiski. Kopumā nav vērojamas statistiski nozīmīgas viedokļu atšķirības dzimuma, vecuma grupu, tautības, izglītības, ienākumu līmeņa, dzīvesvietas reģiona un apdzīvotās vietas urbanizācijas pakāpes griezumā. Statistiski nozīmīgas viedokļu atšķirības ir vērojamas tikai atkarībā no tā, vai aptaujas dalībniekam ir bijusi personīga vardarbības ģimenē pieredze pēdējo piecu gadu laikā, vai nav bijusi. Tie iedzīvotāji, kuri bija saskārušies ar vardarbību ģimenē pēdējo piecu gadu laikā, vidēji par 10-15 procentpunktiem biežāk spēja sniegt konkrētu atbildi (un retāk norādīja atbildi “grūti pateikt”), kā arī biežāk kritiskāk vērtēja atbildīgo institūciju efektivitāti un sniegto palīdzību.

Latvijas iedzīvotāju vērtējumā par to, vai pieaugušais var rēķināties ar palīdzību atbildīgajās institūcijās, novērojama tendence, ka visu valsts un pašvaldības institūciju (sociālā dienesta, valsts un pašvaldību policijas un tiesu) vērtējums ir samērā līdzīgs, un, to, kas pauž konkrētu viedokli (neņemot vērā atbildes “grūti pateikt”) atbildes sadalās līdzīgās daļās, kur līdzīga daļa uzskata, ka pieaugušais var rēķināties ar palīdzību, un līdzīga daļa uzskata, ka nevar. Pretstatā tam krīzes centri un NVO, kas sniedz atbalstu, iedzīvotāju vērtējumā visdrīzāk ir tās vietas, kurās pieaugušais var rēķināties ar palīdzību. Vienlaikus jāuzsver, ka aptuveni desmitā daļa aptaujāto uzskata, ka arī krīzes centrā pieaugušie, kas cietuši no vardarbības ģimenē, nevar rēķināties ar palīdzību. Aptaujātie, kuri paši pēdējo piecu gadu laikā ir cietuši no vardarbības ģimenē, visu iestāžu un organizāciju darbu, t.sk., krīzes centra un NVO, vērtē kritiskāk. Rezultātā mazāk nekā puse aptaujāto, kuriem ir personīga vardarbības pieredze pēdējo piecu gadu laikā, uzskata, ka var rēķināties ar palīdzību policijā un sociālajā dienestā. Būtiski, ka aptaujātie ar personīgu vardarbības pieredzi statistiski biežāk izvēlējušies galējo atbilžu variantu – nevar rēķināties ar palīdzību. Valsts un pašvaldības policijas gadījumā šādu vērtējumu sniedzis katrs piektais, kurš cietis no vardarbības ģimenē pēdējo piecu gadu laikā.

Arī vērtējot bērnu iespēju saņemt palīdzību vardarbības ģimenē gadījumā, respondentu īpatsvars, kas uzskata, ka ar palīdzību nevar rēķināties, ir satraucoši augsts. Redzams, ka, vērtējot izglītības iestādes, kur bērns ikdienā pavada lielu sava laika daļu un kur būtu iespējams konstatēt, vai bērns ir saskāries ar vardarbību ģimenē, aptaujāto viedoklis par to, vai bērns var rēķināties ar palīdzību vardarbības ģimenē situācijā, dalās uz pusēm. Šis viedoklis ir kritiskāks nekā citu pašvaldības iestāžu vērtējums, kuru redzeslokā bērns ikdienā nonāk retāk (sociālais dienests, bāriņtiesa, policija). Pozitīvāku vērtējumu Latvijas iedzīvotāji sniedz par bērnu iespējām saņemt palīdzību tādās iestādēs kā krīzes centrs, Bērnu aizsardzības centrs un dažādas NVO, kas sniedz atbalstu, taču šīs iestādes parasti iesaistās tad, kad vardarbības ģimenē gadījums ir konstatēts vai ja cietušais vai cietušam pietuvinātas personas ir vērsušās pēc

palīdzības. Šādi dati ļauj netieši secināt, ka agrīna vardarbības ģimenē pret bērnu atpazīšana var būt apgrūtināta, jo, lai gan izglītības iestādes Latvijā nesniedz profesionālu atbalstu vardarbībā cietušiem bērniem, tām būtu jāspēj vardarbību ģimenē konstatēt un novirzīt cietušo uz attiecīgo atbalsta punktu, un tieši tas nozīmētu efektīvu palīdzību izglītības iestāžu gadījumā. Jāuzsver, ka katrai no vērtētājam iestādēm ir savs profils, un policijas atbalsts būtiski atšķiras no sociālā dienesta vai bāriņtiesas atbalsta, bet izglītības iestāžu darbiniekiem būtu jābūt zināšanām, kā atpazīt vardarbību ģimenē un kā rīkoties šādās situācijās, apzinoties, ka izglītības iestādes, līdzīgi kā veselības aprūpes iestādes, ir vienas no pirmajām, kas var šo smago sociālo problēmu – vardarbību ģimenē – konstatēt.

Vērtējumā par to, cik labi vai slikti kopumā tiek sniegts atbalsts dažādām mērķa grupām – vardarbībā cietušajiem pieaugušajiem un bērniem un vardarbību veikušajiem pieaugušajiem un bērniem –, redzams, ka dominē kritisks vērtējums, kā arī vismaz trešdaļai aptaujāto ir grūti novērtēt sniegto atbalstu. Tāpat redzams, ka vājāka ir sabiedrības izpratne par atbalstu, kas tiek sniegts vardarbību veikušajiem pieaugušajiem un bērniem. Tas nozīmē, ka sabiedrības informēšanas pasākumos īpaša uzmanība būtu jāpievērš informācijas nodrošināšanai par atbalsta pasākumiem vardarbību veikušām personām (gan pieaugušajiem, gan bērniem), jo pētījums parāda, ka par atbalstu vardarbību veikušām personām Latvijas iedzīvotāji ir informēti mazāk, bet būtiski ir vairost izpratni par to, ka vardarbību veikušām personām ir jāapgūst prasmes kontrolēt savu agresiju, un šādi sociālie pakalpojumi Latvijā ir pieejami.

Kopumā aptaujas dati ļauj secināt, ka valsts iestāžu rīcības un starpinstitucionālās sadarbības problēmas nepieciešams risināt, pirmkārt, uzlabojot pakalpojumu sniegšanas kvalitāti un darbinieku izpratni par vardarbības ģimenē problēmu. Otrkārt, ņemot vērā to, ka respondenti savu viedokli par pakalpojumiem un atbalstu veido arī uz līdzcilvēku un plašsaziņas līdzekļos izskanējušo informāciju, sabiedrību ir nepieciešams izglītot par atbalsta saņemšanas iespējām. Izglītošanas pasākumos būtu būtiski uzsvērt, ka pilnīgi visos piedzīvotas vardarbības gadījumos, neatkarīgi no to smaguma, būtu nepieciešams vērsties pēc palīdzības, jo nevienam neizstāstot par savu pieredzi, grūtāk ir iegūto traumu dziedināt un risināt turpmākās iespējamās vardarbības situācijas.

4. Klientu apmierinātības ar atbalstu vardarbības gadījumu risināšanā izpēte

4.1. Ievads

Klientu apmierinātības ar speciālistu atbalstu vardarbības gadījumu risināšanā gadījumu izpēte attiecas uz šādām četrām mērķa grupām:

- 1) No vardarbības ģimenē cietuši bērni jeb nepilngadīgas personas (kods: GCB);
- 2) Vardarbību ģimenē veikuši bērni jeb nepilngadīgas personas (kods: GVB);
- 3) No vardarbības ģimenē cietušas pilngadīgas personas (kods: GCP);
- 4) Vardarbību ģimenē veikušas pilngadīgas personas (kods: GVP).

Šādā secībā ir arī sniegti gadījumu apraksti un analīze, kas nosacīti var tikt kategorizēta iepriekš minētajās četrās grupās. Katra gadījuma analīzē ir iekļautas šādas daļas:

1. Konkrētās vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts

Avots: Galvenokārt sociālā darbinieka sniegtā informācija, kas papildināta ar anonimizētu informāciju no intervijas ar klientu. Informācijas detalizētība atkarīga no sociālā darbinieka pieredzes darbā ar gadījumu: dažos gadījumos informācija ir samērā vispārīga, jo darbinieks, kas strādājis ar konkrēto gadījumu, vairs sociālajā dienestā nestrādā vai interviju veikšanas laikā nav pieejams.

Tēmas:

- *Anonimizēta informācija par no vardarbības ģimenē cietušo (vecums, dzimums, ģimenes situācija, radniecība ar vardarbības veicēju, būtiska konteksta informācija);*
- *Anonimizēta informācija par vardarbību ģimenē veikušo (vecums, dzimums, ģimenes situācija, radniecība ar cietušo, būtiska konteksta informācija, piemēram, alkohola vai narkotiku lietošana u.c.);*
- *Vardarbības epizodes, to apraksts (laiks, vardarbības veids, vardarbības smaguma pakāpe un biežums, cita būtiska konteksta informācija);*
- *Iesaistītās institūcijas: vai ir izsaukta policija, ātrā palīdzība, sociālais dienests, vai ir bijis pieņemts policijas lēmums par nošķiršanu: vai ir bijis pieņemts tiesas lēmums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, vai ir ierosināts kriminālprocess, nodota lieta tiesai utt.*

2. Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā

Avots: Galvenokārt sociālā darbinieka sniegtā informācija, kas papildināta ar anonimizētu informāciju no intervijas ar klientu.

Tēmas:

Kādi risinājumi vai atbalsts tika nodrošināti? Kādas institūcijas/ organizācijas/ speciālisti tika iesaistīti? Ar kādiem rezultātiem? Kā notika sadarbība ar visām iesaistītajām pusēm?

3. Viedoklis par nodrošinātajiem pakalpojumiem

Avots: Galvenokārt klienta vērtējums, kas iegūts padziļinātajā intervijā ar klientu.

Tēmas:

Kādas emocijas saistās ar saņemtajiem pakalpojumiem? Kā tiek vērtētas telpas un pakalpojumā iesaistītie speciālisti? Kā tiek vērtēta pakalpojumu lietderība? Vai pakalpojums ir pozitīvi izmainījis klienta situāciju?

4. Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi

Avots: Galvenokārt sociālā darbinieka sniegtā informācija, kas papildināta ar anonimizētu informāciju no intervijas ar klientu.

Tēmas:

Ko varēja darīt labāk? Kādi pakalpojumi pietrūka/ tika sniegti nepilnīgi?

Jāuzsver, ka gadījumu analīzē iekļautie viedokļi par saņemtajiem pakalpojumiem ir konkrēto interviju dalībnieku viedokļi un tie netiek vispārināti par visiem pakalpojumu sniedzējiem. Šeit atspoguļoti individuāli subjektīvi vērtējumi, kas attiecas uz konkrēto gadījumu un konkrēto cilvēku pieredzi. Gadījumu analīzes noslēgumā ir sniegti secinājumi, kas izriet no integrētas visu gadījumu analīzes.

4.2. Gadījumu analīze

4.2.1. No vardarbības ģimenē cietuša bērna gadījuma analīze: GCB1

1. Konkrētās vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts

- Zēns, 13 gadi, šobrīd dzīvo kopā ar māti un brāli (9 gadi), piedzīvojis emocionālo vardarbību.
- Vardarbības veicēji – vecāki, abiem vecākiem alkohola atkarība.
- Emocionāla vardarbība. Laiks – ap 2023. gadu. Emocionāla un fiziska vardarbība vecāku starpā, no kuras emocionāli cieš abi bērni. Saskaņā ar sociālā darbinieka teikto par vardarbību ģimenē policija uzzināja zēna izsaukumu dēļ (gada laikā saņemti septiņi ziņojumi). Sociālā darbinieka vērtējumā vecāku strīdu un ģimenes kopējās situācijas dēļ bērniem tika nodarīts būtisks emocionāls kaitējums. Zēnam tika novērota trauksme, grūtības mācībās, kā arī socializēšanās un higiēnas problēmas:
“Ļoti augsta, jo viņš skolā ne ar vienu nerunāja, bez skolas socializācijas viņam nebija nekādas, viņš vispār nekur negāja. Viņš kavēja skolu. Protams, arī drēbes netika mazgātas, viņam bija ļoti liels kauns. Paši puīši nemācēja to izdarīt. Diezgan smagi.”
- Gadījuma risināšanā izmantota kompleksa pieeja, jo sociālā darba speciālists konstatēja gan emocionālu vardarbību no vecāku puses pret bērniem, gan fizisku vardarbību starp vecākiem (bieži vien alkohola reibumā).
- Gadījuma risināšanā iesaistītās institūcijas:
  - policija;
  - sociālais dienests;
  - bāriņtiesa;
  - tiesa (mātei pieņemts tiesas lēmums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību).

2. Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā

- Pamanot ģimenē augstus vardarbības riskus, sociālā darbiniece ziņoja par tiem bāriņtiesai. Pēc tam bāriņtiesa kopā ar sociālo dienestu noorganizēja tikšanos kopā ar vecākiem, kurā tika pieņemts lēmums par dažādu pakalpojumu piešķiršanu mātei ar bērniem, kā arī tika iesniegta prasība tiesā par pagaidu aizsardzības noteikšanu:

“Tur bija fiziska vardarbība gan no vienas puses, gan no otras puses [šeit domāti vecāki]. Un tad bāriņtiesa uzsāka lietu, uzsāka uzdevumu, organizējot kopā ar viņiem ģimenes sapulci. Mēs vienojāmies, ka bērni un mamma saņems pakalpojumu, un arī tiesā viņa prasīja par netuvošanos. Tajā laikā mums vēl nebija krīžu dzīvokļi, bet mums ir tāds atbalsta dzīvoklītis, un tad to mammu ar bērniem mēs lielākā atbalsta dzīvoklī, lai viņa mierīgi varētu saņemt šo pakalpojumu. Visi trīs saņēma, abi brāļi un mamma. Mammai bija cits psihologs, un brāļiem bija kopīgs. Psihologs ar brāļiem bieži strādāja

kopā. Es domāju, ka tas bija ļoti labs variants, jo brāļiem savstarpējās attiecības bija ļoti konfliktējošas.”

- Gadījuma risināšanā kopumā tika izmantoti šādi pakalpojumi un pasākumi:
  - pagaidu aizsardzības noteikšana (mātei no bērna tēva);
  - atbalsta dzīvokļa piešķiršana mātei ar bērniem;
  - sociālā darbinieka konsultācijas (visai ģimenei);
  - atkarību speciālista konsultācijas (mātei, tēvs atteicās);
  - sociālās rehabilitācijas pakalpojums dzīvesvietā (psihologa konsultācijas) (mātei un abiem bērniem);
  - starpinstitutionālā sanāksme.
- Sociālā darbinieka vērtējumā gadījuma risināšanā tika īstenoti un izmantoti atbilstoši pasākumi un pakalpojumi. Saskaņā ar sniegto informāciju būtiska nozīme ir bijusi starpinstitutionālajai sanāksmei, kurā iesaistījās (1) valsts un (2) pašvaldības policija, (3) bāriņtiesa, (4) sociālais dienests un (5) abi vecāki. Pēc sociālā darbinieka domām sanāksme vecākiem ir likusi aizdomāties par situācijas nopietnību, līdz ar to vecāki ir kļuvuši motivētāki sadarboties un novērst riskus:

*“Un mēs arī taisījām kopīgus STIS ar valsts un pašvaldības policiju un bāriņtiesu. Un arī vecāki tika aicināti gan kopā, gan pa vienam. **Kā vērtējat šīs tikšanās?** [pašvaldības nosaukums] ir ļoti viegli noorganizēt, viņi visi ir ļoti atsaucīgi. Un es arī domāju, ka tad, kad vecāki visu to dzirdēja, tad viņi arī vairāk saprata, nevis, ka viens sociālais darbinieks stāsta par policiju, bet visi kopā.”*
- Sociālā darbinieka vērtējumā psihologa konsultācijām ir bijusi ļoti pozitīva ietekme uz zēna emocionālo stāvokli. Galvenie ieguvumi no konsultācijām: trauksmes mazināšanās, kontaktu veidošana ar vienaudžiem:

“Tas pakalpojums [psihologa konsultācijas] tik tiešām bija labs, jo zēns vairs nav tik trauksmais. Viņš mums bija ļoti trauksmais, viņam nebija draugu, viņš nemācēja komunicēt ar vienaudžiem. Viņš visu laiku bija telefonā, bija atkarība no telefona.”

3. Viedoklis par nodrošinātajiem pakalpojumiem

- Intervijas dienā zēns savas emocijas vērtē neitrāli – ne labi, ne slikti, jo viņam šajā dienā nav izdevies satikties ar draugu un parunāt. Kopumā visi saņemtie pakalpojumi tiek ļoti pozitīvi novērtēti.
- **Policijas atbalsta vērtējums:** ļoti pozitīvs. Zēns kopumā ļoti atzinīgi vērtē policiju, pirmās asociācijas ar policiju – palīdzība. Lūdzot novērtēt policijas iecirkņa telpas, tiek sniegts pozitīvs vērtējums, taču ir grūtības paskaidrot, jo viņš tās tik labi vairs neatceras. Zēns norāda, ka pēc tikšanās reizēm ar policiju ir juties mierīgāks.
- **Sociālā darbinieka konsultāciju vērtējums:** ļoti pozitīvs. Pirmās asociācijas – *“runā un palīdz bērniem.”* Zēns ļoti atzinīgi novērtē gan sociālā dienesta darbiniekus, gan arī dienesta telpas. Zēns savu sociālo darbinieci raksturo kā jauku un labsirdīgu, savukārt, stāstot par telpām, izmanto apzīmējumu *“skaists”*. Uz jautājumu, kāda ir sajūta pēc tikšanās reizēm ar sociālo darbinieku, zēns atbild: *“Laba, jo es esmu ar kādu parunājis.”*

Viņa man vienmēr tā kā kaut ko iesaka.” Tāpat arī zēns norāda, ja pats kādreiz kļūtu par sociālo darbinieku, tad rīkotos tieši tāpat.

- **Psihologa konsultāciju vērtējums:** pozitīvs. Pirmās asociācijas – *“Cilvēks, kas ar tevi parunā, paskaidro tev un iesaka. Un arī atbalsta tevi.”* Zēns psihologa sniegto atbalstu kopumā vērtē pozitīvi. Uz jautājumu, kas ir pietrūcis līdz ļoti pozitīvam vērtējumam, zēns norāda, ka dažkārt ir bijis jāpilda uzdevumi, kas nav patikuši. Vienlaikus zēns norāda, ka, ja pats būtu psihologs, tad rīkotos tieši tāpat. Zēns savu psihologu raksturo kā jauku un palīdzošu, taču ir grūtības atcerēties, kādas izskatījās telpas.
- Zēns norāda, ka šobrīd ģimenē jūtas labi un viņam ir palīdzējuši speciālistu sniegtie padomi: *“To, ko man bija ieteikuši, tas man palīdzēja.”*
- Kā liecina zēna izteikumi intervijas laikā, zēnam ir izdevies nodibināt draudzīgas attiecības ar vienaudžiem, kas iepriekš nebija.

4. Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi

- Saskaņā ar saņemto informāciju gadījuma risināšanai pašvaldībā tobrīd bija pieejami visi nepieciešamie pakalpojumi (atkarību speciālists, psihologs), kas tika arī piešķirti: *“Šajā gadījumā nekas netrūka, un mums bija arī atkarību speciālists piesaistīts abiem vecākiem. Tētis negāja, bet mamma izgāja atkarību speciālistu. Tajā brīdī, kad es ar viņiem strādāju, tad pakalpojumi bija. Nebija tā, ka būtu vēl kas nepieciešams.”*
- Jautājot zēnam, kas vēl varētu palīdzēt bērniem un jauniešiem līdzīgā situācijā, zēns norāda, ka laba drauga atrašana, kuram var uzticēties un vienlaikus kopā pajokot. Tas liecina, ka šādos gadījumos lietderīgi būtu bērniem un jauniešiem nodrošināt arī mentora pakalpojumu: *“Atrast kaut kādu draugu... Apmēram, kas tev ir kā psihologs un ar kuru var pajokot.”*

4.2.2. No vardarbības ģimenē cietuša bērna gadījuma analīze: GCB2

1. Konkrētās vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts

- Meitene, 12 gadi, ģimenē divi jaunāki brāļi. Cietusi no emocionālas vardarbības no vecāku puses, vecākiem alkohola atkarība.
- **Emocionāla vardarbība:** vecākiem divas reizes (2022. gadā un 2024. gadā) pārtrauktas aizgādības tiesības alkohola atkarības dēļ. *“Aizgādības tiesības viņai [mātei] pārtrauca 2022. gadā. Bērni saņēma sociālās rehabilitācijas pakalpojumu krīzes centrā. Vecāki apmeklēja atkarību speciālistu un arī apmeklēja atkarību konsultācijas kā vardarbību veikušie, jo tēvs alkohola reibumā ir diezgan agresīvs. Rupja kliegšana, lamāšanās.”*
“Pienāca 2024. gads, kad bāriņtiesā atkal bija pienākusi informācija par alkohola lietošanu, kur tiešām bāriņtiesa arī pieņēma. Mājās pudele, un vēl promiles... Bija bijusi anonīma informācija, un bērnus atkārtoti izņēma no ģimenes un ar vienpersonisku lēmumu nogādāja krīzes centrā, kur bērni izgāja rehabilitāciju. Vecāki apmeklēja bērnus, un es pati biju ar meiteni runāt. Viņa apliecināja, ja tētis ir sadzēries, tad ir šī skaļā kliegšana, rupjā lamāšanās, draudēšana. [...] Meitene man apliecināja, ka viņai

ir bail, kad tētis lieto alkoholu. Tiklīdz es sāku runāt par tēta alkohola lietošanu, tā viņa uzreiz sāka raudāt, sāka trīcēt rociņas. Var redzēt, ka bērnam ir bail.”

➤ Gadījuma risināšanā iesaistītās institūcijas:

- bāriņtiesa;
- sociālais dienests;
- krīzes centrs;
- audžuģimene.

2. Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā

➤ Gadījuma risināšanā izmantotie pakalpojumi:

- sociālā darbinieka konsultācijas;
- sociālā rehabilitācija institūcijā (divas reizes);
- audžuģimene (2024. gadā);
- ģimenes asistents;
- mātei individuālas konsultācijas par bērnu emocionālo audzināšanu;
- sociālā rehabilitācija vardarbību veikušām pilngadīgām personām (abiem vecākiem divas reizes);
- atkarību speciālists (abiem vecākiem);
- narkologs (abiem vecākiem).

➤ Sociālais darbinieks norāda, ka bērni vasarā dosies uz nometni, lai nodrošinātu interesantu laika pavadīšanu ārpus ierastās vides.

“Drīzumā viņi man brauks uz kristīgo nometnīti, kas ir par velti. Tā kā visi trīs bērni dosies uz nometni, tad šobrīd viss ir labi. Un ar mammu mēs regulāri sazināties. Jo viņa arī ir tāda, kura zvana, ja vajag.”

➤ Sociālais darbinieks uzskata, ka ģimenei ir piešķirti visi pieejamie pakalpojumi, lai bērniem nodrošinātu drošu vidi, un šobrīd bērniem ģimenē viss nepieciešamais tiek nodrošināts, taču vecākiem kopumā (1) trūkst izpratnes par bērnu audzināšanu un (2) alkohola atkarība ir neparedzama. Līdz ar to nav paredzams, kad ģimenē atkal var rasties krīzes situācija un no tās ir nepieciešams izņemt bērnus.

“Vecākiem ir atgrieztas aizgādības tiesības, jo vecāki veselu gadu ir pierādījuši, ka viņi nav lietojuši. Viņi vēl braukā pie narkologa, jo narkologs nav pateicis, ka nav jābrauc. Tātad vienu reizi mēnesī viņi brauc. [...] Mamma bērniem nodrošina kultūras pasākumus, viņi iet uz tirdziņiem, viņa ada un piedalās tirdziņos. Šobrīd viss ir labi.”

3. Viedoklis par nodrošinātajiem pakalpojumiem

➤ Emociju ziņā meitene savas sajūtas vērtē neitrāli, jo intervijas dienā nejūtas pietiekami izgulējusies, taču visus saņemtos pakalpojumus vērtē ļoti atzinīgi.

➤ **Sociālā darbinieka konsultāciju vērtējums:** ļoti pozitīvs. Pirmās asociācijas – *“Runā ar cilvēkiem, saprot, kāpēc viņi ir savādāki.”* Viņasprāt, sociālajam darbiniekam jāieklausās cilvēkos un jāsaprot, vai cilvēkam ir sāpes. Meitene gan sociālo darbinieku,

gan telpas, kurās notiek konsultācijas, vērtē ļoti atzinīgi. Meitene sociālos darbiniekus raksturo kā jaukus un bērnu saprotošus speciālistus. Uz jautājumu, vai viņa darītu kaut ko citādi, ja pati būtu sociālais darbinieks, meitene norāda, ka rīkotos līdzīgi, bet ne tieši tāpat. Viņa norāda, ka bērniem būtiski ir justies ērti un brīvi, tāpēc nevajag uzreiz censties bērnus piespiest atbildēt uz jautājumiem. Savukārt telpas tiek atzinīgi vērtētas, jo tajās bija ērti krēsli un liels logs, pa kuru iespējams skatīties laukā.

“Lai bērni justos priecīgi, lai viņiem nav uzreiz jautājumu.”

- **Krīzes** darbinieku attieksmi, gan arī tā telpas. Meitene norāda, ka *“Tur bija ļoti labi. Es tur sajutos gandrīz kā mājās.”* Jautājot, vai viņa gribētu kaut ko mainīt krīzes centrā, meitene norāda, ka viņa neko tur negribētu mainīt, jo tur ir ļoti labi.

“Tur bija labi, tur deva ēst... Viss bija kārtībā. Tur bija, kur spēlēties, mēs aizgājām kaut kur pastaigāties.”

- **Audzūģimenes vērtējums:** pozitīvi. Gan saņemtais atbalsts, gan mājoklis tiek ļoti atzinīgi tiek novērtēts. Meitene audžumammu raksturo kā jauku, labu, priecīgu un izpalīdzīgu cilvēku. Meitene norāda, ka audžūģimenē viņai ir bijis viss nepieciešamais, viņai ir bijis tikai jāpajautā. Uz jautājumu, vai viņa, ja būtu audžumamma, darītu kaut ko citādi, meitene norāda, ka nē, ka arī viņa bērnam no sākuma pajautātu, ko viņš vēlas.
- Meitene vairākkārt uzsver, ka speciālistiem, kas tiekas un runā ar bērniem, nepieciešams respektēt bērna nevēlēšanos runāt un neuzspiest atbildēt uz jautājumiem, ja bērns ir norādījis, ka nevēlas atbildēt. Kā arī speciālistam vispirms nepieciešams bērnam stādīties priekšā un pastāstīt par sevi:

“Pajautāt viņiem, kas viņiem sāp, un viņos ieklausīties, viņu stāstā. Kas notika? Bet ja viņi negrib runāt, tad negrib... [...] Lai tas cilvēks, kas ar bērnu runā, lai viņš pateiktu, kas viņš ir.”

4. Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi

- Sociālais darbinieks norāda, ka gadījuma risināšanai ir bijuši pieejami visi nepieciešamie pakalpojumi, un viņa nezina, kas meitenei vēl no pakalpojumiem varētu palīdzēt. Viņasprāt, meitenei uzlabotos situācija, ja vecāki sāktu paši pildīt vecāku lomu un viņai nebūtu par jaunākajiem brāļiem jāuzņemas “mazās mammas” loma.

“Es pat īsti nezinu, kas viņai vēl varētu palīdzēt. Viņai varētu palīdzēt šīs lomas noņemšana no mammas un tēta puses.”

4.2.3. No vardarbības ģimenē cietuša bērna gadījuma analīze: GCB3

1. Konkrētās vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts

- Sieviete, 21 gads, strādā, ir maza meitiņa (2 gadi). Bērniībā līdz pat nesenam laikam, arī pēc 18 gadu sasniegšanas, ilgstoši piedzīvota fiziska un emocionāla vardarbība no tēva puses.
- Pēdējā pieredze saskarsmē ar bioloģisko tēvu saistīta ar to, ka tad, kad pēc pilngadības iestāšanās viņa kā bārene saņēmusi no pašvaldības 1000 EUR, tēvs viņu vajājis un pieprasījis šo naudu atdot. Pašaisardzības nolūkos sieviete iegādājusies gāzes baloniņu un uzrakstījusi iesniegumu policijā: *“Kad palika 18, saņēmu 1000 eiro no pašvaldības,*

tad es sapratu, kāpēc viņam vajadzēja aizbildniecību. Pēc tam viņš vēl prasīja to naudu atpakaļ. Tā viņam pienākoties par visiem tiem gadiem. Es vēl kādu laiku ar asaru gāzes baloniņu pa ielu staigāju, man bija bail no viņa, jo viņš draudēja. Es arī policijai iesniegumu par viņu rakstīju.”

- Ņemot vērā iepriekšējā izpētē iegūto informāciju, ka lietderīgi ir uzzināt pieredzi un vērtējumu bērnam, kas cietis no vardarbības ģimenē jau pēc pilngadības sasniegšanas (jo tad cilvēks var labāk novērtēt savu pieredzi kopumā), kā viens no gadījumiem šajā grupā tika iekļauts šis. Tas arī atbilst mērķa grupas definējumam: vardarbības pieredze nepilngadīgā vecumā gūta pēdējo piecu gadu laikā.
- Konkrētajā gadījumā sievietei ir bijusi ļoti traumatiska bērnība. Divu gadu vecumā no viņas atteikusies māte. Tēvs ir bijis vardarbīgs, viņam vairākkārtīgi atņemtas vecāka tiesības. Meitenei ir bijušas divas audžumātes, no kurām ar vienu ir bijis labs kontakts, bet ar otru (tēva otro sievu) – ļoti slikts. Būdam nepilngadīga, meitene ir uzturējusies divos krīzes centros, vairākkārtīgi ir bēgusi no krīzes centra, klaiņojusi, nav apmeklējusi skolu. Kopumā ir dzīvojusi trīs dažādās pilsētās, līdz ar to ne sociālais dienests, ne bāriņtiesa nav spējusi pilnībā izsekot un atbalstīt meiteni grūtajās situācijās, jo nemitīgi notikušas dzīves vietas maiņas.
- 2022. gadā pati vērsusies sociālajā dienestā ar lūgumu piešķirt psihologa konsultācijas. Šajā brīdī bijusi stāvoklī, bez partnera. Uzstājusi, ka vēlas tikai to psihologu, kas viņai sniegusi atbalstu vēl nepilngadīgai 2019. gadā. Ņemot vērā iepriekšējo smago pieredzi, pašvaldība ir atbalstījusi sievieti un atradusi iespējas nodrošināt šo psihologa pakalpojumu citā pašvaldībā.

2. Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā

- Pēc vērsšanās pēc palīdzības sociālajā dienestā 2022. gadā sieviete ir saņēmusi gan sociālā darbinieka konsultācijas, gan 20 psihologa konsultācijas. Galvenie ieguvumi: sieviete tiek ar sevi galā, strādā un audzina savu meitiņu.
- Pēc pilngadības sasniegšanas 2021. gadā pašvaldība viņai ir piešķīrusi dzīvokli.

3. Viedoklis par nodrošinātajiem pakalpojumiem

- Intervijas laikā jaunā sieviete bija kopumā pozitīvi noskaņota un bija gatava stāstīt savu smago vardarbības ģimenē pieredzi, kā arī sniegt saņemto atbalsta pakalpojumu vērtējumu. Savas emocijas intervijas sākumā viņa vērtēja kā pozitīvas (tumši zaļā krāsā), jo šajā dienā bija labi izgulējusies.
- **Sociālā darbinieka konsultāciju vērtējums:** pozitīvs. Intervijas dalībniece norāda, ka šobrīd viņa sociālo darbinieku apmeklē reti (*“Reti sanāk. Nav īsti vajadzības pie viņas iet”*), bet bieži gāja pie sociālā darbinieka tad, kad piedzima bērniņš. Sociālā dienesta telpas tiek vērtētas kā patīkamas: *“Šeit baigi foršas, noteikti tumši zaļais, nav ne vainas.”* Lai gan viņa savu pieredzi attiecībās ar sociālo darbinieci daudz nekomentē, pieredzes vērtējumu parāda tas, ka viņa uzskata, ka viņai ar sociālo darbinieku ir paveicies: *“Es teiktu gaiši zaļais, varbūt tumši zaļais. Man sociālā darbiniece ļoti daudz deva. Neko sliktu par viņu pateikt nevarētu, bet esmu dzirdējusi, ka citiem nav ar sociāliem darbiniekiem paveicies, bet man ir paveicies.”*

- **Psihologa konsultāciju vērtējums:** ļoti pozitīvs. Psihologs, ko intervijas dalībniece apmeklēja, ir ļoti nozīmīgs cilvēks šīs sievietes dzīvē. Par to liecina gan tas, ka viņa uzskata psihologu gandrīz par savu mammu, gan arī tas, ka viņa lūdza sociālo dienestu nodrošināt tieši šo psihologu: *“Psihologe man ir pazīstama, un viņa izvilka mani ārā no daudziem šitiem te [grūtībām], tāpēc es pie viņas gribēju atsākt iet. Tas bija sen atpakaļ, pirms pilngadības, kad es pie viņas pirmo reizi gāju.[..] Viņa kā cilvēks un kā psihologs palīdzēja. Mēs arī ik pa laikam sazvanāmies, viņa paprasa, kā mazajai iet. Viņa man ir gandrīz kā mamma, un es viņai kā attālākā meita.”* Emociju ziņā intervijas dalībniece savas emocijas raksturo šādi: *“Tur tumši zaļais, un vēl tumšāks. Super psihologs. Nevienu sliktu vārdu nevar teikt.”*
- Uz jautājumu, kas būtu tie pakalpojumi, kas ir nepieciešami cilvēkiem, kas ir piedzīvojuši ko līdzīgu, intervijas dalībniece nešaunoties atbild, ka tas ir psihologa pakalpojums: *“Noteikti psihologs”*. Kā otrs svarīgākais aspekts tiek norādīts tas, ka skolās bērniem ir vairāk jāstāsta par to, ka ir tāda problēma kā vardarbība ģimenē, un, ja kādam bērnam ir tāda situācija, tad nepieciešams par to izstāstīt kādam citam pieaugušajam, jo intervijas dalībniece uzsver, ka viņa daudzkārt ir piedzīvojusi to, ka izglītības iestāžu darbinieki ir izvēlējušies neredzēt vardarbības pazīmes, kas bija skaidri redzamas viņas gadījumā: *“Un es domāju, ka skolās ar bērniem ļoti daudz jārunā par vardarbību ģimenē. Jo daudzi neko nerunā. Es domāju, daudz bērnu cieš no tā, un, ja cieš, tad nerunā par to. [..] Kad es mācījos skolā, un es visu laiku dabūju pa kaklu no sava tēva, es varēju ar zilu aci un pārsistu lūpu uz skolu iet, un neviens skolotāja neko neteica. Mans tēvs varēja uz skolu braukt un mani dauzīt, neviens neko neteica. Skolā nepievērsa uzmanību. Es biju Rīgā internātskolā, mans tēvs varēja braukt uz skolu un to darīt, un nekas netika darīts.”*
- Intervijas dalībniece gan pauž piesardzīgu optimismu pa to, ka tagad Latvijā šiem jautājumiem pievērš vairāk uzmanības nekā, piemēram, pirms 10 gadiem: *“Tagad tiem bērniem, kas cieš no vardarbības, ir nedaudz vieglāk. Visam vairāk pievērš uzmanību. [..] Tagad tam pievērš lielāku uzmanību, tomēr varbūt ne pietiekami”*.
- Viedokli, ka uzmanība vardarbībai pret bērniem ģimenē joprojām nav pietiekama, intervētā sieviete pamato ar to, ka pati pazīst cilvēkus, kur mazs bērns cieš no vardarbības, bet neviens par to nav ziņojis atbilstošajām iestādēm: *“Tādi mazi bērni bieži nerunā par to un uzskata, ka tas ir normāli. Man ir paziņa, kur ir bērns mazliet lielāks par manu meitu, un arī to bērnu dauza. Viņš [bērns] droši vien ir jau pieradis pie tās bļautīšanās un dauzīšanas. Es arī droši vien biju pieradusi, bet es to sapratu tikai pēc tam.”*
- **Audžuģimeņu sniegtā atbalsta vērtējums:** atšķirīga pieredze divās dažādās audžuģimenēs, vienā ļoti negatīva, otrā – drīzāk neitrāli pozitīva. Jaunajai sievietei tika uzdoti jautājumi arī par viņas pieredzi, atrodoties audžuģimenēs. Konkrēti šajā gadījumā viņa bija atradusies divās dažādās audžuģimenēs, un tās bija divas ļoti atšķirīgas pieredzes: *“Tas, ka izņem bērnu no vienas ģimenes un ieliek citā, nenozīmē, ka bērns vairs necietīs no vardarbības. Nav jau teikts, ka tā ģimene, kur tas bērns tiks, būs savādāka. Man trāpījās, ka viena mamma nebija kā pasakā “Sniegbaltīte”, bet otra*

audžumāte bija tā kā "Sniegbaltītē". Nevar jau iepriekš pateikt, kādi tie cilvēki ir. Grūti pateikt, vai būs normāli vai nebūs normāli."

- Intervijas laikā jaunā sieviete vairākkārtīgi uzsver, ka ir ļoti grūti pārliecināties, vai audžuģimene tiešām ir piemērota uzņemt šādus bērnus ar problēmām un vai viņu motivācija nav tikai finansiāla: *"Tas, ko viņi [audžuģimene] stāsta psihologiem, lai dabūtu to bērnu, var būt meli. Tas no manas pieredzes. Viņi izstāsta, ka viss ir perfekti, ideāli, bet beigās tā nemaz nav."*
- **Pieredzes krīzes centros vērtējums:** drīzāk negatīva, bet pozitīvāka nekā negatīvā pieredze audžuģimenē. Sieviete savos pusaudžu gados ir bijusi divos krīzes centros un no viena krīzes centra ir vairākas reizes bēgusi, līdz ievietota krīzes centrā, no kura ir ievērojami sarežģītāk aizbēgt: *"Divas reizes aizmuku no [vietas nosaukums], tad viņiem apņika mana moksana un aizsūtīja uz [cits vietas nosaukums]."* Izvērtējot savu pieredzi tagad jau pieaugušā vecumā, sieviete atzīst, ka tas krīzes centrs, no kura viņa vairākkārtīgi aizbēga, bija labāks par otru krīzes centru, kurā viņa nokļuva: *"Es teiktu, ka varbūt [vietas nosaukums] tomēr bija labāk. Tur nebija tik liela kontrole. [Otras vietas nosaukums] durvis bija ciet."*
- Uz jautājumu, kāpēc viņa bēga no krīzes centra, viņa atzīst, ka bēga no tā, jo viņai bija bail, ka viņa nonāks bērnu namā. Tomēr ar šī brīža pieredzi viņa saprot, ka bērnu namā, iespējams, būtu bijis labāk nekā tā pieredze, kas viņai bija audžuģimenē: *"Man bija bail, ka mani aizsūtīs uz bērnu namu. Nezinu, kāpēc. Bet domāju, ka tur [bērnu namā] būtu daudz reiz labāk nekā mājās. Dzīvot ar tiem cilvēkiem. To es sapratu tikai pēc tam, ka, iespējams, tā būtu bijis labāk."*
- Intervijā sniegtā informācija atklāj, ka bērniem, kas cieš no vardarbības, ir ļoti svarīgi atrast kādu cilvēku, kam var uzticēties un visu izstāstīt. Ja paveicas un tāds cilvēks atrodas (konkrētajā gadījumā tā ir intervijas dalībnieces psiholoģe), tad, iespējams, trauma tiks mazināta, bet ne visiem bērniem atrodas atrast cilvēku, kam uzticēties: *"Ja visi psihologi būtu kā mana psiholoģe, tad bērni atvērtos daudz ātrāk. Nebūtu tā klusēšana un neuzticēšanās. Es domāju, ka bērni baidās no tā, ka nokļūs sliktākā vietā vai dabūs pa galvu no tiem pašiem vecākiem par to, ka ver muti vaļā. [...] Ne visiem bērniem ir viegli par to runāt. Ja ir cilvēks, kam uzticēties, tad varbūt. Man trāpījās, ka mana psiholoģe ir kā labākais draugs, es esmu runājusi ar viņu par visu, izrunājusi un tikusi no daudz problēmām vaļā. Tagad man ir viegli runāt par pāridarījumu no tēva vai tēva sievas. Agrāk man bija pagrūti par to runāt."*

4. Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi

- Sociālās darbinieces vērtējumā atbalsta pakalpojumi ir pietrūkuši iepriekš, kad meitene vēl bija nepilngadīga. Šobrīd situācija jau ir normalizējusies, un sieviete kopumā tiek ar savu dzīvi galā: *"Tikai tagad ir sociālais darbs ar jauniešiem, būtu bijis labi, ja jau tad būtu bijusi kāda uzticības persona. [...] Es domāju, ka būtu palīdzējis, ja viņa jau tajā institūcijā būtu uzklautā. Bet izskatās, ka tur nebija. [...] Tā meitene ir ļoti cietusi, bet šobrīd bērniņam ir divi gadi, un vispār nav nekādu pretenziju, nekādu pārkāpumu. Strādā un pati tiek ar savu dzīvi galā."* Sieviete intervijā savukārt norāda, ka ir atkārtoti pieteikusies uz psihologa konsultācijām, bet pagaidām no sociālā dienesta nav

saņēmusi ziņu par tām: “*Es jautāju sociālai darbiniecei, lai organizē bezmaksas tās tur aktivitātes, bet viņa nav devusi ziņu. [...] Es gribu atsākt, taču nav bijusi ziņa.*”

4.2.4. No vardarbības ģimenē cietuša bērna gadījuma analīze: GCB4

1. Konkrētās vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts

- Meitene, 11 gadi, dzīvo ģimenē, ir jaunāka māsa un brālis.
- Fiksēta seksuāla izmantošana no radnieka puses (tēva brāļa), ar kuru ir kopīga mājsaimniecība. Savukārt tēvam novērota emocionāla vardarbība pret meiteni, neprasme audzināt bērnus.
- **Seksuāla izmantošana un emocionāla vardarbība:** meitenes mātei 2024. gada vasarā radās aizdomas, ka vecākā meita iespējams ilgstoši (aptuveni pirms trīs gadiem) ir cietusi no seksuālas izmantošanas. Meitenei ir nodrošināts psihoemocionālais atbalsts, un ir uzsākts kriminālprocess tiesā. Izvērtēšanas laikā sociālais darbinieks konstatēja, ka meitene vienlaikus cieš arī no emocionālās vardarbības ģimenē, jo tēvam trūkst zināšanas un prasmes bērnu audzināšanā.
- Gadījuma risināšanā kopumā tika iesaistītas šādas institūcijas:
  - policija;
  - sociālais dienests;
  - tiesa (uzsākts kriminālprocess).

2. Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā

- Gadījuma risināšanā kopumā izmantoti šādi pakalpojumi:
  - sociālā darbinieka konsultācijas (mātei, tēvam un meitai);
  - sociālās rehabilitācijas pakalpojums dzīvesvietā (psihologa konsultācijas) (abām meitām un mātei);
  - sociālās rehabilitācijas pakalpojums vardarbību veikušām pilngadīgām personām (mātei un tēvam).
- Meitenei tieša saskarsme ir notikusi tikai ar sociālā darba speciālistu (viena konsultācija) un psihologu (pakalpojums tiek turpināts, līdz šim 30 konsultācijas).
- Vērtējot psihologa sniegto konsultāciju lietderību meitenei, tiek norādīts, ka pakalpojums sekmīgi tiek īstenots un to ir plānots vēl pagarināt, lai nodrošinātu nepieciešamo atbalstu, kas saistīts ar agrīnā pusaudža vecuma iestāšanos (seksualitātes jautājumu aktualizēšanos).
- Sociālais darbinieks arī norāda, ka paralēli nav nepieciešams nodrošināt citus pakalpojumus, jo tas nav efektīvi. Līdz ar to citu pakalpojumu piešķiršana tiks izvērtēta pēc tam, kad psihologa konsultācijas būs noslēgušās:

“*Uz dotu brīdi nē [nav nepieciešami citi atbalsta pakalpojumi], jo tad, kad notiek viens process, piemēram, psihologa konsultācijas, tad nav lietderīgi piešķirt vēl kaut ko, jo*

tad tas ir mazliet par daudz. Jo kamēr bērns vispār spēj reflektēt par to, kas ar viņu ir noticis, ir vajadzīgs ilgs laiks. Ja mēs pārbāzīsim šo bērnu ar pakalpojumiem, tad viņš tajā visā apjuks, un tas process būs neefektīvs. Tāpēc mēs to visu darām lēnām un nesteidzoties. Paralēli vēl notiek tiesas process.”

- Sociālā darbinieka vērtējumā kopumā gadījuma risināšanā izmantoti atbilstoši pakalpojumi, kuri ir snieguši vēlamo rezultātu.

3. Viedoklis par nodrošinātajiem pakalpojumiem

- Meitene emociju ziņā savu pašsajūtu vērtē pozitīvi. Tāpat arī visi saņemtie pakalpojumi tiek ļoti pozitīvi novērtēti.

- **Sociālā darbinieka konsultāciju vērtējums:** pozitīvs. Pirmās asociācijas – vieta, kurā ir daudz cilvēku. Meitene atzinīgi novērtē gan sociālā dienesta telpas, gan sociālā darbinieka sniegto atbalstu. Meitene norāda, ka sociālā darbinieka kabinets, kurā notika konsultācijas, bija plašs, un tajā atradās ērti dīvāni un rotaļlietas. Savukārt sociālais darbinieks tiek raksturots kā jauks, saprotošs un tāds, kas prot ieklausīties. Meitene atzīst, ka pirms konsultācijas ar sociālo darbinieku ir uztraukusies, taču pēc tās secinājusi, ka tas nav bijis tik nepatīkami, kā to sākotnēji bija sagaidījusi. Vienlaikus tiek pausta cerība, ka nākotnē vairāk nebūs nepieciešams apmeklēt sociālo dienestu. Viņasprāt, ja pati kādreiz kļūtu par sociālo darbinieku, tad rīkotos tieši tāpat, kas apliecina, ka pie speciālista ir bijusi pozitīva pieredze. Galvenie ieguvumi: sociālajam darbiniekam bija iespējams uzsākt izvērtēšanu:

“Jo tur bija ļoti ērti dīvāni. Tur bija diezgan plašs. Tur bija mantas, ja vajag. Man pašai nevajadzēja. Es domāju, ka tur bija ļoti labi. Ļoti piemēroti.”

“Jo es arī varēju neatbildēt uz tiem jautājumiem. Tas man patika, jo uz diezgan daudziem jautājumiem es nemaz nevarēju atbildēt, jo tas notika sen. Tāpēc es daudzas lietas nevarēju atcerēties. Un tāpēc tas man palīdzēja. Un viņa bija ļoti jauka, un viņa tā kā ieklausījās.”

“Ka viss sliktākais ir galā, bet tā kā tas nebija tik slikti, kā es biju iedomājusies. Ka man tas vairāk nebūs jādara, ka es to izdarīju, un man nevajadzēs iet vēlreiz. Es ceru!”

- **Sociālās rehabilitācijas pakalpojuma dzīvesvietā (psihologa konsultāciju) vērtējums:** ļoti pozitīvs. Pirmās asociācijas – vieta, kurā tiek sniegtas konsultācijas. Meitene ļoti atzinīgi novērtē psihologa sniegtās konsultācijas, jo to laikā bija iespējams gan spēlēties, gan pildīt interesantus uzdevumus, gan arī parunāties. Vienlaikus meitene arī atzīst, ka ir bijis nepieciešams laiks, lai pierastu pie psihologa, jo sākumā ir bijis bail izteikties (māte norāda, ka aptuveni pēc sestās konsultācijas meita ir sākusi atvērties). Meitene norāda, ka pēc konsultācijām parasti jūtas priecīga, jo ir bijusi iespēja parunāt. Galvenie ieguvumi ir trauksmes mazināšanās:

“Kaut kur sākumā man bija bail, un man nepatika, ka es klusēju, ka es tā kā domāju, kad es nezināju, ko teikt. Bet tad kaut kad vidū vairāk tā nebija. Jo es vairāk pieradu, un viņa vairāk nebija tik sveša. Un tad jau es ar viņu daudz brīvāk runāju nekā pirmajās reizēs.”

“Man patīk tur iet, es domāju, ka es esmu diezgan priecīga, ka es varēju pildīt visus to uzdevumus, runāt par visām lietām. Es domāju, ka labas.”

4. Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi

- Sociālā darbinieka vērtējumā meitenei pēc sociālās rehabilitācijas (psihologa konsultācijām) būtu vērtīgi piedalīties kādā nometnē, kurā tiek nodrošināta iespēja apmeklēt mūzikas vai mākslas terapiju. Taču šādas nometnes konkrētajā pašvaldībā nav pieejamas. Vienlaikus sociālais darbinieks atzīst, ka pašvaldībā trūkst pakalpojumu, ko bērniem piedāvāt pēc sociālās rehabilitācijas:

“Mums ļoti trūkst nometnes, ko mēs arī esam norādījuši. Tas ir tiem bērniem, kuri ir cietuši dažādās vardarbībās. Tādas Bērnu fonds organizē sadarbībā ar Dobeles krīzes centru, bet mums tāds pakalpojums nav pieejams. Un īstenībā mums ir ļoti maz pakalpojumu, kas ir pieejami pēc sociālās rehabilitācijas piešķiršanas. Ziniet, specifiska nometne, kur ir iespējams ar mākslas vai mūzikas terapiju strādāt ar terapeitu par savu piedzīvoto traumu, tādas būtu ļoti lietderīgas, bet diemžēl mums tādu pakalpojumu neviens nepiedāvā.”

- Vērtējot nometņu lietderību, māte norāda, ka tās varētu būt dienas nometnes vai kopā ar vecāku, jo meitai pēc traumas ir bail palikt vienai.
- Māte pēc saviem novērojumiem norāda, ka bērniem, kuri ir cietuši no vardarbības, nepieciešamas fiziskas aktivitātes un atrakcijas, jo tās palīdz novērst uzmanību no notikušā:

“Es vienkārši novēroju, cik viņai ļoti patika tā smilšu, un tad... Vienkārši kaut kāda attīstošā darbošanās. Bet par nometnēm, [...] viņai bija bailes no nometnēm. Varbūt dienas nometne vai kopā ar vecāku.”

4.2.5. No vardarbības ģimenē cietuša bērna gadījuma analīze: GCB5

1. Konkrētās vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts

- Meitene, 10 gadi.
- Vardarbības veicējs – patēvs, kuram ir alkohola atkarība.
- Emocionāla vardarbība: 2024. gada rudenī pēc policijas ziņojuma saņemšanas sociālajā dienestā tika uzsākta gadījuma risināšana saistībā ar mātes un patēva konfliktējošajām attiecībām. Saskaņā ar sociālā darbinieka teikto patēvs pret meiteni ir bijis emocionāli vardarbīgs, tāpat arī ģimenes kopējā situācija pieaugušo konfliktu dēļ meitenei ir bijusi emocionāli grūta.
- Iesaistītās institūcijas:
  - policija (pieņemts policijas lēmums par nošķiršanu)
  - bāriņtiesa;
  - sociālais dienests;
  - tiesa.

2. Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā

- Gadījuma risināšanā izmantotie pakalpojumi:
  - sociālā darbinieka konsultācijas (mātei un meitai)
  - sociālās rehabilitācijas pakalpojums dzīvesvietā (10 psihologa konsultācijas mātei)
  - sociālās rehabilitācijas pakalpojums vardarbību veikušām pilngadīgām personām (patēvam, sākotnēji atteicies, vēlāk izmantots)
  - psihologa konsultācijas izglītības iestādē (meitenei).
- Mātei piedāvāts arī izmantot atkarības speciālista pakalpojumu, jo viņas bijušajam dzīvesbiedram ir/ bija atkarības problēmas, un tika piedāvāts mātei apmeklēt šo pakalpojumu ar mērķi atpazīt līdzatkarīgas attiecības, bet no šī pakalpojuma sieviete ir atteikusies.
- Mātei būtu nepieciešams apmeklēt konsultācijas pie sociālā darbinieka darbam ar atkarīgām personām, jo ir novērots, ka māte nav tikai līdzatkarīga persona, bet, iespējams, ir arī grūtības ar alkohola lietošanas epizodēm.

3. Viedoklis par nodrošinātajiem pakalpojumiem

- Emociju ziņā meitene savu pašsajūtu vērtē pozitīvi, taču meitene intervijas laikā ir ļoti mazrunīga.
- **Sociālā darbinieka konsultāciju vērtējums:** pozitīvs. Pirmās asociācijas ar sociālā darba speciālistu – cilvēks, kurš palīdz. Meitene konsultāciju vietu vērtē neitrāli, jo vietā ir atradušās pārāk daudz grāmatas (konsultācijas notika bibliotēkā). Savukārt sociālais darbinieks tiek vērtēts pozitīvi. Meitene speciālistu raksturo kā jauku, atvērtu un uzticamu cilvēku, kurš ar bērniem spēlē dažādas spēles. Meitene norāda, ka pēc tikšanās reizēm ar sociālo darbinieku ir jutusies labi un ir bijusi sajūta, ka gribētos palikt ilgāk. Konsultācijās tika izmantotas radošas metodes, piemērotas bērna vecuma grupai. *“Tāpēc, ka tas īsti nebija tā nepatīkami, bet tas arī nebija tik ļoti patīkami. **Kas tev patīka?** Man patīka, ka mēs divpusēji skoču uzlīmējām uz lapas un pēc tam bērnam virsū miltus, un pēc tam sanāca varavīksne.”*
- **Psihologa konsultāciju vērtējums:** pozitīvs. Pirmās asociācijas ar psihologu – cilvēks, kurš palīdz. Meitene konsultāciju vietu vērtē neitrāli, jo tā bija maza un balta telpa. Viņasprāt, telpām būtu jābūt košākām, lai tās bērniem būtu vairāk piemērotas. Savukārt psihologs tiek raksturots kā zinošs un ar humora izjūtu, jo konsultāciju laikā ir mēdzis pajokot. *“Es tur ieliktu visādas pupiņas, gan baltās, gan melnās, lai varētu sašķirot. Vēl kaut kādas mantiņas ieliktu.”*
- Būtiski atzīmēt, ka meitene norāda, ka būtu vēlējusies mazliet garākās konsultācijas ar sociālā darba speciālistu (konsultācijas garums – viena mācību stunda), taču ar psihologu mazliet īsākas.
- Uz jautājumu, vai sevī ir novērojusi kādas izmaiņas, meitene norāda, ka viņa iepriekš ir bijusi *“aša un nemierīga”*, taču tagad jūtas daudz mierīgāka. Būtiski arī norādīt, ka meitene atzīst, ka izjūt skumjas un raud, kad ir jādodas prom no sava patēva, kas tiek

uztverts kā tēvs. Līdz ar to iespējams secināt, ka psihologa konsultācijas būtu nepieciešams turpināt.

4. Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi

- Saskaņā ar sociālā darbinieka sniegto informāciju gadījuma risināšanai bija pieejami visi nepieciešamie pakalpojumi.

4.2.6. No vardarbības ģimenē cietuša bērna gadījuma analīze: GCB6

1. Konkrētās vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts

- Zēns, 17 gadi.
- Vardarbības veicējs: mātes dzīvesbiedrs
- Seksuālā izmantošana: zēns ir ilgstoši piedzīvojis seksuālu izmantošanu no mātes dzīvesbiedra puses. Mātei pārtrauktas vecāka aizgādības tiesības, un zēns divus gadus dzīvo kopā ar aizbildni. 2023. gada augustā zēns kopā ar aizbildni vērsās sociālajā dienestā ar lūgumu palīdzēt tikt galā ar traumu. Lai risinātu situāciju, tiek ieteikts vērsties Bērna mājā. Vardarbīgās pieredzes sekas: zems pašvērtējums, trauksme:
“Un 2023. gada augustā tika pieņemts lēmums, ka man vajag aiziet pie psihologa. Pirms tam man likās, ka es tikšu galā. Vienkārši notika lūziens, un es sapratu, ka es viens pats netikšu galā, ka man vajag palīdzību. Mēs kopīgi to lēmumu pieņēmām.”
“Bija acīmredzami, ka šis zēns bija nospiests, tāds ļoti ierāvis, ar ļoti pazeminātu pašvērtējumu, un ar lielu iespējamību uz atkārtotu retraumatizāciju/ viktimizāciju, ka viņam atkal varētu kāds nodarīt pāri, jo viņam nebija spējas par sevi iestāties.”
- Gadījuma risināšanā iesaistītās institūcijas:
  - sociālais dienests;
  - aizbildņu un audžuģimeņu atbalsta centrs;
  - Bērnu aizsardzības centrs;
  - Bērna māja.

2. Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā

- Gadījuma risināšanā izmantotie pakalpojumi:
  - sociālās rehabilitācijas pakalpojums dzīvesvietā (49 psihologa konsultācijas/ uz traumu fokusētā kognitīvi biheiviorālā terapija);
  - bērnu atbalsta speciālists;
  - konsultācija/s Aizbildņu un audžuģimeņu atbalsta centrā (aizbildnis).
- Pēc izvērtēšanas Bērna mājā zēnam tika piešķirts sociālās rehabilitācijas pakalpojums dzīvesvietā. Zēns nepilnus divus gadus reizi nedēļā apmeklēja psihologu (kopumā 49 konsultācijas). Pirms pakalpojuma pilnīgas pārtraukšanas tikšanās reižu biežums tika samazināts. Tas tika darīts ar mērķi, lai zēnam palīdzētu atrast no psihologa konsultācijām:
“Pašā sākumā bija reizi nedēļā. Ja vien neviens no mums neslimoja, vai viņa nebija komandējumā vai atvaļinājumā. Un tad, tuvojoties beigām, sanāk, ka pagājušā gada

rudenī, mēs sākām tikties reizi divās nedēļās, pēc tam reizi trijās nedēļās. Un pēdējā laikā sanāca reizi mēnesī vai reizi trijās nedēļās. [..] Tas bija ar domu, lai man neveidotos ieradums, ka es tikai nāku reizi nedēļā. Lai es baigi nepieķeros, un pats arī risinu problēmas.”

- Paralēli psihologa konsultācijām zēnam netika piešķirti citi atbalsta pakalpojumi, jo izvērtējuma laikā netika konstatētas citas vajadzības (piemēram, atkarības problēmas). Gadījuma vadītājs arī norāda, ka nav efektīvi nodrošināt vairākus pakalpojumus vienlaicīgi, jo klienti nogurst no dažādu speciālistu apmeklēšanas vienlaicīgi:

“Man liekas, ka tādu nē, jo šim bērnam nebija atkarību problēmas, ne psihiatrija... Par grūtnieču atbalstu nerunāsim. Tajā brīdī psiholoģiskais atbalsts bija tas, kas bija nepieciešams.”

“Labā prakse ir tāda, ka sadarbība starp institūcijām, speciālistiem un ģimeni ir tad, kad ir vajadzīgs. Jo, ja visur ir jāiet, tad klienti var nogurt no tā, ka ir jāiet pie dažādiem speciālistiem, un tad tas ir mazāk efektīvi. Ir jādara tā, lai tas klients nepagurst starp tiem visiem speciālistiem, lai nav tādas sadrumstalotības... Ja visi ir virsū [visi ir jāapmeklē], tad ir grūti. Šim [pakalpojumam] ir jābūt ļoti labi saorganizētam atbilstoši konkrētā bērna un ģimenes vajadzībām.”

- Neilgi pirms psihologa konsultāciju noslēgšanās zēnam ir piešķirts bērna atbalsta speciālista pakalpojums, ko nodrošina Bērnu aizsardzības centrs. Pakalpojums tiek saņemts no šā gada aprīļa:

“Pēc tam [pēc psihologa pakalpojuma] šim zēnam tika arī piešķirts pakalpojums no BAC, tā saucamais bērnu atbalsta speciālists. Tas ir kaut kas līdzīgs kā mentors vai kā atbalsta persona, bet viņi vairāk fokusējas uz bērniem, kuri ir ārpusģimenes aprūpē. Jo šis zēns pēc tam dzīvoja pie aizbildņa, un vecāki bērnam lūdza šo pakalpojumu, kas arī tika piešķirts. Faktiski pabeidzot sadarbību ar psihologu, šis bērns uzsāka sadarbību ar bērnu atbalsta speciālistu, kurš strādā gan ar bērnu, gan ar vecākiem un institūciju. Tā kā viņš ir aizbildniecībā, tad viņiem ir aizbildņu un audžuģimeņu atbalsta centrs, tātad vecākiem ir iespēja sadarboties ar speciālistiem, kuri ir konkrētajā centrā. Tā kā šim zēnam ir šāds bērnu atbalsta speciālists.”

- Gadījuma vadītāja norāda, ja tagad sāktu strādāt ar šo gadījumu, tad censtos vairāk strādāt arī ar aizbildņiem. Viņaspriekš, ciešāka saites uzturēšana ar aizbildņiem palīdzētu viņus labāk sagatavot dažādu emociju atpazīšanai un noregulēšanai. Līdz ar to jau preventīvi tiktu strādāts, lai ģimenē nerastos papildus spriedze un konfliktsituācijas:

“Es aicinātu aizbildņus uz šejieni un visu pārrunātu, es gribētu regulārākas tikšanās ar aizbildņiem šeit uz vietas. Piemēram, reizi kaut kādās nedēļās vai reizi mēnesī. Tātad turētu ciešāku saikni ar aizbildņiem, jo bija kaut kādas lietas, ko būtu gribējies vairāk iedot aizbildņiem. Piemēram, emociju atpazīšanu un regulēšanu. Tā kā gribētos strādāt vairāk ar aizbildņiem. Cik es saprotu, tad aizbildnis gāja uz atbalsta centru, bet aizbildņa dzīvesbiedre nē. Tomēr gribētos vairāk stiprināt aizbildņus.”

3. Viedoklis par nodrošinātajiem pakalpojumiem

- Zēns emociju ziņā savu pašsajūtu vērtē pozitīvi. Abi saņemtie pakalpojumi tiek ļoti pozitīvi novērtēti.
- **Psihologa konsultāciju vērtējums:** ļoti pozitīvs. Pirms pakalpojuma saņemšanas zēnam psihologs asociējās ar speciālistu, kas ar varu no cilvēka “izspiež” informāciju, un melno maģiju. Pēc pakalpojuma saņemšanas zēna viedoklis par psihologiem ir būtiski uzlabojies. Zēns, raksturojot psihologu, stāsta: *“Tas ir cilvēks, pie kura tu aizej pačīkstēt, vienkārši izrunāt kaut kādu problēmu, kaut ko, kas tev ir sakrājies, kas tevi uztrauc.”* Zēns ir ļoti apmierināts ar saņemto atbalstu, jo viņa pašsajūta ir būtiski uzlabojusies. Zēns norāda, ka ir kļuvis emocionāli mierīgāks, drošāks un *“mentāli veselīgāks”*, kā arī sācis nodarboties ar jaunām lietām, piemēram, ir sācis dejojot tautas dejas. Zēns to skaidro ar to, ka viņš ir rīkojies saskaņā ar psihologa sniegtajiem padomiem. Tāpat arī tiek atzīts, ka pēc tikšanās reizēm ar psihologu ir uzlabojusies pašsajūta – ir palicis emocionāli vieglāk/ *“vieglis prāts palicis”*. Zēns uzskata, ka viņam vairs nav nepieciešams psihologa pakalpojums, taču ja viņam nākotnē atkal radīsies nepieciešamība pēc psihologa, tad viņš vairs no tā nebaidīsies un labprāt izmantos šo pakalpojumu:

“No sākuma man bija bail, jo man citi bija sastāstījuši, ka psihologi ir ļoti slikti cilvēki. Ja viņi gribēs, tad viņi varēs visu no tevis izvilkēt, ka viņiem tur gandrīz ir kaut kāda melnā maģija. Tāpēc man no psihologiem bija mazliet bail. Bet tad es aizgāju un sapratu, ka visi tādi nav.”

“Jā, ir mainījies. Ejot pie psihologa, es kļuvu drošāks, mierīgāks, jo tad, kad man notika lūziens, tas bija pats trakākais, jo es domāju, ka tā būs visu laiku. Ka es salūzīšu tā, ka es ne ar vienu negribēšu runāt. Man būs slikti. Es vienkārši sēdēšu un raudāšu savā istabā. Bet tagad es esmu mierīgāks, drosmīgāks un arī mentāli veselīgāks.”

“Maksimālo, jo lai kādas man bija problēmas, es varēju aiziet pie psihologa un mierīgi izrunāt. Un tad mēs kopīgi atrodam atrisinājumu, un tas atrisinājums tik tiešām arī palīdz. [...] Es klausījos padomos un darīju tā, kā man teica. Un tas arī palīdzēja. Es redzēju to rezultātu un tāpēc arī gāju tālāk. Nebija nekādu problēmu.”

- **Bērna atbalsta speciālista vērtējums:** ļoti pozitīvs. Tāpat zēns ir ļoti apmierināts ar bērna atbalsta speciālistu, jo speciālists (1) viņu uzklaua, (2) sniedz praktiskus ieteikumus, kā arī tāpēc, ka (3) ir interesanti pavadīt kopā laiku. Arī šajā gadījumā tiek norādīts, ka sniegtie ieteikumi ir vērtīgi. Jautājot, vai rīkotos līdzīgi kā atbalsta speciālists, zēns pieļauj, ka sniegtu atbalstu ļoti līdzīgi, proti, uzklautu bērnu un sniegtu savu viedokli par to, kā labāk atrisināt situāciju:

“Cilvēks, kurš uzklaua un izvērtē situāciju. Un arī pieiet problēmai tā, kā viņa redz. Cilvēks, ar kuru ir forši kaut kur pabūt, jo mums nav tā, ka mēs satiktos kabinetā. Piemēram, viņa atbrauc pie manis uz tehnikumu, un tad mēs kopā kaut kur dodamies. Ar viņu ir ļoti forši pavadīt laiku. Arī foršs cilvēks.”

“Es no viņas saņemu emocionālo atbalstu un dažādu palīdzību, ja ir konflikti ģimenē, man pēdējā laikā bieži sanāk, un arī starp jauniešiem. Viņa ir tas cilvēks, kas iedod man kaut kādu padomu, kā noteiktā situācijā vajadzētu rīkoties. [...] Nav bijis tā, ka teiktais nebūtu palīdzējis. Parasti vienmēr palīdz. Tāpēc es domāju, ka padomi ir vērtīgi.”

“[Kā Tu sniegtu atbalstu līdzīgā situācijā?] Es arī uzklausītu, es arī runātu un piedāvātu savu variantu, kā risināt konfliktu.”

4. Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi

- Gadījuma vadītājs norāda, ka gadījuma risināšanai bija pieejami visi nepieciešamie pakalpojumi, kas tika arī nodrošināti.
- Zēns norāda, ka viņam pilnībā ir pieticis ar sniegto atbalstu: *“Man viss pietika, ar to palīdzību, kas man bija. Es nevaru pateikt, ka man kaut kas pietrūka.”*
- Jautājot, kas vēl varētu palīdzēt bērniem un jauniešiem līdzīgā situācijā, zēns norāda, ka ir nepieciešams vairāk iedrošināt cietušos nebaidīties sākt runāt par piedzīvoto pieredzi, jo reizēm pieaugušie var nepamanīt, ka ir nepieciešama palīdzība:
“Ja runā par tādām traumām kā vardarbība, jebkāda veida, parasti bērni baidās teikt, ka viņus sit vai pret viņiem emocionāli vēršas. [...] Manuprāt, cilvēkiem, kuriem ir šīs problēmas, vajadzētu censties prasīt palīdzību, jo reizēm klātesošie var pat nepamanīt, ka kaut kas nav kārtībā.”

4.2.7. Vardarbību ģimenē veikuša bērna gadījuma analīze: GVB1

1. Konkrētās vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts

- Zēns, 11 gadi, aptuveni trīs gadus dzīvo ārpusģimenes aprūpē. Agresīva uzvedība pret vienaudžiem.
- Saskāries ar emocionālu un fizisku vardarbību no mātes un tās partnera puses. Ģimenē bijuši trīs bērni, visi bērni šobrīd atrodas ārpusģimenes aprūpē.
- Emocionāla un fiziska vardarbība, t.sk. bērna pamešana novārtā. Zēns ilgstoši cietis no vardarbības ģimenē, gan emocionālas un fiziskas vardarbības no mātes partnera puses, gan pamešanas novārtā. Saskaņā ar sniegto informāciju zēna māte ir devusies strādāt uz ārvalstīm un zēnu atstājusi Rīgā pie paziņas. Zēns ir sācis klaiņot pa ielām, vienā no reizēm zēns ir uzrunājis kādu no pieaugušajiem, lūdzot palīdzēt atgriezties dzimtajā pilsētā. Zēns kopš 2022. gada rudens atrodas ārpusģimenes aprūpē. Māte līdz šim nav izrādījusi interesi par vecāku aizgādības tiesību atjaunošanu. Zēnam novērota problemātiska uzvedība – nosliece uz zagšanu, emocionāla un fiziska vardarbība izglītības iestādē, tās neapmeklēšana un smēķēšana (veipošana).
- Gadījumā risināšanā iesaistītās institūcijas:
  - policija;
  - sociālais dienests;
  - divi krīzes centri;
  - bāriņtiesa;
  - Bērnu aizsardzības centrs;
  - ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija;
  - izglītības iestāde.

2. Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā

- Gadījuma risināšanā ir iesaistītas vairākas institūcijas un speciālisti. Gadījums tika uzsākts pēc tam, kad policija bija saņēmusi ziņojumu par klaiņojušu bērnu. Sākotnēji zēns tika ievietots vienā no Rīgā esošajiem krīzes centriem, taču vēlāk pārvests uz krīzes centru ārpus Rīgas. Šobrīd zēns dzīvo ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā. Līdz šim zēns ir saņēmis šādus pakalpojumus:
  - divi krīzes centra pakalpojumi;
  - ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas pakalpojumi;
  - sociālās rehabilitācijas pakalpojums dzīvesvietā (pēdējā reizē 20 psihologa konsultācijas);
  - konsultācijas pie veselības aprūpes speciālistiem (neirologs, psihiatrs un narkologs);
  - medicīniskā rehabilitācija (mūzikas terapija);
  - mentors;
  - sociālā darbinieka konsultācijas.
- Šobrīd tiek gaidīts pakalpojums Bērnu un pusaudžu resursu centrā – programma, lai novērstu garastāvokļa traucējumus (aptuvenais gaidīšanas laiks seši mēneši).
- Sociālā darbinieka vērtējumā zēnam ir nodrošināts plašs pakalpojumu atbilstoši viņa vajadzībām. Tomēr jāatzīmē, ka sociālais darbinieks salīdzinoši neilgi strādā ar zēnu un pilnībā nepazīna konkrētā gadījuma vēsturi, t.sk., vai ir apsvērti vēl kādi citi atbalsta pakalpojumi.
- Sociālais darbinieks uzskata, ka sadarbība starp visām iesaistītajām pusēm nav bijusi pietiekoša. Pirmkārt, bāriņtiesa neizrāda interesi par to, kas ar zēnu notiek pēc krīzes centra atstāšanas. Otrkārt, izglītības iestāde neizrāda interesi par zēna atbalstīšanu izglītības procesā. Kā skaidro sociālais darbinieks, izglītības iestādēm trūkst resursu darbam ar šādiem bērniem, līdz ar to tās nevēlas, ka šādi bērni tajās mācās:

“Bāriņtiesai ir atzinums no krīžu centra, bet tālāk neseko nekādas darbības vai kaut kāda interese no bāriņtiesas puses. Piemēram, kā viņam pie mums klājas. Tāpēc man arī liekas, ka nav tās sadarbības.”

“Man ir bijusi sadarbība ar izglītības iestādi, to mēs nepieminējām, bet tur ir tā ļoti īpatnēji. Skolai trūkst resursu, un tai nav izdevīgi šādi bērni. Viņi grib tikt no viņa vaļā, bet šobrīd viņiem tas īsti neizdodas. Viņiem trūkst izglītības programmas, atbalsta personas, kas ar viņiem reāli darbotos.”

3. Viedoklis par nodrošinātajiem pakalpojumiem

- Emociju ziņā zēns bija ļoti pozitīvi noskaņots un labprāt dalījās savā viedoklī par saņemtajiem pakalpojumiem. Kopumā visi pakalpojumi tika novērtēti pozitīvi.
- **Krīzes centra ārpus Rīgas pakalpojumu vērtējums:** pozitīvs; pirmās asociācijas – *“tur bija ļoti skaisti”*. Zēns ļoti atzinīgi novērtē krīzes centra telpas, kā arī to, ka naktī var staigāt pa savu istabu. Tomēr darbiniekus vērtē kritiskāk, jo tur ir bijusi viena audzinātāja, ar kuru ir radušās domstarpības. Zēns norāda, ka ir bijis priecīgs, kad ir braucis prom no krīzes centra, jo ir ļoti vēlējis atgriezties savā dzimtajā pilsētā. Uz

jautājumu, ko varētu krīzes centrā uzlabot, zēns atbild, ka, ja pats būtu tā vadītājs, tad tajā ierīkotu lielu spēļu laukumu, baseinu, grilēšanas vietu, kā arī kopumā uzlabotu ēdienkarti. Tāpat zēns norāda, ka darbā pieņemtu darbiniekus, kas ir pretimnākoši un nepaceļ uz bērniem balsi. Savukārt par krīzes centru Rīgā zēns nesniedz viedokli, jo tajā laikā esot bijis ļoti apmulsis un neko daudz neatceras no tā laika:

“Lai viņi būtu normāli, lai viņi nekliedz. Lai viņi palīdz [jebkurā brīdī]. Es vēl tur uztaisītu normālu ēdienu. [...] Pirmajā dienā pelmeņi, otrā dienā cepti kartupeļi, trešā dienā lazanja... Ceturtā dienā bulciņas un kokteiļi. Piektajā dienā es uztaisītu skābeņu zupu, soļanku, biešu zupu. Sestajā dienā vareņikus. Un septītajā dienā kaut kādus kartupeļus fri un šašliku. Bet tam visam vajag ļoti daudz naudas. Par šo var tikai [sapņot].”

- **Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas pakalpojumu vērtējums:** ļoti pozitīvs. Zēns ļoti pozitīvi novērtē centra telpas, jo tās ir jaunas un plašas, turklāt viņam šeit tiek nodrošinātas pašam savas lietas (gulta, galds, skapis). Tāpat zēns ļoti atzinīgi novērtē arī centra darbiniekus – audzinātāju un savu sociālo darbinieku. Uz jautājumu, ko gribētu uzlabot, zēns norāda, ja būtu iespēja, tad centru uztaisītu ar vēl plašāku teritoriju un atļautu tajā turēt suni:

*“Man te ļoti patīk, jo [pilsētas nosaukums] es varu staigāt, man ir sava gulta, man ir savs skapis, savs galds... Man ir medaļas. **No futbola?** Jā, es varu iet uz treniņiem, pirkt drēbes. Man ir draugi.”*

- **Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu dzīvesvietā (psihologa konsultācijas) vērtējums:** pozitīvs. Zēns atzinīgi novērtē psihologa konsultācijas. Zēns psihologu raksturo kā labu cilvēku, taču pats nekad negribētu strādāt par psihologu. Uz jautājumu, ko darītu citādi, zēns norāda, ka rīkotos diezgan līdzīgi. Zēnam ir grūtības atcerēties telpas, kurās notika konsultācijas, līdz ar to par tām vērtējums atsevišķi netiek sniegts: *“Normāls, labs cilvēks.”*

- **Medicīniskā rehabilitācija (mūzikas terapija):** vērtējums – ļoti negatīvs. Zēns negatīvi vērtē gan telpas, gan terapiju, kas nodrošināja mūzikas terapiju. Zēns, norāda, ka, pirmkārt, telpas iekārtotu tā, lai tās būtu krāsainas, nevis pilnīgi baltas. Otrkārt – lai, ejot uz nodarbībām, nebūtu jāsatiekas ar cilvēkiem, kuriem ir mentālas problēmas.

- **Narkologa pakalpojuma vērtējums:** neitrāls. Pēc zēna stāstītā iespējams secināt, ka zēnam speciālists nav patīcis kā cilvēks. Zēns norāda, ka pats nekad negribētu būt narkologs.

- **Mentora pakalpojuma vērtējums:** ļoti pozitīvs. Zēns mentoru raksturo kā draudzīgu un ieinteresētu pavadīt kopā ar viņu laiku. Zēns norāda, ja kādreiz pats kļūtu par mentoru, tad bērniem visu atļautu darīt. Būtiski norādīt, ka zēns izteica nožēlu, ka viņam vairs nav sava mentora. Galvenie ieguvumi: nedalīta uzmanība, interesanti kopā pavadīts laiks:

“Mēs ar [personas vārds deminutīvā] gājām uz visādām atrakcijām, mēs gājām uz Hesburgeru, viņa man uzdāvināja divas biļetes uz kino. Viņa man visu ko pirka.”

- **Sociālā darbinieka konsultāciju vērtējums:** ļoti pozitīvs. Zēns no visiem līdz šim saņemtajiem atbalsta pakalpojumiem visatzinīgāk novērtē sociālā darbinieka konsultācijas ar pašreizējo sociālo darbinieku. Viens no iemesliem – ieinteresētība zēnā

un nedalīta uzmanības sniegšana, kas izpaudās arī kā došanās garās pastaigās kopā ar suni.

- Zēns norāda, ka tagad jūtas labi salīdzinājumā ar to, kā bija tad, kad tikko bija nokļuvis krīzes centrā. Apkopojot zēna sniegtās atbildes, var secināt, ka tas ir tādēļ, ka (1) ir iespēja dzīvot savā dzimtajā pilsētā, (2) ir savas personīgās mantas un vieta, (3) ir iespēja nodarboties ar futbolu un gūt tajā novērtējumu, kā arī tāpēc, ka (4) ir iegūti draugi:

“Es tad vispār biju... Es nesapratu kur es esmu, kas es esmu.... Ko es daru. Es pat negribu atcerēties. Un kā tu tagad jūties? Normāli. Man te ir draugi.”

- Sociālā darbinieka vērtējumā kopumā sniegtie pakalpojumi ir snieguši rezultātu, taču stabili, pozitīvu attīstību mazina tikšanās ar māti, jo pēc tām vērojamas izteiktākas uzvedības problēmas:

“Es ar viņu sāku strādāt no šī gada janvāra, uzlabojumi ir periodiski, dinamika ir... Ir labāk, un ir sliktāk. Un, cik es esmu runājusi ar otru sociālo darbinieci, tie sliktākie brīži sākas tad, kad parādās mamma. Mamma parādās un pēc tam atkal pazūd.”

- Šobrīd lielākais izaicinājums ir zēna agresīvā uzvedība izglītības iestādē un nevēlēšanās mācīties. Sociālais darbinieks pieļauj, ka tas ir saistīts ar attieksmi no pedagogu un vienaudžu puses. Līdz ar to sociālais darbinieks šobrīd strādā pie tā, lai noskaidrotu tā patiesos cēloņus, un attiecīgi pēc tam varētu nodrošināt nepieciešamo atbalstu.

4. Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi

- Sociālā darbinieka vērtējumā zēnam vēl nepieciešami šādi pakalpojumi:

- atbalsta persona izglītības iestādē (sociālais pedagogs, psihologs un tml.);
- psihoterapija.

- Sociālais darbinieks norāda, ka zēnam nepieciešama viena un pastāvīga uzticības persona, jo zēns ir piedzīvojis vilšanos pieaugušajos. Tas vērojams arī zēna sniegtajās atbildēs, jo vispozitīvāk zēns atsaucās par kopā pavadīto laiku ar mentoru un sociālo darbinieku:

“Man šķiet, ka diezgan ir mēģināts un viņam tie pakalpojumi piedāvāti. Es pat nezinu, kas trūktu, kas nebūtu piedāvāts. Viņam vienkārši vajag to vienu pieaugušo, uzticības personu. Bet tādu tik tiešām, ka tas ir manējais. Tajā cilvēkā varbūt viņš ieklausītos. Viņš ir pieradis, ka viņam nepārtraukti tie cilvēki mainās.”

- Tāpat tiek atzīts, ka zēnam nepieciešams atbalsts izglītības iestādē, proti, speciālists, kas ar viņu pastāvīgi strādātu. Pēc sociālā darbinieka novērotā pašreizējais sociālais pedagogs nespēj nodrošināt nepieciešamo atbalstu:

“Tur ir, bet viņi ir ļoti minimāli iesaistīti. Viņi iesaistās, cik man bija saruna ar sociālo pedagogu, bet tas ir nepietiekami. Viņi nevar veltīt tik daudz laika, cik tas būtu vajadzīgs.”

- Un visbeidzot šajā gadījumā zēnam ir nepieciešama ilgstoša psihoterapija, jo zēns ilgstoši ir saskāries ar vardarbību ģimenē un tik smagas traumas psihologa konsultācijās nav iespējams pārvarēt:

“Psihoterapija, jo viņš ir ļoti ilgstoši cietis, bijis pakļauts vardarbībai, un, lai atveseļotos, ar psihologu tur īsti nepietiks. Tur ir vajadzīga terapija vairāku gadu garumā, bet tādas diemžēl nav. Viņš arī labprāt ietu, ja tāda iespēja būtu.”

4.2.8. Vardarbību ģimenē veikuša bērna gadījuma analīze: GVB2

1. Konkrētās vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts

- Zēns, 10 gadi.
- Aizdomas par fizisku vardarbību ģimenē no vecāsmātes dzīvesbiedra puses; emocionāla un fiziska vardarbība audžuģimenē starp zēnu un vienu no audžumāsām.
- Zēns ir no sociālajam riskam pakļautas ģimenes, no dzimšanas līdz aptuveni astoņu gadu vecumam atradās vecāsmātes aizbildniecībā, jo tobrīd nepilngadīgā māte pati nespēja nodrošināt bērna aprūpi, taču vēlāk par to neizrādīja interesi. Turklāt māte kādu laiku ir pavadījusi ieslodzījuma vietā. Vecāimātei novērota alkohola atkarība, taču aizgādības tiesības tika pārtrauktas veselības problēmu dēļ (šobrīd jau mirusi). Pēc tam zēns ir nonācis audžuģimenē, kurā nav varējis iedzīvoties slikto attiecību dēļ ar vienu no audžumāsām. Zēnam pastāv uzvedības problēmas – nosliece uz zagšanu un fiziska vardarbība pret vienaudžiem (pamatā izglītības iestādē). Lai mazinātu uzvedības problēmas, tiek lietoti medikamenti.
- Gadījuma risināšanā iesaistītās institūcijas:
  - audžuģimene (aptuveni vienu gadu);
  - bāriņtiesa;
  - sociālais dienests;
  - krīzes centrs ģimenēm ar bērniem;
  - ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija;
  - izglītības pārvalde.

2. Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā

- Gadījuma risināšanā līdz šim ir izmantoti sekojoši pakalpojumi:
  - audžuģimene (aptuveni vienu gadu);
  - krīzes centrs ģimenēm ar bērniem;
  - psihologa konsultācijas (pakalpojums ar pārtraukumiem piešķirts trīs reizes);
  - pakalpojumi ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā;
  - mentora pakalpojumi.
- Tuvākā laikā plānots nodrošināt pakalpojumu Bērnu un pusaudžu resursu centrā, kā arī zēna lieta tiek izskatīta Pedagoģiski medicīniskajā komisijā, lai noteiktu atbilstošu izglītības programmu (speciālisti pieļauj, ka zēnam varētu būt attīstības traucējumi). Likumiskā pārstāvja vērtējumā tas būtiski uzlabos zēna situāciju, jo viens no problemātiskas uzvedības cēloņiem, viņaprāt, ir aizkaitinājums par nespēju izpildīt pedagoga uzdotos uzdevumus.
- Novērotas grūtības sadarbībā ar izglītības pārvaldi un izglītības iestādi, taču ar citām institūcijām grūtības netiek norādītas. Kā uzsver zēna likumiskais pārstāvis, izglītības iestāde nezina, kā rīkoties šādos gadījumos, līdz ar to kā vienīgo risinājumu saredz bērna izslēgšanu no izglītības iestādes. Tomēr, pēc viņa domām, tas nav risinājums, jo pedagogs, kas nāk vienu reizi nedēļā, nespēj nodrošināt pilnvērtīgu mācību vielas

apguvi. Turklāt bērnam tikpat kā nav iespējams vērsties pēc atbalsta citur, jo audzinātāja, kas ir bērnu centrā (1) nespēj pilnvērtīgi izskaidrot mācību vielu, kā arī (2) viņai nav nepieciešamā laika resursa.

“Cik es zinu, te jau arī bija problēmas ar izglītības iestādi un pārvaldi. Viņu uz mēnesi par sliktu uzvedību vispār izslēdza no skolas, un tad bija māj mācība. Šeit uz vietas nāca pedagogs? Jā, bet tas ir ļoti nepietiekami. Viņa nāk vienu reizi nedēļā, tas ir pilnīgi nepietiekami. Sociālais darbinieks nav zinātājs, viņa nespēj veltīt tik daudz laika, cik vajadzētu. Piemēram, ar franču valodu bija kaut kādas problēmas, bet kurš gan var bērnam mācīt franču valodu? Jā, mēs atkal atduramies pret izglītības sistēmu.”

3. Viedoklis par nodrošinātajiem pakalpojumiem

- Emociju ziņā zēns bija neitrāli noskaņots, jo labprāt paēstu un dotos gulēt. Arī saņemto pakalpojumu vērtējums kopumā ir neitrāls, daži pakalpojumi tiek novērtēti pozitīvāk, citi negatīvāk.
- **Atrašanās audžugimenē pieredzes vērtējums:** ļoti negatīvs. Gan audžumāte, gan mājoklis tiek vērtēti neitrāli, negatīvā vērtējumā pamatā ir sliktās attiecības ar vienu no māsām, kura, kā pats norāda, pastāvīgi novēla vainu uz viņu, kā arī aizliegums uz mājām aicināt draugus. Jautājot, ko darītu citādi, ja pats kļūtu par audžuvecāku, tiek norādīts, ka nodrošinātu pats sev atsevišķu guļamistabu, nevis gulētu viesistabā, kā arī mājoklī izvietotu kameras, lai uz jaunākiem bērniem nebūtu iespējams nepamatoti novelt vainu: *“Gulētu citā istabā, uzliktu kameru, lai redz kurš ko izdarīja, lai nebūtu vaina uz vismazākajiem.”*
- **Krīzes centra ģimenēm ar bērniem vērtējums:** pozitīvs. Lai arī zēns norāda, ka ir vēlējis aizbēgt no krīzes centra, jo ir gribējis mājās, kopumā tas tiek vērtēts pozitīvi. Zēnam ne pret darbiniekiem, ne pret telpām nav bijis iebildumu.
- **Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas vērtējums:** ļoti pozitīvs. Zēns norāda, ka bērnu centrā viņam viss ļoti patīk. Uz jautājumu, kas tieši viņam patīk, zēns atbild: *“Vislabāk ēst un gulēt, un spēlēties ar “Lego”. Un tērēt bērnu naudu.”* Gan bērnu centra telpas, gan darbinieki tiek vērtēti pozitīvi, jo tam ir skaistas un plašas telpas, kā arī atsaucīgi darbinieki, ar kuriem var parunāt. Jautājot, ko darītu citādi, ja pats vadītu šādu bērnu centru, zēns atbild: *“Neko, jo te viss ir labi.”* Būtiski norādīt, ka zēns arī apliecina, ka pirms nonākšanas bērnu centrā ir juties daudz sliktāk. Zēns pašsajūtas uzlabošanos skaidro ar iespēju ilgāk gulēt un cieto gultu, kas viņam tagad ir. Galvenie ieguvumi: personiskās telpas iegūšana: *“[Iepriekš bija] daudz sliktāk, te ir ļoti labi. [...] Es varu te normāli izgulēties. Un es nezinu kāpēc, man patīk tādas cietas gultas, tieši šitādas.”*
- **Psihologa konsultāciju (kopumā apmeklēti trīs dažādi psihologi) vērtējums:** pozitīvs. Zēns atzinīgi vērtē gan apmeklētos psihologus, gan telpas, kurās notika konsultācijas. Zēns psihologus kopumā raksturo kā *“normālus cilvēkus”*, pie kuriem var paspēlēties un iedzert kakao ar cepumiem. Zēns norāda, ja pats būtu psihologs, tad rīkotos tieši tāpat. Galvenie ieguvumi: iespēja dzert kakao ar cepumiem.
- **Mentora vērtējums:** ļoti pozitīvs. Zēns izsaka nožēlu, ka viņam vairs nav sava mentora, jo ar viņu bija iespējams interesanti pavadīt laiku (picērijas apmeklēšana, muzeja apmeklēšana, pavadīšana uz treniņiem un tml.). Jautājot, kā raksturotu mentoru,

zēns atbild: *“Ļoti labs cilvēks, viņam patika mani kaut kur aizvest.”* Galvenie ieguvumi: iespēja tikt ārpus parastās vides un darīt kaut ko interesantu; nedalīta uzmanība.

4. Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi

- Līdzīgi kā iepriekšējā gadījumā intervētie speciālisti norāda, ka veiksmīgākai zēna situācijas risināšanai būtu nepieciešams:
  - piemērota izglītības programma;
  - atbalsta personāls izglītības iestādē;
  - psihoterapija.
- Pēc speciālistu domām, šie pakalpojumi būtiski palīdzētu zēna situācijā. Pirmkārt, piemērota izglītības programma neradītu zēnam trauksmi par to, ka nevar izdarīt lietas tāpat kā citi bērni. Otrkārt, atbalsta persona izglītības iestādē zēnu novērotu un jau laikus sniegtu nepieciešamo atbalstu, ja rastos tāda nepieciešamība. Savukārt, ilgstoša psihoterapija palīdzētu tikt galā ar traumām, kas piedzīvotas daudzu gadu garumā, jo ar psihologa konsultācijām to nav iespējams panākt.
- Tāpat no speciālistu un zēna teiktā iespējams secināt, ka arī šajā gadījumā būtu nepieciešams mentors vai uzticības persona, ar kuru zēnam būtu iespējams kvalitatīvi kopā pavadīt laiku un saņemt nedalītu uzmanību, kā arī kurš jau laikus varētu pamanīt neierastu uzvedību.

4.2.9. No vardarbības ģimenē cietušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GCPI

1. Konkrētās vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts

- Sieviete, apmēram 40 gadi, četri bērni, trīs no tiem nepilngadīgi, šķīrusies. Strādā par aprūpētāju cilvēkiem ar I un II grupas invaliditāti.
- Pati cietusi gan fiziski, gan emocionāli no vīra vardarbības, kā arī dēls cietis no vīra vardarbības (gan fiziski, gan emocionāli). Vīrs vardarbīgs tieši alkohola reibumā.

2. Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā

- Pirmais vardarbības gadījums, kad izsaukta policija, bijusi vīra vardarbība pret dēlu 2019. gadā. Vienlaikus šajā reizē ne bāriņtiesa, ne sociālais dienests nav iejaucies un nav arī sniedzis nekādu palīdzību: *“Es izsaucu policiju. Tā bija pirmā reize. Es prasīju palīdzību, bet no bāriņtiesas nebija palīdzības. Vispār nekā.”* Nākamajā epizodē 2022. gadā Bērnu aizsardzības centrā bijis anonīms ziņojums par ģimeni, un zēns uz vienu mēnesi ievietots krīzes centrā: *“Tad es vispār nekādu palīdzību nesaņēmu, dēls tika aizsūtīts uz krīzes centru. Uz mēnesi. Un viss”.* Savukārt, 2024. gada beigās pēc vīra uzbrukuma viņai un sociālā darbinieka iedrošināta sieviete vērsās pēc palīdzības NVO, kas sniedz atbalstu vardarbībā cietušajiem: *“Pagājušā gada decembrī es griezos krīzes centrā, man iedeva jurista palīdzību. Mēs uzrakstījām iesniegumu, tiesā iesniedzām par aizliegumu tuvoties man un bērniem. Viņam tomēr ir tās alkohola problēmas, un šo*

problēmu dēļ viņš arī bija agresīvs. Viņš sāka ļoti, ļoti daudz lietot. Tiesas lēmumā bija skaidri punkti norādīti, kas viņam ir jā dara. Tiesnesis bija tāds diezgan stingrs. Viņam bija aizliegts ar mani un bērniem sazināties, un 50 m attālumā vajadzēja atrasties. [..] Un viņam obligāti vajadzēja kodēties un apmeklēt narkologu. Un pēc tiesas viņš visu to dara.”

- Kopumā pēdējās epizodes laikā sievietei tika nodrošināti šādi pakalpojumi: pašvaldības sociālā darbinieka pakalpojums, rehabilitācija NVO, kas sniedz atbalstu vardarbībā cietušajiem, tajā skaitā, jurista, sociālā darbinieka un psihologa pakalpojumi, un pagaidu aizsardzība, ko noteica tiesa.
- Galvenie ieguvumi: vardarbības veicējs vairs nelieto alkoholu, apmeklē narkologu, rūpējas par bērniem, savukārt, sieviete ir saņēmusi psihosociālo atbalstu.

3. Viedoklis par nodrošinātajiem pakalpojumiem

- Emociju ziņā sieviete kopumā bija pozitīvi noskaņota, kā arī norādīja, ka viņa vispār reti ir bēdīga.
- Ņemot vērā to, ka sievietei bija saskare gan ar policiju, gan tiesu, gan krīzes centru, kā arī tika saņemti psihologa, sociālā darbinieka un jurista pakalpojumi, sievietei lūdza novērtēt katru no šīm pieredzēm.
- **Policijas darba vērtējums:** neitrāls. Sieviete uzskata, ka policija neko daudz viņas lietā nav darījusi, tādēļ viņai nav nekādu īpašu komentāru: *“Kas bija, ko izdarīja policija: viņi uzrakstīja manu iesniegumu un vērsās pie bāriņtiesas. Tas arī viss.[..] Man ar viņiem nav bijis tik daudz darīšanu, tāpēc man ir grūti novērtēt. Viņi man palīdzēja diezgan apmierinoši.”* Turpmāk intervijas gaitā gan izrādās, ka policijas darbs tiek vērtēts drīzāk pozitīvi (pētnieku interpretācija), jo policisti izrādījuši pret vardarbības veicēju stingru nostāju, kā arī nodrošinājuši pagaidu aizsardzību: *“Viņš iepriekš teica, ka viņu nevar izdzīt no mājas, ka tā ir viņa vectētiņa māja... Bet atbrauca policija un skaidri un gaiši viņam pateica, lai viņš paņem to, kas viņam ir vajadzīgs, jo no šī brīža vairs nevar šeit tuvojies”*.
- **Tiesas darba vērtējums:** pozitīvi neitrāls. Sieviete intervijas laikā vairākkārtīgi uzsvēra, ka viņas lietā tiesnesis bijis ļoti stingrs pret viņas vīru – vardarbības veicēju: *“Tiesnesis trāpījās diezgan stingrs, un viņam pielika psihologa un narkologa apmeklējumu, lai tiešām tā situācija uzlabotos.”* Tādēļ tad, kad situācija sāka uzlaboties un vīrs pārtrauca alkohola lietošanu, viņa kopā ar juristu sagatavoja iesniegumu par tiesas lēmuma par pagaidu aizsardzību atcelšanu.
- **Sociālā darbinieka un psihologa atbalsta pakalpojuma vērtējums:** ļoti pozitīvs. Šajā gadījumā sociālajā dienestā strādājošais sociālais darbinieks ir arī psihologs un, salīdzinājumā ar pieredzi gan ar citu psihologu, gan citiem sociālajiem darbiniekiem, viedoklis par speciālistu, kas šobrīd strādā ar viņas gadījumu, ir ļoti pozitīvs. Sarunā tika izmantoti šādi raksturojumi: *“Jauks cilvēks”, “Stingrs”, “Atstāja profesionālu iespaidu”, “Man viņa patīk”, “Ar viņu bija viegli runāt. Patīkams cilvēks,” “Savā jomā ideāls profesionālis”*. Uz jautājumu, kā vērtē šī speciālista profesionalitāti, tika sniegta atbilde: *“Ļoti augsta, viņa tieši ir par bērnu un pusaudžu audzināšanu”*.
- Salīdzinājumam par citu sociālā dienesta speciālisti tika sniegts šāds vērtējums: *“Piemēram, iepriekšējā sociālā darbiniece, kas šeit bija, ar viņu man ir grūti. Es vispār*

negribu ar viņu ne tikties, neko. Vai tā ir tāda enerģija, vai... Viņa man atstāja nepatīkamu sajūtu. Man ar viņu nebija patīkami strādāt. [...] Tā attieksme. [...] Es vairākas reizes prasīju palīdzību, bet man tika atteikts. Tad, kad es izšķīros no vīra, es aizgāju mācīties [...]. Es prasīju, vai bērni varētu pa nakti palikt bērnudārzā, man tika atteikts, man pateica, ka tā nav viņas problēma. Tas arī nav normāli, jo es cenšos, lai man būtu profesija, tomēr četri bērni man ir, bet man pasaka, ka tā nav viņu problēma.”

- Sociālā dienesta telpas, kurās notika gan psihosociālās konsultācijas pie sociālā darbinieka, gan psihologa konsultācijas, tiek vērtētas kā mājīgas.
- **NVO, kas sniedz atbalstu vardarbībā cietušajiem, jurista pakalpojuma vērtējums:** ļoti pozitīvs. Lai gan sievietei ar juristu bija tikai pāris konsultācijas, sievietes vērtējumā tās bija ļoti profesionālas un efektīvas: gan dokumenti tiesai, gan pēc tam dokumenti tiesas lēmuma par pagaidu aizsardzības atcelšanai tika sagatavoti ļoti ātri un operatīvi: *“Mums bija tikai pāris tikšanās. [...] Jurists bija profesionālis, viņš to situāciju sīki aprakstīja. Sataisīja visus dokumentus tiesai, visu izdarīja. Un tad, kad vajadzēja atcelt tiesas lēmumu, to viņš arī izdarīja. Tas diezgan ātri notika.[...] Viņš man profesionāli visu paskaidroja. Tad, kad tika pieņemts tiesas lēmums, nākamajā dienā viņš man piezvanīja un par katru punktu paskaidroja.”*
- Uz jautājumu, kāda palīdzība citiem cilvēkiem līdzīgā situācijā būtu nepieciešama, sieviete atbildēja: *“Ir jāiet pie sociālā darbinieka. Ļoti labs variants ir krīzes centrs, jo krīzes centrā piedāvā dzīvesvietu, jurista palīdzību, psihologa palīdzību. Viss tur ir! Viss, kas cilvēkam ir vajadzīgs, tur tiek nodrošināts. Vismaz tajā, kurā es griezpos.”*
- Kopumā sieviete uzskata, ka šajā pēdējā gadījumā viņas problēmas saistībā ar vardarbību ģimenē kopumā ir sekmīgi risinātas: *“Uzlabojumi ir redzami.”*
- Sievietes vērtējumā pozitīvi ir tas, ka bijušais vīrs vairs nelieto alkoholu un rūpējas par bērniem, kā arī viņa pozitīvi vērtē to, ka viņi vairs nedzīvo kopā: *“Tagad ir palicis mierīgāk. Mēs vairs nedzīvojam kopā. Tad, kad mēs dzīvojām kopā, tad viņš bija ļoti greizsirdīgs, un es nevarēju ne mācīties, ne iet strādāt. [...] Viss iet uz labo pusi.”*

4. Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi

- Sociālā darbinieka, kā arī klienta vērtējumā šajā gadījumā visi nepieciešamie pakalpojumi tika nodrošināti, un gadījums kopumā ir veiksmīgi risināts:
- *“Es domāju, ka šajā gadījumā viss tika izdarīts tā, kā tam vajadzēja būt. Man pašai ir gandarījums, ka tajā ģimenē situācija tagad ir diezgan droša.”*

4.2.10. No vardarbības ģimenē cietušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GCP2

1. Konkrētās vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts

- Sieviete, 43 gadi, ģimenē divi bērni (9 un 7 gadi).
- Vardarbības veicējs – vīrietis, 62 gadi, bijušais vīrs, kuram ir arī psihiskās veselības traucējumi.
- Emocionāla un fiziska vardarbība: sieviete ar vardarbību ģimenē pirmo reizi saskārusies 2017. gadā, 2018. gadā tiesā noteikta aizsardzība, taču fiziska un

emocionāla vardarbība turpinājās, kas izpaudās kā izsekošana un dažāda veida ietekmēšana no vīra puses. Viens no iemesliem, kādēļ vardarbības epizodes turpinājās, bija nepieciešamība bērnam nodrošināt saskarsmi ar bērniem. 2023. gadā notika situācijas saasinājums, un sievietei kopā ar bērniem tika uzsākta sociālā rehabilitācija dzīvesvietā:

- *“Cik es zinu, tad diezgan bieži [notika tikšanās ar tēvu]. Tie bērniņi vēl bija mazi, un viņi regulāri tikās ar tēvu. Viņš jau ne tikai tajās tikšanās reizēs, bet arī ārpus tām ļoti bieži “vaktēja” [kontrolēja, izsekoja, radīja fiziskus draudus] to sievieti. Diezgan regulāri.”*
- Gadījuma risināšanā iesaistītās institūcijas:
  - policija;
  - sociālais dienests;
  - bāriņtiesa;
  - tiesa (divas reizes tika pieņemts tiesas lēmums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, ierosināta gan administratīva lieta, gan krimināllieta).

2. Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā

- Gadījuma risināšanā izmantotie pakalpojumi:
  - sociālā darbinieka konsultācijas;
  - grupu nodarbība “Bērnu emocionālā audzināšana” (pirms pieciem gadiem);
  - sociālā rehabilitācijas pakalpojums dzīvesvietā (psihologa konsultācijas 10 reizes)
  - valsts nodrošināts jurists.
- Tā kā sievietei ar bērniem bija sava dzīvesvieta, krīzes centra (sociālā rehabilitācija institūcijā) pakalpojums nebija nepieciešams.
- Sociālā darbinieka vērtējumā šis gadījums ir sekmīgi atrisināts, jo (1) sieviete ir oficiāli pārtraukusi attiecības ar bijušo vīru, (2) bērniem mājās tiek nodrošināta droša vide, kā arī sievietei ir (3) paaugstinājusies pašapziņa un (4) izdevies nodibināt jaunas attiecības, kurās nepastāv vardarbība:

“Viņa pati uzsāka vardarbības programmu, un to, ko viņa pati tagad atzīmē, ka tas ir bijis ļoti labs pamudinājums mainīt kaut ko dzīvē. Tāds iedrošinājums, jo šobrīd viņai ir citas attiecības. Viņai ir daudz augstāka pašvērtības apjausma. Viņa daudz ko vairāk uzdrošinās, viņa ir pārtraukusi tās attiecības, kas nemaz tik bieži mums nenotiek. Bieži vien ilgtermiņā šiem cilvēkiem pietrūkst apņēmības turpināt šo jauno uzsākto ceļu, un nereti viņi atgriežas atpakaļ vardarbīgajās attiecībās. Bet te ir bijis labs tālākais risinājums.”

“Kā jau es teicu, šis ir viens no tādiem retajiem gadījumiem, kad ir pozitīvs rezultāts, jo ir pārtrauktas vardarbīgās attiecības. Arī bērniem vide tika normalizēta, diendienā neredz un neizjūt vairs vardarbību vai traumatiskas situācijas. No tā viedokļa, ļoti, ļoti pozitīvi. Man tā grūti pateikt, bet viņa sociālajam darbiniekam ir paudusi, ka tas viņai ir ļoti palīdzējis, ka viņa pati varbūt nebūtu tā iedrošinājusies.”

3. Viedoklis par nodrošinātajiem pakalpojumiem

- Emociju ziņā sieviete sniedz pozitīvu vērtējumu. Saņemtie pakalpojumi, izņemot policijas darbu, tiek ļoti pozitīvi novērtēti:
- *“Man vairāk [ir ko teikt] par policiju. Tur vispār nekā nav [nav izpratnes par vardarbību ģimenē un atbalsta]. It kā policija ir, bet viņi ļauj turpināties vardarbībai. Bet par visām pārējām iestādēm, tur nav ko runāt! Tur viss ir labi! Vismaz manā situācijā. Man bija tiešām liels atbalsts.”*
- **Policijas vērtējums:** ļoti negatīvs. Pirmās asociācijas ar policiju – *“Policija mums nestrādā, kamēr nenotiek kaut kas tāds riktīgi. Ne uz ko nereaģē.”* Gan policijas iecirkņa telpas, gan darbinieku attieksme tiek vērtēta ļoti negatīvi. Policijas darbinieki kopumā tiek raksturoti kā neatsaucīgi un nemotivēti sniegt atbalstu, tādi, kas ar savu attieksmi cietušajai personai liek justies kā nozieguma veicējam. Sieviete norāda, ka pēc tikšanās ar policiju ir izjutusi cerību, ka vardarbības veicējs tiks saukts pie atbildības, taču vēlāk ir piedzīvota vilšanās:
“Drūmas. Ļoti drūmi. Apmēram tā, ka es būtu tā vainīgā. Nav patīkami.”
“Valsts policija. Tikai tad kaut kas sāka kustēties, kad es jau griezos prokuratūrā. Pirms tam neko nedarīja. Es rakstu lietas, iesniegumus, un viņi tik met atpakaļ, ka nav pilns [apraksts], ka nav pierādījumu... Vienkārši nestrādā!”
“Ir bijuši atsaucīgi policisti, bet ir arī bijuši tādi, ka ir atsaucīgi, kamēr es rakstu iesniegumu, bet paiet kaut kāds laiks, atnāk pie manis vēl uz nopratināšanu, lai sniegtu vēl kaut kādas liecības. Bet pēc tam atnāk atbilde, ka ir noraidīts. [...] Velk visu garumā. Es saprotu, ka viņiem ir daudz darba, bet skatīties uz lietām nopietnāk, ne jau tik pavirši. Tad arī varbūt mazinātos vardarbība un viss pārējais.”
- **Sociālā darbinieka konsultāciju vērtējums:** ļoti pozitīvs. Pirmās asociācijas ar sociālo dienestu – *“Palīdzība, atbalsts. Preī nākšana. Mīnusu nav.”* Gan sniegtais atbalsts, gan telpas, kurās notika konsultācijas, tika ļoti atzinīgi novērtēts. Sieviete savu sociālo darbinieku raksturoja kā sirsnīgu, izpalīdzīgu un empātisku cilvēku. Viņa atzīst, ka brīžiem ir radusies sajūta, ka sociālais darbinieks ir kā māsa, un pēc tikšanās reizēm ir bijusi sajūta, ka gribas atgriezties un vēl mazliet parunāt. Galvenie ieguvumi: emocionāls un praktisks atbalsts:
“Brīžiem bija sajūta, ka dzīvo līdzī visam, kas notiek. [asaras acīs] Man brīžiem likās tā, ka viņa man būtu tā kā māsa.”
“Man liekas, ka viss ir kārtībā. Tad, kad tas viss ar mani notika, man šķita, ka es esmu viena pati. Kā es atgūšos, kā es panāksu, lai bērniem būtu labi... Vai es pati to spēšu? Un tad es griezos šeit, un visi kopā mēs varējām. Es domāju, ka es atnāksu, parunāšos un viss. Bet man deva iekšējo spēku, ka ir jāiet līdz galam. Tāds diezgan labs atbalsts.”
- **Sociālās rehabilitācijas pakalpojuma (psihologa konsultāciju) vērtējums:** ļoti pozitīvs. Gan psihologa konsultācijas, gan telpas, kurās tās notika, tika ļoti atzinīgi novērtētas. Sieviete psihologu raksturoja kā draudzīgu, iejūtīgu un zinošu, kā arī tādu, kas spēj iedrošināt. Sieviete norādīja, ka pie psihologa laiks ir pagājis ļoti ātri un viņa labprāt būtu palikusi mazliet ilgāk (optimālais konsultācijas laiks – 1 h 20 min). Tāpat arī sieviete norāda, ka, lai arī psihologa konsultācijas sniedza būtisku rezultātu, viņa

būtu vēlējusies mazliet vairāk konsultāciju (15 konsultācijas). Galvenie ieguvumi: trauksmes mazināšanās un perspektīvas maiņa:

“Draudzīga, iejūtīga... Deva kaut kādus padomņus. Tā kā spēku sevī deva. Ar tādu cerību, ka viss būs labi.”

“Jā, nebija vairāk iekšējās trauksmes. Vairāk tāds mierīgums, savādāks skatījums uz lietām. Lika daudzas lietas pārdomāt. Ir labi! Bija vērts.”

“Man patika, ka pie tām psiholoģēm, kurām es gāju, man bija pretī runāšana. Nav tā, ka es tikai runāju, runāju, runāju, bet man nekas nenāk pretī. Mēs komunicējam savā starpā.”

- **Jurista konsultāciju vērtējums:** ļoti pozitīvs. Sieviete atzinīgi vērtēja valsts nodrošinātā jurista sniegto atbalstu, kā arī telpas, kur notika tikšanās. Lūdzot raksturot juristu, sieviete izsakās šādiem vārdiem: *“Ļoti laba sava darba pildītāja.”* Sieviete norāda, ka ar juristu ir bijusi ļoti patīkama komunikācija, jo viņa ir gan uzklusīta, gan arī viņai sniegti vērtīgi padomi. Jautājot, ja pati būtu juriste, vai darītu kaut ko citādi, sieviete atbild, ka viņa rīkotos tieši tāpat: *“Es palīdzētu tā, kā man palīdzēja mana advokāte. Viņa gāja līdzī visai tai situācijai.”*

4. Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi

- Sociālā darbinieka un sievietes vērtējumā policijas sniegtais atbalsts nebija pietiekams, jo policija vairākkārtēji nereaģēja uz sievietes sūdzībām. Saskaņā ar sievietes sniegto informāciju, policija aktīvi sāka iesaistīties tikai pēc sievietes iesnieguma, kurā bija pievienots ārsta atzinumus par nodarītajiem miesas bojājumiem:
“Es no darbinieka sapratu, ka ir bijis diezgan sarežģīts process ar policiju. Tā kā sagaidītu aktīvāku policijas reakciju, jo situācijās, kad viņš [vardarbības veicējs] uzbrūk un nāk virsū, pietrūkst aizsardzības. Mēs [sociālais dienests] to nevaram nodrošināt, tas ir tiesību sargājošās institūcijas, proti, policijas, pienākums.”

4.2.11. No vardarbības ģimenē cietušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GCP3

1. Konkrētās vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts

- Sieviete, 37 gadi, precējusies, ģimenē divas meitas (11 un 9 gadi) un viens dēls.
- Vardarbības veicējs – vīra brālis, ģimene dzīvoja vienā mājsaimniecībā ar vīra brāļa ģimeni.
- **Seksuālā izmantošana:** sievietei 2024. gada vasarā radās aizdomas, ka vecākā meita, iespējams, ilgstoši cieš no seksuālās izmantošanas no vīra brāļa puses.
- Gadījumā risināšanā iesaistītās institūcijas:
  - policija;
  - sociālais dienests;
  - tiesa (uzsākts kriminālprocess).

2. Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā

- Gadījuma risināšanā izmantoti šādi pakalpojumi:
  - vienotais bezmaksas krīžu tālrunis (116123);
  - sociālā darbinieka konsultācijas;
  - sociālās rehabilitācijas pakalpojums (psihologa konsultācijas) (20 konsultācijas);
  - sociālās rehabilitācijas pakalpojums vardarbību veikušām pilngadīgām personām.

- Lai noskaidrotu, kā rīkoties aizdomu gadījumos, sieviete sazinājās ar vienoto bezmaksas krīžu tālruni. Krīžu tālruņa speciālists uzklaušīja un sniedza detalizētu informāciju, kā arī pajautāja, vai sieviete piekrīt nodot datus policijai. Sieviete piekrita, un speciālists informēja, ka policija ar viņu sazināsies tuvākā laikā. Tā kā vairāk kā pēc nedēļas policija vēl nebija sazinājusies ar sievieti, viņa nolēma pati doties uz policijas iecirkni un noskaidrot situāciju. Kā pēc tam izrādījās, policija nebija sazinājusies, jo lieta bija nodota pie īpaši smagiem noziegumiem, kas tiek izskatīti daudz ilgākā laika periodā:

“Mums pateica, ka ar mums tuvāko dienu laikā sazināsies. Es gaidīju veselu nedēļu, pat mazliet ilgāk. Bija kādas deviņas dienas pagājušas, kad es vienkārši neizturēju un aizgāju uz tuvāko iecirkni, lai pajautātu, kas notiek. Un viņi nespēja to lietu atrast. Izrādās, ka tā bija nosūtīta uz kaut kādiem īpaši smagajiem noziegumiem, un viņiem tur ir mēnesis apstrādei. Līdz ar to nekas vēl nebija sācies. Bet es jau pa tām dienām biju gandrīz vai prātā sajukusi.”

- Kā norāda sieviete, pēc tam viss ir ļoti ātri norisinājies, jo nākamajā dienā pēc iesnieguma iesniegšanas policijā tika saņemts zvans no sociālā dienesta un jau pēc nedēļas viņai un abām meitām bija iespējams uzsākt sociālo rehabilitāciju dzīvesvietā (saņemt psihologa konsultācijas). Jāatzīmē, ka arī jaunākajai meitai tika piešķirts pakalpojums, lai izslēgtu aizdomas, ka arī viņa ir piedzīvojusi seksuālu izmantošanu.
- Gadījuma izvērtēšanas laikā tika konstatēts, ka sievietes vīram (bērnu tēvam) trūkst bērnu audzināšanas prasmes, tāpēc abiem vecākiem kopā tika piešķirts sociālās rehabilitācijas pakalpojums vardarbību veikušām pilngadīgām personām:

“Viena no audzināšanas metodēm bija emocionāla vardarbība/ instruments, kā audzināt bērnus. Tas bija no tēva puses, bet mamma saņēma šo pakalpojumu saistībā ar to, ka ģimenē bija šī situācija. Lai tiktu galā ar emocionālo spriedzi un šoku, jo par to neviens nezināja.”

3. Viedoklis par nodrošinātajiem pakalpojumiem

- Emociju ziņā sieviete savu pašsajūtu vērtē kā pozitīvu, jo ir uzsāktas jaunas darba attiecības.
- **Vienotā bezmaksas krīžu tālruņa darbības vērtējums:** ļoti pozitīvs. Sieviete atzinīgi novērtē krīzes tālruņa speciālista sniegto atbalstu, jo (1) speciālists ir sniedzis nepieciešamos informāciju, kā arī (2) sniedzis pārliecību, ka ir normāli šādā situācijā

šaubīties. Galvenie ieguvumi: informācija par nepieciešamo rīcību šādā situācijā; emocionāls atbalsts un iedrošinājums ziņot policijai:

“Īstenībā, ja es vienkārši būtu saņēmusies un aizgājusi uz policiju, es būtu daudz mocījies, bet tas uzticības tālrunis iedeva veselīgu pārlicību, ka tu visu dari pareizi un viss ir kārtībā. Tāpēc, ka kādu apsūdzēt tādā lietā ir... It sevišķi, ja tas ir pazīstams cilvēks, tas ir ļoti grūti. Neticami, nesaprotami. Tev ir tāds morāļņiks, ja nu nav. Un tu viņu it kā tik neskaisti apmelo.”

- **Sociālā darbinieka konsultāciju vērtējums:** pozitīvs: Sieviete ir ļoti apmierināta ar saņemto atbalstu sociālajā dienestā. Sieviete atzinīgi vērtē telpas, kurās notika konsultācijas, jo tika nodrošināts atsevišķs kabinets, kurā bija iespējams mierīgi, bez citu klātbūtnes, pārrunāt sensitīvus jautājumus. Sieviete smeļoties norāda, ja konsultācijas laikā pacienātu vēl ar kafiju, tad būtu izcils vērtējums. Tāpat arī ļoti atzinīgi tiek vērtēti sociālā dienesta darbinieki. Viņaspāt, sociālais darbinieks, kurš sniedza konsultācijas, bija ļoti atsaucīgs un saprotošs. Turklāt atstāja iespaidu, ka ir ļoti ieinteresēts sniegt atbalstu. Sieviete atzinīgi novērtēja, ka sociālais darbinieks kopā ar viņu ir izstrādājis plānu, kādā secībā risināt jautājumus. Sieviete norāda, kas tas ir ļoti nomierinājis, līdz ar to viņa jau pēc pirmās tikšanās ir jutusies uzklausi, saprasta un daudz mierīgāka. Sieviete arī norāda, ja pati būtu sociālais darbinieks, tad rīkotos ļoti līdzīgi. Galvenie ieguvumi: psihoemocionāls atbalsts; praktisks atbalsts, t.sk. rīcības plāna izstrāde:

“Par telpām, principā man jau pietika ar to, ka tas nav tā kā PMLP, kur pase tiek taisīta, ka ir ļoti daudz cilvēku apkārt, jo tur tomēr ir ļoti daudz emocijas. Mums bija savs kabinets, un es kādā mirklī varēju izlaist savu emociju, pārdzīvojumu. Tas vien, ka bija atsevišķs kabinets, bet pašam kabinetam nebija nekādas vainas. Es neesmu prasīga pret dizaina elementiem. Tas, ka tas bija atsevišķi, tas jau bija pietiekami.”

“Ļoti draudzīga, iejūtīga un saprotoša. Sākumā man bija vairāk emociju, kādas nu tās bija, uzklusēja. Tur nebija tā – labi, labi, es sapratu, aiziesi pie psihologa. Ļoti ieinteresēta un atsaucīga. [...] Es neizjutu nekādu nosodījumu, jo es pati biju diezgan haotiska un emocionāla. Man ļoti, ļoti patika pirmā mūsu tikšanās. Es tā kā pilnīgi jutu – ko tev vajag, tu tikai saki. Teiksim tā, ļoti pozitīva pieredze.”

“Bija tā kā plāns, jo tas laiks vispār bija ļoti emocionāls, viņa iedeva kaut kādu plānu, ka būs labi. Manā galvā, ja tev ir plāns par to, ko tu darīsi lietas labā, tev jau paliek vieglāk. Līdz ar to tās sarunas bija patīkamas, es no viņas gāju prom ar domu, ka man ir plāns... Jo arī visā saskarsmē un tikšanās nebija nekādas aizkavēšanās vai pārceļšanas, līdz ar to viss bija tā gludi un jauki.”

- **Sociālās rehabilitācijas pakalpojuma dzīvesvietā (psihologa konsultāciju) vērtējums:** pozitīvs. Pirmās asociācijas – *“Ka ir kaut kas jāpārdzīvo, jāšagremo.”* Sieviete gan psihologu, gan telpas, kurās notika konsultācijas, vērtē ļoti pozitīvi. Psihologs tiek raksturots kā ļoti profesionāls, tāds, kas spēj izprast klienta situāciju un sniegt nepieciešamo atbalstu. Sieviete atzīst, ka pēc konsultācijām ir jutusies daudz mierīgāka un labāk spējusi vadīt savas emocijas. Viņaspāt, viens no lielākajiem ieguvumiem no konsultācijām bija tas, ka psihologs apliecināja, ka ir normāli noteiktajā situācijā tā justies, proti, ka drīkst izjust dusmas pret vardarbības veicēju. Konsultāciju laikā psihologa konsultāciju vieta mainījās, taču abos gadījumos telpas tiek pozitīvi

novērtētas. Būtiski norādīt, ka sievietē vēl apmeklētu psihologu, taču lai risinātu citus jautājumus. Galvenie ieguvumi: psihoemocionāls atbalsts, t.sk. apstiprinājums, ka drīkst izjust dusmas:

“Ļoti labi, tā ir īsā atbilde. Man viņa ļoti patika. Es zinu, ka katram ir savs, ir, kad neuzrunā. Viņa bija ļoti piemērota man. Man patika, kā viņa ar mani runāja, kā viņa mani tulkoja... Tās pašas tehniskās lietas. Perfekta komunikācija.”

“Pirmajā vietā, viņai bija tāds mazs kabinets. Bija patīkams, mīļš, it kā pretenziju pret viņu nebija. Bet tagad viņa pārvācās uz citu vietu, kas ir krietni plašāka, ar jumta lodziņu. Es neteiktu, ka ir patīkamākas, bet mazliet vairāk gaisa ir. Bet arī mazās telpas mani netraucēja, ērti dīvāniņi. Nebija, ka kaut kas traucētu. Tagad, kad ir jaunās telpas, liekas, ka ir foršāk.”

- *“[Es kļuvi] krietni mierīgāka, un es sapratu, uz kuriem manas emocijas... Nevar teikt, ka es sagremoju tās savas emocijas, bet es sapratu, kurā plauktiņā tās likt, ko ar tām darīt. Īstenībā es labprāt vēl būtu gājusi, bet es sapratu, ka man tehniski vienkārši nesanāks. Es labprāt vienu reizi mēnesī ietu pie psihologa, jo tā saruna... Viņa ir tā kā ļoti labs draugs, kurš pasaka, ka ar tevi viss ir kārtībā. Nebija vienmēr tā, ka viņa man teiktu – viss kārtībā, tu domā pareizi. Bija kaut kādi momenti, kad viņa man uzdeva jautājums, kas man lika aizdomāties, cik ļoti nepareizi es domāju. Tas bija ļoti vērtīgi.”*

- **Sociālās rehabilitācijas pakalpojuma vardarbību veikušām pilngadīgām personām vērtējums:** ļoti pozitīvs. Sieviete gan grupas vadītāju, gan telpas, kurās notika nodarbības, vērtē ļoti pozitīvi. Sievietes vērtējumā tas ir bijis ļoti vērtīgs pakalpojums, jo (1) grupu vadīja speciālists, kuram ir praktiska pieredze darbā ar vecākiem un bērniem, (2) tika gūta lielāka izpratne par bērna vajadzībām dažādos vecumposmos, (3) pēc nodarbībām ar vīru ir iegūta vienota izpratne par bērnu audzināšanu, kā arī tās ir devušas sajūtu, ka (4) arī citi vecāki saskaras ar dažādiem izaicinājumiem. Stāstot par telpām, tiek norādīts, ka tās ir bijušas gaišas, turklāt nodarbību laikā dalībnieki ir cienāti ar kafiju un cepumiem. Galvenie ieguvumi: lielāka izpratne par bērnu audzināšanu:

“Viņa nebija tikai tāds teorijas cilvēks, kas izstāsta tikai teoriju, viņa ar savu pieredzi ļoti viegli stāstīja... Viņa stāstīja ar vienkāršiem vārdiem, ar piemēriem. Un viņa arī ļoti daudz mūs iesaistīja, un tu redzi, ka tev arī mājās ir tāpat. Un tu saproti, ka mums visiem ir tādas problēmas un kā katrs ar to cīnās. Viņas stils, kā viņa atbildēja un uzmundrināja, viņa bija ļoti jauka.”

“Mēs vēl ar vīru gājām uz kursiem par to, kā audzināt pusaudzi, desmit nedēļas. Kolosāli kursi! Kolosāli! Tas bija arī kur papildus psihologam pieķerties, kas bija tā diezgan koncentrēti uz to mūsu smadzeņu uztveri, kā ar to bērnu. [...] Jā, saturs. Pirmkārt, pasniedzēja... Tas, ka tur ir daudz vecāku, protams, ne visi visu izstāstīja, bet tās ikdienas problēmas, kā ar bērniem ir... Ka tu neesi viens. Cik tas ir normāli, un kas notiek viņu galvās, un kā to neņemt pie sirds, kā to labāk uztvert, gan psiholoģiski, gan fizioloģiski. Un ļoti svētīgi bija tas, ka mēs ar vīru bijām tieši kopā, jo tad nevis viens otram kaut ko atstāsta, bet mēs to kopā pārrunājām un ielikām savā ikdienā. Ļoti vērtīgi.”

- **Tiesas vērtējums:** neitrāls. Vērtējums saistīts ar to, ka tiesas process vēl nav noslēdzies, jo tiesas sēde otras puses slimības dēļ tika pārcelta, līdz ar to nav sajūtas, ka

to intervijas sniegšanas laikā iespējams pilnībā izvērtēt. Taču gan tiesas darbinieki, gan tiesas telpas tiek vērtētas ļoti pozitīvi. Sieviete norāda, ka gan tiesnesis, gan prokurors ir izrādījis interesi par meitas pašsajūtu, un savā komunikācijā ir bijuši ļoti laipni un atsaucīgi, kas ir radījis sajūtu, ka “*tā nav tikai viena no lietām*”. Tāpat atzinīgi tiek novērtētas telpas, jo tiesas sēde ir notikusi mazā telpā, kurā ir bijis viegli visu sadzirdēt. Galvenie ieguvumi: sajūta, ka prokurors ir viņas un meitas pusē:

“[...] bet tā komunikācija ar tiesnesi un prokuroru tik ļoti tāda... Uzreiz apjautājas, kā jūtas bērns, un uzreiz tāda [sajūta], ka mēs te esam cilvēki.”

“Man viss patika, slēgta, ļoti maziņa... Loģiski, ka es gribu dzirdēt katru sīkumu, kas ir plānā. Maza, es varu visu sadzirdēt. Ar mani rēķinās gan prokurors, gan citi. Visa tā informācija, ko es prasīju, ir gandrīz vai pirmām kārtām. Un tur es arī sajutos, ka mēs tur risinām manu problēmu, nevis vienkārši atrisināsim šito papīra kaudzīti. Jā, tas, ka telpa bija maza un ļoti pārredzama, man īstenībā ļoti patika.”

4. Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi

- Sociālā darbinieka vērtējumā sievietes situācijās risināšanai bija pieejami visi nepieciešamie pakalpojumi.

4.2.12. No vardarbības ģimenē cietušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GCP4

1. Konkrētās vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts

- Sieviete, 29 gadi. Vardarbības veicējs – vīrietis (bijušais vīrs).
- Emocionāla vardarbība: sieviete septiņus gadus no vīra puses cieš emocionālo vardarbību, attiecības tiek šķirtas, taču pēc laika emocionāla ietekmēšana un pazemošana, t.sk. draudu izteikšana par kopīgā bērna atņemšanu, atsākas. Sieviete 2024. gada jūnijā vēršas bāriņtiesā, lai saņemtu konsultāciju, kā rīkoties šādā situācijā. Pēc bāriņtiesas ieteikuma sieviete vēršas sociālajā dienestā, un tiek uzsākta gadījuma risināšana:

“Un tad divus gadus bija diezgan mierīgi, bet pēc tam es sāku just, ka ar mani manipulē. Bet es vēl īsti to nesapratu, vai tā ir manipulācija. Un tad bija viens brīdis, kad es to vairs nevarēju izturēt, es aizvedu bērnu uz dārziņu, un es nevarēju sagaidīt, kad es ātrāk izešu ārā, jo es nevarēju pat noturēties. Un man jau apkārtējie sāka teikt, ka ar mani nav kaut kas labi un kāpēc es nevienam nesaku, kas notiek.”

“Viņa vērsās [bāriņtiesā] par saskarsmes tiesībām, un tā kā sieviete visu laiku bija emocionāli ietekmēta... Tur jau bija pazīmes, kas liecināja par visiem notikumiem, tās ir raudulīgums, nekontrolētas emociju izpausmes. Trauksme, roku trīce, ko es vēl novēroju. Ķermeņa trīce. Tās ir pazīmes, ka viņa cieš no vardarbības.”

- **Gadījuma risināšanā iesaistītās institūcijas:**

- bāriņtiesa;
- sociālais dienests;
- tiesa (saskarsmes tiesību noteikšana ar bērnu, alimentu noteikšana).

2. Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā

- Gadījuma risināšanā izmantotie pakalpojumi:
  - sociālā darbinieka konsultācijas;
  - sociālās rehabilitācijas pakalpojums dzīvesvietā (20 psihologa konsultācijas).
- Sociālais darbinieks norāda, ka pēc izvērtēšanas par piemērotāko pakalpojumu tika atzīts sociālās rehabilitācijas pakalpojums dzīvesvietā, jo sievietei bija visas pazīmes, ka viņa ir cietusi no vardarbības. Sievietei novērotas šādas vardarbības pazīmes: (1) trauksme, (2) augsta emocionalitāte un (3) roku trīcēšana:

*“Viņa bija cietusi, ko es pēc pazīmēm konstatēju izvērtēšanas procesā. Tādēļ viņai piešķirtu rehabilitāciju vardarbībā cietušām pilngadīgām personām. **Tās ir tās valsts apmaksātās psihologa konsultācijas?** Jā. Un tās mums tik tiešām ļoti veiksmīgi [palīdzēja]. [...] Tas viennozīmīgi bija viņai nepieciešams. Šajā gadījumā tas bija tas pakalpojums, kas bija nepieciešams.”*
- Paralēli sociālās rehabilitācijas pakalpojumam dzīvesvietā netika apsvērti citi pakalpojumi. Saskaņā ar sociālā darbinieka teikto paralēli nodrošināt divus dažādus pakalpojumus ir neefektīvi:

“Abas kopā nē. Varētu būt tā, ka iziet šo un to pēctecību – jā. Tas ir izvērtējot. Varētu piešķirt izvērtēšanas procesā. Piemēram, ja es esmu konstatējusi, ka ir vajadzīga stiprināšana, pēctecība. Tad var, bet divus vienam cilvēkam noteikti nē.”
- Sociālais darbinieks norāda, ka pēc sociālās rehabilitācijas pakalpojuma dzīvesvietā noslēgšanās tiks veikts izvērtējums, pēc kura būs iespējams saprast, vai ir nepieciešams vēl kāds papildu pakalpojums, piemēram, psihosociālā konsultēšana.
- Taču intervijas sniegšanas laikā viss liecināja, ka sociālās rehabilitācijas pakalpojums ir sniedzis nepieciešamo atbalstu un palīdzējis. Sociālā darbinieka vērtējumā tas ir pateicoties (1) sievietes motivācijai un vēlmei sadarboties, gan arī tāpēc, ka (2) starp sociālo darbinieku un psihologu ir notikusi cieša sadarbība:

“Tik tiešām ļoti veiksmīgi. Es turpināju monitoringu ar psihologu, kādi viņai ir novērojumi. Sieviete bija ļoti ieinteresēta. Tā atdeve, kas no viņas nāca, lai tiktu visam pāri. Lai celtu pašvērtējumu un būtu spēcīga. Viņa ļoti līdzdarbojās, un tas ir ļoti būtiski, lai kaut kādu rezultātu sasniegtu.”
- Tomēr sociālais darbinieks norāda, ka, lai arī šobrīd sieviete jūtas psihoemocionāli stiprināta un viņai visticamāk nebūs nepieciešams nekāds cits pakalpojums, nākotnē var rasties situācija, kad atkal ir nepieciešams atbalsts. Tas ir tāpēc, ka vardarbību pārcietušām personām arī pēc gadiem var atkārtoti parādīties trauksme:

“Jo tie, kuri ir pārcietuši jebkādu vardarbību, viņiem arī pēc gadiem var iznākt laukā trauksme. Un es viņa teicu, ja būs nepieciešams, tad būs jāizvērtē atkārtoti. Var būt tā, ka pēc gadiem atkal nāk ar kaut kādām situācijām. Visa šī iegūtā traumatiskā pieredze, tā var atsloguloties.”

3. Viedoklis par nodrošinātajiem pakalpojumiem

- Sieviete emociju ziņā savu pašsajūtu vērtēja pozitīvi un ļoti atzinīgi novērtēja saņemto atbalstu.

- **Bāriņtiesas darba vērtējums:** neitrāls. Pirms personiskās saskares sievietei bāriņtiesa asociējās ar institūciju, kurā pamatā tiek strādāts tikai ar sociālajam riskam pakļautām ģimenēm. Intervijas laikā bāriņtiesa tika vērtēta neviennozīmīgi, jo, lai arī pirmā konsultācija ar bāriņtiesas priekšsēdētāju noritēja ļoti veiksmīgi un sieviete atzinīgi novērtēja priekšsēdētājas attieksmi un sniegtos ieteikumus, tiesas procesa laikā sieviete saskarās ar bāriņtiesas darbinieku nolaidību, veicot otras puses (bērna tēva) dzīvesvietas apsekojumu. Sieviete norāda, ka bāriņtiesas darbinieki bija pavirši veikuši dzīvesvietas apsekošanu, atskaitē norādot, ka dēlam pie tēva ir viss nepieciešamais, lai gan tas neatbilda patiesībai. Balstoties uz sniegto informāciju, bāriņtiesas darbinieki dzīvesvietā bija konstatējuši bērna mantas (gulta, apģērbs, grāmatas krievu valodā utt.), kas pieder bērna tēva partneres meitai, nevis sievietes dēlam (kurš runā latviski, nevis krieviski). Līdz ar to priekšsēdētāja, kas sniedza konsultāciju, tika raksturota kā jomas speciāliste, kura ir zinoša un pretimnākoša, taču darbinieki – kā pavirši. Savukārt bāriņtiesas telpas tiek vērtētas neitrāli. Sieviete norāda, ka pēc tikšanās ar priekšsēdētāju ir sajutusies drošāka par savām tiesībām. Galvenie ieguvumi: iedrošinājums rīkoties; ieteikums tiesā sakārtot saskarsmes tiesības ar bērnu, t.sk. vienoties par alimentiem; ieteikums doties uz sociālo dienestu, lai saņemtu psihoemocionālo atbalstu:

“Es viņai izstāstīju visu to situāciju, viņa bija ļoti pretimnākoša. Viņa man pa solīšiem izstāstīja, kas man būtu jādara, un ieteica, ko man pašai ar sevi darīt. Un viņa teica, ka man ir jāaiziet uz sociālo dienestu, kas ir blakus durvīs. Un viņa man ieteica pieprasīt arī alimentus, jo es visus tos divus gadus neko nebiju prasījusi.”

“Man šķiet, ka viņa ir tāda, kas māk atrast pareizos vārdus katrā situācijā. Viņa spēj pielāgoties. Viņa, protams, ir ļoti zinoša, viņa man visu izskaidroja pa solīšiem, ko es arī darīju. Un tas arī bija tas atrisinājums.”

“Es jutos mazliet drošāka, es sapratu, ka pašai ir kaut kas jādara. Man ļoti patika, ka tik tiešām izvērtē abas puses, ka nevis tikai mamma ir tā nabadzīte, kura raud.”

- **Sociālā darbinieka konsultāciju vērtējums:** pozitīvs. Sieviete ļoti atzinīgi novērtēja sociālā darbinieka sniegtās konsultācijas, turpretī par telpām tika izteiktas iebildes, jo tās ir pārāk šauras, lai tajās ērti atrastos vienlaicīgi divi cilvēki. Sieviete sociālo darbinieku raksturo kā ļoti zinošu, empātisku un atsaucīgu. Sieviete norāda, ka no sociālā darbinieka puses ir izjutusi patiesu ieinteresētību sniegt palīdzību un atbalstīt. Galvenie ieguvumi: psihoemocionāls atbalsts, praktiski ieteikumi, kā rīkoties:

“Es aizgāju uz sociālo dienestu, tur bija darbiniece, kas ļoti sīki un detalizēti man izstāstīja, kā vajadzētu un kā man varētu palīdzēt. Un es labprāt piekritu psihologa konsultācijām. Tur viss bija ļoti forši, man uzreiz arī uzrakstīja iesniegumu. Un viņa turpat uz vietas sazvanīja psiholoģi, lai ātrāk varētu dabūt konsultācijas. Man šķiet, ka man pat tās pašas nedēļas beigās bija pirmā konsultācija. Ļoti ātri visu izdarīja. Pati sazinājās, man vajadzēja tikai aiziet.”

“Sociālais darbinieks man ik pa laikam piezvanīja un pajautāja, kā man iet, vai man ir nepieciešama kāda palīdzība. Viņa arī pateica, ka es jebkurā brīdī varu zvanīt. Lika justies, ka es neesmu viena un man nav jāuztraucas, jo es laikam radīju iespaidu, ka viss ir slikti. Un varēja just, ka viņa uztraucas ne tāpēc, ka tā ir jādara, bet tiešām likās, ka par mani uztraucas.”

- **Sociālās rehabilitācijas dzīvesvietā (psihologa konsultāciju) vērtējums:** pozitīvs. Sieviete atzinīgi novērtēja psihologa sniegtās konsultācijas, jo viņa pie psihologa jutās uzklautā un saprasta, kā arī viņai tika izskaidroti vardarbības mehānismi un iedoti instrumenti, kā strādāt ar emocijām. Sieviete psihologu raksturo kā mierīgu, saprotošu un ar labu humora izjūtu. Vienlaikus arī sieviete norāda, ka, viņasprāt, puse no labā rezultāta ir grāmatu dēļ, ko psihologs ieteica izlasīt un kuras pēc tam kopā tika pārrunātas. Uz jautājumu, ko darīt citādi, sieviete norāda, ka pati, iespējams, vairāk sniegtu praktiskākus padomus:

“Tur es jutos ļoti, ļoti saprasta, izskaidrota... Es vairs nejutos kā kaut kāda trakā, kura kaut kādā brīdī tā ir reaģējusi un pēc tam jūtas vainīga un sevi šausta. Viņa man pastāstīja, ka tieši tas arī ir tas, ko varmāka mēģina panākt, lai es jūtos kā trakā. Un ko var gaidīt no tā cilvēka. Viņa stāstīja, kā ar to var tikt galā, lai nebūtu tāda reakcija. Viņa man to normāli paskaidroja un man likās – jā, tā ir jābūt. Es tur jutos ļoti saprasta.”

“Ļoti mierīga, saprotoša. Ļoti gudra un ar labu humora izjūtu. Viņa mani ļoti bieži sasmēdināja pat tad, kad asaras tecēja.”

“Es biju desmit reizes pie psihologa, tur viss bija ļoti forši, mani uzklautāja, ieteica grāmatas, kuras varētu palasīt. Viņa, protams, neteica, ka man ir jālasa, viņa iedeva visādus uzdevumus mājās, ko nākamajā reizē mēs izrunājām. Bet es arī paralēli palasīju grāmatas, ko psiholoģe man ieteica. Man šķiet, ka tās, 50% no visa psihologa pakalpojuma, man palīdzēja. Es visas grāmatas izlasīju, mēs arī pēc tam par katru no tām parunājām.”

- Turpretī telpas, kurās notika konsultācijas, sieviete vērtēja negatīvi, jo kabinetam nebija pietiekami laba skaņas izolācija, kā arī bija grūti nodrošināt pilnīgu konfidencialitāti klientu starpā. Līdz ar to, ja kabinetā atradās klients ar skaļu balsi, tad ārpusē viss bija labi dzirdams. Sieviete norāda, ja pati būtu psihologs, tad atrastu tādas telpas, kurās klientiem nav iespējams savā starpā satikties:

“Bija ļoti neforši, ka es aizeju, bet kāds cits ir aizkavējies un es dzirdu visu, ko viņi runā. Un tur nav kur palikt, es aizeju gaitenā galā, bet es dzirdu. Cilvēks runā ar skaļāku balsi, es dzirdu, ko viņš stāsta. Tas ir tā neforši, tu ej uzticēties, bet tev visu laiku ir jāpiedomā pie tā, vai kāds nav koridorā.”

“Ja es būtu psiholoģe un man būtu daudz naudas, tad es darītu tā, ka ir vienas durvis, pa kurām tu ienāc, bet otras, pa kurām tu izej. Jo tad nākamais cilvēks aiz tevis tevi neredzētu. Lai tiešām būtu konfidencialitāte, lai tu varētu tik tiešām atbrīvoties un stāstīt visu.”

- Sieviete norāda, ka pirmās 10 psihologa konsultācijas no otrajām 10 konsultācijām emocionālā ziņā viņai ir ļoti atšķirušās. Sieviete atzīst, ka sākumā ir bijis emocionāli grūtāk un viņa pēc konsultācijām ir daudz sevi analizējusi, taču vēlāk ir kļuvis vieglāk un viņa jau ir varējusi pasmieties kopā ar psihologu. Sieviete uzskata, ka saistībā ar vardarbības pieredzi viņai vairāk nav nepieciešamas psihologa konsultācijas, taču viņa labprāt tās apmeklētu visa mūžā garumā. Tas norāda, ka sieviete bija ļoti apmierināta ar saņemto pakalpojumu. Galvenie ieguvumi: psihoemocionāls atbalsts (jo īpaši pirms un pēc tiesas sēdēm), trauksmes mazināšanās:

“Kā kuru reizi, bet uz beigām jau vienmēr bija prieks, likās jau tāds ierasts. Uz beigām mēs jau smējāties. Bet sākumā bija tā, ka es pēc tam domāju, analizēju. Pirmās desmit reizes ļoti, ļoti atšķīrās no otrajām desmit reizēm. Man sākumā piešķīra tikai desmit reizes. [...] Būtībā man pietika, bet es arī psihologam teicu, ka es labprāt nāktu katru nedēļu visa mūža garumā. Bet tā ar 20 reizēm pietiek. 10 reizes noteikti nepietiek.”

- **Tiesas vērtējums:** neitrāls. Lai arī sieviete tiesā panāca sev vēlamo rezultātu (tika noslēgta vienošanās par saskarsmes tiesībām un alimentiem), tiesas darbs tika vērtēts neviennozīmīgi. Sieviete atzinīgi vērtēja telpas, kurās lieta tika izskatīta, taču viņa kritiski vērtēja tiesneša darbu. Pirmkārt, tiesnesis tiesas sēdes laikā izrādījis savu attieksmi, kādēļ bija saprotams, kura pusē tiesnesis atrodas. Otrkārt, tiesnesis pret tiesas procesa dalībniekiem izturējies kā *“stingra mamma pret nepaklausīgiem bērniem”*. Sieviete neapšaubā tiesneša zināšanas, taču norāda, ka šāda attieksme ir pretrunā ar tiesnešu ētikas kodeksu:

“Es ļoti daudzās situācijās redzēju tiesneša emocijas, ko viņš nedrīkst izrādīt. Un arī viņa attieksmi varēja saprast pēc tās izrādīšanas, un tas man likās tik ļoti neētiski.”

“Bija sajūta, ka viņa ir tāda stingrā mamma, kas lems par mana bērna likteni, ka mēs esam tie sliktie, dumjie vecāki, kuri nevar bērnu sadalīt. Man radās tāds iespaids. [...] Nebūtu izrādījusi savu attieksmi, savas piezīmes, kas vispār ir liekas. Vienkārsi katram ļautu izteikties, kā tas arī pēc procesa ir, neko no sevis neizsakot. Pēc tam tas būtu redzams tikai lēmumā.”

- Kopumā sieviete ļoti atzinīgi novērtēja saņemto atbalstu, jo īpaši saņemto atbalstu no sociālā darbinieka un psihologa. Sieviete norāda, ka viņa vairs nepieļauj situācijas, kad ar viņu tiek mēģināts manipulēt. Viņasprāt, tas ir saņemta atbalsta dēļ:

“Gan sociālais darbinieks, gan psihologs man vienlīdz palīdzēja. Gan paskaidroja visu, ko es jau it kā zināju, bet es nevarēju saņemties. Man likās, ka tas nebūs labi, ja es tā darīšu, bet viņas man izskaidroja, ka tieši pretēji. Katra no savas puses man izskaidroja. Un tad es beigās izdarīju secinājumus. Paldies, ka bāriņtiesa man ieteica iet tālāk, bet tā viņi man neko nesniedza. Viņi izdarīja to, ko viņi varēja.”

“Un tagad es vairs neļauju viņam manipulēt. Tiklīdz es redzu, ka viņš grib manipulēt, es viņam uzrakstu, ka es attiecīgi rīkošos, ka tas ar mani vairs nestrādā. Un viņš tagad arī zina, ka es to darīšu. Tāpēc viņš arī tik ļoti vairs neuzdrošinās. Līdz ar to tagad viss ir mierīgi.”

4. Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi

- Sociālā darba speciālists norāda, ka gadījuma risināšanā bija pieejami visi nepieciešamie pakalpojumi:

“Man bija pietiekami ar šo pakalpojumu, man bija instrumenti. Tāpēc es saku, ka man šis pakalpojums bija izdevies, un es pati esmu gandarīta. Bet būtu kāda cita situācija, tad noteikti man būtu ko teikt. Visa tā izvērtēšana, nosūtīšana... Šoreiz viss bija veiksmīgi.”

- Sieviete norāda, ka viņai ir zināms mediācijas pakalpojums un viņa labprāt to būtu izmantojusi, taču otra puse tam nepiekrita un noraidīja:

“Es zinu šo pakalpojumu [mediācija], lai tiesā pieņemtu prasību, tas ir viens no kritērijiem, kam ir jābūt pieteikumā rakstītam, vai piekrīt vai nepiekrīt. Es uzrakstīju, ka es labprāt piekrītu mediācijai, bet tur teica, ka nē.”

4.2.13. No vardarbības ģimenē cietušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GCP5

1. Konkrētās vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts

- Sieviete, 44 gadi.
- Vardarbības veicējs – vīrietis (vecumā no 55-60 gadiem, partneris, pazīstami aptuveni 6 mēnešus). Sociālajam darbiniekam ir aizdomas par jauktiem uzvedības traucējumiem, tiek gaidīts ārsta atzinums.
- Emocionāla un fiziska vardarbība: gadījuma risināšana tika uzsākta 2025. gada pavasarī pēc e-pasta vēstules no cietušās saņemšanas pašvaldības e-pastā. Policija kopā ar sociālā darba speciālistiem ieradās sievietes dzīvesvietā:

“Tādas bija vairākas epizodes. Pēdējā bija tā, ka man policija necēla un līdz rītam neviens neatbrauca. Un tad es kaut kur aizsūtīju ziņu, vai tas bija uz sociālo dienestu – lūdzu, palīdziet, es nevaru sazvanīt policiju. Un no rīta policija atbrauca. Policija izsauca mediķus.”
- Notikuma vietā tika atrasta cietusī persona un vardarbības veicējs, tika izsaukta ātrā palīdzība, un vīrietim noteikts drošības līdzeklis – apcietinājums. Papildus tam tika noteikta arī tiesiskā aizsardzība, taču cietusī persona vēlāk to ir atcēlusi:

“[Emocionāla vardarbība]: Viņa ir apsūkāta, aizvainota dažādiem vārdiem, un fiziska vardarbība, jo no vīrieša viņa ir dabūjusi vairākus sitienus, kā rezultātā viņa ir atradusies guļoša uz grīdas. Bet viņai no šī vīrieša tā bija trešā vardarbības epizode. Iepriekš viena bija janvārī, viena februārī un trešā – martā. [...] Viņai tajā brīdī tika piešķirta tiesiskā aizsardzība, bet tad, kad tiesa nolēma izskatīt jautājumu, viņai vajadzēja sniegt vēl papildus informāciju, viņa šajā laikā atsauc savu iesniegumu. Viņai jau bija skaidrs, ka varmāka kaut kad iznāks laukā no ieslodzījuma un viņa mēģinās atjaunot attiecības, lai nav tā, ka viņš nevar tuvoties.”
- Saskaņā ar sniegto informāciju kopš 2025.gada sākuma bijušas trīs vardarbības epizodes. Visās trīs reizēs partneri ir lietojuši alkoholu. Būtiski norādīt, ka sieviete arī iepriekšējās attiecībās (aptuveni pirms diviem gadiem) ir piedzīvojusi fizisku un emocionālu vardarbību, par kuru vardarbības veicējam tiesā ir piespriests sods par morālā kaitējuma nodarīšanu.
- Gadījuma risināšanā iesaistītās institūcijas:
  - policija (valsts un pašvaldības, drošības līdzeklis – apcietinājums);
  - sociālais dienests;
  - ātrā palīdzība;
  - ieslodzījuma vieta;
  - tiesa (iesniegts iesniegums tiesā par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, taču sieviete vēlāk to ir atcēlusi, pret vardarbības veicēju uzsākts kriminālprocess).

2. Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā

➤ Gadījuma risināšanā izmantotie pakalpojumi:

- sociālā darbinieka konsultācijas;
- krīzes dzīvoklis;
- sociālās rehabilitācijas pakalpojums dzīvesvietā (psihologa konsultācijas, apmeklētas 6 no 10 konsultācijām, pakalpojuma saņemšana vēl turpinās).

“Tātad viņai tika piedāvāts psihologs-psihoterapeits, šo atbalstu viņa izmantoja. Viņa šobrīd saņem pakalpojumu, kāda piektā, sestā reize varētu būt. Pagaidām viņai ir desmit reizes piešķirtas. Un tad sociālā darba pakalpojums. Ir uzsākta gadījuma risināšana. Skatāmies no malas uz emocijām, tās analizējam, vienlaikus risinām dažādas sociālas problēmas, kas ir nodarbinātība, ārsta apmeklējumi, jo, izrādās, ir arī dažādas veselības problēmas. Uz trīs mēnešiem tika nokārtota arī sociālā palīdzība, un persona ieguva trūcīgo statusu un GMI pabalstu.”

➤ Sociālais darbinieks norāda, ka psihologa-psihoterapeita konsultācijām vērojams rezultāts, jo (1) speciālistam ir izdevies nodibināt kontaktu ar sievieti, (2) sieviete ir kļuvusi atvērtāka un (3) brīvāk spēj runāt par savām emocijām. Vienlaikus arī tiek atzīts, ka tie ir nelieli sasniegumi:

“Es teiktu, ka izmaiņas ir pozitīvas, jo viņai ir izveidojusies ļoti laba sadarbība [ar psihologu]. Viņa ir palikusi tāda atvērtāka, viņa brīvi spēj runāt par emocijām. Iepriekš viņa atbildēja tikai “labi”, “slikti”. Viņa arī ir iemācījusies izpaust savas emocijas uz āru, piemēram, raudāt. Iepriekš viņa man vienā no sarunām teica, ka viņa ir ļoti stipra un neraud. Tātad ir pozitīvās nianses, bet tā skaidri vēl nevar pateikt. Tādas ļoti mazas niansītes.”

➤ Sociālais darbinieks apsver sievietei noteikt (1) psihiatra pakalpojumu, jo ir aizdomas par depresiju, un (2) atkarību speciālista pakalpojumu vai noteikt apmeklēt narkologu, jo ir aizdomas par alkohola atkarību. Gadījumā, ja tiks konstatēta alkohola atkarība, tad tiks apsvērta iespēja izmantot Minesotas programmu⁶:

“To, ko es saskatīju gadījuma risināšanas laikā. Par ko man bija aizdomas, un, kas, manuprāt, apstiprinājās, runājot ar varmāku par attiecībām pagātnē ar vardarbībā cietušo personu, ka vardarbībā cietušajai personai būtu jāaiziet pie psihiatra, jo viņai bija slēptā depresija, kuru ir grūti atklāt un redzēt. Un viņa noteikti vēl tagad cieš no tās depresijas. Mans mērķis ir viņu aizsūtīt pie psihiatra, lai saprastu, vai tur nav vajadzīga medikamentozā terapija. Tad viens no pakalpojumiem vēl varētu būt psihiatra apmeklējums. Bet vairāk es neko nesaredzu, ko viņai vēl varētu piedāvāt. Viņai ir tieksme lietot alkoholu, bet ne lielās devās. Es vēl pavērošu, vai aizsūtīt viņu pie atkarību speciālista.”

---

⁶ Minesotas programma ir stacionāra psihoterapeitiska programma atkarības slimniekiem no 18 gadu vecuma. Tā ir ārstēšanas programma slimniekiem ar alkohola, narkotiku vai azartspēļu atkarību. Lai tajā iestātos, nepieciešams narkologa nosūtījums. Minesotas programma ilgst 28 dienas. Tas ir komandas darbs, kurā piedalās ārsti – narkologi, psihoterapeiti un psihologi. Programma sniedz zināšanas par atkarības slimību, tās norisi, pazīmēm un atveseļošanās procesu, tā palīdz atklāt likumsakarības starp slimības norisi un pacienta uzvedību, emocionālo reakciju veidiem un rīcību. Ārstniecības process tiek organizēts kā grupu nodarbības un individuāls darbs. No 2025.g. 1.janvāra personas, kuras slimo ar alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu atkarību, saņemot narkoloģisko ārstēšanu, atbrīvotas no pacienta iemaksas.

- Sociālais darbinieks uzskata, ka darbs ar konkrēto sievieti būs ilglaicīgs, jo bez vardarbības pieredzes viņai ir daudzas citas emocionālas un sociālas problēmas (upura lomas uzņemšanās, iespējama depresija, iespējama azartspēļu un alkohola atkarība, finanšu pratības trūkums, bezdarbs):

“Tas noteikti būs ilgtermiņa process, ļoti ceru, ka viņa ar mani sadarbosies. Viņai šobrīd obligāti piespiedu kārtā ar mani ir jāsadarbojas vismaz tik daudz, ka ir tās psihologa konsultācijas, jo man tās ir jāpārrauga, kamēr es dabūšu atzinumu un sapratīšu, ko psihologs rekomendēs. Jo varbūt arī psihologs kaut ko tur saredzēs, ko es neesmu ieraudzījusi. Bet mani neliek mierā tādi situācijas izaicinājumi, kur redzami meli. Uzvedības īpatnības. Un es pavērošu par to alkohola lietošanu. Ja tur būs kaut kas tāds, ka ir vajadzīga palīdzība, tad noteikti viņai sākumā tiks piedāvāts narkologs, tad skatīsies, ko viņš rekomendē. Ir Minesotas programma, bet tas ir tad, ja viņai ir atkarība.”

3. Viedoklis par nodrošinātajiem pakalpojumiem

- **Policijas atbalsta vērtējums:** pozitīvs. Sieviete atzinīgi novērtē policijas darbu. Viņasprāt, policisti, ar kuriem viņa saskārās, bija atbalstoši un profesionāli. Vienlaikus jāatzīmē, ka sieviete nožēlo to, ka sākotnēji ir paklausījusi policijas un mediķu ieteikumam par tiesiskās aizsardzības noteikšanu. Viens no iemesliem varētu būt tas, ka vardarbību veikušajai personai, atrodoties ieslodzījumā, nav vairs ienākumu un neviens vairs nemaksā rēķinus, bet cietusī persona viena ar rēķinu apmaksu nevar tikt galā, viņai ir piesaiste kopējai dzīves vietai (mājas sajūta, dārzs), un viņai ļoti nepatika dzīvot krīzes dzīvoklī.

“Principā neko sliktu jau nevar teikt, viņi ir ļoti profesionāli. Viņi darīja to, ko viņiem vajadzēja darīt. Viņi to cilvēku uzreiz savāca.”

“Man arī ļoti paveicās ar to izmeklētāju, jo viņa arī mani ļoti atbalstīja. [...] Viņa sniedza man arī tādu morālu atbalstu. Jā, gan policija, gan mediķi. Viņi teica – tev tas ir jādara! Bet pēc tam es domāju pie sevis, kāpēc es viņus paklausīju, jo bez tā visa varēja iztikt. [...] Jo es no sirds ticēju, ka tas cilvēks ilgi netiks ārā un viņam būs laiks visu pārdomāt. Un es nejutos apdraudēta. Es domāju, ka tas bija lieki. Ja es būtu cits cilvēks, tad es to varētu atstāt... Viņš netiks mājās, viņam krājas darbi, nemaksāti rēķini. Tas ir arī nežēlīgi. Lai vai kas, lai vai kā.”

- **Tiesas darba vērtējums:** pozitīvs. Sieviete atzinīgi vērtē gan telpas, kurās notika tikšanās, gan arī tiesas personālu, ar kuru saskārās, jo jautājumi tiesā tika risināti operatīvi un ātri, vienlaikus norāda, ka tiesā nekādu atbalstu nesniedza, tikai risināja jautājumu par netuvošanās noteikšanas atsaukšanu:

“Tur man nekādu atbalstu nesniedza, tur man bija tikai jāierodas. Un, ja nemaldos, tad prokureore bija video zvanā. Viņa pat nebija klātesoša. Es biju lielā telpā divatā... Telpas bija lielas, iespaidīgas. Bija ļoti laipna sekretārīte, un tad mēs video zvanā ar to prokurori, jautājām, lai atsauc par to netuvošanos. Jā, kaut kādas pusstundas laikā tika cauri, tad arī viss...”

- **Sociālā darbinieka konsultāciju vērtējums:** pozitīvs. Sieviete atzinīgi vērtē gan sociālā dienesta telpas, gan arī saņemto atbalstu no sociālā darbinieka. Pēc sievietes domām, sociālais darbinieks ir profesionāls, jo prot uzdot jautājumus un izrāda sapratni.

Vienīgais iebildums pret sociālo darbinieku – jautājumu uzdošana par savstarpējām attiecībām ar vardarbības veicēju. Viņasprāt, jautājumi ir bijuši pārāk intīmi. Sociālā dienesta telpas tika vērtētas atzinīgi. Tika norādīts, ka telpas ir tīras un patīkamas. Uz jautājumu, kādas ir sajūtas pēc tikšanās reizēm, sieviete atzina, ka ne vienmēr jūtas labi, taču tas ir saistīts ar konsultācijas laikā apspriestajiem jautājumiem, nevis sociālā darbinieka attieksmi:

*“Man liekas, ka meitene ir pareizā vietā. **Kāpēc?** Man likās, ka viņa tā ļoti profesionāli uzdeva jautājumus, brīžiem gan likās, kāpēc tādi ir vajadzīgi, bet laikam jau tāpēc, lai varētu man pilnvērtīgāk palīdzēt. Jā, man ļoti patika mana darbiniece. Viņa ir ļoti saprotoša. [...] Bija jautājumi, lai pārbaudītu, cik mums ir tuvas attiecības – vai ta vīriešu pasaulē trūkst? Tad es tā kā uz brīdi jutu, ka es noslēdzos, ka es pat vairs negribu sadarbību. Tā ir mūsu darīšana.”*

- **Krīzes dzīvokļa pakalpojuma vērtējums:** negatīvs. Sieviete kritiski vērtēja krīzes dzīvokli. Pirmkārt, lai arī dzīvoklī tika nodrošināts viss nepieciešamais dzīvošanai, tas tika saņemts ļoti nolaistā stāvoklī. Sieviete norāda, ka pēc iepriekšējiem iemītniekiem vajadzētu izmantot apkopējas pakalpojumu, jo cilvēkiem ir dažādas izpratnes par tīrību un kārtību. Otrkārt, sievietei emocionāli ir bijis grūti atrasties slēgtās telpās, kur nav nekā cita ko darīt, kā tikai skatīties televizoru:

“Principā, ieejot iekšā, man bija ļoti slikts iespaids, jo iepriekšējie cilvēki... Cilvēki ir dažādi, es neko sliktu negribu teikt, mani jau sociālā darbiniece mierināja – tu jau zini, ka citi nav tik tīri. Man pašai viss bija jāvāc. Ledusskapi es tā arī nepieslēdzu, jo viņš bija atstāts tik briesmīgs. Es izdzīvoju tāpat, visu svaigu ēdu.”

*“Tur bija grūti. Es to divu mēnešu laikā galīgi nejutos kā mājās. Man bija grūti būt prom no mājām. **Emocionāli grūti?** Jā, emocionāli grūti sēdēt četrās sienās un neko nedarīt. Es neesmu pieradusi, ka dzīvoklī nekā nav. Te ir māja, teritorija apkārt, jārušinas pa dārzu. Ja es netieku uz dārzu, tad viss aizaug.”*

- **Sociālās rehabilitācijas pakalpojuma dzīvesvietā (psihologa konsultāciju) vērtējums:** ļoti pozitīvs. Sieviete ļoti atzinīgi vērtēja saņemto atbalstu no psihologa. Sieviete norādīja, ka iepriekš ir bijusi arī pie citiem psihologiem, taču ne ar vienu viņai nav izveidojies tik labs kontakts. Sieviete teica, ka psihologa konsultāciju dēļ ir sākusi saprast, ka nedrīkst ignorēt problēmas un tās ir jārisina. Vienlaikus sieviete arī norādīja, ka, visticamāk, viņai nepietiks ar 10 konsultācijām un viņa labprāt saņemtu vairāk. Galvenie ieguvumi: sieviete ir sākusi sevi analizēt, ir radusies motivācija uzlabot savu dzīvi:

“Ļoti patīkami, un šī ir tā retā reizē, ka ne par telpām, bet par cilvēku. Tā atmosfēra. Man ļoti paveicās, man ļoti patīk tā sieviete. Ļoti forša, patīkama sieviete, man ar viņu tā rezonē. Viņa līdzīgi uztver, un tad mēs no pusvārda varējām saprasties. Man brīžiem pat aizmirsās, kāpēc es tur esmu. Viņa vienmēr atrada arī vājos punktiņus, kur es arī raudāju. Pēc tā psihologa tā diena paliek tāda... Tu jau esi noraudājies. Tas ir normāli, tas ir pie lietas. [...] Es jutos ļoti cilvēcīgi tajās sesijās. Ļoti, ļoti patīkami.”

- Cietusī sieviete uzsvēra, ka kopumā ļoti novērtē līdz šim saņemto atbalstu, lai arī sākotnēji ir bijusi skeptiski noskaņota. No viņas teiktā iespējams secināt, ka viņa ir sākusi apzināties, ka viņa nav viena un ir pieejams dažāda veida atbalsts:

“Man jau liekas, ja es sākumā diezgan skeptiski uz to visu skatījos, kāpēc man tur ir jābrauc uz vīzītēm pie viņiem... Bet pamazām jau viss izkristalizējas, es pieņemu palīdzību un saprotu, ka viņi ir, lai palīdzētu man. Man ir tik laba pieredze, man ir grūti iedomāties... Galvenais ir gribēt, lai palīdz. Ja tu pats negribēsi, tad tev neviens nevarēs palīdzēt.”

4. Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi

- Sociālais darbinieks uzskata, ka gadījuma risināšanā lietderīgi būtu arī šādi atbalsta veidi:

- pašpalīdzības grupa;
- atbalsta grupa no vardarbības cietušām personām;
- smilšu terapija.

- Sociālais darbinieks norāda, ka šādi atbalsta veidi pašvaldībā netiek nodrošināti, jo tie ir resursus ietilpīgi, taču cietušajām personām visbiežāk nav finansiālu līdzekļu, lai tos sev atļautos:

“Tās noteikti varētu būt pašpalīdzības grupas, kurās satiekas līdzīgi cilvēki un strādā ar emocijām. Un tās noteikti varētu būt arī kādas atbalsta grupas vardarbībā cietušām personām, kuras vada speciālists. Noteikti varētu būt arī smilšu terapija, kā viens no pakalpojumiem. Jā, es jau varu saukt visas terapijas – mūzikas terapija, kustību terapija... Tas viss nenāk par ļaunu, bet tur tomēr vajag speciālistu atzinumus, kādu terapiju īsti vajadzētu. Te es tā tieši nevaru pateikt, kuru viņai vajadzētu. Mums [pašvaldības nosaukums] nav šādu pakalpojumu, jo katrs pakalpojums kaut ko maksā, un viņa noteikti nav maksāspējīga. Mums budžets tomēr ir ierobežots.”

4.2.14. No vardarbības ģimenē cietušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GCP6

1. Konkrētās vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts

- Sieviete, 37 gadi, divi bērni (12 un 3 gadi), jaunākais bērns no bijušā vīra – vardarbības veicēja.
- Vīrietis, 40 gadi, viens bērns (3 gadi), bijušais laulātais partneris. Saskaņā ar sociālā darbinieka sniegto informāciju ir alkohola atkarība, taču nav veikta psihisko saslimšanu izpēte, līdz ar to nav zināms par psihiskām saslimšanām. Balstoties uz sievietes sniegto informāciju, vīrietis ir labi situēts un ar labiem sakariem sabiedrībā.
- Emocionāla un fiziska vardarbība: sieviete jau grūtniecības laikā (ap 2022. gadu) sāka saskarties ar emocionālu un fizisku vardarbību no vīra puses. Vienā no epizodēm sieviete saņēma sitienu pa vēderu, kā rezultātā izveidojās hematoma (dziļāks asinsizplūdums). Pēc šīs epizodes sieviete divas nedēļas dzīvoja pie saviem vecākiem, taču pēc tam atgriezās savā dzīvesvietā. Vardarbība ģimenē atsākās, un policija vairākkārt ieradās dzīvesvietā. Policija par notikušo sniedza informāciju sociālajam dienestam, attiecīgi pēc tam sociālais darbinieks sazinājās ar cietušo, piedāvājot atbalstu, kam sieviete piekrita. Pēc pakaļdzīšanās un automašīnas taranēšanas uz ceļa policija noteica pagaidu aizsardzību – aizliegumu tuvoties. Tomēr arī pēc pagaidu aizsardzības noteikšanas un dzīvesvietas pamešanas sieviete turpināja piedzīvot

emocionālu vardarbību – draudus par bērna atņemšanu, izsekošanu, t.sk. slepus fotografēšanu un filmēšanu, ka arī cita veida ietekmēšanu. Bijušo laulāto starpā ir uzsākti vairāki tiesvedības procesi, šobrīd lielākās domstarpības saistītas ar saskarsmes tiesību noteikšanu bērna tēvam:

- *“Policija bija bijusi pāris reizes, bet es nerakstīju iesniegumu. Un tad, kad meitai bija četri mēneši, policija viņu no mums nošķīra, jo viņš mums ar mašīnu uz šosejas dzinās pakaļ un taranēja.”*
- Gadījumā iesaistītās institūcijas un organizācijas:
  - policija (valsts un pašvaldības);
  - sociālais dienests (divās pašvaldībās);
  - NVO, kas sniedz atbalstu vardarbībā cietušām personām;
  - krīzes centrs;
  - bāriņtiesa;
  - Bērnu tiesību aizsardzības centrs;
  - tiesa (pieņemts tiesas lēmums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, uzsāktas vairākas tiesvedības, t.sk. kriminālprocess);
  - Bērnu klīniskā universitātes slimnīca (lai noteiktu, kādu kaitējumu bērnam atstāj tikšanās ar tēvu/ aizliegtu tēvam saskarsmes tiesības);
  - Tiesībsargs.

2. Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā

- Gadījuma risināšanā izmantotie pakalpojumi:
  - sociālā darbinieka konsultācijas;
  - psihologa konsultācijas;
  - sociālā rehabilitācija institūcijā (divas reizes);
  - atbalsta grupas NVO.
- Gadījuma risināšanā tika iesaistītas vairākas institūcijas un speciālisti. Sociālais dienests uzsāka gadījuma risināšanu pēc tam, kad bija saņēmis ziņojumu no policijas un cietusī persona bija piekritusi atbalsta saņemšanai. Sieviete sākotnēji saņēma **sociālā darbinieka konsultācijas** un **psihologa konsultācijas**. Kā norāda sieviete, sociālā darbiniece pēc apsekošanas mājās un iepazīšanās ar vardarbības veicēju viņai bija sniegusi ieteikumu pārtraukt attiecības un pamest dzīvesvietu, jo bērnam ir traumatiski atrasties vardarbīgā vidē un viss var beigties ar to, ka abiem vecākiem tiek pārtrauktas aizgādības tiesības. Pēc kāda laika sieviete pieņēma lēmumu pamest dzīvesvietu un doties uz krīzes centru. Kopš tā laika gadījums tiek risināts konkrētās pašvaldības sociālajā dienestā:

“Es sapratu, ka policija ir devusi ziņu sociālajam dienestam. Un tad [pašvaldības nosaukums] sociālā darbiniece mani uzaicināja pie sevis, es viņai sāku stāstīt, un viņa man teica, kas un kā ir jādara. Mēs tad vēl dzīvojam kopā, viņa bija atnākusi arī pie manis uz mājām, viņa runāja gan ar mani, gan ar viņu. Pēc tam viņa man pateica – [personas vārds], bēdz! Viņa jau tajā sarunā bija sapratusi, ka viņš...”

- Sieviete kopumā divas reizes ir saņēmusi **sociālo rehabilitāciju institūcijā**. Pirmajā reizē pakalpojums tika nodrošināts krīzes centrā Rīgā, otrajā reizē – citā krīzes centrā ārpus Rīgas. Krīzes centrā Rīgā sievietei tika nodrošināts: (1) patvērums; (2) sociālā darbinieka konsultācijas; (3) psihologa konsultācijas; (4) jurista konsultācija un dažādas (5) grupu nodarbības (dzīvesprasmju darbnīcas, radošās grupas un atbalsta grupa). Atrodoties krīzes centrā, sievietei tika arī veikts vecāku prasmju novērtējums, kas bija nepieciešams, lai bāriņtiesā un tiesā apliecinātu, ka sieviete spēj aprūpēt savus bērnus. Sieviete krīzes centrā kopumā pavadīja sešus mēnešus. Savukārt krīzes centrā ārpus Rīgas sievietei tika nodrošināts: (1) patvērums; (2) psihologa konsultācijas; (3) traumatologa konsultācija; (4) fizioterapeita konsultācija; (5) un mātei kopā ar bērnu bija iespēja apmeklēt mūzikas terapiju un (6) doties dažādās ekskursijās, piemēram, uz mini zoodārzu un dabas takām. Jāatzīmē, ka bērns krīzes centra laikā saņēma smilšu terapiju un reitterapiju, par ko sieviete ļoti priecājas, jo iepriekš bērnam nelielā vecuma dēļ netika nodrošināts tikpat kā nekāds atbalsts. Sieviete krīzes centrā kopumā pavadīja septiņus mēnešus.
- Saskaņā ar sniegto informāciju sieviete pēc krīzes centra Rīgā atstāšanās ir turpinājusi apmeklēt psihologu, kas viņai bija krīzes centrā, un **atbalsta grupu** NVO. Taču vēlāk no psihologa konsultācijām (sociālā rehabilitācijas pakalpojuma dzīvesvietā) ir atteikusies, jo ir uzskatījusi, ka tās viņai vairs nav nepieciešamas.
- Gadījuma vadītāja uzskata, ka nodrošinātie pakalpojumi ir sasnieguši vēlamu rezultātu, jo sievietei tika (1) nodrošināts patvērums un (2) sniegts psihoemocionālais atbalsts. Citi pakalpojumi sievietei netika apsvērti, jo sievietes aktuālākā vajadzība bija drošs patvērums:

“Pakalpojuma mērķis bija rehabilitēt mammu un bērnu, un arī vecāko bērnu. Pakalpojums ir sasniedzis to mērķi. Tas, ka tālāk tie procesi notiek... Es domāju, ka viņa ir rehabilitēta, izglītota, bet nav sasniegts viņas mērķis, ko viņa gribēja. [...] Bet tieši rehabilitācija no vardarbības, es domāju, ka mērķis bija sasniegts.”
- Gadījuma vadītāja un sieviete uzskata, ka kopumā sadarbība starp visām iesaistītajām pusēm ir noritējusi labi, izņemot bāriņtiesu. Saskaņā ar sniegto informāciju starp sociālo dienestu un bāriņtiesu ir bijušas viedokļu atšķirības par saskarsmes tiesību nodrošināšanu tēvam:

“Tas bija vienīgais, jo viņai bija svarīgi, lai otra persona nezina, kur viņa atrodas, lai viņa varētu mierīgi rehabilitēties. Galvenais bija to visu noturēt noslēpumā. Un tāpēc arī bāriņtiesai netika izpausta informācija. Es pārķāpu savas robežas un neinformēju bāriņtiesu, jo es uzskatīju, ka man vairāk ir jāšargā šī kliente.”
- Būtiski norādīt, ka gadījuma risināšanā nav sasaukta starpinstitūciju sanāksme, par ko sieviete ir ļoti neapmierināta. Pēc viņas domām, speciālistu sanāksšana kopā sniegtu virzību un palīdzētu nonākt pie rezultāta:

“Vairākkārtīgi bija runāts, ka viņi gribēs sasaukt starpinstitucionālo sēdi. [...] Sākumā viņi solīja, ka sasauks sēdi, bet beigās nesusauca, jo uzskatīja, ka esot kaut kas labāk palicis. Jā, to es tā kā gaidīju ļoti, bet tas nenotika.”

3. Viedoklis par nodrošinātajiem pakalpojumiem

- **Policijas darba vērtējums:** neviennozīmīgs. Sieviete norāda, ka viņa ar policiju ir saskārusies divās dažādās pašvaldībās Vienā atbalsts ir saņemts, bet otrā – tikpat kā nekāds atbalsts nav saņemts no policijas puses. Policijas noteiktā pagaidu aizsardzība pilnībā nesniedza rezultātu, jo (1) vardarbības veicējs turpināja izsekot un emocionāli ietekmēt; (2) tā kā pagaidu aizsardzība tika noteikta tikai sievietei, tad sievietei bija nepieciešams nodrošināt vardarbības veicējam saskarsmi ar bērnu (vēlāk tas tika veikts atbalsta personas klātbūtnē, taču arī nesekmīgi).
- **Atbalsta grupas NVO vērtējums:** neitrāls. Pēc sievietes domām atbalsta grupas nespēj nodrošināt nepieciešamo atbalstu, jo (1) speciālisti kopumā ir bezspēcīgi pret valstī noteiktajiem likumiem un (2) citu sieviešu pieredzes stāsti neiedvesmo, bet gan rada vēl lielāku bezspēcības sajutu. Pakalpojums neietekmēja sievietes situāciju:
“Jā, viņi uzklausa, viņi tur kaut ko ieteica un psiholoģiski mēģināja atbalstīt, bet tu tur ej, un tu saproti, ka tev nekas neiet uz priekšu, pilnīgi nekas nemainās. Reāli neviens nevar palīdzēt, neviens nevar atrisināt to situāciju. Tu paklausies tos briesmīgos stāstus, un tev vēl sliktāk paliek pēc tam. Vismaz man tā bija.”
- **Sociālā darbinieka konsultāciju vērtējums:** ļoti pozitīvs. Sieviete ir ļoti apmierināta ar saņemto atbalstu abos sociālajos dienestos. Sieviete abus savus sociālos darbiniekus raksturo kā atbalstošus un saprotošus speciālistus, vienlaikus arī bezspēcīgus būtiski ietekmēt viņas situāciju. Pēc sievietes domām, pakalpojums daļēji ir ietekmējis viņas situāciju:
“Darbinieki ir labi, viss ir labi. Viņi ir tādi atbalstoši un saprotoši, bet bezpalīdzīgi. Jā, forši aiziet parunāt, paklausīties, ko saka.”
- **Psihologa konsultāciju vērtējums:** ļoti pozitīvs. Sieviete vairākkārt ir saņēmusi psihologa konsultācijas dažādu pakalpojumu ietvaros. Visos gadījumos sieviete ir bijusi apmierināta ar saņemto atbalstu. Pēc sievietes domām, pakalpojums daļēji ir ietekmējis viņas situāciju.
- **Bāriņtiesas darba vērtējums:** ļoti negatīvs. Sieviete ļoti kritiski vērtē gan bāriņtiesas priekšsēdētāja, gan pārējo darbinieku profesionalitāti. Viņaspriekš, bāriņtiesas darbiniekiem nav izpratnes par bērnu vajadzībām noteiktos vecumos un zināšanas par to, kā cieņpilni izturēties pret klientu. Sieviete norāda, ka no darbinieku puses ir saņēmusi ļoti noniecinošu un izsmejošu attieksmi. Pēc sievietes domām, bāriņtiesas darbs ir nelabvēlīgi ietekmējis gadījuma raitu un sekmīgu atrisināšanos:
“Briesmīgi. Es uzskatu, ka bāriņtiesas vienkārši ir jālikvidē, cik vien ātri var. [...] Bāriņtiesas priekšsēdētājam vispār nedrīkstētu ļaut tuvojies bērniem, ne sievietēm, nevienam, kas ir cietis no vardarbības. [...] Ar tām, ar kurām es saskāros [bāriņtiesas darbinieces], attieksme bija vienkārši briesmīga, vardarbīga, noniecinoša, izsmejoša.”
- **Krīzes centra Rīgā sniegtā atbalsta vērtējums:** pozitīvs. Pirmās asociācijas – patvēruma, atbalsta, daļēja drošības sajūta. Sieviete kopumā krīzes centru vērtē pozitīvi, jo tajā viņai tika nodrošināts nepieciešamais atbalsts. Tāpat ļoti atzinīgi tiek novērtēta iesaistīto speciālistu profesionalitāte un krīzes centra telpas. Tiek norādīts, ka telpas ir atjaunotas un tajās pamatā tiek nodrošināts viss nepieciešamais. Domājot, ko tajās varētu uzlabot, tiek norādīts, ka būtu labi, ja māmiņām ar zīdaiņiem tiktu nodrošināta istaba ar tualeti un dušu, lai nav katru reizi jāiet uz koplietošanas telpām. Taču kopējo

pozitīvo viedokli par krīzes centru mazina tas, ka tajā pamatā atrodas sociālajam riskam pakļautas ģimenes un ģimenes locekļu starpā vērojama emocionālā vardarbība. Būtiski norādīt, ka piedāvātās jurista konsultācijas netika izmantotas, jo krīzes centrā pieejamais jurists nodrošina tikai konsultācijas par pagaidu aizsardzības noteikšanu, kas sievietei jau bija noteikta. Pēc sievietes domām, krīzes centrs lielā mērā nodrošināja tobrīd nepieciešamo atbalstu:

“Tur bija diezgan labi, pat ļoti labi. Es biju pat tādā bišķin šokā, ka tas ir tik augstā līmenī. Tur bija bijis remonts, un tad, kad es gāju prom, tur arī sāka remontēt vēl kaut ko. [...] Es domāju, ka būtu labi, ja varētu uztaisīt dažas istabas ar labierīcībām un dušu. Tieši priekš māmiņām ar zīdaiņiem, līdzīgi kā tas ir slimnīcās. Jā, jo ja tev katru reizi ir bērns jāstiepj pa visu gaiteni mazgāt un apkopt... Tas bija tāds sarežģītais [aspekts].”

“Pārsvārā tur bija sievietes, kuras pašas ir no nelabvēlīgas vides, ar dažādām atkarībām. Un viņas pašas dažkārt izraisīja kaut kādu agresiju pret bērniem. Man tas bija tā kā traumējoši. [...] Mēs ar psiholoģi runājām par to, ka es tā kā no vienas traumas nonācu citā traumā.”

“Tad, kad es nonācu [nosaukums krīzes centram Rīgā], maigi sakot, mans stāvoklis bija briesmīgs. Es no turienes izgāju laukā pavisam savādāka. Es kļuvu daudz stabilāka un stiprāka.

Bet tas nav mainījis manu kopējo situāciju, jo es vēl joprojām cīnos.”

- **Krīzes centra ārpus Rīgas vērtējums:** ļoti pozitīvs. Sieviete ļoti atzinīgi novērtē krīzes centrā saņemto atbalstu. Lai arī šajā krīzes centrā telpas nav tik modernas kā iepriekšējā, šajā krīzes centrā tika nodrošināta personiska pieeja un ģimeniska vide. Saskaņā ar sievietes teikto darbinieki bija profesionāli un ieinteresēti. Pēc sievietes domām, krīzes centrs lielā mērā nodrošināja nepieciešamo atbalstu un labvēlīgi ietekmējis viņas situāciju:

“Es raudāju, kad es gāja prom. Tāpēc, ka es biju pieradusi pie viņiem un tur visi bija tādi ļoti sirsnīgi, tur bija tāda ģimeniska vide. Tā bija tāda liela privātmāja, kurā tik tiešām varētu dzīvot ģimene. Viņi man atvainojās par to, ka nav varējuši palīdzēt tik ļoti, cik man bija vajadzīgs. Bet viņi maksimāli visu darīja, kas ir viņu spēkos. Sociālā darbiniece un vadītāja vienmēr bija ļoti ieinteresētas palīdzēt, interesējās, kā man iet, kā notiek tiesas process, jo man tur arī notika tiesas sēdes attālināti.”

- **Tiesas darba vērtējums:** negatīvs. Pēc sievietes domām, tiesa nepietiekami izvērtē katra individuālo situāciju, kā arī viņa pieļauj, ka bijušais vīrs ir uzpircis tiesas darbiniekus, jo tika vilcināta tiesvedība un pieņemti cietušajai nelabvēlīgi lēmumi. Vienlaikus sieviete arī atzīst, ka tiesa darbojas saskaņā ar likumu, kas nav labvēlīgs personām, kas ir cietušas no vardarbības un kurām ar vardarbības veicēju ir strīds par saskarsmes tiesību nodrošināšanu ar bērnu. Pēc sievietes domām, tiesa nav nodrošinājusi nepieciešamo atbalstu:

“Es uzskatu, ka ir jāvērtē katrā situācijā atsevišķi, jo man nepatika, piemēram, ka tiesā mans bērns tiek pielīdzināts visiem bērniem. Netiek vērtēta mana bērna situācija, mana bērna vecums, mana bērna stāvoklis. Tas tiek palaists garām, tāda sajūta, ka viņi gandrīz vai iekopē tos lēmumus. [...] Pagaidu aizsardzība tika pieņemta. Nu, liels

paldies viņiem par to, ka tiesa pieņēma to pagaidu aizsardzību... Bet tas, kas ir ar civilietu un saskarsmes lietu, tur ir lielas problēmas.”

- Būtiski norādīt, ka, tā kā vēl aizvien bijušo laulāto starpā notiek dažādi tiesvedības procesi un vardarbības veicējs uzstāj uz saskarsmes tiesību nodrošināšanu ar bērnu, sieviete nejūtas, ka viņas gadījumā būtu sasniegts sekmīgs rezultāts. Vienlaikus sieviete arī norāda, ka šobrīd jūtas emocionāli daudz stiprāka, jo bez asarām acīs var runāt par savu situāciju.

4. Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi

- Saskaņā ar gadījuma vadītājas viedokli šādu gadījumu risināšanā viens no labākajiem atbalsta veidiem ir krīzes centra vai krīzes dzīvokļa nodrošināšana, jo tas cietušajai personai sniedz iespēju pamest vardarbīgo vidi, kas ir tās primārā vajadzība. Gadījuma vadītāja norāda, ka ārvalstīs pastāv arī viesģimeņu pakalpojums, kura ietvaros no vardarbības cietušajai ģimenei ir iespēja uz noteiktu laiku padzīvot kādā citā ģimenē.
- Pēc gadījuma vadītājas domām, šī gadījuma risināšanā būtu bijis atbalstoši, ja sievietei uz laiku tiktu nodrošināts mentors vai atbalsta persona, kas sniedz psihoemocionālu un praktisku atbalstu juridisku jautājumu risināšanā, jo ne sociālais darbinieks, ne ģimenes asistents to nevar nodrošināt:

“Es domāju, ka būtu noderējis kāds mentors. Tā kā vardarbības ir dažādas, vardarbības scenāriji izvēršas ļoti daudzšķautņaini. Ja valstī būtu pieejams mentora pakalpojums, kurš iet līdzī upurim līdz kaut kādam loģiskam iznākumam, jo šajos brīžos ģimenē vienmēr ir vajadzīga atbalsta persona. Vajag personu, kas ir izgājusi šos kursus, kas prot strādāt un iznest šo ģimeni, lai pilnībā pasargātu no šiem riskiem. Tieši tāda atbalsta persona. Lai var kārtot juridiskos jautājumus, lai ir atbalsts sadzīvē.”

4.2.15. Vardarbību ģimenē veikušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GVP1

1. Konkrētās vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts

- Vīrietis, precējies, daudz bērnu ģimenes tēvs, 34 gadi, strādā. Šobrīd ar ģimeni nedzīvo. Alkohola reibumā bija vardarbīgs pret savu sievu. Gan emocionālā, gan fiziskā vardarbība. Intervija notika krieviski.
- Ģimene sadarbojās ar sociālo dienestu jau pirms vardarbības gadījuma konstatēšanas. Vienā no vizītēm sociālais darbinieks pamanīja, ka sievai ir zila acs, un tika uzsākta gadījuma risināšana par vardarbību ģimenē. Sociālā darbiniece ir pārliecināta, ka piefiksētais gadījums 2024. gadā nav pirmā vardarbības epizode, viņai ir informācija, ka vardarbība bijusi arī 2019. gadā.

2. Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā

- Attiecībā uz vardarbības veicēju tika piešķirti šādi pakalpojumi: kursi vardarbīgas uzvedības mazināšanai (10 nodarbības) un 16 psihologa konsultācijas, kā arī pašvaldības sociālā darbinieka konsultācijas un narkologa pakalpojumi. Vēl jāatzīmē, ka tiesas ceļā sievietei tika noteikta pagaidu aizsardzība ar noteikumu netuvoties. Tas

sekmēja situācijas uzlabošanās. Vīrietis pārstāja lietot alkoholu un līdzdarbojās situācijas risināšanā, proti, apmeklēja kursus vardarbīgas uzvedības mazināšanai un psihologa konsultācijas. Pēc pusotra mēneša pagaidu aizsardzība tika noņemta, un vīrietim ir iespēja tikt ar bērniem.

- Galvenie ieguvumi: Komplekso pasākumu rezultātā (pagaidu aizsardzība ar noteikumu netuvoties, tiesas process, kursi vardarbīgas uzvedības mazināšanai un 16 psihologa konsultācijas) sekmēja to, ka vīrietis izvērtēja savu uzvedību un vardarbīgās uzvedības izpausmes alkohola reibumā un vairs alkoholu nelieto, ir kodējies:

“Vīrietis aizdomājās par to, ka viņam vardarbīga uzvedība ir tad, kad viņš ir alkohola ietekmē. Viņš ir kodējies. Viņš no tā laika nelieto alkoholu. Ģimenē uzlabojās situācija. Tas vīrietis pats novērtēja, ka daudz kas viņam bija jādara, jāstrādā ar vairākiem speciālistiem, bet viņš pats ļoti pozitīvi novērtēja tās pārmaiņas”.

- Attiecībā uz cietušo sievieti tika nodrošināti šādi pakalpojumi: pašvaldības sociālā darbinieka pakalpojums, rehabilitācija NVO, kas sniedz atbalstu vardarbībā cietušajiem, tajā skaitā, jurista, sociālā darbinieka un psihologa pakalpojumi, pagaidu aizsardzība, ko noteica tiesa.
- Galvenie ieguvumi: pagaidu aizsardzības nosacījumi nodrošināja sievietei drošību un vardarbības ģimenē draudi ir novērsti vai mazināti.
- Pagaidu aizsardzību atcēla pēc cietušās sievietes iniciatīvas, jo viņa redzēja, ka vīrietis ir mainījies un alkoholu nelieto:

“Pagaidu aizsardzības lēmums tika atcelts, jo viņa pamanīja, ka vīrietis ir ļoti mainījies, alkoholu nelieto un bērni skumst pēc tēva. Un tad, kad viņš ir skaidrā, tad viņš ģimenei ir ļoti labs atbalsts un resurss. Situācija uz doto brīdi ir diezgan stabila”.

3. Viedoklis par nodrošinātajiem pakalpojumiem

- Emociju ziņā intervijas dalībnieks kopumā bija pozitīvi noskaņots, labprāt piedalījās pētījumā un arī visus pakalpojumus vērtēja pozitīvi.
- **Kursu vardarbīgas uzvedības mazināšanai vērtējums** (sociālā darbinieka un psihologa konsultācijas): ļoti pozitīvs. Pozitīvi tiek vērtēta gan saskarsme ar iesaistītajiem speciālistiem (sociālo darbinieku un psihologu), gan arī telpas (*“liela telpa, visiem pietika vietas”*). Attiecībā uz speciālistu attieksmi izskan šāds vērtējums: *“Domāju kāda nikna gadīsies, bet bija patīkami komunicēt”*. Uz jautājumu, vai kaut ko vēlētos mainīt šajā pakalpojumā, vīrietis uzsvēra, ka viņam viss patika un viņš neko nemainītu. Pozitīvi tiek vērtēts tas, ka tika nodrošināts transports, lai nokļūtu uz kursu norises vietu. Tāpat pozitīvi tiek vērtēts arī tas, ka grupu nodarbībās bija iespēja runāt gan latviski, gan krieviski: *“Mūsu grupā bija gan krieviski, gan latviski runājošie. Ja kāds kaut ko nesaprot, pārtulko, lai būtu saprotams, un izprintēja lapiņas [ar informāciju].”*
- Būtiski uzsvērt, ka kursu sākumā vīrietis juties nekomfortabli, jo bijis grūti par sevi runāt, kā arī tādēļ, ka kursu dalībnieces bijušas lielākoties sievietes. Bet nodarbību laikā viņš pakāpeniski atvēries un kursu noslēgumā juties jau ļoti labi: *“Pirmās divas nodarbības tā ne visai, kamēr iepazīnāmies. Neērti bija stāstīt pa sevi, bet tad palika vieglāk. Jo es biju viens un daudzas meitenes; kad ir puiši, tad ir vieglāk”*

grupā. Kautrējos, pēc tam sapazināties, tad vieglāk. [...] Pēc nodarbību beigām man ārkārtīgi iepatikās. Bet sākumā skumīgi, bailīgi.”

- Vīrietim ļoti svarīgi bija, ka kursos ir draudzīga atmosfēra, un viņš uzsvēra, ka, ja viņam nodarbības būtu nepatīkamas, viņš uz tām neietu:
“Ja būtu kāds niknāks [kursu vadītājs], tad gan varbūt neietu. Ja būtu nepatīkami, tad nestaiģātu. Kad beidzās, es pat teicu, ka, ja būs vēl kas tāds, tad zvaniet. [...] Patīkami komunicēt, uzmanīgi klausās. Tā bija pieņemts, ka, ja kāds stāsta, tad nepārtrauc.”
- Galvenie ieguvumi no šīm nodarbībām intervētā vīrieša vērtējumā ir tas, ka tajās viņš mācījies *“kā savaldīties, par emocijām, kā komunicēt ar bērniem”* un viņam mainījusies attieksme gan pret to, kā runāt ar bērniem, gan pret alkoholu un darba kavēšanu:
“Izmainījās. Dzert pārstāju, ar bērniem sāku labāk satikt. Darbu neizlaižu, kā agrāk mēdzu kavēt. Ne par visiem 100% izmainījos, bet kaut ko deva, negāju velti”
- **Psihologa pakalpojuma vērtējums: pozitīvs.** Kopumā intervijā vīrietis ievērojami vairāk stāstīja par kursiem vardarbīgas uzvedības mazināšanai, nevis psihologa pakalpojumu, tādēļ informācija psihologa pakalpojuma vērtējumam ir ierobežota. Tomēr kopumā psihologa konsultācijas tika vērtētas pozitīvi. Vienlaikus vīrietim interesantāki šķita kursi vardarbīgas uzvedības mazināšanai:
“Labāk, kad ir liela grupa. Tagad, kad viens eju [pie psihologa], garlaicīgāk, vairāk jārunā. Grupā laiks ātrāk paskrien.”
- Konkrētajā gadījumā pasākumu komplekss sekmēja to, ka vīrietis ir pārstājis lietot alkoholu, kas sekmē gan to, ka viņam tagad ir vairāk naudas (tā netiek nodzerta un labāk var nopelnīt, jo nekavē darbu), gan arī problēmas ģimenē risinās:
“Naudas kļuva vairāk. Agrāk bija jādomā, kur ņemt. Pārstāju dzert, mašīnu nopirku. [...] Vienkārši problēmu mazāk kļuva, tās risinās.”

4. Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi

- Sociālā darbinieka vērtējumā konkrētajā situācijā visi nepieciešamie pakalpojumi bija pieejami un gadījums ir veiksmīgi risināts. Vienlaikus situācijas stabilitāte ir atkarīga no tā, vai vīrietis arī turpmāk nelietos alkoholu un spēs risināt konfliktus nevardarbīgā veidā:
“Uz doto brīdi es nesaredzu, ka tur varētu vēl kaut kas uzliesmot. Bet es atkārtosos, tas ir ļoti atkarīgs no vīrieša atturēšanās no alkohola. Gan sievietei, gan vīrietim uz priekšu nepieciešams nodrošināt psihoemocionālo atbalstu, lai cilvēks mācītos mazināt savu spriedzi, noņemt to bez alkohola lietošanas. Lai viņi mācētu risināt konfliktus, ja tādi notiek, nevardarbīgā veidā.”
- Jāatzīmē, ka vīrietim, kas veicis vardarbību, plānots nodrošināt vēl arī individuālās konsultācijas par bērnu emocionālo attīstību (BEA), bet tas ir nākošais posms pēc psihologa konsultācijām.

4.2.16. Vardarbību ģimenē veikušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GVP2

1. Konkrētās situācijas, t.sk. vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts

- Sieviete, 31 gads, trīs bērni (4, 9 un 11 gadi), viena pati rūpējas par bērniem, nestrādā, saņem GMI pabalstu un mājokļa pabalstu, ir trūcīgā statuss.
- Informācija par vardarbības gadījumu neprecīza, jo sociālais darbinieks, ar ko notika saziņa, bija slimības atvaļinājumā un arī norādīja, ka šo gadījumu labi nezina, jo sieviete nav viņas kliente. Zina tikai to, ka sievietei pašai ir vardarbības ģimenē pieredze (viens no bērnu tēviem bijis ļoti vardarbīgs gan pret māti, gan bērniem, šobrīd atrodas cietumā, otrs – par bērniem nerūpējas un dzīvo citur), un ir bijušas problēmas ar bērnu pieskatīšanu (bērnu pamešana novārtā), tādēļ sieviete iesaistīta grupā par bērnu audzināšanu.

2. Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā

- Nodarbības par bērnu audzināšanu, kuras vada psihologs un sociālais darbinieks. Sieviete tās apmeklē pagaidām vienu mēnesi. Galvenie ieguvumi: kliente apzinās nepieciešamību strādāt ar sevi, lai novērstu bērnu ciešanas, lai bērni nepieļautu tās kļūdas, ko pati pieļāvusi, un lai bērni nebūtu pakļauti negatīvai pieredzei, kādu pati piedzīvojusi:

“Es audzinu viena pati trīs bērnus. Vecāku atbalsta man nav, neviena man nav. Tikai kaimiņiene mani atbalsta. Man ir grūti ievirzīt pareizi bērnus. Arī lai man būtu ar viņiem labas attiecības. Nevis kā vecāks, bet lai es būtu viņiem draudzene. Lai viņiem tālāk nebūtu stipru negatīvu seku, problēmu, traumu, kā, piemēram, man bērniībā bija, kas atstāja ļoti negatīvu ietekmi uz manu pieaugušā dzīvi. Var teikt, ka laboju savas kļūdas. Lai bērni nepieļautu tās kļūdas, ko es”.

3. Viedoklis par nodrošinātajiem pakalpojumiem

- Emociju ziņā intervijas dalībnice bija ļoti pozitīvi noskaņota, ar prieku piedalījās pētījumā un arī visus pakalpojuma aspektus vērtēja pozitīvi.
- Pakalpojums kopumā tiek vērtēts ļoti pozitīvi: pozitīvi tiek vērtēta gan iesaistīto speciālistu (sociālā darbinieka un psihologa) profesionalitāte, gan arī attieksme, gan arī telpas (jauna ēka, telpas gaišas un plašas). Attiecībā uz speciālistu attieksmi īpaši tiek pozitīvi atzīmēta sabalansētā pieeja, jo klients tiek gan uzslavēts, gan arī kritizētas un analizētas viņa pieļautās kļūdas:
- *“Ko Jūs domājat par speciālistu – psihologu, kurš sniedza atbalstu? Kā Jūs viņu raksturotu? Profesionāls. Vismaz man tā šķiet, jo es ne katru dienu ar to saskaros. Man patīk, ka viņš nepielāgojas. Ir situācijas, kad uzslavē, bet ir situācijas, kad saka, ka tas nebija pareizi un varēja rīkoties savādāk. Spēj ievirzīt pareizā virzienā”.*

- Galvenie ieguvumi no šīm nodarbībām klientes vērtējumā ir tas, ka tajās klients tiek virzīts strādāt ar sevi, mainīt sevi, domājot gan par sevi, gan bērniem, un uzstādot mērķus, ko nepieciešams mainīt un panākt:

“Tas, ka sevi jāvirza mazliet citā virzienā. Ne tā, kā mēs parasti dzīvojām, un mums likās, ka tā ir mūsu norma. Ir, pie kā strādāt. Un tas izrādījās ļoti sarežģīti. Strādāt ar sevi. [...] Pirmkārt, jānodarbojas pašam ar sevi. Ar savām domām, ar savu rīcību. Nepārsteigties ar kaut ko – secinājumiem, darbībām. [...] Pārdomāt dzīves plānu un izvirzīt sev mērķi, un uz to iet. Izdosies ne viss un uzreiz, bet pamazām viss ir iespējams”.

- Konkrētajā gadījumā ir pārāgrī izvērtēt sniegtā atbalsta pakalpojuma lietderību, jo pakalpojums vēl tiek saņemts, bet viennozīmīgi var secināt, ka tas ir pamats pozitīvām pārmaiņām.

4. Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi

- Sieviete pieteikusies arī individuālām nodarbībām pie psihologa, bet pagaidām gaida rindā, jo konkrētajā pašvaldībā psihologu pakalpojuma nodrošinājums nav pietiekams (uz to norāda gan sociālā darbiniece, gan pakalpojuma saņēmēja).

4.2.17. Vardarbību ģimenē veikušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GVP3

1. Konkrētās vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts

- Sieviete, vientuļā māte, ģimenē trīs bērni (19, 17 un 11 gadi), vecākajam bērnam GRT. Sieviete uzaugusi ārpusģimenes aprūpes institūcijā, ilgstošā bezdarbiece, no bijušā vīra piedzīvota emocionālā vardarbība.
- Emocionāla un fiziska vardarbība: sociālā dienesta kliente no 2012. gada, novērotas bērnu aprūpes prasmju problēmas, t.sk. higiēnas problēmas un fiziska vardarbība:
- *“Bērns [sieviete] ir izaudzis bērnu namā. Viņai tas ļoti lielas grūtības sagādāja. Viņa rūpējas par saviem bērniem, bet tā aprūpe ir tāda kontrolējama. Es pie viņas gāju katru nedēļu, es teicu – [personas vārds], sakārtosim māju, izdarīsim visu!”*
- Iesaistītās institūcijas: sociālais dienests.

2. Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā

- Gadījuma risināšanā kopumā izmantoti šādi pakalpojumi:
  - sociālā darbinieka konsultācijas (regulāri)
  - psihologa konsultācijas (vairākkārt, pēdējo reizi 2024. gada vasarā)
  - sociālā rehabilitētāja konsultācijas (vairāk nekā pirms diviem gadiem)
  - nodarbības par bērnu audzināšanu (tika uzsāktas pavasarī, intervijas sniegšanas laikā pakalpojums vēl nav noslēdzies).

3. Viedoklis par nodrošinātajiem pakalpojumiem

➤ **Sociālā darbinieka konsultāciju vērtējums:** neitrāls. Sieviete sociālā darbinieka konsultācijas vērtē neitrāli, jo sociālais darbinieks sniedz atbalstu, taču nespēj pilnībā motivēt. Tāpat arī sociālā dienesta telpas tiek vērtētas neitrāli: *“Normāli, mums bija tur tālākajā kabinetā. Bet tā kopumā? Kā var, tā dari.”* Galvenie ieguvumi: ģimenes situācijas novērošana.

➤ **Psihologa konsultāciju vērtējums:** pozitīvs. Sieviete atzinīgi vērtē gan telpas, kurās tika saņemts pakalpojums, gan arī psihologu, kurš sniedza konsultācijas. Sieviete psihologu raksturo kā profesionālu, atsaucīgu un tādu, kurš spēj atbalstīt un iedvesmot. Sieviete atzīst, ka psihologa konsultācijas viņai ir bijušas noderīgas, jo iepriekš dzīvē ir bijuši periodi, kad ir apsvērta pašnāvība. Tāpat atzinīgi tiek vērtētas telpas, kurās pakalpojums tika nodrošināts. Tās ir bijušas nesen kā renovētas, tādēļ ir grūti pateikt, ko tajās būtu bijis nepieciešams uzlabot. Sieviete noliedz, ka darītu kaut ko citādi, ja pati būtu psihologs, kas kopumā liecina, ka viņa ir apmierināta ar saņemto pakalpojumu. Galvenie ieguvumi: psihoemocionāls atbalsts, instrumenti, kā rīkoties grūtos brīžos:

“Bija profesionāls. Visi bija atsaucīgi. Iedod padomu, pastāsta, kā darīt. Atbalsta, atbalsta... Viņa citreiz arī iedvesmoja, piemēram, tu atnāc bez garastāvokļa, un viņa prasīja, kas ir noticis, kāpēc tā. Un pēc tam tu sāc runāt, un aiziet tā kā normāli. Bet brīžiem bija tā, ka tu nevari atvērties. Tu esi sevi ieslēgts. Ir arī tādi brīži bijuši. Es jau tā pati par sevi esmu ne pārāk atvērts cilvēks. Es labāk sevi noslēpšu...”

“Viņa teica: “Aizbrauc pie upītes, svaigā gaisā... Ieelpo un izelpo, ieelpo, izelpo”. Un tu domā, kā tas palīdz, bet tad, kad tu esi pie upes, tu domā: “Jā”, un asaras pašai birst.”

*“Jā, man tajā brīdī tas bija noderīgi, jo man ir bijuši periodi, kad vispār vairs neko negribas. Bija tādas sajūtas, ka pat dzīvot vairs negribējās. Arī tagad brīžiem tā ir. **Tas ir mazinājies pēc psihologa konsultācijām?** Kaut kad jau parādās tās emocijas. Viņas jau dod kaut ko...”*

➤ **Nodarbību par bērnu audzināšanu vērtējums:** ļoti pozitīvi. Sieviete gan nodarbību vadītāju, gan telpas, kurās notiek nodarbības, vērtē ļoti atzinīgi. Sieviete grupas vadītāju raksturo kā priecīgu, laipnu un saprotošu. Sieviete norāda, ka nodarbību laikā tiek runāts par bērnu audzināšanu, taču ir tik interesanti, ka dažkārt negribas iet mājās. Tāpat arī telpas tiek pozitīvi vērtētas, jo tās ir jaunas. Sieviete nezina, kā varēs nākotnē iztikt bez nodarbībām, jo pie tām ir ļoti pieradusi un satuvinājusies ar grupas dalībniekiem. Arī šajā gadījumā sieviete noliedz, ka darītu kaut ko citādi. Galvenie ieguvumi: jaunas zināšanas par bērnu audzināšanu, iespēja uzzināt, ka arī citi vecāki saskaras ar izaicinājumiem bērnu audzināšanā:

“Viņa ir priecīga, pret visiem laipna. Foršs cilvēks, man viņa patīk, ar viņu var sarunāties, un viņa tevi saprot. Izprot situāciju.”

“Mēs izrunājām visu par bērniem, kā bērnam pareizi ir jāaug, kā bērnam vairāk ieskaidrot, kā viņu iedvesmot...”

“Protams, ka tumši zaļš! [ļoti pozitīvs] Kas tur patīk? Viss, tur taču visu jaunu uztaisīja. Viņiem jau kā gads ir.”

4. Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi

- Sociālais darbinieks norāda, ka pašvaldībā kopumā pietrūkst psihologu šādu gadījumu risināšanai, taču attiecībā uz konkrēto gadījumu neuzskata, ka būtu nepieciešami papildu pakalpojumi.

4.2.18. Vardarbību ģimenē veikušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GVP4

1. Konkrētās situācijas, t.sk. vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts

- Sieviete, apmēram 45 gadi, trīs bērni (7, 10 un 12 gadi).
- Gan sievietei, gan viņas vīram alkohola atkarības problēmas. Vīram redzes invaliditāte. Ģimenē bijusi vardarbība pret bērniem (pamešana novārtā un emocionālā vardarbība). 2022. gadā abiem vecākiem pārtrauktas aizgādības tiesības (kaimiņi ziņojuši par alkohola lietošanu un pārkāpumiem). 2024. gadā bāriņtiesā nonākusi informācija par alkohola lietošanu, bērni atkārtoti izņemti. Bērni atradušies vienu mēnesi krīzes centrā, pēc tam pie audžuģimenes. Pēc gada vecāku tiesības atkal atjaunotas. Sieviete strādā par apkopēju skolā.

2. Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā

- Sieviete saņēmusi šādus pakalpojumus:
  - Sociālā darbinieka konsultācijas;
  - Ģimenes asistents;
  - Atkarību speciālists;
  - Konsultācijas kā vardarbību veikušai;
  - Bāriņtiesa (atņemtās un atjaunotas vecāku tiesības, pēc tam atkal bērni ir izņemti no ģimenes, un šobrīd atkal atgriezušies ģimenē);
  - Narkologs (medikamenti).
- Daudzveidīgie atbalsta pakalpojumi (sociālā darbinieka konsultācijas, ģimenes asistents, atkarību speciālists, narkologs) ir sekmējuši to, ka bāriņtiesa ir pieņēmusi pozitīvu lēmumu par trīs bērnu atgriešanos ģimenē. Joprojām īstenotā kontrole (policija bāriņtiesas uzdevumā regulāri pārbauda situāciju ģimenē), kā arī narkologa un atkarības speciālista apmeklēšana sekmē to, ka alkohols ģimenē netiek lietots vai tiek lietots kontrolēti (piemēram, svētkos, par ko liecina intervijā netieši paustā informācija). Kopumā var secināt, ka sniegtais atbalsts ir nodrošinājis pozitīvas pārmaiņas šajā ģimenē.

3. Viedoklis par nodrošinātajiem pakalpojumiem

- Kopumā intervijas dalībiece pozitīvi vērtēja šādus pakalpojumus: sociālā darbinieka konsultācijas, ģimenes asistents, atkarību speciālists, narkologs. Vispozitīvākais vērtējums tika sniegts par atbalstu, kas saņemts no sociālā darbinieka un ģimenes asistenta.

- Negatīvs vērtējums izskanēja par bāriņtiesas attieksmi, kā arī attiecībā uz krīzes centru un audžuģimeni, kur atradās bērni.
- Intervijas dalībniece pati nereflektēja par to, kādu ieguvumu sniedz konkrētie pakalpojumi un sniegtais atbalsts. Viņa uzsvēra to, ka, izpildot noteiktās prasības (apmeklējot sociālo darbinieku, atkarību speciālistu, narkologu), viņas bērni ir atgriezušies ģimenē pie viņas un tas ir galvenais ieguvums.
- Intervijā pirmais atbalsta pakalpojums, kas tiek vērtēts, ir **konsultācijas pie sociālā darbinieka**. Tās tiek vērtētas ļoti pozitīvi, uzsverot, ka sociālais darbinieks ir ļoti atsaucīgs, sniedz labus padomus: *“Ļoti labas [emocijas]. Ar sociālo darbinieku ļoti labs kontakts. Nāk pretim un var griezties pēc padomiem, vienmēr risināsim kopā”*. Telpas, kurās notiek sociālā darbinieka konsultācijas, intervijas dalībnieces vērtējumā ir patīkamas, gaišas un svaigi izremontētas, bet pats būtiskākais, ka telpās, kurās pieņem sociālais darbinieks, ir laba skaņas izolācija: *“Ļoti piemērotas. Neko neviens cits nedzird”*.
- Otrs pakalpojums, kas intervijā tiek novērtēts, ir sniegtais **ģimenes asistenta atbalsts**⁷. Ģimenes asistenta pakalpojumu sieviete ir saņēmusi pirms diviem gadiem. No sākuma ģimenes asistents ir nācis mājas vizītēs divas reizes nedēļā, pēc tam vienu reizi nedēļā pusgada garumā. Viens no galvenajiem ieguvumiem, ko izceļ intervijas dalībniece, ir tas, ka ģimenes asistents iedrošināja lietot datoru: *“Viņa man iemācīja daudz ko datorā, kur ieiet un kā ieiet. Kā pareizi ieiet”*. Otrs būtiskais ieguvums ģimenē ir tas, ka ģimenes asistents palīdzēja noorganizēt transportu, lai vīrs aizbrauktu uz operāciju, kā arī palīdzēja nokārtot redzes invaliditātes dokumentus: *“Vīram palīdzēja invaliditāti nokārtot, viņam redze pasliktinājās pēc covid potēm. Palīdzēja ar transportu aizvest uz operācijām”*. Ar ģimenes asistentu sieviete ir izveidojies ļoti labs kontakts, kas šad un tad tiek uzturēts joprojām – vajadzības gadījumā viņa var ģimenes asistentam piezvanīt, dažkārt satiekas pilsētā.
- Intervijas turpinājumā tika lūgts novērtēt pieredzi pie **atkarības speciālista**, kas savus pakalpojumus sniedz citā pilsētā. Tas ir pakalpojums, kas tiek apmeklēts joprojām: ja sākotnēji vizītes pie atkarības specialista bija vienu reizi mēnesī, tad tagad tās ir vizītes reizi divos mēnešos. Speciālista sniegtie pakalpojumi un attieksme tiek vērtēta ļoti pozitīvi: *“Ļoti labs. [...] Viņš ir saprotošs”*. Savukārt, nedaudz kritiskāka attieksme tiek pausta par telpām, kurās pakalpojums tiek sniegts, jo tajās nav pietiekami laba skaņas izolācija: *“Es teikšu, ka vidēji, nav izolācija. Ja skaļāka balss, var dzirdēt”*.
- Ģimenes pieaugušie locekļi vīrs un sieva apmeklē arī **narkologu**. Sākotnēji narkologs tika apmeklēts divas reizes mēnesī, šobrīd – vienu reizi divos mēnešos. Šobrīd intervijas dalībnieces vīrs alkoholu nelieto gadu. Speciālista pakalpojumi kopumā tiek vērtēti pozitīvi. Vienīgi kritika tiek pausta par to, ka vizītes laikā telpā atrodas arī medmāsa, kas dzird visu runāto:

“Neteikšu, ka slikti. [...] Es vērtēju viņu pozitīvi, bet es esmu dzirdējis, ka tie, kuri pazaudējuši tiesības, viņš ir stingrāks pret viņiem. [...] Turpat sēž māsiņa, nevar īsti izklāties [runāt], ja nu viņa pastāstīs kādam citam”.

⁷ Ģimenes asistenta pakalpojums nodrošina personai atbalstu un apmācību sociālo prasmju apgūšanā, bērna aprūpē un audzināšanā, mājsaimniecības vadīšanā saskaņā ar individuāli izstrādātu sociālās rehabilitācijas plānu.

- Otrs aspekts, kas intervijas dalībnieci nepatīk, ir tas, ka bāriņtiesas pārstāvji zvina narkologam un pārbauda, vai intervijas dalībniece ar savu vīru ir bijusi vizītē. Tas viņai liekas lieks pasākums, jo ārsts jau tāpat sagatavo dokumentu, ka viņi vizītē ir bijuši un tas tiek iesniegts sociālajam darbiniekam, bet sociālais darbinieks par to informē tālāk bāriņtiesu:

“Un bāriņtiesa zvina tam narkologam. Lai gan sociālajam darbiniekam pēc katras vizītes ārsts uzraksta zīmi, ka es esmu bijusi. Kopā ar vīru, ka vīrs arī bija. Vienalga viņam ņem un zvina”.

- Salīdzinoši negatīvi intervijas dalībniece vērtē savu pieredzi attiecībā uz **bāriņtiesu**. Viņa uzskata, ka bāriņtiesa nepietiekami iedziļinās situācijā un neizvērtē adekvāti, vai bērnus ir pamatoti izņemt no ģimenes, vai nav:

“Pastāstiet par savu pieredzi ar bāriņtiesu.

Varētu vidēji ielikt. Tas būtu daudz priekš viņiem. [...] Viņi neizvērtē īsti situāciju, vai ir jāizņem bērni vai nav, vai bērni var parūpēties par sevi vai nevar. Vecāks alkohola reibumā, viss, vedam prom. Neiedziļinās situācijā viņi.

Jums bija pieredze, ka viņi atnāca un izņēma bērnus.

Jā, lai gan bija kaimiņš, kas bija ar mieru bērnus uz diennakti paņemt, bet viņi uzskatīja, ka vienā mājā nedrīkst”.

- Jāatzīmē, ka pieejamā konteksta informācija tomēr liecina, ka bāriņtiesai ir bijis pamats izņemt bērnus, jo tā nebija pirmā šāda veida situācija, bet gan atkārtota, un klientes kritika šajā aspektā attiecībā uz bāriņtiesu drīzāk saistāma ar to, ka intervijas dalībniece pilnībā neapzinās riskus, kas saistīti ar vecākiem alkohola reibumā un maziem bērniem. Viņas komentāri atklāj, ka viņa izpilda bāriņtiesas izvirzītās prasības, lai atgūtu bērnus (“Man jau bija daudz ko teikt, bet labāk pa viņu spalvai”), bet neizprot bāriņtiesas argumentus un savas kļūdas. Piemēram, viņa uzskata, ka svētku reizēs ir pieļaujams lietot alkoholu un kritizē policiju, ka tā bāriņtiesas uzdevumā uz svētkiem veic kontroles vizītes: “Kā ir svētki, tā ir pārbaude. Kā ir svētki, tā ir pārbaude. Man draudzene arī, paretam [lieto alkoholu], var teikt, ka uzķērās uz viņiem. Pat policisti dažreiz smejas par bāriņtiesu, kad viņiem liek braukt tur.”. Tas netieši liecina, ka, neskatoties uz atkarības speciālista un narkologa apmeklējumiem, alkoholisma kā problēmas apmērs šajā ģimenē nav pilnībā apzināts, jo alkoholisma gadījumā arī alkohola lietošana svētku reizēs noteikti nav vēlama, jo no alkohola atkarīgās personas lielākoties nespēj kontrolēt savu alkohola patēriņu (piemēram, izdzert tikai vienu alkohola devu un tad apstāties).

- Cits aspekts gan jānorāda, ka bāriņtiesa tiek uztverta kā sodoša un kontrolējoša iestāde, kas nevis palīdz risināt problēmas, bet gan nosoda cilvēku: “Kad tu esi iekritis bedrē, tad tevi noliek pavisam, tu esi melns un maziņš”.

- Jāatzīmē, ka bāriņtiesa joprojām lūdz policijai apmeklēt šo ģimeni kontroles vizītēs, kā arī ģimenes pieaugušajiem (vīram un sievai) apmeklēt atkarību speciālistu un narkologu. Savukārt, vīram ir izvirzīta prasība apmeklēt anonīmo alkoholiķu kluba zoom sanāksmes, ko vīrs nevēlas pilnībā ievērot:

“Jāiet vēl joprojām pie atkarību speciālista. Joprojām liek vīram zoom sēdēt. Anonīmie alkoholiķi. Vīrs pateica, ka vasaras laikā nepiespiedīsiet, mums ir liels dārzs,

pushektārs, mēs ejam uz mežu, mēs ogojam, sēņojam, viņš teica, ka vasarā viņu nepiespiedīs”.

Intervijas dalībniece tika aicināta paust savu viedokli arī par **krīzes centru**, kur bērni tika ievietoti uz mēnesi, kā arī audžuģimeni, kur bērni nonāca pēc krīzes centra. Krīzes centrs tika vērtēts ļoti negatīvi šādu iemeslu dēļ: pirmkārt, intervijas dalībniecei nepatika, ka bērniem, nesaskaņojot ar vecākiem, tiek dotas zāles, lai viņi būtu mierīgi: *“Es aizbraucot ieraudzīju, ka bērni tādi miegaini, lēni. Es vēl neko nesapratu. Bet tad es dzirdēju. Ne jau man vienīgajai bērni izņemti. Viņi dod nomierinošas zāles, bet vai bez vecāku atļaujas drīkst dot? Bet ja man tas bērns tās zāles nepanes?”.*

Otrkārt, viņai nepatika, kā krīzes centrā tika sniegta medicīniskā palīdzība bērnam kukaiņa koduma gadījumā: krīzes centrā pampumu centās mazināt, turot kāju aukstā ūdenī, bet intervijas dalībniece uzskatīja, ka pareizi būtu lietot speciālu smēri kodumu gadījumiem, ko viņa pati atveda uz krīzes centru otrā dienā.

Treškārt, intervijas dalībniecei bija bažas, ka viņas bērni var iedomāties aizbēgt no krīzes centra, jo bija citi gadījumi, kad bērni no šī centra aizbēg.

Ceturtkārt, viņa uzskatīja, ka krīzes centra psihologs bija neprofesionāls, jo teica bērniem, ka pēc dažām dienām bērni tiks mājās, bet tas neatbilda patiesībai, jo bērni nonāca audžuģimenē: *“Vēl man nepatika tas, kā psihologs runāja. Man dēls teica, ka pēc tik un tik dienām būs mājās. Es zināju, ka nebūs tā. Es prasu, kas tev to teica? Man tur tā tante. Izrādās, tas bija psihologs. Bet psihologs nedrīkst tā teikt, ja viņš nezina gala rezultātu, kas būs. Bērns skaita dienas, kad būs mājās, gaida...”.*

- Mazliet labāk tika vērtēts **audžuģimenes pakalpojums**, jo tika uzsvērts, ka audžuģimene bija draudzīga un laipna, bet kritiski tika vērtēts tas, kā tiek nodrošināta bērnu higiēna – intervijas dalībnieces vērtējumā bērnu mazgāšanās netika pietiekoši uzraudzīta, līdz ar to viņu mati bija slikti izskaloti un bērnu drēbes bija netīras.
- Kopumā intervijas dalībnieces teiktais atklāj, ka viņa uzskata, ka viņa pati par bērniem var daudz labāk parūpēties nekā krīzes centrā vai audžuģimenē un bērnu izņemšana no ģimenes bija stingrāki mēri nekā konkrētajā gadījumā bija nepieciešami.

4. Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi

- Gadījuma izpēte neatklāja, ka situācijas risināšanai trūktu kādi sociālie pakalpojumi.

4.2.19. Vardarbību ģimenē veikušas pilngadīgas personas gadījuma analīze: GVP5

1. Konkrētās vardarbības pieredzes jeb vardarbības gadījuma apraksts

- Vīrietis, jauniešs konkrētajā pašvaldībā, 32 gadi, šobrīd strādā zemnieku saimniecībā, bet ilgstoši bijis bez darba. Iepazinies internetā un sācis dzīvot kopā ar sievieti, kurai ir garīga rakstura traucējumi un trīs mazgadīgas meitas. Iepriekš, dzīvojot citā pašvaldībā, bijusi novērota vardarbīga uzvedība pret saviem bērniem (diviem zēniem), ar kuriem liegtas saskarsmes tiesības un ierosināta krimināllieta. Ir arī aizdomas par garīga rakstura traucējumiem vīrietim. Vīrietis atrodas Valsts probācijas dienesta uzraudzībā.

- Šajā gadījumā pašvaldības sociālais dienests ir proaktīvi izvēlēties jaunienācējam pašvaldībā ar vardarbības pieredzi agrāk citā pašvaldībā nodrošināt sociālās rehabilitācijas pakalpojumu vardarbīgas uzvedības mazināšanai. Gadījums parāda, ka saziņa starp pašvaldību sociālajiem dienestiem arī ir ļoti būtiska, jo pētījums kopumā atklāj, ka cilvēki ir ļoti mobili un diezgan aktīvi maina savu dzīves vietu, vienlaikus pašvaldību sociālo dienestu informācijas apmaiņa par ģimenēm ar multiplām problēmām, kas pārvietojas no vienas pašvaldības uz citu, dažkārt ir nepietiekama. Šis gadījums ir pozitīvs piemērs.

2. Situācijas risināšanā izmantotie pakalpojumi un īstenotie pasākumi konkrētajā gadījumā

- Preventīvi piešķirts sociālās rehabilitācijas pakalpojums vardarbīgas uzvedības mazināšanai, balstoties uz informāciju, kas saņemta no citas pašvaldības. Lēmums par šāda pakalpojuma nepieciešamību pieņemts, jo vīrietis ienācis ģimenē ar trīs maziem bērniem un sācis dzīvot ar sievieti, kurai ir garīga rakstura traucējumi un grūtības tikt galā ar savu dzīvi (zema finanšu pratība, nespēj pastāvīgi sekot līdzi un rūpēties par bērnu veselības aprūpi, skolas apmeklēšanu u. tml.). Viņai ikdienā atbalstu sniedz arī ģimenes asistents. Ir piešķirts trūcīgās statuss, tiek nodrošinātas pārtikas pakas. Sociālais darbinieks uzskata, ka šādai ģimenei ir nepieciešama atbalsta persona, kas ir pieejama visu dienu.
- Galvenie ieguvumi no sociālās rehabilitācijas pakalpojuma vardarbīgas uzvedības mazināšanai. Pašvaldības sociālais darbinieks uzskata, ka šajā gadījumā vīrietis izprot, ka iepriekš viņš nav rīkojies pareizi, un viņš ir bijis pietiekami motivēts apmeklēt šīs nodarbības un kaut ko mācīties, lai nekas tamlīdzīgs turpmāk neatkārtotos:
- *“Mums jau ir atgriezeniskā saite no psihologa, kur ir rakstīts, ko viņš ir sapratis. Ir visādi klienti. Ir klienti, kuri nāk tikai ķeksīša pēc. Kuri uzskata, ka, ja bāriņtiesa liek, es izešu tās konsultācijas. Bet viņam tas ir kaut ko devis. Viņam ir bijis arī reāls sods, ir bijusi krimināllieta. Tātad gadījums ir bijis nopietns. Un viņš ir uzskatījis, ka viņam ir jādara viss, ko viņš var izdarīt, jo viņš vēlējās aizgādības tiesības atpakaļ”.*
- Konkrētajā gadījumā vīrieša ienākšana jaunajā ģimenē līdz šim arī ir bijis stabilizējošs faktors, jo, neskatoties uz iepriekšējām problēmām, vīrietim ir augstākas spējas plānot un organizēt sadzīvi.

3. Viedoklis par nodrošinātajiem pakalpojumiem

- Emociju ziņā intervijas dalībnieks kopumā bija pozitīvi noskaņots, labprāt piedalījās pētījumā un arī visus pakalpojuma aspektus vērtēja pozitīvi.
- **Sociālās rehabilitācijas pakalpojuma vardarbīgas uzvedības mazināšanai (16 psihologa konsultācijas) vērtējums:** pozitīvs. Pakalpojums kopumā tiek vērtēts pozitīvi: pozitīvi tiek vērtēta gan sadarbība ar psihologu, gan arī telpas (*“Tur bija mājīgi, omulīgi, tur bija labi”*). Attiecībā uz speciālistu tiek izmantots šāds raksturojums: *“Tā bija sieviete gados, viņa tai lietai forši piegāja. Ne tā kā psihologam, bet kā savai mammai es uzticētos. [...] Pirmajās nodarbībās bija kā bija, bet to laikā sapratu, ka var atvērties, stāstīt. Mēs vienkārši runājām par daudzām lietām.”* Šajā gadījumā vīrietis uzsver, ka viņam patika, ka tās bija individuālas nodarbības, un grupu

nodarbībās viņš nevēlētos piedalīties: *“Man labāk viens pret vienu. Grupas nodarbības pat nevaru iedomāties sev.”* Vienīgi vīrietis norāda, ka viņam būtu gribējies, ka konsultāciju ir vairāk, viņam vēl dažas pietrūka, tādēļ var secināt, ka viņa vērtējumā optimālais konsultāciju skaits būtu apmēram 20: *“Varbūt bija kādas divas trīs reizes par īsu. [...] Visu ko varējām izrunāt, bet palika vēl. Tā kā ne līdz galam.”*

- Galvenie ieguvumi no šīm nodarbībām vīrieša vērtējumā ir tas, ka viņš ir kļuvis saprotošāks pret bērniem, gan attiecībā uz bērniem iepriekšējā ģimenē, gan pret tagadējās ģimenes bērniem. Vīrietis arī labāk izprot, kādas bērnu audzināšanas metodes ir pieņemamas un kādas ne:

“Viņa man palīdzēja saprast to, ka tā bērnus audzināt nav labi un tā tomēr nedrīkst. Es to labi sapratu, tas man palīdzēja.”

- Uz jautājumu, kas viņa dzīvē ir izmainījies pēc nodarbību apmeklēšanas, vīrietis norāda, ka viņš ir kļuvis mierīgāks un saprot, ka ar bērniem vairāk vajag runāt: *“Mierīgāks. Gan noskaņojums labāks, gan tas, ka vardarbība nav risinājums, vajag runāt vairāk. [...] Izmainījās. Tagad zinu, ka bērni labāk sapratīs, ja ar viņiem vairāk runās.”*

4. Situācijas risināšanai nepieciešamie/ trūkstošie pakalpojumi

- Šajā gadījumā situācija ar vardarbības risku ģimenē ir sekmīgi risināta un nepieciešamie pakalpojumi ir nodrošināti. Vienlaikus sociālā darbinieka vērtējumā šajā ģimenē būtu nepieciešama atbalsta persona visas dienas garumā, bet tādu nodrošināt finansiāli nav iespējams. Šobrīd ģimene joprojām saņem ģimenes asistenta pakalpojumu:
- *“Sievietei divas reizes ir taisīta psiholoģiskā izpēte, un atzinumā ir rakstīts, ka šai mammai ir funkcionāli traucējumi. Viņa nespēj patstāvīgi plānot budžetu, viņa nespēj patstāvīgi kontrolēt lietas, kas ir saistītas ar bērnu medicīnu, ar skolu, ja viņai to neatgādina. Un šādiem cilvēkiem, pēc psihologa atzinuma, ir rakstīts, ka ir vajadzīga atbalsta persona, kas ir pieejama visu dienu. [...] Šai ģimenei pietiktu, ja būtu atbalsta persona uz visu dienu, kura skatītos, kā viņa kārtu māju, kā viņa skatās bērnus, mācītu rotaļāties ar bērniem, gatavot pilnvērtīgu ēdienu. Šis ir pakalpojums, ko es ļoti, ļoti gribētu, bet tās ir izmaksas. Mēs ļoti daudz atduramies pret līdzekļu trūkumu.”*

4.3. Secinājumi

Gadījumu atlasē principu ietekme uz rezultātu interpretāciju

Šajā pētījuma posmā galvenais uzdevums bija noskaidrot mērķa grupas – no vardarbības ģimenē cietušo un vardarbību ģimenē veikušo bērnu un pieaugušo – vajadzības un viedokli par pieejamajiem atbalsta pasākumiem un nodrošinātajiem pakalpojumiem. Ņemot vērā to, ka gadījumus atlasīt palīdzēja pašvaldību sociālie dienesti un BAC un gadījumu atlasē bija nosacījums, ka intervijām tiek meklēti tie mērķa grupas pārstāvji, kas ir saņēmuši atbalsta pakalpojumus vardarbības ģimenē gadījumos, jāuzsver, ka tādas personas, kas nav ziņojušas par vardarbību ģimenē nevienai no valsts vai pašvaldību iestādēm, šajos gadījumos netika iekļautas. Tātad šie gadījumi neraksturo situācijas, kur vardarbība ģimenē joprojām tiek slēpta, cilvēki nav vērsušies pēc palīdzības vai persona ir vērsusies pie policijas, bet policija nav uzskatījusi par nepieciešamu ziņot par aizdomām par vardarbību pašvaldības sociālajam dienestam. Jāuzsver, ka regulējums, kas uzliek par pienākumu policijas darbiniekam informēt pašvaldības sociālo dienestu par policijas lēmumu par nošķiršanu vai vardarbības riskiem ģimenē, lai pašvaldības sociālais dienests varētu izvērtēt personas vajadzību pēc sociālajiem pakalpojumiem un sociālās palīdzības, stājās spēkā tikai, sākot no 2020. gada 1. augusta (Ministru kabineta noteikumi Nr. 161 “Kārtība, kādā novērš vardarbības draudus un nodrošina pagaidu aizsardzību pret vardarbību”⁸ 9.¹ pants). No vardarbības cietušo personu pieredzē tas nozīmē, ka, nesaņemot policijas atbalstu un ieteikumu vērsties sociālajā dienestā, piemēram, pēc izsaukuma uz ģimenes konfliktu 2019. gadā, cilvēki joprojām atcerēsies, ka policija viņiem nekādi nav palīdzējusi un dažādi risinājumi (piemēram, psihologa atbalsts) ir jāmeklē pašam.

Tātad šie gadījumi ir uzskatāmi par savā ziņā veiksmīgiem gadījumiem, kur sociālais dienests un citas iesaistītās organizācijas ir centušās sniegt nepieciešamo atbalstu, bet neattiecas uz gadījumiem, kur sociālie pakalpojumi nav sniegti vispār vai personas kaut kādu iemeslu dēļ ir izvairījušās no kontaktiem ar sociālā atbalsta sniedzējiem, piemēram, emigrējušas uz ārzemēm.

Sniegtā atbalsta pakalpojumu vērtējums

Ņemot vērā izmantoto interviju dalībnieku rekrutēšanas metodi (galvenokārt, sazinoties ar pašvaldību sociālajiem dienestiem), nav pārsteigums, ka par **sociālo darbinieku sniegtajiem atbalsta pakalpojumiem** lielākoties ir pozitīvi vai ļoti pozitīvi vērtējumi. Tas ir saprotams, jo mazticams, ka sociālais darbinieks pētniekiem ieteiktu sazināties ar klientiem, ar kuriem konfliktējošas vai sliktas attiecības. Neskatoties uz minēto faktu, sociālo dienestu darbinieku demonstrētās daudzveidīgās pieejas, dažādu speciālistu iesaistīšana atbalsta sniegšanā (var minēt šādus speciālistus: psihologs, narkologs, atkarību speciālists, sociālā rehabilitācija dzīvesvietā vai institūcijā, ģimenes asistents u.c.), kā arī atsevišķos gadījumos proaktīvā pieeja (piemēram, preventīvi piešķirot sociālās rehabilitācijas pakalpojumu vardarbīgas uzvedības mazināšanai, balstoties uz informāciju, kas saņemta no citas pašvaldības par vardarbīgu

⁸ 25.03.2014. Ministru kabineta noteikumi Nr.161 “Kārtība, kādā novērš vardarbības draudus un nodrošina pagaidu aizsardzību pret vardarbību”. Pieejami: <https://likumi.lv/ta/id/265314-kartiba-kada-novers-vardarbibas-draudus-un-nodrosina-pagaidu-aizsardzibu-pret-vardarbibu>.

uzvedību iepriekš) liecina par sociālā darba speciālistu labu sagatavotību darbam ar vardarbību ģimenēs, kā arī pašvaldības sociālo dienestu pievērsto uzmanību šai problēmai. Vienlaikus pētījumā varēja arī konstatēt, ka pašvaldību sociālajos dienestos ir diezgan augsta kadru mainība, jo bieži vien sociālais darbinieks norādīja, ka ar konkrēto gadījumu nestrādā no paša sākuma, tādēļ visu nevar detalizēti paskaidrot.

Konkrēto sociālo darbinieku profesionalitāte klientu vidū tiek augsti vērtēta, tiek uzsvērts, ka sociālais darbinieks vienmēr iesaka kādus risinājumus, kā arī ir atsaucīgs un laipns, uzklauša visas bažas un problēmas un ir saprotošs un draudzīgs. Arī sociālo dienestu telpas visos aplūkotajos gadījumos tiek vērtētas kā labas vai ļoti labas, uzsverot to, ka šajās telpās ir nodrošināta iespēja netraucēti sarunāties un tiek garantēta informācijas konfidencialitāte.

Sociālo darbinieku sniegtā informācija par to, kādus pakalpojumus viņi piešķirušī un organizējušī vardarbības mazināšanai vai tās seku novēršanai, liecina, ka pakalpojumu klāsts ir samērā plašs un viņiem ir zināšanas, kā strādāt ar šiem gadījumiem. No visiem analizētajiem 19 gadījumiem kopumā 11 gadījumos tika norādīts, ka atbalsta sniegšanai pašvaldībā bijuši pieejami visi nepieciešamie pakalpojumi.

Vienlaikus vairāki sociālie darbinieki vēlētos plašākas iespējas sociālo pakalpojumu piedāvājumā. Pirmkārt, tiek norādīts, ka noteiktās pašvaldībās trūkst pakalpojumu, ko bērniem piedāvāt pēc sociālās rehabilitācijas. Sociālie darbinieki vēlētos, lai ir iespējas bērniem piedāvāt dažādus papildu terapiju veidus, piemēram, smilšu terapiju, mūzikas terapiju, mākslas terapiju u. tml. Otrkārt, attiecībā uz bērniem, kas cietuši no vardarbības, sociālie darbinieki vēlētos, lai būtu iespēja bērniem piedalīties kādās nometnēs. Atsevišķās pašvaldībās šāda prakse ir novērojama, bet ir pašvaldības, kur šādas nometnes nav pieejamas. Arī attiecībā uz pieaugušajiem ir sociālie darbinieki, kas norāda, ka būtu lietderīgi, ja no vardarbības cietušām personām varētu piedāvāt vairāk pakalpojumu, piemēram, (1) pašpalīdzības grupas, kurās satiekas līdzīgi cilvēki un strādā ar emocijām, (2) atbalsta grupas vardarbībā cietušām personām, kuras vada speciālists, (3) dažādas terapijas, piemēram, smilšu terapiju, mūzikas terapiju, kustību terapiju. Tiek norādīts, ka pašvaldībā šādu pakalpojumu nav, bet klienti visbiežāk paši par šādiem pakalpojumiem nevar atļauties maksāt. Vairākās intervijas ar sociālo dienestu darbiniekiem izskan arī informācija, ka pašvaldībā trūkst psihologu un dažkārt uz psihologu pakalpojumiem ir jāgaida rindā.

Psihologa konsultācijas visos aplūkotajos gadījumos tika vērtētas pozitīvi vai ļoti pozitīvi. Vairākos analizētajos gadījumos tieši psihologs ir bijis tā uzticības persona, kurai var uzticēties un visu izstāstīt. Vienlaikus jānorāda, ka ne vienmēr tieši psihologam vardarbībā cietušie vai vardarbības veicēji atveras un uzticas. Dažkārt par uzticības personu kļūst sociālais darbinieks, citreiz (vairāk bērnu gadījumā) – mentors. Sociālo darbinieku vērtējumā psihologu konsultācijas ir ļoti nozīmīgas un tām lielākoties ir ļoti pozitīva ietekme uz vardarbībā iesaistīto personu (gan cietušo, gan vardarbību veikušo) emocionālo stāvokli. Galvenie ieguvumi no konsultācijām: trauksmes mazināšanās, spēcīgāka spēja pašam risināt problēmas, tikt galā ar konfliktu situācijām, veidot pozitīvas attiecības ar citiem cilvēkiem, izpratne par bērnu un pusaudžu psiholoģiju, veidi, kā tikt galā ar savu agresiju, un citi ieguvumi. Gan intervijas ar sociālajiem darbiniekiem, gan klientu sniegtais vērtējums ļauj secināt, ka psihologa konsultācijas ir viens no nozīmīgākajiem pakalpojumiem vardarbības un tās seku mazināšanai.

Gadījumu, kad no vardarbības ir cietuši bērni, analīze atklāj, ka bērniem un jauniešiem ļoti svarīgs ir drauga vai **mentora atbalsts**. Šāds aspekts kā īpaši svarīgs atklājās tajos gadījumos, kad interviju dalībnieki bija zēni, kas cietuši no vardarbības, bet arī paši bijuši vardarbīgi pret vienaudžiem. Tas liecina, ka īpaši būtu jāveicina tas, lai visās Latvijas pašvaldībās bērniem un jauniešiem, kas cietuši no vardarbības, tiktu piedāvāts un nodrošināts mentora pakalpojums. Intervijās bērni/ jaunieši, kam bija bijis mentors, ļoti augstu novērtēja to atbalstu, ko sniedza mentors – pieaugušais, kas vienlaikus nav radnieks vai kādas iestādes darbinieks, bet gan atbalsta persona, ar kuru var satīties un aprunāties, apmeklēt dažādas kultūras un mākslas vietas un pasākumus, atklāt un iepazīt jaunas lietas, sportot, mācīties, doties uz kafejnīcu un dzert tēju vai vienkārši pastaigāties parkā. Vienā no intervijām tas tika apzīmēts kā “psihologs, ar kuru var pajokot”.

Viens no iespējamajiem piemērotajiem risinājumiem sarežģītos gadījumos (īpaši tiem bērniem, kas atrodas ārpusģimenes aprūpē: audžuģimenēs, aizbildnībā, bērnu aprūpes iestādēs) varētu būt arī bērna atbalsta speciālista pakalpojumiem, ko šobrīd attīsta Bērnu aizsardzības centrs Eiropas Sociālā fonda Plus līdzfinansētā projektā Nr.4.3.6.5/1/24/I/001 “Atbalsta pasākumi bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām un to ģimenēm”. Bērna atbalsta speciālists ir bērna ar uzvedības vai atkarību problēmām vai to attīstības risku psihosociāla un emocionāla atbalsta persona, kura organizē sadarbību ar bērna gadījuma risināšanā iesaistītajām institūcijām (piemēram, bāriņtiesu, sociālo dienestu, pašvaldības policiju, skolu, ārstniecības iestādēm u.c.), koordinē to savstarpējo sadarbību, nodrošina savlaicīgu speciālistu iesaisti gadījuma risināšanā, vērtē riska ietekmes mazināšanas dinamiku, izstrādā atbalsta pasākumu plānu un vienlaikus ir arī bērna uzticības persona, ievērojot visu institūciju kompetenču robežas darbā ar mērķa grupu. (<https://www.bac.gov.lv/lv/projekts/atbalsta-pasakumi-berniem-ar-uzvedibas-vai-atkaribu-problemam-un-gimenem>).

Policijas atbalsta vērtējums kopumā gadījumu izpētē iezīmējas kā neviennozīmīgs. Ir gadījumi, kad policija ir bijusi ļoti atbalstoša un tās vērtējums ir ļoti pozitīvs (piemēram, GCB1 gadījums, kur zēns policiju uz mājās saucis daudzas reizes un tā ir bijusi atbalstoša). Vienlaikus ir gadījumi, kad policija nav sniegusi sagaidīto aizsardzību (piemēram, GCP2 gadījums, kur kliente ļoti negatīvi vērtē policijas darbu un uzskata, ka policistiem nav izpratnes par vardarbību ģimenē, policijā netiek sniegts nepieciešamais atbalsts, un policija cietušajai personai liek justies kā nozieguma veicējam. Tiek pausts viedoklis, ka policija reāli iesaistās tikai tad, kad ir notikusi slepkavība vai veikti smagi miesas bojājumi). Vēl vienā gadījumā varēja konstatēt, ka starp krīzes tālruni, policiju un cietušo nepilnvērtīgi strādā informācijas apmaiņa (GCP3 gadījums).

Klientu sniegtais vērtējums par viņu pieredzi ar **audžuģimeņu pakalpojumiem** ir atšķirīgs. Vairākos gadījumos audžuģimeņu sniegtais atbalsts ir vērtēts pozitīvi, bet vismaz divos gadījumos izskanēja kritiski viedokļi par audžuģimenēm, norādot, ka, izņemot bērnu no bioloģiskās ģimenes un nododot viņu audžuģimenē, nav garantijas, ka bērns nonāks viņam labvēlīgākā situācijā.

Pieredze ar pakalpojumiem **krīzes centros** ir tikai dažiem klientiem. Vienā no gadījumiem, kur cietušais ir pieaugušais, tika izmantoti divi krīzes centru pakalpojumi, un abi iesaistītie krīzes centri klienta vērtējumā sniedza ļoti nozīmīgu atbalstu un tika vērtēti pozitīvi. Savukārt

gadījumos, kad krīzes centros izvietoti bērni, vērtējumi ir atšķirīgi. Dažos gadījumos vērtējums ir ļoti pozitīvs, bet dažos gadījumos intervētie bērni norāda, ka ir bēguši vai apsvēruši bēgšanu no krīzes centra, jo viņiem gribas mājās vai pie audžuģimenes.

Sniegtais **ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas pakalpojumu** vērtējums ir pozitīvs un ļoti pozitīvs, vienlaikus jāņem vērā, ka tikai dažos gadījumos tāds ir ticis izmantots (divu bērnu gadījumā un viena pieaugušā gadījumā). Intervētie bērni ļoti pozitīvi vērtē gan iestādes telpas (jaunas un plašas), gan to, ka katram ir nodrošināta sava privātā telpa, kā arī to, ka personāls (audzinātājs un sociālais darbinieks) ir draudzīgs.

Tiem, kas ir izmantojuši **atkarības speciālistu un narkologu pakalpojumus**, kopumā vērtē tos pozitīvi. Vienlaikus gadījumu izpēte atklāj, ka vairākos gadījumos gan mātes, gan tēvi ir atteikušies apmeklēt atkarības speciālistu un narkologu. Tas kopumā liecina, ka šajos gadījumos atkarību vielu lietošanas problēma ar diezgan augstu varbūtību var atkal aktualizēties. Jāatzīmē, ka gan gadījumu izpēte, gan Rīgas pašvaldības policijas apkopotie dati⁹ parāda, ka vardarbība ģimenē bieži vien notiek tieši alkohola reibumā. Tādēļ būtiski, ka vardarbības ģimenē novēršanai tiek nodrošināti atkarības speciālistu un narkologu pakalpojumi, un viens no sociālā darbinieka uzdevumiem ir piedāvāt un iedrošināt klientus izmantot piedāvātos atkarības speciālistu un narkologu pakalpojumus.

Kursu vardarbīgas uzvedības mazināšanai vērtējums, kuros ir gan sociālā darbinieka, gan psihologa konsultācijas, ir ļoti pozitīvs. Kopumā no pieciem gadījumiem, kuros vardarbības veicējs ir izgājis šos kursus, visos gadījumos pētījumā intervētā vardarbību ģimenē veikušā persona pozitīvi vērtē gan kursu vadītāju profesionalitāti, gan komunikāciju un attieksmi kursos, gan telpas, kurās kursi notikuši. Galvenie ieguvumi no šīm nodarbībām klientu vērtējumā ir tas, ka viņi ir iemācījušies labāk savaldīties, kļuvuši mierīgāki, labāk prot sarunāties ar bērniem un risināt konfliktus. Klienti norāda, ka viņi ir ieguvuši jaunas zināšanas par bērnu audzināšanu, labāk izprot, kādas bērnu audzināšanas metodes ir pieņemamas un kādas ne, kā arī uzzina, ka viņi nav vienīgie, kuriem ir problēmas, un ka arī citas ģimenes saskaras ar grūtībām un izaicinājumiem bērnu audzināšanā.

Bāriņtiesu darba vērtējums šajos gadījumos tika sniegts ierobežotā apmērā, līdz ar to ir ierobežotas iespējas izvērsti komentēt un izvērtēt šo iestāžu darbu. Bērni, kas cietuši vai paši veikuši vardarbību, bāriņtiesu darbam vērtējumu nesniedza. Savukārt, pieaugušo vidū vienā gadījumā, kad intervētajai personai uz laiku atņemtas aprūpes tiesības, tika uzsvērts, ka bāriņtiesa ir sodoša un kontrolējoša iestāde, kas, nevis palīdz risināt problēmas, bet gan nosoda cilvēkus. Citā gadījumā tika minēts, ka bāriņtiesa pavirši veikusi savu darbu, jo, pārbaudot situāciju ar bērna aprūpi pie tēva, nav ņemts vērā tas, ka dzīves vietā izvietotās rotaļlietas ir svešas (meiteņu, nevis zēnu) un bērnu grāmatas ir krievu valodā, lai gan zēnam dzimtā valoda un vienīgā saziņas valoda ir latviešu. Vēl citos gadījumos bāriņtiesa ir nodrošinājusi starpinstitucionālās sadarbības veicināšanas funkciju, atbilstoši sadarbojoties un informējot

---

⁹ Saskaņā ar Rīgas pašvaldības ziņojumiem par apdraudējuma izvērtējumu 2022. gadā 71% gadījumu persona, kas rada draudus, bijusi alkohola reibumā. Avots: Baltic Institute of Social Sciences (2023). *Pētījums par vardarbības ģimenē un vardarbības pret bērnu datu monitoringa sistēmas izveidi*. Pieejams: <https://ppdb.mk.gov.lv/datubaze/petijums-par-vardarbibas-gimene-un-vardarbibas-pret-bernu-datu-monitoringa-sistemas-izveidi/>.

klientu, policiju vai sociālo dienestu, vai arī vēl citas iestādes, bet par šo procesu detalizēta informācija netika iegūta. Plašāks bāriņtiesu darba vērtējums tiks sniegts 3. nodaļā "3. Pašvaldību sociālo dienestu un bāriņtiesu ietekmējošo institucionālo un profesionālo faktoru izpēte attiecībā uz vardarbības mazināšanu un atbalsta pakalpojumu nodrošināšanu".

Atsevišķos gadījumos atklājas arī vēl citu atbalsta instrumentu pozitīvā loma. Piemēram, vienā no gadījumiem būtiska nozīme gadījumu risināšanā ir bijusi **starpinstitucionālajai sanāksmei** ar valsts un pašvaldības policijas, bāriņtiesas, sociālā dienesta un abu vecāku piedalīšanos, jo šajā sanāksmē ir izdevies vardarbīgajiem vecākiem likt aizdomāties par situācijas nopietnību un motivēt vecākus sadarboties un risināt atkarības problēmas ģimenē.

Vēl intervijās ar klientiem izskanēja ieteikums, ka nepieciešams vairāk runāt par vardarbības ģimenē gadījumiem un riskiem skolā, jo, ja bērns cieš no vardarbības ģimenē, iespējams, viņš nemaz neapzinās, ka viņa ģimenē ir, piemēram, emocionālā vardarbība, un tā ir cēlonis daudzām viņa problēmām (piemēram, trauksmei, grūtībām veidot kontaktus ar vienaudžiem, nespējai kontrolēt savas dusmas un agresiju u. tml.). Daudziem bērniem raksturīgs klusēt un nevienam nestāstīt par vardarbību ģimenē. Tādēļ izglītības iestādes ir vietas, kur bērnus varētu iedrošināt meklēt palīdzību vardarbības ģimenē gadījumā.

5. Pašvaldību sociālos dienestus ietekmējošo institucionālo faktoru analīze

5.1. Ievads

Balstoties uz Tehniskās specifikācijas 1. punktā definēto, institucionālie faktori (gan veicinošie, gan kavējošie) šajā pētījumā ir: (1) iesaistīto pušu iestāžu vadības labi vai ne tik labi paveiktais attiecībā uz darba organizāciju iestādēs tai noteikto mērķu sasniegšanai, funkciju un uzdevumu izpildei; (2) augstāko institūciju (Saeimas kā likumdevēja, valdības kā izpildvaras, tajā skaitā, valsts budžeta veidotājas, Labklājības ministrijas kā nozares ministrijas) atbildība par valsts politikas īstenošanu vardarbības kontekstā. Šajā nodaļā padziļināti ir aplūkoti šādi intervijās ar sociālo dienestu pārstāvjiem identificētie institucionālie faktori:

- 1) Policijas ziņojumi ģimenes konflikta gadījumā;
- 2) Uzlabojumi starpinstitucionālās sadarbības jomā;
- 3) Kolēģu un supervīzijas atbalsts;
- 4) Ierobežoti laika resursi, kas saistīti ar speciālistu trūkumu sociālajā dienestā;
- 5) Nepietiekams psihologa pakalpojuma nodrošinājums;
- 6) Cietušajam un vardarbības veicējam katram sava sociālā darbinieka un psihologa nodrošinājums;
- 7) Nepietiekami pieejamie pakalpojumi un atbalsts vardarbību veicējiem;
- 8) Dzīvokļu trūkums vardarbībā cietušajām personām;
- 9) Nepieciešamība pēc vienota atbalsta centra vardarbības gadījumos;
- 10) Citi pasākumi vai pakalpojumi, kas būtu nepieciešami.

5.2. Policijas ziņojumi ģimenes konflikta gadījumā

Regulējums, ko nosaka Ministru kabineta noteikumi Nr. 161 “Kārtība, kādā novērš vardarbības draudus un nodrošina pagaidu aizsardzību pret vardarbību”¹⁰, sākot no 2020. gada 1. augusta paredz, ka policijas darbiniekam, ierodoties ģimenes konflikta notikuma vietā, ir jānoskaidro notikuma apstākļi un jāsaģatavo detalizēts ziņojums par notikumu. Ziņojumā pēc vienotas formas ir jāiekļauj informācija, lai vispusīgi aprakstītu notikušo, atsevišķi runājot ar katru no iesaistītajām pusēm, kā arī fiksētu pazīmes, kas norāda uz iespējamu tūlītēju vardarbības draudu risku. Būtiski, ka šis regulējums nosaka vienotu pieeju gan valsts, gan pašvaldības policijai visā Latvijā, un sociālo dienestu darbinieki kopumā ļoti atzinīgi vērtē šo sistēmisko uzlabojumu.

“No 2020. gada visi notikumi, kas tiek reģistrēti valsts un pašvaldības policijā, mēs saņemam ziņojumu. Kopš šīs strādā, es varu pateikt, ka tā ir laba lieta”. (VSD24, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

Ir gadījumi, kad šie ģimenes konflikti un ar to saistītie vardarbības riski, uz policijas ziņojuma pamata iesaistoties sociālajam dienestam, patiešām tiek mazināti, jo draudi iesaistīt bāriņtiesu

¹⁰ 25.03.2014. Ministru kabineta noteikumi Nr.161 “Kārtība, kādā novērš vardarbības draudus un nodrošina pagaidu aizsardzību pret vardarbību”. Pieejami: <https://likumi.lv/ta/id/265314-kartiba-kada-novers-vardarbibas-draudus-un-nodrosina-pagaidu-aizsardzibu-pret-vardarbibu>.

un izskatīt bērnu aprūpes tiesības liek cilvēkiem pārdomāt savu uzvedību. Tas gan attiecas uz tiem ģimenes konfliktiem, kur nav izteikti fiziska vardarbība, bet emocionāla, kā arī konfliktu gadījumi nav regulāri un policija ir izsaukta pirmo reizi:

“Ir gadījumi, kad tas ir vienreizējs, varbūt otrreizējs gadījums. [...] Mēs kaut kādos gadījumos arī sakām – ja tas turpināsies, tad mēs varam piesaistīt arī bāriņtiesu. Reizēm ar to pietiek, un cilvēks saprot. [...] Ir gadījumi, kad cilvēkiem tas liek aizdomāties. Protams, ne 100% gadījumu, bet tīri profilaktiski šis labi strādā”. (VSD24, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

Kopumā daudzi sociālo dienestu pārstāvji uzsver, ka izveidotā sistēma ar policijas ziņojumiem sociālajiem dienestiem un bāriņtiesām ir veicinājusi vardarbības novēršanas sistēmas sakārtotību un sociālā dienesta un bāriņtiesas sadarbību ar policijas pārstāvjiem vardarbības gadījumu risināšanā.

5.3. Uzlabojumi starpinstitutionālās sadarbības jomā un aspekti, kur sadarbība vēl jāuzlabo

Sociālo dienestu pārstāvji kopumā pozitīvi vērtē uzlabojumus starpinstitutionālās sadarbības jomā. Vienlaikus tiek atzīmētas arī starpinstitutionālās sadarbības grūtības konkrētajā pašvaldībā. Jāuzsver, ka speciālisti norāda, ka sadarbība vienmēr ir saistīta ne tikai ar konkrētās iestādes gatavību sadarboties, bet arī ar konkrētā speciālista ieinteresētību palīdzēt konkrēto situāciju risināt. Daudzās intervijās tiek uzsvērts, ka laba sadarbība ir ar pašvaldības bāriņtiesu un pašvaldības policiju. Sadarbību atvieglo tādi faktori kā vienotu algoritmu ievērošana vardarbības gadījumu risināšanā, kā arī tīri praktiskas lietas, piemēram, atrašanās vienā ēkā, jo tad konkrētus jautājumus var pārrunāt personiski, samazinot laikietilpīgu dokumentu apriti, kā arī vieglāk ir nonākt pie kopīga situācijas un tās risinājuma redzējuma.

“Mums ir laba sadarbība ar bāriņtiesu. [...] Mēs atrodamies vienā ēkā. Viņi ir stāvu augstāk un mēs momentā varam tīri fiziski saiet kopā un runāt, un pieņemt kopējus lēmumus. Mums nav noteikti oficiālas sanāksmes jāsasauc, kaut gan tās arī ir. Ir savstarpēji labas attiecības.” (VSD12, sociālā darba speciālists Rīgas reģiona novadā)

Sadarbības pieredzes sociālo dienestu pārstāvjiem ir dažādas, bet lielākoties sociālā darba speciālisti cieši sadarbojas ar psihologiem (tie var būt gan sociālajā dienestā strādājoši psihologi, gan psihologi kā ārpalpojums), bāriņtiesām, krīzes centriem, valsts un pašvaldības policiju, arī izglītības un veselības aprūpes iestāžu speciālistiem. Vienā intervijā tika atsevišķi izcelts, ka laba sadarbība ir arī ar NVA saistībā ar Minesotas programmas izmantošanu:

“Ļoti laba sadarbība ar dažādām institūcijām, tāda diezgan cieša, jo mēs neesam tie, kas vieni kaut ko dara. Tuvākie ir psihologs, bāriņtiesa, NVA (gan Minesotas programmas administrēšana, gan arī darba meklēšana). Ja ir nepieciešams, tad starpprofesionāļu komandā tiek pieaicināts ģimenes ārsts, izglītības iestāžu pārstāvji (ja tas ir skolas laikā), un pašvaldības un valsts policija. Atkarībā no vajadzības tiek pieaicināti.” (VSD14, sociālā darba speciālists Zemgales novadā)

Intervijās iegūtā informācija liecina par ilglaicīgu tendenci, ka sadarbība ne tik veiksmīgi vienmēr veidojas ar izglītības iestādēm un veselības aprūpes iestādēm, jo no šīm iestādēm

ievērojami retāk pienāk ziņojumi par novērotiem vardarbības gadījumiem, lai gan tām ir ciešs kontakts ar mērķa grupas pārstāvjiem un iespēja pamanīt, piemēram, sadzīvei netipiskus zilumus bērniem. Vērojama tendence, ka izglītības iestādes novēloti ziņo par vardarbības gadījumiem vai novērotām izmaiņām bērnu uzvedībā. Jāatzīmē, ka izglītības iestādēs sociālā darba speciālistu vērtējumā vērojams atbalsta personāla trūkums:

“Grūtāk veicas mums ar bērnodārziem. Viņi mazāk informācijas sniedz par kaut kādiem notikumiem vai uzvedības problēmām. Vecāki labprāt gribētu, lai bērnodarzos arī būtu psihologi vai sociālie pedagogi. (VSD12, sociālā darba speciālists Rīgas reģiona novadā)

Ģimenes ārsti parasti kā sadarbības partneri ir situācijās, kad viņiem tiek pieprasīta nepieciešamā informācija. Lielākoties pieprasītā informācija tiek sniegta, lai gan arī šajā jautājumā dažkārt mēdz būt informācijas aprites grūtības. Savukārt salīdzinoši reti ģimenes ārsti ir tie, kas informē par aizdomām par vardarbību ģimenē:

“Ja mēs pieprasām informāciju no ģimenes ārstiem, tad arī saņemam. Retāk paši informē, bet ir atsevišķi gadījumi, kad paši informē, ka bērnam kādam netiek nodrošināts nepieciešamais no medicīniskā viedokļa.” (VSD12, sociālā darba speciālists Rīgas reģiona novadā)

Vairākās intervijās tiek norādīts, ka sadarbībā ar policiju problēmas rada tas, ka lietu izmeklēšana ir ilga un policija neinformē sociālā dienesta pārstāvjus par to, kurā posmā ir izmeklēšana. Tas savukārt būtiski apgrūtina organizēt atbalsta pakalpojumus un plānot, kādus kursus vai konsultācijas šajā brīdī var piedāvāt, īpaši tas attiecas uz vardarbību veikušām personām:

“Kur ne tik veiksmīgi – tad, kad nav tās saiknes ar policiju. Ja man nav skaidrs, kurā posmā šobrīd ir izmeklēšana, ko es varu darīt ar ģimeni. Teiksim, vienā gadījumā, kur bija apsūdzētais ģimenes loceklis, kas bija veicis vardarbību pret bērnu. Mēs nezinām, cik tālu ir šie procesi, vai es varu strādāt uz to, ka atjaunos saikni ar bērnu vai nē. Tas tāds neveiksmīgs piemērs.” (VSD26, sociālā darba speciālists Kurzemes novadā)

Vairākās intervijās izskan viedoklis, ka sadarbība starp institūcijām nav tik liela problēma kā tas, ka gandrīz visās sadarbības iestādēs ir augsta kadru mainība un speciālistu trūkums, kā arī esošo speciālistu pārslodze. Līdz ar to sadarbība ne vienmēr veidojas veiksmīgi, jo vai nu trūkst darbinieku, vai tie ir tikko pieņemti darbā un vēl nepārzina sadarbības algoritmus, vai arī ir tā pārstrādājušies, ka netiek ar visu galā:

“Sadarbība nav problēma, problēma ir kadru trūkums. Pašvaldības policijā mainās cilvēki, valsts policijā mainās speciālisti...[..] Mēs redzam, ka viņi ir pārslogoti. Viens sociālais pedagogs uz lielu skolu. Es domāju, ka nav arī noslēpums, ka trūkst psihologu. Skolām ir grūti atrast psihologus, kuri strādātu par šo nelielo atalgojumu. Problēma ir speciālistu trūkums. (VSD24, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

5.4. Kolēģu un supervīzijas atbalsts

Nozīmīgs faktors, kas vairāku sociālo dienestu darbinieku vērtējumā palīdz tiem risināt vardarbības ģimenē gadījumus, ir kolēģu un supervīzijas atbalsts. Piemēram, viens no sociālajiem darbiniekiem, kas iepriekš savā profesionālajā karjerā ir strādājis policijā, uzsver,

ka viņam ļoti svarīgs ir kolēģu un supervīzijas atbalsts, jo tas palīdz pieņemt lēmumus sarežģītās situācijās:

“Man personīgi, jo es agrāk esmu strādājis valsts policijā, kur man bija jāizmeklē kriminālprocesi, t.sk. par dažādiem vardarbības gadījumiem. [...] [Man palīdz] tas, ka mums ir supervīzijas un mēs tos varam izrunāt. Tu vari pārliecināties, ka tava rīcība ir pareiza. Noteikti palīdz kolēģu atbalsts. Mēs varam sanākt kopā un izrunāt virzienus, kuros varētu strādāt. (VSD18, sociālā darba speciālists Latgales reģiona novadā)

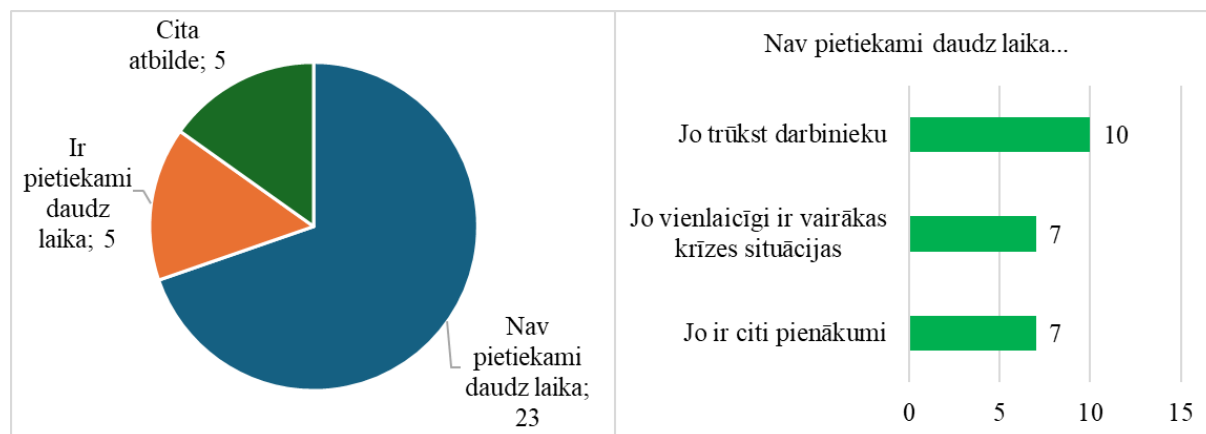
“Jā, un kolēģi ir brīnišķīgs atbalsts. Supervīzijas un kovīzijas.” (VSD14, sociālā darba speciālists Zemgales novadā)

5.5. Ierobežoti laika resursi, kas saistīti ar speciālistu trūkumu sociālajā dienestā

Jautājot, vai speciālistiem ir iespējas veltīt konkrētajam vardarbības ģimenē gadījumam nepieciešamos laika resursus, lai šos gadījumus risinātu, lielākā daļa sociālo darbinieku norāda, ka laika resursu nepietiek. Kā jau norādīts metodoloģijas aprakstā, atsevišķi jautājumi padziļinātajās intervijās tika uzdoti kā daļēji strukturēti, paredzot iespēju iegūt arī kvantificējamus datus. Sociālo dienestu pārstāvju sniegto atbilžu kodēšana jautājumā par to, vai sociālo dienestu speciālistiem ir iespējas veltīt konkrētajam gadījumam nepieciešamos laika resursus, parāda, ka vairāk nekā divas trešdaļas intervēto sociālo dienestu pārstāvju jeb 23 speciālisti uzskata, ka laika resursu nepietiek (.1. attēls).

5.1. attēls. Pieejamo laika resursu vērtējums sociālo dienestu darbinieku vidū. Skaitis

Kā Jūs uzskatāt, vai speciālistiem, kas iesaistīti šo gadījumu risināšanā, ir iespējas veltīt konkrētajam gadījumam nepieciešamos laika resursus, lai šos vardarbības ģimenē gadījumus risinātu?

Avots: Sociālo dienestu speciālistu intervijas, n=33.

Tikai pieci intervētie speciālisti uzskata, ka laika resursu, lai risinātu vardarbības ģimenē gadījumus, ir pietiekami. Visbiežāk minētie iemesli laika resursu trūkumam ir sociālā dienesta darbinieku trūkums (10 atbildes), tas, ka ir jārisina vairākas krīzes situācijas vienlaicīgi (7 atbildes) un nepieciešamība paralēli veikt citus pienākumus (7 atbildes).

Intervijās, raksturojot sociālo darbinieku laika resursu trūkumu, bieži tiek lietoti izteicieni “notiek ugunsgrēku dzēšana” un “darbs dzen darbu”, kas norāda, ka uzmanība primāri tiek veltīta gadījumiem, kas tobrīd ir visakūtākie, kā arī to, ka gadījumos nav iespējams iedziļināties tik daudz, cik būtu nepieciešams, jo ir jārisināt nākamo gadījumu vai gadījumus. Līdz ar to ir situācijas, kad darbiniekiem var pietrūkt laika, lai pilnībā iedziļinātos ģimenes situācijā. Turklāt laika trūkums sociālajiem darbiniekiem liedz nodarboties ar psihosociālo konsultēšanu un preventīvo darbu:

“Tieši mūsu nodaļā ilgstoši trūkst darbinieku. Un diemžēl kvalitatīvi veikt gadījuma vadīšanu vai psihosociālo konsultēšanu, mums nav resursu, mēs nespējam. Mēs nodaļā šobrīd esam ar mīnuss četriem cilvēkiem, un mēs dzēšam ugunsgrēkus. Lai cik ļoti arī gribētos veltīt vairāk laika konkrētai ģimenei, tas neizdodas, jo katru dienu nāk klāt jauna informācija – tur ir bijis konflikts, tur ir bijis tas, tas, tas.” (GCP_4_2, sociālā darba speciālists Kurzemes reģiona novadā)

Sociālie darbinieki, kuri uzskata, ka nav pietiekami daudz laika resursu, lai risinātu vardarbības ģimenē gadījumus, norāda kopumā uz šādiem faktoriem, kas liedz veltīt nepieciešamo uzmanību:

- daļā sociālo dienestu pastāvīgi trūkst darbinieku, taču klientu skaits palielinās;
- mēdz būt situācijas, kad ir nepieciešams risināt vairākas krīzes situācijas vienlaicīgi;
  - nepieciešams laiks, lai pilnvērtīgi veiktu klienta/ ģimenes izpēti (piemēram, kādi pakalpojumi jau ir piešķirti iepriekš);
  - mēdz būt grūtības atrast bērnam audžuģimeni un/ vai aizbildni;
  - bērna/ ģimenes nogādāšana uz krīzes centru nereti aizņem laiku, kā arī tas bieži vien notiek ārpus darbalaika, jo situāciju nepieciešams risināt uzreiz;
  - dokumentu sagatavošana un atbilžu sniegšana citām institūcijām aizņem daudz laika;
- nepieciešams veikt pienākumus, kas nav saistīti ar vardarbības ģimenē gadījumu risināšanu;
- klienti mēdz atcelt un/ vai neierasties uz norunātajām konsultācijām;
- nepieciešamība strādāt standarta darba laikā.

Padziļināti aplūkojot dažādus iepriekš minētos aspektus, var norādīt, ka sociālie darbinieki kā galveno iemeslu, kāpēc ne vienmēr iespējams veltīt konkrētam gadījumam nepieciešamos laika resursus, norāda to, ka sociālajiem dienestiem ir ļoti ierobežoti cilvēkresursi, taču klientu skaits dienestiem palielinās. Tā rezultātā sociālajiem darbiniekiem nākas uzņemties papildus pienākumus un nodrošināt atbalstu vairāk klientiem, nekā atvēlētajā laikā to var kvalitatīvi paveikt.

“Noslogojums ir nenormāls. Mums dienestā arī pašlaik ir viena vakance – sociālais darbinieks tieši pilsētā. Jā, un to ļoti jūt, jo tad pārējiem darbiniekiem ir papildus slodze. Arī man kā nodaļas vadītājai ļoti daudz nāk klāt dažādi deleģējumi, jo ir jāveic tās funkcijas.” (VSD10, sociālā darba speciālists Vidzemes reģiona novadā)

Tāpat ļoti bieži tiek norādīts, ka grūtības atvēlēt nepieciešamos laika resursus ir situācijās, kad vienlaikus nepieciešams risināt vairākas krīzes situācijas. Pirmkārt, lai iedziļinātos katrā gadījumā un izprastu situāciju, nepieciešams laiks. Piemēram, lai noskaidrotu, ko saka katra iesaistītā persona, vai un kādi pakalpojumi iepriekš jau ir izmantoti.

“Lai individuāli izvērtētu katru situāciju, tas paņem daudz laika. Kaut vai pēc katras telefona sarunas līdz galam apdomāt to, ko tu esi dzirdējis... Lai tu varētu būt šeit un tagad, dzirdēt visu, ko tev saka tas cilvēks... Mums nav opcijas ierakstīt un pēc tam to noklausīties. Mēs runājam un domājam uz priekšu. Cenšamies piefiksēt to, ko dzirdam.” (VSD8, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

“Un ļoti ilgs laiks paiet izpētei, kas tur ir bijis, kādi pakalpojumi jau ir saņemti, ko mēs vēl varam dot. Tas prasa laiku, kā arī mums visu laiku ir jāatrakstās kādām no institūcijām. Atraksta policija, atraksta bāriņtiesa – ko jūs esat izdarījuši. Skola vēl atraksta. Un mēs spējam tikai atrakstīties un apkopot informāciju. Un tad ir ļoti svarīgi darbiniekam strukturēt – ir dienas, kad es rakstu, ir dienas, kad es apsekoju, un ir dienas, kad es strādāju tikai ar ģimenēm.” (GCP_4_2, sociālā darba pārstāvis Kurzemes reģiona novadā)

Otrkārt, krīzes situācijās salīdzinoši īsā laikā jāveic vairāki uzdevumi un, treškārt, nereti šie uzdevumi mēdz būt laikietilpīgi. Piemēram, var būt situācija, kad vakarā daudz bērnu ģimenē bērniem konstatēts apdraudējums un bērnus nepieciešams steidzīgi izņemt no ģimenes. Sociālie darbinieki norāda, ka šādas situācijas ir ļoti sarežģītas, jo nepieciešams apzināt iespējamus tuviniekus, pie kuriem bērnus nogādāt. Taču, ja tādu nav, atrast piemērotu audžuģimeni vai vietu krīžu centrā, kas arī nereti ir izaicinājums, jo īpaši, ja bērnu ir daudz. Tāpat par katru bērnu īsā laikā nepieciešams sagatavot dokumentus, lai tie jau nākošajā rītā tiktu nosūtīti attiecīgajai iestādei.

“Noteikti nē, noteikti nē! Pirmkārt, darbs dzen darbu. Otrkārt, dokumentu rakstīšana aizņem tik daudz laika. Arī gadījumi ir viens pēc otra. Ja tu nopietni iedziļinies katrā gadījumā, lai tu pamanītu un izvērtētu... Tas ir ļoti laikietilpīgi.” (VSD8, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

“Bet izvēles jau nav, tāpēc mēs ļoti bieži strādājam pēc sava darba laika. It īpaši, ja sanāk kaut kāda situācija, kad jāved uz rehabilitācijas centru un jāved tūlīt un tagad. Un, protams, ka mums nav ne lēmumu, ne nosūtījumu, ne līgumu, mums nekā nav, un tad mēs aizvedam šo ģimenīti, un vakars ir ar datoru, tad ir jāraksta visi papīri, visi dokumenti, lai nākamajā rītā var elektroniski parakstīt un sūtīt uz šo institūciju. Darba dienas, teiksim tā, pietrūkst.” (VSD13, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

Ņemot vērā iepriekš minētos faktorus, sociālajiem darbiniekiem ir diezgan grūti izplānot savu dienas kārtību un iekļauties standarta darba laikā. Intervētie sociālie darbinieki norāda, ka mēdz būt situācijas, kad klients neierodas uz norunāto konsultāciju, vai arī konsultācijas laikā pārāk daudz aizrunājas, tādējādi pārsniedzot paredzēto konsultācijas laiku. Tāpat sociālie darbinieki ļoti bieži norāda, ka sanāk strādāt ārpus darba laika, jo, piemēram, sociālajam darbiniekam ir nepieciešams sagaidīt, kamēr ārsts bērnam veiks veselības pārbaudi. Atsevišķās pašvaldībās ar ārstniecības iestādēm ir noslēgta vienošanās, ka šādos gadījumos bērni tiek pieņemti ārpus rindas, tomēr daļā šādu vienošanos nav, līdz ar to sociālajam darbiniekam nepieciešams gaidīt.

Līdz ar to, ja sociālais darbinieks vēlas savu darbu izdarīt pēc būtības, tas nereti atņem sociālā darbinieka laiku kādam citam uzdevumam vai laiku savām vajadzībām. Papildus tam sociālajiem darbiniekiem ir arī citi pienākumi, kas nav saistīti ar vardarbības ģimenē gadījumu risināšanu, taču arī to veikšanai nepieciešams laiks.

Viena sociālā darbinieka vērtējumā to varētu uzlabot, pirmkārt, ja uzlabotu darba organizāciju, piemēram, noteiktu dienas, kad tiek veikts konsultatīvais darbs, un dienas, kad laiks tiek veltīts tikai dokumentu sagatavošanai. Otrkārt, ja atļautu sociālajiem darbiniekiem strādāt elastīgu darba laiku.

“Nē, laika resursu nav. Mēs tiešām visu laiku dzēšam degošus ugunsgrēkus, bet to varētu iekšienē dienestā risināt savādāk. Ar elastīgo darba laiku un atbalstu. Un es visu laiku mēģinu iedzīvināt un darbiniekiem sniegt šo atbalstu. Bet tomēr vadības uzskats ir par vadošo mehānismu (no – līdz). Piemēram, kādu dienu tiek pārņemts, ka Jūs 20 minūtes ātrāk aiziesiet. Bet, ja jums ir tikšanās vai darbs brīvdienā, jo klients ir strādājošs? Varbūt arī pēc pieciem ir jāsatiekas ar klientu.” (VSD21, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

Laika resursus vardarbības ģimenē gadījumu risināšanai kā pietiekamus vērtē tikai atsevišķu pašvaldību sociālie darbinieki (Rīgas, Jūrmalas, Olaines novada un Jelgavas novada). Trijos gadījumos tiek norādīts, ka sociālajā dienestā ir visi nepieciešamie cilvēkresursi, lai katram vardarbības ģimenē gadījumam atvēlētu nepieciešamo laika resursu. Piemēram, vienā no pašvaldībām tiek norādīts, ka ar gadījumu strādā komanda, līdz ar to, pat ja vienam no komandas uz brīdi trūkst laiks, tas nenozīmē, ka atbalsts netiek nodrošināts, jo ir cits speciālists, kas tajā laikā strādā ar klientu.

“Jā, ir. Tas nav galvenais, ka mums trūkst laiks. Vismaz [pilsētas nosaukums] [...] Mēs strādājam kompleksi, tas nav viens sociālais darbinieks. Mums ir vesela komanda, ko mēs varam piesaistīt vardarbības gadījumam. Varbūt sociālajam darbiniekam šobrīd nav laika, lai risinātu, bet viņš var nosūtīt pie pakalpojuma sniedzēja, kuram ir tas laiks.” (VSD22, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

“Pusgadu mēs esam pilnā komplektā, kopā nodaļā mēs esam seši cilvēki. Ja mēs kādreiz bijām trīs un tagad seši, protams, ka mums ir daudz labāk. Varbūt mēs vēl nespējam strādāt profilaktiski, bet kopumā mēs tiekam galā.” (VSD24, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

Savukārt vienā gadījumā tiek norādīts, ka visi citi pienākumi tiek atlikti, lai nodrošinātu nepieciešamo uzmanību vardarbības ģimenē gadījumu risināšanai. Līdz ar to vardarbības ģimenē gadījuma risināšanai visi nepieciešamie laika resursi tiek nodrošināti.

“Ja ir tāda akūta fāze, tad visi resursi tiek arī nodrošināti. Viss tiek nolikts malā, krīzes centrs konsultācijai atrod laiku jebkurā brīdī. Ir grūtības prevences līmenī.” (VSD15, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

Būtiski norādīt, ka gandrīz visās pašvaldībās tiek atzīts, ka cilvēkresursu trūkums liedz strādāt ar vardarbības ģimenē gadījumiem preventīvi.

5.6. Nepietiekams psihologa pakalpojuma nodrošinājums

Daudzās sociālo darbinieku intervijās tiek pausts viedoklis, ka psihologa pakalpojuma nodrošinājums konkrētajā pašvaldībā ir nepietiekams. Sociālo dienestu pārstāvju sniegto atbilžu kodēšana par to, kas kavē vardarbības gadījumu risināšanu, atklāj, ka vairāk nekā pusē interviju (17 intervijās no 33) sociālo dienestu speciālisti ir norādījuši, ka viņiem pašvaldībā trūkst psihologu. Jāuzsver, ka tās nav atbildes uz jautājumu, vai jums trūkst psihologu, bet gan atbildes uz jautājumu, kas jums kavē risināt vardarbības gadījumus ģimenē. Iespējams, ka uz tiešu jautājumu par psihologa pakalpojuma pieejamību negatīvu atbilžu būtu vēl vairāk.

Būtiski uzsvērt, ka psihologu trūkums pašvaldībā rada problēmas dažādos veidos: (1) ir gadījumi, kad ir grūti nodrošināt psihologu laicīgi, proti, uzreiz, kad konstatēta šāda nepieciešamība, jo uz psihologa pakalpojumu jāgaida rindā; (2) ir gadījumi, ka tādēļ, ka pašvaldības sociālajā dienestā ir nodarbināts tikai viens psihologs, nevar nodrošināt psihologa pakalpojumu gan cietušajam, gan vardarbības veicējam, jo viņi nepiekrīt apmeklēt vienu psihologu; (3) vienā no pašvaldībām tika norādīts, ka psihologu trūkumu dēļ viņu pašvaldība atkārtoti neiesaistās ES fondu atbalstītās programmās, un šī iemesla dēļ ir ierobežots pieejamais pakalpojumu klāsts. Konkrētais piemērs ir par līdzdalību “STOP 4-7” programmā, par ko detalizēta informācija sniegta turpinājumā.

Situācijā, kad pašvaldībā strādājošais psihologs jau ir pārāk noslogots un nevar tikt piesaistīts kāda steidzama gadījuma risinājumā, sociālie darbinieki pieiet radoši un meklē iespējas gadījumam piesaistīt citu psihologu. To gan ierobežo pašvaldības vadības gatavība maksāt par ārpakalpojumiem:

“Lauku reģionos mums trūkst psihologu, mēs gan pērkam pakalpojumus.” (VSD2, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

“Kavē tas, ka ir psihologa trūkums pašvaldībā jau vairākus gadus. [...] Mums šobrīd pakalpojumu novadā sniedz viens psihologs.” (VSD25, sociālā darba speciālists Latgales reģiona novadā)

Kā jau norādīts iepriekš, psihologu trūkums, ko piesaistīt darbam pašvaldībā, ierobežo arī pašvaldību iespējas piedalīties dažādās programmās. Piemēram, viens no sociālajiem darbiniekiem norāda, ka psihologu trūkuma dēļ pašvaldība atkārtoti nepiedalās “STOP 4-7” programmā:

“Mūsu pašvaldība nav paņēmusi “STOP 4-7” programmu. [...] Šī ir jau otrā reize, kad pašvaldība nepaņēma šo programmu, kas ir saistīta ar izglītības iestādēm, jo atkal kārtējo reizi pietrūkst psihologu. Nav kas strādā. Tāda laba lieta aizgāja gar degunu.” (VSD12, sociālā darba speciālists Rīgas reģiona novadā)

Informācijai var norādīt, ka programmas “STOP 4-7” mērķis ir mazināt bērnu problemātisko uzvedību, mācot vecākus pielietot pozitīvās audzināšanas principus (Ministru kabinets, 2023¹¹). Tā ir multimodāla programma, kur vienlaikus atsevišķās grupās strādā gan ar bērnu, gan vecākiem, gan skolotājiem, un paredzēta 4 līdz 7 gadus veciem bērniem ar uzvedības

¹¹ Ministru kabinets (2023). Programma "STOP 4-7". 01.06.2023. <https://www.mk.gov.lv/lv/programma-stop-4-7>.

problēmām, piemēram, gadījumiem, kad bērns bieži ir dusmīgs, viegli aizkaitināms, zaudē savaldīšanos, ātri apvainojas, uzvedas izaicinoši (strīdas, ignorē noteikumus, kaitina un vaino citus utt., ir agresīvs (sit, sper, kaujas, met/plēš mantas utt.).

Kopš 2020. gada, realizējot “STOP 4-7” programmu, ir sniegts atbalsts jau kopumā 1498 bērniem, viņu vecākiem un pedagogiem, apmācīti vairāk nekā 300 programmas speciālisti, kuri šobrīd strādā 28 komandās, nodrošinot programmas īstenošanu visā Latvijas teritorijā (Valsts Kanceleja, 2025¹²). No 2024. gada 6. novembra ir stājies spēkā jauns līgums uz pieciem gadiem, nodrošinot programmas ilgtspēju ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu. Turpmāko piecu gadu laikā plānots sniegt atbalstu kopumā 2200 bērniem, viņu vecākiem, un pirmsskolas pedagogiem.

Kā vienu no risinājumiem psihologu trūkumam sociālajā dienestā sociālie darbinieki saskata iespēju, ka sociālie darbinieki varētu apgūt un sniegt rehabilitāciju dzīvesvietā vardarbībā cietušiem bērniem. Tiek norādīts, ka iepriekš sociālie darbinieki tā ir darījuši:

“Mums pietrūkst resursu. Mums psihologs strādā uz pusslodzi, un nevar to apjomu paņemt. Atbalsta sniegšanu gan vecākiem, gan bērniem. [...] Ja pareizi atceros, tad kādreiz, ļoti sen jau, arī sociālie darbinieki varēja sniegt rehabilitāciju dzīvesvietā vardarbībā cietušiem bērniem. Ja mēs varētu kā darbinieki izglītoties un arī dzīvesvietā sniegt šādu pakalpojumu. [...] Psihologs, kurš ir izgājis apmācības, reizēm ir pārāk noslogots, un būtu labi, ja būtu rezerves variants. (VSD12, sociālā darba speciālists Rīgas reģiona novadā)

Vienlaikus jānorāda, ka šāds risinājums ir rūpīgi jāizvērtē, vai tas neapdraud pakalpojuma kvalitāti, jo sociālā darbinieka izglītība nav pielīdzināma psihologa izglītībai. Šis piemērs vairāk parāda sociālo darbinieku izmisumu saistībā ar psihologu trūkumu un gatavību pašizliedzīgi meklēt visdažādākos risinājumus.

5.7. Cietušajam un vardarbības veicējam katram sava sociālā darbinieka un psihologa nodrošinājums

Pašvaldībās, kurās nav tik sarežģīta situācija ar sociālajiem darbiniekiem un psihologiem, kā aprakstīts iepriekšējās nodaļās, ir sapratuši, ka gan no ētiskā viedokļa, gan profesionālā viedokļa efektīvāk ir nodrošināt, ka ar cietušo un vardarbības veicēju strādā atsevišķi, proti, katram tiek nodrošināts cits sociālais darbinieks un cits psihologs. Tas mazina iespējamību, ka sociālais darbinieks vai psihologs nostāsies viena vai otra klienta pusē un nespēs saglabāt vēlamu neitralitāti, kā arī mazina iespējas, ka klienti neuzticēsies konkrētajam speciālistam, jo uzskatīs, ka viņam pastāv interešu konflikts:

“Mēs savā praksē esam sapratuši, ka ar varmāku ir jāstrādā atsevišķam sociālajam darbiniekam, un ar cietušo ir jāstrādā atsevišķi. Tātad tiek virzīti divi sociālie darbinieki, jo, ja ir viens, tad to vairs nevar normalizēt, sākas kaut kāda ētikas pārkāpšana, sāk nostāties vienā vai otrā pusē. Lai to izslēgtu, tad ir divi darbinieki. Tiek izveidotas divas lietas, un katram

---

¹² Valsts Kanceleja (2025). Jaunie “Stop 4-7” programmas speciālisti ir gatavi sniegt atbalstu bērniem ar uzvedības grūtībām. 06.02.2025. <https://lvportals.lv/dienaskartiba/372503-jaunie-stop-47-programmas-specialisti-ir-gatavi-sniegt-atbalstu-berniem-ar-uzvedibas-grutibam-2025>.

vecākam tiek izvirzīti savi uzdevumi un izvērtēti pakalpojumi. [...] Tas nemaz nebija vienkārši, jo cilvēki nav gatavi atzīt, ka viņi cieš no vardarbības. Viņi uzskatīja, ka mēs iejaucāmies viņu ģimenes sistēmā. Katram bija advokāti. [...] Katrs vecāks gāja pie sava psihologa, lai būtu neitralitāte, un viss tiktu cienpilni ievērots.” (VSD5, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

Jāuzsver, ka Latvijā ne visas pašvaldības sociālajos dienestos var šādu iespēju nodrošināt, jo ir sociālie dienesti, kur uz vienīgā psihologa pakalpojumu ir jāgaida rindā.

5.8. Nepietiekami pieejamie pakalpojumi un atbalsts vardarbību veicējiem

Vairākkārtīgi intervijās ar sociālo dienestu pārstāvjiem parādās viedoklis, ka pieejamo atbalsta pakalpojumu klāsts ir nepietiekams vardarbību veicējiem. Sociālo dienestu pārstāvji uzsver, ka gan izveidotais pakalpojumu grozs, gan sadarbības grupu darbs ir vairāk vērsts uz vardarbībā cietušām personām, bet mazāk tiek domāts par vardarbību veikušām personām.

“Īsti laikam nav ko piedāvāt vardarbību veikušajiem. Ir MKB centrs. Ja mēs sarunāsim, jo saprotam, ka ir dziļākas grūtības, tad mēs varam piedāvāt arī psihoterapeitu, psihiatru, bet lielākoties nav tā, ka mēs viņus... [aktīvi ar viņiem strādājam] [...] Tomēr tā uzmanība ir koncentrējusies uz upuriem. Kaut gan nevar tā nodalīt un izņemt no konteksta to varmāku, bet viņam tiek mazāk atbalsta.” (VSD12, sociālā darba speciālists Rīgas reģiona novadā)

“Par to ļoti diskutē jau visu pēdējo gadu. Ļoti, ļoti mēģina saprast mehānismus un speciālistus, kas ar viņiem varētu strādāt. Šobrīd šo smagumu iznes dienesta psihologs ar vardarbību veikušām nepilngadīgām personām. Viņi konsultācijās runā par to, atkarībā no tā, kādas kuram ir vajadzības. Jā, bet šobrīd arī valstiski nav konkrēta redzējuma.” (VSD14, sociālā darba speciālists Zemgales novadā)

Jāatzīmē, ka sociālās rehabilitācijas pakalpojumu vardarbīgas uzvedības mazināšanai vardarbību veikušām pilngadīgām personām šobrīd Latvijā piedāvā mācību centrs MKB. Tas tiek sniegts vienā no šādiem veidiem: (1) individuālu konsultāciju veidā – ne vairāk par sešpadsmit 45 minūtes ilgām psihologa konsultācijām vai (2) grupu nodarbību veidā – sešpadsmit divas stundas ilgas nodarbības līdz 12 personām grupā¹³.

Kopš 2021. gada jūlija personai ar vardarbīgu uzvedību kā vienu no pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļiem var noteikt pienākumu apgūt minēto kursu. Pieejamā informācija liecina, ka katru gadu cilvēku skaits, kas šos kursus apgūst, pieaug. 2024. gadā pakalpojumu pēc tiesas lēmuma saņēma 395 vīrieši un 32 sievietes, 2023. gadā – 255 vīrieši un 14 sievietes. Savukārt 2022.gadā – 146 vīrieši un astoņas sievietes, bet 2021.gadā, laika posmā no 1.jūlija līdz 31.decembrim, pakalpojumu saņēma 20 vīrieši un viena sieviete. Brīvprātīgi šo pakalpojumu katru gadu saņem vidēji 500 personas¹⁴.

¹³ LM (2023). Vardarbīgas uzvedības mazināšanas pakalpojuma saņemšana ar tiesas vai tiesneša lēmumu. 13.07.2023. <https://www.lm.gov.lv/lv/vardarbigas-uzvedibas-mazinasanas-pakalpojuma-sanemsana-ar-tiesas-vai-tiesnesa-lemumu>

¹⁴ LETA (2025). Apmeklē vardarbīgas uzvedības mazināšanas kursus. 29.03.2025. <https://retv.lv/sabiedriba/apmekle-varadarbigas-uzvedibas-mazinasanas-kursus/>.

Atkārtoti sociālās rehabilitācijas pakalpojumu persona var saņemt tad, ja pēc pakalpojuma saņemšanas beigām pagājuši 12 mēneši, bet sociālo darbinieku pieredzē ir situācijas, kad būtu bijis nepieciešams šāds kurss atkārtoti arī ātrāk:

“Kas ir apgrūtināši? Tas, ka nevar cilvēks izmantot pakalpojumu, ja viņam tas ir nepieciešams. Respektīvi, pēc pakalpojuma noslēguma, tad ir gadu starpposms, kad atkal drīkst izmantot, taču citiem cilvēkiem tas ir ļoti svarīgi, lai viņi varētu atkārtoti iet, kad ir atkal krīze. Tas ir vājais punkts, un viņam būtu svarīgi atkārtoti izmantot šo pakalpojumu, neskatoties uz to, cik ir pagājis laiks.” (VSD26, sociālā darba speciālists Kurzemes novadā)

Intervijās tiek norādīts arī uz sistēmisku problēmu, ka valstī kopumā trūkst pakalpojumu bērniem, kas ir vardarbības veicēji. Pašvaldību sociālie dienesti sūta šos bērnus pie psihologa vai psihiatra, tiek pieminēts, ka kādu laiku šādu pakalpojumu nodrošinājis BAC, bet šobrīd pašvaldību sociālo dienestu vērtējumā šādas programmas neesamība ir problēma:

“Mēs pielāgojam psihologu, jo patiesībā bērns jau arī ir cietis, un viņam arī vajag atbalstu. Un tad mēs viņu nosūtām pie psihologa vai terapeita. Kādu laiku BAC bija programma. Bet tas valstij būtu jādomā, ka nepilngadīgajiem arī vajag rehabilitāciju kā vardarbības veicējiem. To var nosaukt savādāk – terapeitiski pakalpojumi, nenosaucot viņus par varmākām. Jā, programmu vajadzētu.” (VSD5, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

5.9. Dzīvokļu trūkums vardarbībā cietušajām personām

Vairākkārtīgi intervijas ar sociālo dienestu pārstāvjiem ļauj saskatīt, ka dažādās pašvaldībās ir atšķirīgas situācijas ar pieejamajiem pakalpojumiem. Dažās pašvaldībās trūkst vieni pakalpojumi, citās citi. Vienlaikus tajos gadījumos, kad kāds pakalpojums nav pieejams, tā ir nopietna problēma.

Pētījumā atklājās, ka pašvaldību sociālos dienestus ietekmē arī tāds institucionāls faktors kā pašvaldību dzīvokļu trūkums, ko būtu iespējams piešķirt cietušajai personai. Lai gan normatīvajā regulējumā ir paredzēts, ka pašvaldībai ir jānodrošina šāds dzīvoklis, praksē tas ne vienmēr tiek nodrošināts. Piemēram vienā no pašvaldībām risinājums ir šim mērķim paredzēta istaba krīzes centrā, bet tas nenodrošina vajadzības pēc mājokļa, kādas ir vardarbībā cietušām personām, un ideālā gadījumā šādu dzīvokli būtu nepieciešams nodrošināt citā pašvaldībā:

“Lai gan tagad jau ir tā likuma norma par dzīvesvietu, ka pašvaldībai būtu jānodrošina. Proti, ka ir jābūt dzīvoklim, kur vardarbībā cietusī persona var uzturēties. Diemžēl mūsu pašvaldībā nav šāda dzīvokļa, bet mums ir atbalsta centrs/krīžu centrs. Šis krīžu centrs ir atbalsta centrs bērniem, bet tur ir viena istaba, kas ir paredzēta šādiem gadījumiem. Ideālā variantā būtu, ka mēs zinātu, ka mums ir pieejams dzīvoklis [citā pašvaldībā], un es zinu, ka es savam klientam, kurš ir krīzes situācijā, kurš cieš no vardarbības un grib tikt prom no pašvaldības, lai sāktu jaunu dzīvi, ka viņam ir iespēja uz noteiktu laiku, piemēram, līdz gadam uzturēties citā pašvaldībā, kur varu paslēpties un atiet no tā visa”. (VSD24, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

Jāuzsver, ka konkrētā pašvaldības sociālā dienesta pārstāvja vērtējumā šāds dzīvoklis ir nepieciešams citā pašvaldībā, lai varētu izvairīties no tikšanās ar vardarbības veicēju, un to

būtu jānodrošina valsts līmeņa programmā, jo šobrīd to nespēj nodrošināt ne pašvaldība, ne pats cietušais. Sociālā dienesta pārstāvis norāda, ka pašvaldībā šādu dzīvokļu nav, bet cietušais visbiežāk nevar atļauties pats īrēt dzīvokli kādā citā pilsētā:

“Mūsdienu pasaulē pie visām tirgus ekonomikām katrs atbild par sevi, katram pašam ir ar sevi jātiek galā. Bet, ja mēs iedomājamies sievieti ar vienu vai diviem bērniem, kura visticamāk strādā mazkvalificētu darbu, saņem zem 1000 eiro mēnesī. Kādu dzīvokli viņa var noīrēt? Visticamāk viņai nav sava īpašuma. Pārcelties uz citu pilsētu un kaut ko noīrēt – nereāli”. (VSD24, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

5.10. Nepieciešamība pēc vienota atbalsta centra vardarbības gadījumos

Latvijā sociālo dienestu struktūra dažādās pašvaldībās atšķiras, un pašvaldības atšķirīgi organizē darbu vardarbības gadījumu risināšanai. Ir pašvaldības, kur interviju dalībnieki atzīst, ka, viņuprāt, viņu pašvaldībā būtu nepieciešams atbalsta centrs ģimenēm ar bērniem, kur vienviet ir pieejami visi speciālisti – psihologs, psihoterapeits, atkarību speciālists, sociālais darbinieks, iespējams arī sociālais pedagogs, un kur tiktu sniegts atbalsts gan ģimenēm, kas saskaras ar vardarbības gadījumiem, gan konsultācijas bērnu audzināšanā, gan atbalsts pusaudžiem:

“Kur viņi vienviet var saņemt šo atbalstu, un tur ir sociālais darbinieks, kurš ir gadījuma vadītājs. Un viņš uzreiz var visus nepieciešamos speciālistus piedāvāt vienā iestādē: “Lūk, te mums ir psihologs, te mums ir logopēds””. (VSD24, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

Konkrētā sociālā darba speciālista vērtējumā šāds centrs, kur vienā vietā var saņemt visu palīdzību, sekmētu uzticēšanos un klientu drošības sajūtu, kā arī mazinātu institucionālo vardarbību pret klientu, kad savs stāsts ir atkārtoti jāstāsta dažādiem speciālistiem un, lai saņemtu pakalpojumu, ir jāiet uz dažādām iestādēm un dažkārt pat jādodas uz citu pilsētu.

5.11. Citi nepieciešamie pakalpojumi

Intervijas atklāj, ka sociālo darbinieku vērtējumā trūkst daudzi un dažādi pakalpojumi, bet katrā pašvaldībā tie akūtākie jautājumi saistībā ar pakalpojumu trūkumu var atšķirties. Piemēram, vienā pašvaldībā visu laiku ir jārisina jautājums par to, kur ievietot bērnu, kas izņemts no ģimenes vardarbības situācijā. Savukārt, citā pašvaldībā tā nav tik akūta problēma, jo viņiem pašvaldībā ir savs krīzes centrs, ar ko ir noslēgta vienošanās, ka konkrētās pašvaldības bērnus pieņem jebkurā gadījumā.

“Prasās vairāk, lai būtu pakalpojumi. Bieži vien tie paši krīžu centri – zvanam, vajag, bet nav vietas.” (VSD12, sociālā darba speciālists Rīgas reģiona novadā)

Vienlaikus kopumā var secināt, ka krīzes audžuģimenes un krīzes centri ir pakalpojumi, kas nav pietiekami nodrošināti sociālā darba speciālistu vērtējumā. Cits bieži minēts pakalpojums, kas nav pietiekami nodrošināts Latvijā, ir narkologi un psihiatri, īpaši pusaudžu narkologi un psihiatri:

“Mēs atkal atduramies pret speciālistu trūkumu. Mums ir sadarbība, labā griba, mēs saprotam, kas mums ir jādara. [...] Bet ir speciālistu trūkums – pusaudžu narkologu trūkums, psihiatru trūkums. [Pilsētas nosaukums] ir viens bērnu psihiatrs. [...] Visu cieņu cilvēkam, bet viņš nav spējīgs strādāt ar pusaudzi. Tur ir jāstrādā jauniem speciālistiem, kuriem ir moderns skatījums uz psihiatriju un pusaudžu problēmām. Pusaudzim ir grūti aiziet pie psihiatra, kurš saka: “Ā, tu esi tam un tam dēļ, ko gan no tevis var gribēt!” [...] Tas atkal ir jauno speciālistu trūkums. (VSD24, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

Sociālo dienestu pārstāvji uzskata, ka, lai sekmīgi risinātu vardarbības gadījumus, ir nepieciešams palielināt pieejamo pakalpojumu grozu, nodrošinot gan narkologu, gan psihiatru, gan dažādu atbalsta grupu pieejamību nepieciešamajā apmērā:

“Palielināt resursu grozu, to pašu narkologu un psihiatru, arī atkarību punktu, anonīmo alkoholiķu atbalsta grupas, līdzatkarīgo vecāku atbalsta grupas.” (VSD14, sociālā darba speciālists Zemgales novadā)

Ir pašvaldības, kurās nav šādu pakalpojumu: psihoterapeits, ģimenes terapija, pusaudžu psihiatrs, narkologs un atkarības speciālists. Vienā no intervijām tiek raksturota situācija, kā pakalpojumu trūkums pašvaldībā tiek risināts ar pakalpojumu pirkšanu ārvaldījumā, izmantojot pašvaldībā definētu pieeju, ka sociālās rehabilitācijas veikšanai uz katru ģimenes locekli var izmantot 300 eiro, kas ir definēts kā pabalsta veids. Izmantojot šo pieejamo finansējumu, atkarībā no konkrētās vajadzības tiek piesaistīti ģimenes terapeiti, klīniskie psihologi, logopēdi un citi pakalpojumu sniedzēji:

“Piemēram, ģimenes terapijas mums nav. Bet, paldies dievam, ka mums pašvaldībā ir pabalsts sociālās rehabilitācijas mērķu sasniegšanai, kas ir 300 eiro uz katru ģimenes locekli. Mēs šo pabalstu ļoti izmantojam, kad mēs pakalpojumu pērkam ārvaldījumā. Mēs pērkam gan ģimenes terapeitus, gan klīniskos psihologus, gan logopēdus... Ja tas ir vajadzīgs, tad mēs pērkam, pielāgojam. Pakalpojumu dažādība palīdz. Bet kavē – pakalpojumu trūkums.” (VSD5, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

Viena no relatīvi inovatīvām idejām, kas izskanēja sociālo dienestu pārstāvju intervijās par to, kā mazināt vardarbības gadījumu skaitu, ir organizēt mobilās brigādes vardarbības prevencei. Tās būtu brigādes, kas regulāri vakarā, naktī apbraukā tās vietas, kur biežāk tiek fiksēti vardarbības gadījumi. Vienlaikus jāuzsver, ka šādas brigādes nerisina ilglaicīgās traumas vai problēmas, kas ir vardarbīgas uzvedības pamatā, tikai novērš vardarbības gadījumu skaitu konkrētajā vakarā konkrētajā vietā:

“Iespējams, mobilās brigādes. Ir zināmi, tā saucamie, melnie punkti, kur visbiežāk notiek vardarbības gadījumi, un policijas kapacitāte ir tāda, kāda tā ir, lai nevarētu regulāri izbraukāt šos punktus. Skatoties no lielo pilsētu pieredzes, mobilās brigādes, kas izbrauc tieši vakarā, nakts stundās pa konkrētiem perimetriem, tas ir preventīvi un samazina vardarbības gadījumu skaitu, laicīgi jau izķer.” (VSD14, sociālā darba speciālists Zemgales novadā)

Jāatzīmē, ka vairākās pašvaldībās (piemēram, Dobeles novads, Tukuma novads) ir izveidota pieeja, ka sestdienās un svētdienās pie ģimenēm, kur ir augsts alkohola lietošanas un vardarbības risks, bāriņtiesa vai sociālais dienests sadarbībā ar policiju rīko uzraudzības reidus, proti, bāriņtiesa vai sociālais dienests izveido apsekojamo ģimeņu sarakstu, un policija aizbrauc

apskatīties, kāda ir situācija. Intervēto speciālistu vērtējumā šīs darbības palīdz konkrētās ģimenes disciplinēt:

“Pie krīžu ģimenēm sestdienās, svētdienās mēs sūtam pašvaldības policiju. Katru nedēļu mēs uztaisām sarakstu, lai vardarbības gadījumi mazinātos. Citi nopeļ šo iniciatīvu. Bet es uzskatu, ka tas vecākus dara akurātus. Viņi zina, ka tā var notikt. Kā es saku, ar vardarbības gadījumiem alkohols iet roku rokā.” (VSD5, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

6. Pašvaldību sociālo dienestus ietekmējošo profesionālo faktoru analīze

6.1. Ievads

Balstoties uz Tehniskās specifikācijas 1. punktā definēto, profesionālie faktori (gan šķēršļi, gan sekmējošie faktori) šī pētījuma kontekstā saistāmi ar iesaistīto institūciju darba speciālistu – sociālo darbinieku, bāriņtiesas, valsts un pašvaldību policijas, medicīnas darbinieku u.c. – spēju veikt savu profesionālo praksi un ārējās vides faktoru ietekmi uz to. Šajā nodaļā padziļināti ir aplūkoti šādi intervijās ar sociālo dienestu pārstāvjiem identificētie profesionālie faktori:

- 1) Speciālistu profesionālo zināšanu kopumā uzlabošanās;
- 2) Citu jomu speciālistu profesionālo zināšanu kritika;
- 3) Sociālo dienestu darbinieku profesionālo zināšanu uzlabošanās;
- 4) Cilvēkresursu trūkums, lai nodrošinātu darbinieku specializāciju;
- 5) Profesionālo zināšanu trūkums jaunajiem sociālajiem darbiniekiem;
- 6) Ierobežotas iespējas saņemt kvalitatīvu apmācību;
- 7) Nepieciešamās apmācības sociālo darbinieku profesionālo zināšanu celšanai;
- 8) Procesu apraksts un skaidri algoritmi, kā darboties.

6.2. Speciālistu profesionālo zināšanu kopumā uzlabošanās

Sociālo darbinieku vērtējumā visiem speciālistiem no dažādām iestādēm, kuri ir iesaistīti vardarbības ģimenē gadījumu risināšanā, pēdējo gadu laikā ir uzlabojušās profesionālās zināšanas, un tās kopumā ir pietiekošas, lai sekmīgi risinātu šādus gadījumus. Tas tiek pamatots ar to, ka aizvien vairāk tiek saņemti ziņojumi par vardarbības gadījumiem no dažādām institūcijām, kā arī ar to, ka speciālistiem tiek nodrošinātas dažāda veida apmācības par šo tēmu, gan arī ar to, ka ir izstrādāti metodiskie materiāli un vadlīnijas. Tāpat tiek norādīts, ka speciālistu profesionālās zināšanas un kompetenci pozitīvi ietekmē tikšanās ar kolēģiem starpinstitucionālajās sanāksmēs.

“Es domāju, ka šo zināšanu kļūst aizvien vairāk, jo par šādiem vardarbības gadījumiem ziņo gan ģimenes ārsti, gan skolas un dārziņi.” (VSD13, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

“Domāju, ka jā. Domāju, ka ļoti palīdz arī Bērnu aizsardzības centra izstrādātie materiāli. Tagad ne tikai sociālajam dienestam nāk visi materiāli, bet beidzot ir sapratuši, ka līdzvērtīgi spēlētāji ir arī izglītības iestādes, bāriņtiesa, tiesa, prokurori, valsts un pašvaldības policija. Visiem ir nosūtītas shēmas, kā rīkoties vardarbības gadījumā.” (VSD5, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

Jautājot sociālajiem darbiniekiem par citu speciālistu, kas ir iesaistīti vardarbības ģimenē gadījumu risināšanā, profesionālajām zināšanām, visbiežāk tiek izcelti policisti, psihologi un bāriņtiesu darbinieki, jo ar šiem speciālistiem sociālajiem darbiniekiem ir visciešākā sadarbība. Kopumā visu augstāk minēto speciālistu profesionālās zināšanas tiek vērtētas atzinīgi. Pēc sociālo darbinieku domām, iesaistīto speciālistu profesionālās zināšanas labvēlīgi ir ietekmējušas daudzās un dažādās apmācību iespējas, jo īpaši darba grupas, kurās speciālisti tiešā veidā gūst padziļinātu izpratni par citu iesaistīto pušu kompetencēm.

“Bāriņtiesas regulāri izglītojas, valsts un pašvaldības policija arī... Zinu un dzirdu, ka izglītojas. Reizi mēnesī notiek mācību grupa ar sociālajiem pedagogiem, un mēs katru reizi šajās tikšanās reizēs runājam ne tikai par individuāliem gadījumiem, bet sākumā runājam tieši par preventīvajām lietām, ko tālāk sociālie pedagogi aiznes uz skolām, uz audzināšanas stundām. [...] Un ģimenes ārsti. Tie šobrīd no bāriņtiesu puses tiek izglītoti aizvien vairāk ar informatīvām lapiņām, info lietām. Un tā sadarbība ir aizvien labāka un labāka.” (VSD14, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

Vērtējot valsts un pašvaldības policijas pārstāvju zināšanas un kompetenci, tiek norādīts, ka tās kopumā ir atbilstošas un uzlabojas, vienlaikus tiek arī norādīts, ka dažādiem speciālistiem tās var būtiski atšķirties. Sociālie darbinieki ir novērojuši, ka policijas pārstāvji viegli atpazīst nopietnus vardarbības gadījumus, tomēr reizēm viņiem rodas grūtības izbraukumā uz vietas pieņemt kādus lēmumus. Sociālie darbinieki to skaidro ar darbinieku pieredzi, jo kādam tā ir lielāka darbā ar vardarbību ģimenē, bet kādām tā ir mazāka, līdz ar to sociālajiem darbiniekiem ir dažādas pieredzes darbā ar policijas pārstāvjiem.

“Par policiju, ko es varu teikt. Ir dažādas ekipāžas. Ir tādi, kuri pasaka: “Nu, kam jums to vajag?” Bet ir arī ļoti atbildīgi policisti.” (VSD13, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

“Ir jau dažādi. Es nesaku, ka ar visām policijām ir bijusi vienāda pieredze. Mums ir bijusi dažāda. Vienkārši dažkārt kādam varbūt ir lielāka kompetence saistībā ar ģimenēm, kur ir bijusi vardarbība, kādam varbūt kādā citā [jautājumā]. Kā tas trāpās, bet, protams, nonākot kādās šādās institūcijās, kur tiek risināti šie gadījumi, es varētu teikt, ka, jā, ir kompetence. [...] Pat ir bijis, ka [policijas darbības rezultātā] bērni nonāk krīžu centrā, kad mums nav pat bijušas aizdomas par seksuālo vardarbību.” (VSD4, sociālā darba speciālists Kurzemes reģiona novadā)

6.3. Citu jomu speciālistu profesionālo zināšanu kritika

Tomēr vairākās intervijās kritiski vērtējumi izskan par atsevišķu jomu speciālistu zināšanām, norādot, ka viņiem trūkst zināšanu par noteikta veida vardarbības formām un/ vai īpaši smagiem vardarbības gadījumiem, un ir novērots izpratnes trūkums par to, kā rīkoties, ja ir aizdomas par vardarbību ģimenē. Līdztekus tam kritiski vērtējumi tiek izteikti arī par jauno speciālistu zināšanām, kuri nesen kā ir uzsākuši darbu profesijā un gados vecākajiem speciālistiem, kas jau ir pensijas vecumā un ļoti daudzus gadus strādā savā profesijā. Tas tiek pamatots ar to, ka gados jaunajiem speciālistiem nav vēl uzkrāta nepieciešamā zināšanu bāze un pieredze. Dažkārt, tikko uzsākot darbu, viņiem arī ir mazāka specializēto apmācību pieredze. Savukārt gados vecākajiem speciālistiem, īpaši tādās specialitātēs kā psihologi, psihoterapeiti, atkarību speciālisti, dažkārt trūkst zināšanas par jaunākajām metodikām darbā ar bērniem un jauniešiem, un tieši gados vecāki speciālisti dažkārt ir mazāk ieinteresēti apgūt šīs jaunās pieejas.

Atsevišķās intervijās tiek izteikta kritika par psihologu un veselības aprūpes speciālistu – psihiatru un atkarību speciālistu zināšanām un profesionalitāti, norādot, ka mēdz būt gadījumi, kad psihologi atsakās strādāt ar gadījumu, jo viņiem pietrūkst specifisku zināšanu. Tāpat arī atsevišķos gadījumos izskan viedoklis, ka dažkārt pašvaldībā ir pieejams tikai viens

psihologs/psihiatrs/atkarību speciālists, kurš vecuma lielās starpības dēļ nespēj nodibināt kontaktu ar jaunieci un sniegt nepieciešamo atbalstu. Taču sociālajam darbiniekam nav iespējams ieteikt citu speciālistu.

“Ir gadījumi, kad psihologam pastāsta ģimenes situāciju, un viņš pasaka: “Nē, šo es neņemšu, es netikšu galā”. Viņi saprot, ka viņiem nav speciālo zināšanu kaut kādā konkrētā jomā, lai sniegtu pareizo palīdzību, jo ne visiem arī psihologs der. Tur psihologiem vajag speciālas zināšanas, tāpat kā arī mums, sociālajiem darbiniekiem.” (VSD6, sociālā darba speciālists Vidzemes reģiona novadā)

Negatīvs vērtējums padziļinātajās intervijās izskan arī par audžuģimenēm Latvijā, norādot, ka praksē diezgan bieži ir novērojami gadījumi, kad audžuģimenes nav motivētas sniegt vislabāko iespējamo atbalstu pieņemtajiem bērniem. Vienā intervijā tika uzsvērts, ka audžuģimeņu izvērtēšana netiek pienācīgi veikta, jo speciāliste savā darbā sastopas ar audžumammu, kura nav bijusi spējīga parūpēties pienācīgi par saviem bioloģiskajiem bērniem. Šajā intervijā tiek izteikta arī nožēla par bērnu namu likvidēšanu Latvijā:

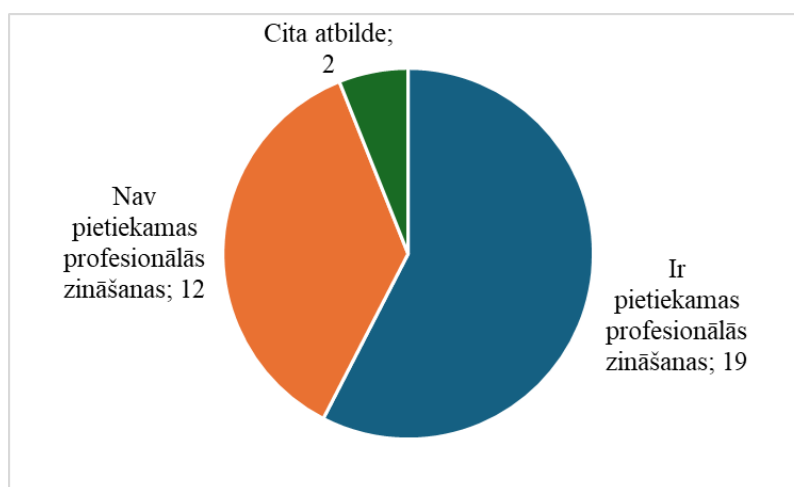
“Es nevaru konkrēti pateikt ciparos un procentos, bet man ir daudzas audžuģimenes, kas ir mani bijušie klienti. Un audžuģimeņu izvērtēšana ne vienmēr ir pilnvērtīga. Kā viņi var aprūpēt citus bērnus, ja viņi iepriekš nav varējuši pilnvērtīgi aprūpēt savus bioloģiskos bērnus? Tad, kad es sastopos ar audžumammu, kura kādreiz bija mana kliente, kurai bērni ir cietuši no visa kā, no pērieniem, no partneru maiņām, un tagad viņa ir audžumamma, piedodiet, es reāli skatos uz dzīvi! [...] Mēs šonedēļ saņēmām vienu vēstuli par to, ka bērns izņemts no audžuģimenes, kāda gan ir tā kvalitāte?” (VSD2, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

6.4. Sociālo dienestu darbinieku profesionālo zināšanu uzlabošanās

Lielākā daļa intervēto sociālo darbinieku atzinīgi vērtē savas un savu kolēģu profesionālās zināšanas vardarbības ģimenē gadījumu risināšanā.

6.1. attēls. Profesionālo zināšanu pašvērtējums sociālo dienestu darbinieku vidū. Skaits

Kā Jūs uzskatāt, vai speciālistiem, kas iesaistīti šo gadījumu risināšanā, ir nepieciešamās profesionālās zināšanas, lai šos vardarbības ģimenē gadījumus risinātu?

Avots: Sociālo dienestu speciālistu intervijas, n=33.

Sociālo dienestu pārstāvju sniegto atbilžu kodēšana jautājumā par to, vai sociālo dienestu speciālistiem, kas iesaistīti šo gadījumu risināšanā, ir nepieciešamās profesionālās zināšanas, parāda, ka vairāk nekā puse intervēto sociālo dienestu pārstāvju uzskata, ka viņu profesionālās zināšanas ir pietiekamas, lai risinātu vardarbības ģimenē gadījumus. Mazliet vairāk nekā viena trešdaļa sociālo dienestu speciālistu uzskata, ka viņu zināšanas nav pietiekamas un visu laiku ir jāturpina mācīties (6.1. attēls).

Pēc intervēto speciālistu domām, sociālajiem darbiniekiem šobrīd tiek nodrošinātas ļoti plašas iespējas izglītoties un papildināt savas zināšanas. Piemēram, (1) ir sagatavoti un pieejami metodiskie materiāli un vadlīnijas vardarbības ģimenē gadījumu risināšanai; (2) tiek piedāvāti dažāda veida kursi un apmācību semināri; (3) tiek organizētas dažādas darba grupas un domnīcas; (4) notiek izglītojošas konferences un līdzīgi pasākumi.

Turklāt tiek norādīts, ka zināšanas par vardarbību ģimenē tiek nodrošinātas ne tikai sociālajiem darbiniekiem, kuri tieši strādā ar mērķa grupu, bet arī sociālajiem darbiniekiem, kuri strādā sociālās palīdzības nodaļā, lai arī viņi laikus spētu atpazīt vardarbības pazīmes un varētu šos gadījumus novirzīt tālāk pie nepieciešamā speciālista. Pēc sociālo darbinieku domām, vienīgais ierobežojums ir laika resursu trūkums, lai apmeklētu visas interesējošās apmācības. Tāpat tiek norādīts, ka daļai sociālo darbinieku ir liela pieredze sociālajā darbā, kas palīdz ātrāk atpazīt un risināt vardarbības ģimenē gadījumus.

“Šobrīd notiek dažādas domnīcas, konferences, tikai nepieciešams atrast laiku. Es domāju, ka šobrīd ir ļoti liels piedāvājums. Ja speciālisti nav noslogoti ar ikdienas darbu, tad var atrast, kur papildināt zināšanas.” (VSD23, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

“Arvien vairāk visi papildus apgūst zināšanas. Mēs dienestā ļoti strādājam pie informācijas papildināšanas, ne tikai ģimenes ar bērniem nodaļā, bet arī citu nodaļu darbiniekiem. Un arī palīdzības nodaļā, kurā meitenes rēķina pabalstus. Tādas izglītojošās, informatīvās lietas tiek nodotas arī viņām, lai viņas pamana kādas pazīmes, un, ja ir nepieciešams, lai novirza tālāk pie vajadzīgā speciālista.” (VSD14, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

Vienlaikus daļa no šiem sociālajiem darbiniekiem arī pauž viedokli, ka zināšanu nekad nav par daudz un tās vienmēr iespējams papildināt, jo vardarbības veidi paliek aizvien sarežģītāki, kā arī mainās vardarbības veidu izplatības tendences.

“Mūsu darbinieki nepārtraukti papildina savas zināšanas, un es domāju, ka zināšanu nekad nav gana, jo vardarbības veidi paliek aizvien komplikētāki. Mēs šodien tieši runājam, ka seksuālās vardarbības gadījumu skaits ir palielinājies. Tas ir kaut kas, kur atkal darbiniekiem vajag papildināt savas zināšanas, lai zinātu, kā rīkoties šādās situācijās. Es domāju, ka zināšanu nekad nav par daudz.” (GCP_2_2, sociālā darba speciālists Kurzemes reģiona novadā)

6.5. Cilvēkresursu trūkums, lai nodrošinātu darbinieku specializāciju

Tomēr daļa sociālo darbinieku piesardzīgi vērtē sociālo darbinieku profesionālās zināšanas saistībā ar vardarbības ģimenē gadījumu risināšanu. Pēc viņu domām, lielai daļai sociālo darbinieku ir tikai vispārējas zināšanas par vardarbības ģimenē gadījumu risināšanu, un viens no būtiskākajiem iemesliem tam ir cilvēkresursu trūkums, lai nodrošinātu darbinieku specializāciju. Īpaši izteikti tas ir mazajās novadu pašvaldībās.

“Jā, mēs esam domājuši par to, kā mēs varam [apgūt] metodikas... Darbinieki tika apmācīti. Šķiet, mūsu dienestā visi ir apguvuši, bet tikai tajā pamatlīmenī, kas ir tās metodikas par vardarbību. Tās ir ļoti vērtīgas, bet mēs esam secinājuši, ka mums ir darbinieki tik, cik ir, un mēs nevaram dienestā atsevišķi izdalīt, ka viens būs tikai par vardarbību, jo patiesībā mums ir tie darbinieku resursi ierobežoti, un mēs skatāmies, kā mēs varam paveikt to, ko mēs tagad darām.” (VSD26, sociālā darba speciālists Kurzemes reģiona novadā)

“Tas ir mazo pašvaldību mīnuss, bet mums nav atsevišķa speciālista, kurš strādātu ar vardarbības gadījumiem. Ja tavā teritorijā ir vardarbība, tad tu arī esi gadījuma vadītājs. Tu vari piesaistīt kolēģus, vari [organizēt] kovīzijas, meklēt informāciju.” (VSD28, sociālā darba speciālists Vidzemes reģiona novadā)

Piemēram, viens no sociālajiem darbiniekiem ģimenēm ar bērniem atzīst, ka ļoti vēlētos, lai dienestā būtu atsevišķs darbinieks, kurš ir specializējies vardarbības ģimenē gadījumu risināšanā, jo, viņaprāt, viņam ir zināšanas par nepieciešamajām darbībām un iespējamajiem pakalpojumiem vardarbības ģimenē gadījumos, taču trūkst zināšanu par to, kā individuāli strādāt ar klientiem, kuri ir cietuši no vardarbības vai to veikuši. Savukārt citā gadījumā tiek atzīts, ka ne visi sociālie darbinieki ir apmeklējuši Labklājības ministrijas organizētās apmācības par vardarbībā cietušām personām un vardarbību veikušām personām, jo sociālajā dienestā trūkst darbinieku, līdz ar to sociālais dienests nevar atļauties vienu no darbiniekiem specializēt tikai šai mērķa grupai.

“Es domāju, ka mums būtu ļoti, ļoti vajadzīgs šis speciālists, kurš tieši ir specializējies darbam ar vardarbības gadījumiem. Mēs kā ģimenisti esam tādi vispārējie, pie mums nāk ar jebkādam problēmām, bet, ja tu esi specializējies uz to vienu novirzienu, tad tu vari tam koncentrēties, tieši tam pieiet dziļāk un izprast vairāk un saprast. [...] Lielākoties zināšanas ir vispārējas, un es arī pati par sevi varu teikt, ka es neesmu nekāds tur profesionālis tieši saistībā ar vardarbības gadījumiem. Vispārēji, jā, es saprotu, kas man ir jādara, es zinu, ko piesaistīt, kas man ir jādara.” (VSD7, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

“Ne visiem. Kā jau es minēju ir, piemēram, apmācības Labklājības ministrijā par vardarbībā cietušām personām un vardarbību veikušām, bet ne visi darbinieki tās ir izgājuši, jo nav arī tik daudz darbinieku, lai varētu novirzīt konkrētu darbinieku tikai uz vardarbības gadījumiem. Piemēram, mums ir sociālais darbinieks ģimenēm ar bērniem, kurš strādā ar visiem gadījumiem, tajā skaitā vardarbības, bet darbinieks nevar būt profesionālis visās jomās un ar visām mērķa grupām. Nereti ir tā, ka darbiniekam ir tuvāka kaut kāda viena mērķa grupa. Varbūt tie ir atkarīgie vai vardarbību veikušie, vai personas ar GRT, bet viņš strādā ar visām mērķa grupām, līdz ar to ne vienmēr viņš ir profesionāls tieši vardarbības jautājumos.” (VSD20, sociālā darba speciālists Rīgas reģiona novadā)

6.6. Profesionālo zināšanu trūkums jauniešiem sociālajiem darbiniekiem

Otrs intervijās bieži minēts aspekts, kāpēc sociālo darbinieku profesionālās zināšanas saistībā ar vardarbības ģimenē gadījumu risināšanu nav uzskatāmas vienmēr par pietiekamām, ir tas, ka sociālajos dienestos ir augsta kadru mainība un jauniešiem darbiniekiem sākotnēji parasti nav pietiekami lielas zināšanu bāzes, lai uzreiz un sekmīgi strādātu ar vardarbības ģimenē gadījumiem. Sociālie darbinieki to skaidro ar šādiem iemesliem, jo:

- darbinieku mainības dēļ nav iespējams nodrošināt, ka visiem sociālajiem darbiniekiem ir izietas nepieciešamās apmācības, t.sk. apmācības saistībā ar vardarbības ģimenē gadījumu risināšanu;
- jaunajiem darbiniekiem trūkst pamatzināšanu, jo daļa sociālo darbinieku sociālo darbu ir apguvuši tikai maģistra līmenī, neiegūstot pamatzināšanas, kas tiek sniegtas bakalaura līmenī;
- jaunais darbinieks studiju laikā paralēli ir strādājis, līdz ar to nav spējis pilnībā apgūt nepieciešamās zināšanas.

Saskaņā ar intervijās sniegto informāciju sociālajos dienestos mēdz būt diezgan liela darbinieku mainība, līdz ar to sociālajiem dienestiem ir izaicinājums nodrošināt, ka vienlaicīgi visiem darbiniekiem ir nepieciešamās profesionālās zināšanas, t.sk. arī zināšanas par vardarbību ģimenē. Kā norāda intervētie sociālie darbinieki, nepieciešams laiks, kamēr jaunais darbinieks iestrādājas un apgūst visas nepieciešamās zināšanas un prasmes.

“Varētu būt dažādi. Viens ir tas, ka paši sociālie darbinieki diezgan bieži mainās, iet prom no darba, un nāk jauni. Loģiski, ka paiet laiks, kamēr jaunais speciālists visu apgūst. Viņš tik ātri un aktīvi nevar pieslēgties. Savukārt tam ir arī sava pozitīvā puse, jo, ilgstoši strādājot ar ģimeni, mēs vairs kaut ko nesaredzam. Bet atnāk jaunais darbinieks un pamana, viņš skatās ar citu skatu un reaģē striktāk, un to situāciju risina.” (VSD11, sociālā darba speciālists Kuldīgas reģiona novadā)

“Man noteikti gribētos, lai būtu vairāk zināšanu. Es tomēr esmu jauns darbinieks, un es tomēr esmu gatava to visu apgūt, turpināt studēt un mācīties visas metodikas, kuras būs pieejamas laika gaitā, lai tas tiešām būtu mērķtiecīgs darbs, nevis tikai tāds emocionāls.” (VSD3, sociālā darba speciālists Latgales reģiona novadā)

“Klibo un ļoti klibo. [...] Joprojām ir tāds uzskats, ka sociālajā darbā var strādāt jebkurš. Man ir sāpīga tēma, kas ir visas Latvijas līmenī, par sociālā darbinieka grādu un profesionālām kompetencēm. Piemēram, grāmatvedis iestājas maģistratūrā, iegūst sociālā darbinieka kvalifikāciju un strādā šādās jomās, jo nav prasība, ka būtu jābūt bakalaura līmenim. No malas izskatās, ka ķirurgs bez anatomijas zināšanām stājas pie galda un griež, nezinot kur atrodas akna, kur liesa, kur kas. [...] Studentam [bakalaura] 4. kursā ir vairāk zināšanu nekā maģistram. Tas mani ļoti sarūgtina.” (VSD21, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

6.7. Ierobežotas iespējas saņemt kvalitatīvu apmācību

Vienā no intervijām tika norādīts, ka Latvijā ir ierobežotas iespējas saņemt kvalitatīvas apmācību iespējas, (1) jo lielākā daļa apmācību (semināri/ kursi) sniedz tikai vispārējo ieskatu tēmā, kā arī (2) daļa no metodikām, kas tiek izmantotas, nav aprobētas Latvijā. Sociālais darbinieks, kurš pauž šādu viedokli, norāda, ka trīs stundu apmācības nevar uzskatīt par vērā ņemamām apmācībām, jo tās sniedz tikai ieskatu. Kā pozitīvu piemēru sociālais darbinieks norāda uz “Centrs Dardedze” organizētajām apmācībām, kas bija organizētas 120 stundu apjomā. Lai gan minētās apmācības bija par seksuālo vardarbību, pēc sociālā darbinieka domām, iegūtās zināšanas un prasmes iespējams attiecināt arī uz emocionālo un fizisko vardarbību. Tāpat sociālais darbinieks vērs uzmanību uz to, ka daļa metodikas, par kurām ir pieejamas apmācības, Latvijā nav aprobētas. Līdz ar to nav zināms, vai tās ir piemērotas Latvijas situācijai.

“Mums Latvijā ir diezgan maz tādu izglītojošo semināru vai kursu. Tādi trīsstundnieki – es tos neņemu vērā. Tur ir ļoti minimāli. Bet, piemēram, kaut kādas plašākas metodikas... Ņemot vērā, ka aprobētas Latvijā tās arī nav, jo mēs esam maza valsts, tad mēs izmantojam dažreiz tādas [metodikas], kuras nav aprobētas mūsu vidē. Es domāju, ka ir nepietiekoši. Gribētos vairāk. Pēdējās, kas man ļoti patika – varbūt Jūs zināt tādu Bērna māju. No Dardedzes bija 120 stundas, kur es arī piedalījos, tur bija vairāk par seksuālo vardarbību. Tos materiālus un metodikas principā var izmantot arī fiziskajai vardarbībai vai emocionālajai. Tas bija viens no foršākajiem [apmācību kursiem] pagājušajā gadā, bet gribētos vairāk.” (VSD27, sociālā darba speciālists Rīgas reģiona novadā)

Sociālie darbinieki norāda, ka gadījumos, kad pašam vai kādam no kolēģiem pietrūkst zināšanas par konkrēta gadījuma risināšanu, tad atbalsts tiek saņemts no kolēģiem, kuri dalās savās zināšanās (sarunas, kovīzijas). Tāpat arī individuāli tiek meklēta informācija par to, kā rīkoties un kādi pakalpojumi ir pieejami konkrētā gadījuma risināšanai.

“Bet man nav bijušas apmācības par šo tēmu. Viss ir apgūts pašmācībā, un zināšanas par citiem pakalpojumiem, tās ir no citiem kolēģiem.” (VSD8, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

6.8. Nepieciešamās apmācības sociālo darbinieku profesionālo zināšanu celšanai

Kopumā sociālo darbinieku sniegtās atbildes parāda, ka sociālie darbinieki vēlētos iegūt papildus zināšanas par šādām tēmām:

- bērna attīstība dažādos vecumos;
- vardarbības pazīmes/ atpazīšana;
- seksuālā izmantošana;
- darbs ar jauniešiem;
- darbs ar vardarbīgām personām;
- sava darba organizēšana.

“Man liekas, ka speciālistiem pietrūkst zināšanu par bērnu vecuma posmiem, kā viņi var uzvesties, reaģēt, ko var sagaidīt no konkrēta vecuma (cilvēkiem). Ar vardarbību ir cits stāsts. Tur būtu vajadzīgas zināšanas, lai mēs adekvāti spētu atpazīt un novērtēt, cik lielā mērā tur ir vardarbība. Jo ļoti bieži ir bijis tā, ka mēs atbraucam uz jaunu gadījumu, uz jaunu ģimeni, neko par viņiem nezinām. Anonīms ziņojums, ka tur notiek vardarbība. It kā liekas, ka ziņojums ir meli, ka vienkārši viņi vēlas ieriebt viens otram un ka nekas tur nav. Bet paiet 3-4 mēneši, un situācija ir tieši, kā ziņoja. Jābūt spējīgam atpazīt un pamanīt, izvērtēt situāciju.” (VSD17, sociālā darba speciālists Vidzemes reģiona novadā)

“Piemēram, darbs ar vardarbīgām personām, darbs ar nepilngadīgām personām. Tur arī vajag speciālas zināšanas, vairāk tādu profilu, ko mēs nevaram visu vienā darbiniekā apkopot. Tad būs tikai virspusēji apgūtas zināšanas par kaut ko, bet sadalīt sīki, smalkāk – tam mums nepietiek resursu.” (VSD6, sociālā darba speciālists Vidzemes reģiona novadā)

6.9. Procesu apraksts un skaidri algoritmi, kā darboties

Sociālo dienestu darbinieki intervijās stāsta arī par sava darba praksi vardarbības gadījumos, kas parāda, ka ir dienesti, kur noteikti darbības algoritmi ir ieviesti jau kādu laiku atpakaļ, un tie tiek pilnveidoti. Tāds piemērs ir pašvaldības sociālajā dienestā, kas ir piedalījies MARAC modeļa pilotēšanā un ir izveidojuši arī iekšēju sistēmu, kā fiksēt, ka vardarbības gadījumi atkārtojas, jo tas palīdz adekvātāk reaģēt uz konkrēto gadījumu:

“Sākšu ar pilngadīgām personām. Mēs jau pilotprojekta laikā izveidojām shēmas, procesu aprakstus, lai sociālajiem darbiniekiem būtu iespējams pēc iespējas ātrāk un saprotamāk, kā reaģēt uz vardarbības gadījumiem, kad ir saņemti ziņojumi. Mēs pie tā procesa Google diskā atsevišķā mapē ielikām statistiku ar MARAC anketām, jo lielajā dokumentu plūsmā sociālajam dienestam neuzkrājās statistika, lai mēs varētu pateikt, vai tas gadījums ir pirmo reizi vai atkārtojas. Tāpēc mēs, lai atvieglotu savu darbu un saskatītu risku, izveidojām šo uzskaiti. Jo tad, kad vardarbības gadījumi atkārtojas, tad ir jāreaģē daudz savādāk. Protams, ir arī jāreaģē pirmās reizes gadījumos, bet tā ir tā nianse. Tas uzlabo gadījumu vadīšanas procesu.” (VSD5, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

Citā pašvaldībā sadarbības grupa bērnu tiesību aizsardzības jomā ir izstrādājusi tieši savas pašvaldības vajadzībām un resursiem piemērotu Bērnu tiesību aizsardzības programmu 2022.-2028. gadam, kurā ir definētas katras pašvaldības bērnu tiesību aizsardzībā iesaistītās iestādes tiesības un pienākumi. Sociālā darba speciālista vērtējumā tas ir veicinājis katras institūcijas izpratni par savām kompetencēm un pienākumiem:

“Mums pašvaldībā ir arī bērnu tiesību aizsardzības programma no 2022.-2028. gadam. Tas ir sadarbības grupas izveidots dokuments. Dokuments ir apstiprināts 2022. gada decembrī, par esošo situāciju novadā, par to, cik daudz riska ģimenes uz to brīdi ir bijušas, kādas ir vardarbības un cik liela ir teritorija. Attiecīgi tālāk katrai institūcijai ir uzdevumi saistībā ar bērnu pamattiesību īstenošanu, piemēram, ko dara bāriņtiesa, ko dara sadarbības grupa, ko sociālais dienests, kas ir izglītības pārvaldes pārziņā, pašvaldības policijai, jaunatnes lietu komisijai... Visi ir parakstījušies. Ārpus ģimenes aprūpes iestādes, izglītības un brīvā laika pavadīšanas iestādes... Un tur ir arī apakšpunkts par vecāku izglītošanu, par veselības

veicināšanas un aprūpes pakalpojumiem.” (VSD14, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

Pašvaldību sociālo dienestu pārstāvji norāda, ka izmanto gan LM vai BAC izstrādātās starpinstitucionālās sadarbības shēmas un algoritmus, gan arī ir izstrādājuši savas, kas jau konkretizē vispārīgākas shēmas konkrētās pašvaldības gadījumam, un tas palīdz neapjukt dažādos vardarbības gadījumos, tajā skaitā tādā gadījumā, kad cietusī persona atsakās no sociālā dienesta palīdzības:

“Mums ir izstrādāta shēma par to, kā rīkoties, kurš kuram ziņo, cik ātrā laikā un kādas ir tālākās darbības. Tāpat mēs izmantojam ministrijas algoritmus, ziņošanas un rīcības algoritmus sociālajam dienestam. To pašu shēmu ieviesām arī tad, ja cietusī persona atsakās no palīdzības, vai mēs ziņojam un kam mēs tālāk ziņojam.” (VSD14, sociālā darba speciālists Zemgales novadā)

7. Bāriņtiesas ietekmējošo institucionālo faktoru analīze

7.1. Ievads

Šajā nodaļā padziļināti ir aplūkoti šādi intervijās ar bāriņtiesu pārstāvjiem identificētie institucionālie faktori:

- 1) Policijas ziņojumi ģimenes konflikta gadījumā un pagaidu aizsardzība
- 2) Uzlabojumi starpinstitucionālās sadarbības jomā;
- 3) Ierobežoti laika resursi, kas saistīti ar speciālistu trūkumu bāriņtiesās;
- 4) Ļoti ilgs izmeklēšanas process un lietu izskatīšana tiesās;
- 5) Pakalpojumu trūkums un finansējuma nepietiekamība;
- 6) Audžuģimeņu trūkums un izdegšana, pieņemot vardarbībā cietušos bērnus;
- 7) Neadekvāts bāriņtiesu darba atspoguļojums plašsaziņas līdzekļos un tā novērtējums sabiedrībā;
- 8) Ierobežotais laiks lēmumu pieņemšanai;
- 9) Atbalsts vai tā trūkums no pašvaldības vadības.

7.2. Policijas ziņojumi ģimenes konflikta gadījumā un pagaidu aizsardzība

Līdzīgi kā sociālo dienestu darbinieki arī bāriņtiesu pārstāvji pozitīvi vērtē izveidoto sistēmu, ka gan valsts, gan pašvaldības policija pēc vienotas pieejas bāriņtiesām un sociālajiem dienestiem sūta ziņojumus par vardarbības riskiem ģimenes konfliktu gadījumā. Ja pirms 2020. gada 1. augusta policija par šādiem gadījumiem ziņoja neregulāri un bieži bija situācijas, kad bērns izņemts no ģimenes un nogādāts pie vecmamma, bet bāriņtiesa par to uzzina divus mēnešus vēlāk, tad šobrīd šādas situācijas ir faktiski izskaustas:

“Policijas paziņojumi par konfliktu ģimenē. Ļoti labi viņi mums sūta veidlapas. Ir kaut kādi gadījumi, kad darbinieki mums zvana un lūdz palīdzēt noorientēties. [...] Kaut kad ir bijušas situācijas, kad mēs post factum uzzinām.” (VBT15, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Vairāki bāriņtiesu darbinieki pozitīvi novērtē izveidoto pagaidu aizsardzības pret vardarbību pieeju, kas paredz, ka tiesa var noteikt vienu vai vairākus no astoņiem iespējamajiem aizsardzības pasākumiem, piemēram, vardarbības veicējam jāatstāj mājoklis, kurā dzīvo cietusī persona; aizliegums vardarbības veicējam uzturēties konkrētās vietās (piemēram, darbavietā, bērna izglītības iestādē, u.c.); aizliegums sazināties vai tuvoties cietušajai personai (telefoniski, klātienē, digitāli); pienākums apmeklēt sociālās rehabilitācijas kursu, lai mazinātu vardarbīgu uzvedību:

“Pagaidu aizsardzība ļoti labi darbojas. Es uzskatu, ka šobrīd šie mehānismi ir ļoti labi atstrādāti, un nekādā gadījumā šos mehānismus nevajadzētu mainīt.” (VBT22, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

Tomēr ir arī bāriņtiesu pārstāvji, kas norāda uz nepilnībām šajā mehānismā. Galvenā problēma ir tā, ka pagaidu aizsardzības nodrošinājums netiek kontrolēts. Lai gan par pagaidu aizsardzības nepildīšanu draud kriminālatbildība, uzraudzības trūkuma dēļ tā dažkārt tiek ignorēta:

“Tas, kas mani ļoti satrauc, ja mēs runājam par pagaidu aizsardzības mehānismu. Tātad ar tiesas lēmumu ir noteikta pagaidu aizsardzība. Mani ļoti bažīgu dara tas, ka netiek kontrolēta šī lēmuma izpilde. Tātad ir lēmums, ir aizliegums personai tuvoties, bet es aizbraucu uz adresi, un vīrietis [vardarbības veicējs] tur dzīvo. Kopdzīve turpinās, jo “mēs jau salīgām mieru”. [..] Vīrietis atnāk ar rozi un šampanieti, un atkal viņi ir kopā [..] Bieži vien tur tā vardarbība turpinās. Lēmums ir, bet tas netiek pildīts. Par tā nepildīšanu draud kriminālatbildība. [..] Man ir gadījums, kur es iesniedzu pieprasījumu par pagaidu aizsardzību, tiesa to ir apmierinājusi, bet tas vīrietis joprojām tur dzīvo. Es, kā amatpersona, esmu savu pienākumu izpildījusi maksimāli, bet to nevar nokontrolēt.” (VBT2, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Konkrētās bāriņtiesas pārstāvim ir arī pieredze, kad bāriņtiesa ir informējusi policiju par pagaidu aizsardzības prasības pārkāpumu, bet no policijas puses nekādas darbības nav sekojušas:

“Es informēju policiju, ka ir pārkāpts tiesas lēmums, bet diemžēl man valsts policija pat atbildi nesniedza. Tas man likās ārkārtīgi neizprotami. Jā, būtu jādomā vairāk par to, kā pasargāt ģimenes, kurās ir notikusi vardarbība.” (VBT2, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Vienā citā intervijā ar bāriņtiesas pārstāvi izskan kritisks vērtējums par pagaidu aizsardzības mehānismu, jo tas tiek ļaunprātīgi izmantots vecāku šķiršanās un konfliktu situācijās, sekmējot to, ka bērns tiek nostādīts pret vienu no vecākiem un ilgstoši netiekas ar otru vecāku, lai gan vardarbības fakts lielā mērā ir izdomāts un faktiskā vardarbība ir tieši bērna nošķiršana no otra vecāka un naidpilnas attiecības ģimenē (vairāk par šāda tipa situācijām skatīt nodaļā “7.7. Vecāku konflikti šķiršanās procesā, neizprotot tā ietekmi uz bērniem”):

“Par neveiksmīgajiem es varētu saukt tos gadījumus, kur vecāki tikai atnāk un pasaka, ka bērns ir cietis no vardarbības no viena vecāka puses. Tie ir tādi viltus trauksmes cēlāji, lai tikai otram ieriebtu. Šos mēs nemaz nevaram veiksmīgi atrisināt, jo, ja ar bērnu runā, tad bērns saka kaut ko pavisam citu. Mēs esam bērnu izvadājuši pie visiem psihiatriem, ir bijušas nopratināšanas, bērns tiek vadāts pa visādām iestādēm, bet neviens nedomā par bērna emocionālo labsajūtu. Un šeit ir arī pagaidu aizsardzība pret vardarbību. Tā ļoti bieži mūs daudzās lietās apstādina.” (VBT1, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

7.3. Uzlabojumi starpinstitutionālās sadarbības jomā

Bāriņtiesas pārstāvju vērtējumā veiksmīga starpinstitutionālā sadarbība ir viens no galvenajiem nosacījumiem sarežģītu vardarbības gadījumu ģimenē risināšanā. Kopumā var novērot tendenci, ka sadarbības dažādu institūciju vidū vērtējums uzlabojas:

“Parasti sekmīgi izdodas tie gadījumi, kad saskaņoti strādā policija, bāriņtiesa, sociālais dienests. Lai atrisinātu tādas sarežģītas lietas, ir nepieciešams komandas darbs.” (VBT22, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

“Palīdz risināt sadarbība ar iestādēm. Ar to pašu sociālo dienestu. Tajā brīdī ir svarīgi, lai vispār ir tie pakalpojumi pieejami tam cilvēkam. Lai ir arī tāda vienota nostāja uz to notikumu, kā redzēt to notikumu. Arī ar krīzes centru, lai ir tāds vienots skatījums. Galvenais jau, lai tiem iestādes cilvēkiem ir vienots skatījums, bet pārsvarā jau mēs paši savstarpēji runājam, pārrunājam, meklējam tos risinājumus.” (VBT14, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

Vienlaikus ir vairāki sadarbības partneri vai sadarbības aspekti, kur sadarbību nepieciešams uzlabot. Viens no tādiem aspektiem ir sadarbība ar valsts policiju, īpaši saistībā ar informēšanu par kriminālprocesa vai administratīvā procesa uzsākšanu un tā virzību. Vairākās intervijās tika norādīts, ka bāriņtiesa un sociālais dienests gaida informāciju par kriminālprocesa vai administratīvā procesa uzsākšanu, lai pieskaņotu tam pakalpojumu nodrošināšanu, bet informācijas ilgstoši nav, līdz ar to arī pakalpojumi netiek sniegti un veidojas tāds neskaidrs gaidīšanas laiks:

“Veicina tas, ka mums ir diezgan laba sadarbība ar valsts policiju.” (VBT22, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

“Ilgstoši nevar saprast, kad tiks uzsākts kriminālprocess vai administratīvais process.” (VBT5, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

Vienlaikus citos gadījumos informācija tiek sniegta laicīgi, un policijas ziņojumi ģimenes konfliktu gadījumos ir sekmējuši vardarbības gadījumu ātrāku nonākšanu bāriņtiesas un sociālā dienesta redzeslokā:

“Iepriekš pie mums nenonāca informācija par situācijām ģimenēs. Proti, ja informācija nonāca valsts vai pašvaldības policijā, līdz mums tā informācija varēja nenonākt. [...] Bet pēdējā laikā mēs ļoti aktīvi saņemam informāciju no pašvaldības policijas. Tiklīdz ir iesaistīts nepilngadīgais, tā viņi mums sniedz informāciju. Tas ir ļoti pozitīvi, jo mēs varam izvērtēt, vai ir nepieciešama mūsu iejaukšanās. Jo ātrāk informācija tiek saņemta, jo lielākā iespēja, ka ģimenei tiks sniegts atbalsts.” (VBT4, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Ne tik laba sadarbība saistībā ar informēšanu par vardarbības gadījumiem ir joprojām novērojama izglītības un veselības iestāžu gadījumā. Bāriņtiesu speciālistu vērtējumā veselības aprūpes speciālisti piever acis uz šādiem gadījumiem, lai viņiem nebūtu jātērē laiks dokumentu gatavošanai un dalībai tiesas procesā:

“Dienzēl nebija (nepiedalījās domnīcā) mediķi, kurus tiešām vajadzētu izglītēt par vardarbību, jo viņi bieži vien piever acis, lai nevajadzētu ziņot, lai nevajadzētu gatavot liekus dokumentus un tiesas prāvās piedalīties.” (VBT22, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

“Principā ģimenes ārsti mums neziņo to, ko viņiem būtu jāziņo.” (VBT13, bāriņtiesas pārstāvis Kurzemes reģiona novadā)

Savukārt attiecībā uz izglītības iestādēm bāriņtiesu pārstāvji vēlētos, ka bāriņtiesas un sociālie dienesti laicīgi saņemtu informāciju ne tikai par aizdomām par fizisku vardarbību, bet arī par situāciju, kad bērns neapmeklē skolu, kā arī lai izglītības iestādes vairāk iesaistītos informēšanā un vardarbības gadījumu atpazīšanā:

“Izglītības iestādēm vajadzētu savlaicīgi sniegt informāciju. Ja bērns ilgstoši neapmeklē, tad arī viņiem iesaistīties, kāpēc, kas tā ir par situāciju, nevis pusgadu nelikties ne zinis.” (VBT4, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

“Darbs ar bērniem izglītības un pirmsskolas izglītības iestādē. Jā, mūsdienās ir informācija, kur vērsties krīzes situācijās, bet arī skolās un dārziņos tas būtu jāievieš, jo bieži informācija tiek noklusēta. Tikai tad, kad ir jau tiešām ļoti kritiska situācija, mēs par to saņemam informāciju. Skolas vistiešāk ar bērniem ir saistītas, visvairāk ir redzams, kas ģimenē notiek.

Savlaicīga ziņošana, savlaicīga informēšana. Darbs jau pašā, pašā sākumā. Ģimenes izglītošana jau no paša sākuma.” (VBT4, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Vienlaikus bāriņtiesas pārstāvji arī apzinās, ka skolu iesaisti vardarbības problēmu risināšanā ierobežo atbalsta personāla trūkums skolā, kā arī pedagogu pārāk lielā noslodze un intereses trūkums sadarboties:

“Mēs saskatām, ka ir atbalsta personāla trūkums skolā. Tā ir tā lielākā, šausmīgākā lieta. Cik mums ir bijušas tikšanās, arī par individuāliem gadījumiem, tieši skolas jautājumos, kur bērns pret bērnu ir vardarbīgs, vai kaut kādi pārkāpumi skolā. [...] Jaunie speciālisti ir tiešām atsaucīgi un ieinteresēti, bet gados vecie pedagogi ir ļoti pasīvi. Viņi ir ļoti pasīvi. [...] Mums jau nav burvju nūjiņas, ka mēs piesitīsim un bērns baigi labosies, ka viņš vairāk nevienam nespers. Skola nesaredz savu resursu, kur viņi varētu atrast un palīdzēt, un sociālais pedagogs varētu risināt jautājumus. Viņi grib, lai citi to dara, kas ir ārpus skolas.” (VBT7, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

Jāatzīmē, ka skolas uztraucas arī par savu reputāciju, un nevēlas, ka plašāka sabiedrība uzzina par skolēnu problēmām, tajā skaitā, vardarbību skolēnu ģimenē, tādēļ bieži vien informācija no skolām pienāk novēloti:

“Skolas uztraucas arī par savu skolēnu skaitu, un līdz ar to tad tā informācija par to, ka kādam no bērniem ir kaut kādas problēmas, ka viņš sāk neapmeklēt skolu, nonāk mūsu redzeslokā jau tad, kad tā problēma jau ir samilzusi. Tad visi nezina, pie kā ķerties un ko iesākt. Protams, mēs nākam un runājam, un ir bijis tā, ka mēs lūdzam: ātrāk, paziņojiet, lai mēs varētu iesaistīties un noskaidrot, kāda tur situācija ģimenē.” (VBT8, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Intervijas atklāj, ka starpinstitutionālā sadarbība ir uzlabojusies, gan pateicoties Bērnu tiesību aizsardzības sadarbības grupām pašvaldībās, gan Valsts probācijas dienesta organizētajām starpinstitutionālo sadarbības sanāksmēm (STIS). Jāpiebilst, ka, iestādēm sadarbojoties, tiek ņemts vērā BAC 2024. gadā izstrādātais algoritms¹⁵, kā savstarpēji sadarboties.

Bērnu tiesību aizsardzības sadarbības grupu darbs dažādās pašvaldībās tiek atšķirīgi organizēts. Ministru kabineta 2017. gada 12. septembra noteikumi Nr. 545 “Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā”¹⁶ paredz, ka Latvijas pašvaldības savā teritorijā izveido sadarbības grupas, kuru mērķis ir sekmēt efektīvu institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzības jomā, nodrošinot visu iesaistīto institūciju mērķtiecīgu rīcību, lai, maksimāli izmantojot institūciju rīcībā esošos resursus, nodrošinātu bērnu tiesību un interešu vislabāko aizsardzību. Šie MK noteikumi paredz, ka sadarbības grupas pašvaldībās darbojas saskaņā ar pašvaldības domes izstrādāto sadarbības grupas nolikumu, bet sadarbības grupu sanāksmes notiek pēc vajadzības, bet ne retāk kā četras reizes gadā. Kā jau norādīts, pētījumā veiktās intervijas parāda, ka pašvaldībās ir atšķirīgas prakses sadarbības grupu organizācijā.

---

¹⁵ BAC (2024) Valsts un pašvaldību institūciju informācijas apmaiņas algoritms bērnu tiesību aizsardzības jomā. Pieejams: <https://www.bac.gov.lv/lv/media/2728/download?attachment>

¹⁶ Ministru kabineta 2017. gada 12. septembra noteikumi Nr. 545 “Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā”. Publicēts oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis”, 14.09.2017., Nr. 183 <https://www.vestnesis.lv/op/2017/183.8>.

Rīgas valstspilsētas pašvaldības Bērnu tiesību aizsardzības sadarbības grupas nolikums¹⁷ paredz, ka sadarbības grupa tiek veidota divos līmeņos – institūciju vadības grupa, lai analizētu un aktualizētu bērnu tiesību aizsardzības jautājumus, un institūciju speciālistu sadarbības grupa individuālo gadījumu risināšanai. Institūciju vadības grupā tiek izvērtēta situācija bērnu tiesību aizsardzības jomā un sniegti priekšlikumus bērnu tiesību aizsardzības programmas izstrādei, šīs grupas sanāksmes notiek pēc vajadzības, bet ne retāk kā četras reizes gadā. Savukārt, institūciju speciālistu grupa izskata individuālus gadījumus saistībā ar iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem, ja ir nepieciešama ātra rīcība un vairāku institūciju sadarbība vai ja radušos situāciju nav iespējams atrisināt vienas institūcijas ietvaros, vai to nav izdevies atrisināt ilgstošā laikposmā.

Jāatzīmē, ka ne visās pašvaldībās ir izveidotas šādas divu līmeņu sadarbības grupas, kurās skaidri nodalīti uzdevumi. Intervijas atklāj, ka ir pašvaldības, kur vēl ir diezgan liela neskaidrība, kā šīm sadarbības grupām būtu jādarbojas.

Intervijās bāriņtiesu pārstāvji bieži piemin STIS – Valsts probācijas dienesta organizētās starpinstitūciju sadarbības sanāksmes. STIS sanāksmes tiek organizētas, lai persona, kuru plānots atbrīvot no ieslodzījuma vietas pēc pilna brīvības atņemšanas soda termiņa beigām, sekmīgāk atgrieztos sabiedrībā, kā arī lai mazinātu iespējamos riskus sabiedrības drošībai un kontrolēti risinātu probācijas klienta problēmas. 2024. gadā visā Latvijā ir īstenotas 1487 (par 17% vairāk nekā 2023. gadā) starpinstitūciju sadarbības sanāksmes, no kurām 411 notikušas par pieaugušām personām, kuras veikušas noziedzīgu nodarījumu pret tikumību un dzimumneizskaramību, 820 par pieaugušām personām, kas veikušas citus noziedzīgus nodarījumus, un 256 par nepilngadīgām personām, kuras izdarījušas noziedzīgu nodarījumu¹⁸. Bāriņtiesu pārstāvji norāda, ka viņi arī regulāri tiek aicināti uz STIS un Valsts probācijas dienests ļoti aktīvi nodarbojas ar atkārtotu noziegumu novēršanu:

“Regulāri tiek veidoti STISi, kuros arī mēs tiekam aicināti. Viņi aicina piedalīties, un notiek ļoti bieži. [...] Probācijas dienests mūs aicina katrā konkrētā situācijas risināšanā, ja ir iesaistīts bērns vai par iespējamiem varmākām, kas atbrīvojas no ieslodzījuma vietām. Piemēram, ja viņam pašam ir bērns un viņš ir norādījis, ka atgriezīsies dzīvesvietā, kur dzīvo nepilngadīgais. Mēs šo informāciju saņemam, lai mēs varētu veikt pārrunas ar vecāku, kontrolēt, skatīt. Vai arī sniegt kādu atgriezenisko saiti, un mūsu rīcībā ir informācija par konkrēto personu.” (VBT4, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Attiecībā uz sadarbību ar sociālajiem dienestiem lielākoties bāriņtiesu pārstāvji sniedz pozitīvu vērtējumu, bet dažkārt gadās arī grūtības. Piemēram, sadarbības grūtības ir novērotas tajos gadījumos, kad sociālajā dienestā sāk strādāt jauns darbinieks, kas nav vēl apguvis pierastos sadarbības algoritmus:

“Sociālajā dienestā trūkst darbinieku tāpat kā citās sociālajās jomās. Un tad, kad atnāk jauns darbinieks vai iztrūkst darbinieks, tad mums atkal šis aplis ir no jauna jāiziet. Tāpēc es nevaru

---

¹⁷ Rīgas dome (2023). Rīgas valstspilsētas pašvaldības Bērnu tiesību aizsardzības sadarbības grupas nolikums. Pieņemts 2023. gada 14. jūnijā. Pieejams: <https://ld.riga.lv/wp-content/uploads/2024/05/BTA-Sadarabibas-grupas-nolikums-14.06.2023-1.pdf>.

¹⁸ Valsts probācijas dienests (2025). 2024. gadā notikušas 1487 starpinstitūciju sadarbības sanāksmes atkārtotu noziegumu izdarīšanas mazināšanai. 28.02.2025. <https://www.vpd.gov.lv/lv/jaunums/2024-gada-notikumas-1487-starpinstitutuciju-sadarbibas-sanaksmes-atkartotu-noziegumu-izdarisanas-mazinasanai>.

pateikt, ka viss ir pavisam labi. Bet ar tiem darbiniekiem, ar kuriem mēs šobrīd strādājam, ir laba un pat ļoti laba sadarbība.” (VBT10, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

Cits gadījums, kad joprojām rodas sadarbības grūtības, ir tajos gadījumos, kad kompetences pārklājas un pašvaldībā nav izveidots skaidrs dalījums, kādas kompetences ir bāriņtiesai un kādas sociālajam dienestam. Jāatzīmē, bāriņtiesās ir vērojamas atšķirīgas prakses, jo ir bāriņtiesas, kas sniedz atbalsta pakalpojumus, bet ir arī tādas, kas vardarbības pret bērnu gadījumā ir tikai lēmumu pieņemošās institūcijas, nevis pakalpojumu sniedzējas:

“Protams, katra iestāde darbojas savas kompetences ietvaros, tomēr reizēm kompetences arī pārklājas. Tas arī tāds, jo vēl aizvien mazliet ir jūklis.” (VBT4, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Dažkārt ar sociālo dienestu nepilnīgi notiek arī informācijas apmaiņa. Vienā no intervijām tiek minēts šāds piemērs. Bāriņtiesu likuma¹⁹ 22.panta par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu, atņemšanu un atjaunošanu 5. punkta otrā daļa paredz, ka, sagatavojot lietu par pārtraukto bērna aizgādības tiesību atjaunošanu vai par prasības iesniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai vecākam, bāriņtiesa pieprasa vecāka dzīvesvietas sociālajam dienestam atzinumu par iespējām bērnam atgriezties vecāka aizgādībā, bet sociālie dienesti šo atzinumu nesniedz, jo viņu metodika paredz, ka tiek sniegta tikai informācija, kas ir vispārīga un neapmierina bāriņtiesu pārstāvjus:

“Bāriņtiesu likums nosaka, ka mums ir jāsaņem sociālā dienesta atzinums pirms aizgādības tiesību pārtraukšanas. Bet sociālajam dienestam ir LM metodika, kur pateikts, ka viņi nesniedz atzinumu, ka viņi var tikai sniegt informāciju par veiktajām darbībām. Tātad mēs no viņiem prasām atzinumu, viņi mums nesniedz atzinumu. Es redzu, ka šeit ir trūkums, jo atzinumā ietilpst vairāk informācijas. Un otrs. Zem sociālā dienesta ir izveidots arī krīžu centrs, un periodiski mēs nesaņemam informāciju no viņiem par bērniem, kas tajā uzturas. Un tikai pēc tam, kad bērns tur ir bijis pusgadu, mēs saņemam telefonisku informāciju, kaut arī mēs ar visiem esam izrunājuši, ka mums vajag rakstiski.” (VBT4, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Vairākas intervijas ar bāriņtiesu pārstāvjiem arī atklāj, ka bāriņtiesas uzskata, ka pašvaldību sociālais dienests varētu darīt kaut ko vairāk un labāk. Piemēram, tiek pausts viedoklis, ka sociālais darbinieks varētu pildīt tādu kā mentora lomu:

“Tas ir sociālā dienesta darbinieka individuālais darbs pārrunās, jo ļoti daudz ko var paveikt ar individuālām arī sarunām. Viņam ir jāklūst par tās ģimenes draugu, lai viņš varētu to sniegt, jo nekādu citu pakalpojumu jau īsti nav.” (VBT7, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

Jānorāda, ka viens no intervētajiem bāriņtiesu pārstāvjiem intervijā norādīja, ka viņu novadā sociālais dienests slikti strādā ar vardarbības gadījumiem, tādēļ bāriņtiesas darbinieki uzņemas lielāku atbildību un veic sociālā darbinieka funkcijas:

“Diemžēl ļoti, ļoti slikts ir darbs mūsu dienestā. Milzīgi slikts. Piemēram, mēs saņemam atzinumu vai informāciju par ģimeni. Mēs izskatām lietu, un bieži vien ir tā, ka šī neveiktā

---

¹⁹ 2006. gada 22. jūnija Bāriņtiesu likums. Publicēts oficiālajā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis", 7.07.2006., Nr. 107 <https://www.vestnesis.lv/ta/id/139369-barintiesu-likums>.

sociālā darba dēļ mums ir jāatliek lietas izskatīšana, jo nav veikts darbs ar šo ģimeni. Ir tikai kaut kādas konsultācijas, kur cilvēks saka, ka vispār bijusi pa telefonu šī konsultācija. Tas ir tas, kas kavē, tādēļ mēs ļoti daudz darām pašas arī sociālo darbu. Piemēram, vienai mammai bija nepieciešams palīdzēt bērnam atrast psihiatru. Principā tas ir sociālā dienesta darbs, nevis bāriņtiesas darbinieka darbs – palīdzēt un ieteikt, un strādāt ar šo ģimeni. Mēs darījām, jo mēs zinām, ka mēs uz dienestu savu nevaram paļauties.” (VBT6, bāriņtiesas pārstāvis Vidzemes reģiona novadā)

Vēl tiek norādīts, ka pakalpojumu nepieejamības vai sociālo dienestu darbinieku aizņemības dēļ var būt nokavēta rīcība, piemēram, netiek nodrošināts, ka bērns, kas cietis no vardarbības ģimenē, ir laicīgi aizvests uz krīzes centru:

“Es sociālajam dienestam saku: “Nākamā diena ir pirmdiena, un jums ir obligāti jābrauc pie viņas un jāpaņem iesniegums uz krīzes centru, un tajā pašā dienā jāaizved uz krīzes centru, jo viņa nevar satikties ar varmāku. Protams, viņi nevar saorganizēt transportu. [..] Rīcībai ir jābūt steidzīgai, jo, protams, ka mēs visi pārdomājam. Mēs jau redzam, ka tie gadījumi atkārtojas. Lai tas neatkārtotos, tad tai rīcībai ir jābūt steidzīgai, nekavējoties. (VBT7, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

Intervijās ar bāriņtiesu pārstāvjiem arī atklājās, ka joprojām sarežģījumi sadarbībā ir vienas pašvaldības iestādēm ar citām pašvaldībām. Gadījumos, kad ģimenes locekļi dzīvo dažādās pašvaldībās, šī sadarbība ir būtiska, bet tā joprojām varētu būt labāka:

“Tas, kas vēl traucē šādos gadījumos, ir tas, ka vecāki ir deklarēti dažādās teritorijās, un tad ir tie pašvaldību savstarpējie norēķini. Piemēram, bērni tagad ir Pierīgas pašvaldībā, tēvs pie mums, bet viņi uz kopīgo psiholoģisko izpēti nevar ierasties. Viņi nevar, jo viņi ir deklarēti dažādās pašvaldības teritorijās. Un kurš sociālais dienests uzņemsies apmaksāt tos pakalpojumus, tas nav zināms. Varbūt vecākam pašam ir jāsedz psihologa pakalpojums.” (VBT5, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

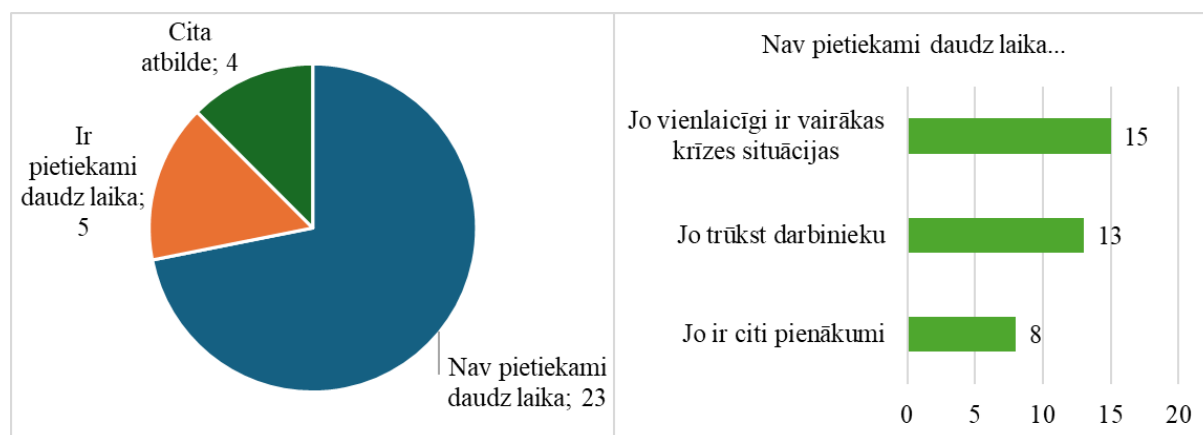
7.4. Ierobežoti laika resursi speciālistu trūkuma bāriņtiesās un citās iestādēs dēļ

Bāriņtiesu pārstāvju vērtējumā Latvijā kopumā visiem speciālistiem, kas ir iesaistīti vardarbības gadījumu risināšanā, nav iespēju veltīt konkrētajam gadījumam nepieciešamos laika resursus, jo visās galvenajās institūcijās (bāriņtiesa, policija, sociālais dienests, izglītības iestādes un veselības aprūpes iestādes), kas risina vardarbības gadījumus un nodrošina atbalstu, pastāvīgi trūkst cilvēkresursu.

Bāriņtiesu pārstāvju sniegto atbilžu kodēšana jautājumā par to, vai bāriņtiesu speciālistiem ir iespējas veltīt konkrētajam gadījumam nepieciešamos laika resursus, parāda, ka vairāk nekā divas trešdaļas intervēto bāriņtiesu pārstāvju jeb 23 speciālisti uzskata, ka laika resursu nepietiek (7.1. attēls). Līdzīgi kā sociālā darba speciālistu gadījumā tikai pieci intervētie bāriņtiesas pārstāvji uzskata, ka laika resursu, lai risinātu vardarbības ģimenē gadījumus, ir pietiekami. Visbiežāk minētie iemesli laika resursu trūkumam ir tas, ka ir jārisina vairākas krīzes situācijas vienlaicīgi (15 atbildes), bāriņtiesu darbinieku trūkums (13 atbildes) un nepieciešamība paralēli veikt citus pienākumus (8 atbildes).

7.1. attēls. Pieejamo laika resursu vērtējums bāriņtiesu pārstāvju vidū. Skaitis

Kā Jūs uzskatāt, vai speciālistiem, kas iesaistīti šo gadījumu risināšanā, ir iespējas veltīt konkrētajam gadījumam nepieciešamos laika resursus, lai šos vardarbības ģimenē gadījumus risinātu?

Avots: Bāriņtiesu pārstāvju intervijas, n=32.

Padziļinātās intervijas ar bāriņtiesu darbiniekiem, kas ir iesaistīti vardarbības lietu izskatīšanā, atklāj šādus galvenos iemeslus tam, ka viņiem nav iespējas konkrētajai lietai veltīt nepieciešamos laika resursus:

- bāriņtiesām trūkst cilvēkresursu;
- bāriņtiesām ir liels lietu apjoms, to daudzums palielinās un tās kļūst aizvien sarežģītākas;
- ir periodi, kad nepieciešams risināt vairākas akūtas lietas vienlaicīgi;
- lietu izskatīšana, kuru pamatā ir vardarbība, ir laiktietilpīga;
- laika resursu ierobežo nepieciešamība lietu izskatīt likumā noteiktajā laika periodā;
- darbiniekam paralēli ir jāpilda arī citi pienākumi, kas nav saistīti ar vardarbību ģimenē.

Padziļināti aplūkojot dažādus iepriekš minētos aspektus, var norādīt, ka viens no visbiežāk minētajiem argumentiem, kāpēc bāriņtiesas darbiniekiem ne vienmēr ir iespējams veltīt nepieciešamos laika resursus, lai izskatītu lietas saistībā ar vardarbību ģimenē, ir tas, ka bāriņtiesām trūkst cilvēkresursu. Turklāt pēc bāriņtiesu pārstāvju novērotā šādu lietu skaits bāriņtiesās palielinās, jo sabiedrība kļūst informētāka un aizvien vairāk ziņo par aizdomām par vardarbību ģimenē, kā arī šīs lietas kļūst aizvien sarežģītākas, jo īpaši lietas, kuru pamatā ir emocionālā vardarbība vecāku starpā jeb tā sauktās *strīdnieku lietas*.

“Nē, noteikti, noteikti nē! Mūsu bāriņtiesā hroniski trūkst darbinieku. Mēs visu laiku esam nemitīgā spriedzē, jo mums ir jāpaspēj kaut kādos noteiktos likuma termiņos, un tie papīri ir tik ļoti jāsakārto, ka mums sarunām un gadījuma analīzei, tiesas prakšu pētīšanai absolūti nepietiek laiks.” (VBT29, bāriņtiesas pārstāvis Vidzemes reģiona novadā)

“Jo šo gadījumu kļūst arvien vairāk un vairāk. Iespējams tas ir tāpēc, ka sabiedrība ir informētāka nekā agrāk. Spēj izvērtēt vardarbības veidus un vārdiski noformulēt, līdz ar to,

protams, šo gadījumu ir arvien vairāk. Bet mūsu speciālisti ir tik, cik ir. Un dienās stundas arī ir tik, cik ir.” (VBT2, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Daļa bāriņtiesu pārstāvju norāda, ka ikdienā ar labu darba organizāciju un/vai summēto darba laiku bāriņtiesas darbiniekiem lielākā vai mazākā mērā izdodas tikt galā ar uzdevumiem pie esošajiem cilvēkresursiem, taču kopumā tas samazina laiku sarunām ar klientiem, prakšu pētīšanai un lietu analīzei. Lai samazinātu darbinieku noslodzi, vienā no pašvaldībām bāriņtiesas priekšsēdētājs ir ieviesis praksi, ka gadījumus, kas bāriņtiesā ienāk pirmo reizi, vispirms izskata bāriņtiesas priekšsēdētājs un bērnu tiesību speciālists, un tikai pēc tam tie tiek nodoti tālāk darbiniekiem, kuri lietas izskata pēc teritoriālā iedalījuma. Bāriņtiesas pārstāvja skatījumā šādā veidā tiek samazināta darbinieku noslodze un risks, ka darbinieks pārtrauc darba attiecības lielās slodzes dēļ. Savukārt, cits bāriņtiesas pārstāvis atzinīgi novērtē, ka bāriņtiesā ir ieviests summētais darba laiks, jo tas būtiski atvieglo darba organizāciju un ļauj ar klientiem tikties tiem ērtā laikā, kā arī, piemēram, uz apsekošanām ir iespēja doties vakarā, kad klienti visdrīzāk atrodas savās mājās, nevis darba dienas vidū.

“Mēs esam šos jautājumus padalījuši. Tieši mūsu bāriņtiesā. Ja tas ir tikai pirmais gadījums, kur mēs nerosinām lietu, to uzņemos es un bērnu tiesību speciālists. Ja tas aiziet jau ar lietu, to mēs esam mazliet padalījuši, un viņiem tā slodze nav tik liela. Gadījumu tik tiešām ir daudz, cik policija ziņo. [...] Mēs neesam Rīga, protams, Rīgā noteikti ir simtos un tūkstošos. Bet priekš tāda maza novada, tas ir ļoti daudz. Un, ja es tagad iedošu darbu saviem speciālistiem, kuri risina, kuri jau skata.... Mūsu bāriņtiesā nav sadalītas lietas kategorijās, viņi skata pa teritorijām, kāda lieta tur iekrīt, tādu viņš skatās. Tad viņi man būs tā pārslogoti, ka viņi vienkārši aizies prom no darba, tāpēc mums tas darbiņš ir tādā veidā. (VBT7, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

“Bāriņtiesā ir viņņveidīgi. [...] Tad ir tā, ka uz visām pusēm, un liekas – vispār nevar neko paspēt. Labi, ka mums ir summētais darba laiks, ka mēs varam arī strādāt pēc darba laika, pēc pieciem. Piemēram, ir arī ģimenes, kur abi vecāki ir strādājoši. Mēs sazināties, un viņi pasaka – mēs varam tikai pēc pieciem. Piemēram, mēs braucam apsekošanā arī pēc pieciem, vakarpusē. Mēs varam būt elastīgi. Vai, protams, ja ir kādā ģimenē krīze un pulkstenis ir pieci, mēs tāpat tur skrienam.” (VBT28, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

Taču grūtības rodas brīžos, kad ir nepieciešams aizstāt kolēģi tā atvaļinājuma vai darba nespējas laikā, kā arī situācijās, kad darbiniekam vienlaicīgi nepieciešams veltīt laiku vairākām steidzamām lietām. Piemēram, viens no bāriņtiesu pārstāvjiem ilustrē situāciju: darbinieks atrodas birojā un risina lietu, taču pienāk ziņojums, un lietas risināšana tiek pārtraukta, jo saņemtā informācija liecina, ka bērnam ir apdraudējums. Līdz ar to iesāktā lieta tiek atstāta uz nenoteiktu laiku. Tāpat darbinieki rīkojas, ja aizstāj kolēģi un ir saņemta informācija par ģimeni, kas pēc teritoriālā iedalījuma pieder kolēģim. Apkopojot bāriņtiesu pārstāvju sniegto informāciju, redzams, ka šādi periodi visbiežāk novērojami vasarā, kad darbinieki dodas atvaļinājumā, kā arī brīvdienās un svētku dienās. Bāriņtiesu pārstāvji atzīst, ka tad, kad ir šādas situācijas, tad lietu izskatīšana notiek prioritārā secībā, pēc principa, ka tā lieta, kura ir neatliekamāka, tā tiek risināta vispirms. Taču ne vienmēr pietiek laika, lai katrā no tām pilnībā iedziļinātos.

“Protams, bieži vien ir tā, ka lietas sakrīt, un reizēm gribētos tajās lietās vairāk iedziļināties, bet nav laika, jo nākamā lieta ir tikpat svarīga. [pilsētas nosaukums] lietas ir ļoti daudz. Jā, mums arī tas resurss būtu nepieciešams, lai varētu vairāk laiku veltīt.” (VBT1, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā).

“Darbinieks sēž un risina vienu situāciju, bet paveras durvis, ir zvans, un ir nekavējoties jānododas izbraukumā, jo bērns tiek apdraudēts. Līdz ar to situācija, kas tika risināta, tiek nolikta maliņā (uz nenoteiktu laiku). Un darbinieks pieslēdzas situācijai, kas ir akūti risināma. Līdz ar to ir situācijas, kas tiek sasteigtas ātrākā tempā. Arī kolēģi ir jāaizvieto tad, kad viņi dodas atvaļinājumā vai ir uz darba nespējas lapas. Kolēģis aizvieto kolēģi, savas lietas stāv maliņā, jo steidzamāk ir jāatrisina kolēģa lieta. Ir telefona zvans, un ir steidzami jābrauc. No tiesas atnāk pieprasījums, un nedēļas laikā tiesai ir jāsniedz atbilde. Ir jāvāc dokumenti, jāveic apsekošana. Ļoti trūkst laika.” (VBT11, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

Turklāt papildus spriedzi darbiniekiem rada likumā noteiktais nosacījums, ka lietu nepieciešams izskatīt noteiktā laika periodā. Bāriņtiesu pārstāvji norāda, ka tas ne vienmēr ir viegli izdarāms. Jāatzīmē, ka atsevišķos gadījumos tiek norādīts, ka tam ir arī pozitīva ietekme, jo tas palīdz mobilizēt visus resursus (kolēģis palīdz kolēģim, darbs ārpus darba laika) un iekļauties noteiktajā termiņā.

“Likums nosaka, ka ir nepieciešams izdarīt tādas un tādas darbības tādā un tādā laikā, bet gadās bieži vien, ka tas vienkārši nav fiziski iespējams. Bet kaut kā mēs tiekam galā, mēs mēģinām visādos veidos un viens otram palīdzam, paliekam pēc darba, un visu kaut ko.” (VBT8, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Bāriņtiesu pārstāvji arī norāda, ka šāda veida lietas ir vairāk laikietilpīgas nekā citas, jo ir jāveic daudzas dažādas darbības: saruna ar bērnu, saruna ar katru no vecākiem, dzīvesvietas apsekošana, saziņa ar iesaistītajām institūcijām, dokumentu noformēšana. Daudzās darbības prasa salīdzinoši lielus laika resursus. Tāpat šāda veida lietu izskatīšana nereti ir emocionāli grūta. Līdz ar to tās kopumā prasa vairāk resursu nekā cita veida lietas.

“Katra lieta aizņem ļoti daudz laika. Ja mums ir vardarbības gadījums, tas prasa ļoti daudz resursu: gan darbs ar bērnu, gan darbs ar ģimeni, gan arī dokumentu sagatavošana un pieprasīšana, bet papildus vēl ir citi darāmie darbi.” (VBT16, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

“Protams, ka mums laika trūkums ir milzīgs. To dokumentēšanas darbu ir ļoti, ļoti daudz. Plus vēl ir braukāšana. Pa mājām un tur, un vēl kaut kur. Jā, laika trūkums ir izjūtams, bet tas jau ir visiem, to dzirdam, arī parunājot ar kaimiņu novadu kolēģiem. Nav darbinieku.” (VBT18, bāriņtiesu pārstāvis Vidzemes reģiona novadā)

Tāpat bāriņtiesu pārstāvji atzīmē, ka bāriņtiesas darbiniekiem ir jāpilda daudzi citi ar vardarbību ģimenē nesaistīti pienākumi. Piemēram, bērna mantisko interešu aizsardzība un pienākumi, kas saistīti ar adopciju un bērnu ārpusģimenes aprūpi. Atsevišķās intervijās tiek pausts viedoklis, ka bāriņtiesu darbiniekiem ir jāpilda pienākumi, kas pēc būtības nemaz neattiecas uz bērnu interešu aizstāvību. Piemēram, viens no bāriņtiesas pārstāvjiem uzskata, ka bāriņtiesām nevajadzētu noteikt kā pienākumu izvērtēt bērnu mantojuma aizgādni, kā arī

bāriņtiesas darbiniekiem nevajadzētu likt kriminālprocesa laikā pārstāvēt personas, pret kurām ir medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis, jo tā ir pilngadīga persona.

“Kapacitāte mums varētu būt labāka, jo nav jau tā, ka mums ir tikai šie gadījumi. Mums darbinieki ir apkrauti ar vēl citām jomām. Mums patiešām trūkst laika. Mēs skrienam galopā, mēs arī skatāmies, kura lieta ir prioritārā, kur ir trakāka situācija, tur mēs arī dodamies. Nav tā, ka mēs varam komfortabli veltīt laiku, ka mēs varam izspriest un brīnišķīgi noformēt katru dokumentu tā, lai tas būti paredzēts individuālai lietai. Nav tā, trūkst cilvēku.”(VBT15, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

“Mantojuma aizgādība. Jā, it kā tagad kaut ko noņēma, bet vienalga bāriņtiesai ir jāizvērtē mantojuma aizgādnis. [...] Bet kāpēc bāriņtiesai ir jāvērtē kaut kāds mantojuma aizgādnis? Kā viņš pēc tam pārvaldīs to mantojumu? Tas nekā nav saistīts ar bērna tiesībām, ne arī ar rīcībnespējīgu personu, kas mums ir prioritāri. Bet tās lietas ir daudz! [...] Bāriņtiesai ir arī kriminālprocesi, kad norādīts medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis. Kas var pārstāvēt to personu, pret kuru ir medicīniska rakstura piespiedu līdzeklis? Cilvēks ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu, viņš ir slims. [...] Un šādai personai ir jābūt advokātam, un ir jābūt pārstāvim. Kriminālprocesā ir norādītas sešas personas, kas var būt. Tie ir radnieki, un pēdējais ir bāriņtiesa. [...] Un tad katru trešdienu un piektdienu viens bāriņtiesas darbinieks sēž tiesas zālē no plkst. 10.00 – 17.00. Tas ir mīnus viens darbinieks.” (VBT25, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

Tikai atsevišķu bāriņtiesu pārstāvji uzskata, ka viņu pārstāvētajās bāriņtiesās darbiniekiem ir iespējas veltīt konkrētajam gadījumam nepieciešamos laika resursus, lai izskatītu lietas, kuru pamatā ir vardarbības ģimenē gadījumi. Dīvos gadījumos tas tiek pamatots ar to, ka darbs norit tikai savas kompetences ietvaros. Proti, bāriņtiesa neiesaistās pakalpojumu nodrošināšanā (mediācija, psihologa pakalpojums), bet tikai pieņem lēmumus, balstoties uz to rīcībā esošo informāciju (sarunu ar bērnu, sarunu ar vecākiem, dzīvesvietas apsekojuma laikā novēroto un tml.). Savukārt vienā gadījumā tas tiek pamatots ar to, ka esošie cilvēkresursi ir optimāli pie esošo lietu skaita bāriņtiesā.

“Tas, kas attiecas uz bāriņtiesas kompetenci, mums ir visi nepieciešamie resursi. Mēs jau paturam prātā, ka mēs neesam izmeklēšanās iestāde. Mēs izdarām to, kas ir mūsu kompetences ietvaros.” (VBT12, bāriņtiesu pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

“Mūsu bāriņtiesā ir. Mums ir salīdzinoši mazs blīvums, mums nav ļoti noslogota pilsēta, ne arī teritorija. Pie mūsu situācijas, arī izvērtējot resursu noslogotību, ir [pietiekami laika]. Ir iespējams izdarīt visu, iepazīties, pārstāvēt, jo arī attālinātās pieslēgšanās tiesas sēdēm ir ļoti, ļoti labs resursu taupītājs. Pieņemsim, ja man tiesas sēde ir [pilsētas nosaukums] un mani darbinieki strādā [pilsētas nosaukums], tad tie ir tiešām nepilni simt piecdesmit kilometri.” (VBT27, bāriņtiesas pārstāvis Vidzemes novadā)

7.5. Ļoti ilgs izmeklēšanas process un lietu izskatīšana tiesās

Vērtējot citu iesaistīto speciālistu laika resursu pieejamību, visbiežāk tiek norādīts, ka valsts policijā un tiesās darbiniekiem trūkst laika resursu, jo vardarbības ģimenē lietu izmeklēšana un izskatīšana var ilgt pat vairākus gadus. Saskaņā ar atsevišķu bāriņtiesu pārstāvju teikto, jo īpaši ilgi tiek izmeklētas un izskatītas lietas saistībā ar seksuālo izmantošanu. Piemēram, viens no bāriņtiesas pārstāvjiem norāda, ka tikai nesen (2025. gadā) ir izskatīta lieta, kas kopumā ir aizņēmusi piecus gadus. Bāriņtiesas pārstāvis uzskata, ka tas ir nesamērīgi ilgs laiks un apšaubā, ka šāda prakse ir bērnu interesēs.

“Cits jautājums, kad tā lieta nonāk tālāk pie policijas. Ja ir vajadzīga ekspertīze, tad jāgaida ļoti ilgi. Tās rindas ir ļoti garas, un otrs jautājums ir, protams, par tiesvedībām, par izmeklēšanām. Tie ir gadi. It īpaši, kas saistīts ar seksuālo vardarbību. Tur ir gadi. Tur nav jautājums par mēnešiem vai par pusgadu. Man liekas, viena lieta mums tik tikko ir beigusies, tā meitene ir palikusi pilngadīga, bet tiesvedība bija, ja nemaldos, piecus gadus, kamēr viņa nonāca līdz tiesai. Vai tas ir bērnu interesēs, es nezinu. Šobrīd mums otra lieta arī par seksuālo vardarbību. Tur arī divi gadi, tikai tagad būs tiesa oktobrī. No tā laika, kad mēs paziņojām, līdz tiesai plus mīnus tie ir divi gadi.” (VBT20, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

Bāriņtiesu vērtējumā tik ilgs tiesvedības laiks vardarbības gadījumos ir nepieņemams, jo visu šo laiku cietušajam ir jāatgriežas pie šīm atmiņām par piedzīvoto vardarbību, šo dzīves epizodi nevar “noslēgt”, bet vardarbības veicējam nav skaidrības, kā tālāk veidot savu dzīvi. Līdz ar to arī attiecības ģimenē ir savā ziņā “uzliktas uz pauzes”, gaidot tiesas lēmumu. Arī sociālais dienests ir ierobežots plānot atbalsta pasākumus, piemēram, ģimenes terapiju, bet bāriņtiesai ir jāturpina sekot tiesas procesam, pārstāvot bērna intereses:

“Ir jābūt kaut kādam reakcijas ātrumam lielākam. Šeit es vairāk domāju tieši par policiju - gan par to, kā vispār tiek izmeklētas lietas, jo nav normāli, ka vēl pēc gada notiek kaut kādas pratināšanas. Šī vardarbība, iespējams, turpinās. Vienkārši būtu labi, ja viss notiktu ātrāk. Būtu kaut kāds mehānisms, kas šo vardarbības upuri varētu vairāk pasargāt. Es nevaru tā iedomāties, kas tas varētu būt, bet es domāju, ka šobrīd upuri nav pasargāti mūsu valstī.” (VBT13, bāriņtiesas pārstāvis Kurzemes reģiona novadā)

7.6. Pakalpojumu trūkums un finansējuma nepietiekamība

Dažādu pakalpojumu trūkums un finansējuma nepietiekamība, lai tos nodrošinātu, ir intervijās ar bāriņtiesu pārstāvjiem norādītie institucionālie faktori, kas kavē vardarbības gadījumu risināšanu.

Visbiežāk intervijās ar bāriņtiesām tiek atzīmēts, ka Latvijā kopumā ir psihologu trūkums un tas apgrūtina situācijas risināšanu un atbalsta sniegšanu uzreiz, kad tas ir nepieciešams. Bāriņtiesu pārstāvju sniegto atbilžu kodēšana par to, kas kavē vardarbības gadījumu risināšanu, atklāj, ka vairāk nekā divās trešdaļās interviju (23 intervijās no 32) bāriņtiesu speciālisti ir norādījuši, ka viņiem pašvaldībā trūkst psihologu:

“Noteikti gribētos pieejamākus psihologa pakalpojumus. Psihologi šobrīd ir ļoti pieprasīti, un iespējama saņemt šo pakalpojumu... Tas tiek atlikts uz vēlāku laiku, tad, kad pienāk rinda.

Sociālajā dienestā ir psihologi, bet mēs dzirdam – jā, mēs varam, mēs to nodrošināsim, bet tur ir rinda. Reizēm tas ir ar mēneša nobīdi”. (VBT10, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

“Ja mēs ierosinām lietu un dodam vecākiem laiku trīs mēnešus pildīt uzdevumu, apmeklēt dažādus speciālistus, tad diemžēl dažreiz trīs mēneši paiet, lai viņi vispār kaut kur varētu tikt.” (VBT2, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

“Tā noteikti ir psihologa pieejamība, jo viņu vienkārši nav. Mums ir tikai divi psihologi un rindas ir nežēlīgas, pat pusgads ir jāgaida. Un tā varētu būt šī problēma. Ja ģimenei un bērnam ir nepieciešama psiholoģiskā palīdzība, tad uzreiz šo palīdzību nav iespējams saņemt.” (VBT16, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

Otra speciālistu grupa, attiecībā uz kuru būtu nepieciešams nodrošināt labāku pieejamību, ir psihiatri. Bāriņtiesu pārstāvji uzsver, ka psihologu un psihiatru pakalpojumi ir nepieciešami tieši krīzes situācijā, kad ir bijusi šī vardarbības situācija, nevis pēc pusgada:

“Pie psihologa ir rindas, un psihiatrs, ko dažreiz ir ļoti svarīgi saņemt, par to vispār nerunāsim. Pusgadu gaida rindā, lai saņemtu. Bet to problēmu jau ir jārisina tagad.” (VBT2, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Vēl tiek atzīmēts, ka ir gadījumi, kad noteikti pakalpojumi ir pieejami tikai Rīgā, un tad izaicinošs jautājums ir, kā nodrošināt transportu, lai saņemtu šo pakalpojumu:

“Pakalpojumi jau mums ir, bet nav to pieejamības. Cik ilgi tie ir pieejami? Kur tie ir pieejami? Ir gadījumi, kad dienests ar savu transportu ved cilvēkus uz pakalpojuma vietu, jo pakalpojums ir pieejams tikai Rīgā.” (VBT19, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Vienā no Latvijas valstspilsētām tiek uzsvērts, ka viņiem nav pieejami ne psihoterapeita pakalpojumi, ne arī psiholoģiskās izpētes pakalpojumi (ne bērniem, ne pieaugušajiem), bet intervijas dalībnieka vērtējumā dažkārt tie ir ļoti nepieciešami pakalpojumi, īpaši, piemēram, nodrošināt bērnu psiholoģisko izpēti par valsts līdzekļiem:

“Mēs arī diezgan bieži redzam, ka būtu nepieciešams psihoterapeits. Bet šāda pakalpojuma nav.” (VBT2, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

“Ģimenes psihoterapijas mums nav. Pirms kaut kādiem gadiem bija projekts no BAC vai LM, tad mums īsu brīdi bija šāda iespēja. Bet tas bija ļoti īsu brīdi. Tāpat arī psiholoģiskās izpētes, kas bieži vien ir nepieciešamas. Tās ir ļoti dārgas.” (VBT2, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Vēl citā intervijā tiek atzīmēts, ka ārpus Rīgas pieejamo pakalpojumu klāsts ir ļoti ierobežots, lielākoties tiek piedāvāts tikai psihologa pakalpojums:

“Pakalpojumu groza trūkums. [Pilsētas nosaukums] mums ir tāds ļoti izteikts, jo mums būtībā īsti nav pakalpojumu. Ja ir vardarbība, tad varmāku sūta pie psihologa, cietušo sūta pie psihologa, un tas arī ir viss.” (VBT2, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Ir pašvaldības, kur arī tādu apmācību kursu kā “Bērnu emocionālā audzināšana” (BEA) un apmācību kursa “Ceļvedis audzinot pusaudzi” (CAP) nodrošinājums ir nepietiekams un uz to ir ilgi jāgaida rindā:

“Mums [pilsētas nosaukums] ļoti trūkst apmācības vecākiem – BEA un CAP. Tie ir divi populārākie kursi, kurus mēs aicinām vecākus apmeklēt. Tie ir ļoti reti.” (VBT2, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

“Sociālais dienests principā nenodrošina vai arī ļoti reti kad nodrošina kādu pakalpojumu ģimenēm ar bērniem. Piemēram, šodien mums arī bija situācija. [...] Sociālais darbinieks pasaka tā: šobrīd mums nav pakalpojumu, ko piedāvāt šai mammai. Ir tikai psihologs. Mamma jau saņem psihologa konsultācijas. Viņiem nav ne “Bērnu emocionālā audzināšana”, ne “Ceļvedis audzinot pusaudzi”, viņi neko no šī visa nespēj nodrošināt. Un tas nav tā, ka tas ir tikai šajā situācijā, bet tas ir ilgstoši.” (VBT6, bāriņtiesas pārstāvis Vidzemes reģiona novadā)

Vairākās intervijās ar bāriņtiesas pārstāvjiem tika uzsvērts, ka visos gadījumos, kas saistīti ar gaidīšanu rindā uz pakalpojumu vai vispār pakalpojuma nepieejamību, galvenais iemesls ir nepietiekams finansējums gan speciālistu atalgojumam, gan arī, lai nodrošinātu iespēju izmantot ārpakalpojumu:

“Finansējums ir tas, kas prasās vairāk. Jo tur, kur ir finansējums, tur arī var vairāk nodrošināt šos pakalpojumus. Ja mēs skatāmies uz to pašu psihologu, tad to var vairāk kā ārpakalpojumu piesaistīt, jau tad, kad tas ir nepieciešams. Tūlīt, nevis pēc mēneša. Pamatā jau ir finansējums, tālāk jau attīstīsies arī pakalpojumi.” (VBT10, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

“Atbalsts no pašvaldības ir minimāls. No citas pašvaldības vispār nav nekāds atbalsts. Viss apstājas pie finansējuma.” (VBT11 bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

Ierobežota pieejamība ir arī sociālās rehabilitācijas pakalpojumam vardarbīgas uzvedības mazināšanai vardarbību veikušām pilngadīgām personām, proti, bāriņtiesu pieredzē dažkārt uz šiem kursiem ir jāgaida viens vai divi mēneši, kas vērtējams negatīvi, jo arī vardarbības veicējam šie kursi būtu nepieciešami pēc iespējas ātrāk pēc vardarbības situācijas konstatēšanas:

“Mēs saprotam, ka cilvēkam, kurš bērnam ir veicis pāri darījumu, viņam jau arī palīdzība ir vajadzīga tūlīt un tagad. [...] Reizēm tie paši kursi, viņi kaut kādā laika periodā noslēdzas, piemēram, saka, ka būs pēc diviem mēnešiem.” (VBT10, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

“Par tiem vardarbību veikušajiem. Man liekas, ka tas ir neveiksmīgāks stāsts, nekā par cietušajiem. (VBT22, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

Bāriņtiesas pārstāvji norāda, ka daļai pakalpojumu būtu nepieciešams nodrošināt labāku situāciju ar to pieejamību (piemēram, konkrētajā pašvaldībā tas attiecas uz jauniešu mentora pakalpojumu), bet ir pakalpojumi, kas konkrētai pašvaldībai nav pieejami vispār, un būtu nepieciešams paplašināt pieejamo pakalpojumu grozu. Šeit tiek minētas tādas terapijas kā mūzikas un mākslas terapija:

“Jā, mums ir mentori. Sociālajā dienestā ir mentori, kurus piesaista, ja starp jauniešiem ir konfliktējošās situācijas, vardarbības gadījumi. Bet tas grozs ir par mazu, jo tās problēmas aug arvien vairāk, viņas attīstās pavisam savādāk. Tā mēs varējām strādāt 15 gadus atpakaļ, kad psihologs parunā, un ar to viss beidzas. Bet tagad ir visas mūzikas, mākslas terapijas tomēr vajadzīgas, jo tādā veidā varētu bērniem mazināt spriedzi un vardarbību. [...] Tā ir tā lielākā

problēma, ka tas grozs ir pārāk mazs. Mēs cenšamies piesaistīt visādus speciālistus, bet nu diemžēl...” (VBT7, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

Vairākās intervijās izskan tas, ka pašvaldībā nav pakalpojumu, ko varētu sniegt jau pēc valsts apmaksātā sociālās rehabilitācijas pakalpojuma vardarbībā cietušajiem bērniem. Vienā no intervijām tiek atzīmēts, ka būtu nepieciešams mentora pakalpojums, kas nodrošinātu to, ka mentors seko līdzī situācijai un atbalsta cietušo bērnu jau pēc sociālās rehabilitācijas pakalpojuma:

“Bērniem, kuri ir cietuši no vardarbības, tiek piešķirta rehabilitācija no valsts. Rehabilitāciju viņi saņem dzīvesvietā vai brauc uz centru. Kas pēc tam notiek? Es nevaru apgalvot, ka pēc tam viss tā secīgi un kontrolēti notiek. Man gribētos skaidrību. Tad, kad visa informācija no krīzes centra nonāk sociālajam dienestam, tur ir vesela virkne ar rekomendācijām, man liekas, ka tur tikai daļēji kaut kas tiek īstenots. Nav koordinēšanas. Visi saskrēja, bērnu izglāba un pēc tam kaut kur pameta... Šajos gadījumos bērnam varētu būt piesaistīts mentors. Mentors, kas ir bērnam, kamēr iet tas process, jo mēs esam iestāde, mums ir administratīvais process, bet sociālo pakalpojumu sniedzēji vairāk darbojas ar pieaugušajiem.” (VBT15, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

“Nepieciešams kaut kāds mentora pakalpojums vai atbalsta personas pakalpojums. Bet šādu pakalpojumu mums nav. [...] Un pusaudžu resursu centri nav pieejami tuvu dzīvesvietai. Arī jauniešu centri, kur varētu piesaistīt jauniešus, tur ir savs loks, ar ko strādā, un bieži vien tie, kas veic vardarbību, vai pret kuriem ir bijusi vardarbība, viņi uz turieni neiet un nesaņem to atbalstošo informāciju. Attālums arī ir ļoti būtisks šajā ziņā. (VBT5, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

Ir tādas pašvaldības, kur ģimenei pēc sociālās rehabilitācijas nav iespējas piesaistīt pat ģimenes asistenta pakalpojumu, jo tāda pakalpojuma vienkārši pašvaldībā nav:

“Būtu nepieciešams ģimenes asistents, kas redz, vai tai mammai ir tās spējas, vai nav, un pamāca viņu. Mums arī šāda pakalpojuma pašvaldībā nav. [...] Mums vispār nav nekādu pakalpojumu. Pusslodze psihologam, un viss.” (VBT22, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

Par privilīģētām pašvaldībām bāriņtiesas uzskata tādas pašvaldības, kurām ir pieejams savs krīzes centrs. Savukārt, bāriņtiesas, kur konkrētajā pašvaldībā krīzes centra nav, cenšas gan sadarboties ar citu novadu krīzes centriem, gan arī mēģina pierunāt pašvaldības vadību šādu krīzes centru izveidot:

“Mēs esam privilīģēta bāriņtiesa, jo mums blakus atrodas krīzes centrs. Mums ar krīzes centru ir vienošanās, ka mūsu novada bērnus pieņem jebkurā gadījumā.” (VBT3, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

“Mēs gājām atkal runāt par to, ka mums ir pašiem it kā savi resursi. Ir telpas, kur varētu atvērt krīzes centru. Tur ir viss aprīkots. Tiem gadījumiem, kad ir tiešām notikusi vardarbība un bērnus jāizolē no ģimenes. Krīzes centrs ir priekš krīzes, tur ir gan veļasmašīna, gan virtuve, un tās telpas stāv tukšas.” (VBT22, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

Jāatzīmē, ka ir arī vērtējumi, ka konkrētajā pašvaldībā nekādu pakalpojumu netrūkst, īpaši izceļot to, ka pašvaldībā ir nodrošināts pusaudžu resursu centrs un krīzes centrs:

“Paldies dievam, ka mums ir pusaudžu resursu centrs. Tur var pieteikt pusaudzi, un tur strādā arī ar vecākiem. Mums ir arī sertificēti psihologi... Viņi ir, bet viņi ne vienmēr ir uzreiz pieejami. Labā ziņa ir tāda, ka mums ir reāls krīzes centrs, kas ietilpst šajā sistēmā. [...] Man pat ir grūti pateikt to, kas mums pietrūkst. [...] Es domāju, ka bāriņtiesai, policijai un dienestam ir viss vajadzīgais.” (VBT19, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Bāriņtiesu pārstāvji ir pamanījuši arī uzlabojumus un jaunus pieejamos pakalpojumus, ko piedāvā Bērnu aizsardzības centrs, piemēram, bērna atbalsta speciālista pakalpojumu (bērna atbalsta speciālisti ir Bērnu aizsardzības centra darbinieki, kuri nodrošina atbalstu bērniem ar uzvedības vai atkarību problēmām, viņu tiesību un interešu pārstāvniecību un bērna vajadzībām atbilstošu pakalpojumu piesaisti):

“BAC pēdējā laikā ir ļoti daudz aktivitātes. Piemēram, viņiem ir tādi kā mentori, bet viņi nesaucas kā mentori, un viņi ar mūsu bērnu nama bērniem iet uz kafējnīcām, iet uz kino... Tas ir absolūts jauninājums. Tas ir konkrēts pasākums, palīdzošā darbība. Un tad ir šī “Bērna māja”. Ir vairākas lietas, kas ir palīdzošas. [...] Mums kādi pieci gadījumi ir bijuši, kad mēs esam veduši bērnus uz “Bērna māju”. [...] Tas tiešām ir palīdzoši, jo “Bērna māja” ir atsaucīga.” (VBT3, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

Starpinstitucionālās sadarbības programma “Bērna māja”, kuru nodrošina Bērnu aizsardzības centrs, ir izveidota lai sniegtu atbalstu vardarbībā cietušiem bērniem un viņu nevardarbīgajiem tuviniekiem, kā arī lai nodrošinātu iespēju veikt kriminālprocesuālās darbības²⁰. Tā darbojas no 2023. gada rudens, un tās mērķis ir novērst bērnu retraumatizāciju izmeklēšanas un tiesvedības laikā, uzlabot pierādījumu kvalitāti, veicināt pieeju tiesu sistēmai, kā arī sniegt psihosociālo atbalstu bērna atlabšanai un traumas seku pārvarēšanai. Viens no “Bērna mājas” pamatuzdevumiem ir palīdzēt sagatavot tiesvedībai derīgas liecības, no bērna noskaidrojot notikušā detaļas tā, lai bērnam nebūtu jāierodas uz tiesu gadījumos, kad lietā ir uzsākts kriminālprocess. Lai īstenotu šo uzdevumu, “Bērna māja” piedāvā “viena kontaktpunkta” pieeju, saskaņā ar kuru vienā, bērnam draudzīgā vidē sadarbojas visas attiecīgās institūcijas (policija, prokurors, sociālie dienesti, bērnu aizsardzības dienesti, fiziskās un garīgās veselības pakalpojumu sniedzēji, psihologi).

Jāatzīmē gan, ka arī “Bērna mājas” pakalpojumi ne vienmēr ir pieejami. Kā norādīja vienas bāriņtiesas pārstāvis, ir bijis gadījums, kad viņi vērsušies ar lūgumu pēc pakalpojuma “Bērna mājā”, bet saņēmuši atteikumu, jo tajā brīdī neesot bijis iespējams nodrošināt psihologa pakalpojumu krievu valodā:

“Mēs gribējām piesaistīt “Bērna māju”, bet atdūrāmies pret to, ka “Bērna māja” nevar nodrošināt krieviski runājošu psihologu. Saņēmām no viņiem rakstisku atteikumu, ka viņi šo pakalpojumu nevar nodrošināt. Tas bija tajā brīdī.” (VBT1, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

---

²⁰ Ministru kabineta 2024. gada 19. decembra rīkojums Nr. 1221 “Vardarbības pret sievieti un vardarbības ģimenē novēršanas un apkarošanas plāns 2024.-2029. gadam”. Publicēts oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis”, 28.12.2024., Nr. 251 <https://www.vestnesis.lv/op/2024/251.10>.

7.7. Audžuģimeņu trūkums un izdegšana, pieņemot vardarbībā cietušos bērnus

Bāriņtiesu darbs attiecas gan uz bērna tiesību aizstāvību bioloģiskajās ģimenēs, gan arī audžuģimenēs un gadījumos, kad bērnam ir nozīmēts aizbildnis. Vienā no intervijām ar bāriņtiesas pārstāvi, informācija tika sniegta saistībā tieši ar grūtībām, ar kurām sastopas audžuģimeņu un aizbildņu gadījumā:

“Manā 11 gadu pieredzē man ir nācies pieņemt vienpersoniskos lēmumus tieši audžuģimenē, kur tiek konstatēta vardarbība, un divās aizbildņu ģimenēs, kur arī ir konstatēta vardarbība. Tur arī ir nācies atņemt audžuģimenes statusu un arī aizbildņiem liegt vēl kādreiz dzīvē kļūt par aizbildņiem.” (VBT6, bāriņtiesas pārstāvis Vidzemes reģiona novadā)

Aizbildņu gadījumā ir bijusi situācija, kur par aizbildni iecelts ģimenes loceklis (vecmamma), bet konstatēts, ka arī vecmamma ir vardarbīga:

“Trīs bērnu aizbildne, bērniem arī vecmamma. Bija atbraukuši vecāki, kuriem ir atņemtas aizgādības tiesības, bet, protams, viņiem ir šīs te saskarsmes tiesības. [...] Viens no bērniem bija pasūdzējies mammai, ka ome ir pret viņiem vardarbīga. Mamma sazinājās ar mums, tika uzņemti video, un tiešām ir pierādījumi, ka bērni cieš no vardarbības ģimenē. Tad tika pieņemts vienpersonisks lēmums, un bērniem tika nodrošināta vieta krīzes centrā. Bet vecmamma uzskata, ka viņa ir ļoti labi audzinājusi mazbērnus, un mūsu lēmumus ir pārsūdzējusi. (VBT6, bāriņtiesas pārstāvis Vidzemes reģiona novadā)

Intervijā stāstītais arī parāda, ka bērniem, kas cietuši no vardarbības, ir sarežģīti atrast audžuģimenes, jo bērnu traumatiskā pieredze dažkārt negatīvi ietekmē viņu uzvedību un saskarsmi ar audžuģimeni. Savukārt, audžuģimenes, kas piekrīt viņus uzņemt, saskaras ar izdegšanas sindromu: ieguldot daudz darba un pūles, viņi neredz, ka tas sniedz atdevi un, vienkārši runājot, uzskata, ka viņi netiek ar šiem bērniem galā:

“Šobrīd mums ir situācija ar bērniņiem, kas ir cietuši savā ģimenē. Meitene no seksuālās un abi divi kopā no fiziskās, emocionālās vardarbības, no mammas dzīvesbiedra puses. Mēs viņus ievietojām audžuģimenē, un, protams, viņi bija, jāsaka, briesmīgi bērni, arī briesmīgi cietuši bērni. Audžumamma un audžutēvs ļoti, ļoti nopūlējās, viņus veda visur, gan pie psihietriem, gan viņi ārstējas slimnīcā. Viņiem tika nozīmēta medikamentoza ārstēšana. Viņi tiešām divus gadus ir ieguldījuši ļoti daudz darba, un šobrīd audžumamma griezās pie mums un teica, ka viņa ir sevi izsmēlusi. Viņa saka: “Es nezinu vairs, ko lai es daru. Šie bērni divu gadu laikā ir nedaudz, pavisam nedaudz mainījušies. Tikai nedaudz var pamanīt to uzlabojumu”. [...] Kā jau, protams, visiem zināms, ka šādus bērnus neviens nevēlas uzņemt ne savās ģimenēs, audžuģimenēs, ne arī viņiem ir vieta kaut kur citur. Un šī ir vislielākā īstenībā problēma. Tagad esam pieslēguši atbalsta centru šiem audžuvecākiem, lai viņus stiprinātu. Mēs viņiem ieteicām paņemt nelielu atpūtas brīdi. Vis kaut ko, lai šie bērni tomēr saglabātu šo audžuģimeni, jo, ja viņiem tiks nomainīts atkal šis aprūpes veicējs, tad viņiem atkal būs trauma. [...] Bet audžumamma ar audžutēti, viņi saprot, ka šie bērni nav vainīgi, bet arī viņi vienkārši ir izdeguši. Viņi ir sevi atdevuši šiem bērniem, un viņi neredz nekādu uzlabojumu”. (VBT6, bāriņtiesas pārstāvis Vidzemes reģiona novadā)

Vairākās intervijās tiek norādīts, ka audžuģimeņu trūkuma dēļ, kā arī tādēļ, ka nav arī ārpusģimenes institūcijas, kurā ievietot bērnus, bet krīzes centros bērns var uzturēties

ierobežotu laiku, bāriņtiesa, pieņemot lēmumu par bērnu izņemšanu vai neizņemšanu no ģimenes, ir spiesta ņemt vērā šos faktorus:

“Vismilzīgākā problēma mums ir ārpusģimenes pakalpojumu trūkums. Audžuģimenes nav. Iestāde ir likvidēta, līdz ar to mēs šobrīd esam jau tik tālu, ka... Un tas ir vispār nepieļaujami, un tā nav tikai mūsu bāriņtiesa, bet tas ir visā Latvijā: bāriņtiesas ir spiestas pievērt acis uz vardarbību ģimenē tikai tāpēc, ka nav, kur likt bērnus. Tas nekādā veidā netiek valstiski risināts.” (VBT13, bāriņtiesas pārstāvis Kurzemes reģiona novadā)

“Mēs piesardzīgi skatāmies uz bērnu izņemšanu, jo nav jau, kur likt tos bērniņus. Krīzes centrs ir tikai uz trīs mēnešiem. Mēs no atbalsta centriem pamatā saņemam atbildes, ka viņiem nav audžuģimenes, kurās ievietot. Aizbildņu vērtēšana arī ir jāveic kritiski. Daži varbūt grib paņemt, bet viņi tiešām nedrīkst ņemt personīgo īpašību vai veselības problēmu dēļ. Mums jau ir jādomā vienu soli tālāk. Mēs izņemsim bērnu no ģimenes, bet ko mēs pēc tam tālāk darīsim? Jo bērnam ir slikti mētāties no viena krīzes centra uz otru krīzes centru. Un es nezinu, kā šo jautājumu risināt. Es saprotu, ka audžuģimeņu kļūst arvien mazāk, jo tās noveco un atsakās.” (VBT9, bāriņtiesas pārstāvis Vidzemes reģiona novadā)

7.8. Neadekvāts bāriņtiesu darba atspoguļojums plašsaziņas līdzekļos un tā novērtējums sabiedrībā

Viens no aspektiem, uz ko norāda bāriņtiesu pārstāvji, kas ietekmē bāriņtiesu darbu, ir tas, ka plašsaziņas līdzekļos bāriņtiesu darbs tiek neadekvāti atspoguļots un tas veicina nepareizu priekšstatu par bāriņtiesas darbu veidošanos sabiedrībā. Diemžēl bāriņtiesu pārstāvji atzīst, ka viņiem ir ierobežotas iespējas šādu priekšstatu mainīt. Lielākoties, kad sabiedrībā tiek apspriestas kādi vardarbības gadījumi, plašsaziņas līdzekļi sniedz vienpusēju informāciju, jo bāriņtiesu speciālistiem nav tiesību komentēt konkrētus gadījumus un ir jāievēro pilnīga konfidencialitāte:

“Tas, kas traucē, tas ir sabiedrības uzskats un tas, kā to pasniedz mediji. Kā mediji atspoguļo kaut kādas situācijas, jo ir jāsaprot, ka bāriņtiesa nedrīkst izpaust informāciju. Un tad šī informācija ir vienpusēja, no kā arī rodas šis priekšstats par bāriņtiesas darbu. Un ir jāsaprot tas, ka vienmēr kāda no pusēm paliks neapmierināta, jo viņiem bāriņtiesas lēmums būs negatīvs. Un tad atkal vienpusējais viedoklis, pat tad, ja šis gadījums atrisinās ļoti veiksmīgi, ne vecākam, bet bērnam... Es nekad neesmu redzējusi tādu mediju atspoguļojumu – redzat, te profesionāli nostrādāja! Tas ir tas, kas ļoti pietrūkst. Tas, ka darbs tiek nopelts, tiek iznests tikai tas negatīvais. Bet netiek parādīts tas pozitīvais, vai ka mediji būtu parādījuši – o, tur tiešām viss ir kārtībā, bāriņtiesa ir profesionāli nostrādājusi”. (VBT10, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

Jāatzīmē, ka iepriekšējais citāts arī iezīmē tādu tipisku situāciju, kad valsts un pašvaldību iestāžu darbs lielākoties izpelnās plašsaziņas līdzekļu uzmanību saistībā ar negatīvu pieredzi vai problēmām, bet ļoti reti tiek rādītas situācijas, kad valsts vai pašvaldību iestāžu darbs ir pozitīvi vērtējams:

“Mēs saņemam nosodījumu, ka mēs neko neesam darījuši, bet neviens neredz darbu, kas ir izdarīts.” (VBT2, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Līdz ar to sabiedrībā ir izveidojies ļoti negatīvs bāriņtiesas tēls, kas vēl pastiprinās saistībā ar to, ka ziņošanu bāriņtiesai izmanto kā draudus:

“Pamatā mēs visiem esam bubulis. Tāpēc bāriņtiesa diezgan maz var palīdzēt šajos gadījumos. [...] Neviens no mums neko labu negaida, mēs jau esam sliktie.” (VBT3, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

7.9. Ierobežotais laiks lēmumu pieņemšanai

Bāriņtiesu likuma²¹ 24. pants nosaka, ka bāriņtiesa ne vēlāk kā 15 dienu laikā pēc vienpersoniska lēmuma pieņemšanas par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem, bērna izņemšanu no aizbildņa ģimenes un aizbildņa atstādināšanu no pienākumu pildīšanas vai bērna izņemšanu no audžuģimenes sasauc sēdi, lai lemtu par pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu bērna vecākiem vai arī bērna atgriešanos aizbildņa ģimenē vai bērna atgriešanos audžuģimenē, kā arī bērna obligāto ārstēšanu vai sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņemšanu. Ja nav iespējams bērna vecākiem atjaunot pārtrauktās aizgādības tiesības, kā arī nav iespējama bērna atgriešanās aizbildņa ģimenē vai audžuģimenē, bāriņtiesa lemj par ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu bērnam citā ģimenē vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.

Intervijās vairāki bāriņtiesu pārstāvji norāda, ka dažkārt šīs noteiktās 15 dienas šķiet nepietiekamas, lai savāktu nepieciešamo informāciju par visiem ģimenes locekļiem, īpaši tas ir gadījumos, kad ģimenes locekļi dzīvo atšķirīgās pašvaldībās. Vienlaikus ierobežotais laiks bāriņtiesas darbiniekus ļoti mobilizē:

“Īsie termiņi [rada grūtības]. Mums ir pienākums 15 dienu laikā koleģiāli pārskatīt lietu, vai bērnam ir vai nav iespēja atgriezties. [...] No vienas puses īsie termiņi saorganizē, bet tai pat laikā tas arī rada spriedzi. Dažkārt tas mazliet arī paralizē, ko tagad darīt? Tu gribi bērnam nodrošināt maksimāli labāko, tu esi iesprindzis uz labāko variantu, bet tas kaut kādā veidā arī paralizē.” (VBT10, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

“Tēvam ir pārtrauktas aizgādības tiesības uz 15 dienām, pamatojoties uz vienpersonisko lēmumu. 15 dienu laikā tiek savākta informācija par ģimeni, un ir ierosināta administratīvā lieta. Skatām jautājumus par visiem bērniem, kas atrodas vecāka aprūpē.” (VBT15, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

7.10. Atbalsts vai tā trūkums no pašvaldības vadības

Atsevišķās intervijās bāriņtiesu pārstāvji atzīmēja, ka vai nu viņu pašvaldības vadība ir ļoti atbalstoša, un tas sekmē bāriņtiesas darbu, vai arī pašvaldības vadība neizprot bāriņtiesas vajadzības, un tas, savukārt, ir negatīvs faktors viņu darbībā.

---

²¹ 2006. gada 22. jūnija Bāriņtiesu likums. Publicēts oficiālajā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis", 7.07.2006., Nr. 107 <https://www.vestnesis.lv/ta/id/139369-barintiesu-likums>.

Gadījumā, kad pašvaldības atbalsts tiek vērtēts kā pozitīvs faktors, tiek norādīts, ka pašvaldības vadība interesējas, kā norit darbs bāriņtiesā, ieklausās un atbalsta, ja ir nepieciešami telpu uzlabojumi, pašvaldības transports, bet nejaucās bāriņtiesas operatīvajā vadībā:

“Es gribu paslavēt mūsu pašvaldību, jo mēs jūtam atbalstu, kaut vai tas, ka nenotiek iejaukšanās mūsu darbā. Man ir bijusi pieredze, kad tas notiek, bet šeit es jūtu, ka ir atbalsts. Mēs ejam, un mēs darām. Kaut vai elementāri domes priekšsēdētājs pajautā: “Kā Jums iet? Vai viss ir labi?”. Mēs arī jūtam atbalstu, domājot par kaut kādām reorganizācijām, kaut vai telpu reorganizācijām. Mēs jūtam, ka mūsu viedoklis ir svarīgs un tajā ieklausās. [...] Mēs esam tāda mazbudžeta iestāde, mēs neko pārdabisku neprasām, bet visu, ko mēs pajautājam, tas mums ir. Mēs nevaram sūdzēties par transporta nodrošinājumu. Protams, mēs laicīgi piesakām, jo tas ir saistīts ar menedžmentu, bet mums ir nodrošināts transports. Sociālais dienests nodrošina pakalpojumus, kas būtu nepieciešami. Protams, vienmēr var gribēt vairāk. Bet es nevaru par to sūdzēties.” (VBT10, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

Gadījumā, kad sadarbība ar pašvaldības vadību nav tik veiksmīga, bāriņtiesas pārstāvis norāda, ka bāriņtiesā ilgstoši darbinieku atalgojums ir ļoti zems un netiek pārskatīts, kā rezultātā darbinieki meklē citas darba iespējas, bet domes vadība šajā jautājumā neizrāda nekādu izpratni:

“Mums ar domi buksē sadarbība, jo mūsu algas ir katastrofāli zemas. Ir bāriņtiesas, kurās ir lielāks atalgojums, bet kopumā tas ir valstisks jautājums. [...] Tikko pie mums bija atbraukuši ciemos “Airi vecākiem”, un izdalīja lapiņas, kurās ir rakstīts, ka aicina ģimenes ņemt pusaudžus, jo “Airi vecākiem” nodrošina papildus finansējumu ģimenēm, kuras paņems 10-17 gadus vecu pusaudzi. 1520 eiro atalgojumu uz papīra, plus visiem maksājumiem, ko viņi jau saņem. Plus vēl visiem pārējiem. Mūsu bāriņtiesas loceklim, kurš iet pārbaudīt audžuģimenes, viņam ir divas reizes mazāka alga nekā tam, ko viņš pārbauda. Tas buksē, tas tiešām buksē, jo mēs zinām, ka tiesnešiem ir piecas reizes lielāks atalgojums. Mēs it kā esam tiesu sistēmā, jo mēs pieņemam lēmumus un mūsu lēmumi ir pārsūdzami. Pēdējo piecu gadu laikā bāriņtiesu darbs ir kļuvis piecas reizes juridiskāks, nekā tas bija tad, kad es iesāku strādāt. Ļoti palielinājusies birokrātija. Ja viens un tas pats lēmums iepriekš bija uz puslapas, tad tagad tas ir uz piecām lapām. [...] Bet alga nav mainījusies. (VBT3, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

8. Bāriņtiesas ietekmējošo profesionālo faktoru analīze

8.1. Ievads

Šajā nodaļā padziļināti ir aplūkoti šādi intervijās ar bāriņtiesu pārstāvjiem identificētie profesionālie faktori:

- 1) Speciālistu profesionālo zināšanu kopumā uzlabošanās;
- 2) Bāriņtiesu darbinieku profesionālo zināšanu uzlabošanās;
- 3) Nepieciešamās apmācības bāriņtiesu darbinieku profesionālo zināšanu celšanai;
- 4) Izglītības iestāžu novēlotā ziņošana par aizdomām par vardarbību.

8.2. Speciālistu profesionālo zināšanu kopumā uzlabošanās

Bāriņtiesas pārstāvji kopumā ļoti atzinīgi vērtē visu iesaistīto speciālistu profesionālās zināšanas, jo īpaši savas un sociālo darbinieku profesionālās zināšanas. Viņuprāt, tās nekad iepriekš nav bijušas tik augstā līmenī, kādas tās ir patlaban. Tomēr ir speciālisti, par kuriem tiek izteiktas nelielas iebildes, kā arī tiek atzīts, ka ir atsevišķas tēmas, par kurām viņi vēlētos iegūt papildus zināšanas.

“Es varu teikt, ka tas progresē [speciālistu profesionalitāte]. Tas notiek profesionālāk, vairāk ir sakārtots.” (VBT3, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

“Es teiktu, ka zināšanas ir vērtējamas kā augstas un ļoti augstas. Es to teiktu ne tikai par savu bāriņtiesu. Es to esmu arī redzējusi, koleģiāli sadarbojoties ar citām bāriņtiesām.” (VBT10, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

8.3. Bāriņtiesu darbinieku profesionālo zināšanu uzlabošanās

Lielākā daļa intervēto bāriņtiesu pārstāvju ļoti atzinīgi vērtē savas un savu kolēģu profesionālās zināšanas saistībā ar vardarbības ģimenē gadījumu risināšanu. Intervētie bāriņtiesas pārstāvji to pamato ar to, ka:

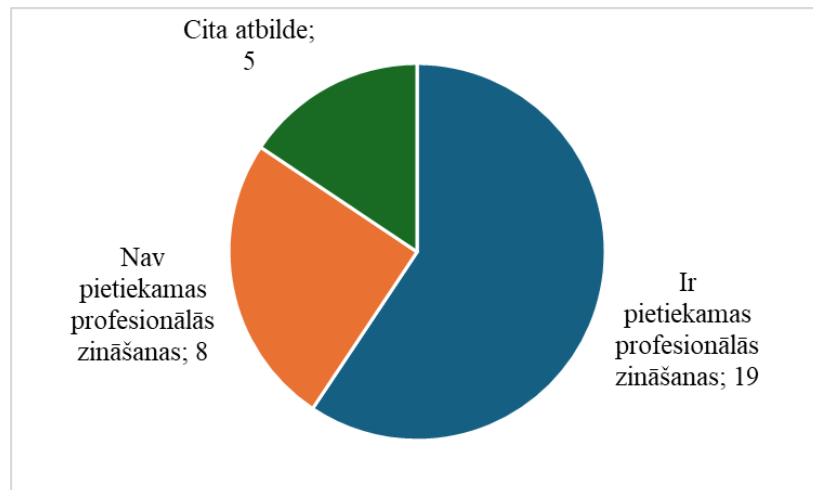
- bāriņtiesu darbiniekiem jau sākotnēji ir izvirzīti augsti atlases kritēriji (augstākā izglītība, vismaz 30 gadu vecums u.c.);
- bāriņtiesu darbiniekiem tiek nodrošinātas plašas apmācību iespējas;
- bāriņtiesās pamatā strādā darbinieki ar lielu pieredzi bērnu interešu aizstāvībā;
- bāriņtiesā strādā darbinieki ar dažādu iepriekšējo pieredzi (juristi, pedagogi, sociālie darbinieki un tml.), kas bāriņtiesā nodrošina plaša spektra zināšanu bāzi;
- bāriņtiesās kolēģi viens otru atbalsta, un nozīmīgi lēmumi tiek pieņemti koleģiāli.

Bāriņtiesu pārstāvju sniegto atbilžu kodēšana jautājumā par to, vai bāriņtiesu pārstāvjiem, kas iesaistīti vardarbības gadījumu risināšanā, ir nepieciešamās profesionālās zināšanas, atklāj, ka vairāk nekā puse intervēto bāriņtiesu pārstāvju uzskata, ka viņu profesionālās zināšanas ir pietiekamas, lai risinātu vardarbības ģimenē gadījumus. Mazliet vairāk nekā divas piektdaļas

jeb bāriņtiesu speciālisti uzskata, ka viņu zināšanas nav pietiekamas un visu laiku ir jāturpina mācīties (8.1. attēls).

8.1. attēls. Profesionālo zināšanu pašvērtējums bāriņtiesu pārstāvju vidū. Skaits

Kā Jūs uzskatāt, vai bāriņtiesas speciālistiem, kas iesaistīti šo gadījumu risināšanā, ir nepieciešamās profesionālās zināšanas, lai šos vardarbības ģimenē gadījumus risinātu?

Avots: Bāriņtiesu pārstāvju intervijas, n=32.

Bāriņtiesu pārstāvji savu profesionālo zināšanu esamību lielākoties pamato ar to, ka visi bāriņtiesas darbinieki pirms darba attiecību uzsākšanas ir apguvuši obligātās apmācības, un zināšanas regulāri tiek papildinātas, izmantojot dažādas klātienē un tiešsaistē apmācību iespējas, tādas kā:

- kursi;
- semināri;
- domnīcas;
- darba grupas.

Saskaņā ar bāriņtiesu pārstāvju pausto informāciju šobrīd netiek saskatīti būtiski šķēršļi bāriņtiesas darbinieku izglītošanās iespējām, jo ir pieejamas plašas apmācību iespējas, un pašvaldības atbalsta darbinieku izglītošanos, līdz ar to bāriņtiesu darbiniekiem ir iespējams apmeklēt arī maksas apmācības. Jāatzīmē, ka atsevišķi bāriņtiesu pārstāvji norāda, ka ir arī apmeklējuši apmācības arī par saviem līdzekļiem, jo ir bijusi personiska interese padziļināt savas zināšanas par konkrēto tēmu.

“Bāriņtiesas locekļi iziet kursus, kur apmācība ir gūta, papildus mēs izejam vēl citus kursus, ko mums piedāvā. Līdz ar to zināšanas ir pietiekamas.” (VBT1, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

“Vismaz mums bāriņtiesā strādājošajiem bērnu tiesību speciālistiem ir absolūti pietiekamas zināšanas, jo mēs regulāri sūtam darbiniekus mācīties. Pašvaldība mums to neliedz, apmaksā kursus. Jā, mēs braucam uz dažādiem semināriem, mēs braucam arī uz dažādām skoliņām. Jā, kur ir arī sociālie darbinieki, bāriņtiesas darbinieki, lai mēs veidotu kopīgu redzējumu un

skatījumu. Es uzskatu, ka bāriņtiesu darbiniekiem ir šīs prasmes.” (VBT7, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

Papildus tam intervijās tiek arī norādīts, ka, lai strādātu bāriņtiesā, ir izvirzītas augstas prasības, līdz ar to jau sākotnēji darbā tiek pieņemti kvalificēti speciālisti. Bāriņtiesas likums²² paredz, ka par bāriņtiesas priekšsēdētāju un bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieku var būt persona, kura sasniegusi 30 gadu vecumu; kura ieguvusi vismaz akadēmisko maģistra grādu vai profesionālo maģistra grādu vai profesionālo maģistra grādu un 5. līmeņa profesionālo kvalifikāciju vai citu Latvijas izglītības klasifikācijā noteiktajam Eiropas kvalifikācijas ietvarstruktūras 7. līmenim atbilstošu kvalifikāciju pedagoģijā, psiholoģijā, medicīnā, sociālajā darbā vai tiesību zinātnē, izglītības vadībā vai sabiedrības vadībā un kurai ir ne mazāk kā piecu gadu darba stāžs attiecīgi iegūtās izglītības tematiskajā jomā vai bāriņtiesas priekšsēdētāja, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieka vai bāriņtiesas locekļa amata pienākumu pildīšanā. Vēl tiek prasītas valsts valodas zināšanas augstākajā līmenī un nevainojama reputācija. Prasības bāriņtiesas loceklim ir ļoti līdzīgas: sasniegts 30 gadu vecums, prot valsts valodu augstākajā līmenī, ir nevainojama reputācija un persona ir ieguvusi vismaz akadēmisko bakalaura grādu vai profesionālo bakalaura grādu un 5. līmeņa profesionālo kvalifikāciju vai citu Latvijas izglītības klasifikācijā noteiktajam Eiropas kvalifikācijas ietvarstruktūras 6. līmenim atbilstošu kvalifikāciju pedagoģijā, psiholoģijā, medicīnā, sociālajā darbā vai tiesību zinātnē, izglītības vadībā vai sabiedrības vadībā un kurai ir ne mazāk kā triju gadu darba stāžs attiecīgi iegūtās izglītības tematiskajā jomā vai bāriņtiesas priekšsēdētāja, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieka vai bāriņtiesas locekļa amata pienākumu pildīšanā. Jāpiebilst, ka likums arī nosaka, ka vismaz vienai personai no bāriņtiesas sastāva jābūt ar otrā līmeņa augstāko akadēmisko izglītību tiesību zinātnē vai tiesību zinātnes nozarei atbilstošu profesionālo maģistra grādu tiesību zinātnē vai profesionālo maģistra grādu tiesību zinātnē un piektā līmeņa profesionālo kvalifikāciju (jurists).

Intervijās tas, ka bāriņtiesu darbinieki ir ar ļoti dažādām iepriekšējām darba pieredzēm, tiek vērtēts kā liels ieguvums, jo tās visas sniedz ieguldījumu kopējā bāriņtiesas darbinieku zināšanu bāzē. Jāpiebilst, ka vienā no intervijām ar bāriņtiesas pārstāvi kritiski tiek vērtēta iecere atcelt prasību, kas nosaka, ka bāriņtiesas priekšsēdētāja, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieka un bāriņtiesas locekļa amata pienākumus var pildīt tikai no 30 gadu vecuma, kā to paredz valdībā atbalstītie Labklājības ministrijas rosinātie grozījumi Bāriņtiesu likumā²³.

“Man gribētos domāt, ka ir [labas profesionālās zināšanas], jo tās prasības, kas pret mums jau sākotnēji ir izvirzītas. Un mums regulāri ir semināri un apmācības. Mēs arī paši meklējam, man katru gadu ir paredzēti divi maksas semināri katram pēc izvēlas. Notiek visādas darba grupas un domnīcas. Man gribētos domāt, ka ir.” (VBT15, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

“Ir ļoti dažādi, jo bāriņtiesā nav viena vajadzīgā izglītība. Ir dažādi, kas ir pieļauti: psihologi, juristi, pedagogi, sociālie darbinieki – atkarīgs, cik katrs no tiem ir zinošs. Ir arī obligātās mācības, kas visiem darbiniekam ir jāmacās. Vēl ir izvērtēšana, kad darbinieki pārrunā, ko

²² 2006. gada 22. jūnija Bāriņtiesu likums. Publicēts oficiālajā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis", 7.07.2006., Nr. 107 <https://www.vestnesis.lv/ta/id/139369-barintiesu-likums>.

²³ Ministru kabinets (2025). Valdība apstiprina izmaiņas bāriņtiesu likumā. 26.08.2025. <https://www.mk.gov.lv/lv/jaunums/valdiba-apstiprina-izmainas-barintiesu-likuma>.

vajag un ko nē. Plus vēl dažādas mācības, vēl ko pasniedz administratīvās skolas. Es teiktu, ka izglītību var iegūt un speciālisti ir zinoši.” (VBT 30, bāriņtiesas pārstāvis Kurzemes reģiona novadā)

Tāpat dažkārt tiek norādīts, ka daļai bāriņtiesā strādājošo ir daudzu gadu pieredze bērnu interešu aizstāvībā, kas šiem darbiniekiem (1) palīdz ātrāk saskatīt vardarbības pazīmes un (2) sekmīgāk veidot komunikāciju ar visām iesaistījām pusēm, kā arī šie darbinieki ar savām zināšanām un pieredzi var (3) palīdzēt darbā mazāk pieredzējušiem kolēģiem. Piemēram, viens no bāriņtiesas pārstāvjiem stāsta, ka pieredzējuši darbinieki spēj labāk izvērtēt, kad nepieciešams lietu ierosināt uzreiz un kad labāk nepieciešams nogaidīt. Viņaprāt, tas ir ļoti nozīmīgi, jo pieņemtajiem lēmumiem ir ilgtermiņa sekas.

“Protams, ka zināšanas ir! Mums ir darbinieki, kas strādā daudzus gadus bāriņtiesā. Viņiem jau ir tā milzīgā pieredze, ar ko mēs dalāmies un kopā strādājam. Protams, arī dažādi kursi, semināri, kas notiek, darbnīcas un viss pārējais. Tas viss dod kaut kādas zināšanas. Papildus vēl pie tā, kas tiek apgūts. Mums ir jāiziet tās speciālās mācības bāriņtiesu darbiniekiem. Papildus vēl, protams, mēs arī iegūstam no saviem kolēģiem informāciju.” (VBT 8, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

“Mūsu bāriņtiesā noteikti ir, tāpēc, ka mums ir apmācības un pieredze. Te ir ļoti būtiski tomēr izvērtēt, vai tiešām tur jāsāk visus procesus vai tomēr vēl mazliet pavērot, papētīt, jo nenoliedzami – apelācija uz vardarbību no kādas personas tagad ir ļoti moderni. Tāpēc tur vajag mazliet pavērot. Bet tas nāk ar laiku – saprast, kā mēs rīkojamies, vai tiešām mēs jau uzreiz ierosinām lietu par vardarbību. Ierosināta lieta par vardarbību tomēr arī figurē. Visās datubāzēs ir redzams, ka ir ierosināta lieta par vardarbību. Ja beigu beigās tomēr nav tā vardarbība, tad...” (VBT32, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Un visbeidzot, intervētie bāriņtiesu pārstāvji ļoti bieži intervijās uzsver, ka kolēģi sniedz cits citam atbalstu. Līdz ar to, pat ja bāriņtiesas darbiniekam, kura pārziņā ir konkrētā lieta, nav pietiekošas zināšanas un pieredze, vienmēr ir iespēja konsultēties ar kolēģiem un saņemt nepieciešamo atbalstu. Piemēram, vienā no bāriņtiesām pastāv prakse lietas izskatīšanā iesaistīt priekšsēdētāju vai tā vietnieku, lai par konkrēto lietu būtu vairāki viedokļi un varētu atrast iespējami labāko risinājumu. Tāpat tiek uzsvērts, ka lēmumi bāriņtiesā pamatā vienmēr tiek pieņemti koleģiāli. Izņēmumi ir tikai vienpersoniskie lēmumi, kad nepieciešama ātra rīcība, lai nodrošinātu bērnam drošu vidi. Taču šie lēmumi 15 dienu²⁴ laikā vienmēr tiek koleģiāli pārskatīti.

“Es jau iepriekš minēju, viņi parasti cenšas iesaistīt gadījumu risināšanā priekšsēdētāju vai priekšsēdētāja vietnieku, lai tomēr būtu vairāk ideju un viedokļu. [...] Tad ir arī vieglāk atrast to risinājumu, jo ir vairāki viedokļi.” (VBT7, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

“Varbūt arī kādam vajag, bet skatoties uz mūsu bāriņtiesu... Kolektīvs! Ja mums jārisina kāda sarežģīta problēma, mēs vienmēr risinām ne vienatnē, bet gan koleģiāli. Vienmēr izdomājam, kā palīdzēt. Mēs esam komanda.” (VBT26, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

²⁴ 2006. gada 22. jūnija Bāriņtiesu likums. Publicēts oficiālajā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis", 7.07.2006., Nr. 107 <https://www.vestnesis.lv/ta/id/139369-barintiesu-likums>.

8.4. Nepieciešamās apmācības bāriņtiesu darbinieku profesionālo zināšanu celšanai

Kopumā jautājumā par profesionālajām zināšanām intervētie bāriņtiesas pārstāvji sadalās līdzīgās daļās: ir tādi, kuri uzskata, ka zināšanas ir pietiekošas, bet tās vienmēr var uzlabot, un tādi bāriņtiesas pārstāvji, kuri uzskata, ka zināšanas nav pilnībā pietiekošas. Taču gan viena, gan otra grupa papildus apmācību nepieciešamību pamato ar vieniem un tiem pašiem argumentiem, proti, ka:

- lietas kļūst aizvien sarežģītākas;
- trūkst zināšanu par seksuālo izmantošanu;
- nepieciešams uzlabot prasmes, kā sarunāties ar bērnu.

Viens no biežāk minētajiem argumentiem, kāpēc profesionālās zināšanas nepieciešams uzlabot vai tās trūkst, ir tas, ka vardarbības ģimenē gadījumi kļūst aizvien sarežģītāki. Par īpaši sarežģītām lietām tiek atzītas tās lietas, kuru pamatā ir emocionālā vardarbība vecāku starpā. Pēc bāriņtiesu pārstāvju novērotā šādās lietās vecāki nav motivēti sadarboties un atrisināt konfliktu, bet gan apmierināt savas personiskās intereses. Līdz ar to darbiniekiem nereti tiek sniegta nepatiesa informācija un iesaistīti advokāti, kas nestrādā bērna labākajās interesēs. Bāriņtiesu pārstāvji norāda, ka šādās lietās bāriņtiesas darbiniekiem var pietrūkt zināšanu. Piemēram, par to, kā atpazīt, ka bērns vecāku dēļ cieš no emocionālās vardarbības, un par to, kā efektīvāk pārstāvēt bērna intereses tiesā. Tāpat tiek norādīts, ka aizvien biežāk bāriņtiesu darbinieki saskaras ar lietām saistībā ar seksuālo izmantošanu. Līdz ar to tiek izteikta vajadzība pēc padziļinātākām zināšanām par šo vardarbības veidu, piemēram, kā identificēt seksuālo izmantošanu, kad bērns verbāli neko par to nesaka.

“Situācijas paliek aizvien smagākas. Agrāk bija vienkāršākas, nebija tik trakas vardarbības. Manā praksē ir arī bijis, kad varmāku notiesā uz 17 gadiem. Tas bija par seksuālo vardarbību. Protams, bāriņtiesas darbiniekiem ir obligātās apmācības, tā saucamie garie kursi, kas ir obligāti jāiziet, uzsākot darba attiecības. Bet ar mācībām visu nevar iemācīt. Daudz kas ir pašmācības ceļā, no pieredzes un no pieredzējušu kolēģu sniegtā atbalsta. [...] Situācijas līdzīgas, bet katrā ģimenē risinājumi ir savādāki. Viena modeļa nav.”(VBT11, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

“Manā skatījumā speciālistiem trūkst zināšanas saistībā ar seksuālo kaitējošo uzvedību un ar seksuālo vardarbību, jo ne visi ir gatavi par to runāt, un tie moduļi, kas bāriņtiesai tiek piedāvāti, viņi nav uz to vērsti. Man arī pietrūkst zināšanas, es pati visu laiku esmu skatījusies moduļus... Es pati saprotu, ka man pietrūkst to zināšanu un prasmju, lai to identificētu. Un es esmu pirkusi vebinārus par saviem līdzekļiem. [...] Par fizisko vardarbību, man liekas, ka tas ir tas, par ko mēs visi varētu tā kā jau kaut ko zināt. Man liekas, ka šeit viss veiksmīgi noris.”(VBT5, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

Apkopojot bāriņtiesu pārstāvju sniegto informāciju, var secināt, ka papildus zināšanas bāriņtiesu pārstāvjiem nepieciešamas par šādām tēmām:

- kā veidot ar bērnu sarunu;

- kā atpazīt vardarbību (jo īpaši emocionālo un seksuālo);
- vardarbības risināšanas gadījumu prakse;
- seksuālā izmantošana;
- kā veiksmīgāk pārstāvēt bērnu intereses krimināllietās un vecāku šķiršanās lietās.

“Es piekrītu, ka kursi būtu vēl nepieciešami, lai pilnveidotu zināšanas par konkrētiem vardarbības veidiem. Protams, arī par sarunu ar bērnu. Ļoti būtiska ir pārstāvība krimināllietās, manuprāt, par šo arī vajadzētu kursus. Mēs bieži vien no apsūdzēto advokātu puses saskaramies ar to, ka notiek presings. Varbūt vajadzētu par to, kā šādos gadījumos bāriņtiesai rīkoties.” (VBT16, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

“Man liekas, ka būtu jābūt vairāk apmācībām, kurās tiek skaidrots, kā reaģēt, kā ar to tikt galā. Ir jau ļoti bieži, kad mums ir aizdomas par vardarbību. Tas mehānisms mums it kā ir skaidrs. Ja mums ir aizdomas, tad mums ir jāziņo policijai, bet ļoti bieži tās ir tikai aizdomas, kas ir balstītas uz cilvēku stāstīto vai uz kaut kādu pieredzi. Un es domāju, ka būtu ļoti labi, ja bāriņtiesas darbiniekiem būtu kaut kāds, nezinu, algoritms izstrādāts precīzāks vai kaut kāda atbalsta sistēma, kā atpazīt labāk, kā reaģēt un kā pašam ar to tikt galā, lai netiktu iesaistītam.” (VBT13, bāriņtiesas pārstāvis Kurzemes reģiona novadā)

Būtiski atzīmēt, ka viens no intervētajiem bāriņtiesas pārstāvjiem vērš uzmanību uz to, ka bāriņtiesu darbiniekiem darbā ļoti palīdzētu bāriņtiesu lietu prakšu apkopojums, līdzīgi kā tas ir krimināllietās. Tas bāriņtiesas darbiniekiem ļautu redzēt, kā līdzīgas lietas ir jau iepriekš risinātas, un palīdzētu veidot valstī vienotu pieeju.

8.5. Izglītības iestāžu novēlotā ziņošana par aizdomām par vardarbību

Vērtējot citu iesaistīto speciālistu profesionālās zināšanas, intervijās ar bāriņtiesas pārstāvjiem kritika tiek izteikta par izglītības jomas pārstāvjiem gan no pirmsskolas izglītības iestādēm, gan no vispārējās izglītības iestādēm, jo ir gadījumi, kad izglītības iestādes (1) novēloti ziņo par aizdomām saistībā ar vardarbību, un (2) mēdz vispirms ziņot bāriņtiesai, nevis policijai. Bāriņtiesas pārstāvji norāda, ka pēc Bērnu aizsardzības centra izstrādātā algoritma vispirms nepieciešams ziņot policijai, kas attiecīgi tālāk nodod informāciju sociālajam dienestam un bāriņtiesai. Bāriņtiesas pārstāvji pieļauj, ka šāda situācija veidojas, jo izglītības pārstāvji baidās no vecāku reakcijas un nevēlas būt iesaistīti šādu gadījumu risināšanā. Līdz ar to ir bāriņtiesas, kas cenšas izglītības jomas pārstāvjiem skaidrot ziņošanas nepieciešamību, pat ja ir tikai aizdomas par to, un vēlamo ziņošanas kārtību.

“Lielākoties ir nepieciešamās zināšanas. Nedaudz mani reizēm bažīgu dara tieši izglītības iestādes, viņām laikam ir mazāk to zināšanu. Bet paliek arvien labāk. Šeit vairāk ir runa par ziņošanu, par to, ka reizēm netiek savlaicīgi ziņots no pirmsskolas izglītības iestādēm. Bet, ja man ir kāda darīšana ar izglītības iestādi, es vienmēr jau preventīvi šo izskaidroju. Ja ir kaut mazākās aizdomas par iespējamu vardarbību, tad tomēr ziņot.” (VBT2, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

9. Citi ietekmējošie faktori

9.1. Ievads

Vairāki pētījumā identificēti būtiski sociālos dienestus un bāriņtiesas ietekmējoši faktori nav tieši saistāmi ar institucionāliem vai profesionāliem aspektiem, vai attiecas uz abām šīm faktoru grupām, tādēļ ziņojumā ir izdalīti atsevišķi. Šajā nodaļā padziļināti ir aplūkoti šādi intervijās ar sociālo dienestu pārstāvjiem un bāriņtiesām identificētie citi faktori:

- 1) Vardarbībā iesaistīto motivācija mainīt situāciju;
- 2) Vardarbība alkohola reibumā;
- 3) Vardarbībā iesaistīto finansiālais stāvoklis, dzīves vieta un iespējas apmeklēt speciālistu pakalpojumus;
- 4) Vīrieši nevērsas pēc palīdzības;
- 5) Situācijas, kad notiek manipulēšana ar pagaidu aizsardzību;
- 6) Vecāku konflikti šķiršanās procesā, neizprotot tā ietekmi uz bērniem;
- 7) Tolerance pret vardarbību sabiedrībā.

9.2. Vardarbībā iesaistīto motivācija mainīt situāciju

Gan intervētie sociālo dienestu darbinieki, gan bāriņtiesu pārstāvji uzsver, ka ļoti būtisks faktors, kas ietekmē vardarbības gadījumu risināšanu un tās rezultātus, ir vardarbībā iesaistīto motivācija mainīt situāciju. Šo faktoru pētījuma rezultātos izceļam atsevišķi, jo tas var būt saistīts gan ar institucionāliem, gan profesionāliem pašvaldību sociālos dienestus un bāriņtiesas ietekmējošiem faktoriem. Piemēram, personas motivēšanai mainīties nozīmīga var būt dažādu speciālistu pieejamība konkrētajā pašvaldībā (institucionāls faktors), kā arī konkrēto speciālistu prasmes strādāt ar šādām situācijām (profesionāls faktors), lai izvērtētu, kādu pakalpojumu vai risinājumu piedāvāt un kā pierunāt konkrēto personu šos pakalpojumus izmantot.

Problēmas ar motivāciju mainīt situāciju sastopamas gan vardarbības veicēju, gan no vardarbības cietušo vidū. Piemēram, cietušie bieži vien atsakās pieņemt, ka viņi ir vardarbības upuri, un apzināties to, ka viņi ir nonākuši vardarbības aplī:

“Pats galvenais noteicējs ir personas motivācija mainīt situāciju, personas motivācija pārtraukt vardarbību. Tas ir galvenais. Mēs, sociālie darbinieki, kopumā esam palīdzoši, atbalstoši, uzmundrinoši, iedrošinoši, bet galvenais ir cilvēka motivācija. Līdz tam nonākt un saprast, ka tu esi vardarbības aplī, ka tu esi šīs vardarbības upuris”. (VSD24, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

“Traucē tas, ja pašam klientam nav vēlmes sadarboties. Varētu teikt, ka viņa pretestība. Palīdz, ja ir sapratne, kas soli pa solim ir jādara.” (VSD5, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

Šajos gadījumos sociālo dienestu un bāriņtiesu darbinieki apzinās, ka gan viņu, gan citu iesaistīto speciālistu (psihologu, policijas u.c.) uzdevums ir, runājot ar klientu, palīdzēt vardarbībā cietušajam saprast, ka viņa ģimenes loceklis ir vardarbīgs un tā nav normāla situācija, kurā viņš dzīvo:

“Daudzos gadījumos sociālā darbinieka uzdevums ir, runājot ar klientu, vest viņu uz domām, ka tā situācija, kādā viņš atrodas, nav normāla. Lai viņš saprot: “Jā, otrs cilvēks ir vardarbīgs””. (VSD24, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

“Mēs un sociālais dienests iesaistās, lai pārliecinātu, izstāstītu dažādos veidos, analizētu, atspoguļotu situāciju... Izstāstītu, kādas tam visam var būt sekas, ja trauma netiek pārstrādāta. Tas ir tāds ilglaicīgāks process, vairāk jāiegulda darbs.” (VBT2, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Situācijā, kad cietušais apzinās, ka nepieciešams kaut ko savā dzīvē mainīt, piemēram, pārtraukt attiecības ar varmācīgu partneri, svarīga ir gan sākotnējā motivācija, gan noturība (nemainīt lēmumu pēc mēneša), gan arī atbalsta resursi. Veiksmīgi gadījumi ir tie, kad cietušam tuvi cilvēki atbalsta pieņemto lēmumu, mazina iespējamās šaubas par to un palīdz pārdzīvot sarežģīto dzīves posmu:

“Ļoti svarīga ir viņa [klienta] motivācija. Svarīgs ir arī, cik viņš ir gatavs šajā brīdī ar šo problēmu strādāt. Man ir bijuši vairāki gadījumi, kur ir bijusi vardarbība ģimenē pret sievieti. Veiksmīgs gadījums ir tad, kad sieviete ir gatava šīs problēmas risināt, viņai izdodas piesaistīt atbalsta personas, kas pavada viņu šajā pārmaiņu procesā. Ka viņa izklūst no vardarbības cikla un uzsāk jaunu dzīvi bez vardarbīgā partnera.” (VSD26, sociālā darba speciālists Kurzemes novadā)

Būtiski šajās situācijās ir tas, ka cietušais patiešām apzinās un izvērtē situāciju pēc būtības, un saprot, ka ģimenē ir notikusi vardarbība un cik postoša tā ir. Problemātiski ir gadījumi, kad cietušie līdz galam neapzinās ne vardarbību, ne tās ārkārtīgi negatīvo ilgtermiņa ietekmi uz bērniem un sadarbojas ar sociālo dienestu vai bāriņtiesu tikai sākumā, bet pēc tam atgriežas vardarbīgās attiecībās:

“Ļoti daudz ir atkarīgs no vecāku motivācijas. Ja pēc konsultācijām ar sociālo darbinieku, vecāks ir gatavs un saprot, ka ir bijusi vardarbība ģimenē, un viņš vairāk nevēlas, lai tāda atkārtotos, tad mums ir veiksmīgi. Ja vecāks pēc konsultācijas ar sociālajiem darbiniekiem vēl joprojām neuzskata notikušo var vardarbību, tad...” (VSD12, sociālā darba speciālists Rīgas reģiona novadā)

“Lai situācija uzlabotos, ir jābūt abpusējai vēlmei. Tur nepietiek ar to, ka bāriņtiesa un sociālais dienests to vēlas. Tur ir jāgrib arī pretējai pusei. [...] Jo lielākajā daļā gadījumu, vismaz, kas ir mums, ja cilvēki neredz un neatzīst problēmu, tad viņi arī neredz nepieciešamību pakalpojumiem.” (VBT10, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

Atkārtota vardarbība pēc sociālās rehabilitācijas pasākumu veikšanas vai arī situācijā, kad cietušais ir atteicies saņemt rehabilitācijas pakalpojumus, ir tipiskākie gadījumi, kad sociālo dienestu pārstāvji atzīst, ka viņiem nav izdevies sekmīgi atrisināt konkrēto gadījumu. Visbiežāk tas notiek tādēļ, ka vardarbības veicējs atgriežas ģimenē, jo cietušais ir vēlējis noticēt, ka vardarbības veicējs ir mainījies, bet vardarbības veicējs diemžēl nav mainījis savu attieksmi un joprojām uzskata vardarbību kā pieņemamu konflikta risināšanas metodi.

“Šis gadījums bija tas, kurš atkārtojās. Mēs rakstām bāriņtiesai, ka sieviete ir cietusi no vīra jau trešo reizi. Viņa pa šo laiku bija gan atcēlusi netuvošanos, tad atkal pieteikusi, tad atkal

atcēlusi... Bet viņa nebija izmantojusi sociālā dienesta pakalpojumus.” (VSD5, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

“Vardarbīgas attiecības, sociālais darbinieks strādā ar klientu, [...] policija visu izdara savas kompetences robežās. Un ir noteikts liegums tuvoties. Jā, ļoti labi, visi var dzīvot mierīgi. Ja viņš tev tuvojas, tad zvani policijai. Bet paiet trīs, sešas dienas, varbūt nedēļa, un varmāka ir atpakaļ ģimenē – viņš atnāca, viņš man nolūdzās, man vienai ir grūti. Tas turpinās. Tie ir tādi gadījumi, kad pirmo reizi, otro reizi, trešo reizi tas varmāka atnāk atpakaļ.” (VSD24, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

Gadījumos, kad ģimenēs ir bērni, bet pieaugušie atsakās sadarboties ar sociālo dienestu un apmeklēt atbalsta pakalpojumus, sociālo dienestu pārstāvji sazinās ar bāriņtiesu un vienojas, ka bāriņtiesa noteiks noteiktu sociālo pakalpojumu nodarbību apmeklēšanu kā obligātu uzdevumu, jo gadījumos, kad ir ierosināta administratīvā lieta, bāriņtiesai atšķirībā no sociālā dienesta ir tiesības noteikt ģimenei konkrētus pienākumus:

“Tas ir ļoti būtiski, lai cietušais apzinātos savu līdztarību, traumas un atpazītu, ka cilvēks cieš no vardarbības. Jo tas ir tas vardarbības aplis, kas visu laiku atkārtojas. Šī izglītošana sievietei ir ļoti nepieciešama, jo nevar gaidīt, kad notiek kaut kas letāls. Tātad mēs rakstām bāriņtiesai. Mums ļoti palīdzēja, ka bāriņtiesa ierosināja lietu. Viņi lietu var ierosināt tikai tad, ja ģimenē ir bērni. Lieta tika ierosināta abiem vecākiem. Ja bāriņtiesa ierosina administratīvo lietu, viņi izvērza uzdevumus, un tas mums ļoti palīdz, jo sociālā dienesta pakalpojumi ir brīvprātīgi. Bet bāriņtiesas uzdevumi vairs nav brīvprātīgi. Tad ir jāsadarbojas, un viens no uzdevumiem ir sadarbība ar sociālo dienestu. Un mēs sniedzam pakalpojumus, lai vardarbības gadījumi vairs neatkārtotos.” (VSD5, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

Ir arī gadījumi, kad tieši bāriņtiesa vērsas tiesā un lūdz piemērot pagaidu aizsardzību, jo cietušais atsakās to darīt un ir līdztarīgs. Šajās situācijās novērst atkārtotu vardarbību ir ļoti sarežģīti:

“Noteikti palīdz vecāku sadarbība. Ja ģimenē viens vecāks ir varmāka, bet otrs vecāks ir atvērts sadarbībai, tad tas ir ļoti palīdzošs. Un tas arī ir instruments, kā mēs veiksmīgi varam atrisināt šo situāciju. Bet, ja otrs vecāks ir līdztarīgs, tad ir ļoti grūti. Mums pat ir gadījumi, kad pati bāriņtiesa ir spiesta vērsties tiesā un lūgt piemērot pagaidu aizsardzību, lai kaut kādā veidā varmāku nošķirtu no ģimenes, jo otrs vecāks atsakās to darīt.” (VBT2, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

“Palīdz tas, ja viens no vecākiem patiešām atzīst problēmu, izprot un iestājas par bērniem, jo bieži vien ģimenēs mēdz slēpt šīs problēmas. Ja arī bērns kaut kur kaut ko izpauž, un institūcija ziņo bāriņtiesai. Bet, ja abi vecāki pilnībā noliedz problēmu, tad ir ļoti grūti risināt.” (VBT9, bāriņtiesas pārstāvis Vidzemes reģiona novadā)

Pietiekami bieži ir arī situācijas, kad vardarbības veicējs atsakās sadarboties un izmantot piedāvātos pakalpojumus. Šeit sociālo darbinieku vidū ir dažādi viedokļi. Ir sociālo dienestu pārstāvji, kas uzsver, ka arī piespiedu līdzekļi, kad par obligātu pienākumu ir noteikts apmeklēt kursus vardarbīgas uzvedības mazināšanai, ir ļoti svarīgi, un viņi pieņem, ka kursi var mainīt šo cilvēku priekšstats un uzvedību:

“Palīdzējuši ir tad, kad tiek uzlikts par pienākumu vardarbību veikušajiem šīs nodarbības apmeklēt. [...] Nereti ir tā, ka tie, kuri ir veikuši vardarbību pret sievieti (manā pieredzē nav bijusi gadījumi, kad vīrietis ir cietušais, tāpēc es šādi runāju), viņi bravūrā turpina uzturēt to, ka viņi nekur neies, viņiem neko nevajag un viņi neko nemainīs. Tā sievietē, kas ir tajā vardarbības ciklā iekšā, turpina cerēt, ka viņš mainīsies. Bija viena tāda ģimenīte, kur viņa gaidīja, kad tiesa uzliks tam vīrietim par pienākumu... Ar cerību, ka tad viss būs labi, kas, protams, nebija tā. Viņš vēl joprojām, manuprāt, nevienu nodarbību nav apmeklējis. Kopdzīvi viņi neturpina, bet uztur kontaktu.” (VSD26, sociālā darba speciālists Kurzemes novadā)

Ir arī sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvji, kas savā praksē redz, ka vardarbības veicēji tikai formāli apmeklē kursus, lai būtu izpildīts pienākums, bet neko savā dzīvē mainīt nevēlas un vardarbīgas attiecības uzskata par normu:

“Neizdodas tie gadījumi, kad cilvēks nevēlas neko mainīt – dienests lika, tiesa lika, bāriņtiesa piespieda... Tur, kur cilvēks vispār nesaprot iemeslus.” (VSD14, sociālā darba speciālists Zemgales novadā)

“Neviens bāriņtiesas un tiesas lēmums neliks lietām sakārtoties, ja cilvēks pats to negribēs”. (VBT10, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

Vienlaikus jāatzīmē, ka sociālo dienestu un bāriņtiesu praksē ir arī gadījumi, kad vardarbības veicējs patiesi nožēlo izdarīto un sadarbojas ar visām institūcijām, lai situāciju mainītu. Pētījuma 2. nodevumā analizētie gadījumi atklāj, ka daļa no vardarbības veicējiem pēc sociālās rehabilitācijas pakalpojuma vardarbīgas uzvedības mazināšanai vardarbību veikušām pilngadīgām personām saņemšanas ir izvērtējuši, ka iepriekš viņiem ir trūkušas nevardarbīgas bērnu audzināšanas prasmes, un tagad viņi labāk spēj kontaktēties ar saviem bērniem:

“Viens no labiem gadījumiem ir tāds, kur varmāka ar mums sadarbojas. Viņš no pirmās sekundes atzīst – jā, es pārsāvu pār strīpu, jā, man nebija taisnība.” (VBT19, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

9.3. Vardarbība alkohola reibumā

Vieni no tipiskākajiem gadījumiem, kad notiek vardarbība ģimenē, ir saistīti ar pastiprinātu alkohola lietošanu. Situāciju ģimenēs ar bērniem, kad abi vai viens vecāks pastiprināti lieto alkoholu un tas veicina konflikta situācijas ģimenē rašanos, sociālie darbinieki uzskata par pilnīgu nepieņemamu un norāda, ka šāda alkohola lietošanas un vecāku konflikta situācija jau pati par sevi ir emocionālā vardarbība pret bērniem:

“Tās ir konflikta situācijas alkohola reibumā, visbiežāk alkohola reibumā, kur bērni ir liecinieki. Mēs uzskatām, ka tā ir emocionāla vardarbība pret bērniem, ja vecāki vai kāds cits pieaugušais alkohola reibumā strīdas un fiziski viens otru ietekmē.” (VSD24, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

Sociālie darbinieki norāda, ka alkohols bieži vien darbojas kā katalizators konfliktam un vardarbībai, tādēļ atbalsta pakalpojumu grozā ļoti būtiskas ir atkarību speciālistu vai narkologu konsultācijas, kurās ideālā gadījumā klients iemācās ierobežot savas atkarības un meklēt citus risinājumus savām problēmām:

“Tas viss ir saistīts ar alkoholu. Kā ir alkohols, tā ir šī vardarbība. Tad, kad ir bez alkohola, tad ir laimīga ģimene”. (VBT7, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

“Alkohols ir pamata katalizators vardarbībai, kāpēc notiek vardarbība. Sieviete, vīrietis vai abi lieto. Tas ir tāds ļoti jaudīgs katalizators. Bezdarbs, zemas prasmes ģimenes veidošanā, bērnu audzināšanā, emocionālā nenoturība uz laikmeta pārmaiņām. Kovida laiks, kad cilvēki daudz vairāk cieta, jo nezināja, kā tikt galā ar situāciju. Un alkoholā viņi atrada vienu no veidiem, lai izmuktu no problēmas. Kaut gan nekur jau neaizmuka, tas viss tikai to pastiprina.” (VSD14, sociālā darba speciālists Zemgales novadā)

Vardarbības gadījumi, kad bērnu vecāki lieto alkoholu un nav motivēti sadarbībai – tā ir viena no vissliktākajām situācijām, kas ļoti ierobežo sociālo darbinieku un visu citu iesaistīto speciālistu iespējas novērst atkārtotas vardarbības gadījumus, un risinājumi šajās ģimenēs ir ļoti sāpīgi (bērnu izņemšana no ģimenes vai pat vecāku tiesību zaudēšana):

“Tas ir gadījumos, kad, piemēram, vecāki lieto alkoholu, nav motivēti sadarbībai, un bērni ir jāizņem ārā no ģimenes. Tajos gadījumos nav veiksmīgi [risināti vardarbības ģimenē gadījumi]. (VSD12, sociālā darba speciālists Rīgas reģiona novadā)

Vienā no intervijām tiek raksturots samērā tipisks un no sociālā dienesta viedokļa neveiksmīgs vardarbības ģimenē gadījums, kur atkarības problēmas bērnu mātei nav izdevies mazināt, bērni no ģimenes ir izņemti, sievietei veselība ir sagrauta, tiek kārtota invaliditāte, un bērni faktiski ir palikuši bez mātes:

“Mamma, kurai tika ierobežotas aizgādības tiesības uz diviem maziem bērniem. Mammai bija alkohola atkarības problēmas, viņa viņas risināja kodējoties. Viņa nāca uz dienestu un apmeklēja vecāku izglītojošās grupas, sāka meklēt darbu un risināt savus veselības jautājumus. Spēks pietika tieši vienu mēnesi, jo pēc mēneša atgriezās vecie ieradumi par alkohola lietošanu. Viņa tā arī pateica, ka mēs esam likuši viņai nokodēties, ka viņai ar to neesot problēmu. Un savu veselību viņa neturpināja ārstēt. Un šobrīd viņai nepilnos 50 gados tiek kārtota invaliditāte, jo veselība ir tik ļoti sagrauta. Reizi mēnesī viņa painteresējas par saviem bērniem, kuri atrodas pie aizbildnes. Bet finansiāli neko nenodrošina. Un dienesti var krustu šķērsu mēģināt kaut ko darīt.” (VSD14, sociālā darba speciālists Zemgales novadā)

Sociālā darba speciālistu vērtējumā šis ir ļoti smags gadījums, kad sociālie pakalpojumi un atbalsts, iespējams, būtu palīdzējis daudzus gadus iepriekš, bet šobrīd šajā situācijā vairs nav iespēju palīdzēt, jo konkrētais cilvēks nav motivēts un ir pilnīgi atkarīgs no alkohola lietošanas. Līdzīgos gadījumos iespējas sniegt atbalstu pasliktina tas, ja konkrētā persona dzīvo lauku teritorijā, jo cilvēkiem ar zemu motivāciju attālums līdz speciālistam ir būtisks šķērslis, kas būtiski samazina iespēju, ka nepieciešamais speciālists tiks apmeklēts:

“Varbūt būtu vieglāk, ja tuvumā regulāri būtu pieejams narkologs, psihiatrs un profilakses centrs/ punkts par atkarību vielām. Tāds izglītojošais. Mūsu novadā tāda nav. Mums ir 50 km attālumā, uz vienu vai otru pusi. Šādu cilvēku tur nav vērts sūtīt, jo viņš nekad nebrauks. Un ir lielas grūtības, jo mums ir tikai viens narkologs, kuram ir ļoti garas rindas. Esam arī runājuši, ka būtu labi, ja dienests varētu noslēgt kādu līgumu ar narkologu vai narkologu/psihiatru par konsultācijām reizi mēnesī mūs klientiem. Tas varētu būt risinājums šādu grūtību ātrākai virzībai.” (VSD14, sociālā darba speciālists Zemgales novadā)

9.4. Vardarbībā iesaistīto finansiālais stāvoklis, dzīves vieta un iespējas saņemt nepieciešamos speciālistu pakalpojumus

Vardarbībā iesaistīto finansiālais stāvoklis var būt visdažādākais, un gan sociālo dienestu, gan bāriņtiesu pārstāvji norāda, ka ir gan turīgas ģimenes, kur ir vardarbīgi konflikti, gan mazturīgas, un gan vienā, gan otrā gadījumā var novērot situāciju, ka vardarbīgi vecāki neizprot kaitējumu, ko viņi nodara saviem bērniem. Tomēr, salīdzinot turīgās un mazturīgās ģimenes, var atzīmēt, ka mazāk turīgo vidū ir ievērojami sarežģītāk pārraut vardarbības apli, jo vardarbībā cietušais bieži vien ir finansiāli atkarīgs no vardarbības veicēja, un viņam nav finanšu resursu, lai atrastu jaunu dzīves vietu, kā arī lai pats samaksātu, piemēram, par psihologa pakalpojumiem. Pakalpojumu ierobežotas pieejamības apstākļos dažkārt klientiem piedāvā maksāt pašiem, bet, kā norāda intervijā: “Man tikko bija gadījums, kur man mamma teica – man nav 260 eiro, lai to [par psiholoģisko izpēti bērnam] samaksātu”. (VBT2, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Jāatzīmē, ka ir ģimenes, kurās arī 5 EUR līdzmaksājums tiek uztverta kā liela nauda, un īpaši, ja ir atkarība no alkohola, vai netiek izprasta vardarbības problēma, šiem ģimenes locekļiem nav motivācijas šos pakalpojumus apmeklēt, un naudas trūkums tiek izmantots kā attaisnojums:

“Šobrīd viena organizācija ir uzsākusi īstenot CAP. Tur ir atrasta iespēja, ka vecākam par vienu nodarbību ir jāmaksā tikai pieci eiro. Tas ir tikai par pašiem materiāliem. Bet mums daudzi vecāki pasaka, ka viņiem arī šo piecu eiro nav. Viņš labāk aizies pa to naudu nopirks sev alkoholu nekā samaksās.” (VBT2, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Vēl būtisks aspekts ir tas, ka lauku teritoriju iedzīvotājiem ir ievērojami sarežģītāk apmeklēt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, jo tie lielākoties ir pieejami pilsētas. Dažkārt sociālie dienesti vai bāriņtiesas šajos gadījumos cenšas nodrošināt pašvaldības transportu. Sarežģītāk apmeklēt dažādus kursus vai konsultācijas ir arī strādājošiem klientiem:

“Vai klients dzīvo pilsētas centrā, kur viņam ir viegli aiziet līdz pakalpojuma sniedzējam, vai klients dzīvo attālā punktā, un viņš fiziski nevar. Un darbiniekam ir jādomā – jā, pakalpojumu vajag, bet kā to klientu aizvest līdz pakalpojumam? Ja klients strādā, tad viņš pakalpojumu var saņemt pēc darbalaika.” (VSD14, sociālā darba speciālists Zemgales novadā)

Gadījumos, kur ģimene dzīvo lauku teritorijā, sabiedriskais transports iet reti un pašvaldībai nav iespēju piedāvāt transporta pakalpojumus, dzīvesvieta attālākos laukos ietekmē rehabilitācijas kursu iziešanu, jo ģimene nevar regulāri piedalīties rehabilitācijas pasākumos:

“Rehabilitācija nesniedz rezultātu, jo nav regulāra. Nav arī ieteicams izņemt bērnu ārā no ģimenes, jo kaitējums būs lielāks. Piemēram, šī ģimene dzīvo vietā, kur autobuss iet tikai divas reizes dienā, no rīta un vakarā. Un biļete uz vienu pusi ir divi eiro un nez cik centi, un tad bērnam visa diena jāpavada pilsētā. Šogad septembrī būs gads, bet sociālās rehabilitācijas pakalpojums dzīvesvietā vēl nav pabeigts.” (VBT5, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

Lauku teritoriju īpatnība ir arī tā, ka vietējā kopiena ir lojālāka pret vardarbības veicēju, vai nu neticot, ka konkrētais cilvēks var būt varmāciņš, vai arī savā ziņā tolerējot vardarbību:

“Bieži vien ir lojalitāte pret varmāku. Kaut kā tas vairāk ir lauku teritorijās.” (VSD12, sociālā darba speciālists Rīgas reģiona novadā)

Vienā no pētījumā iekļautajām pašvaldībām bāriņtiesas pārstāvji dalījās savās pārdomās par situāciju viņu pašvaldībā, kur nelielā teritorijā ir izvietoti bāreņi no Rīgas pēc 18 gadu sasniegšanas, viņiem piešķirot dzīvokļus blakus mājās. Bāriņtiesas pārstāvju vērtējumā šāda bijušo bāreņu koncentrācija rada augstus vardarbības riskus šajā vietā, jo jauniešiem, kas atradušies ārpus ģimenes aprūpē, viņiem trūkst prasmes, kā rūpēties par saviem bērniem. Bāriņtiesas pārstāvji arī uzskata, ka šādu jauniešu “izvietošana” citā pašvaldībā ir arī savas atbildības novelšana uz citu pašvaldību, un galvenā problēma šajā gadījumā ir tā, ka Rīgas pašvaldība nav nodrošinājusi sociālā darbinieka vai ģimenes asistenta atbalstu šiem jauniešiem.

“Mums šeit ir Rīgas bijušie bārenīši, bērni, kas dzīvojuši ārpusģimenes aprūpē, un tās ir mājas, kur viņiem ir iedoti dzīvokļi. Un tas ir tāds liels karstais kartupelis mūsu novada bāriņtiesai, jo bērni, jaunieši, kas nākuši no ārpus ģimenes aprūpes, viņiem jau nav šo te prasmju vai arī ļoti, ļoti trūkst prasmes, ko darīt ar saviem bērniem. Tur arī ir ļoti lieli vardarbības riski, pagaidām esam vairāk saskārušies ar emocionālo vardarbību, pamešanu novārtā vai nenodrošināšanu. [...] Turklāt vēl tas, ka viņiem nav piesaistīts ne ģimenes asistents, ne sociālais darbinieks. Nav vispār, kas viņus uzrauga. [...] Turklāt par viņiem ne novada bāriņtiesai, ne sociālajam dienestam nav nekādas informācijas. [...] Valstiski vispār tas ir ļoti jocīgi, ka viņus kaut kur izņem, ieliek, bez uzraudzības. Ja viņus tā liek kopā, tad tur vajadzētu kaut kādu sociālo darbinieku, kas viņiem pamāca, kas viņiem parāda. [...] Viņiem nav kur palūgt palīdzību, jo kaimiņš ir tieši tāds pats. Tad tur ir ļoti augsti riski visa veida vardarbībai. [...] Man liekas, tā ir atbildības novelšana no vienas pašvaldības uz otru.” (VBT14, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

9.5. Vīrieši nevēršas pēc palīdzības

Sociālo dienestu pārstāvji norāda, ka ne vienmēr ģimenē vardarbīgs ir vīrietis, ir arī gadījumi, kad vardarbību pret vīrieti veic sieviete, bet galvenā problēma saistībā ar šiem gadījumiem ir tā, ka sabiedrībā pastāvošo dzimumu stereotipu dēļ vīrieši salīdzinoši retāk vēršas tiesībsargājošās iestādēs:

“Šādi gadījumi ir [kad vardarbīga ir sieviete, bet cietušais ir vīrietis], bet nevar teikt, ka ļoti daudz. Problēma ir tajā, ka vīrieši nevēršas pēc palīdzības. Viņi nevēršas tiesībsargājošās iestādēs. Viņš var sociālajam darbiniekam izstāstīt savu situāciju, un sociālais darbinieks viņu vedina domāt, ka tā ir vardarbīga situācija no sievietes puses, ka viņš to izprot un nosauc to vārdos: “Man izskatās, ka sievietē tādā un tādā veidā pret Jums ir vardarbīga”. Un viņš sāk domāt, ka tā ir. “Kā mēs varam Jūs atbalsīt, vai Jūs esat gatavs kaut kur vērsties?” Un atbilde ir: “Nē, es taču esmu vīrietis, es pret viņu nevērsīšos”. Vienīgais, ko mēs viņam varam piedāvāt, ir psihologa konsultācijas”. (VSD24, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

Sociālie darbinieki, kas saskārušies ar situācijām, kad cietušais no vardarbības ģimenē ir vīrietis, uzskata, ka sabiedrībā plašāk būtu jārunā par šādiem gadījumiem, lai mainītu stereotipu, ka ģimenē pieaugušo vidū tikai sieviete var būt cietušais:

“Vīrietis jau neies atzīt, ka viņu mājās varmāko sieviete. Par to ir daudz skaļāk jārūnā un valstiskā līmenī.” (VSD14, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

9.6. Situācijas, kad notiek manipulēšana ar pagaidu aizsardzību

Gan sociālie darbinieki, gan arī bāriņtiesu pārstāvji savā praksē ir novērojuši, ka izveidotie aizsardzības mehānismi tiek izmantoti manipulēšanā ar citiem ģimenes locekļiem. Intervijā ar sociālā darba speciālistu tika minēts piemērs, kad sieviete iespēju vērsties policijā izmanto šantāžai, lai viņai kaut ko nopērk vai nodrošina:

“Un ir gadījumi, kad sievietes nevis koķetē, bet manipulē: “Ja tu man to nedosi, redzi, kas var notikt. Man ir tiesības, es varu vērsties policijā”. Ka šo tiesību normu par pagaidu aizsardzību izmanto kā resursu attiecību kārtīšanai”. (VSD24, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

Viens no bāriņtiesas pārstāvjiem, saskaroties ar manipulēšanu ar pagaidu aizsardzības instrumentu, pat uzskata, ka pagaidu aizsardzības mehānisms ir kaitējošs, jo tas nedarbojas bērnu interesēs. Proti, situācijā, kad pagaidu aizsardzība tiek izmantota nepamatoti, tikai lai “ieriebtu” savam partnerim, bērna intereses veidot attiecības ar abiem vecākiem ir apdraudētas:

“Pagaidu aizsardzība, kas tika pieņemta uz vienas personas iesnieguma pamata. Tas ir stipri kaitējošs process. Kā mēs redzam, daudzas personas to izmanto savā labā, nevis lai aizsargātu bērnu intereses. Bet tieši savas ambīcijas un savas intereses, prasot uzreiz aizsardzību arī bērniem.” (VBT5, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

9.7. Vecāku konflikti šķiršanās procesā, neizprotot tā ietekmi uz bērniem

Gan sociālo dienestu, gan bāriņtiesu pārstāvji uzsver, ka pēdējo gadu laikā ir būtiski saasinājusies problēma, kad vecāki savu konfliktu risināšanā un šķiršanās procesā aizvien biežāk kā instrumentu izmanto aizgādības tiesību pārtraukšanas mehānismu un iesaista bērnus, radot emocionālās vardarbības situāciju ģimenē. Gan sociālo dienestu, gan bāriņtiesu pārstāvji norāda, ka šāda vecāku šķiršanās ir bērnam emocionāli grūts process, un viņi cenšas vecākiem skaidrot, ka tā ir vardarbība pret bērnu. Vienlaikus vecāki turpina ietekmēt savus bērnus un piespiest viņus pieņemt viena vai otra vecāka pozīciju.

“Vecāki risina savstarpējos konfliktus, bieži vien dala mantu, un bērns tiek izmantots kā ierocis. Strīdnieku lietas nonāk arī līdz mums, līdz aizgādības tiesību pārtraukšanai, jo vecāki aiziet tik tālu, ka ir gatavi viens par otru rakstīt iesniegumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu otram vecākam. Un tur tiešām aiziet tik tālu, ka nevienam neinteresē, kā jūtas bērns. Viņiem ir svarīgi parādīt varu vienam pār otru, un tas, ka bērns emocionāli cieš, negrib iet mājās un sekmes pasliktinās, tas vecākiem paliek otrā plānā. (VBT2, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

“Viens par otru stāsta, pa vidu ir bērns un izmanto visvisādus rīkus, lai otram ieriebtu. Piemēram, ka ir bijis vardarbīgs, ka ir bijusi seksuāla vardarbība, un aizmirst par bērnu. Visvairāk mums ir tieši šādu gadījumu, kas ir apmāns, melošana...” (VBT1, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Atsevišķos gadījumos šie konflikti aiziet tik tālu, ka bāriņtiesa patiešām pieņem lēmumu par bērnu izņemšanu no ģimenes, bet kopumā tas ir retums. Lielākoties tomēr bērni paliek pie viena no vecākiem un dzīvo emocionāli vardarbīgā vidē, ko ir grūti pierādīt:

“Mums jau kādus trīs gadus darba kārtībā ir ģimene, kur bija jāizņem bērni no ģimenes, jo vecāki savā starpā nespēja sadalīt bērnus. Nespēja viens otru cienīt, nespēja pieņemt, ka bērns dzīvos pie viena, bet otram būs saskarsmes tiesības. Tas ir aizgājis tik milzīgā emocionālā vardarbībā pret bērniem, ka bērnus nācās izņemt. Tas ir tāds ļoti, ļoti rets gadījums. Un šo lēmumu nenācās viegli pieņemt. Tā ir tāda skaļa lieta patreiz.” (VBT3, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

Padziļinātās intervijas ar speciālistiem liecina, ka šo ģimeņu šķiršanās jautājumos, kur konfliktā tiek iesaistīti bērni, būtu nepieciešams meklēt valsts līmeņa risinājumu, piemēram, sagatavojot apmācību kursus šādas emocionālās vardarbības situācijas gadījumā. Gan sociālo dienestu, gan bāriņtiesu speciālisti atzīst, ka viņiem trūkst kompetences, kā aizstāvēt bērna intereses šajos gadījumos, jo vecāku piesaistītie advokāti visbiežāk aizstāv tikai sava klienta – viena aizvainotā vecāka intereses, bērna intereses ignorējot:

“Taču, kas man liekas būtu aktuāli valsts līmenī, būtu svarīgi, ka būtu atbalsts vecākiem tieši šķiršanās gadījumiem, kur bērns ir pa vidu. [...] Šeit jau ir ļoti labi situētas ģimenes, kurām ir šī te krīzes situācija, un tad ir iesaistīti arī juristi, un brīžiem liekas, ka tas ir ļoti apgrūtināsi, un pietrūkst šīs te kompetences, lai palīdzētu. [...] Šeit nav īsti tādas tās problēmas, ar kurām mēs varētu strādāt un esam mācīti strādāt. Šeit jau ir visādi juridiskie āķi, un tur ir īsts karalauks. Te tad tās kompetences tiešām pietrūkst.” (VSD26, sociālā darba speciālists Kurzemes novadā)

“Jebkuri vecāki, kuri tiesā nonāk par saskarsmes jautājumu bērniem, ir varmākas, un bērniem ar viņiem nebūtu jādzīvo. [...] Var izlasīt tiesu protokolus, kur es vienkārši saku: “Cienījamā tiesa, bāriņtiesas viedoklis ir tāds, ka nekavējoties tiesas zālē ir jāpieņem vienpersonisks lēmums par aizgādības tiesību pārtraukšanu abiem vecākiem, pamatojoties uz informāciju, ko viņi viens par otru sniedz. Viņu savstarpējais naidis ir tik liels, ka viņi iznīcina bērnus”. Mēs to apzināmies, bet diemžēl mēs nemākam to pierādīt, jo bāriņtiesas lēmumiem ir jābalstās uz faktiem un argumentiem.” (VBT19, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Tieši bāriņtiesu gadījumā speciālistiem, kas pārstāv bērnu intereses tiesās, būtu nepieciešamas speciālas apmācības, jo šobrīd bāriņtiesu speciālisti jūtas nepietiekoši kompetenti, lai spētu sacensties ar profesionāliem advokātiem:

“Ļoti būtiska ir pārstāvība krimināllietās, manuprāt, par šo arī vajadzētu kursus. Mēs bieži vien no apsūdzēto advokātu puses saskaramies ar to, ka notiek presings. Varbūt vajadzētu par to, kā šādos gadījumos bāriņtiesai rīkoties. Es domāju, ka šajā jomā būtu nepieciešams vairāk zināšanu.” (VBT16, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

Viens no instrumentiem, kas šo konfliktu gadījumā Latvijā jau darbojas, ir mediācija. Mediācija ir konfliktu risināšanas process, kas ir kā papildinājums un reizē arī alternatīva tiesas procesam un kas ieņem aizvien svarīgāku lomu dažāda veida domstarpību gadījumos²⁵. Jāuzsver, ka mediācija ir brīvprātīgs process, kurā konfliktējošās puses ar neitrālas trešās personas palīdzību (mediatoru) pašas mēģina atrast konstruktīvu konflikta risinājumu. Tieslietu ministrijas

²⁵ Biedrība "Mediācijas padome" (2025). Kas ir mediācija? <https://www.mediacija.lv/kas-ir-mediacija>.

īstenotā programma “Mediācija ģimenes strīdos” paredz sertificēta mediatora valsts apmaksātu pakalpojumu, kur tiek apmaksātas piecas mediācijas sesijas (katra mediācijas sesija – 60 minūtes), savukārt tad, ja kādai no strīda pusēm ir maznodrošinātas vai trūcīgas personas statuss – septiņas mediācijas sesijas sertificēta mediatora vadībā²⁶.

Padziļinātajās intervijās mediācijas pakalpojums tiek vērtēts ļoti pozitīvi. Vienlaikus galvenā problēma bāriņtiesas pārstāvja vērtējumā ir tā, ka daudzas ģimenes no mediācijas atsakās. Nozīmīga loma šajā procesā ir advokātiem. Ja advokāti virza savus klientus uz mediāciju, tad vienošanos panākt ir vieglāk un bērni šajos gadījumos cieš vismazāk. Vienlaikus ir advokāti, kas neizprot, cik traumatiskas šīs tiesvedības ir bērniem, tādēļ viens no ieteikumiem, kas izskanēja, ir tāds, ka advokātiem būtu jāiziet bērnu aizsardzības kursi, lai viņi saprastu, ka viņiem ir jādarbojas arī bērnu interesēs:

“Mediācija tik tiešām ir ļoti labs pakalpojums, kas mums tagad ir Latvijā. [...] Mediācija tik tiešām ir ļoti palīdzīga, jo daudzas tiesvedības mūsu bāriņtiesā ir beigušās ar vienošanos, pateicoties mediācijai. Liela loma ir advokātiem, tas ir ļoti atkarīgs no advokāta, jo viņi ļoti dažādi veic savu darbu. Advokātiem ir jāpabeidz bērnu aizsardzības kursi, un viņiem ir jādarbojas bērnu interesēs. Diemžēl praksē tas tā nav. Ir advokāti, kuri ir vērsti panākt vienošanos starp saviem klientiem, bet ir arī advokāti, kuri ir vērsti uz naudas pelnīšanu, un tad ir kacināšana. Un tad ir šīs garās tiesvedības. Bet, ja advokāti virza klientus uz mediāciju, citreiz arī bez mediācijas panāk šīs vienošanās. Šīs tiesvedības ir vieglas un bērni šajās cieš vismazāk. Tāpēc ļoti liela loma ir advokātiem.” (VBT3, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

9.8. Tolerance pret vardarbību sabiedrībā

Gan sociālo dienestu, gan bāriņtiesu pārstāvji apzinās, ka Latvijā vairāk uzmanības nepieciešams pievērst preventīviem pasākumiem un sabiedrības informēšanai, jo Latvijas sabiedrībā joprojām vērojams tas, ka daļa sabiedrības iecietīgi izturas pret vardarbības ģimenē gadījumiem, īpaši tas novērojams lauku teritorijās vai mazpilsētās, kur visi viens otru pazīst un netic, ka konkrētajā kopienā pazīstams un cienījams cilvēks var būt vardarbīgs ģimenē.

Praksē tas izpaužas gadījumos, kad policijas lēmums par pagaidu aizsardzību cietušajam tiek pieņemts tikai tad, kad kādu faktoru rezultātā ir atbraukusi citas pašvaldības policija, kā arī plaši tas novērojams laulību šķiršanās gadījumos, kad vecāki un viņu advokāti neapzinās, kādu postu viņi nodara bērniem, izmantojot viņus kā instrumentus, lai atriebtos bijušajam partnerim (detalizētāk nodaļā “7.7. Vecāku konflikti šķiršanās procesā, neizprotot tā ietekmi uz bērniem”).

Vienlaikus jāuzsver, ka vardarbība ģimenē ir plaši izplatīta parādība visos sabiedrības slāņos – pilsētās, laukos, starp turīgajiem un mazāk turīgajiem, latviešu un krievu vidū, un iemesls tam ir vecāku nerisinātās problēmas un bērniņas traumas, kad viņi paši saskārušies gan ar emocionālo, gan ar fizisko vardarbību savā bērniībā un pieņēmuši kā normalitāti:

---

²⁶ Sertificētu mediatoru padome (2025). Valsts apmaksāta mediācija ģimenes strīdos arī 2025. gadā. 09.01.2025. <https://sertificetimediatori.lv/valsts-apmaksata-mediacija-gimenes-stridos-ari-2025-gada/>

“Sabiedrībā mēs ļoti daudzi esam bijušie traumatizētie bērni, kuriem nav prasmju, kā savaldīt savas emocijas, kā būt iecietīgiem pret citu cilvēku vēlmēm. Un varbūt viņi rīkojas tā, kā viņi savulaik ir piedzīvojuši to audzināšanu.” (VSD2, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

Vairākās intervijās izskan, ka svarīgi par vardarbības ģimenē tēmu ir preventīvi runāt ar jauniešiem, piemēram, skolās, jo viņi nākotnē būs jaunie vecāki:

“Mūsu sabiedrība tolerē vardarbību. Un kāpēc tas tā ir? Jo cilvēki ir kūtri, pasīvi... Te ir jautājums, cik mēs paši esam gatavi iesaistīties? [...] Bet mēs varam strādāt uz nākotni. Mēs varam informēt jauniešus un pusaudžus, jaunos vecākus un cilvēkus, kuri ir iesaistīti bērnu aprūpē.” (VSD24, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

“Mēs ar kolēģiem arī par šo esam runājuši, ka preventīvais darbs ļoti iztrūkst. Sabiedrības tolerance pret vardarbību ir vēl joprojām augsta. Tas būtu jā māca jau skolā, piemēram, par attiecībām.” (VSD26, sociālā darba speciālists Kurzemes reģiona novadā)

“Pirmais būtu izglītošana.. Man liekas, ka ir jā sāk no paša sākuma. Bērnu jā sāk izglītēt jau no bērnu dārza, lai arī skolā viņš tiek izglītots par visām iespējamām vardarbībām, kā to izslēgt, kā vienam pret otru nebūt vardarbīgam. Lai nākošā paaudze jau būtu mazāk vardarbīga. Protams, par to runāt skaļāk masu medijos, ka vecāki nedrīkst būt fiziski vardarbīgi.” (VBT4, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Intervijās tiek norādīts, ka sabiedrībā ir pamanītas informatīvās kampaņas, kas pievērš uzmanību vardarbības tēmai, piemēram, Labklājības ministrijas īstenotā sociālā kampaņa “Vardarbībai patīk klusums. Neklusē!”, bet šādas informatīvās kampaņas ir nepieciešams turpināt:

“Tas, kas jau arī ir masu medijos – runāt par vardarbības gadījumiem. Lai cilvēkiem būtu plašāka šī informācija, dažādot – ka ne tikai sišana ir vardarbība, bet arī pārējais vardarbības formas. Informatīvās kampaņas”. (VSD12, sociālā darba speciālists Rīgas reģiona novadā)

10. Sniegto pakalpojumu izvērtējums visās iesaistītajās jomās

10.1. Ievads

Sniegto pakalpojumu izvērtējuma struktūra, kas shematiski attēlota 10.1. attēlā, parāda, ka šajā ziņojumā galvenā uzmanība ir pievērsta šādiem izvērtējuma aspektiem: (1) vardarbības gadījumu identificēšana; (2) sociālās rehabilitācijas pakalpojumi un citi sniegtie pakalpojumi; (3) preventīvais darbs vardarbības ģimenē mazināšanā. Shēmā iekļautās bultas parāda saistību starp vardarbības gadījumu identificēšanu un sociālās rehabilitācijas un citu pakalpojumu sniegšanu, kā arī sniegto pakalpojumu saistību ar vardarbības preventīvajiem pasākumiem, kas vienlaikus iziet arī ārpus sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēmēju mērķa grupas un aptver visu sabiedrību.

10.1. attēls. Sniegto pakalpojumu izvērtējuma struktūra

Ziņojumā būtiska uzmanība pievērsta starpinstitucionālās sadarbības jautājumiem, kas attiecas gan uz savlaicīgu vardarbības gadījumu identificēšanas veicināšanu un nepieciešamību ātrāk reaģēt, gan uz saskaņotu un pēctecīgu sociālās rehabilitācijas pakalpojumu un citu atbalsta pakalpojumu sniegšanu. Starpinstitucionālā sadarbība notiek arī preventīvā darba vardarbības ģimenē mazināšanā, piemēram, sadarbojoties Valsts un pašvaldības policijai, Valsts probācijas dienestam, sociālajiem dienestiem un bāriņtiesām ar izglītības iestādēm, sniedzot klientiem informāciju par citu iestāžu pakalpojumiem vai darbības algoritmiem (piemēram, pagaidu aizsardzību), kā arī dažādās sabiedrību izglītojošās kampaņās. Ziņojumā katrā no apakšnodaļām skatīti faktori, kas pozitīvi vai negatīvi ietekmē iespējas nodrošināt atbalsta pasākumus vai pakalpojumus, kā arī apkopoti speciālistu ieteikumi pakalpojumu uzlabošanai, kas pausti gan padziļinātajās intervijās ar pašvaldību sociālā dienesta un bāriņtiesu speciālistiem, gan fokusa grupu diskusijās ar dažādu iestāžu pārstāvjiem.

10.2. Vardarbības gadījumu identificēšana

Vardarbības ģimenē gadījumi var tikt identificēti dažādos veidos, piemēram, tas var būt policijas izsaukums uz konfliktu ģimenē, iesniegums policijā, aizdomas par vardarbību ģimenē, ko pamana izglītības iestādē (bērnu dārzā, skolā) vai veselības aprūpes iestādē (smaga trauma, ar ko vēršas slimnīcā, zilumi, ko var pamanīt ģimenes ārsts u.tml.), ģimenes apsekojums, ko veic sociālais dienests vai bāriņtiesa, zvani uz uzticības tālruni un citi. Kopumā fokusa grupu diskusiju dalībnieki atzīmē, ka situācija saistībā ar identificēšanu un ziņošanu pēdējos gados ir uzlabojusies – biežāk ziņo gan iedzīvotāji, gan dažādi speciālisti, gan arī ir vairāk policijas ziņojumu, kas saistīts ar sistēmiskiem uzlabojumiem attiecībā uz policijas ziņošanu par vardarbību ģimenē.

“Man šķiet, ka viņi [dažādi speciālisti] ir sākuši reaģēt biežāk un ziņot vairāk par aizdomīgiem gadījumiem. Ja agrāk gandrīz vispār nebija, tad tagad tas ir aizvien biežāk.” (FGD_Latgales reģions)

Arī tādi speciālisti kā prokuratūras darbinieki, juristi un psihologi arvien biežāk ziņo par vardarbības gadījumiem ģimenē, un informē klientu par iespējām vērsties pēc palīdzības pie sociālā dienesta.

“Pozitīvas iezīme, uz ko es gribētu likt lielu uzsvaru. Mums pirms dažiem gadiem nonāca klienti, kuri bija labi situēti, bija izglītoti un viņi paši bija sameklējuši informāciju par to, kur viņi var meklēt palīdzību. Taču šobrīd mūsu sadarbības partneri ir ļoti aktīvi iesaistījušies: ne tikai sociālie dienesti, bet arī policija, prokuratūra un juristi, psihologi, kuri strādā privātp praksē. Tiklīdz viņi saskaras ar kādu vardarbības gadījumu, tad viņi iedod kontaktus un izstāsta, kur var vērsties.” (FGD_Latgales reģions)

Kaut gan pēdējos gados vērojamas pozitīvas pārmaiņas, fokusa grupu diskusiju dalībnieki uzskaita arī dažādus izaicinājumus, kas nelabvēlīgi ietekmē vardarbības gadījumu identificēšanu un ziņošanu par tiem:

- vardarbības tolerēšana;
- konkrētu vardarbības veidu, piemēram, seksuālā izmantošana, pamešana novārtā vai emocionālā vardarbība, neatpazīšana;
- resursu trūkums.

Viens no faktoriem, kas nesekmē vardarbības gadījumu atklāšanu un attiecīgo institūciju informēšanu par notiekošo, ir tolerance pret vardarbību, kā arī tolerance pret alkohola un dažādu narkotisko vielu atkarību, kas bieži vien ir cieši saistīta arī ar vardarbības problēmām ģimenē. Diskusijas dalībnieki uzskata, ka novērojama ir tolerance tieši pret relatīvi viegliem miesas bojājumiem vai emocionālo vardarbību.

“Mana prakse rāda, ka vardarbības, kuras ir spilgtas, ar izsaukuma zīmi, izteikta fiziskā vardarbība, izteikta seksuālā vardarbība – tur mana pieredze rāda, ka ir ļoti ātra reakcija visos institūciju līmeņos un operatīvs darbs. Mana pieredze rāda, ka mēs labi tiekam galā ar šiem akūtajiem gadījumiem, taču es redzu, ka notiek vardarbības tolerēšana. Var vardarbību sadalīt – izteikti agresīva, vidēja un mikrovardarbība. Parasti viss sākas ar mikrovardarbību. Es teiktu, ka mikrovardarbība ļoti bieži tiek izlaista dažādās institūcijās “caur pirkstiem”. Mēs notolerējam.” (FGD_Zemgales reģions)

Pēc diskusijas dalībnieku domām, šķērslis savlaicīgai vardarbības identificēšanai ir grūtības izglītības un veselības aprūpes iestāžu darbiniekiem, kā arī citiem speciālistiem atpazīt dažādus vardarbības veidus, piemēram, seksuālo izmantošanu, pamešanu novārtā, emocionālo vardarbību.

“Mēs novērojam to, ka ir problēmas ar dažādu vardarbības formu un izpausmju ziņošanu. Konkrētāk tas skar izglītības iestādēs strādājošos un ārstniecības personas. Piemēram, ne visai labi ir ar pamešanas novārtā atpazīšanu. Pedagogam top zināmi kādi apstākļi par to, kas notiek mājās, kā bērns dzīvo mājās, kas viņam trūkst, bet tā vietā, lai ziņotu sociālajam dienestam, nekas nav darīts. Ar emocionālo vardarbību arī ir diezgan sarežģīti, jo arī kopumā emocionālās vardarbības konstatēšana ir sarežģīta, atšķirt nepedagoģisku pieeju audzināšanā no vardarbības tas ir grūti arī speciālistiem.” (FGD_Rīgas reģions)

“Mums ir bijušas daudzas apmācības, kas mūs ir stiprinājušas, bet lielākās grūtības ir saistāmas ar seksuālās vardarbības gadījumiem. Tas ir daudzu faktoru sakopojums. Bērni ir ļoti individuāli. Bērnu vecums ir mazs. Tas, ka bērni noteiktu iemeslu dēļ nevar atklāt visu informāciju, kā mums gribētos. Taču šajā virzienā ir iesākta laba lieta – tā ir Bērna māja, kas sniedz palīdzību šajos gadījumos, un atvieglo sociālo dienestu psihologu darbu.” (FGD_Latgales reģions)

Iepriekšējais citāts identificē problēmu – speciālistiem ir sarežģīti identificēt seksuālās izmantošanas gadījumus. Vienlaikus tiek uzsvērts arī resurss, kas šo darbu būtiski atvieglo – Bērnu aizsardzības centra izveidotā struktūrvienība “Bērna māja”.

Diskusiju dalībnieku teiktais ļauj secināt, ka, viņuprāt, trūkst vienotu vadlīniju vardarbības atpazīšanā gadījumos, kad ir emocionālā vardarbība vai kādi specifiski vardarbības gadījumi, kas neizpaužas kā vidēji vai smagi miesas bojājumi. Iespējams, speciālisti par šādām vadlīnijām ir mazāk informēti, tādēļ nepieciešamas apmācības emocionālās vardarbības un citu vardarbības formu atpazīšanā:

“Man liekas, ka trūkst vadlīniju vai anketu, ko varētu viegli izmantot jebkurš speciālists uz vietas un varētu identificēt, ka notiek vardarbība.” (FGD_Latgales reģions)

Vēl viens aspekts, kas nelabvēlīgi ietekmē vardarbības gadījumu identificēšanu un ziņošanu par tiem, fokusa grupu dalībnieku vērtējumā ir cilvēkresursu trūkums: trūkst speciālistu un laika, jo ir pārāk liela noslogotība.

“Kopumā tā palīdzība nekad netiek bremsēta, vienīgi kā šķērslis varētu būt speciālistu trūkums un lielais darba apjoms. Bieži vien ir tā, ka vienkārši pietrūkst tās kapacitātes. Darbinieki ir aizņemti ar daudziem citiem darbiem un līdz ar to nevar laicīgi pieslēgties.” (FGD_Zemgales reģions)

“Mēs atbalsta nodaļā strādājam piecas sociālās darbinieces darbam ģimenēm ar bērniem. Un mēs esam tās, kas saņem valsts policijas ziņojumus par notikumu, un mēs arī reaģējam. Cenšamies tajā pašā dienā vai nākamajā. Un mums vardarbības gadījumi nokļūst ne tikai ar valsts policijas ziņojumiem, jo ziņo gan ģimenes ārsti, gan skolas. Reizēm ir tā, ka tik tiešām ir grūti. Mums trūkst resursu. Un mums trūkst psihologu.” (FGD_Latgales reģions)

Turpinājumā ir apkopoti fokusa grupu diskusijās apspriestie aspekti saistībā ar konkrētu iestāžu (policijas, izglītības, veselības aprūpes iestāžu un Valsts probācijas dienesta) speciālistu kapacitāti atpazīt un ziņot par vardarbības ģimenē gadījumiem.

Policija

Sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvji (gan fokusa grupu diskusiju dalībnieki, gan padziļināto interviju dalībnieki) atzīmē, ka policijas ziņojumus par vardarbības ģimenē gadījumiem saņem biežāk, salīdzinot ar situāciju pirms pāris gadiem. Paši policijas darbinieki stāsta, ka viņiem pietiek kapacitātes reaģēt uz izsaukumiem, un izsaukumi uz vardarbības ģimenē gadījumiem ietilpst prioritāro izsaukumu jeb A kategorijā. Tātad, ja Valsts policijā vienlaikus saņemta informācija par vairākiem notikumiem, tad vispirms tiek prioritāri reaģēts uz vardarbības ģimenē situāciju. Atbilstoši Ministru Kabineta noteikumiem Nr. 190 “Noteikumi par notikumu reģistrēšanas kārtību un policijas reaģēšanas laiku”²⁷ policistiem uz izsaukuma vietu valstspilsētās ir jāierodas 15 minūšu laikā, savukārt novados 25 minūšu laikā.

“Mums ir nedefinēts, ka ģimenes konflikti ir A kategorija, kur mums ir konkrētas minūtes, kurās ir jāierodas. Tie ir prioritāri izsaukumi. Mums ir kapacitāte reaģēt uz izsaukumiem. Vienmēr var vēlēt mazāk norīkojumus, bet nav tā, ka ir izsaukumi, uz kuriem mēs nereaģējam. Šobrīd 112 platformā kā VUGD speciālists paceļ telefonu, tā mums iereģistrējas izsaukumi. Viss tas ir reģistrēts, un tā kartiņa tālāk elektroniski aiziet līdz norīkojumam. Nav tā, ka kaut ko neiereģistrē vai uz kaut ko nereaģē. Tāda situācija vispār vairs nav iespējama.” (FGD_Kurzemes reģions)

“Tātad šie ir A kategorijas izsaukumi, kuri ir primārā secībā apkalpojami saistībā ar bīstamību. Tad policijai ir šīs iespējas gan pieņemt policijas lēmumu par nošķiršanu, gan motivēt cietušo, iespējamo prasītāju saistībā ar pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Iesniegt šos pieteikumus tiesā.” (FGD_Vidzemes reģions)

Policijas darbinieki atsaucas arī uz Ministru kabineta noteikumiem Nr. 161 “Kārtība, kādā novērš vardarbības draudus un nodrošina pagaidu aizsardzību pret vardarbību.”²⁸ Vienotā kārtība nodrošina, ka informācija par vardarbības ģimenē gadījumiem pēc vienotas pieejas tiek nodota attiecīgajām iestādēm – sociālajam dienestam un bāriņtiesai.

“Ir MK noteikumi 161, kas nosaka policijas darbiniekiem kārtību, kādā veidā ir jāsaņemto ziņojumi par notikumu. Ierodoties notikumu vietā, tur ir jānoskaidro par attiecībām, par iespējamajiem draudiem, un šis ziņojums diennakts laikā ir jānosūta sociālajam dienestam, kā arī bāriņtiesai, ja ir iesaistītas nepilngadīgas personas. Jā, kārtība ir noteikta, un pildās. Šādā veidā tiek informēti pārējie dienesti par iespējamo vardarbību ģimenē.” (FGD_Latgales reģions)

²⁷ Ministru kabineta 2012. gada 20. marta noteikumi Nr. 190 “Noteikumi par notikumu reģistrēšanas kārtību un policijas reaģēšanas laiku.” Latvijas Vēstnesis. <https://likumi.lv/ta/id/245629>.

²⁸ Ministru kabineta 2014. gada 25. marta noteikumi Nr. 161 “Kārtība, kādā novērš vardarbības draudus un nodrošina pagaidu aizsardzību pret vardarbību”. <https://likumi.lv/ta/id/265314>.

“MK noteikumos ir iestrādāta visa informācija, kas ir jāpaziņo. Es uzskatu, ka mēs ļoti labi esam apguvuši šos noteikumus. Cenšamies nosūtīt, pildīt.” (FGD_Latgales reģions)

Vienā no fokusa grupu diskusijām gan tiek minēts, ka ir atsevišķi gadījumi, kad policijas ziņojumu informācija nenonāk līdz visām atbilstošajām institūcijām, piemēram, tiek ziņots sociālajam dienestam, taču ne bāriņtiesai, vai otrādi. Tas kavē iesaistīto institūciju darbu.

“Dažkārt ir tā, ka ziņa neaiziet līdz sociālajam dienestam. Mēs arī ne vienmēr saņemam ziņu 24 stundu laikā. Pat ja bērns ir šķirts no ģimenes, policija ir nošķīrusi. Jo ne vienmēr policijai izdodas sarakstīt dokumentus un atsūtīt tos bāriņtiesai noteiktajā laikā. Es saprotu, ar ko tas ir saistīts, mēs arī aktīvi sadarbojamies ar policiju, lai mainītu šo situāciju. Bāriņtiesa ir tā institūcija, kas var pieņemt vienpersonisku lēmumu par bērna šķiršanu no ģimenes, bet dažkārt mēs saņemam informāciju tikai tad, kad bērns sen jau ir atpakaļ ģimenē, un mēs policijas veikto darbību nevaram izmantot. Mums ir jāsāk viss no jauna. Mēs ierosinām lietvedību, dodam uzdevumus. Ja tajā brīdī vairs nav redzams apdraudējums, tad mēs nevaram nekavējoties bērnus šķirt no ģimenes. Tādas situācijas mums ir bijušas.” (FGD_Kurzemes reģions)

Izglītības iestādes

Fokusa grupu diskusiju dalībnieki dažādi vērtē izglītības iestāžu kapacitāti identificēt vardarbības ģimenē gadījumus. Pozitīvi vērtējams tas, ka tāpat kā policijas gadījumā arī izglītības iestādes pēdējo gadu laikā ir sākušas vairāk ziņot par aizdomām par vardarbību ģimenē.

“Skolas mums šobrīd ļoti aktīvi ziņo. Šobrīd skolas ziņo pat par aizdomām, ko mēs arī esam viņiem lūguši un vienojušies starpinstitucionālās sanāsmēs.” (FGD_Vidzemes reģions)

“Ja tiek saskatīts, ka bērnam tiek darīts pāri, kaut vai tikai ir aizdomas, tad, protams, izglītības iestāde sniedz informāciju. Visbiežāk tas ir sociālajam dienestam.” (FGD_Kurzemes reģions)

Tomēr tiek arī atzīmēts, ka izglītības iestādes bieži vien ziņo novēloti, jo vispirms cenšas pašas atrisināt problēmu vai arī sniedz sociālajam dienestam, bāriņtiesai nepilnīgu informāciju. Tāpat arī izskan minējums, ka izglītības iestādēs manāma tolerance pret vardarbību.

“Bieži vien šī ziņošana ir novēlota, jo vispirms problēmas cenšas risināt skolas iekšienē. Un tādēļ ļoti novēloti iesaista speciālistus. Bieži vien policija ir jau tāds pēdējais punkts. Lai gan... Sāk reaģēt, bet to atbildību nodod sociālajam dienestam, aprakstot situāciju, varbūt arī nesniedzot pilnīgu informāciju. Jā, noziņo sociālajam dienestam. Pienākums noziņot ir izpildīts, bet vai tas bija tas vērtīgākais?” (FGD_Rīgas reģions)

“Ir situācijas, kur viss brīnišķīgi aiziet, jo izglītības iestāde, ārsts vai kāds cits speciālists – super ātra reakcija. Tajā pat laikā man ir pieredze un gadījumi, kur skola nepietiekami ātri reaģē. Bērnodārzs nepietiekami ātri reaģē. Nav kapacitātes, vai kas cits. Man šķiet, ka tiek notolerēta tāda “sīkā vardarbība”, bet īstenībā no šīs mikrovardarbības pēc tam arī rodas lielāka.” (FGD_Zemgales reģions)

No izglītības pārvaldes pārstāvja puses izskan viedoklis, ka izglītības iestādes labprāt saņemtu vairāk arī atgriezeniskās informācijas gadījumos, kad ir konstatēta vardarbība ģimenē pret

bērnu, lai izglītības darbinieki varētu no situācijas mācīties un zinātu, kā atbilstoši rīkoties. Var secināt, ka sadarbībā ar izglītības iestādēm ir jāmeklē sabalansēts risinājums, lai nodrošinātu gan konfidencialitāti, gan sekmētu viņu iesaisti un izglītošanu, kā identificēt un pēc tam arī atbalstīt vardarbībā cietušos izglītības iestāžu audzēkņus.

“Bieži vien ir tā, ka paziņo, ka bērni nebūs, jo viņi ir izņemti, bet mēs izglītotāji nemaz nezinām visu situācijas aprakstu. Mēs to arī respektējam, jo tas ir konfidenciāli. Līdz ar to mūsu pašvaldībā tas ir vairāk policijas, sociālā dienesta un bāriņtiesas redzeslokā. Tad, kad mēs satiekamies un runājam par bērnu vajadzībām, tad mēs visdrīzāk saņemam informāciju, ka bērnam būtu labi tas un tas (individuālais plāns vai atbalsta pasākumi), bet pie izglītotājiem šī situācija netiek iztirzāta. Dažreiz skolas vēlētos vairāk zināt, jo tad zinātu kā atbilstošāk strādāt.” (FGD_Kurzemes reģions)

Veselības aprūpes iestādes

Pieredze ar ziņojumu saņemšanu no veselības aprūpes dienestiem arī ir dažāda, jo fokusa grupu diskusiju dalībnieku pieredzē ir gan pozitīvi, gan negatīvi vērtējami gadījumi. Diskusiju dalībnieki norāda, ka ģimenes ārsti ziņo par gadījumiem, kad viņi novēro bērnu novārtā pamešanu, savukārt, slimnīcas biežāk ziņo par bērnu vai jauniešu paškaitējuma gadījumiem, kas bieži vien ir saistīti ar piedzīvotu emocionālo vardarbību.

“Mums ir situācijas, kad ģimenes ārsti sniedz informāciju. Tas ir vairāk saistīts ar novārtā pamešanu kā vienu no vardarbības formām. No slimnīcas tās ir kaut kādas lietas, kas ir ar bērnu paškaitējumu saistītas un, risinot laika gaitā, caur to nonākam līdz piedzīvotai emocionālai vardarbībai ģimenē vai vienaudžu vidū.” (FGD_Vidzemes reģions)

Veidi, kādos izdodas identificēt vardarbības ģimenē gadījumus slimnīcā ir dažādi: bērns ir atvests uz slimnīcu ar kādām traumām, kuras izrādās, ka ir saistītas ar vardarbību; bērns ārstējas slimnīcā ar kādu citu saslimšanu, un slimnīcas darbinieki pamana zilumu vai kādu citu vardarbības pazīmi; bērns pats ziņo speciālistam.

“Mazliet no slimnīcas! Uz mums attiecas identificēšana ārstniecības iestādē, un situācijas ir dažādas. Ir tā, ka bērnu atved, iespējams viņš ir cietis no vardarbības, viņš ir atvests ar traumām. Iespējams, viņš vienkārši ir atvests pēc kaut kāda negadījuma, varbūt uz ielas atrasts, un pie uzņemšanas mēs jau saprotam, ka vardarbība ir klātesoša vai ir aizdomas par vardarbību. Mēs ziņojam, mēs esam aktīvi ziņotāji. Šie ir viena veida gadījumi. Tad ir arī gadījumi, kad bērns iestājas stacionārā, ārstē savu saslimšanu, un tad kāds kaut kādā brīdī pamana kādu zilumu vai specifisku uzvedību. Citreiz tiek pamanīts, ka vecāks ir neadekvāts. Apsaukā, rausta... Un mēs redzam – nē, stop! Šādi gadījumi arī mēdz būt. Ir arī tādi, kad bērns verbalizē pie speciālista konsultācijā. Sākot no tā, ka vecāks per, un beidzot ar to, ka ir seksuālas vardarbības gadījumi.” (FGD_Rīgas reģions)

Tajā pašā laikā kāda cita speciālista pieredzē konkrētajā pašvaldībā no veselības aprūpes iestādēm gandrīz nekad netiek saņemti ziņojumi par vardarbības ģimenē gadījumiem. Fokusa grupu dalībnieku vērtējumā iemesls tam ir tāds, ka ārstiem trūkst informācijas, kā identificēt šādus gadījumus un ziņot, un problēma ir saistīta arī ar to, ka ārsti nepiedalās starpinstitutionālajās sanāksmēs.

“Bāriņtiesā strādāju vienpadsmit gadus, un pa šiem gadiem no veselības aprūpes iestādēm, konkrēti no ātrās medicīniskās palīdzības, mēs šādu ziņojumu esam saņēmuši tieši vienu reizi. Tas vispār rada bažas, jo arī tad, kad bāriņtiesa sāk pētīt un vērot ģimeni, pieprasot attiecīgos dokumentus, tad vienmēr no ģimenes ārstiem ir atbilde – nav informācijas par vardarbību ģimenē. Tas rada tādas bažas. Varbūt viņiem ir arī informācijas trūkums – tas, ka ārsti arī nepiedalās šajās starpinstitucionālajās sanāksmēs. Vismaz mūsu novadā ārsti principā nepiedalās, aizbildinoties ar to, ka viņiem nav laika.” (FGD_Vidzemes reģions)

Valsts probācijas dienests

Valsts probācijas dienests pamatā darbā tiešā veidā saskaras ar personām, kas jau ir veikušas vardarbību, taču arī Valsts probācijas dienests dodas apsekojumos un tādējādi var kļūt par ziņotāju, ja mājas apstākļu pārbaudē tiek novērots potenciāls apdraudējums pārējiem ģimenes locekļiem. Jāuzsver, ka visās fokusa grupu diskusijās citu institūciju speciālisti ļoti atzinīgi novērtē sadarbību ar Valsts probācijas dienestu.

“Lielākajā daļā gadījumu mums ir saistība ar tiem, kas jau ir izdarījuši kaut kādus pārkāpumus un pret kuriem, piemēram, jau ir piemērota pagaidu aizsardzība pret vardarbību. Viņi to jau ir pārkāpuši. Tas ir krimināli sodāms pārkāpums, un līdz ar to viņi nonāk pie mums Valsts probācijas dienestā. Šajā laikā, kad mēs ar viņiem strādājam, tad mēs arī ļoti cieši sekojam līdzi, lai viņš nepārkāptu šo pagaidu aizsardzību pret vardarbību, nebūtu atkārtotas kaut kādas problēmas un, protams, sazināties ar cietušo pusi.” (FGD_Vidzemes reģions)

“Reizēm ir situācijas, kad mēs braucam apsekot kāda pieauguša klienta ģimeni, un konstatējam, ka bērni ir apdraudēti vai ir vardarbības upuri. Tad mēs nekavējoties sasaucam starpinstitūciju sanākumi, un arī nekavējoties informējam Valsts policiju. Tad tālāk jau Valsts policija par to rūpējas. Bet mēs esam ļoti vērīgi. Valsts probācijas dienesta darbinieki ir ļoti vērīgi. Un šeit nav runa, vai pietiek kapacitāte, mums tādiem ir jābūt. Ja mēs esam izvēlējušies šo profesiju, tad mums tādiem ir jābūt, un es ļoti ticu un ceru, ka visi probācijas darbinieki tādi arī ir.” (FGD_Zemgales reģions)

10.3. Sniegto pakalpojumu izvērtējums dažādām pakalpojumu saņēmēju grupām

Sniegto pakalpojumu izvērtējums šajā nodaļā ir strukturēts atbilstoši pakalpojumiem četrām pētījuma mērķa grupām:

- 1) Pakalpojumi bērniem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē;
- 2) Pakalpojumi bērniem, kas ir veikuši vardarbību ģimenē;
- 3) Pakalpojumi pieaugušajiem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē;
- 4) Pakalpojumi pieaugušajiem, kas ir veikušas vardarbību ģimenē.

Galvenie datu avoti šajā nodaļā ir fokusa grupu diskusijas ar dažādu iestāžu pārstāvjiem piecos Latvijas reģionos, jo sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvju padziļinātajās intervijās sniegto viedokļu analīze šajos jautājumos ir sniegta pētījuma 3. nodevumā.

10.3.1. Pakalpojumi bērniem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē

Diskusiju dalībnieki norāda, ka bērniem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē, pēc psiholoģiskās izpētes veikšanas pamatā tiek nodrošināti divi pakalpojumu veidi - **sociālā rehabilitācija dzīvesvietā** vai **sociālā rehabilitācija institūcijā**. Pēc viena vai otra pakalpojuma saņemšanas bērnam atkarībā no viņa vajadzībām un dažkārt arī atkarībā no pašvaldībā pieejamā pakalpojumu klāsta, iespējams saņemt citus pakalpojumus, tāds kā:

- sociālā darbinieka konsultācijas;
- psihosociālā konsultēšana;
- psihologa konsultācijas;
- psihiatra konsultācijas;
- narkologa/ atkarību speciālista konsultācijas;
- dažāda veida terapijas, piemēram, smilšu, mūzikas, mākslas;
- dažāda veida programmas, ko nodrošina pusaudžu resursu centrs;
- ārpusģimenes aprūpe;
- mentors;
- dalība vasaras nometnē.

Taču šie pakalpojumi nav mērķēti uz mērķa grupu bērni, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē, bet gan balstīti konkrētā bērna vajadzībās. Piemēram, viens no sociālā darba pārstāvjiem norāda, ka pašvaldība bērniem un jauniešiem nodrošina psihosociālo konsultēšanu, sociālā mentora pakalpojumu, piedzīvojuma terapiju un nometnes, taču šie pakalpojumi un atbalsta veidi paredzēti bērniem un jauniešiem ar dažāda veida problēmām, t.sk. vardarbības pieredzi, jo nereti bērniem, kuri cietuši no vardarbības ģimenē, nepieciešams attīstīt vai atjaunot saskarsmes prasmes. Būtiski norādīt, ka tik plašs pakalpojumu klāsts bērniem un jauniešiem sastopams vien atsevišķās pašvaldībās.

“Mums ir tā, ka mēs varam bērniem un jauniešiem nodrošināt psihosociālo konsultēšanu. Vēl mums ir iespēja, ka mēs nodrošinām sociālā mentora pakalpojumus no 11 gadu līdz 18 gadu vecumam. Mēs ļoti aktīvi strādājam, organizējot pārgājienus, piedzīvojumu terapijas un dažādas nometnes. Īpaši šovasar tas ir bijis diezgan daudz. Tas veicina socializēšanās prasmi,

komunikācijas un saskarsmes prasmes, tas palīdz ieraudzīt sevi citādā veidā un liek mainīties. Vai šīs minētās aktivitātes ir bērniem un jauniešiem kopumā? Mēs tā neizdalām tik ļoti konkrēti. Mums ir bērni ar dažādām problemātikām, un šis attiecību un saskarsmes jautājums jau ir diezgan aktuāls visiem. Jo kaut kādas socializēšanās grūtības un saskarsmes grūtības jau rada tos konfliktus.” (FGD_Vidzemes reģions)

Divi būtiski izaicinājumi tiek saistīti ar bērna psiholoģiskās izpētes veikšanu, jo, pirmkārt, uz to nereti nepieciešams gaidīt nesamērīgi garā rindā (trūkst speciālistu, kas var nodrošināt šo pakalpojumu). Otrkārt, ne vienmēr psiholoģisko izpēti bērnam ir iespējams nodrošināt dzimtajā valodā, taču daļai bērnu tā ir būtiska problēma, jo ir nepietiekamas valsts valodas zināšanas. Pēc diskusiju dalībnieku novērotā šādos gadījumos visbiežāk atbildība par tulka nodrošināšanu tiek nodota vecākiem.

“Vēl par psihologiem. [...] Mēs redzam, ka, lai izvērtētu bērnu psiholoģijas dziļākos aspektus, mums vienkārši nav speciālistu, kas ar šīm metodēm varētu strādāt. Un tas ierobežo pakalpojumu piedāvāšanu. Mēs nezinām, ko izvēlēties [kādu pakalpojumu], un tad ir jautājums, no kā izvēlēties, jo pakalpojumu nav tik daudz.” (FGD_Rīgas reģions)

“Un par valodas jautājumu – jā, tādi gadījumi ir pie mums bijuši, kad šķērslis pakalpojuma saņemšanai ir valsts valodas nepārziņāšana. Konkrētajā gadījumā tas bija objektīvi, jo bērns bija ārzemnieks. Līdz ar to ir jautājums par to, kas nodrošina un apmaksā tulku. [...] Faktiski atbildība atkal ir uz vecāku.” (FGD_Rīgas reģions)

Saskaņā ar fokusa grupu diskusijās sniegto informāciju nodrošināto pakalpojumu veids, kvalitāte un pieejamība starp pašvaldībām un institūcijām var būtiski atšķirties, jo pašvaldībām un institūcijām ir atšķirīgas iespējas piesaistīt un apmaksāt speciālistus. Var secināt, ka ne visiem bērniem Latvijā tiek nodrošinātas vienlīdzīgas iespējas saņemt nepieciešamo atbalstu.

“Bērniem rehabilitācija tiek sniegta gan dzīvesvietā, gan institūcijā, un pēc jebkuras rehabilitācijas psihologs vai institūcijas speciālisti ir sagatavojuši ieteikumus un rekomendācijas tālākai darbībai. Pa vidu, protams, notiek arī starpprofesionāļu sanāksmes vai vienkārši tāpat telefoniskas sarunas, lai varētu saprast labāk šo rehabilitācijas gaitu. Saņemot rekomendācijas, sociālais darbinieks, protams, ar to visu iepazīstina attiecīgās iestādes un vecākus, jo dažreiz rekomendācijas attiecas uz izglītības iestādi, dažreiz tās attiecas uz medicīnas darbinieku. Tas ir ļoti individuāli, izvērtējot un iepazīstoties.” (FGD_Zemgales reģions)

Diskusiju dalībnieki norāda, ka nepieciešams stiprināt ģimeni kopumā, ne tikai bērnu, jo ja bērnam, kas ir cietis no vardarbības ģimenē, nepieciešams atgriezties tajā pašā vidē, kas nav mainījies, var gadīties, ka sniegtajam atbalstam vairs nav būtiskas ietekmes. Viens no diskusijas dalībniekiem uzskata, ka šobrīd valstī pastāv absurda situācija, jo netiek pietiekoši stiprinātas un atbalstītas bioloģiskās ģimenes, piemēram, piešķirts ģimenes asistenta pakalpojums, taču tiek izlietoti ievērojami resursi, lai nodrošinātu ārpusģimenes aprūpi.

“Cik es zinu, tad ir pieejama sociālā rehabilitācija dzīvesvietā un institūcijā, kur bērns var saņemt atbalstu kopā ar atbalsta personu. Par apjomu un rezultātu... Tas ir strīdīgs jautājums, jo manā skatījumā rezultātu var gaidīt tad, ja tiek mainīta vide. Bet, ja bērns atgriežas pie tiem

pašiem vecākiem, kas neko nav sapratuši un neko nav darījuši, vai neko nav paņēmuši no speciālistiem, tad es apšaubu, ka rezultāti būs spīdoši.” (FGD_Latgales reģions)

“Šorīt emocijas uzjundīja tas, ka sociālie dienesti ir bez kapacitātes nodrošināt atbalstu bioloģiskajām ģimenēm, saglabājot bērniem ģimenes. Trūkst līdzekļu, lai piešķirtu ģimenes asistentu vai citus pakalpojumus. Beigu beigās bērni zaudē savus vecākus. Un tad pašvaldības ir gatavas plēst laukā matus un meklēt finansējumu, lai tikai kāds [bērnu] paņem. Tad ir jautājums, kāpēc netiek darīts tur, kur viņi ir? Kāpēc netiek sniegts atbalsts tad, kad to vajag? Nevis pēc tam meklēt un teikt, ka trūkst audžuģimeņu. Vai ievietošana krīzes centros tāpēc, ka ir aizdomas par vardarbību, bet īstenībā mums nav pašiem savi pakalpojumi, izstrādāta sistēma, nepietiekams sociālo darbinieku skaits, nepietiekamas finanses. Beigās bāriņtiesas ir spiestas bērnus šķirt no ģimenes, jo nav bijis sākotnējais atbalsts.” (FGD_Zemgales reģions)

Sociālā rehabilitācija dzīvesvietā

Vērtējot pakalpojuma “Sociālā rehabilitācija dzīvesvietā” rezultātus un apjomu, diskusiju dalībnieki atzinīgi novērtē, ka ir palielināts pakalpojuma apjoms. Tāpat atzinīgi tiek novērtētas, ka pakalpojuma laikā atbalsts tiek sniegts ne tikai bērnam, bet arī tā vecākam/ likumiskajam pārstāvim, jo atbalstu nepieciešams sniegt kompleksi. Tomēr diskusiju dalībnieki vērs uzmanību uz šādiem aspektiem, kas joprojām nav līdz galam atrisināti:

- pakalpojums ne vienmēr ir pieejams tad, kad tas ir nepieciešams;
- pakalpojums ne vienmēr atbilst bērna vajadzībām;
- pakalpojuma laikā sniegtais atbalsts vecākam/ likumiskajam pārstāvim netiek pilnībā nodrošināts par valsts līdzekļiem, tam tiek piesaistīts līdzfinansējums.

Diskusiju dalībnieki norāda, ka reģionos uz pakalpojumu bērnam var nākties gaidīt rindā, jo speciālisti ne vienmēr ir pieejami tad, kad tie ir nepieciešami. Tas tiek skaidrots ar speciālistu lielo noslodzi un nekonkurētspējīgo darba samaksu.

“Ir rehabilitācija dzīvesvietā, ko administrē sociālie dienesti, un šobrīd ir tas pozitīvais moments, ka rehabilitācijai ir krietni vairāk stundas piešķirtas. It sevišķi bērniem rehabilitācijai, lai saņemtu dzīvesvietā. Vienīgā problēma šeit ir ar speciālistiem reģionos. Nereti ir ilgstošs laika periods jāgaida uz to speciālistu, kas ir specializējies, lai varētu veikt šo rehabilitāciju reģionos. Tad tā ir tā akūtā problēma, ko mēs esam redzējuši tieši no audžuģimenēm, ka, jā, ir šīs te problēmas, kad ir piešķirts vai būtu nepieciešams pakalpojums bērnu rehabilitācijai, bet lai tiktu pie attiecīgā speciālista, kas varētu arī strādāt, ir ilgi jāgaida.” (FGD_Vidzemes reģions)

Tāpat diskusiju dalībnieki norāda, ka pakalpojums nav elastīgs un ne vienmēr atbilst bērna vajadzībām, jo, lai arī pakalpojums paredz dažādu pakalpojumu kopumu (atkarībā no klienta vajadzībām), realitātē pakalpojums visbiežāk ietver tikai psihologa konsultācijas. Pēc speciālistu domām bērniem un jauniešiem būtu jānodrošina tāds pakalpojums, kas atbilst to vecumam un vajadzībām, nevis tikai psihologa konsultācijas, jo tas ir vienīgais pieejamais atbalsta veids pašvaldībā.

“Ja mēs pēc definīcijas skatāmies sociālās rehabilitācijas pakalpojumus un ja es domāju par sociālo rehabilitāciju dzīvesvietā... Atgriežoties pie termina, tas ir dažādu pakalpojumu

kopums. Tās nav tikai psihologa konsultācijas vai tikai viena speciālista konsultācija. To jau pasaka sociālā darba vārdnīca, terminoloģija kā tāda. Un reizēm mēs esam saskārušies ar situācijām, kad patiesībā bērnam ir citas vajadzības. Viņam nav vajadzības tieši pēc psihologa konsultācijas. Varbūt viņam rehabilitācijas groziņā ir vajadzīgi vēl kādi citi speciālisti. Un tas kā tas ir pierasts tagad, tas varbūt derēja kādu laiku atpakaļ, šobrīd tomēr visi zina, ka rehabilitācija ir pasākumu kopums, un to vada sociālais darbinieks.” (FGD_Kurzemes reģions)

“Ne visiem der psihologs. Dažiem vajadzēs terapiju. Terapijas ir dažādas – mūzika, drāma... Kādam vajadzēs braukt ar zirgiem, iet uz kanisterapiju²⁹. Kādam tās būs kaut kādas spēka grupas, KBT – kognitīvi behaviorālā terapija. Šobrīd parādās ļoti daudzi pakalpojumi, kuri lec laukā no šī viena psihologa pakalpojuma. Mēs par šo pagaidām nerunājam, bet vajadzētu piesaistīt un skatīties uz katra bērna individuālajām vajadzībām. Ja tie ir puīši, tad tur viennozīmīgi būs kaut kādas lietas, kas ir saistītas ar aktivitātēm. Psihologs visu neatrisinās.” (FGD_Kurzemes reģions)

Būtiski norādīt, ka fokusa grupu diskusijās tiek uzsvērts, ka trūkst piemērotu pakalpojumu jauniešu mērķa grupai, jo īpaši tādu, kas palīdzētu risināt atkarību problēmu. Diskusijās izskan, ka nepieciešams nošķirt trīs mērķa grupas vardarbībā cietušajiem: bērni, jaunieši un pieaugušie, jo jauniešu vajadzības un viņiem nepieciešamie pakalpojumi būtiski atšķiras no pakalpojumiem maziem bērniem:

“Manuprāt, valsts pārvaldei beidzot ir jāsāk domāt par pakalpojumiem ne tikai bērniem un pieaugušajiem [bet arī jauniešiem]. Šis sadalījums nekam neder. Mums ir jādomā arī par jauniešiem. Mēs redzam, ja bērnam drīz paliks 18 gadi, tad pakalpojumu klāsts strauji samazinās. Un mēs šeit nevaram tikai skatīties uz vardarbības mazināšanas programmām, jo mums uz pakalpojumiem ir jāskatās kopumā. Tā ir daudzdzaraina problēma, ko ir jārisina, t.sk. atkarību izraisīto vielu lietošanas problemātika, ko mēs ļoti labi redzam attiecībā uz pieaugušām personām.” (FGD_Rīgas reģions)

Atsevišķi diskusiju dalībnieki vērš arī uzmanību uz to, ka bērna sociālās rehabilitācijas laikā tiek sniegts atbalsts arī vecākam/ likumiskajam pārstāvim, taču veltītais laiks netiek apmaksāts. Šis jautājums tiek aktualizēts no pakalpojumu sniedzēju puses, kuri norāda, ka vecākam/ likumiskajam pārstāvim veltīto laiku apmaksā organizācija, kurā pakalpojums tiek nodrošināts, nevis valsts. Līdz ar to viņu skatījumā pēc būtības sociālā rehabilitācija ir valsts līdzfinansēts pakalpojums, nevis valsts apmaksāts pakalpojums. Tāpat tiek vērsta uzmanība uz to, ka speciālista darba samaksa, kas ir 35.00 EUR par konsultāciju, nosedz tikai speciālista konsultāciju, nevis administratīvās izmaksas.

“Tas, ko mēs no savas puses redzam (un kas nav labi), ka šī pakalpojuma ietvaros nekādā veidā netiek apmaksāts sniegtais pakalpojums vecākiem, kas, protams, notiek. Jo strādājot ar bērnu, nav iespējams nestrādāt arī ar vecāku. Šis paliek uz organizācijas pleciem. Bet mēs jau zinām, ka tiek finansēts tāds pats, pats minimums. Un mēs neformālās sarunās nekad

---

²⁹ Kanisterapijas nodarbībā apmācīts suns un kvalificēts speciālists pavada laiku ar bērnu, sniedzot viņam emocionālu un fizisku atbalstu. Nodarbības ilgst aptuveni 30 minūtes, to ilgums tiek pielāgots gan bērna, gan suņa pašsajūtai. Terapijas mērķis ir mazināt stresu, uzlabot emocionālo labsajūtu un veicināt bērna fizisko atlabšanu. Informācija pieejama: <https://www.bkus.lv/lv/kanisterapija>.

neapgalvojam, ka šis ir valsts finansēts pakalpojums, jo šis ir valsts līdzfinansēts pakalpojums. Tieši tāpat kā sociālās rehabilitācijas pakalpojums pieaugušām personām, kas arī ir valsts līdzfinansēts pakalpojums. Jo 35 eiro, visi klātesošie psihologi atzīs, nav psihologa cienīga un tirgū konkurētspējīga cena. Tā visa tiek novirzīta psihologa apmaksai, bet viss pārējais, piemēram, telpas, kurās psihologs konsultē, administrēšanas izmaksas, tās sedzam mēs kā organizācija.” (FGD_Kurzemes reģions)

Sociālā rehabilitācija institūcijā

Pakalpojums “Sociālā rehabilitācija institūcijā” kopumā tiek vērtēts atzinīgi, tiek norādīts, ka pakalpojums pieejams dažādās Latvijas vietās, un to iespējams saņemt 30 un 60 dienas, taču ļoti smagos gadījumos to ir iespējams saņemt arī ilgāku laiku. Tāpat atkarībā no institūcijas bērniem pakalpojuma laikā bez psihologa konsultācijām tiek nodrošinātas dažāda veida terapijas (smilšu terapija, kanisterapija, mūzikas terapija, Marte Meo terapija³⁰) un nodarbības (dabas vides estētikas nodarbības, montesori nodarbības).

“Tas, ko mēs piedāvājam saviem klientiem, ir kanisterapija reizi nedēļā. Mēs gadījumu izvērtējam komandas sapulcē, un bez psihologa vēl piedāvājam dabas vides estētikas nodarbības, Montesori, un mums ir pieejamas arī siltās smiltis. [...] Psihologs mums izmanto smilšu spēļu terapiju, jo viņam ir attiecīgs sertifikāts. Ja ir nepieciešams, tad smilšu terapija sākas jau rehabilitācijas laikā, un mēs tad savā rekomendācijā rakstām, ka ir lietderīgi turpināt šo darbu. Mēs ļoti labprāt gribētu mākslas terapiju, bet šeit tuvumā nav tādu speciālistu, arī atalgojums nav konkurētspējīgs.” (FGD_Latgales reģions)

Tomēr fokusa grupu diskusijās izskan arī dažādi aspekti, kas saistīti ar izaicinājumiem pakalpojuma nodrošināšanā, un tiek norādīts, ka šo pakalpojumu ir nepieciešams pilnveidot.

“Par sociālo rehabilitāciju institūcijās. Es domāju, ka tas ir valstī gana sakārtots. Esam seši centri. [...] Vismaz šis pakalpojums ir, varbūt tas ir jāattīsta un jāmodernizē, bet principā – tas ilgstoši darbojas.” (FGD_Vidzemes reģions)

Galvenie pieminētie problemātiskie aspekti sociālās rehabilitācijas institūcijā nodrošināšanā:

- pakalpojuma saņemšanas nosacījumi nav balstīti bērna vajadzībās, jo nav elastīgi;
- dažkārt pakalpojumu saņemšanas vieta var būt ļoti tālu no bērna dzīvesvietas pirms nokļūšanas krīzes centrā;
- bērni ne vienmēr ir pietiekami motivēti saņemt pakalpojumu;
- pastāv grūtības vienlaikus nodrošināt pakalpojumu bērniem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē, un bērniem, kuri ir veikuši vardarbību ģimenē;
- sociālais darbinieks ne vienmēr ir sagatavojis nepieciešamos dokumentus, bērnam iestājoties krīzes centrā.

---

³⁰ Marte Meo ir metode, kas balstīta uz vecāku/aprūpētāju un bērnu/klientu sadarbības video analīzi. Tiek nofilmēta kāda ikdienas situācija un pēc tam, to kopīgi skatoties, tiek vērtēta savstarpējā sadarbība. Tās mērķis ir palīdzēt pieaugušajiem ar bērnu veidot atbalstošu komunikāciju. Informācija pieejama: <https://www.taubesprakse.lv/martemeeo/>

Diskusiju dalībnieku vislielākā kritika ir par pakalpojuma neelastību attiecībā uz pakalpojuma saņemšanas ilgumu. Pēc speciālistu domām pakalpojuma saņemšanas ilgumam būtu jābūt balstītam bērnu vajadzībās. Piemēram, ja bērnam pakalpojums nepieciešams īsāku laika posmu, piemēram, 15 dienas, tad to arī nodrošināt tikai 15 dienas, nevis 30 dienas, vai arī, ja pakalpojums nepieciešams 45 dienas, tad to nodrošināt 45 dienas, nevis 60 dienas. Diskusijas dalībnieku vērtējumā lielāka pakalpojuma elastība, pirmkārt, nodrošinātu, ka pakalpojums ir balstīts bērna vajadzībās. Otrkārt, tas palielinātu pakalpojuma pieejamību, jo samazinātos gaidīšanas laiks uz to.

“Visu laiku jau tiek runāts, un tas arī mainīsies, ka ir tas ierobežojošais faktors 30 vai 60 dienas. Šeit būtu jāskatās, un, vispār par to runājot, ir jāskatās pēc bērna vajadzībām, nevis kaut kādiem striktiem laikiem. Viss jābalstās tikai bērnu vajadzībās.” (FGD_Rīgas reģions)

“Būtu jābūt elastībai tādā ziņā, ka mēs paši izvērtējam, vai ir nepieciešamība, vai nav nepieciešamības turpināt šo rehabilitāciju, jo bez vajadzības tāpat neviens netiek turēts šādos centros. Tātad, ja ir vajadzība, ja mēs lūdzam pagarinājumu, tad tas ir viss kurss – trīsdesmit dienas. Taču varbūt, ka ir nepieciešamas tikai piecpadsmit dienas. Tad mēs paši varētu izvērtēt, cik daudz ir nepieciešams.” (FGD_Latgales reģions)

Daļa diskusiju dalībnieku arī izsaka iebildes par to, ka krīžu centri dažkārt atrodas pārāk tālu no bērna faktiskās dzīvesvietas. Līdz ar to atrašanās tālu prom no mājām, ierastās vides un ierobežotās iespējas tikties ar vecākiem, bērnam var radīt lieku uztraukumu.

“[Pilsētas nosaukums] nav sociālā rehabilitācijas pakalpojuma institūcijā. Mēs, protams, neesam bagātākā valsts pasaulē... Ja bērnam ir ļoti tālu jābrauc... Mums visas audžuģimenes ir pilnas... Un, ja tuvumā nav vietiņas krīzes centrā, tad ir tāls ceļojums pa Latviju. Ja mēs izejam no tā, ka mēs gribētu visu to labāko bērniem nodrošināt, es laikam nelaistu prom savu bērnu uz Latvijas otru galu, kur es nevaru pie viņa aizbraukt.” (FGD_Kurzemes reģions)

Jāatzīmē, ka atsevišķi speciālisti norāda, ka mēdz būt situācijas, kad pusaudži pārdomā vai jau sākotnēji atsakās doties uz institūciju. Viņuprāt, šādas situācijas rodas, jo sociālais darbinieks nav spējis bērnu pietiekoši motivēt sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņemšanai.

“Jā, bērniem ir sociālās rehabilitācijas pakalpojums gan dzīvesvietā, gan institūcijā. Ar institūciju ir tā, ka, ja bērni ir lielāki, piemēram, pusaudži, tad ne vienmēr viņi grib kaut kur braukt. Viņi labāk izvēlas saņemt konsultācijas dzīvesvietā.” (FGD_Latgales reģions)

“Es arī dzirdu no sociālā dienesta, ka ir atteikums, vai aizved, bet nākošā dienā motivācijas trūkuma dēļ viņš tiek atsūtīts mājās. Līdz ar to nesaņem pakalpojumu. Tā joprojām ir diezgan liela problēma.” (FGD_Rīgas reģions)

Citi pakalpojumi

Bērnam, kurš ir cietis no vardarbības ģimenē, pēc sociālās rehabilitācijas dzīvesvietā vai institūcijā saņemšanas, iesaistītie speciālisti sniedz rekomendācijas par to, kāda veida atbalsts nepieciešams turpmāk. Piemēram, speciālisti var rekomendēt turpināt apmeklēt psihologu vai uzsākt kādu no terapijām. Taču pēc diskusiju dalībnieku novērotā, bērniem ne vienmēr tiek nodrošināts atbalsts, kas norādīts rekomendācijās. Diskusiju dalībnieki to skaidro ar zemo

speciālistu pieejamību reģionos un pašvaldību ierobežotajiem resursiem, lai nodrošinātu nepieciešamos pakalpojumus/ speciālistus (tajā skaitā, pirktu pakalpojumus no citām pašvaldībām).

“Mūsu pieredze rāda, ka šie pakalpojumi ne vienmēr ir ļoti operatīvi pieejami. Un pat rindā ir jāstāv. Ja gadījums ir akūts, tad tas ir nekavējoties jārisina. Mūsu pieredze diemžēl ir tāda.”
(FGD_Latgale)

Piemēram, viens no diskusijas dalībniekiem stāsta, ka pašvaldībā ir speciālists, kas bērniem nodrošina smilšu terapiju, kas ir nozīmīgs resurss, taču tā kā ir tikai viens pakalpojuma sniedzējs, uz šo pakalpojumu var nākties gaidīt ļoti ilgi.

“Mums pilsētā ir labs resurss. Tā ir smilšu spēles terapijas metode. Bet ir ļoti gara rinda.”
(FGD_Latgales reģions)

Diskusijas dalībnieki kā problēmu norāda arī to, ka iestādes ne pārāk labi koordinē tālākā atbalsta sniegšanu bērniem, kas saņēmuši sociālo rehabilitāciju institūcijā. Vairāki diskusiju dalībnieki norāda, ka, viņuprāt, ir situācijas, kad bērni pēc tam pazūd no sociālo dienestu redzes loka:

“Mēs izmantojam šo pakalpojumu gan dzīvesvietā, gan [krīzes] centrā, bet mūs mulsina tas, kas notiek pēc tam, kad bērns atgriežas no [krīzes]centra. Mēs neredzam tādu secīgumu. Bērns mēnesi vai divus atrodas centrā, bet ar to tikai viss sākas. Manā skatījumā vajadzētu pie tā piestrādāt, lai tur būtu koordinēšana un pilnvērtīgi pakalpojumi.” (FGD_Latgales reģions)

“Kādam par to būtu arī jādomā, jākoordinē. Lai tomēr bērns šo pakalpojumu var saņemt ilgtermiņā, lai tas nav atkarīgs no bērna likumiskā pārstāvja. Varbūt varētu būt pieslēgtas citas opcijas, jo mēs redzam, ka bērns saņem šo [sociālās rehabilitācijas] pakalpojumu, un tad iekrīt bez maz vai nekurienē.” (FGD_Latgales reģions)

Apkopojot diskusiju dalībnieku sniegtās atbildes, redzams, ka vislielākā kritika saistībā ar sociālo rehabilitāciju bērniem ir saistīta ar to, ka atbalsta pakalpojumi nav pieejami tad, kad tie ir nepieciešami, tie nav balstīti bērnu vajadzībās (apjoms, atbalsta veids), kā arī par to, ka nepietiekoši tiek nodrošināta pakalpojumu pēctecība.

10.3.2. Pakalpojumi bērniem, kas ir veikuši vardarbību ģimenē

Diskusiju dalībnieki norāda, ka bērniem, kas ir veikuši vardarbību ģimenē, tiek nodrošināti identiski pakalpojumi kā bērniem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē. Tas tiek skaidrots ar to, ka tiek pieņemts, ka bērni, kas ir veikuši vardarbību ģimenē, iepriekš paši ir bijuši vardarbības upuri un vardarbīgā uzvedība ir sekas iepriekš piedzīvotajam. Vienīgā atšķirība ir tajā, ka bērni, kas ir veikuši vardarbību ģimenē, par noteikta veida nodarījumiem var nonākt Valsts probācijas dienesta novērošanā, un tās laikā bērnam var tikt uzlikts par pienākumu apmeklēt speciālistus un izmantot kādu no VPD sociālās uzvedības korekcijas programmām vai kādu no sociālās rehabilitācijas programmām.

“Vardarbība vienmēr ir kompleksa problēma. Nevar pateikt, ka viņš ir tikai vardarbību veikušais, jo viņš noteikti kaut kad savā bērnībā kaut kādā laikā ir cietis no vardarbības,

un tādēļ viņa izpausmes ir tādas, kādas ir. [...] Mēs varam sākt ar vardarbībā cietušo programmu. Tad mums pašiem ir daudz kas jāpielāgo un daudz par to jādomā, jāattīsta pakalpojums.” (FGD_Vidzemes reģions)

“Lielākā daļa bērnu, kas kaut ko dara, viņi paši ir cietuši. Būtībā viņi paši ir upuri, jo vardarbība nerodas uz līdzenas vietas, viņa rodas no ciešanām. Un bērnu gadījumā, mēs uz abām grupām skatāmies kā uz upuriem. Un rehabilitācija ir vajadzīga gan vieniem, gan otriem. Un tā viena šobrīd reāli krīt ārā. Varbūt tur ir vajadzīgs cita veida komplekss.” (FGD_Kurzemes reģions)

Jāatzīmē, ka situācijā, kad viens un tas sociālās rehabilitācijas pakalpojums tiek piedāvāts gan bērniem, kas cietuši no vardarbības, gan bērniem ar uzvedības traucējumiem ar tendenci darīt citiem pāri (ar tendenci uz vardarbīgu uzvedību), daži diskusijas dalībnieki vispār apšaubā, vai Latvijā vispār pastāv tāds sociālās rehabilitācijas pakalpojums bērniem ar tendenci uz vardarbīgu uzvedību.

“Mums vispār tādi pastāv? Mums viņi iet zem uzvedības traucējumiem, jo šie upuri bieži vien nav atdalāmi no vardarbības veikšanas. Visbiežāk viņiem ir uzvedības traucējumi ar tendenci darīt citiem pāri. Bērni, kuri ir oficiāli atzīti par varmākām, tādi līdz mums nenonāk. Bet viens no simptomiem, ka viņš ir varmācīgs pret citiem, tā ir mūsu ikdiena.” (FGD_Kurzemes reģions)

Vērtējot atbalstu bērniem, kas ir veikuši vardarbību ģimenē, diskusiju dalībnieki atzinīgi novērtē to, ka ir veiktas izmaiņas normatīvajos aktos, kas paredz, ka pēc sociālās rehabilitācijas saņemšanas institūcijā ir iespējams saņemt atbalstu arī dzīvesvietā, tādējādi turpinot uzsākto rehabilitāciju.

“Man ir komentārs par psiholoģisko konsultēšanu vardarbībā cietušiem bērniem. Es tagad tieši nepateikšu, vai no pagājušā gada vai aizpagājušā gada, bija novitāte nākusi klāt, kad klāt šīm institucionālajām rehabilitācijas reizēm (parasti vidēji klienti šeit saņem līdz trīsdesmit dienām) ir dzīvesvietas sociālā rehabilitācija. Protams, ka rehabilitācija institūcijā ir arī tikai viena no tām komponentēm pie klienta traumatisko seku novēršanas un pie turpmākas drošības. Tālāk tad ir tas darbs nepieciešams arī pēc šīm trīsdesmit rehabilitācijas dienām, un tad nāca klāt tas, ka šis pats klients var turpināt rehabilitāciju dzīvesvietā un saņemt vēl klāt psiholoģisko konsultēšanu skaitu.” (FGD_Zemgales reģions)

Diskusiju dalībnieki vērš uzmanību uz vairākiem izaicinājumiem darbā ar šo mērķa grupu. Pirmkārt, viņi uzskata, ka bērniem, kas ir veikuši vardarbību ģimenē, trūkst specifisku pakalpojumu. Diskusiju dalībnieki norāda, ka šobrīd speciālistiem, nodrošinot atbalstu, nākas pielāgot pakalpojumus, jo šiem bērniem ir cita veida vajadzības, nekā bērniem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē. Pēc speciālistu novērotā, nereti šiem bērniem ir arī atkarību problēma, kuru nepieciešams ārstēt. Līdz ar to speciālista uzdevums ir vispirms saprast, kāpēc bērns ir vardarbīgs, proti, vai vardarbīgā uzvedība ir tāpēc, ka bērns iepriekš pats ir cietis no vardarbības, vai bērnam ir uzvedības traucējumi, t.sk. ir atkarību problēma, vai bērnam ir mentāli/ psihiski traucējumi.

Viens no speciālistiem, kas nodrošina atbalstu institūcijā, norāda, ka saskaras ar grūtībām vienlaikus nodrošināt atbalstu bērniem, kuru vardarbīgās uzvedības pamatā ir uzvedības

traucējumi, un bērniem, kuriem tādu nav, jo viņiem ir nepieciešams pilnīgi cita veida atbalsts. Savukārt cits speciālists norāda, ka, ja vien ir iespējams, tad izvairās uzņemt krīzes centrā bērnus, kuri ir veikuši vardarbību, jo viņi var būt drauds bērniem, kuri ir cietuši no vardarbības.

“Man ir vēl komentārs par bērniem varmākām. Es teiktu, ka mums Latvijā nav pakalpojuma, kas efektīvi strādātu bērniem ar uzvedības traucējumiem. [...] Mums ir ļoti grūti savienot vienā iestādē bērnus ar uzvedības traucējumiem ar bērniem, kuriem tādu nav, un sniegt šo pakalpojumu. Viņiem ir vajadzīga pilnīgi cita pieeja un struktūra.” (FGD_Kurzemes reģions)

“Mūsu krīžu centrā mēs principā, ja vien ir iespējas izvairīties, tad mēs nesniedzam pakalpojumu vardarbību veicējiem – bērniem. Ja vardarbību veicējs ir arī vardarbībā cietis, tad mums bieži vien nākas uzņemt. Tad mums rodas ļoti lielas problēmas, jo mums ir jānosargā pārējie bērni, kuri ir cietuši no vardarbības. [Vardarbību veikušie] bērni mēdz būt ar destruktīvu uzvedību, viņi mēdz būt agresīvi. Tad bieži vien mēs nonākam strupceļā, kad cita pakalpojuma, ko piedāvāt nav, likt to bērnu nav kur, un tad mēs mēģinām izdzīvot visā tajā situācijā. Jau pēc pamatprincipiem. Vardarbības veicējs un vardarbībā cietušais, abas šīs te mērķa grupas nevar atrasties vienā centrā. Diemžēl Latvijā pietrūkst šī pakalpojuma, un mēs bieži vien esam ķīlnieka lomā, ka šis pakalpojums notiek arī pie mums.” (FGD_Vidzemes reģions)

Speciālisti uzsver, ka ne vienmēr bērniem, kas ir veikuši vardarbību ģimenē, primārā vajadzība ir vardarbīgas uzvedības mazināšana, jo var būt gadījumi, kad primārā vajadzība ir atkarību izraisošo vielu lietošanas pārtraukšana. Šajos gadījumos sociālā rehabilitācija dzīvesvietā un sociālā rehabilitācija institūcijā pēc būtības nav gluži piemēroti pakalpojumi. Speciālisti norāda, ka šajos gadījumos primāri ir nepieciešamas narkologa/ atkarību speciālista un/ vai psihiatra konsultācijas, taču atbalsta sniegšanu apgrūtina (1) bērnu/ jauniešu motivācijas trūkums saņemt atbalstu un (2) nesamērīgi garās rindas pie speciālistiem.

“Bet ir jāsaprot, kāpēc viņš ir vardarbīgs? Visbiežāk viņš pats ir cietis no vardarbības. Bet varbūt viņam vajag psihiatru vai narkologu un pusaudžu motivācijas nodaļu. Viss ir atkarīgs no situācijas.” (FGD_Latgales reģions)

“Ja bērns ir izdarījis vardarbību noziegumu, tas parasti iet komplektā ar apreibinošo vielu lietošanu. Apreibinošu vielu lietošana ir viņa primārā problēma, kas būtu jārisina. Un diemžēl bērni nevar šo pakalpojumu saņemt tad, kad to vajag. Labi, daļa ir nemotivēti, tā kā tur vēl ir jāstrādā. Bet tiem, kuri ir motivēti un gatavi saņemt tūlīt un tagad, nav pakalpojuma.” (FGD_Latgales reģions)

Kopumā diskusiju dalībnieki uzskata, ka bērniem, kas ir veikuši vardarbību ģimenē, Latvijā trūkst piemērotu pakalpojumu.

10.3.3. Pakalpojumi pieaugušajiem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē

Diskusiju dalībnieki norāda, ka pieaugušām personām, kas ir cietušas no vardarbības ģimenē, kopumā tiek nodrošināti šādi pakalpojumi un atbalsta veidi:

- sociālā darbinieka konsultācijas;

- psihologa konsultācijas;
- psihosociālā konsultēšana;
- sociālā rehabilitācija dzīvesvietā, kas ietver sociālā darbinieka konsultācijas, psihologa konsultācijas un jurista konsultācijas;
- sociālā rehabilitācija institūcijā, kas ietver sociālā darbinieka konsultācijas, psihologa konsultācijas un jurista konsultācijas;
- krīzes dzīvoklis;
- pagaidu aizsardzība no vardarbības.

Minētie pakalpojumi un atbalsta veidi tiek nodrošināti, balstoties uz cietušās personas vajadzībām. Piemēram, viens no iespējamajiem scenārijiem ir šāds: cietusī persona uz ģimenes konfliktu izsauc policiju, izsaukuma laikā cietusī persona uzraksta iesniegumu par pagaidu aizsardzību no vardarbības, un tā tiek šķirta no vardarbības veicēja. Tuvāko dienu laikā pēc policijas ziņojuma saņemšanas sociālais darbinieks sazinās ar cietušo personu un pastāsta par pieejamajiem atbalsta veidiem. Ja cietusī persona piekrīt saņemt atbalstu, sociālais darbinieks klātienē sniedz konsultāciju un, pamatojoties uz saņemto informāciju, izvērtē kādi pakalpojumi personai ir nepieciešami. Divi galveni pakalpojumi, ko šādās situācijās iespējams piešķirt, ir sociālā rehabilitācija dzīvesvietā un sociālā rehabilitācija institūcijā.

“Mēs piedāvājam divus pakalpojumus: mums ir vardarbībā cietušām pilngadīgām personām, kur var nākt uz konsultācijām. [...] Otrs, kā mēs palīdzam, ir, ka viņi var saņemt arī šo institucionālo pakalpojumu.” (FGD_Vidzemes reģions)

“Protams, nevaram arī aizmirst sociālā darbinieka konsultācijas, kur tiešām nāk tie, kas ir cietuši no vardarbības. Mums ir arī iespējams saņemt konsultācijas dzīvesvietā. [...] Katram mēs, protams, piemeklējam iespējas, ja vien ir iespējams.” (FGD_Vidzemes reģions)

“Mēs piedāvājam valsts apmaksātu sociālās rehabilitācijas pakalpojumu, kas ir gan individuāli konsultāciju veidā pie speciālistiem (sociālais darbinieks, psihologs, jurists), gan arī drošs patvērums. Persona var izmantot šo pakalpojumu ar personām, ar kurām viņa ir dzīvojusi vienā dzīvesvietā, tie parasti ir bērni, viņa šo pakalpojumu var izmantot līdz pusgadam.” (FGD_Latgales reģions)

Saskaņā ar diskusiju dalībnieku novēroto cietušās personas biežāk izvēlas sociālo rehabilitāciju veikt dzīvesvietā, nevis institūcijā. Kā norāda viens no krīzes centra pārstāvjiem, institūcijas kapacitāte uzņemt pieaugušās personas, kas cietušas no vardarbības ģimenē, ir daudz lielāka, nekā tā šobrīd tiek izmantota. Tiek norādīts, ka pēdējā gada laikā konkrētajā krīzes centrā sociālo rehabilitāciju saņēmušas tikai deviņas personas. Visbiežāk tās ir sievietes kopā ar bērniem, lai gan ir arī gadījumi, kad sociālo rehabilitāciju saņem sievietes, kas ir cietušas no saviem pilngadīgajiem bērniem, un sociālo rehabilitāciju saņem arī vīrieši kopā ar saviem bērniem.

“Bet man jāsaka, ka tas pieprasījums, lai saņemtu rehabilitāciju centrā, nav ļoti liels. Mums gadā ir vidēji deviņas pilngadīgas personas. Ir bijušas sievietes gados, kuras cieš no bērnu vardarbības, bet pārsvarā tās ir pieaugušās sievietes, kuras ir cietušas kopā ar bērniem. Bērni ir bērnu rehabilitācijas programmā, savukārt pieaugusī persona... Mums ir arī bijuši vīrieši

ar saviem bērniem, ne tikai sievietes. Bet vispār kapacitāte mums ir lielāka.” (FGD_Rīgas reģions)

Vērtējot sniegtos pakalpojumus un nodrošināto atbalstu, diskusiju dalībnieki atzinīgi vērtē to, ka pieaugušām personām, kas ir cietušas no vardarbības, vispār tiek nodrošināti sociālās rehabilitācijas pakalpojumi (sociālā rehabilitācija dzīvesvietā un sociālā rehabilitācija institūcijā). Ļoti pozitīvi tiek vērtēts tas, ka saskaņā ar grozījumiem Ministru kabineta 2014. gada 23. decembra noteikumos Nr. 790 “Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanas kārtība no vardarbības cietušām un vardarbību veikušām pilngadīgām personām”³¹, kas stājās spēkā 2023. gada 1. jūlijā, tagad vardarbībā cietušām personām ir pieejams krīzes dzīvokļa pakalpojums (līdz 30 dienām izmitinot pakalpojuma saņēmēju telpās, kuras atbilst dzīvojamo telpu ekspluatācijai noteiktajām prasībām), kā arī ir būtiski (no 23 līdz 120 konsultācijām) palielināts individuālu konsultāciju (psihologa, jurista vai sociālā darbinieka) skaits, kuras var saņemt arī tiešsaistē vai krīzes centrā bez izmitināšanas. Fokusu grupu diskusijās tika uzsvērts, ka ar līdzšinējo konsultāciju skaitu nebija iespējams nodrošināt daudzpusīgu un vajadzībām atbilstošu atbalstu. Kā norāda viens no diskusijas dalībniekiem, iepriekš bija grūtības personai nodrošināt visu nepieciešamo atbalstu, ja tai vienlaikus bija nepieciešams gan psiholoģiskais, gan juridiskais atbalsts, gan arī praktisks atbalsts no sociālā darbinieka.

“Manuprāt, labi ir tas, ka ir pakalpojums gan dzīvesvietā, gan institūcijā, bet es nevaru pateikt kuri no pakalpojumiem ir labi. Tur jau ir jautājums par katra pakalpojuma sniedzēja sniegtā pakalpojuma kvalitāti. Idejiski ir ļoti labi, ka šie pakalpojumi pastāv, un tas, ka šo pakalpojumu apjoms ir palielināts atbilstoši tam, ko prasa vardarbībā cietušo personu vajadzības... Ka tās nav tādas trūcīgas 23 stundas... Ka mēs nodrošinām pakalpojumu pilnā apjomā, ne tikai psihologu, bet arī juristu, sociālo darbinieku. Nav tā, ka speciālistiem savā starpā ir jācīnās par to, kuram tiks divas stundas un kuram tiks trīs stundas. Mēs zinām, ka psihologs īsti neko nevar iesākt ar piecām stundām. Prieks, ka šie pakalpojumi pastāv, un tālāk jau ir jautājums par to, kādā kvalitātē tie tiek nodrošināti un kā kvalitāte tiek kontrolēta.” (FGD_Kurzemes reģions)

“Šobrīd konsultāciju skaits ir arī krietni pieaudzis. Agrāk bija 23 konsultācijas, ko cilvēks varēja maksimāli izmantot: 10 plus 10, plus vēl 3 konsultācijas gada laikā. Šobrīd konsultāciju skaits ir krietni pieaudzis. Mūsu skatījumā, tas ir pietiekošs konsultāciju skaits, lai atrisinātu tādu diezgan problemātisku situāciju, kas ir radusies saistībā ar piedzīvoto vardarbību. Tas ir tāds liels pluss, kas mums ir.” (FGD_Latgales reģions)

“Es ļoti pozitīvi uztveru drošo patvērumu, kad cilvēkam ir iespējams momentā iziet no tās vides. Un viņam ir laiks, kad viņš var veikt darbu ar sevi, kad ar viņu strādā speciālisti, un ir drošība. Manuprāt, tas ir būtiskākais, kas pēdējā laikā ir ieviests, un kas tik tiešām arī strādā. Un mums ir jāsaka paldies centram “Marta”, jo mēs ar šo pakalpojumu sadarbojamies, un viss līdz šim ir bijis ļoti veiksmīgi.” (FGD_Kurzemes reģions)

---

³¹ Ministru kabineta 2023. gada 27. jūnija noteikumi Nr. 355 “Grozījumi Ministru kabineta 2014. gada 23. decembra noteikumos Nr. 790 “Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanas kārtība no vardarbības cietušām un vardarbību veikušām pilngadīgām personām””. Publicēts oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis”, 30.06.2023., Nr. 125 <https://www.vestnesis.lv/op/2023/125.11>.

Tomēr tiek saskatīti arī vairāki trūkumi nodrošinātajos pakalpojumos un atbalsta veidos, un tie ir:

- pieaugušām personām ir mazāks pakalpojumu piedāvājums nekā bērniem;
- nodrošināto pakalpojumu kvalitāte lielā mērā atkarīga no pakalpojuma sniedzēja;
- trūkst instrumentu, kā mērīt pakalpojuma kvalitāti, t.sk. trūkst atgriezeniskās saites no pakalpojumu sniedzējiem;
- sievietēm ar bērniem situācijā, kad vīrs draud atņemt aizgādības tiesības, ir kavējoši faktori izmantot sociālās rehabilitācijas pakalpojumu, jo sievietes baidās, ka, saņemot sociālo rehabilitāciju, tās vairs neatbildīs prasībām paturēt aizgādības tiesības (pastāvīga dzīves vieta, nevis krīzes dzīvoklis, pastāvīgie ienākumi, nevis pabalsts);
- pagaidu aizsardzība no vardarbības ne vienmēr tiek ievērota.

Komentējot pakalpojumu kvalitāti, diskusiju dalībnieki norāda, ka nodrošināto pakalpojumu kvalitāte lielā mērā ir atkarīga no pakalpojuma sniedzēja. Tāpat tiek norādīts, ka sociālajiem darbiniekiem, kas piešķir pakalpojumus, trūkst instrumentu kā objektīvi izvērtēt nodrošināto pakalpojumu kvalitāti, līdz ar to tie var balstīties tikai uz cietušās personas atsauksmēm. Sociālo dienestu pārstāvji, kas piedalījās diskusijās, norāda, ka vēlētos lielāku atgriezenisko saiti no pakalpojumu sniedzējiem, jo tas palīdzētu saprast saņemtā pakalpojuma rezultātus un ļautu labāk spriest par nepieciešamo atbalstu klientam nākotnē.

Jāatzīmē, ka viens no diskusijas dalībniekiem vērš uzmanību uz to, ka jaunās māmiņas, kurām nav savu resursu (atbalsts ģimenē vai draugu vidē, finanšu līdzekļi, dzīvesvieta) un kurām ir konfliktējošas attiecības ar bērna/u tēvu, ir ierobežojoši aspekti izmantot sociālo rehabilitāciju. Lai saglabātu aizgādības tiesības pār bērniem un nodrošinātu atbilstību prasībām par to, ka viņām ir pastāvīga dzīves vieta un ienākumi, viņas ir spiestas atteikties no sociālās rehabilitācijas pēc vardarbības. Krīzes centra pārstāvis, kas piedalījās diskusijā, skaidro situāciju:

“Mēs varam redzēt vienu ļoti lielu trūkumu. Ir viena cilvēku kategorija, par kuru mēs visu laiku domājam, kā mēs varētu uzlabot šo pakalpojumu, kurai dažādu apstākļu dēļ ir liegta iespēja izmantot sociālo rehabilitāciju. Viņiem ir liegta iespēja strādāt ar sevi un risināt savas iekšējās problēmas, un strādāt ar vardarbības sekām. Tās ir jaunās māmiņas, kurām nav resursu. Viņas pie mums nonāk bez nekā, bēgot prom no vardarbības veicēja, un nereti ir tā, ka šis vardarbības veicējs arī uzreiz uzsāk karu par bērniem. Mums ir bijusi situācija, kad sieviete saņem krīzes dzīvokli... Bet tad noteiktas institūcijas traktē, ka sievietei nav patstāvīgas dzīvesvietas, jo tas ir terminēts pakalpojums. Viņai nav ienākumu, viņa dzīvo no valsts finansējuma. Tātad viņa nevar bērniem nodrošināt pamatvajadzības, un parasti vardarbības veicējam klāt ir mamma, kura palīdz un atbalsta, bet [cietusī] sieviete ir viena pati. Bez resursiem, bez atbalsta... bez nekā!” (FGD_Latgales reģions)

No stāstītā izriet, ka jaunā māmiņa, kura vēlas pārtraukt vardarbīgās attiecības, ir bezpalīdzīgā stāvoklī, jo, ja viņa rūpējas par bērniem, izmanto sociālo rehabilitāciju un dzīvo krīzes dzīvoklī, tai nav pastāvīgu ienākumu (izņemot valsts nodrošināto sociālo palīdzību) un dzīvesvietas, kā rezultātā, izvērtējot aizgādības tiesības, priekšroka var tikt dota tēvam, kuram ir gan pastāvīgi ienākumi, gan pastāvīga dzīvesvieta. Pēc krīzes centra pārstāvja domām šāda situācija nav

pieļaujama, un ir nepieciešams rast risinājumus, kā nodrošināt to, ka gadījumos, kad sieviete saņem sociālo rehabilitāciju, par šo periodu netiek vērtēti viņas ienākumi un dzīvesvieta.

Tāpat vairāki diskusiju dalībnieki ir novērojuši, ka pagaidu aizsardzība no vardarbības ne vienmēr tiek ievērota. Proti, ir novēroti gadījumi, kad personai ir noteikta pagaidu aizsardzība pret vardarbību, vardarbības veicējs to pārkāpj, taču policija nereaģē uz personas sūdzībām. Diskusijas dalībnieks, kas ikdienā nodrošina atbalstu vardarbībā cietušām sievietēm, stāsta, ka vienā no gadījumiem cietušajai personai ir nācies gaidīt trīs mēnešus, kamēr vardarbības veicējs ir aizturēts par pagaidu aizsardzības no vardarbības pārtraukšanu, lai gan vardarbības veicējs vairākkārt to bija pārkāpis un policijai par katru pārkāpumu bija ziņots.

“Un vēl mēs esam novērojuši, ka ir noteikta pagaidu aizsardzība pret vardarbību, un vardarbības veicējs pārkāpj šo līdzekli. [...] Mūsu gadījumā bija trīs mēnešu periods, kad vardarbības veicējs trīs mēnešus nepārtraukti par sevi atgādināja. Mēģināja zvanīt, mēģināja piebraukt pie vietas, kur sieviete dzīvo, mēģināja viņu izsekot... Un tikai pēc trīs mēnešiem tika pieņemts lēmums par apcietinājumu, lai gan policijai vairākkārt tika rakstīts.” (FGD_Latgales reģions)

Fokusa grupu diskusijā jautājot policijas pārstāvjiem, kādu iemeslu dēļ var rasties šāda veida situācijas, netika sniegta konkrēta atbilde. Var secināt, ka pagaidu aizsardzība pret vardarbību formāli pastāv, taču ne vienmēr tā tiek īstenota arī praksē.

Kopumā diskusiju dalībnieki atzinīgi novērtē to, ka ir palielināts konsultāciju skaits un ir ieviests pakalpojums “Krīzes dzīvoklis”. Taču vienlaikus tiek izteikta kritika par to, ka pakalpojumu kvalitāte lielā mērā atkarīga no pakalpojuma sniedzēja un personas ne vienmēr tiek sauktas pie atbildības par pagaidu aizsardzības pret vardarbību neievērošanu.

10.3.4. Pakalpojumi pieaugušajiem, kas ir veikuši vardarbību ģimenē

Diskusiju dalībnieki norāda, ka personām, kas ir veikušas vardarbību, pamatā ir pieejams tikai viens pakalpojums, tas ir **sociālās rehabilitācijas pakalpojums vardarbīgas uzvedības mazināšanai**. Pakalpojumu iespējams saņemt individuālu konsultāciju veidā (16 reizes) vai grupā (16 reizes), taču ja nepieciešams var tikt piešķirtas trīs papildu konsultācijas vai tikšanās reizes grupā. Pakalpojumu iespējams saņemt divos gadījumos: ja persona brīvprātīgi ir piekritusi izmantot sociālās rehabilitācijas pakalpojumu vai ja personai tiesa ir uzlikusi par pienākumu saņemt pakalpojumu. Ja persona brīvprātīgi ir piekritusi saņemt pakalpojumu, tad pakalpojums ir bez maksas, savukārt, ja pakalpojumu ir noteikusi tiesa, tad personai jāmaksā līdzmaksājums. Pamatā pakalpojums tiek nodrošināts klātienē, taču atsevišķos gadījumos to ir iespējams saņemt arī attālināti. Piemēram, ja persona dzīvo ārpus Latvijas, bet tiesa ir noteikusi izmantot šādu pakalpojumu. Būtiski norādīt, ka pakalpojumu iespējams saņemt trīs valodās – latviešu, krievu un angļu valodā, kā arī personai tiek segti ceļa izdevumi uz/ no pakalpojuma vietas (ne vairāk kā 7 eiro par vienas konsultācijas apmeklēšanu).

“MKB centrs ir ļoti labs resurss, kur tiesas lēmumos jau iekšā, ka ir obligāti jāiziet vardarbības programma. Tas ir labs resurss, lai mazinātu vardarbību.” (FGD_Latgales reģions)

“Ir divas opcijas, kā ar viņiem strādāt – 16 individuālās konsultācijas vai 16 grupu nodarbības. Grupā ir no četri līdz 12 cilvēki. Grupas tiek organizētas tajās vietās, kur viņi vienā vietā un laikā var sapulcēties vairāki. Piemēram, sakrīt, ka Līvānos ir pieci, seši gadījumi, un var sapulcēties pieci, seši klienti. Un sadarbībā ar sociālo dienestu mēs tur varam organizēt grupu. Kolēģi jau minēja, ka Valsts probācijas dienesta klienti arī sāk arvien vairāk pie mums nākt, un viņiem arī ir tas ceļš ir caur sociālo dienestu. Sociālais dienests sagatavo lēmumu par pakalpojuma piešķiršanu, un viņš nonāk pie mūsu speciālista. Un vēl, ar ko mēs strādājam, tie ir klienti, kuriem tiesa vai tiesnesis ir uzlicis par pienākumu iziet šo kursu lēmumā pie pagaidu aizsardzības, pie tam ar savu līdzmaksājumu.” (FGD_Rīgas reģions)

“Viņiem ir 16 bāzes nodarbības, bet vēl ir 3 papildus nodarbības, ko var iziet gada laikā. Daļa klientu to arī izmanto. [...] Un vēl ir bonuss ir tāds, ka viņiem ir transporta kompensācija. Mēs visi zinām kāds Zilupē vai vēl kaut kur ir transports. Cilvēkam no laukiem kaut kur aizbraukt ir ļoti sarežģīti. Pirmkārt, kādi viņiem ir resursi. Tā kā tā ir ļoti laba opcija, ka viņiem tiek kompensēti transporta izdevumi, kad viņi dodas pie speciālista uz novada centru.” (FGD_Rīgas reģions)

Savukārt personām, kas ir jau notiesātas un ir nokļuvušas Valsts probācijas dienesta uzraudzībā, Valsts probācijas dienesta amatpersonas var noteikt par pienākumu piedalīties sociālās uzvedības korekcijas programmā “Cieņpilnu attiecību veidošana”, kā arī var aicināt piedalīties izlīguma procesā³². Probācijas programmu piemērošana ir atkarīga no probācijas klienta risku un vajadzību novērtējuma un ir cieši saistīta ar probācijas klienta dzīves aktualitātēm.

“Izpildot kriminālsodus [pieaugušiem vardarbības veicējiem], mēs lielākoties gan paši strādājam, gan ir arī īpaša programma, saucās “Cieņpilnu attiecību veidošana”. Ir probācijas dienestā tāda sociālās uzvedības korekcijas programma, kas šo savstarpējo attiecību modeli skatās un ļauj atpazīt šiem cilvēkiem problemātiskās domāšanas un uzvedības iezīmes, kā arī izveidot jaunus veidus, kā komunicēt savā starpā ar ģimenes locekļiem, ar citiem cilvēkiem.” (FGD_Vidzemes reģions)

“Mēs organizējam arī izlīgumus starp vardarbībā cietušo un varmāku, kas arī var kalpot kā dziedinoša saruna, un var vest uz labāku rezultātu, un varētu kaut ko mācīt šim varmākam.” (FGD_Latgales reģions)

Vērtējot **vardarbīgas uzvedības mazināšanas pakalpojuma** apjomu un rezultātus, diskusiju dalībnieki atzinīgi novērtē, ka ir tāds pakalpojums, jo tas ir sākums vardarbīgas uzvedības mazināšanai. Tomēr diskusiju dalībnieki apšaubā, ka 16 konsultāciju/ tikšanos laikā iespējams būtiski mainīt vardarbīgas personas uzvedību. Viņuprāt, ar 16 konsultācijām pietiek tikai atsevišķām personām, taču lai patiesi mainītu personas uzskatus un uzvedības modeli, pirmkārt, nepieciešama personas motivācija. Otrkārt, daudz dziļāka intervence, treškārt - daudz ilgāks laiks. Kā norāda atsevišķi diskusiju dalībnieki, ārvalstīs ar šādām personām tiek kompleksi strādāts trīs gadus.

---

³² Izlīguma process ir dialogs, kurā brīvprātīgi piedalās cietušais un likumpārkāpējs un kuru vada neitrāla persona - starpnieks (mediators), palīdzot iesaistītajām pusēm vienoties par savstarpēji pieņemamu un taisnīgu risinājumu. Informācija pieejama: <https://www.vpd.gov.lv/lv/izliguma-process>.

“Tas, ka MKB centrā ir programma, tas ir ļoti, ļoti labi. Tas ir pirmais solis, lai viņus ierobežotu, mainītu viņu domāšanu. Manuprāt, 16 konsultācijas, ko viņi saņem, vai nedaudz vairāk, tās nemaina viņu uzskatu sistēmas par vardarbību. Gluži tāpat kā vardarbībā cietušām sievietēm ir paplašinājums, ka viņas var saņemt šo pakalpojumu, manuprāt, tad šeit ir vajadzīgs kaut kas dziļāks un ilgāks. [...] Vērtējot konsultāciju kursu, tiekoties ar tēviem, kurus es satieku, viņu dziļākās uzskatu sistēmas netiek mainītas. Tam ir vajadzīgs dziļāks un ilgāks process.” (FGD_Latgales reģions)

“Mēs zinām ārzemju pieredzi, ka ar 16 nodarbībām nekas nebeidzas, ka ir vajadzīgs ilgāks tas process. Tāpēc viena mazā iespēja ir iegūt šīs trīs papildu konsultācijas. Bet te jau ir stāsts par naudu, par resursiem. Mums jau šobrīd ir jāskatās, kā mēs tiksīm galā ar šo apjomu. Es teiktu, ka nav daudz klientu, kuri ietu atkārtoti un kuriem ir nepieciešamība. Es piekriņu, ka būtu labi, ja cikls būtu garāks, ka būtu vairāk konsultāciju. To jau mēs skatāmies katrā konkrētajā gadījumā. Bet ir arī gadījumi, kuriem pietiek ar astoņām konsultācijām.” (FGD_Rīgas reģions)

“Pavisam noteikti tas ir nepietiekams. Mums ir sadarbība ar organizācijām Ziemeļvalstīs, kas nodrošina šo pakalpojumu, un tur nekas nesāk ātrāk notikt kā pēc trīs gadiem. Bet pie mums tās ir tikai 16 konsultācijas. Kaut kur manis teiktajā ir arī par to, cik kvalitatīvs ir šis pakalpojums, bet no otras puses tas ir ļoti mazs skaits, kas ir piešķirts šī pakalpojuma nodrošinātājiem, lai panāktu kvalitāti.” (FGD_Kurzemes reģions)

Diskusiju dalībnieki atzīst, ka šobrīd viens no būtiskiem šķēršļiem lielākai pakalpojuma aptverei un augstākiem pakalpojuma rezultātiem ir personu zemā motivācija saņemt pakalpojumu un formālā attieksme pakalpojuma laikā. Otrs šķērslis – personu atkarību problēma.

Speciālisti norāda, ka vardarbības veicēji reti sevi atzīst par vardarbības veicējiem un viņu motivācija saņemt pakalpojumu ir ļoti zema. Līdz ar to sociālajam darbiniekam ir jāiegulda liels darbs, lai personu motivētu saņemt pakalpojumu. Nedaudz atšķirīga situācija ir ar personām, kurām tiesa ir noteikusi izmantot pakalpojumu, un personām, kurām bāriņtiesa ir noteikusi par pienākumu izmantot pakalpojumu, jo tās lielā mērā ir spiestas to izmantot. Taču šajos gadījumos pastāv lielāks risks, ka pakalpojums tiks izmantots tikai formāli. Tāpēc atzinīgi tiek novērtēta panāktā vienošanās ar pakalpojuma sniedzēju, ka turpmāk psihologs, kas sniedzis pakalpojumu, atzinumā pēc pakalpojuma saņemšanas norādīs personas līdzestību pakalpojuma saņemšanas laikā.

“Motivācija ir ļoti, ļoti dažāda. Skaidrs, tie, kuri ir tiesas klienti, arī starp viņiem ir tādi, kuri izvēlas nenākt, un gaida savas soda sankcijas pēc tam. Bet par sociālā dienesta klientiem, tur tik tiešām ir nepieciešams ļoti liels motivējošais darbs. Sākumā viņš ir motivēts, un pēc tam tā motivācija kaut kur pazūd. Daļā gadījumu mums nākas pārtraukt pakalpojumu. Protams, minētais alkohols, tas nojauc visu. Bet lielākā daļa klientu iziet līdz galam.” (FGD_Rīgas reģions)

“Es gribu piebilst mazliet ar smaidu, ka ļoti reti varmākas sevi atzīst par varmākām. Viņi vairāk grib sevi pasniegt kā upurus, un ir ļoti grūti viņus motivēt uz šo pakalpojumu. Mēs jau varam redzēt, cik mēs piešķiram vardarbībā cietušiem, un cik daudz mēs piešķiram

vardarbības veicējiem. Kaut gan mums arī normatīvie akti to pasaka, ka mums ir jāskata kopumā. Ja ir cietušais, tad pretī uzreiz ir arī vardarbības veicējs. Bet diemžēl tikai gadījumos, kad ir draudi no bāriņtiesas par kādu bērnu atgriešanu ģimenē, tad viņi piespiedu kārtā iet uz šīm nodarbībām. Bet cik viņi no tā paņem? To grūti pateikt, jo tas ir atkarīgs pie kuriem psihologiem... Tur arī ir ierobežojums, kuri ir gatavi ar tādu strādāt... Diemžēl izvēle nav liela.” (FGD_Kurzemes reģions)

Diskusijās arī izskan, ka motivācija strādāt pie šī pakalpojuma nodrošināšanas trūkst ne tikai vardarbības veicējiem, bet arī pašvaldībai, jo, pirmkārt, pašvaldībai ir pienākums personai nodrošināt transportu, kas prasa noteiktus finanšu līdzekļus. Otrkārt, sociālie darbinieki nevēlas dzirdēt pārmērumus no pašvaldības par to, ka persona nav bijusi pietiekami motivēta un tā ir pārtraukusi pakalpojuma saņemšanu. Diskusijas dalībnieks, kas pārstāv pakalpojumu sniedzēju, stāsta, ka, lai gan krīzes centrā ir iespējams saņemt pakalpojumu gan individuālu konsultāciju veidā, gan grupā, to ļoti ilgi neviens nav izmantojis tieši šo iemeslu dēļ. Diskusijas dalībnieks norāda, ka pakalpojums individuālu konsultāciju veidā tieši pēdējā laikā nav izmantots, bet pakalpojums grupā pēdējo reizi izmantots pirms Covid-19 pandēmijas sākšanas.

“Pakalpojumu mēs piedāvājam, bet īpašas atsaucības nav, jo tas ir grupas pakalpojums. Pirms Covid-19 bija tāda prakse, ka pašvaldība iesēdināja busiņā savus sešus cilvēkus, atveda un ar viņiem kā ar grupu strādāja. Protams, ka var saņemt šo pakalpojumu arī atsevišķi kā psihologa konsultācijas, tad atsevišķi tiek slēgts līgums, bet mums pēdējā laikā tāds nav bijis. **Nav bijusi interese?** Nav bijusi interese, jā. Lai viņš brauktu pie mums, pašvaldībai ir jāapmaksā transporta izdevumi, un tā nav viena reize. Tātad, lai pie mums atbrauktu, ir vismaz divi autobusi vajadzīgi. Tās ir ļoti lielas neērtības pašvaldībai – vadāt vienu cilvēku, kurš ir veicis vardarbību. Pirmkārt, tas ir naudas jautājums. Otrkārt, tas ir cilvēciskais faktors, jo ir dusmas uz varmāku un ka tā ir nauda, ko varētu izmantot tiem, kam patiešām ir vajadzīgs un cilvēku, kurš tā kā... Viņš ir ļoti jāmotivē, lai viņš gribētu saņemt šo pakalpojumu, un viņš var sākt saņemt, un tad pēc divām konsultācijām pateikt, ka viņam tas nav vajadzīgs. Tad atkal, ja līgums ir saslēgts, tad atkal šī atskaitīšanās. Kāpēc tu viņu nemotivēji? Kāpēc viņš tikai divas reizes ir bijis? Tā nūja ir ar diviem galiem.” (FGD_Latgales reģions)

Tāpat netiek noliegts, ka pakalpojuma kvalitāti ietekmē psihologs, pie kura tiek saņemtas konsultācijas, jo ne visi psihologi spēj strādāt ar vardarbības veicējiem.

Apkopojot diskusiju dalībnieku sniegtās atbildes, iespējams secināt, ka speciālisti novērtē, ka personām, kas ir veikušas vardarbību ģimenē, ir atsevišķs pakalpojums, tomēr lielā mērā tiek apšaubīta tā ietekme, jo tā apjoms nav pietiekams.

10.4. Fokusa grupu diskusiju dalībnieku viedoklis par nepieciešamajiem uzlabojumiem

Diskusiju noslēgumā fokusa grupu diskusiju dalībniekiem tika uzdots jautājums, kas ir tie uzlabojumi pakalpojumu sniegšanā, kas attiecas uz vardarbības ģimenē mazināšanu, ko Latvijā būtu nepieciešams vai vissvarīgāk sasniegt tuvākajā laikā. Šajā nodaļā ir apkopotas diskusiju dalībnieku atbildes uz šo jautājumu, strukturējot tās atbilstoši četrām pētījuma mērķa grupām: (1) bērni, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē; (2) bērni, kas ir veikuši vardarbību ģimenē; (3)

pieaugušie, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē; (4) pieaugušie, kas ir veikušas vardarbību ģimenē. Ņemot vērā to, ka daži diskusijas dalībnieku ieteikumi attiecas uz visām mērķa grupām vai sabiedrību kopumā, izdalīta arī pietā apakšnodaļa “Citi ieteikumi uzlabojumiem”.

10.4.1. Pakalpojumi bērniem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē

Attiecībā uz sniegtajiem pakalpojumiem bērniem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē, fokusa grupu dalībnieki norāda, ka Latvijā iestādes kopumā pārāk lēni reaģē uz krīzes situācijām vai situācijām, kas ir ļoti problemātiskas. Vairāki diskusiju dalībnieki piekrīt, ka reaģēšanas ātrumam ir jābūt daudz ātrākām, lēmumi ir jāpieņem ātrāk un pie pirmajām nopietnajām jebkādas vardarbības pazīmēm ir jāreaģē, nevis ilgi jāpēta un jāanalizē konkrētais gadījums:

“Tā ir reaģēšana. Mēs jau cik gadus runājam par Islandes modeļiem utt., un ir bijušas visādas apmācības. Tūlītēja reaģēšana. Es par bērniem vairāk. Pieaugušais savas izvēles izdara pats, lai cik mums tās reizēm šķistu “crazy”. Bet no ārstēšanās tāpat kā no sociālās rehabilitācijas var atteikties. Bet bērns ir ķīlnieku lomā, un ir vajadzīga ļoti ātra reaģēšana. Visu vardarbību fiksācija, nevis tur pētīt ilgi un dikti. Pietrūkst šīs ātrās reaģēšanas, piefiksēt iegūto informāciju un tālāk aiziet rehabilitācija un viss, kas bērnam ir nepieciešams.” (FGD_ Kurzemes reģions)

Vēl viens būtisks aspekts, ko uzsvēra vairāki fokusa grupu dalībnieki, ir saistīts ar bērnu, kas cietis no vardarbības, situācijas monitorēšanu jau pēc krīzes intervences, nodrošinot, ka sniegtais atbalsts nav fragmentārs, bet ir pēctecīgs un ilgstošs. Šī problēma tika atzīmēta arī padziļinātajās intervijās ar sociālo dienestu un bāriņtiesu speciālistiem, ka iesaistītās institūcijas dažādu iemeslu dēļ ne vienmēr nodrošina to, ka cietušais bērns “nepazūd” no iestāžu redzeslauka. Vislielākā atbildība šajā jautājumā ir sociālo dienestu speciālistiem, kas ir gadījuma vadītāji:

“Mēs visi zinām, ka bērns ir centrā, bet dažreiz ir tā, ka... Būtu jāuzlabo, lai viņš patiešām būtu centrā. Lai pakalpojuma sasaiste nav tāda fragmentāra. Lai mēs varam redzēt, ka tas tik tiešām ir mērķēts pakalpojums. Lai tas nav tā, ka vienā brīdī mazliet pastrādājam, bet tas nav tā līdz galam.” (FGD_ Kurzemes reģions)

Vienā no fokusa grupu diskusijām speciālists norāda uz nepilnību, kas attiecas uz bērna attīstības plāna sastādīšanu. Saskaņā ar diskusijā pausto bērna attīstības plāns tiek izveidots bērniem, kas tiek ievietoti audžu ģimenē, bet diskusijā tiek pausta neizpratne, kāpēc šāds plāns tiek izveidots tikai šajā posmā, bet ne ātrāk. Jāatzīmē, ka pētījuma autoriem ir grūti komentēt šo ieteikumu, jo tā izvērtēšanai būtu jāiedziļinās konkrētajā pieejā, kas nosaka bērna attīstības plāna izveides principus:

“Ārpus ģimenes aprūpes lauciņā mums ir jāizveido bērna attīstības plāns. Mēs piesaistām dažādus speciālistus. Piemēram, bērns tiek ievietots audžuģimenē. Man šķiet, ka šim plānam būtu jābūt agrāk, jau pirms ārpus ģimenes aprūpes. Ir diezgan dīvaini, ka bērna plāns sākas ārpusģimenes aprūpē.” (FGD_ Kurzemes reģions)

Jāpiebilst, ka norādītā problēma par bērna attīstības plāna sastādīšanu sasaucas ar nodaļas sākumā norādīto problēmu saistībā ar novēlotu vai pārāk lēnu reaģēšanu. Viens cits fokusa grupu dalībnieks norāda, ka, viņaprāt, Latvijā ir situācija, ka noteiktos gadījumos iespēja

piesaistīt atbalsta pakalpojumus parādās tikai tad, kad bērns nonāk ārpus ģimenes aprūpē, bet pirms tam šie pakalpojumi kaut kādu iemeslu dēļ netiek nodrošināti. Iemesli, kādēļ atbalsta pakalpojumi pirms nonākšanas ārpus ģimenes aprūpē netiek sniegti, var būt dažādi, bet 3. nodevumā veiktās padziļinātās intervijas ar sociālo dienestu un bāriņtiesu speciālistiem, ļauj norādīt uz raksturīgākajiem. Jāuzsver, ka bērni no ģimenes tiek izņemti situācijās, kad ļoti skaidri redzamas vardarbības pazīmes. Pirms tam tās lielākoties ir aizdomas par vardarbības riskiem. Ja nav redzamu pierādījumu, speciālistiem dažkārt ir grūti pierunāt vecākus sadarboties, vecāki noliedz savus pārkāpumus (piemēram, pārmērīgu alkohola lietošanu bērnu klātbūtnē, bērnu atstāšanu novārtā), un nesadarbojas, ir arī situācijas, kad bērni atsakās sadarboties. Padziļinātās intervijas atklāj, ka ne vienmēr sociālā dienesta speciālisti ir spējusi atbilstoši situācijai arī identificēt vardarbības ģimenē riskus. Tātad galvenie iemesli, kādēļ atbalsta pakalpojumi pirms nonākšanas ārpus ģimenes aprūpē netiek sniegti, ir: (1) vardarbības riski nav laicīgi identificēti; (2) bērna ģimenes locekļi (vecāki) atsakās sadarboties; (3) paši bērni atsakās sadarboties (šis aspekts vairāk attiecas uz bērniem pusaudžu vecumā). Fokusa grupu diskusijās tiek norādīts, ka gadījumos, kad bērns ir nonācis ārpus ģimenes aprūpē, viņam jau ir diezgan kritiska situācija, kas tiek raksturota kā ielaista:

“Es piekrītu iepriekšējiem runātājiem. Mums arī ir zināmi ārpus ģimenes bērni. Reizēm šķiet, ka viņam ir jānonāk ārpus ģimenes aprūpē, lai viņam varētu tikt piesaistīta virkne pakalpojumu. Acīmredzot, pirms tam bija šķēršļi, lai tos piesaistītu. Vai groziņš ir pārāk tukšs, lai pakalpojumus piesaistītu. Diemžēl tie bērni ir ļoti ielaisti. Ātrāk vajadzēja piesaistīt kādus pakalpojumus. Tas ir tas, kas būtu vēlams.” (FGD_ Kurzemes reģions)

Īpaši attiecībā uz bērniem, bet tas ir attiecināms arī uz pieaugušajiem, speciālisti gan padziļinātajās intervijās, gan fokusa grupu diskusijās norāda uz nepieciešamību pēc elastīgas pieejas pakalpojumu nodrošināšanā. Elastīgāka pieeja pakalpojumu nodrošināšanā sekmētu to lielāku atbilstību konkrētajām vajadzībām. Vairāki speciālisti diskusijās atkārtoti norāda, ka psihologa konsultācijas nav piemērotas bērniem, kas cietuši no vardarbības un ir jaunāki par septiņiem gadiem. Šiem bērniem būtu jāpiedāvā citas pieejas sociālajai rehabilitācijai dzīvesvietā:

“Mums nav pakalpojuma bērniem, kuri ir cietuši vardarbībā, bet kurš nav komunikējams, jo ne visi bērni sāk ciest vardarbību no septiņu gadu vecuma, kad viņi ir spējīgi ar psihologu pārrunāt savu traumu. Respektīvi, pakalpojumi ir, bet valsts tos nefinansē. Piemēram, tā pati smilšu terapija netiek uzskatīta kā kaut kas, kas varētu palīdzēt bērnam, kas ir cietis vardarbībā.” (FGD_ Kurzemes reģions)

Šeit būtiski norādīt, ka Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumi Nr. 338 “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”³³ 107. pants paredz, ka “no prettiesiskām darbībām cietušam bērnam sociālās rehabilitācijas pakalpojumu viņa dzīvesvietā sniedz psihologs, kuram ir vismaz maģistra grāds specialitātē un kurš ir apguvis mācību programmu no vardarbības cietušo bērnu rehabilitācijai un ieguvis attiecīgu apliecību, vai ārsts psihoterapeits”. Praksē psihoterapeiti ļoti reti tiek iesaistīti šī pakalpojuma sniegšanā, bet

³³ Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumi Nr. 338 “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”. Publicēts oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis”, 27.06.2017., Nr. 126 <https://www.vestnesis.lv/op/2017/126.15>.

fokusa grupu diskusiju, kā arī padziļināto interviju dalībnieki uzsver, ka sociālās rehabilitācijas pakalpojumu klāstam bērniem ir jābūt plašākam, paredzot, ka var piedāvāt dažādus terapiju veidus, no kuriem iespējams izvēlēties atbilstoši cietušā vajadzībām. Viena no diskusiju dalībniecēm arī norāda, ka nepieciešams apspriest un veikt izmaiņas konkrētajos Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumos Nr. 1613 “Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām”³⁴. Šeit var piebilst, ka pētījuma veikšanas brīdī Labklājības ministrijas Bērnu un ģimenes politikas departamenta speciālisti jau izvērtēja konkrētos Ministru kabineta noteikumus ar mērķi nodrošināt palīdzību bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām, balstoties uz individuālām bērna vajadzībām, uzlabot pakalpojuma efektivitāti un mērķtiecīgāk integrēt to bērnu aizsardzības sistēmā.

“Ir jādomā par MK noteikumu izmaiņām. Ja mēs par pilngadīgām personām esam paredzējuši sociālo rehabilitāciju, kur ir konsultācijas dzīvesvietā, ir sociālais darbinieks, psihologs, jurists, tad bērniem vēl joprojām šī sociālā rehabilitācija aprobežojas tikai ar psihologa konsultācijām. Mēs valstī sakām, ka mums psihologu pietrūkst, jāstāv rindās, mēs nevaram šo pakalpojumu pienācīgi un pilnvērtīgi sniegt. Bet, ja mēs paplašinātu šajā sociālajā rehabilitācijā iekļauto speciālistu klāstu MK noteikumos Nr. 1613. Jo ir vēl daudz citu speciālistu, kas var strādāt ar vardarbību. Kaut vai ar sociālo darbinieku iekļaut. Ja sociālajam darbiniekam ir izglītība mākslas terapijas jomā vai smilšu terapijas jomā, viņš jau ir spējīgs sniegt šīs valsts apmaksātās konsultācijas, kas jau bieži vien arī ir naudas jautājums. Es saprotu, ka MK noteikumi šobrīd mainās un ka tie ar jūliju būs citādāki. Es domāju, ar to mēs atrisinātu jautājumu, ka vairāk un ātrāk bērni saņemtu šos pakalpojumus. Ja paplašinātu speciālistu klāstu.” (FGD_Vidzemes reģions)

Gan fokusa grupu diskusiju dalībniekiem, gan pašvaldību sociālo dienestu un bāriņtiesu interviju dalībniekiem nepieņemama šķiet situācija, kad sociālās rehabilitācijas pakalpojumi nav uzreiz pieejami, kad tie ir nepieciešami, un uz pakalpojumiem ir jāgaida rindā vairākus mēnešus:

“Vēl no manas puses būtu vēlējums – pakalpojumu nodrošina tad, kad to vajag. Un nevis vardarbībā cietis bērns gaida rindā uz sociālās rehabilitācijas pakalpojumu vismaz četrus mēnešus. Viņam pakalpojums ir jāsaņem tad, kad tas ir nepieciešams.” (FGD_Kurzemes reģions)

Gan fokusa grupu diskusijās, gan padziļinātajās intervijās ar sociālo dienestu un bāriņtiesu speciālistiem kā īpaša problēma tika izcelta emocionālā vardarbība pret bērniem ģimenes strīdu un laulību šķiršanu gadījumos (3. nodevumā tam ir veltīta sadaļa “7.7. Vecāku konflikti šķiršanās procesā, neizprotot tā ietekmi uz bērniem). Fokusa grupu diskusijās, apspriežot šo jautājumu, izskanēja ideja, ka Latvijā vajadzētu pārņemt Lietuvas pieeju, kur šādos gadījumos ģimenēm ir noteikts pienākums izmantot mediācijas pakalpojumu, lai mēģinātu atrisināt strīdu

---

³⁴ Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumi Nr. 1613 “Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām”. Publicēts oficiālajā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis", 30.12.2009., Nr. 205 <https://www.vestnesis.lv/ta/id/202912>.

profesionāla mediatora vadībā ārpus tiesas procesa. Jāatzīmē, ka arī 2025. gadā ģimenes strīdos bija pieejama valsts apmaksāta mediācija, bet Latvijā tā ir brīvprātīga³⁵.

“Mums novadā ir šīs augsti konfliktējošās ģimenes, kurā bērni tiek iesaistīti vecāku lojalitātes konfliktā, un šeit mēs tiešām varam runāt par ļoti spēcīgu emocionālo vardarbību. [...] Šobrīd es saprotu, ka būs šie grozījumi par šīm ģimenēm, kuras varēs vienoties pie notāra, un ka nebūs jāiet uz tiesu, bet tiesu izpildītājs nodrošinās šo izpildi. Taču tā ir tikai tā viena mazā daļiņa, kas spēs to izdarīt, kur vecāki ir gatavi vienoties un ir sasnieguši tādu brieduma pakāpi, ka viņi to arī var izdarīt. Taču mums ir ļoti liels procents, kuri to nevar izdarīt. Es klausījos ļoti labas ārvalstu prakses un pieredzes saistībā ar šo mediācijas procesu. Tas Lietuvā ir uzlikts par pienākumu, obligātu pienākumu vecākiem – pirms iet šajā tiesas procesā, iet sākotnēji šo speciālistu konsultāciju. Konsultē un tad iet šajā mediācijā, bet nevis kā izvēle, bet kā pienākumu. Tieši ģimenes strīdu jautājumā. Arī tiesu medicīnas eksperti norāda uz to, ka faktiski šis viens pēriens ir mazāk traumējošs nekā ilgstošās tiesvedības, ko dara vecāki. Ilgstoši iesaistot bērnus šajā procesā – tam ir ļoti negatīvas sekas. Es ceru, ka Latvija arī nonāks līdz tam, ka mediācija būs viens rīks kā obligāts pienākums tieši ģimenes lietās.”
(FGD_Vidzemes reģions)

10.4.2. Pakalpojumi bērniem, kas ir veikuši vardarbību ģimenē

Vairāki fokusa grupu dalībnieki ir vienisprātis, ka bērniem, kas ir veikuši vardarbību ģimenē (speciālisti runā arī plašāk par bērniem ar uzvedības traucējumiem, kuriem novērojamas vardarbīgas uzvedības pazīmes, agresīva uzvedība, arī kombinācijā ar atkarības vielu lietošanu), ir nepieciešams izveidot atsevišķu sociālās rehabilitācijas pakalpojumu. Šī brīža situācija, kad bērni ir uzvedības problēmām, saņem rehabilitāciju tajā pašā iestādē un lielā mērā pēc tās pašas programmas (to mazliet pielāgojot), ko saņem bērni, kas cietuši no vardarbības, speciālistu vērtējumā nav veiksmīgs risinājums. Speciālisti atzīst, ka bērni ar vardarbīgas uzvedības pazīmēm paši arī ir cietuši no vardarbības, tomēr viņu vajadzībām nepieciešama sociālā rehabilitācija, kas ietver arī tos aspektus, kas saistīti ar agresīvas uzvedības mazināšanu, dusmu kontroli un citus, un šie bērni sākotnēji būtu jānošķir no bērniem, kas cietuši no vardarbības, bet paši nav agresīvi. Fokusa grupu diskusiju dalībnieki informē, ka šāda programma ir izveidota Allažu bērnu un ģimenes atbalsta centrā³⁶, bet pieejamais vietu skaits šīs mērķa grupas pārstāvjiem ir nepietiekams problēmas izplatībai un aktualitātei Latvijā (saskaņā ar pieejamo informāciju Allažu bērnu un ģimenes atbalsta centrā ir 8 vietas “Foršā Māja” sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņemšanai).

³⁵ Sertificētu mediatoru padome (2025). *Valsts apmaksāta mediācija ģimenes strīdos arī 2025. gadā*. Pieejams: <https://sertificetimediatori.lv/valsts-apmaksata-mediacija-gimenes-stridos-ari-2025-gada/>.

³⁶ “Foršā Māja”, saīsināti “FORMA”, ir nodibinājuma “Allažu bērnu un ģimenes atbalsta centrs” sociālās rehabilitācijas pakalpojums, kas savu darbību uzsāka 2024. gadā. Pakalpojums ir paredzēts 5-13 gadu vecuma bērniem ar uzvedības traucējumiem, kuri ir cietuši no vardarbības. Mērķis ir nodrošināt, lai bērns spētu atgūt fizisko un psihisko veselību un integrētos sabiedrībā. Mājas lapā ir norādīts, ka šim pakalpojumam nav analoga Latvijā. Tā ir ilgstoša intervence (pakalpojuma sniegšanas laiks ir līdz trīs gadiem), kurā tiek īstenots Lielbritānijas sadarbības partnera “The Mulberry Bush School” darba modelis, kas adaptēts Latvijas apstākļiem. Informācija pieejama: <https://www.allazuatbalstacentrs.lv/formaforsamaja/>.

“Es uzskatu, ka ļoti būtiski mums valstī iztrūkst bērnu pozitīvās uzvedības vai uzvedības korekcijas kaut kādas rehabilitācijas iestādes, jo šie bērni ar uzvedības problēmām, ar atkarību problēmām, šobrīd viņiem nav tādu vienotu atbalsta pasākumu. Tas tiešām ir atkarīgs no situācijas, no dzīvesvietas, kur viņš dzīvo. Tas, kā notiek šī viņa uzraudzīšana vai atvaseļošana. Šobrīd krīžu centros tā ir ļoti liela problēma. [...] Šiem bērniem vienkārši nav kur palikt, aizbildņi no viņiem atsakās, skolas no viņiem atsakās, un tā viņi pāriet no viena krīžu centra uz otru krīžu centru. Šie bērni rotē. Šobrīd vienīgā programma, kas ir šiem bērniem ar šo problemātisko uzvedību, ar atkarībām, ir Allažos. Bet tas ir ļoti mazs bērnu skaits, ko Allaži var paņemt, lai sniegtu viņiem palīdzību. Ir jābūt vairāk šādām programmām, kur šie bērni arī paliktu. Viņi šobrīd ir bez institūcijas, kas viņus uzņemtu, jo no viņiem masveidā atsakās. Šie bērni ir šobrīd valstij nekur liekami. Jo vairāk mētā no vienas institūcijas uz otru, jo vairāk viņiem progresē šī agresija.” (FGD_ Zemgales reģions)

Jānorāda, ka Allažu bērnu un ģimenes atbalsta centra “Foršā Māja” sociālās rehabilitācijas pakalpojums paredz arī darbu ar bērna vecākiem/aprūpētājiem, kura pamatmērķis ir integrēt bērnu ģimenē, lai pēc pilna pakalpojuma saņemšanas bērns varētu pastāvīgi dzīvot ģimenes vidē, kur jūtas droši un tiek atbilstoši apmierinātas viņa būtiskākās vajadzības. Tādēļ pakalpojums tiek sniegts sadarbībā ar atbilstošā pašvaldības sociālā dienesta speciālistiem, jo darbs ar bērna attīstībai piemērotas vides bērna dzīvesvietā nodrošināšanu ir sociālā dienesta kompetencē, bet darbs ar vecākiem/aprūpētājiem tiek dalīts starp “Foršā Māja” (ForMA) un pašvaldības sociālo dienestu. Nepieciešamību strādāt ar vecākiem/ aprūpētājiem gadījumos, kad bērns ar uzvedības problēmām saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumu, uzsver arī fokusa grupu diskusijas dalībnieki:

“Atsevišķs pakalpojums bērniem, kas veic vardarbību. Protams, viņš arī ir cietušais, ja viņš pie tādas uzvedības nonāk. Bet, lai ir kaut kāds specifiskāks pakalpojums. Un paralēli kaut kas vecākiem. Kaut kas izglītojošs, stiprinošs, lai varētu mainīt uzvedību ģimenē un vecāki būtu vairāk iesaistīti.” (FGD_ Latgales reģions)

Vairāki speciālisti uzsver, ka būtiska problēma saistībā ar pakalpojumu nodrošināšanu, ir attiecībā uz pusaudžiem, kam ir gan uzvedības problēmas, gan atkarības problēmas. Saistībā ar šo jautājumu speciālisti norāda, ka šādai mērķa grupai nav pieejami atbilstoši pakalpojumi. Izņemot šādu bērnu no ģimenes, nav īsti risinājumu, kur tālāk šo bērnu likt (pagaidu risinājums ir krīzes centrs). Diskusijās izskan arī apgalvojums, ka nav piespiedu ārstēšanas mehānisma šādiem bērniem, bet šobrīd tas vairs īsti neatbilst patiesībai. Saskaņā ar 2025. gada 19. jūnija grozījumiem Ārstniecības likumā³⁷ nepilngadīgajam, kas nonācis stacionārā alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu ietekmē, var tikt noteikta obligātā narkoloģiskā ārstēšana bez personas piekrišanas. Grozījumu pārejas noteikumi arī paredz, ka līdz 2027. gada 30. jūnijam šīs kārtības īstenošanā tiks iesaistīta tikai Bērnu klīniskā universitātes slimnīca, slimnīca “Ģintermuiža” un bērnu psihoneiroloģiskā slimnīca “Ainaži”. Uz to norāda arī labāk informētie fokusa grupu diskusiju dalībnieki.

“Lielākā problēma ir ar tiem varmācīgajiem nepilngadīgajiem, kas arī ir atkarīgie. [...] Arī mūsu pusē ir bijis gadījums, kad bērns reibuma stāvoklī ir jau vardarbīgs pret citiem bērniem

³⁷ 2025. gada 19. jūnija likums “Grozījumi Ārstniecības likumā”. Publicēts oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis”, 2.07.2025., Nr. 124 <https://www.vestnesis.lv/op/2025/124.3>.

ģimenē. Māte mēģina viņu apturēt, un tad viņš paķer no virtuves nazi un iet mammai virsū. Cits bērns to nazi no viņa rokām izsit, un kopīgiem spēkiem to varmācīgo bērnu aiztur. Kā rīkojamies ar šādiem nepilngadīgajiem, kas ir lietotāji, kas ir būtībā atkarīgie? Mums nav piespiedu ārstēšanas mehānisma šādiem bērniem. Mums nav viņus kur ielikt. Tā ir viena no lielākajām problēmām visā Latvijā.” (FGD_ Vidzemes reģions)

“Gribētos tomēr piemetināt, ka te tomēr ir iets uz priekšu diezgan. Šajā vasarā tomēr šajos jautājumos ir ļoti iets uz priekšu, un Ārstniecības likumā ir izdarīti grozījumi. Ir šī piespiedu ārstēšana, kur tiesa varēs pieņemt lēmumu un šobrīd Bērnu klīniskajā universitātes slimnīcā septītajā nodaļā viņiem jau ir pilotprojekts. Šis jau notiek šobrīd. Tas ir liels šīs vasaras solis, daudzus gadus darbojoties, ka piespiedu ārstēšana jauniešiem tomēr būs.” (FGD_ Vidzemes reģions)

Vēl jāatzīmē, ka, iespējams, jautājumos par atbalsta sniegšanu bērniem ar uzvedības problēmām, visi speciālisti arī nav pietiekami izglītoti par visām sociālo pakalpojumu iespējām. Piemēram, speciālisti nesniedz savus komentārus par Pusaudžu resursu centra pakalpojumiem, kas ir Bērnu slimnīcas fonda dibināta sociāla bezpeļņas organizācija, kuras mērķis ir nodrošināt valsts apmaksātas konsultācijas bērniem un jauniešiem, kas saskaras ar dažādām mentālās veselības grūtībām, kā arī sniegt atbalstu viņu tuviniekiem. Šajā centrā ir pieejami dažādu speciālistu pakalpojumi, tajā skaitā, tur strādā klīniskie psihologi, ārsti-bērnu psihiatri, ārsti-pusaudžu narkologi, un šie pakalpojumi ir pieejami 9 pilsētās (Rīga, Sigulda, Valmiera, Daugavpils, Rēzekne, Tukums, Jelgava, Liepāja, Ventspils)³⁸. Tomēr, iespējams, pakalpojumu pieejamība visur nav vienāda, un Pusaudžu resursu centrs nerisina gadījumus, kad bērni ar uzvedības un atkarības problēmām ir izņemti no ģimenes un ir jāievieto vai nu audžu ģimenēs, vai krīzes centros.

Fokusa grupas diskusijas laikā nodibinājuma “Centrs Valdardze” vadītāja informēja, ka “Centrs Valdardze” šobrīd arī veido jaunu sociālās rehabilitācijas pakalpojumu nepilngadīgajiem ar atkarības problēmām, un viņa uzsvēra, ka šīs konkrētās mērķa grupas gadījumā pakalpojums jāveido tā, lai šīs grupas pārstāvji lielā skaitā netiktu koncentrēti vienā vietā, tādēļ “Centrā Valdardze” pakalpojumu saņemt varēs tikai divi nepilngadīgie ar atkarības problēmām.

“Mums ir liela problēma attiecībā uz jebkuru pakalpojumu, ka mēs koncentrējam vienā vietā ļoti daudz kaut kādu konkrētu mērķa grupu. Tas, kas notika ar Naukšēniem, tas, kas notiek ar citiem pakalpojumu, kad ir ļoti daudz sakoncentrēti, tad mēs paši kaut kādā mirklī netiekam ar to galā. Tādēļ arī mēs šim jaunajam pakalpojumam (tas sāksies ar nākošā gada septembri) paredzam tikai šīs divas vietas, lai var integrēt normālā sabiedrībā, ar normāliem bērniem, lai mēs viņam varam izstāstīt. [...] Mēs arī ar Ģintermuižu ļoti daudz tagad kontaktējam. Tajā mirklī, kad viņš iziet to mēnesi, ne vienmēr tas ir tas... Tas, kas tagad it kā būs slimnīcās, Rīgā, kas ir Ģintermuižā [nepilngadīgo piespiedu ārstēšana no atkarībām] – tas ir mēnesis, bet mums nav tālākie pakalpojumi, kā tad mēs attīstām šo. Mēs ņemsim tos, kas jau ir beiguši šo medicīnisko ārstēšanu. Tātad, mēs pārņemam tad, kad varam sākt ar rehabilitāciju, [...] Ļoti gribētos, ka pēc mums atkal būtu tālāk [atbalsta pakalpojums, situācijas monitorings]. Mēs zinām, no kurienes mēs ņemsim šos bērnus, kā tas būs un ko mēs varam izdarīt, bet – kad aizveras mūsu durvis, un tas cilvēks atkal paliek tur, kur paliek, tad viņam vajag tās atbalsta

³⁸ Informācija pieejama: <https://pusaudzucentrs.lv/pusaudzu-resursu-centrs/>.

sistēmas. *Varbūt pavisam vienkāršā veidā, bet lai viņš nepazaudējas.*” (FGD_ Vidzemes reģions)

Pilnīgi izprotot “Centra Valdardze” pieeju un ar to saistīto argumentāciju, vienlaicīgi jāatzīmē, ka šādu pakalpojumu pieprasījums ir Latvijā salīdzinoši ļoti liels, un pagaidām pieejamie risinājumi nav pietiekami, lai aptvertu šīs mērķa grupas vajadzības. To ilustrē arī nākamais citāts, kas liecina, ka speciālisti izprot, cik šis darbs ir sarežģīts, bet pagaidām neredz, ka valsts vai pašvaldība nodrošinātu šim darbam nepieciešamos resursus:

“Arī [pilsētas nosaukums] mums ir ģimeniskajai videi pietuvināts pakalpojums, un mūsu 14 bērni, kas atrodas divās mājiņās, ir patiesībā ar diagnozēm, ar problēmām, ar atkarībām, smēķēšanu, vardarbībā cietuši un šobrīd turpina to darīt. Un tiešām ir ļoti lielas problēmas, kad notiek kāda krīzes situācija. Tev, darbiniekam, jau jābūt sagatavotiem dokumentiem, lai to bērnu paņemtu [krīzes centrā]. Mūsu gadījumā mēs izmantojam Daugavpili. Brīžiem liekas, ka tu dari visu, bet tev jau nav resursu – kur, kādā veidā, lai pasargātu pārējos bērnus. Nerunājot nemaz par apkārtējiem, par skolu. Jā, būtu ļoti jāpiedomā pie šādiem bērniem, kuri jau ir piedzimuši negribēti, auguši disfunkcionālā ģimenē, bijuši vienā audžuģimenē, otrā, trešā, un beigās nonākuši institūcijā.” (FGD_ Vidzemes reģions)

Neskatoties uz vairākiem šajā nodaļā aprakstītajiem pakalpojumiem, kas jau ir pieejami bērniem ar uzvedības un atkarības problēmām, tomēr jāuzsver, ka gan fokusa grupu diskusijās, gan padziļinātajās intervijās ar sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvjiem ļoti bieži tika uzsvērts, ka tādu speciālistu konsultācijas kā narkologs vai atkarību psihiatrs, vai psihiatrs, vai bērnu psihiatrs ir šobrīd ļoti pieprasītas, bet pakalpojuma pieejamība ir ierobežota un uz pakalpojumu ilgi jāgaida rindā. Tas norāda uz nepieciešamību izvērtēt, kā sekmēt jaunu šādu speciālistu sagatavošanu un veicināt viņu pakalpojumu pieejamību arī ārpus Rīgas:

“Zinu to, ka audžuģimenēs it sevišķi ar agresīviem un atkarīgiem jauniešiem ir ļoti lielas problēmas, jo, lai tiktu pie tā paša psihiatra Vidzemes reģionā, cik es zinu, mums ir Strenču psihoneiroloģiskā slimnīca, kurā ir šobrīd (vienu brīdi nebija) kvalificēti bērnu, jauniešu psihiatri, kas ir arī tādi tiešām labi, rindas ir ļoti garas. Palīdzība jau tajā akūtā situācijā ir vajadzīga tūlīt un tagad. Tur neder pēc pusgada pieraksts pie daktera. Tad ir tā, ka mēģina tur gan gaidītāju rindā stāvēt, lai tiktu pie speciālistiem, gan visādos citos veidos tikt pie speciālista. Protams, ir Rīga ar saviem speciālistiem, bet tur arī ir rindas. Tur arī nemaz tik ātri un tik vienkārši nevar tikt pie šiem speciālistiem.” (FGD_ Vidzemes reģions)

“Varbūt ir jāliek uzsvars arī uz speciālistu sagatavošanu un speciālistu nokomplektēšanu ne tikai Rīgā, bet arī reģionos. Un tādu motivāciju. Šobrīd arī daudzi speciālisti izvēlas nestrādāt tieši ar šīs kategorijas varmākām un jauniešiem, jo tas nes arī zināmu problemātiku – gan emocionālā ziņā, gan izdegšanu un arī dažādas citas lietas. Tur būtu varbūt jāskatās tāds valsts atbalsta mehānisms šiem speciālistiem, kas strādā ar šīs kategorijas cilvēkiem, un ir nepieciešams viņus atbalstīt un attīstīt.” (FGD_ Vidzemes reģions)

“Ir nepieciešami papildus vēl kaut kādi motivējoši pasākumi, lai varētu sagatavot šos speciālistus, kas būtu gatavi ar šiem jauniešiem strādāt. Tieši psihiatrijas, narkoloģijas speciālisti, jo šobrīd šīs te atkarības vielas ir ļoti plaši izplatītas. Ja mēs kādreiz par [pilsētas nosaukums Vidzemē] varējām teikt, ka tā ir klusa un mierīga pilsēta un narkotikas mums maz ienāk, tad šobrīd arī šeit viss ienāk, un viss notiek.” (FGD_ Vidzemes reģions)

Atsevišķa tēma, kas tika apspriesta vairākās fokusa grupu diskusijās, ir par audžuģimeņu pakalpojumu, īpaši krīzes audžuģimeņu pakalpojumu. Pirmkārt, speciālisti uzskata, ka ārpusģimenes aprūpē nonāk diezgan liels skaits bērnu, kas norāda, ka sociālie dienesti un bāriņtiesas neredz iespēju bērnam palikt savā bioloģiskajā ģimenē. Vienlaikus tas savā ziņā arī parāda, ka situācija ir tik smaga, ka to nav iespējams risināt, bērnam paliekot ģimenē, un tas, iespējams, liecina par novēlotu gadījuma identificēšanu. Otrkārt, speciālisti atzīmē, ka viņi saskaras ar audžuģimeņu trūkumu, īpaši attiecībā uz krīzes audžuģimenēm, bet šī problēma dažādos Latvijas reģionos ir vairāk un citos mazāk aktuāla. Treškārt, speciālisti ir bažīgi, vai plānotās izmaiņas, kas paredz, ka krīzes ģimenē varēs būt tikai viens bērns, nesekmēs krīžu audžuģimeņu samazināšanos. Ceturtkārt, audžuģimenes no paņemtajiem bērniem ar uzvedības traucējumiem mēdz atteikties, jo netiek ar smagākajiem gadījumiem galā, un rezultātā ir tādi gadījumi, kad bērns dzīvo pie vienas, otras, trešās audžuģimenes, un pa vidu uzturas krīzes centros, kas visticamāk kopumā neveicina viņu labbūtību. Piektkārt, ir tādi gadījumi, kad ļoti grūti ir motivēt audžuģimeni pieņemt konkrēto bērnu, tādēļ būtu vairāk jādomā, kā arī finansiāli motivēt krīzes ģimenes pieņemt bērnus ar uzvedības traucējumiem.

“Nemot vērā, ka ārpusģimenes aprūpē nonāk diezgan liels skaits bērnu, un ir izveidojies diezgan liels spiediens uz ārpusģimenes aprūpes lauku, līdz ar to varbūt mēs varētu pieņemt, ka ar identificēšanu nav tik lielas grūtības, jo ir konstatēts, ir secināts, ka bērns nevar palikt savā bioloģiskajā ģimenē. [...] Identificēšana un ziņošana notiek. Bet, ja mums tik liels skaits bērnu nonāk ārpusģimenes aprūpē, tad varbūt kaut kādi filtri pa vidu tomēr pietrūkst. Iespējams kaut kas no pakalpojumiem.” (FGD_ Kurzemes reģions)

“Mums visas audžuģimenes ir pilnas.” (FGD_ Kurzemes reģions)

“Mūsu centrā kopumā ir 30 ģimenes, tieši krīzes audžuģimenes ir 23. Es teikšu tā, ir ļoti reti gadījumi, kad mēs nenodrošinām. Pārsvarā mēs nodrošinām, pat ja tas ir nakts vidū. Varbūt tādi gadījumi ir pāris reizes gadā. Mums ir tikai pāris ģimenes, kas ir tikai krīzes. Pie pašreizējās likumdošanas ir tā, ka mēs to vairāk vai mazāk varam, un novembrī mums vēl ģimenes uzsāks mācībās, lai kļūtu par krīžu ģimenēm. Bet, tā kā ir plānoti grozījumi, tad nākotnē būs tikai krīzes vai tikai kā parastā audžuģimene. Es pieņemu, ka varētu būt tā, ka krīžu audžuģimeņu skaits varētu arī samazināties.” (FGD_ Latgales reģions)

“Mums ir divas, trīs, četras ģimenes, kas ņem bērnus krīzes situācijā. Bet tur jau ir tas, ka tās ir divas līdz četras ģimenes... Būsim godīgi, ja viņi paņem vienu jauniešu naktī ar problēmām, tad diez vai tuvākajā laikā tur var vēl kādu ievietot. Un, ja mēs aiziesim uz to, ka krīžu ģimene ir tikai vienam bērnam... No vienas puses tas ir pareizi, ja mēs to skatāmies no tāda viedokļa, lai bērnam visu nodrošinātu. Bet kur tos bērnus likt... Man nav komentāru. Es arī no savas puses neredzu motivāciju, kā es varētu šīs ģimenes pierunāt paņemt vienu šādu jauku pusaudzi.” (FGD_ Latgales reģions)

10.4.3. Pakalpojumi pieaugušajiem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē

Saistībā ar pakalpojumiem pieaugušajiem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē, fokusu grupu diskusijā atklājās, ka speciālistiem, tajā skaitā, sociālajos dienestos, ir neprecīza informācija par sociālās rehabilitācijas pakalpojuma pieaugušajiem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē nodrošināšanas kārtību.

Vadlīnijas par valsts finansēto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu vardarbībā cietušām pilngadīgām personām³⁹ skaidri nosaka, ka, lai saņemtu šo pakalpojumu, persona var vērsties ar iesniegumu ne tikai deklarētās dzīvesvietas, bet jebkurā pašvaldības sociālajā dienestā (pakalpojumu administrē tās pašvaldības sociālais dienests, kurā persona pieprasījusi pakalpojumu un kurā atrodas personas izvēlētais pakalpojuma sniedzējs) vai institūcijā (gan ar izmitināšanu, gan bez izmitināšanas), kas reģistrēta sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā (piemēram, krīzes centrā, ģimenes atbalsta centrā).

Vienlaikus Rīgas reģiona fokusa grupu dalībnieki no Valsts policijas sūdzējās, ka, sazinoties ar vairākiem pašvaldību sociālajiem dienestiem, viņi saņēmuši atraidījumu ar pamatojumu, ka, ja persona ir deklarēta citā pašvaldībā, valsts finansēto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu vardarbībā cietušām pilngadīgām personām nevar nodrošināt. Fokusu grupu diskusijas formāts neļauj veikt izmeklēšanu un precīzi noskaidrot, kas tā par konkrēto situāciju, bet diskusijā izskanējušais liecina, ka šajā jautājumā pastāv neskaidrības, jo tika diskutēts par to, ka sievietes, kas ir cietušas no vardarbības ģimenē, var vērsties biedrībā “Centrs MARTA” un saņemt valsts finansēto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu vardarbībā cietušām pilngadīgām personām, bet jāuzsver, ka šī pieeja attiecas arī uz cietušajiem vīriešiem, tikai viņu gadījumā atbalsts, iespējams, ir jāmeklē citā iestādē, nevis biedrībā “Centrs MARTA”:

“Man teica, ka it kā ir iespējas meitenēm [saņemt sociālo rehabilitāciju], pat ja viņas ir pierēģistrējušās citā pašvaldībā. Es apzvanīju piecus speciālistus, un man atbildēja, ka neviens nevar palīdzēt. Tas nozīmē, ka mums vajag informēt darbiniekus, ka tādas iespējas ir. Lai tad, kad es pie viņiem vērsos, lai viņi varētu man palīdzēt, nevis – dari, ko gribi.” (FGD_Rīgas reģions)

“Sievietes var saņemt pakalpojumu “Centrā Marta”. Sākotnēji viņas telefoniski vai e-pastā ar mums sazinās, un pirmajā posmā tiek izvērtēta nepieciešamība pēc speciālista, lai nokļūtu pie sociālā darbinieka uz sākotnējo konsultāciju. Ja ir nepieciešama juridiska palīdzība, tad to sniedz mūsu juristi. Ja ir nepieciešams psihologs, tad mums ir psihologu komanda. Tāpat īpaši smagos gadījumos, kad ir apdraudēta sievietes veselība vai dzīvība, tad tiek sniegta, tā saucamais, krīzes dzīvoklis, kur sievietei ir iespēja uzturēties kopā ar saviem nepilngadīgajiem bērniem, ja viņa ar viņiem pirms tam ir dzīvojusi kopā. Tie ir anonīmi dzīvokļi, kuros viņi var uzturēties.” (FGD_Rīgas reģions)

Tomēr šajā pašā fokusa grupu diskusijā viens no speciālistiem mācēja izskaidrot pakalpojuma saņemšanas nosacījumus un to, kā atšķiras pieteikšanās kārtība sociālās rehabilitācijas pakalpojumam pieaugušajiem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē, un bērniem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē:

“Es kolēģiem zināšanai varu pateikt, ka šis ir pakalpojums, kur pieaugušajiem nav noteikts, ka viņiem obligāti ir jāpiesakās savā pašvaldībā, kā tas ir bērniem. [...] Bieži vien cilvēki negrib griezties pie sava sociālā dienesta un stāstīt visas savas problēmas. Sieviete var vērsties jebkurā sociālajā dienestā, un saņemt šo norīkojumu uz pieaugušo programmu. Viņa var griezties jebkurā. Viņa var griezties arī pie mums, ja viņa ir no Daugavpils vai Jūrmalas. Viņa

---

³⁹ Labklājības ministrijas (2023) Vadlīnijas par valsts finansēto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu vardarbībā cietušām pilngadīgām personām. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/23913/download?attachment>.

var piezvanīt arī uz Allažu ģimenes atbalsta centru, vai pieaugušajiem ir šī programma. [...] Nav tā, ka viņai nav kur palikt. Valsts nodrošina šo pakalpojumu 30 dienas pieaugušai personai.” (FGD_ Rīgas reģions)

Kļūdainais priekšstats par to, ka sociālās rehabilitācijas pakalpojums pieaugušajiem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē, var tikt saņemts tikai sadarbībā ar deklarētajā pašvaldībā esošo sociālo dienestu, iespējams, ir saistīts ar to, ka pašvaldību sociālajos dienestos lielāka uzmanība tiek pievērsta tieši tiem gadījumiem, kur vardarbības ģimenē gadījumā ir iesaistīti nepilngadīgi bērni. Vienlaikus jāuzsver, ka noteikti nav pieņemama situācija, ka kāds no pašvaldību sociālo dienestu speciālistiem, kas strādā ar sociālo pakalpojumu nodrošināšanu iedzīvotājiem, nezina, ka pieteikties uz sociālās rehabilitācijas pakalpojumu pieaugušajiem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē, var jebkurā pašvaldībā. Iespējams, tā ir informācija, kas sociālo dienestu atbilstošo nodaļu speciālistiem ir regulāri jāskaidro.

10.4.4. Pakalpojumi pieaugušajiem, kas ir veikuši vardarbību ģimenē

Viens no būtiskākajiem ieteikumiem saistībā ar pakalpojumiem pieaugušajiem, kas ir veikuši vardarbību ģimenē, attiecas uz SIA „Mācību centrs MKB” nodrošināto valsts finansēto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu pieaugušajiem, kas ir veikuši vardarbību ģimenē. Proti, šis pakalpojums vardarbīgas uzvedības mazināšanai tiek piešķirts ļoti atšķirīgās situācijās – gan smagus miesas bojājumus veikušām personām, gan arī jaunajām māmiņām, kas netiek galā ar bērnu aprūpes pienākumiem, kur novērojamas nolaidības (bērna aprūpes un uzraudzības pienākumu nepildīšana vai pavirša, nevērīga pildīšana) vai pamešanas novārtā (ilgstoša vai sistemātiska nolaidība pret bērnu, kas kaitē vai var kaitēt bērna attīstībai vai rada bērnam fiziskas vai psihoemocionālas ciešanas) pazīmes. Ņemot vērā atšķirīgos gadījumus un atšķirīgās vardarbības formas, šo pakalpojumu būtu lietderīgi diferencēt. Šis ieteikums izskanēja no SIA „Mācību centrs MKB” pārstāves, bet tas izriet arī no padziļinātajās intervijās ar sociālo dienestu pārstāvjiem stāstītā un intervijām ar personām, kas šo valsts finansēto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu pieaugušajiem, kas ir veikušas vardarbību ģimenē, ir saņēmušas.

“Ja pakalpojums ir par valsts naudu, tad mēs [sociālie dienesti] liekam iekšā visus, ir vai nav vardarbības veicējs. Piemēram, skatoties savus klientus, pie mums ļoti daudz nonāk jaunās māmiņas, sievietes, kuras ir vardarbīgas pret saviem bērniem. Tur ir pamešana novārtā, tur ir nepareizas audzināšanas metodes, un tā, protams, ir vardarbība. Bet te ir jādomā par cita veida pakalpojumu! Ar steigu!” (FGD_ Rīgas reģions)

Vēl viena problēma, ko akcentēja Valsts probācijas dienesta pārstāvis, ir tā, ka diezgan bieži vardarbības veicēji ir personas ar garīga rakstura traucējumiem. Atbilstoši konkrētajam garīga rakstura traucējumu veidam (psihiskajai saslimšanai vai garīgās (intelektuālās) attīstības traucējumiem) būtu jābūt arī ilgtermiņa pieejai konkrētās personas sociālās rehabilitācijas nodrošināšanā. Proti, pēc valsts finansētās sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņemšanas vardarbības veicējus ar garīga rakstura traucējumiem būtu nepieciešams turpināt monitorēt, nodrošināt viņu mentālo noturību. Valsts probācijas dienesta pārstāvis arī norāda, ka Valsts probācijas dienests nav tiesīgs veikt probācijas uzraudzību pēc probācijas termiņa beigām:

“Es gribētu vēlreiz akcentēt to, ka varmākas var būt ar garīga rakstura saslimšanām. Šiem cilvēkiem nereti nepietiek ar to, ka viņiem tiek sniegta kaut kāda rehabilitācija tajā konkrētajā laika posmā. Te ir jādomā par kompleksākiem risinājumiem ilgtermiņā, lai būtu šī ilgtermiņa noturība. Primāri sadarbojoties ar ārstniecības personām, kas, manuprāt, pašlaik ir viens no tādiem vājajiem punktiem. Psihiatri, narkologi, kuri ne vienmēr varbūt saskata savu nepieciešamību iesaistīties un aktīvi līdzdarboties šādos gadījumos. Manuprāt, jāparedz, ka starpinstitūciju sadarbības grupās vairāk tiek piesaistītas ārstniecības personas, jo patiesībā īpatsvars ar cilvēkiem ar garīga rakstura saslimšanām ir visai liels. Varbūt ne mēs visi par to zinām, jo diagnozes tā brīvi netiek izplatītas, bet vismaz mūsu klientu lokā ir visai daudz šādu personu.” (FGD_Vidzemes reģions)

Speciālisti arī atzīst savu bezspēcību pieaugušu personu ar GRT, atkarības problēmām un vardarbīgu uzvedību gadījumā. Speciālisti norāda, ka viņu rīcībā nav piespiedu instrumentu, kā likt cilvēkam ārstēties, lietot medikamentus, un, ja vien netiek veikti smagi miesas bojājumi, emocionālās un ekonomiskās vardarbības gadījumā ir ļoti sarežģīti piedāvāt kādus risinājumus:

“Par personām, kuras ir gan ar mentālām, gan ar atkarības problēmām, kurš ir varmāka un dara pāri savai mammai, bet viņš atsakās... Viņam vajag ārstēties, bet viņš no tā atsakās. Turpina lietot un turpina darīt pāri. Mums nav mehānisma, lai piedabūtu viņu iet pie ārsta un lietot medikamentus.” (FGD_Latgales reģions)

Vairāki speciālisti piekrīt, ka pieaugušajiem, kas ir veikušas vardarbību ģimenē, būtu nepieciešams plašāks pakalpojumu klāsts.

“Es arī uzskatu, ka vajadzētu vairāk veltīt uzmanību vardarbību veikušām personām, paplašināt pakalpojumu grozu. Lai tiešām būtu ilgtermiņa atbalsts, lai nebūtu tikai 16 konsultācijas. Lai cilvēks zinātu: “Labi, viņš izdarīja kaut kādu rīcību, bet viņš netiek izmests no sabiedrības. Viņš tiek uzņemts, ar viņu strādā. Viņu atbalsta, lai viņš tik tiešām mainītu savu rīcību”. Vēl gribētos, lai mūsu pakalpojumi būtu orientēti uz cilvēku vajadzībām, nevis cilvēku vajadzības būtu pakārtotas esošajiem pakalpojumiem. Lai pašvaldība domātu, ja cilvēks ir ārpus pakalpojumiem, tad mēs meklējam un pērkam, nevis sakām: “Gribi ej, gribi neej pie psihologa, bet tas ir vienīgais, kas mums ir”.” (FGD_Latgales reģions)

Vienlaicīgi speciālistu viedokļi nav vienoti jautājumā par to, kam šie pakalpojumi būtu jāfinansē. Ja iepriekšējā citātā izskanēja viedoklis, ka pašvaldībai būtu vairāk jāfinansē dažādi sociālie pakalpojumi atbilstoši cilvēku vajadzībām, tad kāds cits speciālists vairāk cer uz valsts finansēto sociālās rehabilitācijas groza paplašināšanu. Konkrētajā citātā tiek uzsvērtas ģimenes terapijas nozīmīgā loma un nepieciešamība to iekļaut valsts finansētajos sociālajos pakalpojumos:

“Vardarbību veikušas personas, šeit arī gribētos tādu ilgstošāku piedāvājumu. Un izskanējušais ģimenes psihoterapijas pakalpojums, ja tas būtu valsts apmaksāts. Tas būtu ļoti liels atbalsts daudzām ģimenēm.” (FGD_Latgales reģions)

Citā fokusu grupu diskusijā, balstoties uz labajiem piemēriem par sociālo rehabilitāciju bērniem un “Centra Marta” darbu, izskan ieteikums, ka valsts līmenī būtu vēlams vairāk veicināt NVO iesaisti sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanā, jo NVO biežāk darbojas ar lielāku misijas apziņu un savā ziņā arī atbildīgāk:

“Man liekas jauki, ka bērniem tiek nodrošināta rehabilitācija nekavējoties, kad viss ir atstrādāts. Attiecīgi sievietēm ir Marta, dienesti tur arī ļoti ātri pieslēdzas. Būtu jauki, ja visur tā pieslēgtos NVO. Ka tas būtu tāds ārpalpojums, kur speciālistiem no valsts tiek deleģēts uzdevums. Prakse tomēr pierāda, ja tas ir NVO un tur ir iedots konkrēts naudas līdzekļu grozs, tad viņi ir ļoti aktīvi. Valsts un pašvaldība... Mēs nākam un pildām savu pienākumu, bet, ja varmākām, pieaugušajiem, kuri ir cietuši, tas būtu NVO sniegts pakalpojums, es domāju, ka tā būtu pievienotā vērtība.” (FGD_Latgales reģions)

Atsevišķa problēma, kas tika aktualizēta Rīgas un Latgales reģiona fokusa grupu diskusijā, ir saistīta ar situācijām, kad pagaidu aizsardzības mehānisma rezultātā vardarbības veicējs ir izlikts no savas dzīves vietas, bet viņam nav finanšu resursu, lai nopirktu vai izīrētu citu mājokli. Vairāki speciālisti uzsver, ka šādām situācijām būtu jāparedz krīzes dzīvokļi. Lai gan citi speciālisti norāda, ka vardarbības veicēji varētu izmantot patversmes pakalpojumus, tieši policijas pārstāvji norāda, ka cilvēki, kas iepriekš dzīvojuši normālos mājas apstākļos, nav gatavi dzīvot patversmē. Traģiskākais šajos stāstos ir tas, ka policijas darbinieki ir novērojuši, ka vairāki vīrieši šādās situācijās nevis meklē atbalstu sociālā dienestā, bet gan izdara pašnāvību (lai gan tiek minēti arī gadījumi, kad atbalsts ir meklēts, bet nav sniegts). Jāuzsver, ka tas liecina, ka šeit nav nostrādājis nekāds sabiedrības, psihologu vai sociālā dienesta atbalsts, un šādi gadījumi kopā ar policijas pārstāvjiem būtu rūpīgi jāizvērtē.

“Un tāpat arī ar varmākām, pa lielam viņiem nav kur iet. Mums ir Gaiziņš, kas vispār ir bomžiem. Cilvēki, kuri ir dzīvojuši mājās, viņi uz tādiem apstākļiem neies, jo tur ir blusas, utis utt. Cik es paskatījos statistiku, tad **daudzi cilvēki, kurus mēs izmitinājām no mājām, viņi gada laikā nomirst, jo viņi nevar tā dzīvot.** Viņi nav pieraduši pie tādas dzīves, bet diemžēl mūsu valstī nav krīzes centru, kurus varētu piedāvāt tādiem cilvēkiem. Viņi vienkārši ir izmesti uz ielas.” (FGD_Rīgas reģions)

“Vīrietis mēneša laikā divas pašnāvības taisīja, jo dzīvoklī dzīvoja divi brāļi, un viens no viņiem gribēja pārdot dzīvokli, uzrakstīja tiesai par pagaidu aizsardzību, lai mēs brāļi... Un mēs to arī izdarījām... Bet mēs zinām, ka tas ir darīts ar mūsu rokām, lai viņš varētu pārdot to dzīvokli. Un otrs brālis tagad dzīvos uz ielas, jo viņš nemāk dzīvot citādi. Viņš pat gāja uz sociālo dienestu, bet tas arī viņu atšūva, pateica, ka viņam no sākuma vajag atrast dzīvesvietu. Viņš kaut kur mežā dzīvoja, viņu kaimiņi pie manis atveda, lai es viņam palīdzētu.” (FGD_Rīgas reģions)

“Mums “Centrā Marta” vienā no diskusijām bija radusies tāda doma, ka vardarbību veikušām personām ir jābūt līdzvērtīgam pakalpojam kā vardarbībā cietušām personām, jo nereti ir tā, ka vardarbības veicēji tiek izlikti laukā no dzīvesvietas. Viņiem nav kur iet, viņi cieš no savas uzvedības. Ja viņiem būtu krīzes patvērumi, kur viņi varētu dzīvot, kur viņiem būtu speciālistu atbalsts, kur viņiem diendienā mācītu cieņpilnas attiecības, kur viņi būtu pieņemti, kur būtu tādi paši cilvēki. Varbūt tas kaut kā uzlabotu šo situāciju.” (FGD_Latgales reģions)

Šobrīd neatrisināta problēma Valsts probācijas dienesta pārstāvja vērtējumā ir situācija, kad vardarbības veicējs atsakās iziet tiesas noteikto un SIA „Mācību centrs MKB” nodrošināto valsts finansēto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu pieaugušajiem, kas ir veikušas vardarbību ģimenē. Normatīvā regulējuma pretruna slēpjas tajā, ka vardarbības veicējs var tikt notiesāts par tiesas nolēmuma nepildīšanu, bet tiesa vairs nevar piemērot viņam pienākumu apmeklēt šo

pakalpojumu. Lai novērstu šo pretrunu, būtu nepieciešami grozījumi Krimināllikuma 168.¹ pantā, kas paredzētu, ka starp citiem sodiem tiesa var piespriest arī sociālās rehabilitācijas pakalpojumu pieaugušajiem, kas ir veikušas vardarbību ģimenē, vardarbīgas uzvedības mazināšanai. Šobrīd šis pants paredz tikai šādus soda mērus: brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai probācijas uzraudzību, vai sabiedrisko darbu, vai naudas sodu.

“Es gribēju pie šī pieminēt par gadījumiem, kuros varmākas neizpilda pienākumu un vispār neiziet šo MKB programmu. Tādā gadījumā tiesai sanāk skatīt atkārtoti šo gadījumu jau kā pārkāpumu. Šie varmākas tiek notiesāti jau par tiesas nolēmumu nepildīšanu. Kas šādā situācijā notiek? Tiesa tādā gadījumā nevar piemērot par pienākumu apmeklēt viņam šādu programmu. Līdz ar to varmāka var ignorēt, nesadarboties ar speciālistiem. Jā, viņš tiek sodīts, bet pati pamatproblēma – šī vardarbīgā uzvedība – netiek risināta aktīvā veidā. Viņš pasīvi izvairās. [...] Tas ir tas, ko nevajadzētu pieļaut, bet tā drīzāk ir normatīvā regulējuma problēma.” (FGD_ Vidzemes reģions)

10.4.5. Citi ieteikumi uzlabojumiem

Saistībā ar sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem vispārīgs ieteikums, kas izskanēja gan padziļinātajās intervijās ar pašvaldību sociālā dienesta un bāriņtiesu speciālistiem, gan fokusa grupu diskusijās, ir paplašināt un dažādot pieejamos pakalpojumus, plašāk izmantojot tādas terapijas kā ģimenes terapija, atbalsta grupas vai dažādas citas terapijas (mūzikas, mākslas, smilšu utt.):

“Sociālā rehabilitācija, kas ir bērniem dzīvesvietā. Kāpēc gan tur nevarētu būt arī citu speciālistu konsultācijas? Piemēram, mazam bērniņam, kuram ir vāji attīstīta valoda... Nevis nenormāli daudz reizes pie psihologa, bet varbūt viņam ir vajadzīgs kāds cits speciālists.” (FGD_ Kurzemes reģions)

“Man šķiet, ka trūkst ģimenes terapiju. Un bērniem arī kā pakalpojums varētu būt kāda mākslas vai mūzikas terapija, ne klasiskas psihologa konsultācijas.” (FGD_ Latgales reģions)

Cits ieteikums, kas arī ir vispārināms uz visām sociālās rehabilitācijas mērķa grupām saistībā ar vardarbības gadījumiem, ir izstrādāt un piedāvāt sociālos pakalpojumus, gradējot tos atkarībā no situācijas, proti, nodrošinot pakalpojumu labāku atbilstību konkrētajai situācijai (dažādām risku un piedzīvotās vardarbības smaguma pakāpēm):

“Sociālo pakalpojumu gradēšana... Mums ir tā, ka viss ir visiem. Bet gradēšana tur, kur riski vēl ir tādi zemi, tur viena pieeja, bet tur, kur riski jau ir nopietnāki, un tur, kur ir jau augstie riski, tur tomēr pakalpojumam būtu jābūt jau ar citādāku saturu un apjomu. [...] Valstiskā tvērumā pakalpojumi šādās gradācijās mums īsti nav. Man šķiet, ka tomēr tam būtu jāpievērš uzmanība.” (FGD_ Kurzemes reģions)

Vēl viens ieteikums, kas arī ir vispārināms uz visām sociālās rehabilitācijas mērķa grupām saistībā ar vardarbības gadījumiem, ir vairāk diferencēt piedāvātos pakalpojumus atbilstoši konkrētām mērķa grupām un to vajadzībām, piemēram, personas ar GRT, personas ar atkarībām.

“Diferencētie pakalpojumi. Jo mēs vairāk attīstīsim uz mērķa grupu vajadzībām balstītus pakalpojumus, jo viņi būs sīkāk sadalīti. Vardarbības veicēji, vardarbībā cietušie, – tur ir ļoti daudz apakšgrupas. Cilvēki ar īpašām vajadzībām, atkarīgie. Tas viss ir zem vardarbības jumta, bet apakšā ir ļoti dažādas šīs mērķa grupas. Bet šobrīd ir tas, ka mums visi ir vienā. Mēs esam spiesti strādāt ar visām šīm [mērķa grupām]; tās ir ļoti specifiskas lietas, ar kurām ir jāreķinās un kā ir jāattīsta pakalpojumi.” (FGD_ Vidzemes reģions)

“Pakalpojumiem ir jābūt atbilstoši vajadzībām. Tas, ko mēs dienestā redzam, it īpaši uz bērniem, ļoti daudzi bērni ir ar mentālās un garīgās veselības traucējumiem. [...] Mums ir vairāk jādomā par bērniem, kuriem ir dažāda veida traucējumi. Līdz ar to nav svarīgi veidot visiem vienādus pakalpojumus, bet skatīties, lai tas klāsts ir atbilstošs.” (FGD_ Rīgas reģions)

Vēl citā diskusijā tika norādīts, ka ir izveidoti sociālās rehabilitācijas pakalpojumi bērniem un pieaugušajiem, bet nepietiekoša vērība ir piešķirta jauniešiem kā mērķa grupai, jo sadalījums “bērni un pieaugušie” ir pārāk vienkāršots un neatbilst mērķa grupu vajadzībām:

“Mēs dienestā ļoti daudz skatāmies uz pakalpojumiem jauniešiem, jo ir skaidrs, ka ar jauniešiem ir citādāk jāstrādā. Manuprāt, valsts pārvaldei beidzot ir jādomā par pakalpojumiem ne tikai bērniem un pieaugušajiem. Šis sadalījums nekam neder. Mums ir jādomā arī par jauniešiem.” (FGD_ Rīgas reģions)

Gan padziļinātājās intervijās, gan fokusa grupu diskusijās tika norādīts, ka speciālistiem, kas ir pakalpojumu sniedzēji, nepieciešams palielināt atbildību par darbu, kā arī palielināt valsts un pašvaldību finansējumu sociālajai rehabilitācijai.

“Jau pieminētā samaksa speciālistiem. Valsts finansējums, lai var piesaistīt [speciālistus]. Pašvaldībām pakalpojumu grozs katru gadu pieaug, un finansējums paliek mazliet iepakā. Mēs veidojam pakalpojumus, bet, lai pašvaldības līmenī apmaksātu visu nepieciešamo, tas, man liekas, ir smags jautājums.” (FGD_ Kurzemes reģions)

“Mēs vairākkārt pieminējām kvalitāti, un es nevaru nepateikt, ka mēs nevarēsim sagaidīt kvalitatīvu pakalpojumu, ja mēs nemaksāsim speciālistiem. Atkārtoju vēlreiz, 35 eiro psihologa stundas konsultācijas apmaksa nav konkurētspējīga. Tas nozīmē, ka mums paliks tikai entuziasti... Un jebkurā profesijā ir labāki un sliktāki speciālisti.” (FGD_ Kurzemes reģions)

Īpaši sarežģīti pakalpojumu sniedzējiem ir piesaistīt jaunus speciālistus, kas būtu gatavi un vēlētos strādāt ar sarežģītākajām mērķa grupām, piemēram, pieaugušajiem vardarbību veicējiem vai pusaudžiem ar uzvedības traucējumiem, tādēļ par speciālistu atbalstu (piemēram, piemaksām), kas strādā ar sarežģītākajām mērķa grupām būtu jādomā īpaši.

“Paskatoties uz saviem 80 un vairāk speciālistiem, kas strādā ar vardarbības veicējiem, es baidos teikt vidējo vecumu. Mums ir ļoti, ļoti grūti piesaistīt jaunus speciālistus. Atalgojums nav konkurētspējīgs, it nemaz. Tā ir būtiska lieta.” (FGD_ Rīgas reģions)

Nozīmīgs jautājums, kas diskusijās vairākkārtīgi tika uzsvērts, un tika apspriests arī saistībā ar nepieciešamajiem uzlabojumiem, ir nepieciešamība nodrošināt pēctecīgus pakalpojumus. Proti, speciālisti saredz, ka pēc valsts finansētā sociālās rehabilitācijas pakalpojuma dažkārt neseko nepieciešamās tālākās sociālā darbinieka konsultācijas, psiho-sociālā konsultēšana, gadījuma tālāka vadīšana un monitorēšana. Viens no instrumentiem, kas var sekmēt pēctecīgu

pakalpojumu nodrošināšanu, ir starpinstitucionālā sadarbība, proti, gadījuma apspriešana un tālāko darbību izvērtēšana sadarbības grupās.

“Es gribēju arī pateikt – pēctecīgi pakalpojumi. Mēs bieži vien redzam, ka iestādes grēko. Mēs personu ieliekam kaut kādā vienā pakalpojumā, vienalga vai viņš ir cietis, vai viņš ir pārkāpējs, un mēs nedaudz atslābstam. Bet STIS sanāksmes mums palīdz domāt par pēctecīgiem pakalpojumiem, nevis novilkt “stop” bremzi tad, kad persona ir kādā pakalpojumā.” (FGD_ Rīgas reģions)

Vienā no fokusa grupu diskusijām izskanēja viedoklis, ka Latvijā ir nepieciešams ieviest atbildību par neziņošanu par vardarbības gadījumu, par ko būtu jāparedz administratīvais sods. Fokusa grupu diskusijā tika norādīts, ka šis jautājums jau ilgstoši ir Tiesībsarga biroja dienaskārtībā.

“Tas, par ko runā Tiesībsarga birojā. Jau ir runāts stipri sen. Tas ir par administratīvo atbildību speciālistiem par neziņošanu. Šāds ierosinājums jau ir izskanējis, nav guvis atbalstu, bet mēs redzam, ka problēma aizvien ir aktuāla. Mūsaprāt, tā nav risināma tikai ar skaidrojošām darbībām, jo diemžēl tās pašas skolas, baidoties par savu prestižu, neziņo. Nezināmu iemeslu dēļ netiek ziņots par būtiskiem bērnu tiesību pārkāpumiem. Līdz ar to būtu jāpanāk, ka personas baidās no likuma, nevis no tēla zaudēšanas.” (FGD_ Rīgas reģions)

Līdzīgi kā padziļinātajās intervijās ar sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvjiem, arī fokusa grupu diskusijās izskanēja neapmierinātība ar dažādu sociālo pakalpojumu pieejamību reģionos un nevienlīdzību starp dažādām pašvaldībām. Fokusu grupu diskusiju dalībnieki norāda, ka nevajadzētu būt tā, ka dažās pašvaldībās ir ļoti bagātīgs pakalpojumu klāsts, bet citās ir pieejams tikai valsts finansētais sociālās rehabilitācijas pakalpojums un arī uz to ir jāgaida rindā.

“Pirmais būtu kvalificētu speciālistu pieejamība, un kopumā pakalpojumu pieejamība reģionos, jo vieni sociālie dienesti ir pārbagāti ar pakalpojumiem un citos sociālajos dienestos sociālais darbinieks ir universālais kareivis, un viņam tik tiešām nav šo pakalpojumu. Pirmais būs tā nevienlīdzība.” (FGD_ Rīgas reģions)

“Mums [pilsētas nosaukums Zemgalē] nav neviena bērnu psihiatra. Mēs braucam uz [citas pilsētas nosaukums Zemgalē], un tur ir ļoti garas rindas, bet situāciju nepieciešams risināt pēc iespējas ātrāk, un tas arī ir viens no šķēršļiem.” (FGD_ Zemgales reģions)

11. Iespējas proaktīvi strādāt pie vardarbības mazināšanas pasākumiem

11.1. Ievads

Šajā nodaļā padziļināti ir aplūkoti dažādu iestāžu viedokļi par preventīvo darbu vardarbības ģimenē mazināšanai. Nodaļas sākumā ir apkopoti sociālo dienestu pārstāvju viedokļi par preventīvo darbu, tajā skaitā, sociālo dienestu preventīvā darba prakses un sociālā darba speciālistu skatījums par veicamajiem preventīvajiem pasākumiem. Līdzīga struktūra ir ievērota arī, analizējot bāriņtiesu pārstāvju viedokļus par preventīvo darbu (aplūkojot gan preventīvā darba prakses bāriņtiesās, gan bāriņtiesu pārstāvju skatījumu par veicamajiem preventīvajiem pasākumiem). Šīs sadaļas balstās lielākoties padziļinātajās intervijās ar sociālo dienestu un bāriņtiesu speciālistiem iegūtajos datos. Savukārt sadaļas par Valsts policijas un Valsts probācijas dienesta īstenotajiem preventīvajiem pasākumiem, kā arī citu iestāžu pārstāvju viedokļi par preventīvo darbu izriet no fokusu grupu diskusijās iegūto datu analīzes.

11.2. Sociālo dienestu pārstāvju viedokļi par preventīvo darbu

11.2.1. Preventīvā darba prakses sociālajos dienestos

Jautājot, kādas ir iespējas veikt preventīvo darbu pašvaldības sociālajā dienestā, gandrīz trešdaļa sociālo darbinieku padziļinātajās intervijās norāda, ka preventīvo darbu neveic, kaut arī uzskata to par nozīmīgu. Kā iemesls tiek minēts resursu trūkums – laika un darbinieku. Ar esošajiem resursiem izdodas tikai pievērsties jau notikušajiem vardarbības gadījumiem: apzināt situāciju un piedāvāt pakalpojumus.

“Tiešām ir tā, ka notiek ugunsgrēka dzēšana – kad ir noticis, tad tas ir noticis, un tad mēs pievēršamies.” (VSD7, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

“Diemžēl resursu trūkuma dēļ... Mēs par prevenciju domājam, bet mēs tālāk par domāšanu un plānošanu netiekam, jo mums pašvaldībā jau šobrīd arī ar esošajiem klientiem mūsu darbinieku skaits neatbilst likumā noteiktajam nepieciešamajam darbinieku skaitam.” (VSD19, sociālā darba speciālists Rīgas reģiona novadā)

Savukārt to preventīvo darbu, ko sociālais dienests veic, var iedalīt šādās kategorijās:

- Izglītošana vardarbības jautājumos, ja cilvēks nonācis sociālā dienesta redzeslokā saistībā ar citu jautājumu;
- Apsekošanas vizītes, ko veic policija, bet palīdz sagatavot sociālais dienests;
- Izglītojošās un atbalsta grupas vecākiem;
- Informatīvās kampaņas un sabiedrības izglītošana;
- Pasākumi bērniem un jauniešiem.

Turpinājumā par katru no minētajiem aspektiem detalizētāk. Tātad – viens no preventīvā darba veidiem, kas bieži izskan sociālo dienestu speciālistu teiktajā, ir saistībā ar citiem jautājumiem redzeslokā nonākušo cilvēku vai ģimeņu izglītošana un informēšana par vardarbības riskiem un veidiem, kā arī iespējām vērsties pēc palīdzības. Trešā daļa sociālo darbinieku atzīst, ka veic šāda veida preventīvo darbu.

“Par prevenci mēs runājam tikai tajos gadījumos, kad ģimene ir nonākusi ar kādu citu grūtību mūsu redzeslokā, un mēs esam sadarbības laikā novērojuši, ka pastāv kaut kāds iespējams vardarbības moments vai kaut kā ieskicējas tas, ka tur varētu būt grūtības.” (VSD19, sociālā darba speciālists Rīgas reģiona novadā)

“Parasti ir tā, ka es konsultācijās ar bērniem, kur, piemēram, nav runa par vardarbību, bet vienkārši konsultācijas, – es cenšos izglītēt šajā jautājumā. Ko var darīt, ko nevar darīt, kā rīkoties, ja kāds tev dara pāri, gan par ģermeņa robežām, gan emocionālo vardarbību.” (VSD27, sociālā darba speciālists Rīgas reģiona novadā)

Vēl viens preventīvais pasākums, kas vērsti uz tām ģimenēm, kas jau atrodas sociālā dienesta redzeslokā, ir apsekošanas dzīvesvietā. Vairāku pašvaldību gadījumā sociālie dienesti mēdz veikt ģimeņu apsekošanas dzīvesvietās, braucot kopā ar pašvaldības policiju vai arī sūtot policiju vienu pašu veikt reidus.

“Mums ir sadalījums – augsta riska ģimenes. Pie krīžu ģimenēm sestdienās, svētdienās mēs sūtam pašvaldības policiju. Katru nedēļu mēs uztaisām sarakstu, lai vardarbības gadījumi mazinātos.” (VSD5, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

“[...] Policijas reidi, ja mums ir aizdomas, ka kādā ģimenē varētu kaut kas notikt, tad mēs vienojamies ar pašvaldības policiju, ka viņi iekļauj mūsu ģimenes reidos un paseko līdzī. Bet tās ir ģimenes, par kurām mums jau ir pamatotas aizdomas.” (VSD11, sociālā darba speciālists Kurzemes reģiona novadā)

Vairāk nekā puse intervēto sociālo darbinieku savā sociālajā dienestā organizē izglītojošās un atbalsta grupas pieaugušajiem. Darbinieki intervijās skaidro, kā šādas grupas nodar emociionālās inteliģences attīstīšanai – iemācīties regulēt savas emocijas, komunicēt ar ģimenes locekļiem, risināt konfliktus u.tml. Vecākiem tiek stāstīts arī par bērna konkrētajam vecumposmam raksturīgo, un, piemēram, grūtībām vai riskiem, kas var rasties pusaudža vecumā. Visbiežāk tās ir mācību programmas “Bērna emociionāla audzināšana” (BEA) un “Ceļvedis, audzinot pusaudzi” (CAP), taču ir arī citas.

“Sociālais dienests nodrošina šīs nodarbības – BEA, CAP, “Cienošā komunikācija”, “Sargeņģelis”, “Bez pēriena” un dažādi tādi.” (VSD26, sociālā darba speciālists Kurzemes reģiona novadā)

“Sociālais dienests rīko grupas vecākiem, vecāku lomas stiprinošas grupas, kuras izsludina izglītības iestādēs. Izglītības iestādes informē savus vecākus. Grupas ir dažādas, ir gan atbalsta grupas, gan arī izglītojošās grupas. Un tad jau šīs vardarbības tēmas gan pret bērnu, gan pieaugušo starpā, viņas vienmēr tiek iekļautas. Atpazīt vardarbības veidus, disfunkcionālas attiecības pieaugušo starpā.” (VSD5, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

Atsevišķos gadījumos norisinās arī atbalsta grupas bērniem un pusaudžiem, kas tiek rīkotas atsevišķi no vecākiem. Vienas pašvaldības gadījumā tika stāstīts, ka BAC projekta ietvaros organizēja grupas gan vecākiem, gan pusaudžiem.

“Mums vasarā bija nodarbības. Organizēja no [pilsētas nosaukums] puses kaut kāds mācību centrs. Pusaudžu aplis. Bija bērniem un vecākiem atsevišķi. Izglītoja par attiecībām, komunikāciju, vardarbību, par visu pārējo, kur varēja iet, un 12 nodarbībās ar viņiem strādāja psihologi.” (VSD6, sociālā darba speciālists Vidzemes reģiona novadā)

Vairāki Latvijas sociālie dienesti arī preventīvo nolūkos nodarbojas ar sabiedrības izglītošanu un informatīvajām kampaņām, aicinot cilvēkus ziņot, ja viņi redz kādas vardarbības izpausmes vai viņiem ir aizdomas par vardarbību.

“Mēs ik pa laikam novada avīzē aicinām nebūt vienaldzīgiem, stāstām, ka iedzīvotājiem ir iespēja saņemt atbalstu sociālajā dienestā.” (GCP_2_2, sociālā darba speciālists Kurzemes reģiona novadā)

“Mums ir bērnu tiesību aizsardzības grupā izstrādāts preventīvais plāns. [...] Mums tur ir iekļauts punkts par sabiedrības izglītošanu, bukletu veidā vai kaut kā citādi izplatot informāciju, kā atpazīt, kā rīkoties apkārtējiem cilvēkiem, ja viņi kaut ko saskata.” (VSD6, sociālā darba speciālists Vidzemes reģiona novadā)

Sociālā darba speciālisti stāsta par dažādiem pasākumiem bērniem un jauniešiem, kā arī izglītošanu skolās kā preventīvo darbu. Tas iekļauj bērnu nometnes, bērnu un jauniešu centru iesaisti un rīkotos pasākumus, izglītošanu izglītības iestādēs, ko veic policija vai kādas nevalstiskās organizācijas, kas vada nodarbības, kā, piemēram, “Centrs Dardedze”.

“Tāpat mēs arī darbojamies ar pašiem jauniešiem. Tas notiek salīdzinoši mazāk, nekā tas bija pirms administratīvi teritoriālās reformas. Tad mums bija 120 bērni nometnē pa vasaru, jaunieši mācījās dzīves vērtības. Tagad mums ir 40 bērni. Mācāmies saprast gan sevi, gan savas emocijas, un tās vērtības sakārtot. Tas ir preventīvais darbs tur, kur nekas vēl nav noticis. Mēs uzlabojam ar viņiem attiecības, un viņi paši savā starpā. Mēģina saskatīt no kā izvairīties.” (VSD2, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

“Preventīvais pasākums mums ir arī bērnu un jauniešu dienas centrā. Tur meitenes rīko dažādas aktivitātes, par vardarbību skolā, par vardarbības atpazīšanu. Dažādas filmas skatās, jo pusaudži nāk, un viņi arī stāsta par savām problēmām, arī par to, ko viņi piedzīvo skolā. Mēs viņiem arī piedāvājam dažādus resursus internetā, kas ir pieejami, kas varētu viņus darīt izglītotākus, kas varētu ļaut viņiem pašiem sev palīdzēt. Mums ir arī pusaudžu resursu centrs.” (VSD13, sociālā darba speciālists Latgales reģiona novadā)

“Preventīvais darbs vēl ir tad, kad policija mums braukā pa izglītības iestādēm un stāsta par vardarbības veidiem. Tad vēl ir no “Dardedzes”, ka viņi novada nodarbības. Līdzīgi kā “STOP 4-7”. Tieši bērniem par seksuālo vardarbību, kā atpazīt, kā izvairīties. Tur varēja pieteikties jebkuri, kas gribēja.” (VSD6, sociālā darba speciālists Vidzemes reģiona novadā)

Arī fokusa grupu diskusijās sociālo dienestu pārstāvji stāstīja par savu preventīvo darbu ar skolām, kas izpaužas kā izglītības iestāžu vadības, pedagogu un atbalsta personāla, piemēram, sociālo pedagogu informēšana.

“Ja runājam par preventīvo darbu, tad gribu teikt, ka gadu no gada, kad skolēniem sākas 1. septembris un jāsāk mācīties, tad sociālais dienests arī sāk nodarboties ar preventīvo darbu. Ģimenisti dodas uz skolām, un, sarunā ar skolotājiem, ar sociālajiem pedagogiem izrunā aktualitātes. [...] Izrunājam, kādi ir viņu algoritmi un kādi ir mūsu. Norādām, ka, ja viņi kaut ko pamana, bet nav pārliecināti, tad būtu labi, ja mums par to laicīgāk ziņotu un nenonāktu līdz kādām smagākām situācijām. Tā ir mūsu preventīvais darbs no sociālā dienesta puses. Nupat runājam arī ar pirmskolas izglītības iestāžu vadītājiem. Arī tur jau sākas, parādās.” (FGD_Vidzemes reģions)

Sociālo dienestu pārstāvji ir arī informēti par dažādām programmām, kas tiek īstenotas skolās un pirmskolās. Tiek minētas tādas programmas kā KiVa⁴⁰, EMU⁴¹ un “STOP 4-7”⁴². Ir novadi, kur sadarbība ar skolām, tajā skaitā, ar skolu sociālajiem pedagogiem tiek vērtēta kā ļoti laba tieši prevences jomā, bet ne tikai:

“Mums ir prevences plāns seksuālās vardarbības mazināšanai bērniem. Tas skar dažādus līmeņus, un šobrīd mums ir arī programmas bērnodārzā. Mēs izmantojam vecāku atbalsta grupas, piemēram, BEA, CAP, kas sniedz informāciju un zināšanas vecākiem – gan attiecību, gan bērnu audzināšanas jautājumos. Skolās darbojas gan KiVa, gan EMU. Arī “STOP 4-7”. Tad mēs regulāri tiekamies starpinstiūciju sanāksmēs, dažādās teritorijās, kur mēs ar atbalsta personālu un citiem speciālistiem no citām institūcijām savlaicīgi cenšamies uzzināt, kādas grūtības un kādas problemātikas ir šajās teritorijās. Sadarbība ar sociālajiem pedagogiem mums ir ļoti cieša.” (FGD_ Vidzemes reģions)

Kopumā, redzams, ka trešā daļa sociālā darba speciālistu savu pašvaldību sociālajos dienestos preventīvo darbu neveic galvenokārt darbinieku un laika resursu trūkuma dēļ. Visizplatītākā preventīvā darba forma, ko veic vairāk nekā puse intervēto sociālā darba speciālistu, ir atbalsta un izglītojošās grupas vecākiem, kur pieaugušie var apgūt dažādas ar emocionālo inteliģenci un bērnu audzināšanu saistītas prasmes. Daļa sociālo dienestu darbinieku par preventīvo darbu uzskata cilvēku informēšanu un izglītošanu vardarbības jautājumos, ja viņš ir nonācis sociālā dienesta redzeslokā saistībā ar kādu citu jautājumu. Vēl norisinās dažādi izglītošanas pasākumi bērniem un jauniešiem, gan izglītības iestādēs, gan ārpus tās. Salīdzinoši maz izplatītas ir ģimeņu apsekošanas vizītes un informatīvās kampaņas.

11.2.2. Sociālā darba speciālistu skatījums par veicamajiem preventīvajiem pasākumiem

Vaicājot sociālā dienesta darbiniekiem, kas būtu jādara, lai mazinātu vardarbības izplatību un kādiem būtu jābūt preventīvajiem pasākumiem, iezīmējas šādi galvenie preventīvā darba virzieni:

- 1) Sabiedrības informēšanas un izglītošanas kampaņas;
- 2) Atbalsta grupu rīkošana;
- 3) Bērnu izglītošana skolā;

⁴⁰ KiVa ir pētījumos un pierādījumos balstīta antibulginga programma, kas ir izstrādāta Turku Universitātē ar Somijas Izglītības un kultūras ministrijas finansējumu. KiVa mērķis ir novērst bulingu un efektīvi risināt bulinga gadījumus, tās trīs galvenie elementi ir: profilakse, intervence un monitorings. Latvijā darbojas, sākot ar 2023. gadu, kopumā tajā ir iesaistītas vismaz 176 skolas. Avots: <https://latvia.kivaprogram.net/what-is-kiva/>

⁴¹ EMU atbalsta programma ir viens no risinājums, kas ļauj sekot līdzi bērnu emocionālajām vajadzībām skolā un saprast, vai bērns emocionāli šobrīd spēj pilnvērtīgi iesaistīties mācību procesā. Lai uzlabotu izglītības vidi un sasniegtos rezultātus, ir izveidots monitoringa un vadības instruments EMU, kas ļauj skolās un pašvaldības līmenī iegūt datus par to, kā skola veido atbalstošu mācību vidi. Avots: <https://skolas.emu.lv/emu-vadibas-un-monitoringa-sistemas-peejas-apraktsemu-peeja-un-pa/>

⁴² Programmas “STOP 4-7” mērķis ir mazināt bērnu problemātisko uzvedību, mācot vecākus pielietot pozitīvās audzināšanas principus (Ministru kabinets, 2023). Tā ir multimodāla programma, kur vienlaikus atsevišķās grupās strādā gan ar bērnu, gan vecākiem, gan skolotājiem, un paredzēta 4 līdz 7 gadus veciem bērniem ar uzvedības problēmām, piemēram, gadījumiem, kad bērns bieži ir dusmīgs, viegli aizkaitināms, zaudē savaldīšanos, ātri apvainojas, uzvedas izaicinoši (strīdas, ignorē noteikumus, kaitina un vaino citus utt., ir agresīvs (sit, sper, kaujas, met/plēš mantas utt.). Avots: Ministru kabinets (2023). Programma “STOP 4-7”. 01.06.2023. <https://www.mk.gov.lv/lv/programma-stop-4-7>.

Nepieciešamība informēt sabiedrību un rīkot izglītošanas kampaņas sociālo dienestu speciālistu vērtējumā ir viens no nozīmīgākajiem preventīvā darba virzieniem, jo, viņuprāt, ir jāstrādā uz to, lai sabiedrībā mazinātu toleranci pret vardarbību, kā arī aicinātu sabiedrību aktīvāk ziņot par novēroto vardarbību, kā arī izglītotu to par vardarbības veidiem.

“Kopumā ir svarīgi veicināt sabiedrības izpratni, ka vardarbība nav tikai privāta lieta, jo tas skar visu sabiedrību kopumā.” (VSD3, sociālā darba speciālists Latgales reģiona novadā)

“Tas, kas jau ir arī masu medijos – runāt par vardarbības gadījumiem. Lai cilvēkiem būtu plašāka informācija, dažādot – ka ne tikai sišana ir vardarbība, bet arī pārējais. Informatīvās kampaņas. [...] Es domāju, ka tas varētu būt valstiskā līmenī. Arī NVO varētu uztaisīt [kampaņu], bet tam vajadzētu būt valsts interesēs.” (VSD12, sociālā darba speciālists Rīgas reģiona novadā)

“Informācijas sniegšana savlaicīgi, sabiedrības informēšana – ka arī līdzilvēkiem ir jāziņo iestādēm, ja viņi dzird, piemēram, ka blakus ģimenē kaut kas notiek. Jo mēs nevaram būt klāt visu laiku tai ģimenei, bet jābūt sabiedrības informēšanai.” (VSD16, sociālā darba speciālists Latgales reģiona novadā)

Pēc sociālo dienestu darbinieku domām šādas kampaņas būtu jāveic plašsaziņas līdzekļos – televīzijā, radio, presē, internetā. Vienā gadījumā sociālā darba speciālists uzsver, ka svarīgi būtu arī veidot dažādus pasākumus klātienē, piemēram, tādās sabiedriskās vietās kā bibliotēka, pie tam ne tikai Rīgā, bet arī reģionos. Vēl kāds speciālists izceļ nepieciešamību izglītojošajās kampaņās uzrunāt tieši no vardarbības cietušās personas, lai tās pašas vērstos pēc palīdzības.

“Tomēr varētu ne tikai kampaņas par to, ka cilvēkam ir jāstāsta, ka viņš redz vardarbību, bet arī kampaņas par to, ka nebaidies pats vērsties, ja tu esi cietis vardarbībā un ka tu vari saņemt atbalstu, un tas atbalsts būs bez maksas, un tev palīdzēs, un tur būs profesionāļi pretī. Bieži ir tā, ka, jā, tie cilvēki sadzirdēja, ka vajag ziņot, un viņi ziņo par saviem kaimiņiem, bet, ejot pie tā cilvēka, kurš ir cietis vardarbībā, viņš neko negrib, jo viņš baidās. Saka, ka nekas taču nemainīsies.” (VSD20, sociālā darba speciālists Rīgas reģiona novadā)

Daļa sociālā darba speciālistu uzskata, ka vajadzētu vairāk nodrošināt atbalsta un izglītojošās grupas vecākiem. Nozīmīgi uzsvērt, ka šādas grupas vecākiem ir viens no galvenajiem preventīvā darba pasākumiem, ko sociālie dienesti jau veic. Vairāk nekā puse sociālā darba speciālistu atzina, ka rīko šādas grupas savā pašvaldībā. Taču, domājot par vēlamiem nākotnes preventīvajiem pasākumiem, atsevišķos gadījumos intervējamie akcentē, ka vecāku izglītošana ir nepieciešama vēl pirms bērna piedzimšanas, lai vecāks varētu apgūt audzināšanas prasmes.

“Es domāju, ka ļoti noderīgi ir tiem vecākiem, kuri gaida bērnu, izglītojošās nodarbības. Kamēr bērns vēl nav piedzimis, lai vecāki jau aizdomātos, kā audzināt bērnu.” (VSD27, sociālā darba speciālists Rīgas reģiona novadā)

Šis laika posms tiek norādīts kā īpaši atbilstošs, jo vecākam ir pirmsdzemdību atvaļinājums un ir vairāk laika pievērsties audzināšanas prasmju apguvei.

“Es domāju, ka tas būtu vairāk citu sfēru lauciņā. Piemēram, kā es minēju – pie vecmātēm, kamēr tas bērniņš vēl aug puncī, tad jau būtu jāsāk strādāt ar šo. [...] Mēs saskaramies ikdienā, ka vecāki strādā un nevar tikt [uz vecāku nodarbībām], un šis ir vienkārši ideāls posms, kad vecāks ir gaidībās, un viņam ir pirmsdzemdību atvaļinājums. Tur var iekļauties un izpausties,

lai apgūtu šīs zināšanas. Ne tikai kā elpot, kā piedzemdēt, bet arī kā parūpēties par bērniņu.” (VSD26, sociālā darba speciālists Kurzemes reģiona novadā)

Savukārt vienā gadījumā tiek pausta ideja par pienākumu iziet BEA kursus ne tikai vecākiem, bet arī visiem pirmsskolas iestādēs strādājošajiem pedagogiem.

“Domājot par prevenciju, ko es arī esmu minējusi savā pašvaldībā, patiesībā visiem pirmsskolas iestādēs strādājošajiem, vai tas ir audzinātājs vai skolotāja palīgs, pilnīgi visiem, būtu jāiziet BEA kursi. Tās ir desmit nodarbības. [...] Respektīvi, mūsu pašvaldībā pirmsskolas izglītības iestādes ir bez maksas. Vecāki nemaksā par dārziņu. Manuprāt, būtu labi, ja vecākiem būtu pienākums iziet BEA. Tev ir bērniņš, esi tik mīļš un izej BEA, ja gribi saņemt bez maksas dārziņu. Bet kur ir problēma? Mums jau nav cilvēku, kas šīs BEA grupas varētu tā nodrošināt visiem vecākiem. Bet es redzu, ka tā būtu valsts programma un valsts atbildīga rīcība pret saviem mazuļiem, kuri ir ienākuši ģimenēs.” (VSD24, sociālā darba speciālists valstspilsētā)

Konkrētas pašvaldības gadījumā tiek arī aktualizēta bērna monitorēšana no agrīna vecuma kā prevencijas pasākums. Nosakot obligātu vecumu, kad bērnam ir jāapmeklē bērnudārzs, viņš kļūst redzams plašākai sabiedrībai, kā arī bērnudārzs nodrošina viņam pietiekamu un atbilstošu zināšanu līmeni. Tādējādi bērnam nerodas lieks stress un potenciāli uzvedības traucējumi, kā arī bērna redzamība sabiedrībā palielina intervences iespēju, ja ģimenē ir kādas problēmas.

“Manuprāt, lai mazinātu vardarbību ģimenē, nepieciešams darbs no bērna agrīnā vecuma, veicinot ģimenes iesaistīšanos dažādās aktivitātēs (atbalsta un tematiskās grupas). [...] Savā profesionālajā darbībā esmu novērojusi, ka vardarbība pret bērnu tiek īstenota, nenodrošinot bērna apmeklējumus pirmsskolas izglītības iestādē. Būtu nepieciešams noteikt, ka bērnam izglītības iestāde obligāti jāapmeklē jau no 3 līdz 4 gadu vecuma vai arī, ja objektīvu iemeslu dēļ bērns nevar apmeklēt izglītības iestādi, tad vecāka pienākums ir bērnam nodrošināt mājniecību atbilstoši vecumam. Reālā situācija ir tāda, ka līdz 5 gadu vecumam bērns izglītības iestādi apmeklē neregulāri, jo nav obligātā, un, ierodoties izglītības iestādē, bērna attīstība nav atbilstoša viņa vecumam attiecībā pret bērniem, kas izglītības iestādi apmeklē regulāri no 3 gadu vecuma. Bērns ir pakļauts liелam stresam, zināšanu līmenis ir nepietiekams.” (VSD4, sociālā darba speciālists Kurzemes reģiona novadā)

Daļa sociālo dienestu speciālistu aktualizē nepieciešamību izglītēt bērnus skolās un bērnudārzos. Viņuprāt, bērnu vecumposms ir īpaši nozīmīgs, lai neatražotu vardarbību tālāk. Kā atzīmē vairāki sociālie darbinieki, tad bieži vardarbība ģimenē tiek pārmantota paaudzēs, un vardarbības veicēji paši ir arī no vardarbības cietušie. Tiek akcentēta nepieciešamība gan izglītēt bērnus par emociju regulēšanu un cieņpilnu komunikāciju kopumā, gan arī tieši par vardarbību – kas tā ir, kādi ir vardarbības veidi.

“Pats pamats ir skolas, vispārējā jaunatnes sagatavotība. Tas būtu jādara IZM, LM kopdarbojoties. Tas, kas tagad notiek skolās ar visiem nežēlīgajiem gadījumiem... Nenotiks tā, ka viņi kļūs pieauguši un būs iemācījušies regulēt savas emocijas un uzvedīsies kā balti jēriņi. Vardarbība ir redzama jau jauniešos. Skolās ir taču sociālās zinības, to ietvaros varētu vairāk skaidrot dažādas pašregulācijas, kaut kādus psiholoģijas pamatus, emociju savaldīšanu un jūtu refleksiju.” (VSD8, sociālā darba speciālists Zemgales reģiona novadā)

“Preventīvajiem pasākumiem jau vajadzētu būt skolā jauniešiem. Pirmkārt, lai sievietes, mūsu topošās māmiņas, nenonāktu tādās situācijās. Arī ar bērniem – kaut kādas lietas, kas nav

pieņemamas; atpazīt to vardarbību. Arī sabiedrībā vairāk.” (VSD10, sociālā darba speciālists Vidzemes reģiona novadā)

Attiecībā uz to, kam būtu jāveic vai jāpārtrauc preventīvā darba pasākumi, iezīmējas šādas atbildes: ārstniecības iestādes, izglītības iestādes, Izglītības ministrija, Labklājības ministrija, novada koordinators.

Piemēram, vienā intervijā tiek akcentēta izglītības iestāžu loma, skaidrojot, ka tieši tur darbiniekiem ir visbiežākā saskarsme ar bērnu. Līdzīgi tiek arī pamatota ārstniecības iestāžu loma vardarbības novēršanā un savlaicīgā atpazīšanā.

“Man gribētos, lai to veic izglītības iestāde, jo mēs tos cilvēkus tikai redzam, kad viņi nonāk mūsu redzeslokā [...] Izglītības iestādes redz bērnu lielāko dienas daļu. Viņi var novērot bērnu uzvedību, kā viņi savstarpēji komunicē. Skolai vajadzētu ar to strādāt, kaut vai mācību stundās par to jārunā, reālas darbības un paņēmieni, lai neaizietu līdz vardarbībai.” (VSD17, sociālā darba speciālists Vidzemes reģiona novadā)

“Ārstniecības iestādēm vairāk iedziļināties un vērot pacientu, kas atnāk. Ja mēs runājam par seksuālo vardarbību, tur noteikti katram veicējam apakšā ir psihiatrija, kas ne vienmēr tiek atpazīta. Tas vairāk ir ģimenes ārstu lauciņš. [...] Savlaicīgi ir jāuzsāk psihiskās veselības terapija, medikamentu lietošana un kaut kādi pakalpojumi.” (GCP_6_2, sociālā darba speciālists Vidzemes reģiona novadā)

Vienā no intervijām sociālā dienesta speciālists norāda, ka, viņaprāt, ar preventīvo darbu būtu jānodarbojas bērnu tiesību aizsardzības novada koordinators, kas būtu speciālists, kas nav piesaistīts nevienai konkrētai institūcijai un koordinē novadā dažādus bērnu tiesību aizsardzības jautājumus, tajā skaitā, preventīvā darba plānošanu. Jāatzīmē, ka šobrīd Latvijas pašvaldībās nav tādu bērnu tiesību aizsardzības koordinatoru, bet tas bija sociālā darba speciālista priekšlikums, kā uzlabot preventīvā darba koordināciju bērnu tiesību aizsardzības nodrošināšanai.

“Kas to darītu, kas veiktu? Ja mēs tā modelējam, tad tas būtu šis te novadu koordinators, kas arī redzētu, kurai institūcijai kas, kā. Lai nesanāk bieži vien, būsīm godīgi, tāda bumbulēšanās. Lai nav no vienas institūcijas otrā, tad apiet riņķī, atnāk atkal atpakaļ kaut kāda informācija.” (VSD10, sociālā darba speciālists Vidzemes reģiona novadā)

11.3. Bāriņtiesu pārstāvju viedokļi par preventīvo darbu

11.3.1. Preventīvā darba prakses bāriņtiesās

Uz jautājumu, vai bāriņtiesās tiek strādāts tikai ar jau notikušas vardarbības gadījumu lietām, vai arī notiek kāds preventīvais darbs, vairāk nekā trešdaļa bāriņtiesu pārstāvju atzīst, ka preventīvo darbu neveic vai arī uzskata, ka tas nav bāriņtiesas kompetencē. Galvenie minētie iemesli – preventīvais darbs ir sociālā dienesta kompetencē, bāriņtiesa ir lēmēj institūcija.

“Preventīvais darbs būtu vairāk attiecināms uz sociālo dienestu, uz pakalpojumu sniedzēju.” (VBT12, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

“Bāriņtiesas lomu es tajā nesaskatu, jo mēs esam lemjoša iestāde. Metodiski to darīt un vēl lemt pēc tam – tas īsti neiet kopā.” (VBT27, bāriņtiesas pārstāvis Vidzemes reģiona novadā)

“Mēs neesam tie, kas sniedz atbalstu, jo sociālais dienests var sniegt atbalstu. Mēs preventīvi varam strādāt, ierosinot lietu, ja redzam, ka tur ir. Skaidrojot vecāku pienākumus. Tas ir mūsu preventīvais darbs. Tad, kad saņemam informāciju, ka ir bijusi vardarbība, to jau mēs vērtējam, vai bērns ir drošībā, vai viņš nekavējoties ir jānošķir no ģimenes, vai mēs ierosinām lietu, dodam laiku. Vecāks zina, ka viņam ir tā lieta, ka viņam var pārtraukt aizgādības tiesības, un bērns var tikt izņemts no ģimenes. Līdz ar to viņš var būt motivēts iet un sadarboties ar sociālo dienestu.” (VBT1, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona valstspilsētā)

Vienā no intervijām ar bāriņtiesas pārstāvjiem tieši laika trūkums ir minēts kā iemesls, kāpēc preventīvo darbu neizdodas veikt.

“Preventīvi – mums nepietiek laika, nekā... Ir publiskā telpa, kurā mēs varam, piemēram, ja ir jāsniedz kāda intervija.” (VBT9, bāriņtiesas pārstāvis Vidzemes reģiona novadā)

Tajā pašā laikā vairāk nekā puse bāriņtiesu pārstāvju norāda, ka veic preventīvo darbu saistībā ar izglītošanu vardarbības jautājumos. Tas tiek darīts ar vecākiem vai ģimenēm, kuras ir nonākušas bāriņtiesas redzeslokā saistībā ar kādiem citiem jautājumiem, piemēram, bērnam skolā ir uzvedības problēmas vai viņš daudz kavē skolu, kas var norādīt uz potenciālām problēmām arī ģimenē.

“Tad, kad bāriņtiesa piedalās kādā sarunā ar ģimeni, kur nav vardarbības gadījums, bet ir, teiksim, stundu kavēšana bērnam. [...] Tātad tur varētu būt kāda problēma ģimenē. Tad mēs sākam tirpināt to ģimeni. Es uzskatu, ka tas ir preventīvais darbs, jo bērns pirmais signalizē, ka viņš neiet uz skolu, viņš kavē, viņš klaiņo, tātad kaut kas ir ģimenē. Un tad mēs sākam preventīvi to ģimeni skatīties, un tad mums iznāk arī problēma, kuru mēs varbūt varam jau nodzēst pirmajā stadijā.” (VBT7, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

“Ja mums skola paziņo, ka ir aizdomas, ka varbūt pret bērnu ir vardarbība... Varbūt bērna uzvedība par to liecina. Tad mēs uzreiz iesaistāmies, mēs negaidām, kad kaut kas notiks. Varbūt tas bērns drusku ir vardarbīgs pret vienaudžiem, viņš nevar sevi savaldīt, kas var liecināt, ka kaut kas nav kārtībā. Mēs piesaistām psihologu un veicam ģimenes izpēti. Ja mēs konstatējam, ka ir nepieciešama palīdzība, tad mēs sūtam uz sociālo dienestu, lai viņi palīdz. Mūsu sociālais dienests organizē arī BEA, un, ja sociālais dienests saprot, ka viņi īsti netiek galā, tad jau tālāk meklējam Skalbes vai jauniešu resursu centru.” (VBT25, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

Bāriņtiesu darbinieki vecākus informē par novadā pieejamajiem pakalpojumiem un speciālistiem – galvenokārt, sociālo darbinieku un psihologu. Vecākam tiek izstāstīts par vardarbības veidiem un sekām, kā atpazīt riskus, kur vērsties pēc palīdzības, kādi palīdzoši mehānismi ir pieejami.

“Mēs ar visiem vecākiem, aizbildņiem, kas šeit ierodas, runājam pat tad, ja lieta vēl nav ierosināta. Piemēram, kad ir kaut kādas domstarpības ar bērnu. Ir nopietna saruna par to, ka vardarbība nav pieļaujama un kā tā izpaužas. Kaut vai sākot ar smēķēšanu mājās.” (VBT15, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona valstspilsētā)

“Redziet, principā mūsu darbs vairāk ir tad, kad tā ģimene vai vecāks jau nonāk mūsu redzeslokā. Protams, dažreiz nonāk mūsu redzeslokā ne par vardarbību, bet pavisam par kaut kādām citām lietām, un tad gan mēs viņam piedāvājam psihologa atbalstu, sociālā darbinieka atbalstu, lai viņš uzlabotu savas zināšanas, prasmes bērnu audzināšanas jautājumos. Tad ar

viņiem psihologs runā par tiem gadījumiem. Mēs pārrunās arī runājam par to, kā mazināt, kā rūpēties par savu emocionālo stāvokli kā vecākam. Ja tev ir trauksme vai kas varētu izraisīt, teiksim, to vardarbības gadījumu, ka tev ir iespēja griezties pie psihologa, pie sociālā darbinieka, atnākt pie mums.” (VBT20, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

“95% mēs strādājam ar notikušiem gadījumiem [...], bet ir kaut kāds mazais procentiņš, piemēram, ir strīdnieku lieta. Tad, lai viņi viens pret otru neveiktu vardarbību, mēs esam stāstījuši, ka bērna klātbūtnē izturēties nievājoši pret tēvu vai māti arī ir vardarbība. Stāstam, ka katrai no pusēm ir iespēja piemērot aizsardzību pret vardarbību, ja tas jau aizskar viņu intereses un tiesības.” (VBT27, bāriņtiesas pārstāvis Vidzemes reģiona novadā)

Apkopojot dažādās bāriņtiesu intervijās sacīto, var norādīt, ka, pamanot kādu risku ģimenē, bāriņtiesas informē par pieejamajiem pakalpojumiem un viņi norāda uz šādiem: sociālā darbinieka konsultācijas, psihologa konsultācijas, mediācijas pakalpojumi, iespējas apmeklēt izglītojošās un atbalsta grupas un pagaidu aizsardzības pret vardarbību piemērošana. Vienā no intervijām tiek stāstīts arī par preventīvo darbu gadījumos, kad bāriņtiesa ir uzzinājusi, ka kāda sieviete ar bērniem ir uzsākusi attiecības ar jaunu partneri, kuram ir sodāmība par vardarbīgu uzvedību.

“Tad, ja ir kaut kādi gadījumi, kur mums ir zināms, ka sieviete uzsāk attiecības ar vīrieti, kurš ir bijis vardarbīgs, tad mēs par to runājam. Ir bijuši tādi gadījumi, kad preventīvi par to runājam. Protams, 99% gadījumu tas ir pilnīgi bezjēdzīgi, jo neviens jau netic, ka tā notiks ar viņu.” (VBT13, bāriņtiesas pārstāvis Kurzemes reģiona novadā)

Vardarbības prevencei bāriņtiesas veic vai organizē ģimenes apsekojumus dzīvesvietās, izbraukumos sadarbojoties ar sociālo dienestu un policiju. Dzīves apstākļu pārbaudes notiek gan ģimenēs, kur pastāv kādi potenciāli vardarbības riski, gan arī audžuģimenēs, lai pārliecinātos par dzīves apstākļu atbilstību.

“Preventīvais darbs – sadarbībā ar sociālo dienestu mēs braucam apsekojumā. Mums ir tādi reidi, kur braucam arī ar pašvaldības policiju, Valsts policiju. Braucam nebrīdinot ģimenes, kur mums ir aizdomas, ka tur ir alkohola lietošana vai vēl kaut kas. Mēs, piemēram, plānojam kādas četras vai piecas ģimenes. Kādreiz sanāk, ka varam tikai vienu ģimeni apsekot, jo tur ir problēmas. Mēs braucam arī ārpus darba laika, vakaros. Preventīvais darbs – neviens mums viņu...[nepasaka līdz galam], bet mēs vienalga darām.” (VBT26, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

“Mums ir aizbildnības uzraudzība, mums ir audžuģimeņu uzraudzība. Tātad reizi gadā braucot uz ģimenēm, braucot uz iestādēm pie bērniem, pārrunu veidā. Varbūt to varētu uzskatīt par prevenciju. Apsekošanas. Tā vārētu būt tā prevencija, ka mēs aizbraucam. Pārliecināties, kā bērns jūtas, kā viņš ir iejuties. Kādas ir ievietošanas iespējas, ja tā ir jauna ģimene. Mums reizi gadā kā minimums ir jāapseko.” (VBT31, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

Vienas pašvaldības gadījumā sociālā dienesta veiktais darbs ar ģimenēm tiek vērtēts kā neapmierinošs, tāpēc bāriņtiesas darbinieki regulāri dodas apsekojuma vizītēs.

“Mēs, bāriņtiesa, uz ģimenēm braucam ļoti regulāri, tā ka mēs zinām, ka mūsu dienesti dzīves apstākļu pārbaudes, piedodiet, veic kabinetos sarunā telefoniski ar klientu.” (VBT6, bāriņtiesas pārstāvis Vidzemes reģiona novadā)

Atsevišķos gadījumos notiek arī izglītības iestāžu darbinieku izglītošana vardarbības jautājumos, lai sekmētu vardarbības atpazīšanu un ziņošanu; bērnu un vecāku izglītošana; kā arī – sabiedrības informēšana plašsaziņas līdzekļos.

“Mēs arī braucām uz izglītības iestādēm, uz bērnudārziem. Ar skolotājiem un audzinātājiem runājam. Mums bija pat tādas kā izglītojošās pēcpusdienas par situācijām, kādas ir, un, ja ir pamats bērnudārzā vai izglītības iestādē, tad viņi vienkārši var ziņot. Aicinājām arī anonīmi ziņot. Ja ir šī situācija, tad lai tā mums ir zināma, lai mēs to varam pārķert ātrāk, nevis gaidīt, kad notiks jau tāds pavisam traks gadījums.” (VBT6, bāriņtiesas pārstāvis Vidzemes reģiona novadā)

“Tad, kad mūs skolas uzaicina, mēs ejam preventīvi un runājam par to. Ne vienmēr uzaicina, bet citreiz mēs paši uzprasāmies. Jā, ja ir kaut kādas situācijas. Tad, kad bērnu tiesību speciālists iet uz šīm klases sanāksmēm, tad mēs arī lūdzam vienmēr pievienoties sociālo dienestu. Tieši nodaļas ar ģimenēm un bērniem vadītāja piedalās, un viņa tad arī sniedz informāciju vecākiem, kāds atbalsts ir saņemams no sociālā dienesta. Tā arī ir preventīva saistība gan ar vecāku pienākumiem un tiesībām, gan ar šiem vardarbības gadījumiem.” (VBT7, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

Kopumā intervijas ar bāriņtiesu pārstāvjiem atklāj, ka trešā daļa intervēto bāriņtiesu pārstāvju preventīvo darbu neveic vai arī uzskata, ka tas nav bāriņtiesas kompetencē, drīzāk uzskatot to par sociālā dienesta uzdevumu un atbildību. Savukārt, to bāriņtiesu speciālistu vidū, kas stāsta par viņu veikto preventīvo darbu, visizplatītākā preventīvā darba forma ir ģimeņu izglītošana vardarbības jautājumos, ja ģimene nonākusi redzeslokā saistībā ar kādu citu jautājumu. Citi raksturotie preventīvā darba virzieni ir regulāras ģimeņu apsekošanas dzīvesvietā, kā arī izglītības iestāžu darbinieku izglītošanas pasākumi un bērnu un vecāku izglītošanas pasākumi.

11.3.2. Bāriņtiesas pārstāvju skatījums par veicamajiem preventīvajiem pasākumiem

Uz jautājumu, kas būtu jādara, lai mazinātu vardarbības izplatību un kādiem būtu jābūt vardarbības ģimenē preventīvajiem pasākumiem, bāriņtiesu pārstāvji padziļinātajās intervijās norāda uz šādiem darbības virzieniem:

- 1) Sabiedrības informēšanas un izglītošanas kampaņas;
- 2) Bērnu izglītošana skolā;
- 3) Atbalsta grupu rīkošana.

Liela daļa intervēto bāriņtiesu pārstāvju uzskata, ka vardarbības mazināšanai būtu nepieciešama sabiedrības informēšana un izglītošanas kampaņas, kas varētu veicināt iedzīvotāju biežāku ziņošanu par vardarbību un mazinātu sabiedrības toleranci pret vardarbību. Bāriņtiesu pārstāvju vērtējumā informatīvās kampaņas varētu iekļaut rakstus internetā, informatīvus bukletus un pārraides televīzijā.

“Nebūsim vienaldzīgi, skatāmies, kas mums ir apkārt. Ja kāds pieaugušais agresīvi izturas pret bērnu (mutiski, fiziski), pievērs uzmanību, nodod ziņu! Kaut vai anonīmi. Nebaidīties ziņot. Bet, ja ir bail, tad paliec anonīms. Sevi arī ir jāpasargā.” (VBT31, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

“Sabiedrību jāizglīto vairāk, lai viņi, kaut ko redzot, nepaliek vienaldzīgi, lai viņi ziņo; lai viņi zina, kur ziņot, un tad varētu varbūt arī ātrāk iesaistīties, jo ir ļoti daudz gadījumu, kad cilvēki

vai nu baidās ziņot, vai uzskata, ka tā nav viņu darīšana, un viņi neiesaistās kaut kādā situācijā, kur viņi redz, ka ir pārkāptas bērnu tiesības vai notiek kaut kāda vardarbība pret bērnu.” (VBT8, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

“Es skatījos pētījumā, ka daudzi uzskata, ka pāršana ir okay. [..] Neignorēt, ja bērnam ir neraksturīgi miesas bojājumi, bet vecāks saka, ka bērns ir nokritis. Būt ļoti vērīgiem un to nekādā veidā nepieļaut. [..] No katras tējkannas ir jārunā, ka nedrīkst nevienam pieskarties, t.sk., arī pieaugušajiem savā starpā.” (VBT15, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Bāriņtiesu pārstāvji uzskata, ka šāda veida kampaņām būtu jāaptver gan plašāka sabiedrība, gan īpaši jāuzrunā tieši vecāki. Bāriņtiesu pārstāvji arī norāda uz tādu atbalsta grupu kā BEA un CAP nozīmi vardarbības mazināšanā.

“Manuprāt, visvairāk ir jāizglīto vecāki. Protams, arī aizbildņi un audžuģimenes. Aizbildņiem un audžuģimenēm ir apmācības, kas ir ļoti labi. Bet kā to vecāku sasniegt? Internetā jau ir viss kaut kas, bet vai lasa? Jā, protams, kaut kādi pasākumi. Manuprāt, par tiem pieskārieniem, ko bērns var atļaut. [..] Es domāju, ka skolās par to runā gan vecāku sapulcēs, gan klasēs. [..] Sociālajā dienestā mums jau ir vecāku apmācības.” (VBT23, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

“Pēc būtības tie varētu būt kaut vai tie paši bukleti. Viņi varētu būt pieejami izglītības iestādēs. Skaidrot, kas ir vardarbība, jo bieži cilvēki saskaras jau ar pašiem pamatiem, ka viņi nezina, kas ir vardarbība. Pieņemsim, emocionāla vardarbība: ja es bļāuju uz savu dzīves biedreni vai bērnu mammu vai sievu, tad tas jau nav nekas, tā ir mūsu tāda sarunvaloda, jo tas jau iet paaudžu paaudzēs. [..] Vairāk izglītot vecākus. [..] Saprast, kas tad īsti ir tā vardarbība, un kaut vai elementāri, ierakstot no bērnu aizsardzības tiesību likuma šos pantus un definīcijas. Tos pašus pirmos pantus, kas ir emocionāla, fiziska un seksuāla vardarbība.” (VBT23, bāriņtiesas pārstāvis Vidzemes reģiona novadā)

Bāriņtiesas pārstāvju ieskatā ļoti nozīmīga auditorija attiecībā uz preventīvo darbu vardarbības mazināšanā ir bērni. Tāpat kā sociālo dienestu speciālisti, arī daļa bāriņtiesu pārstāvju uzskata, ka vardarbības pieredze nereti tiek pārmantota un nodota tālāk paaudzēs, tāpēc nozīmīgi ir izglītot tieši bērnus, lai pārtrauktu šo vardarbības ciklu, iemācot viņiem, kas ir vardarbība un kā to atpazīt. Saskaņā ar bāriņtiesu pārstāvju viedokli bērni ir jāizglīto izglītības iestādēs – skolās un bērnudārzos.

“Mēs ļoti bieži dzirdam, ka vecāki saka: “Nekas, es to piedzīvoju, mani sita mans tēvs, bija vardarbīgs, kur ir problēma? Es taču uzaugu normāls cilvēks”. Viņi to visu attaisno un uzskata par normu. Šobrīd joprojām tāda sabiedrības daļa mums ir, kura turpina tādas negatīvas tradīcijas savā ģimenē, un tur ir tik daudz aspektu pie kā strādāt.” (VBT20, bāriņtiesas pārstāvis Latgales reģiona novadā)

“Man liekas, ka ir jāsāk no paša sākuma. Bērnus jāsāk izglītot jau no bērnudārza, lai arī skolā viņš tiek izglītots par visām iespējamām vardarbībām, kā to izslēgt, kā vienam pret otru nebūt vardarbīgam. Lai nākošā paaudze jau būtu mazāk vardarbīga.” (VBT4, bāriņtiesas pārstāvis valstspilsētā)

Tiek īpaši izcelta nepieciešamība izglītot bērnus par seksuālo izmantošanu, lai viņi spētu atpazīt seksuālās izmantošanas situācijas un zinātu, kur un kā vērsties pēc palīdzības. “Centra

Dardedze” rīkotā “Džimbās drošības soļu programma”⁴³ tiek minēta kā labais piemērs, kas jau tikusi īstenota izglītības iestādēs.

“Es domāju, ka preventīvi pasākumi būtu jāievieš pašās izglītības iestādēs, jau no mazotnes strādājot. Viens no preventīvajiem pasākumiem ir “Džimbās skola”, kas ļoti labi pirmskolas bērniem parāda, kā atpazīt šīs situācijas un kā viņiem rīkoties, lai to nepieļautu. Noteikti arī dalot pa vecuma grupām. Es teiktu, ka nekas nav tik spēcīgs kā informācija.” (VBT10, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

“Vairāk šīs programmas skolai, apmācības, “Džimbās skolu” jau bērnudārzniekiem. [...] Lai bērni paliek izglītotāki par šīm lietām, par atļautajiem, neatļautajiem pieskārieniem, un ka viņš zina, ka viņš var iet pie skolotāja. Tas ir labi pēdējos gados, ka bērni vairāk izprot, un viņi paziņo.” (VBT28, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

Atbalsta un tematiskās grupas vecākiem bāriņtiesu speciālisti arī uzskata par nozīmīgu un nepieciešamu preventīvā darba virzienu.

“Preventīvo darbu, kas novērstu vardarbību jau saknē. Atbalsta grupas. Arī par audzināšanas metodēm. Mēs tomēr saskaramies ar vecākiem, kas tiešām ir bezspēcībā iesitis tam bērnam. Viņš arī atzīst: “Jā, es tur bezspēcībā viņam iesitu. Viņš mani neklausa!” Viņš arī atzīst, ka nezina, kā bērnu audzināt. Vairāk vecākiem tie kursi, kā bērnu audzināt. Šobrīd ļoti trūkst resursi pusaudžiem ar uzvedības traucējumiem.” (VBT28, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

Attiecībā uz to, kam būtu jāveic preventīvais darbs, bāriņtiesu pārstāvju intervijas atklāj šādas atbildes: sociālais dienests, policija, izglītības iestādes, ārstniecības iestādes, atbalsta centri. Būtiski norādīt, ka bāriņtiesu pārstāvji lielākoties uzskata, ka preventīvais darbs būtu jāveic citām iestādēm, nevis bāriņtiesai. Tiek uzsvērts, ka citas institūcijas ir tiešāk saistītas ar vardarbības gadījumiem, kā arī var tos labāk novērot savā ikdienas darbā.

“Elementāri sākt ar tiem pamatiem un izglītēt cilvēkus. Kas to varētu darīt? To varētu darīt tie, kas ir vistuvāk: pedagogi, sociālais dienests un atbalsta centri. Pat jauniešu centru darbinieki, iespējams. Bet bāriņtiesas lomu es tajā nesaskatu, jo mēs esam lemjoša iestāde.” (VBT27, bāriņtiesas pārstāvis Vidzemes reģiona novadā)

“Principā sociālajam dienestam būtu jāstrādā ar ģimeni, jo viņi ir primāri tie, kas uzzina. Ir ģimenes, kuras ir viņu redzeslokā un kuras nav vēl līdz mums nonākušas, par kurām mums nav informācijas.” (VBT6, bāriņtiesas pārstāvis Vidzemes reģiona novadā)

“Es domāju, ka sociālais dienests varētu veikt prevenciju, un arī kāds policijā varētu, jo viņi jau vistiešākajā veidā ikdienā saskaras ar vardarbības gadījumiem. Un valsts līmenī šie gadījumi ir pacelti jau kādu laiku.” (VBT12, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

“Tā pamatā ir pirmskola un skola, kur var redzēt pēc bērna izpausmēm – nomāktība... Varbūt ne vienmēr viņš to uzreiz pateiks! Pievērst uzmanību detaļām. Redziet, mēs uz ģimeni ejam tad, kad mums ir noziņots. Jo agrāk mēs uzzinām, jo labāk. Tā vismaz speciālisti apgalvo, ka, jo

---

⁴³ Džimbās drošības soļu programma ir vienpadsmit nodarbību cikls, kas paredzēts bērniem vecumā no 5 līdz 10 gadiem. Nodarbību mērķis ir izglītēt bērnus par drošību attiecībās, tādejādi mazinot vardarbības riskus šo bērnu dzīvē. Programmas ietvaros ar mūzikas, rotaļu, filmiņu un lomu spēļu palīdzību bērniem palīdz bērniem veidot drošas un cieņpilnas attiecības un atpazīt un atbilstoši reaģēt nedrošās situācijās. Avots: <https://centrsdardedze.lv/berniem/11-solu-programma-dzimbas-agenti/>.

agrāk bērnu izņem no vardarbīgās vides, jo lielāka iespēja, ka viņš pats to neatkārtos pret citiem. Tam ir liela nozīme. [...] Mums ir gadījumi, kad viņi paši ir izņemti no ģimenēm, un tagad viņiem izņem bērnus. Mums ir tādi redzeslokā.” (VBT31, bāriņtiesas pārstāvis Rīgas reģiona novadā)

Preventīvā darba plānošanā un organizēšanā bāriņtiesu pārstāvji uzsver arī starpinstitucionālās sadarbības nozīmi, lai visas iesaistītās iestādes varētu apmainīties idejām un tiktu pārstāvēti vairāki skatījumi, tādējādi izstrādājot kvalitatīvāku preventīvas plānu.

“Preventīvi, es uzskatu, ka te ir jābūt arī aktīvākai policijai, jo viena daļa no vardarbīgajiem bērniem arī pāriet probācijas uzraudzībā. Skaitās tā kā nepilngadīgo uzskaitē, kā pa vecam mēs sakām. Bet nekāds darbs ar tiem bērniem nenotiek. Jā, mēs ļoti aktīvi esam iesaistījušies tajā. Un mēs arī mudinām, ja bērniem ir sociālās korekcijas programma, ko nosaka administratīvā komisija, tad vajag iesaistīt izglītības iestādi, piesaistīt Valsts policiju, jo tas arī ir preventīvas nodaļas darbs, lai izstrādātu bērnam plānu. Lai nebūtu tā, ka izstrādā tikai sociālais darbinieks, un viņš kaut kādas mistikas ieliek tur iekšā tai plānā, un tas nav izdarāms. [...] Es jau redzu pēc šiem korekcijas plāniem, ka viņi nepildās, jo to sastāda viens sociālais darbinieks un izdomā kaut kādus punktus, bet bērnam tas vispār neinteresē. Lai visas iestādes sanāktu kopā un ar savām idejām padalītos, un tad tas plāns būtu pilnvērtīgs, un tad bērns arī izsaka savu viedokli... Varbūt skolai kaut kāds uzdevums būs, varbūt tam bērnam būs, varbūt pašvaldības policijai kaut kāda sadarbība tur ar to bērnu būs.” (VBT7, bāriņtiesas pārstāvis Zemgales reģiona novadā)

11.4. Valsts policijas īstenotie preventīvie pasākumi

Fokusu grupu diskusijās pārrunātās valsts policijas preventīvās aktivitātes, kas vērstas uz vardarbības ģimenē mazināšanu, liecina, ka Valsts policija pievērš nopietnu darbu vardarbības preventīvajām aktivitātēm. Valsts policijā ir arī izveidotas speciālas struktūrvienības preventīvajam darbam: Galvenās kārtības policijas pārvaldes Preventīvas vadības birojs, Preventīvas struktūrvienības katrā teritoriālajā pārvaldē un visos policijas iecirkņos. Saistībā ar vardarbības ģimenē mazināšanu Valsts policija seko līdzī tam, vai ģimenēs atkārtoti tiek reģistrēti izsaukumi uz ģimenes konfliktu, un tajos gadījumos, kad ir atkārtoti izsaukumi, valsts policijas darbinieki atkārtoti apmeklē šīs ģimenes un veic pārrunas. Lai sekotu līdzī šīm ģimenēm, ir izveidotas arī šo atkārtotas vardarbības riskam pakļauto ģimeņu atrašanās kartes:

“Mēs ļoti aktīvi sekojam līdzī atkārtotajiem ziņojumiem par notikumiem ģimenēs, kur ir notikusi vardarbība. [...] Mums pat ir izveidota karte, kur ir uzrādītas šīs atkārtotās situācijas, lai nepieļautu likumpārkāpumus, noziedzīgus nodarījumus, lai tik tiešām nenotiktu kaut kādas nelaimes. Mēs braucam pie ģimenēm, kur ir reģistrēti šie atkārtotie ziņojumi par vardarbību vai konfliktsituācijas. Braucam, veicam pārrunas, informējam par iespējām. Informējam par to, kad var saukt valsts policiju, kad ir nekavējoties jāsauc, ka var vērsties tiesā, lai novērstu [vardarbību].” (FGD_ Kurzemes reģions)

Vienlaikus arī policijas pārstāvji atzīmē, ka viņiem ir ierobežotas iespējas kaut ko darīt situācijās, kad vērojams vardarbības aplis un cietusī persona (pieaugušais) vardarbīgas attiecības uztver kā normu:

“Bet nereti ir tā, ka tad, kad mēs tur esam, tad viss ir kārtībā. Ir ļoti labi, neviens neko negrib, viņi ir piedevuši viens otram. [...] Viņi vienkārši viens bez otra nevar, un viens ar otru arī nevar. Un es pat nezinu, kādi varētu būt tie mehānismi, kā mēs varētu palīdzēt vai kā citādi to darīt. Es nezinu, vai vispār ir tādi mehānismi.” (FGD_ Kurzemes reģions)

Būtiski norādīt, ka vardarbības ģimenē gadījumos Valsts policijas amatpersonas informē cietušo un tā likumisko pārstāvi par iespējām saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus. Ziņojuma par notikuma eksemplārā, kas tiek izsniegts cietušajam, ir sniegts padoms un informācija par iespējām vērsties pēc palīdzības un aizsardzības. Cietusī persona tiek arī informēta, ka ar policijas starpniecību ir iespējams iesniegt tiesā prasību par pagaidu aizsardzību, saskaņā ar Civilprocesa likuma 30.⁵nodaļu.

“Mēs [Valsts policija] esam tas pirmais posms, kad notiek šie ģimenes konflikti. Mēs skaidrojam, mēs sniedzam konsultācijas, mēs izskaidrojam visas tiesības, kādas ir iespējas vērsties sociālajā dienestā, bāriņtiesā. Jo atbildības ir dažādas par vardarbīgiem noziegumiem, gan administratīvā, gan kriminālatbildība, gan policijas lēmums par nošķiršanu līdz šīm 8 dienām, kad mēs varam pasargāt prasītāju un šo viņa dzīvesvietu. Šīs preventīvās darbības ir vienkārši cilvēkiem stāstīt. Stāstīt, kādas ir iespējas, kā mēs varam palīdzēt un kā citi dienesti var palīdzēt. [...] Mūsu pienākums ir darīt viņiem zināmu, kādas ir viņu iespējas. Jā, jo ir arī, ka cilvēki nezina, ko viņi var darīt lietas labā, nevis dzīvot tā, kā ir un ciest.” (FGD_ Vidzemes reģions)

Saistībā ar preventīvo darbu izglītības iestādēs Valsts policija īsteno programmu “Droša skola”. Šīs programmas mērķis ir pilnveidot izglītības iestāžu drošības sistēmu, un tā apver vairākus drošības aspektus, bet tā neizslēdz arī jautājumus, kas attiecas uz vardarbības ģimenē pazīmju atpazīšanu izglītības iestādē. Identificējot noteikta veida problemātiku vai riskus, Valsts policijas amatpersonas piedalās gan izglītības iestāžu organizētajās sapulcēs ar skolas personālu, gan apmācībās, lai skolas personāls savlaicīgi identificētu riska situācijas un spētu atbilstoši rīkoties, gan arī izglītības iestādes organizētajās sanāksmēs skolēnu vecākiem, informējot un sniedzot izglītojošu informāciju vecākiem saistībā ar cietsirdību un vardarbību pret nepilngadīgām personām.

“Skolās notiek izglītojošais darbs par vardarbību klasē, mobings, bulings utt. Mēs izbraucam ar lekcijām, veicam izglītojošo darbu. Policijas pārstāvji piedalās vecāku sapulcēs. Ja mēs esam aicināti, tad mēs arī piedalāmies. [...] Vēl valsts policijai ir izstrādāti informatīvi bukleti par vardarbību un to, kā rīkoties, kur zvanīt.” (FGD_ Latgales reģions)

11.5. Valsts probācijas dienesta īstenotie preventīvie pasākumi

Darbam ar personām, kuras paveikušas dzimumnoziegumus, vardarbīgus noziegumus, vai probācijas uzraudzībā nonākušajiem jauniešiem, Valsts probācijas dienestam ir izstrādātas speciālas programmas, kas vērstas uz atkārtota nozieguma izdarīšanas novēršanu un personu, kas izcietušas sodu, resocializāciju. Šīs programmas fokusa grupu diskusijās arī tiek minētas kā preventīvie pasākumi vardarbības mazināšanai.

Lai aizsargātu cietušo, Valsts probācijas dienestam ir tiesības noteikt tuvošanās aizliegumu, un šī aizlieguma pārkāpuma gadījumā sods var būt probācijas uzraudzības aizstāšana ar brīvības

atņemšanu. Līdz ar to var secināt, ka šajos gadījumos aizsardzība pret atkārtotu vardarbību probācijas uzraudzības laikā ir salīdzinoši efektīva:

“Mums ir tiesības probācijas uzraudzības kriminālsoda un papildsoda probācijas uzraudzības laikā noteikt pienākumu. Piemēram, varmākam tas varētu būt nekontaktēties vai neveikt kaut kādas darbības, kas attiecas uz cietušo. Tas savā ziņā ir tāds dublējošs mehānisms tam, kas ir pagaidu aizsardzība pret vardarbību. Šajā gadījumā gan to kontrolējam mēs. Ja šis pienākums tiek pārkāpts, tad mēs vēršamies tiesā ar iesniegumu. Tad situācija ir tāda, ka šī probācijas uzraudzība tiek aizstāta ar brīvības atņemšanu”. (FGD_ Vidzemes reģions)

Attiecībā uz nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem Valsts probācijas dienesta kompetence paredz audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa – probācijas novērošana – izpildi. Kā norādīts Valsts probācijas dienesta mājas lapā⁴⁴, probācijas novērošana ir bērna uzvedības uzraudzība un bērna iesaistīšana viņa vecumam, psiholoģiskajām īpašībām un attīstības līmenim piemērotos sociālās uzvedības korekcijas un sociālās rehabilitācijas pasākumos. Gan saistībā ar probācijas novērošanu bērniem, gan probācijas uzraudzību pieaugušajiem Valsts probācijas dienests organizē Starpinstitūciju sadarbības sanāksmes.

Fokusu grupas diskusijas dalībnieki Latgales reģionā arī dalījās pieredzē par to, ka Valsts probācijas dienests organizē diskusijas profesionāļiem, lai būtu vienota pieeja un izpratne par iestāžu lomu pagaidu aizsardzības nodrošināšanā. Konkrētajā citātā Valsts probācijas dienesta pārstāvis dalās pieredzē par 2025. gada rudenī notikušu diskusiju, kas veltīta tieši Krimināllikuma 168.¹ panta⁴⁵ piemērošanai. Jāatzīmē, ka šis pants paredz, ka par ļaunprātīgu nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu, un tas stājās spēkā 2023. gada 15. jūlijā⁴⁶. Iepriekš par ļaunprātīgu nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu sodīja ar īslaicīgu brīvības atņemšanu vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu, turpretī probācijas uzraudzība bija attiecināma tikai uz nepilngadīgām personām.

“Mēs kā Valsts probācijas dienests organizējam ļoti daudz un dažādus starpinstitūciju pasākumus. Piemēram, septembra pasākums mums bija par 168.¹ pantu un pagaidu aizsardzības sadarbību. Vakar mums bija plašs bāriņtiesu seminārs, tieši Latgales reģionā. Mēs daudz runājām par dzimumnoziegumu veikušām personām, kā atpazīt šos noziegumus. Daudz un dažādi pasākumi ir no Valsts probācijas dienesta puses.” (FGD_ Latgales reģions)

“Diskusijā piedalījās pārstāvji no policijas, probācijas, prokuratūras, bāriņtiesas, sociālā dienesta, “Centra Marta” un “Mācību centrs MKB”. Mēs šo pasākumu veidojām arī preventīvi, lai visas iesaistītās institūcijas varētu labāk izprast ko nozīmē 168.¹ pants, ko nozīmē pagaidu aizsardzība pret vardarbību, kā mazināt mītus. Un mēs arī vienojāmies, ka jebkurš dienests var palīdzēt uzrakstīt iesniegumu pret vardarbību. Tai nav jābūt tikai policijai

⁴⁴ Valsts probācijas dienests (2023). *Probācijas novērošana bērniem*. Pieejams: <https://www.vpd.gov.lv/lv/probācijas-noverosana-berniem>.

⁴⁵ 1998. gada 17. jūnija Krimināllikums. Publicēts oficiālajā laikrakstā “Latvijas Vēstnesis”, 8.07.1998., Nr. 199/200 <https://www.vestnesis.lv/ta/id/88966-kriminallikums>.

⁴⁶ 2023. gada 15. jūnija likums “Grozījumi Krimināllikumā”. Publicēts oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis”, 28.06.2023., Nr. 123 <https://www.vestnesis.lv/op/2023/123.5>.

vai bāriņtiesai, to var izdarīt jebkurš dienests. Tā kā Latgales reģionā ir bijis preventīcijas pasākums.” (FGD_ Latgales reģions)

Saskaņā ar fokusu grupu diskusijās pausto Valsts probācijas dienests ļoti aktīvi īsteno arī citus preventīvos pasākumus, piemēram, dodas uz skolām, runā gan ar skolēniem, gan viņu vecākiem, skaidro par izlīguma nepieciešamību un to, kā veidot cieņpilnas attiecības.

“Probācijas dienests arī ļoti aktīvi iesaistās preventīvajos pasākumos, lai gan mēs esam soda izpildes iestāde. Mēs runājam gan ar nepilngadīgajiem skolās, gan ar vecākiem, rīkojam arī miera aplūsus, lai runātu par to, kas ir vardarbība un kā izlīgt, kas ir ieguvēji tad, kad izlīgst. Mums ir arī izlīguma nedēļas, tā kā mēs to darām.” (FGD_ Latgales reģions)

11.6. Citu iestāžu pārstāvju viedokļi par preventīvo darbu

Saistībā ar preventīvo pasākumu īstenošanu Latvijā kopumā fokusu grupu speciālisti atzīst, ka tas ir ļoti svarīgs darbības virziens vardarbības ģimenē problēmas risināšanā, un šādi pasākumi tiek īstenoti. Vienlaicīgi vairākiem fokusu grupu dalībniekiem šķiet, ka preventīvajā darbā Latvijā trūkst sistemātiskuma, jo pasākumi tiek īstenoti kampaņveidīgi un projektu veidā. Šeit jāuzsver, ka iepriekšējās nodaļās aprakstītie dažādu iestāžu īstenotie preventīvie pasākumi ir tik daudzveidīgi, ka ir sarežģīti interpretēt, par kādiem preventīvajiem pasākumiem katrā konkrētajā gadījumā runā fokusa grupu dalībnieki. Tomēr redzams, ka vairākiem speciālistiem šķiet, ka preventīvais darbs Latvijā varētu tikt organizēts sistemātiskāk un labāk.

“Es gribēju papildināt par prevenciju vispār Latvijā. Manuprāt, pasākumu Latvijā ir gana daudz. Ir gana daudz sabiedrība informēta, ir arī izglītota. Izglītojoši materiāli ir piedāvāti sabiedrībai – gan no LM puses, gan Valsts policijas ar dažāda veida uzsaukumiem. Arī “Centra Marta” pasākumi. Ir šie uzticības tālruņi, pa kuriem var arī bērni par vardarbību ziņot. Manuprāt, tāda prevencija Latvijā ir gana daudz. Vienīgi to, protams, ir jādara sistemātiski un regulāri.” (FGD_ Vidzemes reģions)

“Trūkst ilgtermiņa stratēģijas. Tas viss ir pa gabaliņiem. Šodien mēs novadījām, bet kad būs nākamā reize, kad mēs pievērsīsimies šai tēmai?” (FGD_ Latgales reģions)

Viena no organizācijām, kas aktīvi organizē sabiedrības informēšanas kampaņas, ir “Centrs Marta”. Viņu pieredze liecina, ka sabiedrības informēšanas kampaņas bieži vien tiek finansētas no starptautiskajiem projektiem, un pašvaldību iesaiste tajās ir minimāla. “Centra Marta” pārstāvji vēlētos, lai sabiedrības informēšana notiktu par valsts un pašvaldību finansējumu un valsts un pašvaldību iestādes aktīvāk iesaistītos sabiedrības informēšanas kampaņās.

““Centrs Marta” ļoti daudz strādā arī preventīcijas jomā, bet mēs redzam, ka pamatā visas preventīvās darbības notiek tikai projektu ietvaros, un tie lielākoties ir starptautiski projekti, nevis ar nacionālo finansējumu. Ir dažāda veida izglītojošas aktivitātes jauniešiem un speciālistiem, kuri strādā ar jauniešiem, lai veidotu izpratni par veselīgām attiecībām, kā atpazīt neveselīgas attiecības, par dažādiem stereotipiem un norisēm sabiedrībā. Bet mēs redzam, ka tas pamatā balstās mūsu pašu iniciatīvās. Esam mēģinājuši atsevišķas sadarbības ar pašvaldībām, bet atsaucība ir ļoti, ļoti minimāla. Tur mēs saredzam ļoti lielu problemātiku, jo preventīvajam darbam vispār netiek pievērsta uzmanība un veltīti līdzekļi.” (FGD_ Rīgas reģions)

““Centrs Marta” rīko sadarbības darbnīcas ar dažādiem profesionāļiem tieši par vardarbības tēmu, kā atpazīt, kā reaģēt. Mūsu speciālists nereti izbrauc uz pašvaldībām ar semināru par pagaidu aizsardzības pieteikšanu, tagad arī viņš ar to nodarbojas. Mēs arī iesaistām mūsu ārzemju sadarbības partnerus, kas pie mums brauc, mēs organizējam lekcijas un seminārus. Un vienu reizi mēnesī mums ir iedvesmas darbnīcas, kuru ietvaros mēs aicinām sievietes ar bērniem, novadām pasākumu un pēc tam mums ir sarunas, dalāmies pieredzē, runājam par cieņpildnām attiecībām utt. Tā kā mēģinām uzturēt šo kopienu, kas dzīvo bez vardarbības. Protams, tas ir fragmentāri. Nav tā, ka mums būtu valsts stratēģija, ka mums tas ir jādara. Mēs to darām pēc savas iniciatīvas.” (FGD_Latgales reģions)

Fokusa grupu diskusijās atkārtoti tiek uzsvērts, ka preventīvo pasākumu galvenajai uzmanībai būtu jābūt vērsta uz bērniem, lai novērstu to, ka vardarbības pazīmes novērojamas konkrētās ģimenēs paudzēm. Diemžēl speciālisti atzīst, ka ne vienmēr viņiem izdodas mainīt šo nelabvēlīgo vidi un vardarbības apli pārraut.

“Es teiktu, ka vieglāk ir iejaukties bērnu līmenī, ko jau mēs arī cenšamies darīt. Lai tas nepāriet paaudžu paaudzēs. Ja ievāc anamnēzi, tad var redzēt, ka tas ir jau no paaudzes paaudzē. [...] Tā jau ir prevencija – nelikt dzīvot bērnam tajos apstākļos.” (FGD_Kurzemes reģions)

Speciālisti arī norāda, ka darbs ar vardarbības veicējiem arī ir profilaktiska aktivitāte, jo tas ir vērsts uz to, lai novērstu atkārtotu vardarbību. Viņi uzsver, ka darbs ar varmācības novēršanu ir ilgtermiņa darbs, daži min, ka būtiskas izmaiņas var panākt nevis pusgada, bet piemēram, trīs gadu laikā.

“Darbs ar vardarbības veicējiem arī ir profilaktiska aktivitāte, ja pakalpojums tiek nodrošināts kvalitatīvi, un rezultāts tiek sasniegts. Ja vardarbības veicējs pēc tam vairs neveic vardarbību, tad tas arī pēc būtības ir profilaktisks pasākums un arī sociālā rehabilitācija.” (FGD_Kurzemes reģions)

“Tik liels skaits ar bērniem, kurus nevar atgriezt atpakaļ, ir tādēļ, ka apstākļi, no kuriem viņi ir izņemti, tie nav novēršami mēneša vai divu mēnešu laikā. [...] Ar varmāku ir [vajadzīgs] trīs gadus intensīvs darbs.” (FGD_Kurzemes reģions)

Speciālistu vērtējumā joprojām aktuāli ir arī visas sabiedrības līmenī uzsvērt, ka vardarbība nekādā formā nav pieļaujama un sabiedrība (kaimiņi, draugi, radi, darba kolēģi) ir jāaicina ziņot par vardarbību ģimenē. Ar nožēlu speciālisti atzīst, ka joprojām saskaras ar gadījumiem, kad vardarbīgas attiecības tiek attaisnotas ar savu bērnības pieredzi, proti, “ja es uzaugu, kad mani sita, es arī tā varu darīt” un citi nedrīkst tur iejaukties.

“Joprojām ir vecāki, kas nonāk mūsu redzeslokā un saka: “Mani sita, un es uzaugu labs cilvēks. Ja nav siksnas, tad citādi nesaprot”. Mums nav izpratnes no pašas bērnības: “Ak, dievs, viņam iesita!” Mēs neesam šokā par pagrūšanu. Tolerējam. [...] Mēs vardarbību neuztveram kā kaut ko sliktu. [...] Man gribētos, lai skolās un bērnudārzos, ir tā: “Nedod dievs, ka es kādam nodarīšu pāri”. Lai tas vispār nav pat iedomājams.” (FGD_Latgales reģions)

Vēl diskusijā izskan ieteikums, ka sabiedrības informēšanas kampaņās būtu vairāk jāinformē par pozitīvajiem piemēriem, kad konkrēti cilvēki, kas cietuši no vardarbības, ir spējuši pārvarēt bailes un nedrošību un lauzuši vardarbības apli, jo viena no būtiskām problēmām ir cietušo nespēja uzdrīkstēties, bailes mainīt esošo situāciju.

“Man pašam personīgi ir sanācis saskarties ar situācijām, kurās es saprotu, ka vardarbība ir tajā ģimenē bijusi ilgstoši, un no tām situācijām lielākoties ir skaidrs, ka [...] cietušajai sievietei ir bijušas grūtības saprast to, kā viņa varētu dzīvot un rīkoties bez šī vīrieša, bez šī varmākas. Lielākoties visiem ir informācija, ka, jā, viņi var vērsties policijā, lūgt palīdzību, varbūt saņemt rehabilitāciju un krīzes centrā patverties uz kaut kādu laiku, bet bieži vien sievietēm pietrūkst iedrošinājuma meklēt palīdzību un izšķirties par to soli. Manuprāt, būtu noderīgi, ja kaut kādas kampaņas tiek organizētas un kaut kas tiek darīts, tad uzmeklēt šādas drosmīgas sievietes, kuras ir meklējušas palīdzību, un lai viņas padalās ar savu pieredzi. [...] Manuprāt, viena no lietām, kas vislabāk strādā šajos prevencijas jautājumos, ir tie veiksmes stāsti. Par cilvēkiem, kuri paši ir to piedzīvojuši, kas dalās ar tiem stāstiem un tādējādi iedrošina citus pieņemt palīdzību. Tieši tas izšķiršanās jautājums ir tas izšķirošais. Ir ļoti daudz bukletu, krīzes tālrunu, un tas viss ir zināms, taču tām sievietēm un ģimenēm, manuprāt, pietrūkst tieši tas izšķiršanās moments un sapratnes, kā tad es izdzīvošu tālāk bez tās varmākas, bez tā vīrieša. Jo viņš taču nes naudu mājās!” (FGD_ Vidzemes reģions)

12. Starpinstitucionālās sadarbības vērtējums un ieteikumi tās uzlabošanai

Šajā nodaļā padziļināti ir aplūkoti šādi fokusa grupu diskusijās apspriestie starpinstitucionālās sadarbības aspekti:

- 1) Starpinstitucionālās sadarbības vērtējums kopumā, iekļaujot starpinstitucionālās sadarbības efektivitātes vērtējumu vardarbības ģimenē gadījumu risināšanā;
- 2) Starpinstitucionālās sadarbības normatīvais regulējums un speciālistu viedokļi par to;
- 3) Starpinstitucionālās sadarbības vērtējums individuālo gadījumu risināšanā bērnu tiesību aizsardzībai;
- 4) Viedokļi par starpinstitucionālo sadarbību individuālu gadījumu risināšanā pieaugušo tiesību aizsardzībai.

12.1. Ievads

Kopumā pētījums parāda, ka dažādu institūciju speciālisti patiešām apzinās starpinstitucionālās sadarbības kā sarežģītu gadījumu risināšanas instrumenta efektivitāti, un ļoti atzinīgi vērtē to, ka sociālie dienesti, bāriņtiesas, Valsts un pašvaldības policijas, Valsts probācijas dienesta, kā arī krīžu centru pārstāvji operatīvi sanāk un vienojas par risinājumu konkrētu individuālo gadījumu risināšanā. Pētījums atklāj, ka starpinstitucionālā sadarbība minēto iestāžu starpā tiek uzskatīta jau kā normāla darba sastāvdaļa, kas patiešām ātrāk un labāk palīdz risināt sarežģītus individuālos gadījumus.

“Sadarbībai ir ļoti būtiska loma, īpaši vardarbību gadījumos. [...] Protams, ne vienmēr katrā gadījumā mēs varam nodrošināt starpinstitūciju sanākumi, bet dažkārt aprobežojamies ar divu institūciju sarunām vai trīs institūciju sadarbību. Taču tādos lielākos un sarežģītākos gadījumos noteikti izmantojam starpinstitūciju sanāksmes. Tā ir iespēja apmainīties ar informāciju. Iegūt to bildi plašāku un skaidrāku, un arī uzņemties kādu atbildību, kā rīkoties tālāk, lai kopā sasniegtu mērķi.” (FGD_ Vidzemes reģions)

Atsevišķos gadījumos starpinstitucionālo sadarbību kavē darbinieku mainība konkrētās iestādēs, kā arī veselības aprūpes un izglītības iestāžu salīdzinoši ne tik aktīvā iesaistīšanās starpinstitucionālajā sadarbībā, bet kopumā gan padziļinātās intervijas ar sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvjiem, gan fokusa grupu diskusijas ar dažādu iestāžu speciālistiem atklāj, ka starpinstitucionālā sadarbība tiek vērtēta pozitīvi. Šo pozitīvo vērtējumu uz viena piemēra bāzes atklāj šāds citāts no fokusa grupu diskusijas Zemgales reģionā:

“Tāds viens veiksmīgs gadījums. Mēs valsts policijā rīkojam starpinstitucionālās sanāksmes, kur bija pieaicināti ne tikai mūsu reģiona pārstāvji, bet mēs pieaicinājām arī no Rīgas, jo mums pārklājās teritorijas. Mēs bijām pieaicinājuši no visām institūcijām gan Rīgas, gan Zemgales, lai spētu vienoti koncentrēties pie viena galda par risinājumu. Sprotiet, šī pieprasījuma izsūtīšana un pārsūtīšana: mēs mēnesi Valsts policijā to vien tik darām, ka nosūtām pieprasījumu, mums institūcija atbild, tad atkal mēs nosūtām citam. Vienvārdsakot, sapratām, ka jāsēžas visiem pie viena galda, lai mēs saprotam, ar kādu mērķi mēs strādājam un pie kāda kopsaucēja mums ir jānonāk. Jo bieži vien ir tā: sociālais dienests kaut ko savā institūcijā domā, pašvaldības policija atkal ar savām zināšanām un no saviem resursiem domā kaut ko pie sevis. Mēs pie sevis, bāriņtiesa pie sevis. Un kopsaucēja mums nav. Mēs mēnesi apmaināmies ar kaut kāda veida informāciju, ko teorētiski vajadzētu izdarīt nekavējoties un

bez aizķeršanās. Tādēļ ļoti labas ir starpinstitucionālās sanāksmes, kur visi sanāk kopā. Godīgi sakot, izplēšas, lai saprastu, kas ko dara un kas ko darīs, un kādi ir katrai no šīm institūcijām uzdevumi, kas ir jāizdara, lai mēs sasniegtu kopēju mērķi.” (FGD_Zemgales reģions).

Viens no faktoriem, kas ietekmē starpinstitucionālās sadarbības efektivitāti, fokusu grupu dalībnieku vērtējumā ir iesaistīto speciālistu motivācija un vēlme patiešām risināt konkrēto gadījumu, nevis formāli piedalīties starpinstitucionālās sadarbības sanāksmē.

“Mums dienestā savstarpējā sadarbība notiek dažādos gadījumos, bet pats būtiskākais ir tas, cik ļoti ir ieinteresēti speciālisti, lai sniegtu šo palīdzību. [...] Tiek izstrādāta stratēģija. Un tas rezultāts ir atkarīgs no tā, kādi ir speciālisti. Ja mēs negribam šo jautājumu risināt, tad viņš paliks formāli neatrisināts. Ja mēs esam ieinteresēti un gribam dabūt risinājumu, un arī atrisināt sistēmas problēmas, tad tas arī tiek atrisināts.” (FGD_Rīgas reģions).

“Ir bijis, kad šī sadarbība ir bijusi formāla, bāriņtiesa pieslēdzas un nosauc likuma pantus: “Es jums neko neteikšu”. Vienlaikus noklausās visu, ko saka citi. Vai arī kāds cits izvēlas vispār nepieslēgties.” (FGD_Rīgas reģions).

Vienlaikus atsevišķos gadījumos starpinstitucionālās sadarbības sanāksmēs patiešām tiek pārkāptas klienta konfidencialitātes garantijas, kā arī labas sadarbības prakses pamatprincipi (piemēram, ja vēl sanāksmes laikā kādai no pusēm tiek nopludināta informācija, kas šajā sanāksmē ir apspriests, kā minēts citātā). Jāsecina, ka ne visi sadarbības iestādēs strādājošie izprot, kā korekti ievērot konfidencialitātes prasību. Iespējams, par to būtu jāorganizē arī apmācības semināri, lai speciālisti saprot, kas ir tās robežas, kuru ietvaros viņiem ir vēlams un pat vajag dalīties ar savu informāciju, lai starpinstitucionālā sadarbība būtu sekmīga, bet kāda rīcība absolūti nav pieņemama (piemēram, cietušā vai vardarbības veicēja informēšana par apspriesto vēl sanāksmes laikā, negatīvi noskaņojot viņu pret gadījuma risināšanai izvēlēto stratēģiju).

“Iepriekš es arī esmu saskārusies ar konfidencialitātes pārkāpumu. It īpaši, ja ir maza pašvaldība, kur visi viens otru zina. Starpinstitūciju sanāksme vēl nav beigusies, kad klients jau ir informēts, kas nav okay. Un tad arī, cik godīga no otras puses ir starpinstitucionālā sadarbība, kā mēs informējam klientu, kurās situācijās, un vai viņš vispār zina, ka par viņu tiks runāts.” (FGD_Rīgas reģions).

Savukārt, gadījumos, kad uz starpinstitucionālās sadarbības sanākumi tiek uzaicināts klients vai viņa pārstāvji, arī ir ļoti rūpīgi pirms tam jāizvērtē un jā sagatavo. Nedrīkstētu pieļaut situācijas, kad starpinstitucionālās sadarbības sanāksmes izpaužas kā neformālas tiesas sēdes, kur klients nav iesaistīts lēmumu pieņemšanā par turpmākajām darbībām, bet saņem nosodošu attieksmi:

“Es gribu minēt vienu konkrētu piemēru, tas ir par bērnu līdzdalību šajās grupās, kas ir viens no bērnu tiesību pamatprincipiem. Tas ir, lai veicinātu sadarbību ar bērnu un viņa labāko interešu ievērošanu. Mums vakar [pilsētas nosaukums] bija šāds piemērs. Visas institūcijas sanāk kopā, pieaicina vecāku un bērnu, un bērns tiek nolikts tādā tiesājamā stāvoklī. Mēs nevaram panākt sadarbību vai izpratni, neveidojot aktīvu līdzdalību un bērnu tiesību ievērošanu. Tā kā šeit reizēm ir pārprastas lomas, kā to vispār praktizēt.” (FGD_Rīgas reģions)

Vairākās fokusa grupu diskusijās, īpaši apspriežot jautājumus par starpinstitucionālo sadarbību, izskan jēdziens “institucionālā vardarbība”. Arī atsevišķās intervijās ar sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvjiem šis jēdziens tika pieminēts. Saskaņā ar LM (2020) izstrādāto metodisko materiālu⁴⁷ institucionālā vardarbība izpaužas daudzos veidos. Tā var izpausties kā negatīva ietekme no uzturēšanās institūcijā (piemēram, bērnu namā auguša bērna smadzeņu darbība un attīstība būtiski atšķiras no veselīgā ģimenē auguša bērna). Tā var izpausties arī kā negatīva emocionālā pieredze pēc pārdzīvotās vardarbības izmeklēšanas procesā, kad dažādās institūcijās jāsniedz liecības, jāveic medicīniskā ekspertīze, jāpiedalās tiesā, jo cietušajam un viņa tuviniekiem tas ir sāpīgs un atkārtoti traumatisks notikums. Institucionālā vardarbība var izpausties arī veco ļaužu pansionātos vai aprūpes centros pret pacientiem ar funkcionāliem traucējumiem gadījumos, kad darbinieki ir neiecietīgi vai agresīvi, jo šo institūciju klienti ir samērā bezpalīdzīgi un ar zemām paš aizstāvības spējām. Citos avotos⁴⁸ tiek norādīts, ka institucionālā vardarbība var būt arī ļaunprātīgi organizēta, piemēram, lai panāktu cietušās personas bezpalīdzības sajūtu, tiek iesniegtas sūdzības un iesniegumi dažādās valsts un pašvaldību iestādēs, tostarp, minot apvainojošus vai nepatiesus faktus, ko cietusī nav spējīga atspēkot, proti, arī nepamatotu sūdzību iesniegšana var tikt aplūkota kā institucionālā vardarbība.

Fokusu grupu diskusijās speciālisti par institucionālo vardarbību runā saistībā ar vienu no pieminētajiem institucionālās vardarbības aspektiem, proti, par negatīvu emocionālo pieredzi un atkārtotu traumatizāciju pēc pārdzīvotās vardarbības gan izmeklēšanas procesā, gan saistībā ar sociālā atbalsta organizēšanu cietušajam, kad dažādās institūcijās jāsniedz liecības, jāveic medicīniskā ekspertīze, jāpiedalās tiesā, jo cietušajam un viņa tuviniekiem tas ir sāpīgs un atkārtoti traumatisks notikums.

“Man bija gadījums, kad bērnam divas reizes nedēļā bija jāiet uz policiju, reizi nedēļā jāiet uz Valsts probācijas dienestu. Viņam ir jāapmeklē dažādas vietas, vienlaikus mēs arī prasām, lai viņš mācās un dara savas pamatlietas, bet skaidrs, ka viņš to visu nevar izdarīt. Mēs kā pieaugušie nemaz nevarētu to izdarīt.” (FGD_Rīgas reģions)

“Institucionālā vardarbība, kad mēs bērnu “izvalkājam” pa daudz un dažādām institūcijām, tā vietā lai sakoordinētos. Protams, strādāšana grupā ir daudz vērtīgāka.” (FGD_Rīgas reģions)

Fokusu grupu diskusijās speciālisti uzsver, ka starpinstitucionālā sadarbība var šādu situāciju novērst un labāk saskaņot, kādus pienākumus konkrētajam klientam, kā arī konkrētām iestādēm jāveic, lai klientam nebūtu pārāk liela slodze ar iestāžu apmeklēšanu vien.

“Es teiktu, ka es esmu liels fans starpinstitucionālajai sadarbībai, jo man liekas, ka tā ir tāda operatīva rīcība, kas aiztaupa daudz lieku darbību. Bieži vien mēs sarakstāmies ar vēstulēm, sākam viens uz otru dusmoties, pieprasām informāciju, kas ir laiks. Tikai sanākot kopā un izrunājot tu vari saprast otras institūcijas domu un mērķi. Un man liekas, ka ļoti svarīgi ir tas, ko [vārds] teica par pakalpojumu salāgojamību. Proti, ka mēs nevis piešķiram piecus dažādus

⁴⁷ Labklājības ministrija (2020) *Metodiskais materiāls sociālajam darbam ar vardarbībā cietušām un vardarbību veikušām personām*. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/8377/download>.

⁴⁸ Risku novērtēšanas instrumenta (risku izvērtēšanas veidlapas) izmantošanas vadlīnijas (2017) Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/5068/download>.

psihologus, bet viņš ir viens un ilgtermiņā, un tās ir normālas attiecības, un tas ir daudz jēgpilnāk. Izprotam savas kompetences robežas kurš un ko, vienojamies. Man liekas, ka tā ir tāda operativitāte. Var daudz ātrāk panākt kaut kādus rezultātus, ieraudzīt arī tā otra skata punktu. Galvenais strādāt tās ģimenes labā, nevis institūciju labā.” (FGD_Rīgas reģions)

12.2. Starpinstitucionālās sadarbības normatīvais regulējums un speciālistu komentāri par to

Ministru kabineta 2017. gada 12. septembra noteikumi Nr. 545 “Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā”⁴⁹ paredz, ka Latvijas pašvaldības savā teritorijā izveido sadarbības grupas, kuru mērķis ir sekmēt efektīvu institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzības jomā, nodrošinot visu iesaistīto institūciju mērķtiecīgu rīcību, lai, maksimāli izmantojot institūciju rīcībā esošos resursus, nodrošinātu bērnu tiesību un interešu vislabāko aizsardzību. Šie MK noteikumi paredz, ka sadarbības grupas pašvaldībās darbojas saskaņā ar pašvaldības domes izstrādāto sadarbības grupas nolikumu, bet sadarbības grupu sanāksmes notiek pēc vajadzības, bet ne retāk kā četras reizes gadā. Piemēram, Rīgas valstspilsētas pašvaldības Bērnu tiesību aizsardzības sadarbības grupas nolikums⁵⁰ paredz, ka sadarbības grupa tiek veidota divos līmeņos – institūciju vadības grupa, lai analizētu un aktualizētu bērnu tiesību aizsardzības jautājumus, un institūciju speciālistu sadarbības grupa individuālo gadījumu risināšanai. Institūciju vadības grupā tiek izvērtēta situācija bērnu tiesību aizsardzības jomā un sniegti priekšlikumi bērnu tiesību aizsardzības programmas izstrādei, šīs grupas sanāksmes notiek pēc vajadzības, bet ne retāk kā četras reizes gadā. Savukārt, institūciju speciālistu grupa izskata individuālus gadījumus saistībā ar iespējamiem bērna tiesību pārkāpumiem, ja ir nepieciešama ātra rīcība un vairāku institūciju sadarbība vai ja radušos situāciju nav iespējams atrisināt vienas institūcijas ietvaros, vai to nav izdevies atrisināt ilgstošā laikposmā.

Tomēr jāuzsver, ka “Pētījuma (Ex-ante) veikšana par vardarbības novēršanas sistēmu” 3. nodaļā tika identificēts, ka ne visās pašvaldībās ir izveidotas šādas divu līmeņu sadarbības grupas, kurās skaidri nodalīti katras grupas uzdevumi, kā arī sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvji ne visi izprot, kā šīm sadarbības grupām būtu jādarbojas. Tas zināmā mērā apstiprinājās arī fokusa grupu diskusijās, kur diskusiju dalībnieki spēja komentēt un izteikties par starpinstitucionālajām sadarbības grupām, kurās izskata individuālus gadījumus saistībā ar iespējamiem bērna tiesību pārkāpumiem, bet netika pausts viedoklis par institūciju vadības grupas darbu. Neizpratni par regulējuma nozīmi ilustrēja arī komentāri, kuros tika pausts viedoklis, ka MK noteikumiem šajā jautājumā nav būtiskas nozīmes: “*Es domāju, ka šie dokumenti nav noteicošie sadarbībai*” (FGD_Kurzemes reģions). Tāpat diskusijā runātais liecināja, ka daļa speciālistu nav pietiekami labi informēti par 2021. gadā izstrādātajām

---

⁴⁹ Ministru kabineta 2017. gada 12. septembra noteikumi Nr. 545 “Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā”. Publicēts oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis”, 14.09.2017., Nr. 183 <https://www.vestnesis.lv/op/2017/183.8>.

⁵⁰ Rīgas dome (2023). Rīgas valstspilsētas pašvaldības Bērnu tiesību aizsardzības sadarbības grupas nolikums. Pieņemts 2023. gada 14. jūnijā. Pieejams: <https://ld.riga.lv/wp-content/uploads/2024/05/BTA-Sadarabibas-grupas-nolikums-14.06.2023-1.pdf>.

vadlīnijām institūciju sadarbības prakses veicināšanai⁵¹: *“Ja jautājums ir par to, kā šie dokumenti ir veicinājuši savstarpējo sadarbību, tad nav ne jausmas. Es droši varu atzīt, ka es pēc šiem nestrādāju. Bet es iepazīšos, paldies”* (FGD_Kurzemes reģions).

Tomēr atsevišķi diskusijas dalībnieki atzina, ka sadarbības grupas institūciju vadības līmenī arī ir lietderīgas, jo tās palīdz *“pārrunātas lietas, kas buksējas pašvaldības ietvaros”* un *“tiek mēģināts rast risinājumu, kā to uzlabot, ja kādā institūcijā kaut kas nenostrādā”* (FGD_Kurzemes reģions). Būtiski, ka tas, kas izlemts sadarbības grupas institūciju vadības līmenī, tiek arī dokumentāli fiksēts, un noteiktos gadījumos var uz šiem dokumentiem atsaukties: *“Tiek gādāts arī, lai tas tiktu uzlikts uz papīra. Lai visiem ir skaidrs, un tie jautājumi ir aktualizēti”* (FGD_Kurzemes reģions).

Vienlaikus fokusa grupu dalībnieki spēja labāk formulēt savu viedokli par starpinstitutionālajām sadarbības grupām, kurās izskata individuālus gadījumus saistībā ar iespējamiem bērnu tiesību pārkāpumiem, un faktoriem, kas ietekmē to darbu, kas tad ir aplūkots turpinājumā.

12.3. Starpinstitutionālās sadarbības vērtējums individuālo gadījumu risināšanā bērnu tiesību aizsardzībai

Fokusu grupu diskusijās apspriestais attiecībā uz starpinstitutionālās sadarbības grupu darbu individuālo gadījumu risināšanā bērnu tiesību aizsardzībai liecina, ka starpinstitutionālā sadarbība šobrīd Latvijā tiek uzskatīta par normu, un speciālisti no visām iesaistītajām institūcijām apzinās, ka ir gadījumi, kad šāda sadarbība ir ļoti svarīga un palīdz koordinēt darbību un mainīt negatīvo situāciju. Būtiski, ka speciālisti arī apzinās, ka starpinstitutionālās sadarbības sanāksmes ir jārīko ļoti operatīvi, lai netiek zaudēts laiks:

“Ja mēs runājam par konkrētiem individuālajiem gadījumiem tad, kad ir nekavējoties jārikojas un speciālistiem ir jāsadarbojas, lai tas darbs būtu jēgpilns. [...] Tur darbojas iesaistītie speciālisti, un viņi paši nekavējoties savāc šo grupu – bāriņtiesas pārstāvis, izglītības pārstāvis, sociālais dienests, citreiz arī policija. Tas notiek uzreiz un arī bez vadlīnijām, tas droši vien ir atkarīgs no tā, kāda ir pašvaldība, kādi cilvēki strādā.” (FGD_Kurzemes reģions)

Fokusa grupu diskusijā sniegtā informācija liecina, ka visbiežāk starpinstitutionālā sadarbība individuālo gadījumu risināšanā bērnu tiesību aizsardzībai notiek sociālajam dienestam, sadarbojoties ar bāriņtiesu, un tikai sarežģītākos gadījumos starpinstitutionālā sadarbība individuālo gadījumu risināšanā bērniem tiek paplašināta, iesaistot valsts vai pašvaldības policiju, izglītības iestādes, krīzes centrus vai veselības aprūpes speciālistus.

“Mums šī sadarbības grupa arī ir, bet mēs šo sadarbību pielietojam ne tikai tās grupas ietvaros, bet arī individuālu speciālistu gadījumos. Teiksim, tikai bāriņtiesa vai sociālais dienests. Jo pamatā mums šīs grupas piesaistās tajos gadījumos, kad ir tiešām īpaši sarežģītas situācijas, kur ir jāsanāc absolūti visiem speciālistiem, tad arī ir šis algoritms, ko mēs darām,

---

⁵¹ Litvins, G.; Kronberga, I. (2021) Starpinstitutionālu sadarbība bērnu tiesību aizsardzībai pašvaldībās. Metodiskās vadlīnijas. Nodibinājums “Latvijas Tiesnešu mācību centrs”. Pieejams: <https://www.bac.gov.lv/lv/media/953/download?attachment>.

domājam uzdevumus, alternatīvas. Tāpēc arī ir, manuprāt, šie MK noteikumi, kuri arī to pasaka.” (FGD_Vidzemes reģions)

To, ka citi sadarbības partneri starpinstitutionālajā sadarbībā iesaistās tieši sarežģītāko gadījumu risināšanā netieši apstiprina arī Valsts policijas teiktais, ka Valsts policijas pārstāvji ievērojami biežāk iesaistās Valsts probācijas dienesta rīkotajās STIS.

“No Valsts policijas amatpersonas tiek pieaicinātas uz šādām starpinstitutionālu sanāksmēm, kas ir saistītas ar nepilngadīgām vardarbīgām personām, sadarbībā ar sociālo dienestu, bāriņtiesu. Izglītības iestādes arī. Lielākoties mēs tomēr piedalāmies sanāksmēs, kas ir saistītas ar Valsts probācijas dienestu un kriminālsodu izpildi. Tie arī ir vardarbīgie noziegumi, bet tur retāk ir iesaistīti nepilngadīgie. Valsts policija gan piedalās, gan organizē šādas sanāksmes. Sadarbībā ar probācijas dienestu, ieslodzījuma lietu pārvaldi, sociālo dienestu, bāriņtiesu. Jā, sadarbība ir, šādas sanāksmes notiek.” (FGD_Vidzemes reģions)

Kopumā fokusa grupu diskusijās paustais ļauj secināt, ka starpinstitutionālā sadarbība individuālo gadījumu risināšanā bērnu tiesību aizsardzībai pēdējo 10 gadu laikā ir ievērojami uzlabojusies. Speciālisti ļoti novērtē to, ka šobrīd par normu tiek uzskatīts tas, ka dažādu iestāžu speciālisti var sazvanīties, tikties tiešsaistē vai klātienē un izrunāt aktuāli risināmos gadījumus, un tas sekmē ātru informācijas apmaiņu un operatīvu nepieciešamo resursu piesaisti.

“Mums ir sadarbība ar visām iestādēm, un tas arī ir tas labākais, ka mēs varam kolēģiem pazvanīt un satikties. Ir ļoti daudz labas lietas ar šīm sadarbībām, jo ir ātra informācijas apmaiņa. Mēs varam pārrunāt, kas katrai iestādei ir, ko mēs varētu darīt, kādus resursus var piesaistīt. [...] Es domāju, ka tas ir ļoti vērtīgi.” (FGD_Vidzemes reģions)

Galvenie šķēršļi starpinstitutionālajai sadarbībai ir saistīti ar konkrēto iestāžu kapacitāti un ilgstošo problēmu, kas attiecas uz speciālistu trūkumu. Kā uzsver fokusa grupu dalībnieki, viens cilvēks nevar atrasties vienlaicīgi divās sanāksmēs:

“Es domāju, ka tie ir kapacitātes jautājumi. Institūcijās trūkst darbinieku, un vienkārši nav ar ko sadarboties. Tu nevari būt divos gadījumos vienlaicīgi. Kapacitāte un speciālistu trūkums ir viens no šķēršļiem.” (FGD_Kurzemes reģions)

Fokusa grupu diskusijās speciālisti norāda, ka lielākoties nav tādas situācijas, kad speciālisti pavirši izturētos pret starpinstitutionālo sadarbību individuālo gadījumu risināšanā bērnu tiesību aizsardzībai, bet pārslodzes un laika trūkuma dēļ tiek pieļautas kļūdas un cieš darba organizācijas kvalitāte:

“Es nekad neesmu saskārusies ar to, ka kāds negribētu kaut ko risināt vai nerisinātu, vai kaut kā apzināti vieglprātīgi izturētos pret šīm situācijām. Bet mūsu ir ļoti maz, mēs esam tik, cik mēs esam. Protams, ietekmē ļoti lielā pārslodze, gadījumu skaits uz vienu darbinieku, kāda krīzes situācija vēl pa virsu. Un tas ir tas, kas reizēm tik tiešām kavē, ietekmē kvalitāti u.tml.” (FGD_Kurzemes reģions)

Jāatzīmē, ka arī Valsts probācijas dienesta pārstāvji, kuri ļoti aktīvi organizē starpinstitutionālu sadarbības sanāksmes (STIS), piemēram, 2024. gadā visā Latvijā ir īstenotas 1487 Valsts

probācijas dienesta organizētas starpinstitūciju sadarbības sanāksmes⁵², norāda, ka ikdienas darbā saskaras ar to, ka sadarbības partneriem ir nepietiekama kapacitāte piedalīties Valsts probācijas dienesta organizētajās starpinstitūciju sadarbības sanāksmēs un iesaistīties kopīgajā darbā konkrētās situācijas risināšanā:

“Mēs probācijas dienestā arī organizējam starpinstitūciju sanāksmes, un es varu teikt tikai paldies sadarbības partneriem. [...] Mums notiek regulārs darbs, bet tas, ka darbiniekiem un arī pašvaldībās darbiniekiem pietrūkst kapacitātes, ir jūtams. Ir jūtams, ka ir ļoti plaši apjomi, lielas teritorijas. Tas noteikti ir tāds vērā ņemams faktors, ka darbinieks nogurst, ka viņam tik tiešām ir ļoti grūti savā darba laikā [visu paspēt]”. (FGD_Kurzemes reģions)

Tomēr joprojām ir gadījumi, kad speciālisti saskaras ar grūtībām sadarboties ar Valsts policiju. Tas tika atzīmēts vairākās fokusa grupu diskusijās. Iespējams, sadarbībai ar Valsts un pašvaldības policiju ir jābūt ļoti precīzi organizētai, jo arī fokusa grupu diskusijas, kas tika rīkotas šī izvērtējuma vajadzībām, atklāja, ka daudzi policijas darbinieki neizprot, kādēļ viņiem būtu šādā diskusijā jāpiedalās (piemēram, pārstāvis no Valsts policijas Latgales diskusijā tā arī norādīja, ka formāli viņš ir diskusijai pieslēdzies, bet paralēli dara citus darbus), un daļa no apspriestajiem jautājumiem, kas vairāk skar sociālo pakalpojumu nodrošināšanu, nav policijas kompetencē un viņus neinteresē. No šīs pieredzes var secināt, ka policijas darbinieki būtu šādās sanāksmēs vai diskusijās jāiesaista tikai tieši viņu kompetences jautājumos (piemēram, plānojot un sadalot apspriežamos jautājumus, kur ir svarīga policijas speciālistu iesaiste un kur nav).

“Mūsu problēma novadā ir tieši Valsts policijas iesaiste. Nemāku komentēt, kāpēc. Varbūt tas ir saistīts ar kadru mainību, ar kaut kādiem citiem apstākļiem. Arī ļoti kūtri no Valsts policijas mēs saņemam kaut kādas ziņas, ja viņiem ir kaut kāda informācija.” (FGD_Vidzemes reģions)

Gan padziļinātajās intervijās ar sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvjiem, gan fokusa grupu diskusijās atklājās, ka starpinstitucionālā sadarbība mazāk veiksmīgi veidojas gadījumos, kad vardarbības gadījumā iesaistītās personas maina dzīves vietu no vienas pašvaldības uz citu, jo tieši sadarbība starp dažādiem pašvaldību dienestiem ne vienmēr ir vērtējama kā laba. Diemžēl izveidotā Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēma šīs informācijas apmaiņas grūtības nerisina. Atsevišķiem speciālistiem ir cerības, ka jaunā sistēma šādu informācijas apmaiņu uzlabos.

“Par problēmām runājot. Ja ģimene kaut kāda iemesla dēļ maina dzīvesvietu un no viena novada pāriet uz otru, tad mūsu pieredze Valsts probācijas dienestā ir tāda, ka nereti šī informācija nav nocirkulējusi. Redzam arī atšķirības, kā katrā novadā notiek sadarbība un kā tā tiek kaut kādā ziņā fiksēta un tālāk nodota citu kolēģu darbam. Tas ir atšķirīgi. Līdz ar to, manuprāt, šajā jomā ir iespējami uzlabojumi. Ir Nepilngadīgo personu atbalsta informācijas sistēma, kas līdz šim nav sasniegusi savu mērķi. Ja mēs runājam par nepilngadīgām personām, kas ir likumpārkāpēji, kas ir varmākas kaut kādās situācijās, tad es ļoti ceru, ka jaunā sistēma kaut kādus šos robus aizpildīs. Nezinu, vai tā kļūst par tādu patiesu darba platformu – to mēs

---

⁵² Valsts probācijas dienests (2025). 2024. gadā notikušas 1487 starpinstitūciju sadarbības sanāksmes atkārtotu noziegumu izdarīšanas mazināšanai. 28.02.2025. <https://www.vpd.gov.lv/lv/jaunums/2024-gada-notikumas-1487-starpinstituciju-sadarbibas-sanaksmes-atkartotu-noziegumu-izdarisanas-mazinasanai>.

vēl redzēsīm. Bet tieši šī informācijas apmaiņa, ja vienā novadā ir iesākts darbs, bet pēc tam tas ir jāturpina kādā citā novadā – tur ir zināmas grūtības.” (FGD_Vidzemes reģions)

Ļoti pozitīvi vērtējams ir fokusu grupu diskusijā izskanējušais viedoklis, ka laba sadarbība sarežģītu individuālo gadījumu risināšanā bērnu tiesību aizsardzībā notiek bāriņtiesām un sociālajam dienestam ar Bērnu aizsardzības centru (BAC). Diskusiju dalībnieki norāda, ka šobrīd BAC speciālisti patiešām ir tādi, kas konsultē un palīdz risināt sarežģītus gadījumus. Tas liecina, ka pārveidojot Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekciju, kas pastāvēja no 2005. gada decembra līdz 2023. gada decembrim, uz Bērnu aizsardzības centru (pastāv no 2024. gada janvāra), ir lielā mērā izdevies mainīt uzsvaru no kontroles uz konsultēšanu un atbalsta sniegšanu.

“Ja mums aprūkst pieredzes, zināšanu vai padoma, tad mums vienmēr ir sadarbības partneris BAC, kas nāk talkā un palīdz gan mums kā dienestam, gan arī sociālajam dienestam. Sniedz savu atbalstu par to, kā ir jārisina vai ir jāizvairās no kaut kādām darbībām.” (FGD_Latgales reģions)

Vairākās diskusijās izskanēja arī, ka BAC 2024. gadā izstrādātie algoritmi⁵³, kā iestādēm sadarboties, kā arī citi iepriekš izstrādātie algoritmi palīdz vardarbības gadījumu risināšanā un tiek ņemti vērā savstarpējā sadarbībā.

“Ļoti labi ir palīdzējuši algoritmi, kā rīkoties.” (FGD_Latgales reģions)

“Palīdzošs, protams, ir BAC izstrādātais algoritms, kurš mums, institūcijām, visiem ir izsūtīts, kā mums jārikojas.” (FGD_Vidzemes reģions)

Fokusa grupu diskusiju dalībnieki arī saskata vairākas iespējas, kā pilnveidot starpinstitucionālo sadarbību. Viens no iespējamajiem sadarbības pilnveidošanas pasākumiem ir nevis vienkārši saņemt un pārrunāt aktuālos jautājumus (kas gan arī var būt noderīgi), bet fiksēt katrai iestādei izpildāmos uzdevumus, to izpildes laika grafiku un rezultātus atbilstošā protokolā. Tāpat lietderīgi noteiktā laika periodā ir arī nodrošināt atgriezenisko saiti – kas ir paveikts un kādi ir rezultāti.

“Manuprāt, būtiski ir fiksēt sadarbības sanāksmju atspoguļojumu, konkrētos izvīrzāmos uzdevumus un rezultātus. Ļoti jāfiksē ir arī uzdevumi katrai no šīm institūcijām, kas piedalās. Ar zināmiem termiņiem. Šiem protokoliem ir jābūt. [...] Ir svarīgi arī tas, kā mēs to fiksējam un cik mēs šai sadarbībai nodrošinām redzamu, pārskatāmu izpildāmību.” (FGD_Zemgales reģions)

“Mēs citreiz sakām, ka varbūt mums nav atstrādāta tā atgriezeniskā saite, kā pēc kāda laika notiek.” (FGD_Zemgales reģions)

---

⁵³ BAC (2024) Valsts un pašvaldību institūciju informācijas apmaiņas algoritms bērnu tiesību aizsardzības jomā. Pieejams: <https://www.bac.gov.lv/lv/media/2728/download?attachment>.

12.4. Viedokļi par starpinstitutionālo sadarbību individuālu gadījumu risināšanā pieaugušo tiesību aizsardzībai

Starpinstitutionālā sadarbība individuālu gadījumu risināšanā pieaugušajiem ir ikdienas darba prakse Valsts probācijas dienestam, kas starpinstitūciju sadarbības sanāksmes (STIS) organizē, lai persona, kuru plānots atbrīvot no ieslodzījuma vietas pēc pilna brīvības atņemšanas soda termiņa beigām, sekmīgāk atgrieztos sabiedrībā, kā arī lai mazinātu iespējamos riskus sabiedrības drošībai un kontrolēti risinātu probācijas klienta problēmas. 2024. gadā no 1487 starpinstitūciju sadarbības sanāksmēm 65% jeb 1231 sanāksme bija par pieaugušām personām, kuras veikušas noziedzīgu nodarījumu⁵⁴.

“Valsts probācijas dienestā to regulē likums un pakārtoti MK noteikumiem. Mūsu gadījumā tas viss ir atrunāts, un ir zināma sistematika, zināmi principi, kā mēs strādājam un par kādām personām mēs sasaucam šīs sanāksmes. Mums nav tādu iespēju nedarīt kaut ko. Mūsu darbs tiek reglamentēts, un tas to paredz. Ja kopumā jāpasaka, vai no tā [STIS organizēšanas] ir ieguvumi, tad pēdējo gadu statistika rāda, ka šādu sanāksmju skaits kopumā ir palielinājies. Kolēģi ir noticējuši šai darba metodei. Tā ir pietiekami efektīva.” (FGD_Vidzemes reģions)

Savukārt, pašvaldības iestāžu (sociālā dienesta, bāriņtiesas, policijas) starpinstitutionālās sadarbības sanāksmes par pieaugušu personu individuāliem gadījumiem nav ierasta prakse. Fokusa grupu diskusijās teiktais (vai pat drīzāk neteiktais) veicina priekšstatu, ka tādas tiek organizētas ļoti reti vai nemaz:

“Es varu piebilst, ka sadarbības grupas vairāk tiek veiktas par nepilngadīgām personām. Nekad neesam atteikuši, vienmēr esam piedalījušies. [...] Pieaugušajiem īsti nav tādi STISi, ko pašvaldība organizētu. Vismaz es neesmu saskārusies. Neesmu nevienā tādā piedalījiesies. [...] Nemācēšu komentēt par pieaugušajiem, bet saistībā ar bērniem nav problēmas.” (FGD_Kurzemes reģions)

“Pilngadīgām personām šādas starpinstitutionālās sanāksmes ir salīdzinoši reti. Parasti tās ir tad, ja ģimenē ir bērni. Īstenībā, ja mēs runājam par pilngadīgām personām, tad tās tajā vardarbībā diezgan vienuļi jūtas.” (FGD_Vidzemes reģions)

“Man vairāk ir bijusi pieredze ar Valsts probācijas dienestu un tā organizētajām grupām. Tur vairāk ir konkrētās situācijas speciālistu piesaiste. Piedalāmies, uzklusām, piedāvājam to, kas ir mūsu resursos. Saskatīt iespējamās atbalsta vietas un veidus. Bet attiecībā uz pieaugušajiem ir tieši tas, ko Valsts probācijas dienests organizē.” (FGD_Kurzemes reģions)

Tajā pašā laikā fokusa grupu diskusiju dalībnieki norāda, ka, ja šādas starpinstitutionālās sadarbības sanāksmes par pieaugušas personas gadījumu tiek organizētas, tad iestādes piedalās un sadarbība ir laba, bet tā nav ierasta prakse:

“Man ir maz sadarbības piemēru, bet tie, kas ir bijuši, tie ir pozitīvi.” (FGD_Latgales reģions)

Vēl diskusiju dalībnieki norāda, ka starpinstitutionālās sadarbības sanāksmēs individuālu gadījumu risināšanā bērniem bieži vien tiek risināti arī gadījumi, kas attiecas uz saistītajiem pieaugušajiem:

---

⁵⁴ BAC (2024) Valsts un pašvaldību institūciju informācijas apmaiņas algoritms bērnu tiesību aizsardzības jomā. Pieejams: <https://www.bac.gov.lv/lv/media/2728/download?attachment>.

“Es gribētu teikt, ka diezgan bieži šajos gadījumos ir arī iesaistīti bērni, līdz ar to tas viss tiek izskatīts jau tajā kontekstā. Mums ir konsultatīvā bērnu tiesību aizsardzības grupa, kurā mēs pieskaramies vardarbībai pret bērnu. Tur tiek skatītas arī pieaugušas personas, kas cietušas no vardarbības.” (FGD_Kurzemes reģions)

Fokusa grupu diskusijā Rīgas reģionā, apspriežot šo jautājumu, viens speciālists izteicās arī par MARAC modeli, kas paredz starpinstitucionālu atbalsta komandu vietējā pašvaldībā ar mērķi palīdzēt no vardarbības ģimenē cietušām pilngadīgām personām. Konkrētais speciālists pozitīvi vērtēja šo pieeju un uzskata, ka, ja Latvijā to izdosies ieviest, tas būs solis uz priekšu atbalsta nodrošināšanā no vardarbības ģimenē cietušām pilngadīgām personām. Būtiskais, ko konkrētais speciālists uzsvēra, ir tas, ka MARAC modelis paredz skaidrus pienākumus katrai no institūcijām, kā arī skaidrus īstenošanas noteikumus, kas varētu sekmēt labākus rezultātus.

“Es zinu, ka LM plāno papētīt MARAC jautājumu un mēģinās atkal pēc 20 gadiem šo ieviest Latvijā. Īstenībā tas būtu liels solis uz priekšu... [..] Pētot citu valstu pieredzi, redzams, ka MARAC, tur katrai institūcijai ir stingri noteikti nosacījumi. Tāpat kā mums šobrīd ir jaunie MK noteikumi par STISiem kriminālsoda izpildē. [..] Tur ir stingri spēles noteikumi.” (FGD_Rīgas reģions)

Kopumā var secināt, ka starpinstitucionālā sadarbība individuālu gadījumu risināšanā pieaugušajiem nav tipiska prakse Latvijas pašvaldībās. Izņēmumi ir Valsts probācijas dienesta organizētās starpinstitūciju sadarbības sanāksmes konkrētām mērķa grupām un gadījumi, kad bērnu tiesību aizsardzība ir saistīta arī ar pieaugušas personas, kas cietusi no vardarbības, gadījumu.

13. Secinājumi un ieteikumi

13.1. Sniegtā atbalsta vardarbības ģimenē gadījumu risināšanā vērtējums: Latvijas iedzīvotāju aptaujas rezultāti

Priekšstati par sniegtā atbalsta efektivitāti un pārlicība par to, ka tiks saņemts atbalsts

Latvijas iedzīvotāju viedoklis par to, cik efektīvi dažādas Latvijas iestādes pilda savas funkcijas vardarbības ģimenē novēršanā vai mazināšanā, kopumā ir ļoti kritisks. Lielāks īpatsvars Latvijas iedzīvotāju valsts policijas, pašvaldības policijas, pašvaldības sociālo dienestu un bāriņtiesas darbu vērtē kā neefektīvu, liela daļa arī nevar sniegt konkrētu atbildi (izvēlas atbildi “grūti pateikt”), un tikai ceturtdaļa vai nedaudz vairāk aptaujāto šo iestāžu darbu vērtē kā efektīvu (25-30%). Būtiski uzsvērt, ka aptaujātie ar vardarbības ģimenē pieredzi biežāk vērtē uzskaitīto iestāžu darbību kā neefektīvu.

Latvijas iedzīvotāju vērtējums par to, vai pieaugušais var rēķināties ar palīdzību atbildīgajās institūcijās, liecina, ka visu valsts un pašvaldības institūciju (sociālā dienesta, valsts un pašvaldību policijas un tiesu) vērtējums ir līdzīgs, un viedoklis sadalās līdzīgās daļās, kur apmēram divas piektās daļas Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka pieaugušais var rēķināties ar palīdzību, un gandrīz tikpat daudzi uzskata, ka nevar. Pozitīvāk aptaujātie vērtē iespēju saņemt palīdzību tādās iestādēs kā krīzes centrs un dažādās NVO, kas sniedz atbalstu. Aptaujātie, kuri paši pēdējo piecu gadu laikā ir cietuši no vardarbības ģimenē, visu iestāžu un organizāciju darbu, t.sk., krīzes centru un NVO, vērtē mazliet kritiskāk un biežāk uzskata, ka viņi nevar rēķināties ar palīdzību no šo institūciju puses.

Attiecībā uz bērnu iespējām saņemt palīdzību atbildīgajās institūcijās Latvijas iedzīvotāju viedoklis kopumā ir mazliet pozitīvāks. Pozitīvākais vērtējums attiecas uz tādām iestādēm kā sociālais dienests, bāriņtiesa, krīzes centri, policija, BAC un NVO. Vienlaikus satraucošs ir vērtējums, ka 42-44% respondentu uzskata, ka bērni nevar rēķināties ar palīdzību izglītības iestādēs (skolās un bērnudārzos).

Ieteikums:

Ņemot vērā to, ka izglītības iestādēs bērni ikdienā pavada lielu daļu sava laika un tieši izglītības iestāžu personālam ir lielākas iespējas pamanīt, vai bērns ir saskāries ar vardarbību ģimenē, joprojām ir nepieciešams lielu uzmanību pievērst izglītojošiem pasākumiem gan bērniem, gan izglītības iestāžu personālam par jautājumiem, kas attiecas uz vardarbības ģimenē identificēšanu un rīcību šādos gadījumos.

Vērtējums par to, cik labi vai slikti kopumā tiek sniegts atbalsts dažādām mērķa grupām – vardarbībā cietušajiem pieaugušajiem un bērniem un vardarbību veikušajiem pieaugušajiem un bērniem, atklāj, ka vispozitīvāk tiek vērtēts sniegtais atbalsts no vardarbības ģimenē cietušiem bērniem. Vienlaikus jāuzsver, ka lielai daļai Latvijas iedzīvotāju ir grūti novērtēt sniegto atbalstu un iedzīvotāji ir mazāk informēti par atbalstu, kas tiek sniegts vardarbību veikušajiem pieaugušajiem un bērniem.

Ieteikums:

Jautājums par sniegto atbalstu dažādām mērķa grupām – vardarbībā cietušajiem pieaugušajiem un bērniem un vardarbību veikušajiem pieaugušajiem un bērniem – atklāj arī informētības līmeni par to. Gan šis jautājums, gan arī atbalsta pieejamības un efektivitātes vērtējums ir būtiskākie indikatori, kas izmantojami projekta Nr. 4.3.6.4/1/24/I/001 “Atbalsta instrumenti vardarbības ģimenē mazināšanai” ex-post izvērtējumā, ja tāds tiks veikts. Tie ļaus redzēt, vai dažādie projekti un pasākumi, kas īstenoti šajā plānošanas periodā, kopumā ir palielinājuši gan informētību Latvijas iedzīvotāju vidū, gan atbalsta efektivitātes un pieejamības vērtējumu.

Latvijas iedzīvotāju pieredze saistībā ar vardarbības ģimenē gadījumiem

Saskaņā ar aptaujas rezultātiem kopumā 23% Latvijas iedzīvotāju (24% sieviešu un 22% vīriešu) 18-75 gadu vecumā paši pēdējo piecu gadu laikā ir cietuši no vardarbības ģimenē: 20% ir cietuši no emocionālas vardarbības, 8% no ekonomiskās vardarbības, 4% no fiziskas vardarbības, 4% no kibervardarbības, 3% no vajāšanas, 2% no seksuālas vardarbības (redzams, ka viena persona var būt cietusi no vairākiem vardarbības veidiem). Atšķirības attiecībā uz pieredzētajiem vardarbības veidiem sadalījumā pēc dzimuma nav statistiski nozīmīgas.

Netiešais vardarbības izplatības vērtējums (tas, cik daudzi pazīst kādu pieaugušo, kas pēdējo piecu gadu laikā ir cietis no vardarbības ģimenē) atklāj, ka 49% aptaujāto ir personīgi pazīstami ar kādu, kas ir cietis no emocionālas vardarbības, 30% pazīst kādu, kas ir cietis no fiziskas vardarbības, 27% pazīst kādu, kas ir cietis no ekonomiskās vardarbības, 12% pazīst kādu, kas ir cietis no seksuālas vardarbības, 19% pazīst kādu cietušo no vajāšanas un tikpat – 19% – pazīst kādu cietušo no kibervardarbības. Pētījums atklāj, ka tie, kas paši ir cietuši no vardarbības, biežāk pazīst kādu citu, kas arī ir cietis no vardarbības.

Netiešais vardarbības izplatības vērtējums attiecībā uz bērniem (tas, cik daudzi pazīst kādu bērnu, kas pēdējo piecu gadu laikā ir cietis no vardarbības ģimenē) parāda, ka mazāks skaits aptaujāto Latvijas iedzīvotāju atzīst, ka pazīst kādu no vardarbības ģimenē cietušu bērnu. Biežāk sastopamās vardarbības formas, no kurām ir cietuši pazīstami bērni, ir emocionālā vardarbība (atzīmē 24% aptaujāto), pamešana novārtā (19%) un fiziska vardarbība (14%).

Vienlaikus pētījums atklāj, ka liela daļa Latvijas iedzīvotāju neuzticas ne policijai, ne sociālajam dienestam, ka šīs iestādes varētu viņiem palīdzēt vardarbības ģimenē gadījumos, un cenšas ar vardarbības problēmu un tās izraisītajām sekām tikt galā saviem spēkiem. Par šo tendenci liecina šādi aptaujas dati. Pirmkārt, 62% no aptaujātajiem, kas cietuši no vardarbības ģimenē, nav vērsušies pēc palīdzības nekur. 41% nav nevienam par to pat pastāstījuši. Gadījumos, kad vardarbībā ģimenē cietušie ir meklējuši palīdzību, visbiežāk viņi ir vērsušies pie psihologa vai psihoterapeita (18%), nevis policijā vai sociālajā dienestā. Nevēršanās policijā iemesls ir neuzticēšanās un uzskats, ka tas būs bezjēdzīgi. Līdzīgi argumenti ir minēti arī attiecībā uz nevēršanos pašvaldību sociālajos dienestos. Otrkārt, no tiem Latvijas iedzīvotājiem, kuriem nav vardarbības pieredzes, atbildot uz jautājumu, ko viņi darītu, ja paši saskartos ar vardarbību, 43% nav atzīmējuši, ka vērstos pēc palīdzības policijā. Viņu biežāk minētie iemesli, kāpēc, sastopoties ar vardarbības ģimenē gadījumiem, nevērsties policijā, ir: viedoklis, ka policija jau tāpat ir pārslogota, un neuzticēšanās policijai. Vēl satraucošāks ir

rādītājs par vēršanos un nevēršanos pēc palīdzības sociālajā dienestā. Tikai 19% ir atzīmējuši, ka vērstos sociālajā dienestā, tātad 81% sociālajā dienestā nevērstos. Galvenie iemesli nevērsties pēc palīdzības: cilvēki uzskata, ka sociālais dienests nespēj efektīvi palīdzēt, un pastāv neuzticība tam.

Ieteikumi:

Lai mazinātu Latvijas iedzīvotāju neuzticēšanos policijai, kā arī neticību tam, ka policija sniegs palīdzību vardarbības ģimenē gadījumā, nepieciešams turpināt attīstīt kompleksu pasākumu kopumu, kas ietver šādus aspektus: 1) regulāras policijas darbinieku apmācības par vardarbības ģimenē jautājumiem un par nepieciešamību policijai aktīvi atbalstīt cietušo (nodrošinot pagaidu aizsardzības ievērošanu, sniedzot informāciju par sociālo pakalpojumu pieejamību utt.), lai stiprinātu vardarbībā cietušo un iedrošinātu viņu rīkoties, lai sevi pasargātu no vardarbības. Pētījums atkārtoti parāda, ka vardarbībā cietušajiem ir ļoti svarīgi, ka policijas darbinieki pauž aktīvu atbalstu cietušo aizsardzības nodrošināšanā; 2) regulāras policijas darbinieku apmācības un instruktāžas (reizi mēnesī) par starpinstitucionālās sadarbības jautājumiem, kā arī kārtību un procedūrām, kas jāievēro ikdienā, sastopoties ar vardarbību ģimenē, braucot uz izsaukumiem par konfliktu ģimenē; 3) sabiedrības informēšana par policijas darbu un tā uzlabojumiem vardarbības ģimenē gadījumu risināšanā. Būtiski, ka plašsaziņas līdzekļos tiek sniegta informācija, kā policija rīkojas vardarbības ģimenē gadījumos un kādi ir policijas rīcības rezultāti, piemēram, var tikt pieņemts lēmums par nošķiršanu, tiek nodrošināta pagaidu aizsardzība, tiek nodrošināts tas, ka vardarbības veicējs netuvojas cietušajam utt.

Ņemot vērā, ka sabiedrībā trūkst izpratnes par sociālā dienesta lomu vardarbības ģimenē gadījumos, nepieciešams skaidrot, ka tieši sociālais dienests koordinē atbalsta sniegšanu gan vardarbībā cietušām personām, gan vardarbību veikušām personām.

Aptaujas dati parāda, ka Latvijas iedzīvotāji lielā daļā gadījumu ar vardarbības ģimenē sekām cenšas tikt galā paši saviem spēkiem. Ja neliela daļa maksāspējīgu Latvijas iedzīvotāju paši atrod iespēju apmeklēt psihologu vai psihoterapeitu, tad lielākā daļa cietušo vai vardarbību veikušo turpina dzīvot ar šo nerisināto traumu vai nespēju kontrolēt savu agresiju. Tas kopumā rada augstus riskus atkārtotai vardarbībai, tādēļ Latvijas sabiedrību nepieciešams izglītot par iespējamajiem atbalsta veidiem un aicināt tos izmantot.

Ņemot vērā to, ka tikai neliela daļa iedzīvotāju, kas cietuši no vardarbības ģimenē, saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumu, ir vienlaicīgi nepieciešams strādāt gan pie pakalpojuma plašākas pieejamības nodrošināšanas, gan tā kvalitātes nodrošināšanas, gan arī iedzīvotāju informēšanas par šādu pakalpojumu, uzsverot tā nozīmi vardarbības seku mazināšanā. Izglītošanas pasākumos būtu būtiski uzsvērt, ka pilnīgi visos piedzīvotas vardarbības gadījumos, neatkarīgi no to smaguma, būtu nepieciešams vērsties pēc palīdzības, jo, nevienam neizstāstot par savu pieredzi, grūtāk ir iegūto traumu dziedināt un risināt turpmākās iespējamās vardarbības situācijas.

Sabiedrības informēšanas pasākumos īpaša uzmanība būtu jāpievērš informācijas nodrošināšanai par atbalsta pasākumiem vardarbību veikušām personām (gan pieaugušajiem, gan bērniem), jo pētījums parāda, ka par atbalstu vardarbību veikušām personām Latvijas iedzīvotāji ir informēti mazāk, bet būtiski ir vairot izpratni par to, ka vardarbību veikušām personām ir jāapgūst prasmes vadīt savas emocijas un šādi sociālie pakalpojumi Latvijā ir pieejami.

13.2. Sniegtā atbalsta vardarbības ģimenē gadījumu risināšanā vērtējums: gadījumu analīzes rezultāti

Gadījumu analīze, kur sociālais dienests un citas iesaistītās organizācijas ir centušās sniegt nepieciešamo atbalstu gan vardarbībā cietušajiem, gan vardarbību veikušajiem, atklāj, ka pakalpojumu saņēmēji (no vardarbības ģimenē cietuši un vardarbību ģimenē veikuši bērni un pieaugušie) lielākoties ļoti pozitīvi vērtē gan sociālo darbinieku, gan psihologu sniegto atbalstu. Jāuzsver gan, ka lielākoties pētījumā ir iekļauti sociālo dienestu atlasīti gadījumi (kopumā 19 gadījumi), kas visdrīzāk ir vērtējami kā veiksmes stāsti. Pakalpojumu saņēmēji konkrēto sociālo darbinieku profesionalitāti vērtē kā ļoti labu, un tiek uzsvērts, ka sociālais darbinieks vienmēr iesaka kādus risinājumus, kā arī ir atsaucīgs un laipns, uzklausa visas bažas un problēmas un ir saprotošs un draudzīgs. Arī sociālo dienestu telpas visos aplūkotajos gadījumos tiek vērtētas kā labas vai ļoti labas, uzsverot to, ka šajās telpās ir nodrošināta iespēja netraucēti sarunāties un tiek garantēta informācijas konfidencialitāte. Psihologa konsultācijas visos aplūkotajos gadījumos tika vērtētas pozitīvi vai ļoti pozitīvi. Vairākos analizētajos gadījumos tieši psihologs ir bijis tā uzticības persona, kurai var uzticēties un visu izstāstīt. Vienlaikus ne vienmēr tieši psihologam vardarbībā cietušie vai vardarbības veicēji atveras un uzticas. Dažkārt par uzticības personu kļūst sociālais darbinieks, citreiz (vairāk bērnu gadījumā) – mentors.

Negatīvāku vērtējumu no pakalpojumu saņēmēju puses biežāk ir saņēmušas tādas iestādes kā policija, bāriņtiesa, krīzes centri un audžuģimenes. Sociālo darbinieku sniegtā informācija par to, kādus pakalpojumus viņi piešķir un organizējuši vardarbības mazināšanai vai tās seku novēršanai, liecina, ka viņiem ir instrumenti (pakalpojumi) un zināšanas, kā strādāt ar šiem gadījumiem. Par to liecina arī dažādo speciālistu un pakalpojumu izmantošana, piemēram, var minēt šādus speciālistus: psihologs, narkologs, atkarību speciālists, sociālā rehabilitācija dzīvesvietā vai institūcijā, ģimenes asistents u.c., kā arī atsevišķos gadījumos proaktīva pieeja, piemēram, preventīvi piešķirot sociālās rehabilitācijas pakalpojumu vardarbīgas uzvedības mazināšanai, balstoties uz informāciju, kas saņemta no citas pašvaldības par vardarbīgu uzvedību iepriekš.

Lai gan vairāk nekā pusē analizēto gadījumu sociālie darbinieki uzskata, ka atbalsta sniegšanai pašvaldībā bijuši pieejami visi nepieciešamie pakalpojumi, var norādīt arī uz šādām grūtībām atbalsta sniegšanā vardarbības gadījumos:

- 1) Pašvaldību sociālajos dienestos ir augsta personāla mainība, un informācijas nodošana darbinieku mainības gadījumos nav efektīva, jo bieži vien sociālais darbinieks norādīja,

ka ar konkrēto gadījumu nestrādā no paša sākuma, tādēļ visu par sniegtajiem pakalpojumiem nevar detalizēti paskaidrot;

- 2) Vardarbībā cietušo un vardarbību veikušo gadījumu izpēte atklāj, ka pakalpojumu saņēmēji bieži vien maina savu dzīves vietu, līdz ar to arī mainot pašvaldību un atbilstošās pašvaldības sociālo dienestu. Tas apgrūtina gadījumus novērot ilgtermiņā un izsekot, kas noticis ar ģimeni vai konkrēto cietušo. Pozitīvi piemēri, lai šo problēmu mazinātu, ir gadījumi, kad pašvaldību sociālie dienesti savā starpā sadarbojas un notiek informācijas apmaiņa;
- 3) Vairākās intervijas ar sociālo dienestu darbiniekiem izskan informācija, ka pašvaldībā trūkst psihologu un dažkārt uz psihologu pakalpojumiem ir jāgaida rindā vairāki mēneši;
- 4) Sociālie darbinieki vēlētos plašākas iespējas sociālo pakalpojumu piedāvājumā gan bērniem, gan pieaugušajiem. Pašvaldībās trūkst pakalpojumi, ko bērniem un pieaugušajiem piedāvāt pēc sociālās rehabilitācijas. Sociālie darbinieki vēlētos, lai ir iespējas piedāvāt dažādus papildu terapiju veidus, piemēram, smilšu terapiju, mūzikas terapiju, mākslas terapiju, kustību terapiju, kā arī nodrošināt bērniem, kas cietuši no vardarbības, iespēju piedalīties kādās nometnēs, savukārt pieaugušajiem – pašpalīdzības grupas, kurās satiekas līdzīgi cilvēki un strādā ar emocijām, vai atbalsta grupas vardarbībā cietušām personām, kuras vada speciālists.

Gadījumu izpēte attiecībā uz no vardarbības cietušajiem bērniem atklāj, ka bērniem un jauniešiem ļoti svarīgs ir drauga vai mentora atbalsts. Tajos gadījumos, kad bērni saņēmuši mentora pakalpojumu, viņi norāda, ka šis atbalsta veids viņiem ir bijis ļoti nozīmīgs, jo viņiem trūkst atbalsta vai uzticības personas, ar kuru var satīties un aprunāties, kā arī īstenot dažādas brīvā laika pavadīšanas aktivitātes. Būtisks aspekts ir tas, ka mentors nav ne radnieks, ne arī kādas iestādes darbinieks.

Audžuģimeņu pakalpojuma vērtējums klientu vidū ir atšķirīgs, jo ir gan pozitīva pieredze ar bērnu atrašanos audžuģimenē, gan arī ļoti negatīva pieredze. Pētījums ļauj secināt, ka ne vienmēr audžuģimenes ir bērnu, kas cietuši no vardarbības, atbalstošas, un, nododot bērnu audžuģimenē, nav garantijas, ka bērns nonāks viņam labvēlīgākā situācijā.

Krīzes centru vērtējums tika sniegts tikai dažos gadījumos. Vienlaikus šie gadījumi atklāj, ka noteiktās situācijās krīzes centru pakalpojumi ir ļoti nozīmīgi un to sniegtais atbalsts tiek vērtēts pozitīvi. Atšķirīgas pieredzes ir saistītas ar krīzes centriem bērniem, kur vairāki gadījumi atklāj, ka bērni ir bēguši vai apsvēruši bēgšanu no krīzes centra, jo viņiem ir gribējies atgriezties mājās vai pie audžuģimenes.

Gadījumu izpēte bāriņtiesu darba vērtējumu sniedz tikai ierobežotā apmērā. Izpēte parāda, ka bāriņtiesas ir iesaistītas starpinstitucionālās sadarbības pasākumos un informē klientu, policiju, sociālo dienestu vai citas iestādes par vardarbības gadījumiem vai pieejamajiem atbalsta pakalpojumiem. Vienlaikus vairākos gadījumos izskanēja arī kritiski vērtējumi par bāriņtiesas darbu, norādot, ka bāriņtiesa ir sodoša un kontrolējoša iestāde, kas nevis palīdz risināt problēmas, bet gan nosoda cilvēkus, un ka bāriņtiesas pārstāvji pavirši, neiedziļinoties situācijā, novērtē bērna aprūpes iespējas ģimenē.

Pētījums neatklāja gadījumus, kad būtu pieņemti lēmumi par atbalsta pakalpojumu pārtraukšanu finanšu trūkuma, sistēmas trūkuma vai speciālistu trūkuma dēļ. Gadījumi, kad pakalpojums tiek pārtraukts, attiecas uz šādām situācijām: a) pakalpojumu nepieciešams mainīt, pielāgojoties jaunajai klienta situācijai; b) pakalpojums ir sniegts plānotajā apjomā (piemēram, ir sniegta plānotās 20 psihologa konsultācijas); c) pakalpojuma saņemšanu pārtrauc pats klients.

Ieteikumi:

Ņemot vērā gadījumu analīzē iegūto informāciju, nepieciešams pilnveidot un paplašināt pieejamo pakalpojumu klāstu visām mērķa grupām, kā arī nodrošināt pamata pakalpojumus, proti, psihologa pakalpojumu, visās Latvijas pašvaldībās.

Ņemot vērā ļoti augsto vērtējumu mentora pakalpojumam, Latvijā būtu nepieciešams veicināt mentoru kustību, lai visās Latvijas pašvaldībās bērniem un jauniešiem, kas cietuši no vardarbības, tiktu piedāvāts un nodrošināts mentora pakalpojums.

Ņemot vērā gadījumu izpētē atklāto atšķirīgo bērnu pieredzi audžuģimenēs, jāturpina pilnveidot audžuģimeņu pakalpojums, nodrošinot audžuģimeņu apmācības un atbilstību bērnu vajadzībām.

Pētījums apstiprina to, ka nepieciešams sekmēt informācijas apmaiņu starp pašvaldību sociālajiem dienestiem, kā arī starpinstitucionālo sadarbību, jo starpinstitucionālā sadarbība palīdz risināt gadījumus un starpinstitucionālā sanāksme ar vardarbības gadījumā iesaistītajiem pieaugušajiem var būt labs instruments pozitīvu pārmaiņu veicināšanai.

Pētījums arī atklāj, ka nepieciešams vairāk runāt par vardarbības ģimenē gadījumiem un riskiem skolā, jo, ja bērns cieš no vardarbības ģimenē, iespējams, viņš nemaz neapzinās, ka viņa ģimenē ir, piemēram, emocionālā vardarbība, un tā ir cēlonis daudzām viņa problēmām (piemēram, trauksmei, grūtībām veidot kontaktus ar vienaudžiem, nespējai kontrolēt savas dusmas un agresiju u. tml.). Daudziem bērniem raksturīgs klusēt un nevienam nestāstīt par vardarbību ģimenē. Tādēļ izglītības iestādes ir vietas, kur bērnus varētu iedrošināt meklēt palīdzību vardarbības ģimenē gadījumā.

13.3. Sociālos dienestus un bāriņtiesas ietekmējošie institucionālie faktori

Pašvaldību sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvju intervijas atklāj, ka to darbu pozitīvi ietekmē šādi institucionālie faktori. Pirmkārt, par valsts budžeta līdzekļiem nodrošinātie sociālās rehabilitācijas pakalpojumi no vardarbības cietušām nepilngadīgām un pilngadīgām personām, kā arī valsts apmaksātie sociālās rehabilitācijas pakalpojumi vardarbību veikušām pilngadīgām personām. Tie ir pakalpojumi, kas kopumā tiek nodrošināti, dažkārt gan to pieejamība ir ierobežota un uz pakalpojumu ir jāgaida, bet kopumā tie veido atbalsta sistēmu un intervijās tiek uztverti kā pašsaprotami. Tomēr jāatzīmē, ka psihologu trūkums un rindas uz pakalpojumiem mazina to pieejamību, īpaši ārpus lielajām pilsētām.

Otrkārt, izveidotā sistēma, ka, sākot no 2020. gada 1. augusta, policijas darbinieki, ierodoties ģimenes konflikta notikuma vietā, izvērtē vardarbības riskus un sagatavo detalizētu ziņojumu

par notikumu, ir būtiski uzlabojusi vardarbības gadījuma identificēšanu, un policija ir galvenais avots, no kura bāriņtiesas un sociālie dienesti uzzina par vardarbības gadījumiem ģimenē.

Treškārt, ilgstošais darbs starpinstitucionālās sadarbības veicināšanā kopumā ir būtiski uzlabojis sadarbību starp dažādām iestādēm, īpaši starp policiju, bāriņtiesu, sociālajiem dienestiem, krīzes centriem, kā arī Bērnu aizsardzības centru un Valsts probācijas dienestu. Uzlabojumus ir sekmējušas gan apmācības, kurās uzsvērtā sadarbības nozīme, gan regulāra saziņa speciālistu vidū, gan iestāžu vadības un speciālistu izpratne par vardarbības ģimenē problēmu, gan arī sadarbības jautājumu aktualizēšana valsts līmenī (piemēram, Vardarbības pret sievieti un vardarbības ģimenē novēršanas un apkarošanas plāna 2024.-2029. gadam izstrāde, grozījumi normatīvajā regulējumā), kā arī vienotu darbības algoritmu izstrāde un ieviešana (piemēram, Bērnu aizsardzības centra 2024. gadā izstrādātie valsts un pašvaldību institūciju informācijas apmaiņas algoritmi bērnu tiesību aizsardzības jomā). Tomēr vairāki sadarbības aspekti joprojām nav skaidri, daļai speciālistu nav izpratnes par divu līmeņu bērnu tiesību aizsardzības sadarbības grupu darbības pieeju, sadarbību būtiski ierobežo speciālistu mainība un pārslodze, kas ir kavējošie faktori un raksturoti turpinājumā.

Pievēršoties institucionālajiem faktoriem, kas kavē sociālo dienestu un bāriņtiesu darbu vardarbības ģimenē mazināšanai, pirmkārt, ir jāatzīmē tāds aspekts, par kuru intervijās speciālisti runāja salīdzinoši ļoti maz, tas ir, pasākumi vardarbības mazināšanai pamatā ir fokusēti uz bērnu tiesību aizsardzību vardarbības ģimenē gadījumā, bet vardarbības gadījumi, kad ģimenē nav bērnu, nav sociālo dienestu un bāriņtiesu uzmanības lokā. Bāriņtiesu gadījumā vardarbība ģimenē, kur nav bērnu, neattiecas uz bāriņtiesu kompetenci, bet arī sociālo dienestu darbs viennozīmīgi ir vērsts galvenokārt uz ģimenēm ar bērniem. Var secināt, ka vardarbībai ģimenē, kur iesaistīti tikai pieaugušie, līdz šim nav pievērsta pietiekoša uzmanība. Līdz ar to vardarbība ģimenē, kur iesaistīti tikai pieaugušie, iestāžu, galvenokārt, policijas, tiesu un vēlāk Valsts probācijas dienesta, uzmanībā nonāk tikai ļoti smagās fiziskās un seksuālās vardarbības formās, kad tiek fiksēti smagi miesas bojājumi vai pat notikusi slepkavība vai izvarošana ar smagiem miesas bojājumiem. Darbs ar vardarbības ģimenē gadījumiem, kur nav bērnu, ir ierobežots arī tādēļ, ka lielākoties vardarbības veicēji, bet bieži vien arī cietušie, nav motivēti sadarboties ar sociālo dienestu un pieņemt vardarbīgas attiecības kā normu vai risina tās saviem spēkiem.

Otrkārt, sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvju darbu vardarbības gadījumu risināšanā būtiski ietekmē ierobežotie laika resursi, kas saistīti ar speciālistu trūkumu un lielu speciālistu mainību šajās iestādēs. Jāatzīmē, ka daļā sociālo dienestu pastāvīgi trūkst darbinieku (ir brīvas vakances), taču klientu skaits palielinās. Arī bāriņtiesām trūkst darbinieku, bet lietu apjoms ir liels, to daudzums palielinās, un tās kļūst aizvien sarežģītākas. Sociālo dienestu pārstāvji uzsver, ka laika trūkums sociālajiem darbiniekiem mazina iespējas nodarboties ar psihosociālo konsultēšanu un preventīvo darbu, jo visu laiku notiek darbs ar krīzes situāciju risināšanu, kas prasa ziedot savu laiku arī ārpus oficiālā darba laika (piemēram, lai bērnu vai ģimeni neatliekami nogādātu krīzes centrā). Jāatzīmē, ka šīs problēmas ir mazāk raksturīgas Latvijas lielajām pilsētām, kur sociālo dienestu un bāriņtiesu darba nodrošināšanai ir pieejami gan vairāk finanšu, gan cilvēkresursi un lielākoties ir nodrošināta labāka darba organizācija un

darbinieku specializācija, kas nav iespējama nelielos novados, kur, īpaši lauku teritorijās, vērojama “universālā darbinieka” pieeja.

Treškārt, intervijas ar sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvjiem atklāj, ka atbalsta pasākumi un pakalpojumi nav pieejami vienādi visā Latvijas teritorijā. Atbalsta pasākumu un pakalpojumu pieejamība ir labāka Rīgā un vēl dažās valstspilsētās (bet ne visās). Dažos Latvijas novados, īpaši Latgales reģionā, bet arī citos, pakalpojumu pieejamība ir pavisam ierobežota un ar grūtībām tiek nodrošināti tikai daži pamata pakalpojumi, jo trūkst psihologu. Attālāko novadu pašvaldībās ir arī ierobežotas iespējas piedāvāt pakalpojumus Rīgā gan ierobežoto finanšu resursu dēļ (piemēram, pat transportam, ja pakalpojums ir valsts apmaksāts), gan arī attāluma un ceļā pavadāmā laika dēļ (fiziski ir ļoti ierobežotas iespējas izbraukāt kursus vai konsultācijas). Pakalpojumu trūkums ir saistīts gan ar finansējuma nepietiekamību, gan ar atbilstošu speciālistu trūkumu. Visbiežāk speciālisti norāda uz psihologu, psihiatru, psihoterapeitu, atkarības speciālistu, narkologu, kā arī atbalsta grupu dažādām mērķa grupām pakalpojumu trūkumu.

Ceturtkārt, speciālisti identificē pakalpojumu trūkumu noteiktos rehabilitācijas posmos un noteiktām grupām. Tiek norādīts, ka nav nodrošināts sociālās rehabilitācijas pakalpojums vardarbību veikušām nepilngadīgām personām, trūkst pakalpojumu, ko piedāvāt klientiem pēc valsts apmaksātā sociālās rehabilitācijas pakalpojuma, piemēram, ģimenes terapija, atbalsta grupas vai dažādas citas terapijas (mūzikas, mākslas, smilšu utt.), kas stiprinātu cilvēku psiholoģisko noturību. Nepietiekama ir mentoru pieejamība jauniešiem pēc sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņemšanas, kā arī ir pašvaldības, kas nenodrošina ģimenes asistenta pakalpojumu, lai gan tāds ir nepieciešams. Gandrīz katrā pašvaldībā ir kādas savas vajadzības, kas nav pietiekami nodrošinātas, bet neattiecas uz visām pašvaldībām, piemēram, ir pašvaldības, kur nav pieejami krīzes dzīvokļi vardarbībā cietušajām personām, citur trūkst ģimenes atbalsta centru, pusaudžu speciālistu, narkologu utt.

Piektkārt, sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvju vērtējumā ar vardarbību ģimenē saistītajās lietās ir nepieņemami ilgs izmeklēšanas, ekspertīžu veikšanas un tiesvedības laiks (tas mēdz būt 2–5 gadus ilgs), jo visu šo laiku cietušajam ir jāatgriežas pie atmiņām par piedzīvoto vardarbību, šo dzīves epizodi nevar “noslēgt”, un arī vardarbības veicējam nav skaidrības, kā tālāk veidot savu dzīvi. Līdz ar to arī attiecības ģimenē ir savā ziņā “uzliktas uz pauzes”, gaidot tiesas lēmumu. Arī sociālais dienests ir ierobežots plānot atbalsta pasākumus, piemēram, ģimenes terapiju, bet bāriņtiesai ir jāturpina sekot tiesas procesam, pārstāvot bērna intereses.

Sestkārt, sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvji norāda, ka Latvijā ir grūtības ar audžuģimeņu nodrošināšanu, īpaši krīzes situācijās. Latvijā kopumā ir vērojams audžuģimeņu trūkums, izdegšana, kā arī netiek pienācīgi veikta audžuģimeņu izvērtēšana.

13.4. Sociālos dienestus un bāriņtiesas ietekmējošie profesionālie faktori

Profesionālie faktori, kas pozitīvi ietekmē pašvaldību sociālo dienestu un bāriņtiesu darbu, ir gan pašu sociālo dienestu un bāriņtiesu darbinieku, gan sadarbības iestāžu speciālistu profesionālo zināšanu jautājumos par vardarbību ģimenē uzlabošanās. Gan sociālo darbinieku, gan bāriņtiesu pārstāvju vērtējumā speciālistu no dažādām iestādēm, kuri ir iesaistīti

vardarbības ģimenē gadījumu risināšanā, profesionālās zināšanas nekad iepriekš nav bijušas tik augstā līmenī, kādas tās ir patlaban.

To ir sekmējis gan tas, ka speciālistiem tiek nodrošinātas dažāda veida apmācības, gan arī izstrādātie metodiskie materiāli un vadlīnijas. Tāpat tiek norādīts, ka speciālistu profesionālās zināšanas un kompetenci pozitīvi ietekmē tikšanās ar kolēģiem starpinstitucionālajās sanāksmēs, kā arī pieredzējušāko kolēģu atbalsts un supervīzijas. Vienlaikus intervijās tiek arī norādīts, ka vienā un tajā pašā iestādē dažādiem speciālistiem profesionālās zināšanas var būtiski atšķirties, un tas saistīts gan ar pieredzi darbā, gan iegūto izglītību, gan attieksmi pret darbu, gan arī ar iespējām specializēties kādā konkrētā jautājumā.

Lai gan secinājums par profesionālo zināšanu uzlabošanu dažādās iestādēs ir zināmā pretrunā ar to, kā Latvijas iedzīvotāji vērtē Latvijas iestāžu efektivitāti vardarbības ģimenē novēršanā vai mazināšanā (tikai ceturtdaļa vai nedaudz vairāk aptaujāto šo iestāžu darbu vērtē kā efektīvu), kā arī citiem vērtējumiem, jāuzsver, ka speciālisti neapgalvo, ka visi dažādo iestāžu speciālisti ir kompetenti un norāda uz gadījumiem, kad zināšanas nav pietiekamas. Tāpat sociālo dienestu un bāriņtiesu darbinieki uzsver, ka, pieaugot vardarbības lietu skaitam un sarežģītībai, ir nepieciešams profesionālās zināšanas darbam ar vardarbības ģimenē gadījumiem visu laiku pilnveidot un papildināt.

Sociālā darba speciālistu sniegtās atbildes parāda, ka sociālie darbinieki vēlētos iegūt papildus zināšanas par šādām tēmām: (1) bērna attīstība dažādos vecumos; (2) vardarbības pazīmes/atpazīšana; (3) seksuālā izmantošana; (4) darbs ar jauniešiem; (5) darbs ar vardarbīgām personām; (6) sava darba organizēšana.

Savukārt bāriņtiesu pārstāvju sniegtās informācijas apkopojums ļauj secināt, ka papildus zināšanas bāriņtiesu pārstāvjiem nepieciešamas par šādām tēmām: (1) kā veidot ar bērnu sarunu; (2) kā atpazīt vardarbību (jo īpaši emocionālo un seksuālo); (3) vardarbības risināšanas gadījumu metodikas; (4) seksuālā izmantošana; (5) kā veiksmīgāk pārstāvēt bērnu intereses krimināllietās un vecāku šķiršanās lietās.

Pētījumā identificētie profesionālie faktori, kas kavē sociālo dienestu un bāriņtiesu darbu vardarbības ģimenē mazināšanai, ir šādi. Pirmkārt, augstā speciālistu mainība, jaunu speciālistu ienākšana iestādēs (gan policijā, gan bāriņtiesās, gan sociālajos dienestos) sekmē to, ka daļai darbinieku nav nepieciešamās pieredzes vardarbības gadījumu risināšanā, un dažkārt viņiem nav bijis iespējams iziet arī apmācību kursus par vardarbības tēmām, tāpat viņi nepārzina iestādēm izveidotos algoritmus, kā sadarboties ar citām iesaistītajām pusēm, un cilvēkresursu trūkuma situācijā pieredzējušie kolēģi ne vienmēr ir nodrošinājuši zināšanu pārnesi. Tā visa rezultātā īpaši jauno speciālistu gadījumā var vērot nepietiekamas profesionālās zināšanas darbam ar vardarbības gadījumiem. Intervijās tiek norādīts arī uz tādām problēmām kā jauno speciālistu sagatavotību, īpaši gadījumos, kad sociālā darba izglītība iegūta tikai maģistra līmenī, bet nav iegūta pamata – bakalaura līmenī.

Otrkārt, sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvji norāda uz profesionālo zināšanu trūkumu tādiem speciālistiem kā psihologi, psihiatri, atkarību speciālisti, kur viņi saskārušies ar situāciju, kad noteiktos gadījumos šiem speciālistiem trūkst zināšanu par jaunākajām metodikām darbā ar bērniem un jauniešiem, un tieši gados vecāki speciālisti dažkārt ir mazāk

ieinteresēti apgūt jaunas pieejas darbam ar vardarbības gadījumiem. Viņi ir arī saskārušies ar situāciju, kad psihologi atsakās strādāt ar kādu konkrētu gadījumu, jo viņiem pietrūkst specifisku zināšanu. Vairākās intervijās kritisks vērtējums tika sniegts arī izglītības iestāžu darbinieku profesionalitātei, norādot, ka izglītības iestādes novēloti sniedz informāciju par aizdomām par vardarbības gadījumiem, kā arī ir vērojamas problēmas ar audžuģimeņu sagatavotību pieņemt bērnus savās ģimenēs, jo ir gadījumi, kad audžuģimeņu vecāki paši ir vardarbīgi.

13.5. Citi sociālos dienestus un bāriņtiesas ietekmējošie faktori

Vairāki sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvju intervijās identificēti faktori, kas būtiski ietekmē sociālo dienestu un bāriņtiesu darbu un iespējas strādāt ar vardarbības gadījumiem, nav tieši saistāmi ar institucionāliem vai profesionāliem aspektiem, vai attiecas uz abām šīm faktoru grupām, tādēļ ziņojumā ir izdalīti atsevišķi. Pirmkārt, sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvju darbu būtiski ietekmē vardarbībā iesaistīto personu motivācija mainīt situāciju.

Speciālisti uzsver, ka, ja vardarbībā iesaistītās personas izprot situāciju un atzīst, ka vardarbība nav pieņemama un kaut ko ir nepieciešams mainīt, tad gadījumus risināt ir ievērojami vienkāršāk un efektīvāk. Gadījumu risināšana ir veiksmīgāka arī tad, ja kaut vai viens no vecākiem saprot, ka vardarbība ģimenē nav pieņemama un kaut kas ir jādara, lai situācija mainītos. Diemžēl diezgan bieži problēmas ar motivāciju mainīt situāciju sastopamas gan vardarbības veicēju, gan vardarbībā cietušo vidū, jo cietušie bieži vien atsakās pieņemt, ka viņi ir vardarbības upuri, un apzināties to, ka viņi ir nonākuši vardarbības aplī. Šajos gadījumos sociālo dienestu un bāriņtiesu darbinieki apzinās, ka gan viņu, gan citu iesaistīto speciālistu (psihologu, policijas u.c.) uzdevums ir, runājot ar klientu, palīdzēt vardarbībā cietušajam saprast, ka viņa ģimenes loceklis ir vardarbīgs un tā nav normāla situācija, kurā viņš dzīvo. Tomēr praksē pietiekoši bieži ir gadījumi, kad sākotnējā motivācija kaut ko mainīt nav noturīga un cietušais dažādu faktoru ietekmē atgriežas vardarbības aplī (visbiežāk ekonomiskās atkarības no vardarbības veicēja dēļ, kā arī atbalsta trūkuma ģimenē vai kopienā dēļ, nereti arī atkarību un līdzatkarības dēļ). Diemžēl ļoti bieži vecāki vardarbīgā ģimenē neapzinās vardarbības postošo ilgtermiņa ietekmi uz bērniem, jo paši ir uzauguši vardarbīgā ģimenē un pieņēmuši to kā normu.

Otrkārt, sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvji nevar ignorēt to, ka viens no tipiskākajiem gadījumiem, kad notiek vardarbība ģimenē, ir saistīts ar pastiprinātu alkohola lietošanu. Šajos gadījumos ir iespējams izņemt bērnus no ģimenes, bet nav iespējams palīdzēt normalizēt situāciju ģimenē, lai bērni varētu ģimenē atgriezties, ja vien ģimenes locekļi nav gatavi nopietni ārstēties no savas atkarības. Tas atklāj, ka vardarbības gadījumu risināšanā nozīmīga loma ir atkarību speciālistiem un narkologiem, kā arī atkarīgo personu gatavībai ārstēties. Sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvji arī norāda, ka ar personām, kas atrodas alkohola reibumā, nav jēgas īstenot pat pārrunas, nemaz nerunājot par citiem atbalsta pakalpojumiem, un šādās ģimenēs primāri ir jārisina alkohola atkarības problēma.

Treškārt, sociālo dienestu un bāriņtiesu pieredze parāda, ka pēdējo gadu laikā aizvien biežāk vecāki savu konfliktu risināšanā un šķiršanās procesā kā instrumentu izmanto aizgādības tiesību pārtraukšanas mehānismu un iesaista bērnus, radot emocionālās vardarbības situāciju

ģimenē. Vecāki psiholoģiski ietekmē bērnus un mēģina piespiest viņus pieņemt viena vai otra vecāka pozīciju, kas speciālistu skatījumā ir emocionālā vardarbība pret bērnu. Lai gan sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvji cenšas vecākiem skaidrot šādas emocionālās vardarbības negatīvo ietekmi uz bērnu, bieži vien vecāki ir tik ļoti pārņemti ar vēlmi atbrīvoties, ka speciālistu viedokli neuzklausā. Samērā bieži tieši vecāku piesaistītie advokāti situāciju padara vēl sliktāku. Atsevišķos gadījumos šie konflikti aiziet tik tālu, ka bāriņtiesa patiešām pieņem lēmumu par bērnu izņemšanu no ģimenes, bet lielākoties tomēr bērni paliek pie viena no vecākiem un dzīvo emocionāli vardarbīgā vidē, ko ir grūti pierādīt.

Ceturtkārt, gan sociālo dienestu, gan bāriņtiesu pārstāvji norāda, ka Latvijas sabiedrībā joprojām vērojams tas, ka daļa sabiedrības iecietīgi izturas pret vardarbības ģimenē gadījumiem un neuzskata to par nopietnu problēmu. To atklāj arī 2025. gada aptauja par bērnu nevardarbīgas audzināšanas praksi ģimenēs⁵⁵. Saskaņā ar šī pētījuma rezultātiem laika periodā no 2020. gada līdz 2025. gadam ir samazinājies iedzīvotāju atbalsts tam, ka valsts un pašvaldības iestādēm būtu jāiejaucas šādos gadījumos: (1) ja vecāki nerūpējas par bērna fiziskajām vajadzībām (bērnam nav pietiekoša pārtika, atbilstošs apģērbs un dzīves vide), samazinājums no 93% uz 83%; (2) ja vecāki nenodrošina bērnam pienācīgu veselības aprūpi, samazinājums no 92% uz 81%; (3) ja vecāki nenodrošina, ka skolas vecuma bērns iegūst izglītību, samazinājums no 87% uz 81%; (4) ja vecāki veic apzinātu bērna vērtību degradēšanu (iesaista zagšanā, ubagošanā u.tml.), samazinājums no 95% uz 84%.

Līdzīgs iedzīvotāju atbalsts saglabājas tam, ka valsts un pašvaldību iestādēm būtu jāiejaucas šādos gadījumos: (1) ja vecāki “uzšauj pa dibenu”, ieplaukā, parauj aiz matiem un/ vai auss, iekniebj (44% uzskata, ka valsts un pašvaldību iestādēm būtu jāiejaucas; 39% uzskata, ka nebūtu jāiejaucas); (2) ja vecāki per ar siksnu vai citu priekšmetu (71% uzskata, ka valsts un pašvaldību iestādēm būtu jāiejaucas; 16% uzskata, ka nebūtu jāiejaucas). Šeit jāuzsver, ka liela iedzīvotāju daļa uzskata, ka šajos gadījumos valsts un pašvaldību iestādēm nebūtu jāiejaucas, piemēram, 39% aptaujāto uzskata, ka valsts un pašvaldību iestādēm nebūtu jāiejaucas, ja vecāki “uzšauj pa dibenu”, ieplaukā, parauj aiz matiem un/ vai auss, iekniebj.

Var secināt, ka valstī kopumā un katrā konkrētā pašvaldībā atsevišķi vairāk uzmanības nepieciešams pievērst preventīviem pasākumiem vardarbības mazināšanai un sabiedrības informēšanai par to, ka bez iejaukšanās no sabiedrības, valsts un pašvaldību iestāžu puses vardarbība ģimenē visbiežāk pati no sevis nemazināsies, bet gan tieši otrādi – aizvien pastiprināsies, līdz to vairs nebūs iespējams ignorēt, bet tad tās jau būs smagākās vardarbības formas.

Intervijas ar sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvjiem atklāj, ka trešā daļa intervēto sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvju preventīvo darbu neveic. Sociālajos dienestos preventīvajam darbam tiek pievērsta ierobežota uzmanība galvenokārt darbinieku un laika resursu trūkuma dēļ, savukārt daļa bāriņtiesu pārstāvju uzskata, ka tas nav bāriņtiesas kompetencē, uzskatot to par sociālā dienesta uzdevumu un atbildību. Visizplatītākā preventīvā darba forma, ko veic vairāk nekā puse intervēto sociālā darba speciālistu, ir atbalsta un izglītojošās grupas vecākiem,

---

⁵⁵ RAIT Custom Research Baltic (2025). Pētījums par bērnu nevardarbīgas audzināšanas praksi ģimenēs. Gala ziņojums par pētījuma rezultātiem. Pieejams: <https://ppdb.mk.gov.lv/database/petijums-par-bernu-nevardarbigas-audzinasanas-praksi-gimenes/>.

kur pieaugušie var apgūt dažādas ar emocionālo inteligenci un bērnu audzināšanu saistītas prasmes. Daļa sociālo dienestu darbinieku par preventīvo darbu uzskata savu klientu informēšanu un izglītošanu vardarbības jautājumos, kad klients ir nonācis sociālā dienesta redzeslokā saistībā ar kādu citu jautājumu. Vēl norisinās dažādi izglītošanas pasākumi bērniem un jauniešiem gan izglītības iestādēs, gan ārpus tām. Salīdzinoši maz izplatītas ir ģimeņu apsekošanas vizītes un informatīvās kampaņas. Savukārt, to bāriņtiesu speciālistu vidū, kas stāsta par viņu veikto preventīvo darbu, visizplatītākā preventīvā darba forma ir ģimeņu izglītošana vardarbības jautājumos, ja ģimene nonākusi redzeslokā saistībā ar kādu citu jautājumu. Citi raksturotie preventīvā darba virzieni ir regulāras ģimeņu apsekošanas dzīvesvietā, kā arī izglītības iestāžu darbinieku izglītošanas pasākumi un bērnu un vecāku izglītošanas pasākumi.

Uz jautājumu, kas būtu jā dara, lai mazinātu vardarbības izplatību un kādiem būtu jābūt vardarbības ģimenē preventīvajiem pasākumiem, sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvji padziļinātajās intervijās norāda uz šādiem darbības virzieniem: 1) sabiedrības informēšanas un izglītošanas kampaņas; 2) bērnu izglītošana skolā; 3) atbalsta grupu organizēšana.

Piektkārt, intervētie speciālisti atzīst, ka ne vienmēr ģimenē vardarbīgs ir vīrietis un ir arī gadījumi, kad vardarbību pret vīrieti veic sieviete, bet galvenā problēma saistībā ar šiem gadījumiem ir tā, ka sabiedrībā pastāvošo dzimumu stereotipu dēļ vīrieši salīdzinoši retāk vēršas tiesībsargājošās iestādēs vai pēc atbalsta sociālajā dienestā.

Sestkārt, lai gan vardarbība ģimenē sastopama gan turīgās, gan mazāk turīgās ģimenēs, gan pilsētās, gan laukos, pētījumā veiktās intervijas atklāj, ka mazāk turīgo vidū ir ievērojami sarežģītāk pārraut vardarbības apli, jo vardarbībā cietušais bieži vien ir finansiāli atkarīgs no vardarbības veicēja un viņam nav finanšu resursu, lai atrastu jaunu dzīves vietu, kā arī lai pats samaksātu, piemēram, par psihologa pakalpojumiem. Savukārt, lauku teritoriju iedzīvotājiem ir ievērojami sarežģītāk apmeklēt sociālās rehabilitācijas un citus pakalpojumus, jo tie lielākoties ir pieejami pilsētās. Ierobežotais finansējums sociālajiem pakalpojumiem daudzās Latvijas pašvaldībās joprojām nenovērš minētos nevienlīdzības aspektus.

Ieteikumi

Problēma: Vardarbība ģimenē, kur iesaistīti tikai pieaugušie, šobrīd nav ne sociālo dienestu, ne arī citu institūciju uzmanības centrā, ja vien tie nav gadījumi ar letālām sekām vai ļoti smagiem miesas bojājumiem, kuru izmeklēšanu veic policija.

Ieteikumi: Gan politikas plānošanas līmenī, gan pakalpojumu attīstīšanas ziņā lielāku uzmanību pievērst vardarbības gadījumiem, kad ģimenē nav bērnu, jo šobrīd šie gadījumi saņem nepietiekamu uzmanību. Viens no darbības virzieniem šeit ir starpinstitucionālu atbalsta komandu veidošana ar mērķi palīdzēt no vardarbības ģimenē cietušām pilngadīgām personām.

Problēma: Jau ilgstoši daudzās iestādēs, kas iesaistītas vardarbības problēmu risināšanā, tajā skaitā sociālajos dienestos, bāriņtiesās, policijā, ir grūtības nodrošināt gan nepieciešamos cilvēkresursus, gan nepieciešamo finansējumu.

Ieteikumi: Nepieciešams turpināt darbu pie cilvēkresursu trūkuma risināšanas dažādās iestādēs, gan pilnveidojot un sakārtojot dokumentu aprites kārtību (ar mērķi samazināt laika resursus, kas jāvelta dokumentu aprites nodrošināšanai), gan sekmējot atalgojumu sistēmas atbilstību darba sarežģītībai un profesionālajai kvalifikācijai, gan arī nodrošinot jauno speciālistu apmācību paaudžu nomaiņas nodrošināšanai. Kopumā valstī būtu nepieciešama vienota pieeja atalgojuma noteikšanā, lai mazinātu algu atšķirības un sekmētu taisnīgāku atalgojumu sociālo dienestu un bāriņtiesu darbiniekiem. Nepieciešams arī izvērtēt atalgojuma principu atbilstību reālajai situācijai šajās iestādēs, novēršot situāciju, kad tipiska prakse ir neapmaksāta darba veikšana ārpus sava darba laika.

Problēma: Atbalsta pasākumi un pakalpojumi vardarbībā cietušajiem un vardarbību veikušajiem nav vienādi pieejami visā Latvijas teritorijā.

Ieteikumi: Jāturpina darbs pie tā, lai visās Latvijas pašvaldībās tiktu nodrošināti pēc iespējas plašāki un uz vienotiem kritērijiem balstīti atbalsta pasākumi un pakalpojumi vardarbībā cietušām un vardarbību veikušām personām, mazinot pakalpojumu pieejamības nevienlīdzību Latvijas reģionos.

Problēma: Pakalpojumu trūkums noteiktos rehabilitācijas posmos un noteiktām grupām.

Ieteikumi: Sekmēt to, ka tiek izstrādāts un nodrošināts sociālās rehabilitācijas pakalpojums vardarbību veikušām nepilngadīgām personām, kā arī tiek pilnveidots pakalpojumu klāsts vardarbības gadījumu risināšanai, nodrošinot šādu pakalpojumu pieejamību visās Latvijas pašvaldībās: ģimenes terapija, atbalsta grupas, mūzikas, mākslas, smilšu terapija, pusaudžu psihologs, psihiatrs, atkarību speciālists, narkologs, mentoru pieejamība jauniešiem pēc sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņemšanas, kā arī ģimenes asistenta pakalpojums, kur tas ir nepieciešams.

Problēma: Nepieņemami ilgs izmeklēšanas, ekspertīžu veikšanas un tiesvedības laiks lietās, kas saistītas ar vardarbību ģimenē.

Ieteikumi: Ņemot vērā to, ka izmeklēšanas, ekspertīžu veikšanas un tiesvedību ilgums ir saistīts ar pieejamiem resursiem tiesībsargājošajās iestādēs, sadarbībā ar Iekšlietu un Tieslietu ministriju nepieciešams sekmēt plašāku izpratni par resursu trūkumu un nepieciešamajiem uzlabojumiem šajās iestādēs.

Problēma: Jauno speciālistu nepietiekamās profesionālās zināšanas darbam ar vardarbības gadījumiem.

Ieteikumi: Nodrošināt reālajās vajadzībās balstītas, padziļinātas sociālo darbinieku un policistu apmācības vardarbības gadījumu risināšanā izglītības programmu ietvaros, viņiem iegūstot sociālā darbinieka vai policista amatam nepieciešamo kvalifikāciju. Gan policijā, gan sociālajos dienestos nepieciešams nodrošināt arī apmācības kursu vardarbības jautājumos, lai zināšanas tiek regulāri atjaunotas. Tāpat ir nepieciešams pilnveidot pieredzējušo un jauno speciālistu sadarbību gadījumu risināšanā, stiprinot savstarpējās konsultēšanas un pieredzes nodošanas praksi (piemēram, jaunajam speciālistam ir piesaistīts konkrēts vecākais speciālists, kas palīdz apgūt visu nepieciešamo, tiek izveidoti algoritmi esošās pieredzes nodošanai u.tml.).

Problēma: Psihologiem, psihiatriem, atkarību speciālistiem trūkst zināšanu par jaunākajām metodikām darbā ar bērniem un jauniešiem.

Ieteikumi: Sadarbībā ar augsta līmeņa profesionāļiem un universitātēm, kā arī Izglītības un zinātnes ministriju un Veselības ministriju nodrošināt apmācību kursus psihologiem, psihiatriem, atkarību un citiem speciālistiem par jaunākajām metodikām darbā ar bērniem un jauniešiem.

Problēma: Vardarbībā iesaistīto personu motivācijas trūkums mainīt situāciju.

Ieteikumi: Ņemot vērā to, ka motivāciju mainīties var ietekmēt gan ar burkāna, gan pātagas pieeju, nepieciešams turpināt izvērtēt gan dažādus piespiedu mehānismus un to pielietojuma efektivitāti, gan arī uzlabot speciālistu prasmes pozitīvi motivēt klientus, kas nesadarbojas. Saistībā ar piespiedu mehānismiem šeit ir domāti tādi aspekti kā noteiktais pienākums iziet sociālās rehabilitācijas kursu vardarbīgas uzvedības mazināšanai, samazinātais termiņš, kura laikā šie kursi jāiziet, arī citu kursu noteikšana par obligātiem, piemēram, apmācību kurss “Bērnu emocionālā audzināšana” un apmācību kurss “Ceļvedis, audzinot pusaudzi”. Savukārt sociālo dienestu un bāriņtiesu speciālistiem nepieciešams pilnveidot prasmes argumentēt un pārliecināt klientus, ka vardarbība ģimenē nav pieņemama un, lai mazinātu agresīvu uzvedību un spētu kontrolēt emocijas, nepieciešams izmantot piedāvātos pakalpojumus.

Problēma: Pastiprināta alkohola lietošana ģimenē.

Ieteikumi: Sadarbībā ar Veselības ministriju turpināt darbu pie alkoholisma ierobežošanas Latvijā, tajā skaitā nodrošinot atkarības speciālistu un narkologu speciālistu pakalpojumu visā Latvijas teritorijā, kā arī sekmējot šo speciālistu profesionālās kvalifikācijas celšanu un kompetences tieši darbam ar atkarīgiem un vardarbīgiem klientiem.

Problēma: Vecāki savu konfliktu risināšanā un šķiršanās procesā kā instrumentu izmanto aizgādības tiesību pārtraukšanas mehānismu un iesaista bērnus.

Ieteikumi: Ņemot vērā to, ka gan sociālo dienestu, gan bāriņtiesu speciālisti atzīst, ka viņiem trūkst kompetences, kā aizstāvēt bērna intereses šajos gadījumos, jo vecāku piesaistītie advokāti visbiežāk aizstāv tikai viena aizvainota vecāka intereses, bērna intereses ignorējot, risinājumi varētu būt gan apmācību kursi sociālo dienestu, gan bāriņtiesu speciālistiem, kā speciālistiem ir jārikojas, kādas metodes jāizmanto šādos gadījumos, kā arī obligāti apmācību kursi advokātiem, lai nodrošinātu advokātu izpratni par vardarbības problēmu un nepieciešamību ievērot bērna intereses. Plašāk nepieciešams arī izglītēt sabiedrību par emocionālo vardarbību un to, cik traumatiski bērniem ir vecāku konflikti.

Problēma: Sabiedrības iecietība pret vardarbību ģimenē.

Ieteikumi: Nepieciešams atrast resursus un nodrošināt dažādu preventīvo aktivitāšu īstenošanu dažādās mērķa grupās, tajā skaitā izglītības iestādēs, jaunajiem vecākiem, advokātiem un citiem. Nepieciešams izstrādāt un īstenot jaunas informatīvās kampaņas, kas pievērš uzmanību vardarbības tēmai, piemēram, tādas kā Labklājības ministrijas īstenotā sociālā kampaņa “Vardarbībai patīk klusums. Neklusē!”, bet lai tās ir vērstas uz konkrētajā brīdī aktuālajiem vardarbības risināšanas jautājumiem.

Problēma: Vīrieši salīdzinoši retāk vērsas tiesībsargājošās iestādēs vai pēc atbalsta sociālajā dienestā.

Ieteikumi: Sabiedrību izglītojošās informatīvajās kampaņās būtu jārunā par dažādiem dzimtes stereotipiem, lai ļautu apzināties dažādu dzimtes stereotipu negatīvo ietekmi uz cilvēku labbūtību, tajā skaitā, pievēršot uzmanību gadījumiem, kad no vardarbības ģimenē cieš vīrietis, lai mainītu stereotipu, ka cietušais ģimenē pieaugušo vidū var būt tikai sieviete.

Problēma: Nevienlīdzīgās iespējas saņemt pakalpojumus pilsētās un laukos, kā arī turīgiem un mazāk turīgiem iedzīvotājiem.

Ieteikumi: Jāturpina darbs pie tā, lai visās Latvijas pašvaldībās tiktu nodrošināti pēc iespējas plašāki un uz vienotiem kritērijiem balstīti atbalsta pasākumi un pakalpojumi vardarbībā cietušām un vardarbību veikušām personām, mazinot pakalpojumu pieejamības nevienlīdzību dažādās grupās.

13.6. Faktori, kas pozitīvi ietekmē iespējas nodrošināt atbalsta pakalpojumus

Šajā nodaļā tiek rezumēts, kādi faktori pozitīvi ietekmē iespējas nodrošināt atbalsta pakalpojumus no vardarbības ģimenē cietušiem, kā arī vardarbību veikušiem bērniem un pieaugušajiem. Lai gan dažos aspektos aplūkoti faktori atkārto jau aplūktos sociālos dienestus un bāriņtiesas ietekmējošos institucionālos un profesionālos faktoros, kopumā šis apkopojums ir plašāks, jo aptver dažādu speciālistu integrētu vērtējumu.

(1) Atbalsta sistēmas pamatu no vardarbības ģimenē cietušām nepilngadīgām un pilngadīgām personām, kā arī vardarbību veikušām pilngadīgām personām Latvijā veido par valsts budžeta līdzekļiem nodrošinātie sociālās rehabilitācijas pakalpojumi. Tie ir pakalpojumi, kas izveidoti trīs saņēmēju grupām (no vardarbības ģimenē cietušas nepilngadīgas un pilngadīgas personas, vardarbību veikušas pilngadīgas personas), un kopumā valstī tiek nodrošināti, lai gan atsevišķos gadījumos var būt, ka uz pakalpojumu ir jāgaida rindā vai tas nav pieejams tuvu dzīvesvietai. Pozitīvi jāvērtē tas, ka valsts finansētie sociālās rehabilitācijas pakalpojumu nosacījumi atbilstoši vajadzībām ir pilnveidoti vai papildināti, piemēram, ieviešot krīzes dzīvokļa pakalpojumu vai palielinot konsultāciju skaitu.

(2) Atbalsta sniegšanu no vardarbības ģimenē cietušām nepilngadīgām un pilngadīgām personām, kā arī vardarbību veikušām pilngadīgām personām būtiski uzlabo Latvijā nostiprinātā pieeja starpinstitucionālajai sadarbībai. Lai gan vairāki aspekti starpinstitucionālajā sadarbībā vēl ir pilnveidojami, kopumā ilgstošais darbs starpinstitucionālās sadarbības veicināšanā ir būtiski uzlabojis sadarbību starp dažādām iestādēm, īpaši starp Valsts un pašvaldības policiju, bāriņtiesām, sociālajiem dienestiem, krīzes centriem, kā arī Bērnu aizsardzības centru un Valsts probācijas dienestu. Speciālisti šajās iestādēs pozitīvi vērtē starpinstitucionālās sadarbības ieguvumus, kas ļauj dažādu iestāžu speciālistiem vienoties par kopīgu mērķi, noteikt katras iestādes uzdevumus un rīcības plānu, saskaņot darbību secīgumu un pēctecību. Starpinstitucionālā sadarbība palīdz risināt sarežģītus

individuālos gadījumus, ātrāk reaģēt, izvairoties no ilgstošas formālas apmaiņas ar dokumentiem un atrast klientam piemērotākos risinājumus. Būtiski uzsvērt, ka starpinstitucionālā sadarbība minēto iestāžu starpā tiek uzskatīta par normālu ikdienas darba sastāvdaļu, kas ātrāk un labāk ļauj sniegt atbalstu vardarbības ģimenē cietušām nepilngadīgām un pilngadīgām personām, kā arī vardarbību veikušām pilngadīgām personām. Starpinstitucionālās sadarbības veicināšanā īpaši jāizceļ ir trīs iestāžu ieguldījums: Labklājības ministrijas, Bērnu aizsardzības centra un Valsts probācijas dienesta darbs. Visas šīs iestādes ir sekmējušas gan apmācības speciālistiem, kurās uzsvērtā sadarbības nozīme, gan veidojušas vadlīnijas un algoritmus starpinstitucionālās sadarbības nodrošināšanai.

(3) Pēdējo piecu gadu laikā Latvijā ir būtiski uzlabojusies vardarbības ģimenē gadījumu identificēšana, kas noticis, pateicoties koordinētas ziņošanas sistēmas izveidei, ko nodrošina Valsts un pašvaldības policija, ziņojot par ģimenes konfliktu un vardarbības riskiem sociālajiem dienestiem un bāriņtiesām. Izveidotā sistēma, ka, sākot no 2020. gada 1. augusta policijas darbinieki, ierodoties ģimenes konflikta notikuma vietā, izvērtē vardarbības riskus un sagatavo detalizētu ziņojumu par notikumu, ir būtiski uzlabojusi vardarbības gadījuma identificēšanu, un policija ir galvenais avots, no kura bāriņtiesas un sociālie dienesti uzzina par vardarbības gadījumiem ģimenē.

(4) No tiesiskā regulējuma viedokļa nozīmīgs tiesiskās aizsardzības mehānisms cietušajiem no vardarbības ģimenē ir pagaidu aizsardzība pret vardarbību, kas ir nostiprināta Civilprocesa likumā⁵⁶. Pagaidu aizsardzība pret vardarbību Latvijā tika ieviesta 2014. gadā⁵⁷ un paredz, ka, ja pret personu vērsta jebkāda fiziska, seksuāla, psiholoģiska vai ekonomiska vardarbība, kas notiek starp bijušajiem vai esošajiem laulātajiem vai personām, kuras ir savstarpēji saistītas, cietusī persona vai policija var iesniegt pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību.

Būtiski uzlabojumi šajā regulējumā saistīti ar grozījumiem likumā “Par policiju”, kas stājas spēkā 2022. gada 17. februārī un kas nosaka tiesības policijai bez aizsargājamās personas rakstveida pieteikuma pieņemt lēmumu par personas, kura rada draudus, nošķiršanu no aizsargājamās personas. Spēkā esošais regulējums paredz, ka policija var notikuma vietā pieņemt lēmumu par nošķiršanu, savukārt tiesa vēlāk – nolēmumu par pagaidu aizsardzību. Visbiežāk tiesa kā pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekli piemēro aizliegumu atbildētājam atrasties tuvāk par tiesas lēmumā noteikto attālumu mājoklim, kurā pastāvīgi dzīvo prasītājs. Pagaidu aizsardzībai var tikt piemēroti arī šādi līdzekļi: pienākums atbildētājam atstāt mājokli, kurā pastāvīgi dzīvo prasītājs, un aizliegums atgriezties un uzturēties tajā; aizliegums atbildētājam uzturēties noteiktās vietās; aizliegums atbildētājam satikties ar prasītāju un uzturēt ar to fizisku vai vizuālu saskari; aizliegums atbildētājam jebkāda veidā sazināties ar prasītāju; aizliegums atbildētājam organizēt satikšanos vai jebkāda veida sazināšanos ar prasītāju; aizliegums atbildētājam izmantot prasītāja datus.

Pateicoties uzlabojumiem tiesiskajā regulējumā, kā arī sabiedrības un dažādu mērķa grupu informēšanas pasākumiem, pēdējos gados ir pieaudzis gan policijas lēmumu par nošķiršanu

---

⁵⁶ 1998. gada 14. oktobra Civilprocesa likums. Publicēts oficiālajā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis", 3.11.1998., Nr. 326/330 <https://www.vestnesis.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums>.

⁵⁷ Civilprocesa likuma 30.⁵ nodaļa “Pagaidu aizsardzība pret vardarbību” stājas spēkā 2014. gada 31. martā.

skaits, gan tiesas pieņemto nolēmumu skaits par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, kas kopumā liecina par to, ka ir pieaugusi izpratne par pagaidu aizsardzības pret vardarbību nepieciešamību gan cietušo, gan tiesībsargājošo speciālistu vidū.

Valsts policijas uzdevumos ietilpst arī tiesas nolēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību izpildes kontrole, kuras pienākums ir abas puses iepazīstināt ar tiesas lēmumu un kontrolēt tā izpildi. Konstatējot pārkāpumu, atbilstoši Krimināllikuma 168.¹ pantam var tikt paredzēta kriminālatbildība.

Jāatzīmē, ka praksē atsevišķos gadījumos novērojamas tiesiskā regulējuma piemērošanas nepilnības, piemēram, kā parādīja fokusu grupu diskusijā skaidrotais, (1) ir gadījumi, kad aizsardzības mehānisms tiek izmantots citiem mērķiem (piemēram, pieteikums par pagaidu aizsardzību tiek iesniegts vecāku strīdu vai laulības šķiršanu gadījumā, lai ierobežotu otra vecāka saskarsmi ar bērniem); (2) ir gadījumi, kad netiek īstenota pagaidu aizsardzības pret vardarbību izpildes kontrole un nepieļaujami ilgi neiestājas atbildība par nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšanu, kas paredzēta Krimināllikuma 168.¹ pantā; (3) pieteicēji ne vienmēr izprot pagaidu aizsardzības līdzekļa darbības ilgumu un piemērošanas nosacījumus.

Tomēr kopumā izveidotais tiesiskās aizsardzības mehānisms cietušajiem no vardarbības ģimenē ir vērtējams kā viens no faktoriem, kas pozitīvi ietekmē iespējas nodrošināt atbalsta pakalpojumus vardarbībā cietušajām personām.

(5) Gan padziļinātajās intervijās ar sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvjiem, gan fokusa grupu diskusijās iegūto datu analīze atklāj, ka ļoti pozitīvi tiek vērtēti Bērnu aizsardzības centra izveidotie starpinstitucionālās sadarbības programmas “Bērna māja” pakalpojumi. “Bērna māja” ir izveidota, lai sniegtu atbalstu vardarbībā cietušiem bērniem un viņu nevardarbīgajiem tuviniekiem, kā arī lai nodrošinātu iespēju veikt kriminālprocesuālās darbības. Tā darbojas no 2023. gada rudens, un tās mērķis ir novērst bērnu retraumatizāciju izmeklēšanas un tiesvedības laikā, uzlabot pierādījumu kvalitāti, veicināt pieeju tiesu sistēmai, kā arī sniegt psihosociālo atbalstu bērna atlabšanai un traumas seku pārvarēšanai. Viens no “Bērna mājas” pamatuzdevumiem ir palīdzēt sagatavot tiesvedībai derīgas liecības, no bērna noskaidrojot notikušā detaļas tā, lai bērnam nebūtu jāierodas uz tiesu gadījumos, kad lietā ir uzsākts kriminālprocess. Lai īstenotu šo uzdevumu, “Bērna māja” piedāvā “viena kontaktpunkta” pieeju, saskaņā ar kuru vienā, bērnam draudzīgā vidē sadarbojas visas attiecīgās institūcijas (policija, prokurors, sociālie dienesti, bērnu aizsardzības dienesti, fiziskās un garīgās veselības pakalpojumu sniedzēji, psihologi). Speciālistu pieredze liecina, ka pagaidām “Bērna mājas” pakalpojumi ne vienmēr ir pieejami. Piemēram, intervijās tika minēts gadījums, kad pakalpojums atteikts, jo tajā brīdī nav bijis iespējams nodrošināt psihologa pakalpojumu krievu valodā (bērnam, kas ir iebraucējs Latvijā). Tomēr kopumā speciālisti ļoti pozitīvi un ar lielām cerībām skatās uz šī pakalpojuma attīstīšanu nākotnē.

13.7. Faktori, kas negatīvi ietekmē iespējas nodrošināt atbalsta pakalpojumus

Šajā nodaļā ir apkopoti faktori, kas negatīvi ietekmē iespējas nodrošināt atbalsta pakalpojumus no vardarbības ģimenē cietušiem, kā arī vardarbību veikušiem bērniem un pieaugušajiem. Arī

šajā nodaļā rezumējums par negatīvajiem faktoriem daļēji atkārtο jau aplūkotos sociālos dienestus un bāriņtiesas ietekmējošos institucionālos un profesionālos faktorus, tomēr jāuzsver, ka šeit sniegtais apkopojums aptver plašāku speciālistu loku un viņu viedokli par nepieciešamajiem uzlabojumiem.

(1) Fokusa grupu diskusijās, tāpat kā padziļinātajās intervijās ar sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvjiem atkārtoti tika uzsvērtā cilvēkresursu problēma visās iesaistītajās iestādēs. Cilvēkresursu problēma izpaužas daudzos un dažādos aspektos: (1) daļā iestāžu (piemēram, sociālajos dienestos, bāriņtiesās, policijā, izglītības iestādēs) pastāvīgi trūkst darbinieku (ir brīvas vakances), un esošie darbinieki netiek galā ar darba apjomu; (2) daļā iestāžu vērojama darbinieku novecošanās (sociālajos dienestos, izglītības iestādēs), kas rada draudus pakalpojumu nodrošināšanai nākotnē; (3) pārslodzes gadījumos speciālisti izvēlas, ar kādām mērķa grupām strādāt, un priekšroka tiek dota gadījumiem, kas ir mazāk smagi un sarežģīti, piemēram, psihologi atsakās strādāt ar vardarbību veikušām personām vai pusaudžiem ar uzvedības traucējumiem, jo tie ir sarežģītāki un emocionāli smagāki gadījumi; (4) fokusējot savu uzmanību uz akūtajām lietām, samazinās iespējas veikt preventīvo darbu, psihosociālo konsultēšanu, kā arī nodrošināt pakalpojumu sniegšanas pēctecību; (5) speciālistu atalgojums par valsts un pašvaldību pakalpojumu sniegšanu nav konkurētspējīgs ar atalgojumu privātajā sektorā (piemēram, psihologa darba apmaksas gadījumā).

Ieteikums: Nepieciešams turpināt darbu pie cilvēkresursu trūkuma risināšanas dažādās iestādēs, gan pilnveidojot un sakārtojot dokumentu aprites kārtību (ar mērķi samazināt laika resursus, kas jāvelta dokumentu aprites nodrošināšanai), gan sekmējot atalgojumu sistēmas atbilstību darba sarežģītībai un profesionālajai kvalifikācijai, gan arī nodrošinot jauno speciālistu apmācību paaudžu nomaiņas nodrošināšanai. Nepieciešams arī izvērtēt valsts un pašvaldību pakalpojumu izcenojumu, lai pakalpojumu nodrošināšana būtu ilgtspējīga (proti, speciālisti paliktu strādāt šajā jomā).

(2) Gan padziļinātajās intervijās ar sociālo dienestu un bāriņtiesu pārstāvjiem, gan fokusa grupu diskusijās tika uzsvērts, ka daudzviet Latvijā trūkst šādu speciālistu, kas ir nozīmīgi vardarbības ģimenē izplatības mazināšanai: psihologi, psihiatri, atkarības speciālisti, narkologi, īpaši bērnu psihiatri un pusaudžu narkologi.

Ieteikums: Aicināt kompetentās iestādes (piemēram, augstskolas, Izglītības un zinātnes ministriju, Veselības ministriju) nodrošināt to, lai valsts pasūtījums noteiktu speciālistu sagatavošanā par valsts budžeta līdzekļiem atbilst Latvijas vajadzībām un pieprasījumam darba tirgū, kā arī sekmēt konkurētspējīga atalgojuma nodrošināšanu šo jomu speciālistiem, lai esošie speciālisti turpinātu strādāt un pilnveidot savas profesionālās zināšanas.

(3) Pētījumā iegūtā informācija liecina, ka pašvaldību atbalsta pasākumi un pakalpojumi nav pieejami vienādi visā Latvijas teritorijā un būtiski atšķiras dažādās pašvaldībās. Dažās pašvaldībās pieejamo pakalpojumu klāsts ir ļoti plašs, piemēram, ir pieejami šādi atbalsta pakalpojumi: ģimenes terapija, atbalsta grupas, dažādas citas terapijas (mūzikas, mākslas, smilšu utt.), nometnes bērniem, ģimenes asistenta pakalpojums, sociālais mentors pusaudžiem un citi. Savukārt citās pašvaldībās vienīgais pieejamais ir psihologa pakalpojums, uz kuru vēl arī jāgaida rindā.

Ieteikums: Turpināt īstenot uzsākto pieeju, ka visām pašvaldībām jānodrošina vienāds minimālais sociālo pakalpojumu grozs, tajā skaitā bērniem un pieaugušajiem, kas cietuši no vardarbības vai veikuši vardarbību.

(4) Fokusa grupu diskusijā paustie speciālistu viedokļi atklāj, ka bērniem, kas ir veikuši vardarbību ģimenē (plašāk pieņemts apzīmējums šai mērķa grupai ir bērni ar uzvedības traucējumiem, kur viens no aspektiem ir arī vardarbīga uzvedība), Latvijā trūkst piemērotu pakalpojumu. Diskusiju dalībnieki norāda, ka šobrīd speciālistiem, nodrošinot atbalstu, nākas pielāgot pakalpojumus, bet tas ir sarežģīti, jo šiem bērniem ir cita veida vajadzības nekā bērniem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē. Pēc speciālistu novērotā nereti šiem bērniem ir arī atkarību problēmas, kuras nepieciešams ārstēt. Šajā mērķa grupā bieži ir nepieciešamība pēc šādiem pakalpojumiem: bērnu psihiatrs, pusaudžu narkologs, sociālais mentors.

Ieteikums: Izstrādāt un ieviest no valsts budžeta finansētu sociālās rehabilitācijas pakalpojumu vardarbību veikušām nepilngadīgām personām, tajā skaitā, personām ar uzvedības traucējumiem.

(5) Fokusa grupu diskusijās iegūtā informācija liecina, ka attiecībā uz personām, kas cietušas no vardarbības vai veikušas vardarbību (gan bērniem, gan pieaugušajiem) pakalpojumu nodrošināšanā pietiekamā apmērā nav ievēroti pēctecības un ilgtermiņa aspekti. Īpaši nozīmīga ilgtermiņa pieeja sociālās rehabilitācijas nodrošināšanā ir tajos gadījumos, kad cietušais vai vardarbības veicējs ir persona ar GRT, bet kopumā tas attiecas uz visiem klientiem, kas saistīti ar vardarbību ģimenē. Tātad, ja krīzes situācijās institūcijas aktīvi sadarbojas un risina konkrēto gadījumu, tad jau pēc sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņemšanas nereti iestājas "atslābums" pakalpojumu nodrošināšanā. Tas tiek skaidrots gan ar to, ka bieži vien nav piemērotu pakalpojumu, ko piedāvāt (trūkst iespēju piedāvāt dalību atbalsta grupās, dažādas terapijas utt.), gan arī ar sociālo dienestu speciālistu pārslodzi, jo vislielākā atbildība šajā jautājumā ir sociālo dienestu speciālistiem, kas ir gadījuma vadītāji.

Ieteikums: Viens no veidiem, kā motivēt sociālos darbiniekus, kas ir gadījuma vadītāji, domāt par pakalpojumu pēctecību un ilgtermiņā sekot līdzī klientu situācijai, ir regulāras apmācības darbam ar klientiem, kas cietuši vai veikuši vardarbību. Skatīt arī ieteikumus pie 1. un 3. punkta.

(6) Pētījumā iegūtie dati liecina, ka valsts finansētā sociālās rehabilitācijas pakalpojuma pieaugušajiem, kas ir veikuši vardarbību ģimenē, saņēmēji ir ļoti atšķirīgi: viņu vidū ir gan personas, kas nodarījušas vidēji smagus vai smagus miesas bojājumus cietušajiem, gan arī vecāki, tajā skaitā jaunās māmiņas, kas netiek galā ar bērnu aprūpes pienākumiem (vardarbības veidi: nolaidība vai pamešana novārtā). Ņemot vērā atšķirīgos gadījumus un atšķirīgās vardarbības formas, šo pakalpojumu būtu lietderīgi diferencēt, piemērojot dažādām pakalpojumu saņēmēju apakšgrupām.

Ieteikums: Izvērtēt iespēju izstrādāt diferencētu pieeju valsts finansētā sociālās rehabilitācijas pakalpojuma pieaugušajiem, kas ir veikuši vardarbību ģimenē, piedāvājumam.

14. Pielikumi

14.1. Latvijas iedzīvotāju aptaujas izlases salīdzinājums ar Latvijas iedzīvotāju statistiku

MĒRĶA GRUPA	Latvijas iedzīvotāji vecumā no 18 līdz 75 gadiem
APTAUJAS METODE	Interneta aptauja (CAWI)
IZLASES METODE	Kvotu izlase Dati tika svērti atbilstoši LR IeM PMLP Iedzīvotāju reģistra datiem uz 27.01.2025.
PLĀNOTAIS IZLASES APJOMS	2000 respondenti
SASNIEGTAIS IZLASES APJOMS	2005 respondenti
ĢEOGRĀFISKAIS PĀRKLĀJUMS	Visa Latvija
APTAUJAS LAIKS	27.05.2025. - 17.06.2025.

	Respondentu skaits izlasē (%) pirms svēršanas	Respondentu skaits izlasē (%) pēc svēršanas*	LR IeM PMLP Iedz. reģ. dati uz 27.01.2025.
KOPĀ	100.0	100.0	100.0

REĢIONS

Rīgas reģions	47.6	46.8	46.8
Vidzemes reģions	13.4	14.1	14.1
Kurzemes reģions	14.4	14.4	14.4
Zemgales reģions	11.5	11.5	11.5
Latgales reģions	13.1	13.2	13.2

DZIMUMS

Vīrieši	48.2	48.3	48.3
Sievietes	51.8	51.7	51.7

TAUTĪBA

Latvieši	60.6	58.7	58.7
Citi	39.4	41.3	41.3

VECUMS

18 – 24 g.v.	7.2	9.4	9.4
25 – 34 g.v.	15.1	15.1	15.1
35 – 44 g.v.	21.7	21.1	21.1
45 – 54 g.v.	19.7	19.1	19.1
55 – 64 g.v.	19.6	18.6	18.6
65 – 75 g.v.	16.8	16.7	16.7

STATUSS

Strādājošie	72.4	71.5
--------------------	-------------	-------------

Nestrādājošie	27.6	28.5
----------------------	-------------	-------------

IZGLĪTĪBA

Pamatizglītība	2.4	2.6
Vidējā, vidējā profesionālā	42.8	43.0
Augstākā	54.7	54.4

PILSONĪBA

LR pilsoņi	93.3	93.1
Respondenti bez LR pilsonības	6.7	6.9

*Dati tika pakļauti svēršanas procedūrai. Atskaitē izmantoti svērti procenti un nesvērts skaits.

14.2. Latvijas iedzīvotāju aptaujas anketa

Labdien!

Lūdzam Jūs piedalīties Labklājības ministrijas organizētā pētījumā par vardarbības novēršanu Latvijā, kā arī pieejamo atbalstu no vardarbības ģimenē cietušām un vardarbību veikušām personām. Jūsu viedoklis šajā jautājumā mums ir ļoti svarīgs, un tas palīdzēs uzlabot situāciju saistībā ar vardarbības novēršanu un atbalsta sniegšanu Latvijā.

Aptauja ir anonīma, un dati tiks analizēti tikai apkopotā veidā. Aptaujas aptuvenais ilgums ir 15 minūtes. Būsim ļoti pateicīgi, ja Jūs piedalīsieties aptaujā un aizpildīsiet aptaujas anketu.

Jau iepriekš pateicamies par Jūsu atsaucību!

1. Cik efektīvi, Jūsprāt, šobrīd konkrētas minētās iestādes pilda savas funkcijas vardarbības ģimenē novēršanā vai mazināšanā? Atzīmējiet vienu atbildi katrā rindiņā.

	Ļoti neefektīvi	Diezgan neefektīvi	Diezgan efektīvi	Ļoti efektīvi	Grūti pateikt
Valsts policija	1	2	3	4	9
Pašvaldības policija	1	2	3	4	9
Pašvaldību sociālie dienesti	1	2	3	4	9
Bāriņtiesas	1	2	3	4	9
Nevalstiskās organizācijas, kas sniedz atbalstu	1	2	3	4	9

2. Cik lielā mērā, Jūsprāt, pieaugušie, kuri cieš no vardarbības ģimenē, var rēķināties ar palīdzību no šīm iestādēm? Lūdzu, atbildiet, izmantojot skalu no 1 līdz 4, kurā 1 nozīmē, ka no vardarbības cietušais nevar rēķināties ar palīdzību, savukārt 4 – ka no vardarbības cietušais var rēķināties ar minētās iestādes palīdzību.

Atzīmējiet vienu atbildi katrā rindiņā.

	Iestādes nosaukums	Nevar rēķināties ar palīdzību	Visdrīzāk nevar rēķināties ar palīdzību	Visdrīzāk var rēķināties ar palīdzību	Var rēķināties ar palīdzību	Grūti pateikt
1.	Sociālais dienests	1	2	3	4	9
2.	Krīzes centrs	1	2	3	4	9
3.	Valsts policija	1	2	3	4	9
4.	Pašvaldības policija	1	2	3	4	9
5.	Tiesas	1	2	3	4	9
6.	Nevalstiskās organizācijas, kas sniedz atbalstu	1	2	3	4	9
7.	Tiesībsargs	1	2	3	4	9

3. Cik lielā mērā, Jūsaprāt, bērni, kuri cieš no vardarbības ģimenē, var rēķināties ar palīdzību no šīm iestādēm? Lūdzu, atbildiet, izmantojot skalu no 1 līdz 4, kurā 1 nozīmē, ka no vardarbības cietis bērns nevar rēķināties ar palīdzību, savukārt 4 – ka bērns var rēķināties ar minētās iestādes palīdzību.

Atzīmējiet vienu atbildi katrā rindiņā.

	Iestādes nosaukums	Nevar rēķināties ar palīdzību	Visdrīzāk nevar rēķināties ar palīdzību	Visdrīzāk var rēķināties ar palīdzību	Var rēķināties ar palīdzību	Grūti pateikt
1.	Skola, izglītības iestāde	1	2	3	4	9
2.	Bērnudārzs, pirmsskolas izglītības iestāde	1	2	3	4	9
3.	Sociālais dienests	1	2	3	4	9
4.	Bāriņtiesa	1	2	3	4	9
5.	Krīzes centrs	1	2	3	4	9
6.	Policija	1	2	3	4	9
7.	Bērnu aizsardzības centrs	1	2	3	4	9
8.	Tiesas	1	2	3	4	9
9.	Tiesībsargs	1	2	3	4	9
10.	Nevalstiskās organizācijas, kas sniedz atbalstu	1	2	3	4	9

4. Cik labi vai slikti, Jūsaprāt, tiek sniegts atbalsts šādām mērķa grupām? Atzīmējiet vienu atbildi katrā rindiņā.

	Ļoti slikti	Diezgan slikti	Diezgan labi	Ļoti labi	Grūti pateikt
Atbalsts no vardarbības ģimenē cietušiem bērniem	1	2	3	4	9
Atbalsts vardarbību ģimenē veikušiem bērniem	1	2	3	4	9
Atbalsts no vardarbības ģimenē cietušiem pieaugušajiem (pilngadīgām personām)	1	2	3	4	9
Atbalsts vardarbību ģimenē veikušiem pieaugušajiem (pilngadīgām personām)	1	2	3	4	9

5. Vai Jūs pazīstat kādu pieaugušu vīrieti vai sievieti, kas pēdējo piecu gadu laikā ir cietis no vardarbības ģimenē? Atbildiet, lūdzu, par katru no minētajiem vardarbības veidiem. Atzīmējiet vienu atbildi katrā rindiņā.

	Zinu tādu vīrieti	Zinu tādu sievieti	Zinu tādu gan vīrieti, gan sievieti	Nē, nezinu tādus	Nevēlos atbildēt
No fiziskas vardarbības	1	2	3	4	5
No seksuālas vardarbības	1	2	3	4	5
No ekonomiskas vardarbības	1	2	3	4	5
No emocionālās vardarbības	1	2	3	4	5
No vajāšanas	1	2	3	4	5
No kibervardarbības (vardarbības interneta vidē)	1	2	3	4	5

6. Vai Jūs pazīstat kādu bērnu (zēnu vai meiteni vecumā līdz 18 gadiem), kas pēdējo piecu gadu laikā ir cietis no vardarbības ģimenē? Atbildiet, lūdzu, par katru no minētajiem vardarbības veidiem. Atzīmējiet vienu atbildi katrā rindiņā.

	Zinu tādu zēnu	Zinu tādu meiteni	Zinu tādu gan zēnu, gan meiteni	Nē, nezinu tādus	Nevēlos atbildēt
No fiziskas vardarbības	1	2	3	4	5
No seksuālas izmantošanas	1	2	3	4	5
No pamešanas novārtā	1	2	3	4	5
No ekonomiskas vardarbības	1	2	3	4	5
No emocionālās vardarbības	1	2	3	4	5
No vajāšanas	1	2	3	4	5
No kibervardarbības (vardarbības interneta vidē)	1	2	3	4	5

7. Vai Jūs pats pēdējo piecu gadu laikā esat cietis no vardarbības ģimenē? Atbildiet, lūdzu, par katru no minētajiem vardarbības veidiem. Atzīmējiet vienu atbildi katrā rindiņā.

	Jā	Nē	Nevēlos atbildēt
1. No fiziskas vardarbības	1	2	3
2. No seksuālas vardarbības	1	2	3
3. No ekonomiskas vardarbības	1	2	3
4. No emocionālās vardarbības	1	2	3
5. No vajāšanas	1	2	3
6. No kibervardarbības (vardarbības interneta vidē)	1	2	3

Jautājums tiem, kas nav paši cietuši no vardarbības ģimenē (V071 līdz V076=2 vai 3).

8. Gadījumā, ja Jūs pats personīgi saskartos ar vardarbības gadījumu ģimenē, kur Jūs vērstos pēc palīdzības? Atzīmējiet visas atbilstošās atbildes.

1. Valsts policijā	1
2. Pašvaldības policijā	2
3. Sociālajā dienestā	3
4. Kādā no nevalstiskajām organizācijām, kas sniedz palīdzību	4
5. Pie psihologa vai psihoterapeita	5
6. Citur	6
7. Nevērstos nekur	7
8. Nevēlos atbildēt	8

Jautājums tiem, kas nevērstos policijā. V081=0 un/ vai V082=0

9. Kāpēc Jūs nevērstos pēc palīdzības valsts vai pašvaldības policijā? Lūdzu, ierakstiet.

Jautājums tiem, kas nevērstos sociālajā dienestā. V083=0

10. Kāpēc Jūs nevērstos pēc palīdzības sociālajā dienestā? Lūdzu, ierakstiet.

Jautājums tiem, kas vērstos pēc palīdzības citur. V086=1

11. Kur tieši Jūs vērstos pēc palīdzības? Lūdzu, ierakstiet.

Jautājums tiem, kas ir cietuši no vardarbības ģimenē jebkādā formā (V071 līdz V076=1)

12. Vai Jūs kādam par šo pieredzi pastāstījāt?

Jā	1
Nē	2
Nevēlos atbildēt	3

13. Vai Jūs vērsāties pēc palīdzības kādā no minētajiem dienestiem/ organizācijām?

Atzīmējiet visas atbilstošās atbildes.

Jā, valsts policijā	1
Jā, pašvaldības policijā	2
Jā, sociālajā dienestā	3
Jā, kādā no nevalstiskajām organizācijām, kas sniedz palīdzību	4
Jā, pie psihologa vai psihoterapeita	5
Jā, citur	6
Nevērsos nekur	7
Nevēlos atbildēt	8

Jautājums tiem, kas vērsās pēc palīdzības citur. V136=1

14. Kur tieši Jūs vērsāties pēc palīdzības? Lūdzu, ierakstiet.

Jautājums tiem, kas nevērsās ne valsts policijā, ne pašvaldības policijā. V131=0 un/ vai V132=0

15. Kāpēc Jūs nevērsāties pēc palīdzības policijā? Lūdzu, ierakstiet.

Jautājums tiem, kas nevērsās sociālajā dienestā. V133=0

16. Kāpēc Jūs nevērsāties pēc palīdzības sociālajā dienestā? Lūdzu, ierakstiet.

Jautājums tiem, kas vērsās pēc palīdzības valsts vai pašvaldības policijā, sociālajā dienestā vai kādā no nevalstiskajām organizācijām, kas sniedz palīdzību (V131=1; V132=1; V133=1; V134=1)

17. Kā Jūs vērtējat Jums sniegto palīdzību vardarbības ģimenē gadījuma risināšanā?

Ļoti labi	1
Drīzāk labi	2
Drīzāk slikti	3
Ļoti slikti	4
Nevēlos atbildēt	5

18. Kāpēc labi vai slikti? Lūdzu, ierakstiet.

Paldies par dalību aptaujā!

14.3. Padziļināto interviju ar nepilngadīgajiem cietušajiem un vardarbības veicējiem vadlīnijas

Ievads

(Ievada uzdevums ir izskaidrot intervijas dalībniekam intervijas mērķus, intervijas norisi, radīt drošības sajūtu, informēt par intervijas anonimitāti un tiesībām atteikties atbildēt jautājumus vai pārtraukt interviju, kā arī uzsākt sarunu.)

Sveiks/a! Mans vārds ir *[nosaukt savu vārdu]*. Es esmu pētniece, un es tevi šodien esmu aicinājusi uz sarunu, lai noskaidrotu, ko tu domā par saņemto palīdzību (atbalstu), kad Tev tā bija nepieciešama, vai un kā Tev tā palīdzēja, un ko Tu ieteiktu uzlabot. Man to ir svarīgi noskaidrot, lai nākotnē varētu labāk palīdzēt bērniem/ jauniešiem, kuri ir nokļuvuši līdzīgā situācijā kā tu.

Mūsu saruna ilgs aptuveni pusstundu, un es to ierakstīšu diktofonā *[tiek parādīts diktofons]*, lai man pēc tam ir vieglāk atcerēties, ko mēs šodien pārrunājām. Taču pilnīgi viss, ko tu man teiksi, netiks izpausts ne taviem vecākiem, ne sociālajam darbiniekam, ne psihologam vai kādam citam speciālistam, kurš tev sniedza palīdzību. Ja ir kāds jautājums, uz kuru tev negribas atbildēt, tad tev tas nav jādara. Vienkārši pasaki to man. Tāpat tu vari jebkurā laikā pārtraukt mūsu sarunu. Neviens nedusmosies, ja tu atteiksies vai pārtrauksi ar mani sarunāties. Man ir svarīgi, ka tu ar mani sarunāties, jo tev tā gribas, nevis es vai kāds cits tev tā liek darīt. Vai saproti mani? Vai esam vienojušies? *[Saņemt no bērna atbildi.]* Tevis teiktais paliks starp mums, es par to nestāstīšu ne taviem vecākiem, ne sociālajam darbiniekam, ne psihologam, ne arī kādam citam speciālistam, ar kuru tu esi ticies *(ja bērns saprot vārda nozīmi, piebilst, tevis teiktais būs anonīms)*. Vai tu gribētu man tagad kaut ko pajautāt? Varbūt tu kaut ko līdz galam nesaproti no tā, ko es tev tikko stāstīju. Lūdzu, jautā droši!

Vai tu vari man nedaudz pastāstīt par sevi? Tik daudz, cik tu pats vēlies, piemēram, cik tev ir gadu?

Intervijas saturiskie jautājumi

Saki, lūdzu, kā tu šodien jūties? [*moderators iedod emociju skalu un lūdz bērnam parādīt atbilstošāko sajūtu/emociju*] Ko tieši šī sejiņa Tev nozīmē? Priecīgs, bēdīgs, dusmīgs? Kāpēc tu izvēlējies tieši šo sejiņu/emociju?

Pēc manā rīcībā esošās informācijas, tu esi bijis pie šādiem speciālistiem... (*nosaukt visus speciālistus, nodarbības*). Vai tā ir? Es gribētu ar tevi parunāt vairāk par katru no šiem atbalstiem. Ar kuru sāksim? Kāpēc tieši šo?

Saki, lūdzu, kādas tev ir pirmās sajūtas/ asociācijas, kad es saku (saņemtā pakalpojuma nosaukums)? Kāpēc tā?

Vai tu man vari, lūdzu, parādīt uz šīs emociju skalas, ko tu domā par [nosaukt konkrēto] atbalstu? Ko tieši šī sejiņa Tev nozīmē? Priecīgs, bēdīgs, dusmīgs? Kāpēc tu izvēlējies tieši šo sejiņu?

- Ko tu domā par vietu, kur tev tika sniegts atbalsts? Vai tā bija piemērota? Kā tu tur jūties? (*izmantot emociju skalu*)
- Ko tu domā par speciālistu, kurš tev sniedza atbalstu? Kā tu viņu raksturotu? Vai speciālists bija draudzīgs/ iekļūcīgs / profesionāls?
- Kā tu parasti jūties pēc jūsu tikšanās reizēm (*izmantot emociju skalu*)? Kāpēc tā?

Iedomājies, ka tu esi (*pakalpojuma sniedzēja nosaukums, piemēram, psihologs*), kā tu sniegtu atbalstu bērniem/ jauniešiem, kuri ir nonākuši līdzīgā situācijā kā tu? Ko tu darītu citādi? Ko tu gribētu uzlabot?

(*Tad, kad ir izrunāts par katru no pakalpojumiem*) Saki, lūdzu, vai tu vari atcerēties, kā tu jūties (*izmantot emociju skalu*), kad tu vēl nebiji izmantojis nevienu no šiem atbalstiem, un tagad? Vai ir notikušas kādas izmaiņas? Ja jā, tavuprāt, ar ko tās ir saistītas?

Mūsu sarunas noslēgumā. Vai ir kas tāds, kas, tavuprāt, varētu vēl palīdzēt bērniem/ jauniešiem, kuri ir piedzīvojuši to pašu, ko tu? Ja jā, vai tu man varētu par to pastāstīt?

Paldies tev par mūsu šīsdienas sarunu, vai tev vēl ir kaut kas, ko gribētos noslēgumā pateikt?

14.4. Padziļināto interviju ar pieaugušajiem cietušajiem un vardarbības veicējiem vadlīnijas

Ievads

(Ievada uzdevums ir izskaidrot intervijas dalībniekam intervijas mērķus, intervijas norisi, radīt drošības sajūtu, informēt par intervijas anonimitāti un tiesībām atteikties atbildēt jautājumus vai pārtraukt interviju, kā arī uzsākt sarunu.)

Labdien! Mans vārds ir *[nosaukt savu vārdu]*. Es esmu pētniece, un es Jūs šodien esmu aicinājusi uz sarunu, lai noskaidrotu, ko Jūs domājat par saņemto palīdzību (atbalstu), kad Jums tā bija nepieciešama, vai un kā Jums tā palīdzēja, un ko Jūs ieteiktu uzlabot. Pētījumā to ir svarīgi noskaidrot, lai nākotnē varētu labāk palīdzēt cilvēkiem, kas ir nokļuvuši līdzīgā situācijā kā Jūs.

Mūsu saruna ilgs aptuveni pusstundu, un es to ierakstīšu diktofonā *[tiek parādīts diktofons]*, lai man pēc tam ir vieglāk atcerēties, ko mēs šodien pārrunājām. Taču pilnīgi viss, ko Jūs teiksiet, būs anonīma informācija. Jūsu vārds, uzvārds, dzīvesvieta nekur neparādīsies, un neviens nezinās, kurš ir sniedzis šo viedokli.

Ja ir kāds jautājums, uz kuru Jūs nevēlaties atbildēt, tad tas nav jādara. Vienkārši pasakiet, ka nevēlaties atbildēt. Tāpat Jūs varat jebkurā laikā pārtraukt mūsu sarunu. Vai esam vienojušies, kas Jūs anonīmi pastāstīsiet savu atbalsta pakalpojumu saņemšanas pieredzi? *[Saņemt atbildi.]*

Varbūt šajā brīdī ir kādi jautājumi par pētījumu vai pašu interviju?

Īsumā, lūdzu, nedaudz pastāstiet par sevi. Piemēram, cik Jums ir gadi un vai Jūs šobrīd strādājat?

Intervijas saturiskie jautājumi

Lai novērtētu sniegtos pakalpojumus, mēs izmantosim emociju skalu. Un pirmais iesildīšanās jautājums ir par to, kā Jūs šodien jūtaties? *[moderators iedod emociju skalu un lūdz norādīt atbilstošāko sajūtu/emociju]* Kāpēc Jūs izvēlēties tieši šo emociju?

Pēc manā rīcībā esošās informācijas, Jūs esat bijis pie šādiem speciālistiem... *(nosaukt visus speciālistus, nodarbības vai atbalsta pasākumus)*. Vai tā ir?

Turpinājumā jautājumi būs par katru no šiem atbalsta veidiem/ pasākumiem. Ar kuru sāksim? Kāpēc tieši ar šo?

Domājot par šo pakalpojumu, kādas Jums ir pirmās sajūtas/ asociācijas? Kāpēc tā?

Parādiet, lūdzu, uz šīs emociju skalas, ko Jūs domājat par *[nosaukt konkrēto pakalpojumu]*? Kāpēc Jūs izvēlēties tieši šo emociju?

- Ko Jūs domājat par vietu, telpām, kur tika sniegts šis pakalpojums? Vai tā bija piemērota? Kā Jūs tur jutāties? *(izmantot emociju skalu)*

- Ko Jūs domājat par speciālistu, kurš sniedza atbalstu? Kā Jūs viņu raksturotu? Vai speciālists bija draudzīgs/ iejūtīgs / profesionāls?
- Kā Jūs parasti jutāties pēc jūsu tikšanās reizēm (*izmantot emociju skalu*)? Kāpēc tā?

Iedomājieties, ka Jūs esat (*pakalpojuma sniedzēja nosaukums, piemēram, psihologs, noteikts speciālists*), kā Jūs sniegtu atbalstu personām, kas ir nonākušas līdzīgā situācijā kā Jūs? Kāds būtu ideālais atbalsta pakalpojums? Ko Jūs darītu citādi? Ko Jūs gribētu uzlabot?

(*Tad, kad ir izrunāts par katru no pakalpojumiem*) Sakiet, lūdzu, vai Jūs varat atcerēties, kā Jūs jutāties (*izmantot emociju skalu*), kad vēl nebijāt izmantojis nevienu no šiem atbalstiem, un tagad? Vai ir notikušas kādas izmaiņas? Ja jā, ar ko tās ir saistītas?

Sarunas noslēgumā. Vai ir kas tāds, kas, Jūsprāt, varētu vēl palīdzēt citiem cilvēkiem, kuri ir piedzīvojuši to pašu, ko Jūs?

Paldies Jums par mūsu šīs dienas sarunu, vai Jums ir vēl kaut kas, ko gribētos noslēgumā piebilst?

14.5. Padziļināto interviju ar sociālo dienestu pārstāvjiem vadlīnijas

Ievads

Lūdzam Jūs piedalīties “Pētījuma (Ex-ante) veikšanā par vardarbības novēršanas sistēmu”, ko ir pasūtījusi Labklājības ministrija un ko veic pētnieciskais institūts “Baltic Institute of Social Sciences”.

Tas tiek īstenots Eiropas Sociālā fonda Plus līdzfinansētā projektā Nr. 4.3.6.4/1/24/I/001 “Atbalsta instrumenti vardarbības ģimenē mazināšanai”, kura mērķis ir uzlabot situāciju saistībā ar vardarbības novēršanu un atbalsta sniegšanu.

Ex-ante pētījuma par vardarbības novēršanas sistēmu Latvijā mērķis ir iegūt kvalitatīvu un kvantitatīvu informāciju, kas raksturo atbalsta sistēmu un atbalsta instrumentu pieejamību no vardarbības ģimenē cietušām un vardarbību veikušām personām, kā arī institūciju, t.sk. nevalstisko organizāciju, sadarbību.

Pētījums paredz veikt atbalsta sistēmas un vardarbības mazināšanas pasākumu ietekmes izvērtējumu, identificējot būtiskākos problēmjaucējumus un izvirzot konkrētus mērķus un priekšlikumus politikas attīstībai turpmākajos gados.

Informācijas precizēšana par konkrētā intervijas dalībnieka pieredzi

1. Sākumā vēlos precizēt Jūsu darba pieredzi un pienākumus. Cik ilgi Jūs strādājat pašvaldības sociālajā dienestā? Kāds ir Jūsu ieņemamais amats šobrīd?
2. Kā Jūsu amata ietvaros Jūs ikdienā strādājat ar vardarbības ģimenē gadījumiem? Lūdzu, miniet tipiskākos piemērus, ar kādiem vardarbības ģimenē gadījumiem Jūs saskaraties? Piemēram, atceroties gadījumus pēdējo divu gadu laikā?

Pašvaldību sociālos dienestus ietekmējošie institucionālie un profesionālie faktori vardarbības mazināšanas pakalpojumu nodrošināšanā. Piedāvātā metodoloģija paredz, ka šie faktori atklāsies, izvērtējot veiksmīgākus un mazāk veiksmīgus pieredzes stāstus par darbu ar vardarbības gadījumu risināšanu.

3. Domājot par pēdējos divos gados risinātajiem vardarbības ģimenē gadījumiem, lūdzu, atcerieties kādu gadījumu, kur, Jūsaprāt, **izdevās sekmīgi risināt vardarbības situāciju ģimenē**. Kas ir tie faktori, kāpēc šo gadījumu izdevās sekmīgi risināt?
4. *Ja intervijas dalībnieks pats nestāsta, precizēt:* īsumā, kāda bija vardarbības ģimenē pieredze (neminot klientu vārdus)? Kas tika darīts, lai šo gadījumu risinātu?
5. Kādas institūcijas tika iesaistītas?
6. Kādi pakalpojumi tika sniegti? (*Lūgt raksturot detalizēti, ja iespējams, minot arī intervences, atbalsta pasākumu ilgumu un sniedzot detalizētu aprakstu*).
7. Kas liecina par to, ka šis gadījums ir sekmīgi atrisināts un vardarbība ģimenē novērsta?

8. Tagad, domājot par pēdējos divos gados risinātajiem vardarbības ģimenē gadījumiem, lūdzu, atcerieties kādu gadījumu, kur, Jūsaprāt, diemžēl **neizdevās sekmīgi risināt vardarbības situāciju ģimenē**. Kas ir tie faktori, kāpēc šo gadījumu neizdevās sekmīgi risināt?
9. *Ja intervijas dalībnieks pats nestāsta, precizēt:* īsumā, kāda bija vardarbības ģimenē pieredze (neminot klientu vārdus)? Kas tika darīts, lai šo gadījumu risinātu?
10. Kādas institūcijas tika iesaistītas?
11. Kādi pakalpojumi tika sniegti? (*Lūgt raksturot detalizēti, ja iespējams, minot arī intervences, atbalsta pasākumu ilgumu un sniedzot detalizētu aprakstu*).

12. Rezumējot apspriestos gadījumus, kas ir tie faktori, kas Jums ir palīdzējuši risināt vardarbības ģimenē gadījumus, un kādi faktori to ir kavējuši?

13. Kā Jūs uzskatāt, vai speciālistiem, kas iesaistīti šo gadījumu risināšanā, ir nepieciešamās profesionālās zināšanas, lai šos vardarbības ģimenē gadījumus risinātu?

14. Kā Jūs uzskatāt, vai speciālistiem, kas iesaistīti šo gadījumu risināšanā, ir iespējas veltīt konkrētajam gadījumam nepieciešamos laika resursus, lai šos vardarbības ģimenē gadījumus risinātu?

15. Kāda veida atbalsts ir nepieciešams vai trūkst, lai risinātu vardarbības ģimenē gadījumus sekmīgāk? Kādi tieši pakalpojumi būtu jāievieš?

Iespējas proaktīvi strādāt pie vardarbības mazināšanas pasākumiem

16. Kādas ir iespējas Jūsu pašvaldības sociālajā dienestā – vai Jūs strādājat tikai ar jau notikušas vardarbības gadījumu risināšanu un atbalsta sniegšanu, vai arī notiek kaut kāds preventīvais darbs? Ja notiek preventīvais darbs, kā tas izpaužas?

17. Vai Jūsu pašvaldības sociālais dienests proaktīvi sazinās ar iespējamajiem vardarbības upuriem - pieaugušajiem, balstoties uz policijas ziņojumiem par vardarbības risku ģimenē (izsaukumi uz ģimenes konfliktiem)? Kā tas izpaužas? Vai šīs aktivitātes ir pietiekamas, lai novērstu vardarbību vai pasargātu vardarbības upurus (arī pie atkārtotas vardarbības gadījumiem)? Kādi faktori tos sekmē vai ierobežo?

Institucionālā sadarbība

18. Kā Jūs vērtējat sadarbību ar citām vardarbības mazināšanā iesaistītajām organizācijām? Atsevišķi precizēt par sadarbību ar policiju (valsts un pašvaldības), bāriņtiesu, izglītības iestādēm, veselības aprūpes iestādēm, NVO, kas sniedz atbalstu, krīzes centriem, jauniešu centriem u.c. atbilstošajām organizācijām.
19. Cik labi, Jūsaprāt, darbojas starpinstitucionālās sadarbības grupas bērnu tiesību aizsardzības jomā tieši domājot par atbalstu gan nepilngadīgām personām, kas cietušas no vardarbības, gan nepilngadīgām personām, kas veikušas vardarbību, kā arī vardarbības novēršanu?

Noslēgums

20. Domājot par vardarbības ģimenē, kas, Jūsaprāt, būtu jādara, lai uzlabotu atbalsta pakalpojumus (gan personām, kas cietušas no vardarbības, gan personām, kas veikušas vardarbību)? Ko, Jūsaprāt, vajadzētu mainīt vai uzlabot?
21. Kas, Jūsaprāt, būtu jādara, lai mazinātu vardarbības izplatību, kādiem būtu jābūt preventīvajiem pasākumiem un kam tie būtu jāveic?
22. Noslēgumā, vai Jums ir vēl kaut kas piebilstams pie jau izrunātā?

14.6. Padziļināto interviju ar bāriņtiesu pārstāvjiem vadlīnijas

Ievads

Lūdzam Jūs piedalīties “Pētījuma (Ex-ante) veikšanā par vardarbības novēršanas sistēmu”, ko ir pasūtījusi Labklājības ministrija un ko veic pētnieciskais institūts “Baltic Institute of Social Sciences”.

Tas tiek īstenots Eiropas Sociālā fonda Plus līdzfinansētā projektā Nr. 4.3.6.4/1/24/I/001 “Atbalsta instrumenti vardarbības ģimenē mazināšanai”, kura mērķis ir uzlabot situāciju saistībā ar vardarbības novēršanu un atbalsta sniegšanu.

Ex-ante pētījuma par vardarbības novēršanas sistēmu Latvijā mērķis ir iegūt kvalitatīvu un kvantitatīvu informāciju, kas raksturo atbalsta sistēmu un atbalsta instrumentu pieejamību no vardarbības ģimenē cietušām un vardarbību veikušām personām, kā arī institūciju, t.sk. nevalstisko organizāciju, sadarbību.

Pētījums paredz veikt atbalsta sistēmas un vardarbības mazināšanas pasākumu ietekmes izvērtējumu, identificējot būtiskākos problēmjautājumus un izvirzot konkrētus mērķus un priekšlikumus politikas attīstībai turpmākajos gados.

Informācijas precizēšana par konkrētā intervijas dalībnieka pieredzi

1. Sākumā vēlos precizēt Jūsu darba pieredzi un pienākumus. Cik ilgi Jūs strādājat bāriņtiesā? Kādi ir Jūsu pienākumi?
2. Kā Jūsu amata ietvaros Jūs ikdienā strādājat ar vardarbības ģimenē gadījumiem? Lūdzu, miniet tipiskākos piemērus, ar kādiem vardarbības ģimenē gadījumiem Jūs saskaraties? Piemēram, atceroties gadījumus pēdējo divu gadu laikā?

Pašvaldību bāriņtiesas ietekmējošie institucionālie un profesionālie faktori vardarbības mazināšanas pakalpojumu nodrošināšanā. Piedāvātā metodoloģija paredz, ka šie faktori atklāsies, izvērtējot veiksmīgākus un mazāk veiksmīgus pieredzes stāstus par darbu ar vardarbības gadījumu risināšanu.

3. Domājot par pēdējos divos gados risinātajiem vardarbības ģimenē gadījumiem, lūdzu, atcerieties kādu gadījumu, kur, Jūsaprāt, **izdevās sekmīgi risināt vardarbības situāciju ģimenē**. Kas ir tie faktori, kāpēc šo gadījumu izdevās sekmīgi risināt?
4. *Ja intervijas dalībnieks pats nestāsta, precizēt:* ģimenē, kāda bija vardarbības ģimenē pieredze (neminot klientu vārdus)? Kas tika darīts, lai šo gadījumu risinātu?
5. Kādas institūcijas tika iesaistītas?
6. Kādi pakalpojumi tika sniegti? (*Lūgt raksturot detalizēti, ja iespējams, minot arī intervences, atbalsta pasākumu ilgumu un sniedzot detalizētu aprakstu*).
7. Kas liecina par to, ka šis gadījums ir sekmīgi atrisināts un vardarbība ģimenē novērsta?
8. Tagad, domājot par pēdējos divos gados risinātajiem vardarbības ģimenē gadījumiem, lūdzu, atcerieties kādu gadījumu, kur, Jūsaprāt, diemžēl **neizdevās sekmīgi risināt vardarbības situāciju ģimenē**. Kas ir tie faktori, kāpēc šo gadījumu neizdevās sekmīgi risināt?
9. *Ja intervijas dalībnieks pats nestāsta, precizēt:* ģimenē, kāda bija vardarbības ģimenē pieredze (neminot klientu vārdus)? Kas tika darīts, lai šo gadījumu risinātu?
10. Kādas institūcijas tika iesaistītas?
11. Kādi pakalpojumi tika sniegti? (*Lūgt raksturot detalizēti, ja iespējams, minot arī intervences, atbalsta pasākumu ilgumu un sniedzot detalizētu aprakstu*).
12. Rezumējot apspriestos gadījumus, kas ir tie faktori, kas Jums ir palīdzējuši risināt vardarbības ģimenē gadījumus, un kādi faktori to ir kavējuši?
13. Kā Jūs uzskatāt, vai bāriņtiesas speciālistiem, kas iesaistīti šo gadījumu risināšanā, ir nepieciešamās profesionālās zināšanas, lai šos vardarbības ģimenē gadījumus risinātu?
14. Kā Jūs uzskatāt, vai speciālistiem, kas iesaistīti šo gadījumu risināšanā, ir iespējas veltīt konkrētajam gadījumam nepieciešamos laika resursus, lai šos vardarbības ģimenē gadījumus risinātu?
15. Kāda veida atbalsts Jums ir nepieciešams vai trūkst, lai risinātu vardarbības ģimenē gadījumus sekmīgāk? Kādi tieši pakalpojumi būtu jāievieš?

Iespējas proaktīvi strādāt pie vardarbības mazināšanas pasākumiem

16. Kādas ir iespējas Jūsu bāriņtiesā – vai Jūs strādājat tikai ar jau notikušas vardarbības gadījumu risināšanu un atbalsta sniegšanu, vai arī notiek kaut kāds preventīvais darbs? Ja notiek preventīvais darbs, kā tas izpaužas?
17. Vai un kā Jūsu bāriņtiesa proaktīvi sazinās ar ģimenēm, lai novērstu iespējamu vardarbību pret bērnu, balstoties uz policijas ziņojumiem par vardarbības risku ģimenē (izsaukumi uz ģimenes konfliktiem)? Kā tas izpaužas? Vai šīs aktivitātes ir pietiekamas, lai novērstu vardarbību vai pasargātu vardarbības upurus (arī pie atkārtotas vardarbības gadījumiem)? Kādi faktori tos sekmē vai ierobežo? Kāda ir Bērnu aizsardzības centra loma iespējamās vardarbības novēršanas gadījumā?

Institucionālā sadarbība

18. Kā Jūs vērtējat sadarbību ar citām vardarbības mazināšanā iesaistītajām organizācijām? *Atsevišķi precizēt par sadarbību ar policiju (valsts un pašvaldības), sociālo dienestu, izglītības iestādēm, veselības aprūpes iestādēm, NVO, kas sniedz atbalstu, jauniešu centriem, krīzes centriem u.c. atbilstošajām organizācijām.*

19. Cik labi, Jūsaprāt, darbojas starpinstitucionālās sadarbības grupas bērnu tiesību aizsardzības jomā tieši domājot par atbalstu gan nepilngadīgām personām, kas cietušas no vardarbības, gan nepilngadīgām personām, kas veikušas vardarbību, kā arī vardarbības novēršanu?

Noslēgums

20. Domājot par vardarbības ģimenē, kas, Jūsaprāt, būtu jādara, lai uzlabotu atbalsta pakalpojumus (gan personām, kas cietušas no vardarbības, gan personām, kas veikušas vardarbību)? Ko, Jūsaprāt, vajadzētu mainīt vai uzlabot?
21. Kas, Jūsaprāt, būtu jādara, lai mazinātu vardarbības izplatību, kādiem būtu jābūt preventīvajiem pasākumiem un kam tie būtu jāveic?
22. Noslēgumā, vai Jums ir vēl kaut kas piebilstams pie jau izrunātā?

Paldies par interviju!

14.7. Fokusa grupu diskusiju vadlīnijas

Iepazīstināšana ar pētījumu

Lūdzam Jūs piedalīties “Pētījuma (Ex-ante) veikšanā par vardarbības novēršanas sistēmu”, ko ir pasūtījusi Labklājības ministrija un ko veic pētnieciskais institūts “Baltic Institute of Social Sciences”.

Tas tiek īstenots Eiropas Sociālā fonda Plus līdzfinansētā projektā Nr. 4.3.6.4/1/24/I/001 “Atbalsta instrumenti vardarbības ģimenē mazināšanai”, kura mērķis ir uzlabot situāciju saistībā ar vardarbības novēršanu un atbalsta sniegšanu.

Ex-ante pētījuma par vardarbības novēršanas sistēmu Latvijā mērķis ir iegūt kvalitatīvu un kvantitatīvu informāciju, kas raksturo atbalsta sistēmu un atbalsta instrumentu pieejamību no vardarbības ģimenē cietušām un vardarbību veikušām personām, kā arī institūciju, t.sk. nevalstisko organizāciju, sadarbību.

Pētījums paredz veikt atbalsta sistēmas un vardarbības mazināšanas pasākumu ietekmes izvērtējumu, identificējot būtiskākos problēmjaudājumus un izvirzot konkrētus mērķus un priekšlikumus politikas attīstībai turpmākajos gados.

Šīs diskusijas mērķis ir apspriest un izvērtēt sniegtos pakalpojumus vardarbības ģimenē gadījumos visās iesaistītajās jomās, kā arī izvērtēt starpinstitucionālo sadarbību vardarbības ģimenē mazināšanai un prevencei.

A. Iepazīšanās (5 min.)

Sākumā, lūdzu katram diskusijas dalībniekam stādīties priekšā, nosaucot savu vārdu, uzvārdu un organizāciju, kuru pārstāvat.

B. Sniegto pakalpojumu izvērtējums vardarbības ģimenē gadījumos (60 min)

1. Lai izvērtētu dažādu institūciju sniegtos pakalpojumus vardarbības ģimenē gadījumos, mēs kopā apspriedīsim vardarbības gadījumu risināšanas un prevences dažādus posmus, kā arī dažādas mērķa grupas (pieaugušie un bērni).

Sāksim ar **vardarbības gadījuma identificēšanu**. Vardarbības ģimenē gadījumi var tikt identificēti dažādos veidos. Nosaukšu dažus: a) Policijas izsaukums uz konfliktu ģimenē, iesniegums policijā; b) Aizdomas par vardarbību ģimenē, ko pamana izglītības iestādē (bērnudārzā, skolā); c) Aizdomas par vardarbību ģimenē, ko pamana veselības aprūpes iestādē (smaga trauma, ar ko vēršas slimnīcā, zilumi, ko var pamanīt ģimenes ārsts un tml.); d) ģimenes apsekojums, ko veic sociālais dienests vai bāriņtiesa; e) zvans uz bērnu uzticības tālruni.

Cik labi šie vardarbības identificēšanas veidi darbojas? Vai institūciju speciālistiem pietiek kapacitāte informēt par aizdomām par vardarbības gadījumiem? Vai institūciju speciālistiem pietiek kapacitāte reaģēt uz šīm aizdomām?

2. **Atbalsta sniegšana bērniem, kas cietuši no vardarbības ģimenē.** Kādi pakalpojumi ir pieejami? Kādi sniegtie pakalpojumi, Jūsaprāt, ir labi (nodrošina labus rezultātus)? Vai tie tiek sniegti pietiekamā apjomā? Kas trūkst?

3. **Atbalsta sniegšana bērniem, kas veikuši vardarbību ģimenē.** Kādi pakalpojumi ir pieejami? Kādi sniegtie pakalpojumi, Jūsaprāt, ir labi (nodrošina labus rezultātus)? Vai tie tiek sniegti pietiekamā apjomā? Kas trūkst?

4. **Atbalsta sniegšana pieaugušajiem, kas cietuši no vardarbības ģimenē.** Kādi pakalpojumi ir pieejami? Kādi sniegtie pakalpojumi, Jūsaprāt, ir labi (nodrošina labus rezultātus)? Vai tie tiek sniegti pietiekamā apjomā? Kas trūkst?

5. **Atbalsta sniegšana pieaugušajiem, kas veikuši vardarbību ģimenē.** Kādi pakalpojumi ir pieejami? Kādi sniegtie pakalpojumi, Jūsaprāt, ir labi (nodrošina labus rezultātus)? Vai tie tiek sniegti pietiekamā apjomā? Kas trūkst?

6. **Preventīvie pasākumi vardarbības ģimenē mazināšanai.** Kādi preventīvie pasākumi vardarbības ģimenē mazināšanai tiek veikti Latvijā? Kādi preventīvie pasākumi, Jūsaprāt, Latvijā darbojas labi (nodrošina labus rezultātus)? Vai tie tiek īstenoti pietiekamā apjomā? Kas trūkst?

C. Starpinstitucionālās sadarbības vardarbības ģimenē gadījumos vērtējums (20 min.)

7. Domājot par starpinstitucionālo sadarbību vardarbības ģimenē gadījumos, vispirms apspriedīsim to saistībā ar vardarbību pret bērniem vai gadījumiem, kad vardarbību veikuši bērni. Lai sekmētu sadarbību šo gadījumu risināšanā, 2017. gadā tika izdoti speciāli Ministru kabineta noteikumi "Noteikumi par institūciju sadarbību bērnu tiesību aizsardzībā". Savukārt, 2021.gadā tika izstrādātas un publiskotas vadlīnijas institūciju sadarbības prakses veicināšanai. Kā tas ir uzlabojis starpinstitucionālo sadarbību un starpinstitucionālās sadarbības grupu bērnu tiesību aizsardzības jomā darbu tieši domājot par vardarbības ģimenē gadījumiem? Lūdzu uzskaitīt starpinstitucionālās sadarbības priekšrocības.

8. Kāda ir iesaistīto pušu (valsts un pašvaldības policijas, sociālo dienestu, bāriņtiesu, izglītības iestāžu, veselības aprūpes iestāžu, NVO, kas sniedz atbalstu, krīzes centru u.c. atbilstošo organizāciju) izpratne par bērnu tiesību aizsardzības metodēm un praktiskajiem risinājumiem (līdzīga, atšķirīga, atkarīgs no speciālista vai iestādes)?

9. Vai šīs sadarbības grupas strādā arī ar jautājumiem, kas attiecas uz vardarbības ģimenē prevenci? Atsevišķi precizēt par sadarbību ar policiju (valsts un pašvaldības), sociālo dienestu, veselības aprūpes iestādēm, NVO, kas sniedz atbalstu, krīzes centriem u.c. atbilstošajām organizācijām).

10. Kādi faktori joprojām kavē starpinstitucionālo sadarbību bērnu tiesību aizsardzības jomā?

11. Tagad apspriedīsim starpinstitucionālo sadarbību vardarbības ģimenē gadījumos saistībā ar vardarbību pret pieaugušajiem. Kā Jūs vērtējat sadarbību ar citām vardarbības mazināšanā iesaistītajām organizācijām? Atsevišķi precizēt par sadarbību ar policiju (valsts un pašvaldības), sociālo dienestu, veselības aprūpes iestādēm, NVO, kas sniedz atbalstu, krīzes centriem u.c. atbilstošajām organizācijām. Kādi faktori kavē sadarbību?

D. Diskusijas dalībnieku viedoklis par nepieciešamajiem uzlabojumiem pakalpojumu sniegšanā, kas attiecas uz vardarbības ģimenē mazināšanu (20 min.)

12. Domājot par valsts, pašvaldību un nevalstiskā sektora darbu vardarbības ģimenē mazināšanā, kas ir tie **uzlabojumi pakalpojumu sniegšanā**, ko Jūsuprāt, Latvijā būtu nepieciešams vai vissvarīgāk sasniegt tuvākajā laikā?

E. Īss diskusijas kopsavilkums un noslēgums (5 min.).